cui, b inest, a in aliquo b esse, at sumptum est a nu
... r b: efficitur igitur prima figura. Eadem e rati
q... sit conclusio: sed effectum sit modò, a in quom
nitur enim a in omni b: iam verò positum est a n
in omni b: hac enim via efficitur prima figura. R...
probatum sit in tertia figura, a in omni b inesse, ...

...m sumptum
incommodu...
... sit in aliq...
...umptum est
...ns ex fictio...
c in nullo a.
...to non sit p...
sumptum est
. Perspicuũ e...
...ma, tum p...
tum per incommodum concludi posse. Eadem quo
bit, vbi ratiocinationes recta probantes fuerint, ea
conuertere, in his quæ sumpta fuerint extrema, d...
propositio in conclusione sumatur: efficiuntur enim
mi atque sunt, qui per conuersionem fiunt, vnde &
ras ipsas habemus, per quas vnaquæque quæstio co...
stat igitur omnem quæstionem vtraque via prob...
commodum, tum recto ductu, nec posse alteram vn
iungi.

De ratione concludendi ex contri...
Cap. XI.

Perspicietur autem hac via, in quanam figu... ex
contrarijs concludere liceat, in qua non liceat. Cõar...
nuntiata in voce quatuor esse dico, nempe omne ... lli
omne, aliquod nullum, aliquod non aliquod: reue... tri...
contraria, nam quoddam, & non quoddam ve m...
Ex his autem aduers...

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΑ διεσπόμενα.

ARISTOTELIS POLITICA,

A

PETRO RAMO REGIO PROFESSORE LATINA FACTA, ET Dialecticis rerum summis breuiter exposita & illustrata.

Cum Indice rerum & verborum memorabilium locupletiss.

FRANCOFVRTI
Typis Wechelianis apud Claudium Marnium & heredes Io. Aubrij.

M. DCI.

Cum S. Cæs. Maiest. priuilegio ad decennium.

Typographus Lectori benigno S. P. D.

AMETSI quis non minus Gręcę quam Latinæ vernaculæque linguæ peritus sit: quin tamen maiore cum fructu Græca lecturus & intellecturus sit, si interpretationem Latinam habeat è regione adiunctam, mihi quidem certe dubiũ non est. Etenim cũ lingua quælibet suas habeat proprietates, necesse est, vt, si quid ego videre possim, vna declaret interdum illustretque aliam: idque tanto magis, quanto interpres quisque linguæ illius, quam in aliam transfert, & doctior, & peritior est. Quod cum ita sit, equidem non vereor, ne tibi interpretatio librorum Aristotelis, politicorum per Petrum Ramũ Professorem Eloquentiæ in Academia Parisina quondam regium exarata, & post mortem inter lucubrationes eiusdem reperta, mihiq; per fautorem quendam singularem commu-

nicata, diſplicitura ſit: quod vir ille linguæ non minus Græcæ quàm Latinæ peritiſſimus eſſe per viros bonos omnes iudicatus ſit. Tu igitur laborem hunc illius animo beneuolo amplecteris, mihique ſtudia tua Græca promouere cupienti, emolumentumq; meum priuatum minime quærenti fauebis. Vale. Dat. Francofurti ad Mœnum anni 1600. die Marti vndeuigeſimo.

Summa primi huius libri.

PRIMO hoc libro traduntur caussæ & elemēta ciuitatis politicæq; disciplinæ in vico seu pago, & familia siue œconomia ac domestica societate triplici, herili, coniugali, paterna. Itaque hic liber primus totus est de œconomia rectaque dispensandi ratione in partes quatuor distributus. Prima parte duobus primis capitibus ciuilis societatis definitionem constituit Arist. vt sit præstantißima societas præstantißimi boni caussa constituta. Vt enim percipiatur quomodo sit præstantißima societas, societates (quæ sunt partes ciuitatis) definiuntur, vicus, dominium, & connubium, vt ex earum collatione præstantia ciuitatis concludatur. Deinde disputat quomodo ciuitas sit secundum naturam hominis ad humanam beatitudinem constituta. Sic Plato 2. leg. Omnes mortales amant bona, oderunt mala. Itaque hac prima parte concludit Arist. ciuitatem esse perfectam & omnibus rebus ad viuendum necessariis affluentem societatem. Qua definitione posita, si potuisset Arist. vti & assumere, at in hac mortali vita societas eiusmodi nulla est (nec enim malis detra-

ctis omnibus locus est in terris vllus bonis omnibus expletus) tum concluderet, hic igitur ciuitas nostra non est, vt in somnio testatur Tullius; alibi itaque nobis inquirenda: peruenisset profecto quo vera philosophia perducere eum debuisset. At Arist. ciuitatis veram definitionem vidit, exemplum verum non vidit. verumenimuero Resp. hic bonum publicum non significat, sed publici ciuilisque boni ordinationem ciuiumque ipsorum institutionem & vitam, vt 4. lib. loquitur. & lib. 3. c. 4. πολιτείαν καὶ πολίτευμα, *id est, rempub. & reip. administrationem idem significare affirmat.*

ARI-

ΑΡΙΣΤΟΤΕ'ΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚῶΝ ΤΟ Α.

ARISTOTELIS POLITICΩN, LIBER I.

De Ciuitate.

Ἐπειδὴ [1] πᾶσαν πόλιν ὁρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν, [2] καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν· [3] τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες· [4] δῆλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται· μάλιστα δὲ, καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων, ἡ πασῶν κυριωτάτη, καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις, καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτική.

5 ὅσοι μὲν οὖν οἴονται πολιτικὸν, καὶ βασιλικὸν, καὶ οἰκονομικὸν, καὶ δεσποτικὸν εἶναι τὸν

CVM [1] omnem ciuitatē societatem quandam contineri videamus, [2] omnemq; societatem boni cuiusdam gratia constitui (ad [3] id enim quod bonum videatur vniuersi suas actiones vniuersas referunt) [4] certe cum omnis societas bonū aliquod, tum vel imprimis ea quæ est omnium princeps ac summa quæque cęteras omnes alias vna complexa est, primum summumque bonum tanquam scopum sibi propositum spectat & intuetur: Hęc autem societas ea est, quę ciuitas ciuilisque communitas appellatur.

5 Quicumque vero censent vnum & eundē esse politicum regalemq; virū, itemq; patrēfamilias & dominum, hi non

Plato 494.

1 Cōstituit initio finem ciuitatis esse beatitudinem, id est, summū & primum bonum: deinde ciuitatē esse societatem præstantissimā: vnde colligi potest hæc definitio ciuitatis: ciuitas est societas præstantissima, præstātissimi boni constituta: duo capita definitionis huius paulo post explicabuntur. Demonstratio vero est hæc eius societas est boni alicuius gratia constituta. Omnis ciuitas est societas: quare omnis ciuitas est boni alicuius gratia constituta. Assumptio præcedit.

2 Propositio syllogismi. *3 Prosyllogismus propositionis.* *4 Complexio syllogismi cum eiusdem prosyllogismo seu approbatione à minoribus, vbi concludit ciuilem hanc societatem summum bonum expetere.*

5 Hoc à Platone docetur in regno, quia vna est beatæ vitæ via quam societas omnis se-

hi non recte sentiunt: multitudine enim & paucitate nō specie vnumquemq; horum differre iudicant, veluti si paucis imperet dominus, si vero multis paterfamilias, si etiam pluribus, politicus vir aut regius esse videatur: quasi vero inter amplam familiam & angustam ciuitatem, interque politicum regalemq; virū nihil intersit, quoniam quidem cum imperat, regius, cum vero ex politicæ scientiæ præscripto & formula vicissim imperat ac paret, is politicus habeatur. At hæc vera non sunt, idque planum erit iis, qui rem ipsam, ex disputationis huius & doctrinæ progressu considerabunt.

6 Etenim quemadmodū cæteris in reb. vt totū quod compositum & ex pluribus effectum est, via & ordine exponatur, vsque ad simplicia & extrema necessario diuiditur. hæ siquidem minutissimæ sunt partes vniuersi: sic etiam si ea, ex quibus ciuitas constat & effecta est, intueri volumus, clarius sane & acutius cernem⁹, & quod inter se

αὐτῷ, οὐ καλῶς λέγουσι· πλήθει γὰρ καὶ ὀλιγότητι νομίζουσι διαφέρειν, ἀλλ' οὐκ εἴδει, τούτων ἕκαστον· οἷον ἂν μὲν ὀλίγων, δεσπότην· ἂν δὲ πλειόνων, οἰκονόμον· ἂν δ' ἔτι πλειόνων, πολιτικὸν, ἢ βασιλικόν· ὡς οὐδὲν διαφέρουσαν μεγάλην οἰκίαν, ἢ μικρὰν πόλιν· καὶ πολιτικὸν δὲ καὶ βασιλικὸν, ὅταν μὲν αὐτὸς ἐφεστήκῃ, βασιλικόν· ὅταν δὲ κατὰ λόγους τῆς ἐπιστήμης τῆς τοιαύτης, κατὰ μέρος ἄρχων καὶ ἀρχόμενος, πολιτικόν. ταῦτα δ' οὐκ ἔστιν ἀληθῆ. δῆλον δ' ἔσται τὸ λεγόμενον ἐπισκοποῦσι κατὰ τὴν ὑφηγημένην μέθοδον. [6] ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ σύνθετον μέχρι τῶν ἀσυνθέτων ἀνάγκη διαιρεῖν· ταῦτα γὰρ ἐλάχιστα μόρια τοῦ παντός· οὕτω καὶ πόλιν ἐξ ὧν σύγκειται σκοποῦντες, ὀψόμεθα καὶ περὶ τούτων μᾶλλον,

qui debet, vt Aristoteles ipse 7. lib. docebit: quæstio hæc extra ordinē arripitur, neq; hic neq; postea numero huius 24. 41. bene refellitur. Plato & Aristoteles Græce vocant, πολιτικὸν, βασιλικὸν, οἰκονόμον, δεσποτικὸν, qui scientiam habet politici, regii, familiaris, herilis imperii: de quibus postea idem de philosophia fol. 17.

Itaque variis nominibus, πολιτικὸς, βασιλικὸς, οἰκονόμος, δεσποτικὸς, id est ciuilis, regalis, œconomus, herilis, vel potius peritus regēdæ ciuitatis, regni, familiæ, domini. moralis vero philosophiæ doctor & exercitator vocatur à Platone in regno: quia hi omnes & ciuilis, & regalis, & paterfamilias, & domini, veluti magistri in recta gubernatione ciuiū, liberorū, seruorum eandem ethicam disciplinam propositam, eandemque beatitudinem habeāt, tantumq; discipulorum numero non magisterio differant. Eadem sententia Platonis in dialogo de philosophia apertior & explicatior est: Aristoteles postea rursus attinget: quæ licet in Platone in vniuersum vera sint ad exercendam tamen ciuilem disciplinam alia quædā in regno, alia in Aristocratia, aliuq; rebusp. via quadam est, & species reip. diuersæ nominantur, regnum, Aristocratia, Democratia, politia: quod Arist intelligit hoc loco. & duobus locis sequentibus. Hæc quæstio expositis generibus rerump. melius dicetur.

6 Ratio hæc ex dialecticæ methodi regula sumitur, quia totum & vniuersale præcedit

μᾶλλον, τί τε διαφέρουσιν ἀλλήλων, καὶ εἴ τι τεχνικὸν ἐνδέχεται λαβεῖν περὶ ἕκαστον τῶν ῥηθέντων. Εἰ δή τις ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα φυόμενα βλέψειεν ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν τούτοις, κάλλιστ' ἂν οὕτω θεωρήσειεν. 7 ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδυάζεσθαι τοὺς ἄνευ ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι· οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄρρεν τῆς γενέσεως ἕνεκεν καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι, οἷον αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον· 8 ἄρχον δὲ φύσει καὶ ἀρχόμενον, διὰ τὴν σωτηρίαν· τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾶν, ἄρχον φύσει, καὶ δεσπόζον φύσει· τὸ δὲ δυνάμενον τῷ σώματι ταῦτα ποιεῖν, ἀρχόμενον, καὶ φύσει δοῦλον. διὸ δεσπότῃ καὶ δούλῳ ταὐτὸ συμφέρει. 9 φύσει μὲν οὖν

differant & an aliqua tãdem arte atque doctrina singulæ tradi separatim & instituí possint. Quare si quis ab initio vt quidq; oriatur & existat, inspexerit, vt in cæteris, sic in his etiã reb. pulcherrimum cõsiderationis & contemplationis genus adhibebit.

7 Principio igitur sociãtur & coniunguntur hi necessario, qui societate mutua & coniunctione carere nõ possunt, vt procreandæ sobolis gratia mas & fœmina: neq; id consilio tamen animiue iudicio, sed velut in reliquis animantibus ac stirpib. naturali quodam desiderio & appetitu, quale vnumquodque est, aliquid alterum tale relinquendi. 8 Sic itẽ & qui imperat & qui paret salutis gratia copulatur. Naturali enim iure meritoq; fit, vt qui prouida mente sagaciq; fuerit, is imperet atq; dominetur, qui autem corporis viribus & lacertis hæc ipsa obire possit, is contra subiiciatur & seruiat. Itaque domino & seruo res eadem conducit. 9 Ac natura quidem à seruo fœminam

re debet, partes singulares seq. hic tamen ordo nõn hic ab Aristotele turbatur, quia primũ definitur ciuitas & connubiũ & dominiũ & familia & vicus: deinde ὕστερον πρότερον tractantur ciuitas, dominium, res familiaris, connubium cõmodius item esset à toto ad partes.

Hic nota quedã est dialecticæ methodi vt res vniuersæ partibus diuisis & deductis aperiantur: hic deinceps ad explicandã ciuitatẽ, connubiũ, dominiũ, familia, vicus, quia ciuitatis sunt partes, definiũtur.

7 Connubiũ definitur ex suo fine, qualis est apud Virg. Et pulchra faciat te prole parentem. De connubio rursum nu. 30.

8 Societas Domini & serui circumstantiis suis definitur, de qua infra rursus amplius.

9 Distinguit in duabus antecedentib. societatibus virum à Domino fœminam à seruo. Naturæ ratio hic infirma est, vt patet de manu, cuius tam multiplex est vsus: & eadẽ definitio viro conuenit, quod postea magis patebit.

δελφικὴν non legitur in quibusdam Græcis exemplaribus. Sic tamen vetustiores typi est

fœminam distinxit, neque enim tale quicquam natura facit, qualem fabri per inopiam Delphicum gladiũ fabricãtur, sed singulis instrumentis singulares vsus attribuit: sic enim præclare vnumquodq; instrumentum, suum munus exequetur, si non variis operibus sed vni duntaxat accõmodetur. Apud 10 Barbaros autem fœmina & seruus eiusdem ordinis locique sunt, quoniam apud eos qui iure naturæ imperet, nullus est, sed ex serua & seruo omnis eorum communio constituitur. Quare hoc canunt poetæ.

11 Barbaris Græcos decet imperare.

Tãquam natura sit vnum & idem barbarum esse atq; seruum.

12 Ex his autem duabus societatib. prima simplexq; familia extitit, recteq; Hesiodus in illo poemate.

13 Tum domus & coniunx tum bos habeatur arator.

διώρισαι τὸ θῆλυ, καὶ τὸ δοῦλον. οὐθὲν γὰρ ἡ φύσις ποιεῖ τοιοῦτον, οἷον οἱ χαλκοτύποι τὴν Δελφικὴν μάχαιραν, πενιχρῶς, ἀλλ' ἓν πρὸς ἕν. οὕτω γὰρ ἂν ἀποτελοῖτο κάλλιστα τῶν ὀργάνων ἕκαστον, μὴ πολλοῖς ἔργοις, ἀλλ' ἑνὶ δουλεῦον. 10 ἐν δὲ τοῖς βαρβάροις τὸ θῆλυ καὶ δοῦλον τὴν αὐτὴν ἔχει τάξιν. αἴτιον δ', ὅτι τὸ φύσει ἄρχον οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ γίνεται ἡ κοινωνία αὐτῶν, δούλης καὶ δούλου. διό φασιν οἱ ποιηταί, 11 Βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκός· ὡς ταὐτὸ φύσει βάρβαρον καὶ δοῦλον ὄν. 12 ἐκ μὲν οὖν τούτων τῶν δύο κοινωνιῶν, οἰκία πρώτη. καὶ ὀρθῶς Ἡσίοδος εἶπε ποιήσας.

13 , Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα,

vertit. hic autẽ gladius ad varios vsus accõmodabatur, ad immolãdas victimas & plectendos damnatos. Hæc lex est Platoni in rep. vehementer probata singulos homines ad singula opera nasci, egregium in duabus artibus artificem nunquam futurũ.

10 Occupat cõtrariũ de barbaris exemplũ, sed videtur indicare de Græcis hanc disciplinam tradi non de barbaris apud quos nulla sit legitima societas. Vnde in extremo sexto idem fere de Democraticis n. 42.

11 Versus Euripidis in Iphigenia sic habent,

ἀλλ' οὐ βαρβάρους βαρβάρων δ' ἕλληνας εἰκὸς ἄρχειν. Μήτηρ ἑλλήνων τὸ μὲν δοῦλον οἱ δ' ἐλεύθεροι.

Barbaris vero Græcos decet imperare, & non Barbaros, mater gratis, hi enim serui sint illi autem liberi.

12 Definitur familia ex complexione superiorum societatũ, quod testimoniis illustratur.

13 Locus est Hesiodi in operibus: vir habeat domi vxorem, prima societas est, habeat pro seruo bouem, secunda est. Olim autem vxores pretio emebantur, vt patet libro 2 Itaque Hesiodus ait:

γυναῖκα κτητὴν οὐ γαμετήν.

vxorem emptam non ductam, Plato 3. de legibus, primam societatem in familia, secundam in viro, tertiam in ciuitate, quartam in multis coniunctis vrbibus statuit.

bos

ὁ γὰρ βοῦς ἀντ' οἰκέτου τοῖς πένησίν ἐστιν. ἡ μὲν οὖν εἰς πᾶσαν ἡμέραν συνεστηκυῖα κοινωνία κατὰ φύσιν, οἶκός ἐστιν. οὓς Χαρώνδας μὲν καλεῖ ὁμοσιπύους, Ἐπιμενίδης δὲ ὁ Κρὴς ὁμοκάπνους.

14 ἡ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία πρώτη χρήσεως ἕνεκεν μὴ ἐφημέρου, κώμη. μάλιστα δὲ κατὰ φύσιν ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι· οὓς καλοῦσί τινες ὁμογάλακτας, παῖδάς τε καὶ παίδων παῖδας. διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον. πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου. ὥστε καὶ αἱ ἀποικίαι διὰ τὴν συγγένειαν. καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγει Ὅμηρος.

15 , θεμιστεύει δὲ ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων. *

σποράδες γάρ. καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον ᾤκουν. καὶ τοὺς θεοὺς δὲ διὰ τοῦτο πάντες φασὶ [16] βασιλεύεσθαι

bos enim pauperib. loco serui est. Quotidiana igitur societas secundum naturam constituta, familia est, quia societate cõiunctos Charõdas quidem ὁμοσιπύους, nos quia ex eodem penu cõmunis illis victus est, conuictores & sodales appellemus. Epimenides autẽ Cres ὁμοκάπνους, nos velut in eodem cõtubernio diuersantes cõtubernales nominemus. 14 Ex pluribus vero familiis nõ ad vsum tamẽ quotidianum coniuncta prima & simplex communitas, vicus appellatur, quæ quidẽ familiæ germana quædam, & imprimis naturalis colonia videtur, ex iis centuriata scilicet & conscripta quos consanguineos & liberos & nepotes dicunt. Itaque initio ciuitates regib. parebant ac nunc etiã gentes: ab iis enim qui regio imperio tenebantur, profectæ sunt, omnisq; familiæ ab eo qui antecedit ætate, tãquam rege aliquo gubernatur, quare etiam inde cognationis & propinquitatis caussa coloniæ deductæ sunt & propagatæ, atque idipsum est quod Homerus,

*[15] *Ius autem reddet quisq; virorum*
Natis ac vxoribus.

Dissipati enim quondam atque dispersi hoc pacto habitarunt deosque iccirco vniuersi aiunt regi [16] subie-

14 Definitio vici & declaratio ex suis caussis. Et Aristoteles fol. 38. primam societatem familiã vocat.

**Plato 3. legum sic Homeri locũ hunc citat, vt doceat in familia & prima hominum societate disciplina ciuilem fuisse.*

15 Odissea nono sic Homerus de Cyclopibus loquitur.

16 Alludit ad illud Homeri cũ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

ctos esse quod ipsorum hominum partim etiam nunc, partim quondam sub regibus viuerēt, quēadmodum autem homines hominum formis deorū formas, sic hominū factis ac morib. facta deorū & mores assimilant.

σιλεύεσθαι, ὅτι καὶ αὐτοὶ, οἱ μὲν ἔτι καὶ νῦν, οἱ δὲ τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο. ὥσπερ δὲ καὶ τὰ εἴδη ἑαυτοῖς ἀφομοιοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ τοὺς βίους τῶν θεῶν.

Sic à nostris poeta Iupiter dicitur hominū pater atq; Deûm rex.

Platonis sentētia est secundo de rep. ciuitatis caussam ab indigētia victus & cultus extitisse, societatisq; homines esse vt mutuis auxiliis ad tuti, commodius feliciusq; viuerent.

CAP. II.

CIVITAS [17] autē est ex pluribus vicis cōstans societas, eaq; perfecta, summam quidē rerum copiam & affluentiam, vt dicā breuiter, amplexa, eaq; viuēdi primum gratia constituta, bene beateq; viuendi causa deinde celebrata & exculta. (Plato fol. 445. dicit primā ciuitatis caussam indigentiā fuisse) Quare ciuitas omnis secundum naturam est, siquidem etiā societates primæ, quæ tamen ad eam referuntur: natura quoque finis est. Quale. n. est vnumquodque generatione absoluta, talē ipsius naturam, vt hominis, equi, domus esse dicimus: extremumque illud quo referuntur omnia & finis, summum affecti sibi generis bonum est: Itemque absoluta cumulataq; bonis omnibus abundantia, tū finis, tum summum quoque illud bonū est. Ex his igitur perspicuū planumq; est ciuitatem secundum

ΚΕΦ. β.

Ἡ δ' [17] ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις, ἤδη πάσης ἔχουσα πέρας αὐταρκείας, ὡς ἔπος εἰπεῖν· γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἕνεκεν, οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν. διὸ πᾶσα πόλις φύσει ἐστὶν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι. τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων· ἡ δὲ φύσις, τέλος ἐστίν. οἷον γὰρ ἕκαστόν ἐστι τῆς γενέσεως τελεσθείσης, ταύτην φαμὲν τὴν φύσιν εἶναι ἑκάστου, ὥσπερ ἀνθρώπου, ἵππου, οἰκίας. ἔτι τὸ οὗ ἕνεκα καὶ τὸ τέλος, βέλτιστον. ἡ δ' αὐτάρκεια, τέλος, βέλτιστον. ἐκ τούτων οὖν φανερὸν ὅτι τῶν φύσει ἡ

17 Definitis specialib. societatibus generalis societatis, i. ciuitatis definitio repetitur. Ciuitas est societas ex plurib. vicis effecta, omniū bonorū affluētiā absolutam amplexa, beatitudinis gratia cōstituta. Qua posita definitione si Aristoteles potuisset vti & assumere, At in hac mortali vita societas eiusmodi nulla est, & tandem concludere: Hic igitur ciuitas nostra non est: alibi igitur nobis inuestigāda est. certe peruenisset quo vera philosophia eum perducere debuisset. Et Aristoteles ciuitatis veram definitionem vidit, exemplum verum non vidit. Nec enim in terris est absoluta bonorum affluentia. Duo vero deinceps huius definitionis capita declarat. primum de fine quod ciuitas sit secundum naturam. Naturam autem verbum ad hominem refert Aristoteles tanquā diceret, secundum naturam hominis & ad beatam naturalemq; vitam consequendā & exercendam ciuitas constituitur. Prima probatio ex partibus ciuitatis sumitur.

πόλις ἐστί, [18] καὶ ὅτι ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῶον· καὶ ὁ ἄπολις διὰ φύσιν, καὶ οὐ διὰ τύχην ἤτοι φαῦλός ἐστιν, ἢ κρείττων ἢ ἄνθρωπος· ὥσπερ καὶ ὁ ὑφ' Ὁμήρου λοιδορηθείς,

[19] Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιος·

ἅμα γὰρ φύσει τοιοῦτος, καὶ πολέμου ἐπιθυμητὴς, ἅτε περ ἄζυξ, ὥσπερ ἐν πετεινοῖς. διότι δὲ πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος ζῶον, πάσης μελίττης καὶ παντὸς ἀγελαίου ζώου μᾶλλον, δῆλον. οὐθὲν γὰρ ὥς φαμεν, μάτην ἡ φύσις ποιεῖ. λόγον δὲ μόνον ἄνθρωπος ἔχει τῶν ζώων· ἡ μὲν οὖν φωνὴ, τοῦ ἡδέος καὶ λυπηροῦ ἐστι σημεῖον· διὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ζώοις· μέχρι γὰρ τούτου ἡ φύσις αὐτῶν ἐλήλυθεν, ὥστε αἰσθάνεσθαι τοῦ λυπηροῦ καὶ ἡδέος, καὶ ταῦτα σημαίνειν ἀλλήλοις. [20] ὁ δὲ λόγος ἐπὶ τῷ δηλοῦν ἐστι τὸ συμ-

Naturam esse. [18] Atq; etiam homo suapte natura ciuile & vrbanum ac populare animal est: qui autem nulla vi fortunæ casuue coactus, sed sua sponte ac volũtate solitarius & solivagus viuit aut improbus est, aut homine melior & excellentior, cuiusmodi fuit ille, qui hoc conuitio ab Homero notatus est.

[19] *Sine tribu, sine lege, sine lare.*

Quisquis enim moribus iis affectus est, eundem simul etiam sanguinis auidũ & cędis appetentem esse, & velut auium instar solutum huc & illuc errare & vagari necesse est. Homo autem omnium apum examine, omniumq; animantiũ quãtumuis congregabilium agmine, ciuilius & vrbanius animal est. Nec enim natura temere quicquã facit: atqui ex omnibus animantibus homini soli à natura sermo tributus est, vox autem cum sit voluptatis & doloris index ac nuncia, etiam cum reliquis animantibus communicata, eo siquidem vsque vis eorum & facultas est progressa, vt molestiam & suauitatem perciperent, easq; inter se denunciarent ac significarent.

[20] At homini sermo datus est ad explicandum quid vtile, quid

18 Altera probatio ex circũstantia hominis, qui sua natura ciuilis est: quod illustratur dissimilitudine hominis solitarii: hic notabis Ethicæ disciplinæ πρᾶξιν duplicem, alteram in solitudine gratia contemplationis, alteram in societate hominum gratia actionis. Repetitur idem nu. 22. & 7. libro disseritur de vtroq; genere.

19 Sic Nestor nono Iliados Ἀφρήτωρ ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος. ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος.

Nec tribus est illi neq; lex, patriue penates. Cui dirum fuerit bellum exitiabile cordi.

20 Amplificat probationem proximam collatione: quod cæteris animantibus homo sit ciuilior, & quod animantes reliquæ vocem habeant indicem voluptatis & doloris: homo sermonem habeat indicem vtilitatis & honestatis.

le, quid inutile, itemq; quid iustum quid iniustum: hoc enim, vt cætera cum reliquis animantib. paria sunt, proprium tamen hominis & p̃cipuum relinquetur, vt boni & mali, iusti & iniusti ac reliquorum huiusmodi sensum habeant. Harum enim rerum cõmunicatione, tum familia tum ciuitas continetur.

φέρον καὶ τὸ βλαβερόν· ὥστε καὶ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ ἄδικον. τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα τοῖς ἀνθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, καὶ δικαίου καὶ ἀδίκου, καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν. ἡ δὲ τούτων κοινωνία ποιεῖ οἰκίαν καὶ πόλιν.

21 Explicat secundum caput definitionis, quod ciuitas præstet reliquis societatibus. res ita concluditur. Totum præstãtius est partib. ciuitas est totũ, reliquæ societates eius partes. Ciuitas igitur est illis prior. Propositio, corporis similitudine declaratur.

21 Atque etiam ciuitas naturæ suæ præstantia quam domus, quam vnusquisque nostrum potior & antiquior est: Totum enim partib. excellentius est. Exanimato n. & extincto corpore neq; futurus sit pes neq; manus nisi forte quadam similitudine nominis: vt si quis manum lapideam nominet: mortua enim manus perinde fuerit. Atqui tamen omnes partes corporis, functione quadam & facultate definiuntur. Itaque cum iaceãt inertes ac mortuæ, nõ eædem permanent, sed speciem tantũ nominis & appellationis vmbram retinent. Quãobrem iam constat ciuitatem non solum secundum naturam, sed vnoquoque nostrum priorem & præstantiorem esse. Nam si nostrum vnusquisque qui se à ciuili societate seiunxerit ad se tuendum satis instructus non erit, similiter ac corporis partes ad vniuersum affectus erit.

21 καὶ πρότερον δὴ τῇ φύσει πόλις ἢ οἰκία καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐστι. τὸ γὰρ ὅλον, πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ μέρους· ἀναιρουμένου γὰρ τοῦ ὅλου, οὐκ ἔσται ποὺς, οὐδὲ χεὶρ, εἰ μὴ ὁμωνύμως, ὥσπερ εἴ τις λέγει τὴν λιθίνην. διαφθαρεῖσα γὰρ ἔσται τοιαύτη. πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὥρισται, καὶ τῇ δυνάμει. ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα, οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι, ἀλλ' ὁμώνυμα. ὅτι μὲν οὖν ἡ πόλις φύσει πρότερον ἢ ἕκαστος, δῆλον· εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκης ἕκαστος χωρισθεὶς, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ἕξει πρὸς τὸ ὅλον. 22 ὁ δὲ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν, ἢ μηδὲν

22 Concluditur solitarii & ciuilis hominis discrimen, & latius explicatur, quod sit laudandus. πολιτικὸς ἀνὴρ, quia vituperandus ἄπολις.

22 Si quis vero ab hominũ cœtu frequentiaque remotus,

δεόμενος δι' αὐτάρκειαν, οὐθὲν μέρος πόλεως· ὥστε ἢ θηρίον, ἢ θεός. φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας, μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος.

23 ὥσπερ γὰρ τελεωθὲν, βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν· οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης, χείριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὅπλα· ὁ δ' ἄνθρωπος ὅπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ· οἷς ἐπὶ τἀναντία ἔστι χρῆσθαι μάλιστα. διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χείριστον· ἡ δὲ δικαιοσύνη, πολιτικόν. ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν· ἡ δὲ δίκη τοῦ δικαίου κρίσις.

tus, nullo indigens, sed se ipso cõtentus viuit, is in nulla ciuitatis parte numerandus, sed aut bestia aut Deus existimandus est. Naturali igitur instinctu studioq; ad hanc ciuilem cõmunitatem rapimur & incendimur. Ac qui primus homines hac cõmunione vitæ coniunxit ac consociauit, maximorũ bonorum author extitit.

23 Vt enim homo cũ fuerit omnibus iustitiæ partib. absolutus, cæteris animantib. longe pręstat & excellit, sic à lege iustitiaque alienus & auersus omnes animãtes fraude & scelere longe superat ac vincit. Atrocissima enim armata est iniustitia: atqui homo naturali quadam ingenii facultate prudentiaque velut armatur; quibus bonis tamẽ abuti longe facillimum promptissimumque sit. Quapropter si virtute careat, omnium animalium sæuissimum & immanissimum animal homo est, & ad abdominis ventrisq; libidines & cupiditates abiectissimum. Iustitia autem res ciuilis & popularis est: ius enim est ciuilis societatis descriptio; denique ius iusti disceptatio ac diiudicatio.

23 Grauiter explicatur hic loc⁹ a Platone 4. de rep. quid iustitia & iniustitia sit, & quẽadmodum iustitia omnẽ virtutem, in iustitia omnẽ prauitatẽ cõplectatur, iustitiaque sit animi sanitas pulchritudo vigor, iniustitia morbus, turpitudo, imbecillitas. Dei similis est vir bonus: neq; lapides ac ligna au sq; atque serpentes sacra existimes, homines vero nequaquã: immo sacratissimũ omnium est vir bonus profanissimũ contra vir malus.

Plato 400.

Plato etiã amplius in Minoe virũ bonũ rem sacratissimã ait esse, deniq; Dei similem & pro cæteris omnib. reb sacrũ & augustũ esse, malũ vero esse profanissimum.

Argumentum 2. partis 1. huius libri.

Secunda hac parte huius libri serui instrumẽta beatæ vitæ, & possessiones statuuntur: id autẽ variis modis ab Aristotele breuiter disseritur.

CAP. III.

CVm [24] vero pateat apertũq; sit quas partes ciuitas habeat, primum necesse nobis est de re œconomica familiariq; dicere: Omnis enim ciuitas familiis cõiuncta est: œconomiæ vero partes sunt, quibus ipsa familia continetur, ac familia perfecta & integra ex seruis constat & liberis. Atque etiam cum in minimis partib. prima singularia consideranda sint, ac familiæ partes minimæ sint Dominus & seruus, itemq; vir & vxor, tum pater & liberi: de tribus his, & quid & quale statuendum sit vnumquodque, disserẽdum est, id est, de dominica vel herili disciplina, de paterna, de coniugali seu nuptiali (hæc enim postrema proprio nomine nominata non est:) atque adeo tres hæ partes sint quas diximus. [25] Est præterea pars alia quædam quæ videtur aliis quidem res ipsa familiaris esse, aliis rei familiaris pars multo maxima: qualis ea rursus & cuiusmodi sit inquirendum est, de quæstuaria autem ratione dico.

[26] Verum de domino & seruo primum dicamus, vt ad vsum necessarium conducentia spectantiaque videamus: atque experiamur [illegible]

ΚΕΦ. γ.

ΕΠεὶ [24] δὲ φανερὸν ἐξ ὧν μορίων ἡ πόλις συνέστηκεν, ἀνάγκη περὶ οἰκονομίας εἰπεῖν, πρότερον· πᾶσα γὰρ πόλις ἐξ οἰκιῶν σύγκειται. οἰκίας δὲ μέρη ἐξ ὧν αὖθις οἰκία συνίσταται. οἰκία δὲ τέλειος, ἐκ δούλων, καὶ ἐλευθέρων. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις πρῶτον ἕκαστον ζητητέον. πρῶτα δὲ καὶ ἐλάχιστα μέρη οἰκίας, δεσπότης καὶ δοῦλος, καὶ πόσις καὶ ἄλοχος, καὶ πατὴρ καὶ τέκνα· περὶ τριῶν τούτων σκεπτέον ἂν εἴη τί ἕκαστον, καὶ ποῖον δεῖ εἶναι· ταῦτα δ' ἐστὶ δεσποτικὴ, καὶ γαμική. ἀνώνυμον γὰρ ἡ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς σύζευξις. καὶ τρίτον ἡ τεκνοποιητική· καὶ γὰρ αὕτη οὐκ ὠνόμασται ἰδίῳ ὀνόματι. ἔστωσαν δ' αὗται τρεῖς ἃς εἴπομεν. [25] ἔστι δέ τι μέρος ὃ δοκεῖ τοῖς μὲν εἶναι οἰκονομία, τοῖς δὲ μέγιστον μέρος αὐτῆς. ὅπως δ' ἔχει, θεωρητέον. λέγω δὲ περὶ τῆς καλουμένης χρηματιστικῆς. [26] πρῶτον δὲ περὶ δεσπότου καὶ δούλου εἴπωμεν, ἵνα τά τε πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρείαν ἴδωμεν, κἂν εἴ τι πρὸς τὸ εἰδέναι περὶ αὐ-

24 Repetit de Dialectica methodo positũ antea n. [illegible] decretum: ut totum cognoscatur, partes explicãdas esse. Itaque ciuitatẽ in familias, & familiã in societates domini & serui, viri & vxoris, patris & liberorum, itemque diligentiã quæstuariã diuidit: & via nimirum eadem dialectica progreditur, q antea progressus est.

25 Hanc partẽ vocat Aristoteles Græce χρηματιστικὴν, quasi diceres q̃rendarũ & parandarũ facultatũ rationem. χρήματα enim nomine bona omnia & mobilia & immobilia continentur.

26 Proponit ex ordine institutæ diuisionis se dicturum de societate domini & serui.

τῶν δυνάμεθα λαβεῖν βέλτιον τῶν νῦν ὑπολαμβανομένων.

27 τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ ἐπιστήμη τις εἶναι ἡ δεσποτεία, καὶ ἡ αὐτὴ οἰκονομία καὶ δεσποτεία, καὶ πολιτικὴ καὶ βασιλική, καθάπερ εἴπομεν ἀρχόμενοι· 28 τοῖς δὲ παρὰ φύσιν τὸ δεσπόζειν. νόμῳ γὰρ, τὸν μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δὲ ἐλεύθερον· φύσει δ' οὐθὲν διαφέρειν. διόπερ οὐδὲ δίκαιον· βίαιον γάρ. 29 ἐπεὶ οὖν ἡ κτῆσις μέρος τῆς οἰκίας ἐστὶ, καὶ ἡ κτητικὴ μέρος τῆς οἰκονομίας· ἄνευ γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἀδύνατον καὶ ζῆν, καὶ εὖ ζῆν. ὥσπερ δὲ ἐν ταῖς ὡρισμέναις τέχναις ἀναγκαῖον ἂν εἴη ὑπάρχειν τὰ οἰκεῖα ὄργανα, εἰ μέλλει ἀποτελεσθήσεσθαι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ τῶν οἰκονομικῶν. τῶν δ' ὀργάνων, τὰ μὲν, ἄψυχα· τὰ δὲ, ἔμψυχα· οἷον τῷ κυβερνήτῃ, ὁ μὲν οἴαξ ἄψυχον, ὁ δὲ πρωρεὺς ἔμψυχον· ὁ γὰρ ὑπηρέτης ἐν ὀργάνου εἴδει ταῖς τέχναις ἐστίν·

horum cognitionem & scientiam politius aliquid ea sententia quæ nunc probatur, & accuratius afferre possimus.

27 Partim enim & dominici & herilis imperii sciētiam quandam esse existimant, eandemque esse & œconomici & herilis & politici & regalis imperii disciplinam, sicut initio diximus. 28 partim vero id ipsum in seruos dominium totum condemnant, & contra naturam esse iudicant, legeque discrimen hoc inductum, vt hi serui quidem sint, illi autem liberi, naturali iure nihil interesse: nec iccirco iustum quia violentum. 29 Quare cum facultates & opes in parte familiæ collocentur, itemque parandi & quærendi ratio œconomiæ pars habeatur, neque enim non modo beata vita, sed ne vita quidem sustentari potest, nisi res necessariæ suppetant, quemadmodum in certis artib. quibusdam, sic in re domestica vt opus efficiatur, præsto sint instrumenta propria necesse est. Instrumentorum vero alia quidem inanima sunt, alia autem animata: vt gubernatori instrumentum inanimum est, Clauus, animatum proreta: Nam minister in artibus instrumenti locum ob-

27 Reuocatur Platonis opinio de quatuor imperiis & circa finem respondebitur n. 45.

Disputatio de naturali dominio seruitioq́; quæ virtute metiendum sit, ab exemplis artis & naturæ.

28 Occupat opinionem & rationem eorum qui nullam seruitutem probabant, id est, qui seruitutē secūdū naturā esse negabant: cui priusquam respondeat, docet seruos esse necessarios in re familiari

Instrumenta familiæ sunt necessaria.

Serui sunt instrumenta familiæ.

Necessarii sunt igitur.

Propositio declaratur similitudine artiū:

Assumptio diuisione instrumentorum, quæ alia sint animata, alia inanimia.

NOTA.

29 Dominus definitus est antea virtute animi: seruus vitio: harum definitionum sententia deinde repetitur & probatur, quod in communi societate tales domini seruiq́; esse debeant. Probatio sumitur ab exemplis artium & naturæ. Platonicum dogma est in Alcibiade primo, vbi ciuilis dominatus virtute de-

tinet: Sic opes instrumenta vitæ sunt & facultates instrumentorum copię: seruus est animata possessio omnisque minister velut instrumētum omnium instrumētorum primum & excellentissimum. 30 Nam si quoduis instrumentum vel ad nutum domini vel pro suo sensu arbitrioque opus efficere posset, sicut aiunt Dędali signa vt nisi reuincta essent aufugerent, aut Vulcani tripodas, quos inquit poeta

Rotis subterpositos à Vulcano ita fabricatos esse,

per se ac suopte motu ad diuinum certamen accedere. Sic sane per se & radii telam texerēt & plectra citharam pulsarent, nec architectis opera ministrorum nec dominis seruorum opus esset. Atque hæc instrumēta quæ dixi ad fabricādum & opus faciendum valent: facultates autem & possessiones ad actionis vsum: Radii siquidē præter ipsius vsum aliquod opus existit: Vestis autem & lecti solus est vsus. Itemque cum specie differant effectio & actio, atque ambæ instrumentis egeāt, necesse est instrumentorum eandem esse differentiam: At vita in virtutis actione non in operis effectione consistit. Seruus igitur est eorum munerum minister, quæ ad actionem referuntur.

ἐστίν. οὕτω καὶ τὸ κτῆμα ὄργανον πρὸς ζωήν ἐστι· καὶ ἡ κτῆσις, πλῆθος ὀργάνων ἐστὶ, καὶ ὁ δοῦλος κτῆμά τι ἔμψυχον· καὶ ὥσπερ ὄργανον πρὸ ὀργάνων, πᾶς ὁ ὑπηρέτης.

30 εἰ γὰρ ἠδύνατο ἕκαστον τῶν ὀργάνων κελευσθὲν, ἢ προαισθανόμενον, ἀποτελεῖν τὸ αὑτοῦ ἔργον, ὥσπερ τὰ Δαιδάλου φασὶν, ἢ τοὺς τοῦ Ἡφαίστου τρίποδας, οὕς φησιν ὁ ποιητὴς, αὐτομάτους θεῖον δύεσθαι ἀγῶνα· οὕτως εἰ αἱ κερκίδες ἐκέρκιζον αὐταὶ, καὶ τὰ πλῆκτρα ἐκιθάριζεν, οὐδὲν ἂν ἔδει οὔτε τοῖς ἀρχιτέκτοσιν ὑπηρετῶν, οὔτε τοῖς δεσπόταις δούλων. τὰ μὲν οὖν λεγόμενα ὄργανα, ποιητικὰ ὄργανά ἐστι· τὸ δὲ κτῆμα, πρακτικόν. ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς κερκίδος ἕτερόν τι γίνεται παρὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς· ἀπὸ δὲ τῆς ἐσθῆτος καὶ τῆς κλίνης, ἡ χρῆσις μόνον. ἔτι δ', ἐπεὶ διαφέρει ἡ ποίησις εἴδει καὶ ἡ πρᾶξις, καὶ δέονται ἀμφότεραι ὀργάνων, ἀνάγκη καὶ ταῦτα τὴν αὐτὴν ἔχειν διαφοράν· ὁ δὲ βίος, πρᾶξις, οὐ ποίησίς ἐστι· διὸ καὶ ὁ δοῦλος ὑπηρέτης τῶν

finitur, seruitus vitio: Itemque legum tertio, vbi sapiētes naturali iure dei & imprudentium statuitur: Immo vero tota ferme Platonis in eo philosophia est: bonos & sapientes, id est, ciuiles viros, etiam si priuati sint esse tamen reges & dominos. Sic enim in regno loquitur. Sic tertio de repub. gradus honoris in ciuitate per allegoriā quādam distinguit, vt aurei imperent, argentei militent, ænei tractent artes, ferrei agros colant.

30 *Illustrat fabulosis similibus positā instrumentorum differentiā, vnde etiā nonum colligit, quod alia ad opus faciendum adiuuent, alia faciant ad virtutis vsum.*

Dædali, signa Plato ait in Menone eo artificio fuisse vt nisi reuincta essent, aufugerent.

De tripodibus

πρὸς πλείω πρᾶξιν.

31 τὸ δὲ κτῆμα λέγεται, ὥσπερ καὶ τὸ μόριον. τό τε γὰρ μόριον, οὐ μόνον ἄλλου ἐστὶ μόριον, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἄλλου. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κτῆμα. διὸ ὁ μὲν δεσπότης, τοῦ δούλου δεσπότης μόνον, ἐκείνου δ' οὐκ ἔστιν· ὁ δὲ δοῦλος, οὐ μόνον δεσπότου δοῦλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὅλος ἐκείνου. τίς μὲν οὖν ἡ φύσις τοῦ δούλου, καὶ τίς ἡ δύναμις ἐκ τούτων δῆλον· ὁ γὰρ μὴ αὑτοῦ φύσει, ἀλλ' ἄλλου, ἄνθρωπος δέ, οὗτος φύσει δοῦλός ἐστιν· ἄλλου δ' ἐστὶν ἄνθρωπος ὃς ἂν κτῆμα ᾖ, ἄνθρωπος ὤν· κτῆμα δὲ, ὄργανον πρακτικὸν καὶ χωριστόν.

32 Πότερον δ' ἐστί τις φύσει τοιοῦτος ἢ οὔ, καὶ πότερον βέλτιον καὶ δίκαιόν τινι δουλεύειν ἢ οὔ, ἀλλὰ πᾶσα δουλεία παρὰ φύσιν ἐστὶ, μετὰ ταῦτα σκεπτέον. οὐ χαλεπὸν δὲ καὶ τῷ λόγῳ θεωρῆσαι, καὶ ἐκ τῶν γινομένων καταμαθεῖν. τὸ γὰρ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων ἐστί.

ferũtur. [31] Possessio autem perinde accipitur, atq; pars. Etenim pars non solum pars est alterius, sed alterius omnino: sic vero etiam possessio. Itaque dominus serui quidem dominus est solum, illius autem nequaquam. At seruus nõ solum domini seruus est, sed etiam illius omnino. Quænam igitur sit serui natura & facultas ex iis perspici potest. Nam qui natura sui iuris non est, sed alieni, is homo sane naturæ iure seruus est: alieni autem iuris homo est qui quamuis homo sit, alterius tamen est possessio: & ea quidem possessio, quæ sit instrumentum & ad actionem congruum & seiunctum atque separatum.

[32] An vero sit aliquis huiusmodi nec ne, bonumq; sit ac iustum quenquam seruire nec ne, omnisque seruitus sit contra naturam, deinceps est explicandum. Neque vero arduum est, id vel argumentis exquirere, vel rerum exemplis intelligere. Imperare enim & parere nõ solũ necessariis in rebus, sed in vtilibus etiam numerantur.

Vulcani locus est apud Homerum decimo octauo libro Iliados, quem ita Latine reddidimus.
Sudantem hũc reperit circum fornacib. actũ Ardentem, tripodas quia iam confecerat omnes, Bis denos quibus ampla domus splendesceret aula.
Horum cuique rotas subter fabricauerat auro,
Sponte sua, iãque vt venianiũ in prœlia diuũ Atq; domum hinc vltro redeant, mirabile visu.

[31] Declaratur similitudine partis quomodo seruus sit domini, & eius anteposita definitio repetitur: quod tamẽ parum verum est, in naturali, quam solum probat, seruitute. Non enim magis seruus sit domini, quam filius patris & discipulus magistri, quam subditus principis: quod ciuilis vitæ caput quidem sit à domino & principe, pars etiam quædam à seruo & priuato ciue.

[32] Respondet propositæ quæstioni, An seruitus sit secundum naturam: ac primum sententiam suam confirmat, eam nempe secundum naturam esse: deinde refellit contrariam. Confir-

ratio fit arg. & exemplis. Argumenta sunt ex adiunctis, quod seruitus sit secundum naturam eaq; necessaria & vtilis.

35 *Secunda ratio confirmationis ab exemplis, quæ sunt species rerum naturalium, partim simplicium partim coniunctarum: & hæc probatio generaliter & communiter demonstrat principatũ naturalẽ esse quãdam non propriam domini seruiq; societatem à cæteris societatibus distinctã: q tamẽ Aristoteles & in prima libri parte & in partitione partis huius secundæ suscepit explicandum.*

33 Ac quædam protinus vt orta sunt alia quidem ad parendum, alia vero ad imperandum distinguũtur: variæque eorum qui cum imperio, quique sub imperio sint, species existũt: semperque præstat illud imperium, quod in res excellentiores exercetur: vt in homines quã in pecudes: quod enim perficitur à præstantioribus, id quoque præstãtius opus est, quandoquidem eorum opus aliquod est, in quibus aliud quidem pręest, subest autem aliud. Quæ vero ex pluribus constant, & vnum quiddam commune siue ex coniũctis & continuatis, siue ex secretis & disiunctis partibus fiunt, in his omnibus apparet, & quod imperat, & quod imperio subiectum est: idque in rebus animatis quouis è naturæ genere perspici potest: Atqui tamen in rebus non viuentibus principatus est quidam veluti cõtentus, sed aliena fortasse ea consideratio. Verumenimuero id in animali fit illustrius: quod cum cõstet anima & corpore, harum partium alteram iubere & mandare, alterã alterius iussis & mandatis obtemperare cernimus. Atque id ipsum naturæ dominium quod quærimus, potius in integris & incorruptis quam in vitiosis & deprauatis naturis est intuendum.

33 καὶ εὐθὺς ἐκ γενετῆς ἔνια διέστηκε, τὰ μὲν ἐπὶ τὸ ἄρχεσθαι, τὰ δ' ἐπὶ τὸ ἄρχειν. καὶ εἴδη πολλὰ καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἐστί. καὶ ἀεὶ βελτίων ἡ ἀρχὴ, ἡ τῶν βελτιόνων ἀρχομένων· οἷον ἀνθρώπου, ἢ θηρίου. τὸ γὰρ ἀποτελούμενον ἀπὸ τῶν βελτιόνων, βέλτιον ἔργον. ὅπου δὲ τὸ μὲν ἄρχει, τὸ δ' ἄρχεται, ἔστι τι τούτων ἔργον. ὅσα γὰρ ἐκ πλειόνων συνέστηκε, καὶ γίνεται ἕν τι κοινὸν, εἴτε ἐκ συνεχῶν, εἴτε ἐκ διῃρημένων, ἐν ἅπασιν ἐμφαίνεται τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον· καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἁπάσης φύσεως ἐνυπάρχει τοῖς ἐμψύχοις. καὶ γὰρ ἐν τοῖς μὴ μετέχουσι ζωῆς, ἐστί τις ἀρχὴ, οἷον ἁρμονίας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐξωτερικωτέρας ἐστὶ σκέψεως. τὸ δὲ ζῶον πρῶτον συνέστηκεν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ὧν τὸ μὲν, ἄρχον ἐστὶ φύσει· τὸ δ', ἀρχόμενον. δεῖ δὲ σκοπεῖν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι μᾶλλον τὸ φύσει καὶ μὴ ἐν τοῖς διεφθαρμένοις.

34 διὸ καὶ τὸν βέλτιστα διακείμενον, καὶ κατὰ σῶμα, καὶ κατὰ ψυχὴν, ἄνθρωπον θεωρητέον, ἐν ᾧ τοῦτο δῆλον. τῶν γὰρ μοχθηρῶν καὶ μοχθηρῶς ἐχόντων, δόξειεν ἂν ἄρχειν πολλάκις τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, διὰ τὸ φαύλως καὶ παρὰ φύσιν ἔχειν. ἔστι δ' οὖν ὥσπερ λέγομεν, πρῶτον ἐν ζώῳ θεωρῆσαι καὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν, καὶ πολιτικήν. ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ, τοῦ σώματος ἀρχή, δεσποτικὴν ἀρχήν· ὁ δὲ νοῦς, τῆς ὀρέξεως, πολιτικὴν καὶ βασιλικήν· ἐν οἷς φανερόν ἐστιν, ὅτι κατὰ φύσιν καὶ συμφέρον τὸ ἄρχεσθαι τῷ σώματι ὑπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ παθητικῷ μορίῳ ὑπὸ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ μορίου τοῦ λόγον ἔχοντος· τὸ δ' ἐξ ἴσου ἢ ἀνάπαλιν, βλαβερὸν πᾶσι. πάλιν ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ὡσαύτως. τὰ μὲν γὰρ ἥμερα, τῶν ἀγρίων βελτίω τὴν φύσιν. τούτοις δὲ πᾶσι βέλτιον ἄρχεσθαι ὑπ' ἀνθρώπου· τυγχάνει γὰρ σωτηρίας οὕτως. ἔτι δὲ τὸ ἄρρεν πρὸς τὸ θῆλυ φύσει, τὸ μὲν κρεῖττον,

34 Itaque hominẽ & corporis & animi, quam optimo fieri poſſit habitu temperatũ & affectum ſi cõtemplemur, id erit in eo manifeſtũ: In iis autem qui peruerſis & corruptis moribus fuerint, plerumque corporis cupiditas & ſenſus animo videatur imperare propter prauas affectiones & naturæ repugnantes atque contrarias. Quapropter in animali, ſicuti diximus, primũ licet intueri herile & timocraticum imperium. Anima ſiquidem corporis hera dominaq; eſt, cupiditatis autem mens timocratica quædam moderatrix & regina. Vnde perſpicuum eſt eſſe naturale atque ſalutare vt corpus obſequatur animæ, mentique obediat ea pars quæ turbatur affectibus & agitatur: ę qualitatem autem harum partium præpoſteramque imperandi rationẽ, omnibus perniciosam eſſe. Rurſus eadem in homine cæteriſque animantibus diſtinctio cernitur. Cicures enim manſuetæque pecudes, feris & immanibus belluis præſtant, eiſque omnibus imperium hominis ſubire, bonum & commodum eſt. Hinc enim ſalutem conſequuntur. Atque etiam marem cum fœmina ſi compares, natura quidem ille ſuperior: hæc

34 *Demonſtrat in hominis exemplo imperium herile, politicum, regium, itemque coniugale.*

autem inferior. Itemq; princeps ille quidem, hæc vero sub eius principatu cõstituta videatur: eandemque esse necesse est in vniuerso hominum genere varietatem.

35 Repetitur definitio ex superioribus, communio quadã domini & serui, & colligit syllogismo superiorem serui definitionem. Seruus est natura qui tantũ potest parere non imperare. Cuius autem opus in vsu corporis totum est, is est talis. Seruus igitur. Assumptio & complexio præcedunt. Propositio postrema collatione bestiarũ illustratur.

35 Atque omnino inter quos tantum discrimen interest quanta est animi à corpore, hominis à pecude differentia, inter eos eiusmodi dissimilitudines reperiẽtur. Quorum vero munus opusque totum in corporis vsu functioneque positũ est, nec vlla maior ab his vtilitas cõmoditasque capi potest, natura sane serui sunt, eisque conducit & expedit hoc imperio regi & gubernari, sicut etiam supra commemoratis: hic enim naturæ lege ac iure seruit, qui potest alieni iuris esse, atque adeo sit in alterius potestate: quiq; rationis tantum percipiat, vt mandata sibi & imperata faciat, non vt mandare aut imperare quicquam alteri queat. Animantes enim reliquæ ratione & intelligentia carent, tantumque mouentur sensu & affectu rapiuntur, [Idem lib. 3. li. 38.] nec, quod ad vsum nostrum attinet, inter seruum hominẽ & pecudem valde est magna distantia. Ex amborum enim tum seruorum tum bestiarum cicurum corporibus auxilia nobis & adiumenta necessaria comparantur.

κρεῖττον, τὸ δὲ χεῖρον· καὶ τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δὲ ἀρχόμενον. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ἐπὶ πάντων ἀνθρώπων.

35 ὅσοι μὲν οὖν τοσοῦτον διεστᾶσιν, ὅσον ψυχὴ σώματος, καὶ ἄνθρωπος θηρίου. Διάκεινται δὲ τοῦτον τὸν τρόπον, ὅσων ἐστὶν ἔργον ἡ τοῦ σώματος χρῆσις καὶ τοῦτ' ἐστ' ἀπ' αὐτῶν βέλτιστον· οὗτοι μέν εἰσι φύσει δοῦλοι, οἷς βέλτιόν ἐστιν ἄρχεσθαι ταύτην τὴν ἀρχὴν, εἴπερ καὶ τοῖς εἰρημένοις· ἔστι γὰρ φύσει δοῦλος, ὁ δυνάμενος ἄλλου εἶναι. διὸ καὶ ἄλλου ἐστί· καὶ ὁ κοινωνῶν λόγου τοσοῦτον ὅσον αἰσθάνεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἔχειν· τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα οὐ λόγου αἰσθανόμενα, ἀλλὰ παθήμασιν ὑπηρετεῖ. καὶ ἡ χρεία δὲ παραλλάττει μικρόν· ἡ γὰρ πρὸς τἀναγκαῖα τῷ σώματι βοήθεια γίνεται παρ' ἀμφοῖν, παρά τε τῶν δούλων, καὶ παρὰ τῶν ἡμέρων ζώων.

36 βού-

36 Natura

36 βούλεται μὲν οὖν ἡ φύσις καὶ τὰ σώματα διαφέροντα ποιεῖν τὰ τῶν ἐλευθέρων, καὶ τῶν δούλων· τὰ μὲν, ἰσχυρὰ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν· τὰ δ', ὀρθὰ, καὶ ἄχρηστα πρὸς τὰς τοιαύτας ἐργασίας, ἀλλὰ χρήσιμα πρὸς πολιτικὸν βίον· οὗτος δὲ καὶ γίνεται διῃρημένος εἴς τε τὴν πολεμικὴν χρείαν καὶ τὴν εἰρηνικήν. συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ τοὐναντίον, τοὺς μὲν τὰ σώματ' ἔχειν ἐλευθέρων, τοὺς δὲ τὰς ψυχάς·

37 ἐπεὶ τοῦτό γε φανερὸν, ὡς εἰς τοσοῦτον γένοιντο διάφοροι τὸ σῶμα μόνον, ὅσον αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες, τοὺς ὑπολειπομένους πάντες φαῖεν ἂν ἀξίους εἶναι τούτοις δουλεύειν. εἰ δ' ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦτ' ἀληθὲς, πολὺ δικαιότερον ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦτο διωρίσθαι. ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ῥᾴδιον ἰδεῖν τό, τε τῆς ψυχῆς κάλλος, καὶ τὸ τοῦ σώματος.

38 ὅτι μὲν τοίνυν εἰσὶ φύσει τινὲς, οἱ μὲν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι, φανερὸν, οἷς καὶ συμφέρει τὸ δουλεύειν, καὶ δίκαιόν ἐστιν.

36 Natura itaque fit vt corpora diſſimilia ſint & liberorum & ſeruorum. Horum quidem neruoſa & robuſta & ad operas quotidianas cōpoſita. Illorum procera quidem & decora, & ad has laborioſas actiones inepta. Apta tamen & cōuenientia ad vrbanam ciuilemq; vitam, ita videlicet belli paciſq; temporibus hominum vita varie diuiſa eſt & diſtincta. Contra vero frequenter accidit, vt hi liberorum corpora, illi vero animos habeant.

37 Verũenimuero id plane conſtat ſi qui tãtum corpore duntaxat excellerent, quantum pręſtant imagines deorum: æquum eſſe profecto putaretur, vt illos duces & principes cæteri ſibi conſtituerẽt, *eorumque dictis audientes eſſent. †

Quod ſi in corporis ſtatura figuraque tantũ valet, multo magis in animi dignitate & pręſtantia valebit: tametſi non tam facile ſit animi pulchritudinem quam corporis intueri. 38 Quæ cum ita ſint, perſpectum eſſe arbitror, natura liberos alios eſſe, alios ſeruos iiſque ſeruitutem ipſam & vtilem & iuſtam eſſe.

36 Diſtinguit ad aſſumptionis illuſtrationem naturales habitus corporis. Naturales habitus corporis in domino & ſeruo.

37 Diſputat ex corporis collatione principatum animo definiendum. Syll. ſic eſt. Si qui præſtant corpore, digni videantur imperio, multo magis qui præſtant animo. Illud autem: hoc igitur.

** Sicut in AEthiopia fieri dicitur lib. 4. lin. 22.*

† Sic in AEthiopia proceritatis & pulchritudinis ratione principes & magiſtratus creari dicuntur.

38 Concludit ſeruitutẽ quibuſdam eſſe naturalem, eamq; vtilem & iuſtam.

CAP. IV.

39 Confirmauit adhuc sententiam suam, deinde contrariam refellit, distinctione & diuisione naturalis & legalis seruitutis: quod seruitus naturalis benigna sit, legalis autẽ plerumque iniqua. Quod efficientibus ita demonstratur. Iniquum est in iuria affectum, iniuriam facienti subiici. Id autem plerumque fit in legali seruitute. Iniqua igitur. Assumptio prima est, complexio sequitur similitudine iniqui oratoris exposita.

40 Disputatio de iure gentium quo seruitutes iniquæ & iniustæ constitutæ sunt: hoc ius defenditur à Thrasymacho in libris Platonis de repub. & 3. de legibus citatur.

QVOD [39] vero etiã qui contra ista dicũt, quadam ex parte recte sentiant, non est magnum aut difficile cognoscere. Nã bifariam seruitus & seruus intelligitur: & seruus est quidam secundum legem: & lex consensio quædam qua bello capta potestati victoris addicuntur & permittuntur.

[40] Hoc autem ius pleriq; legumlatores insectantur, & simile statuunt oratoris esse, qui cõtra patrias & honestas leges iniquã rogationẽ promulgarit: quasi graue sit & iniquum, ei qui vi plus valeat & possit, oppressum & afflictum in seruitutem tradi: æque nonnullis sentẽtia, aliis autem, iisque [41] sapientibus contraria probatur.

[42] Caussa dissensionis huius & contentionis, quodq; tam controuersas opiniones attulit, est quod virtus vel mediocribus instrumentis freta, afferre vim maximam potest: ac quicquid fortius ac potentius est, id semper in boni cuiusdam præstantia

CAP. IV.

ΟΤΙ [39] δὲ καὶ οἱ τἀναντία φάσκοντες, τρόπον τινὰ λέγουσιν ὀρθῶς, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. διχῶς γὰρ λέγεται τὸ δουλεύειν, καὶ ὁ δοῦλος. ἔστι γάρ τις κατὰ νόμον δοῦλος, καὶ δουλεύων. ὁ γὰρ νόμος, ὁμολογία τίς ἐστιν ἐν ᾧ τὰ κατὰ πόλεμον κρατούμενα τῶν κρατούντων εἶναί φασι.

[40] τοῦτο δὲ τὸ δίκαιον πολλοὶ τῶν ἐν τοῖς νόμοις, ὥσπερ ῥήτορα, γράφονται παρανόμων, ὡς δεινόν, εἰ τοῦ βιάσασθαι δυναμένου, καὶ κατὰ δύναμιν κρείττονος, ἔσται δοῦλον καὶ ἀρχόμενον τὸ βιασθέν· καὶ τοῖς μὲν οὕτω δοκεῖ, τοῖς δ' ἐκείνως,

[41] καὶ τῶν σοφῶν.

[42] αἴτιον δὲ ταύτης τῆς ἀμφισβητήσεως, καὶ ὃ ποιεῖ τοὺς λόγους ἐπαλλάττειν, ὅτι τρόπον τινὰ ἀρετὴ τυγχάνουσα χορηγίας, καὶ βιάζεσθαι δύναται μάλιστα, καὶ ἔστιν ἀεὶ τὸ κρατοῦν ἐν ὑπεροχῇ

41 Sic Thrasymachus primo de rep. & Callicles in Gorgia apud Platonem.

42 Ratio pro legali seruitute quod vis & potentia virtuti & excellentiæ coniuncta videatur ubi demonstratur controuersiæ caussa, ex ambiguo iustitiæ verbo.

constituitur:

ἐν ὑπεροχῇ ἀγαθοῦ τινος· ὥστε δοκεῖν μὴ ἄνευ ἀρετῆς εἶναι τὴν βίαν, ἀλλὰ περὶ τοῦ δικαίου μόνον εἶναι τὴν ἀμφισβήτησιν. Διὰ γὰρ τοῦτο, τοῖς μὲν εὔνοια δοκεῖ τὸ δίκαιον εἶναι, τοῖς δ' αὐτὸ τοῦτο δίκαιον, τὸ τὸν κρείττονα ἄρχειν·

43 ἐπεὶ διαστάντων γε χωρὶς τούτων τῶν λόγων, οὔτ' ἰσχυρὸν οὐδὲν ἔχουσιν, οὔτε πιθανὸν ἅτεροι λόγοι, ὡς οὐ δεῖ τὸ βέλτιον κατ' ἀρετὴν ἄρχειν καὶ δεσπόζειν. ὅλως δ' ἀντεχόμενοί τινες, ὡς οἴονται, δικαίου τινός· ὁ γὰρ νόμος δίκαιόν τι· τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέασι δικαίαν· ὅλως δ' οὔ φασι. τήν τε γὰρ ἀρχὴν ἐνδέχεται μὴ δικαίαν εἶναι τῶν πολέμων, καὶ τὸν ἀνάξιον δουλεύειν οὐδαμῶς ἂν φαίη τις δοῦλον εἶναι· εἰ δὲ μή, συμβήσεται τοὺς εὐγενεστάτους εἶναι δοκοῦντας, δούλους εἶναι, καὶ ἐκ δούλων, ἐὰν συμβῇ πραθῆναι ληφθέντας. διόπερ αὐτοὺς οὐ βούλονται λέγειν δούλους, ἀλλὰ τοὺς βαρβάρους. καίτοι ὅταν τοῦτο λέγωσιν, οὐδὲν ἄλλο ζητοῦσιν, ἢ τὸ φύσει δοῦλον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν. ἀνάγκη γὰρ

constituitur: vt non absque virtute vis esse videatur: & de solo iure sit ista cõtentio. Quare alii iustitiam beneuolentia, & charitate: eandẽ alii vi & imperandi potentia metiuntur. 43 Enimuero cum ita controuersæ rationes eiusmodi, reliquæ contra neque firmum neq; probabile quicquam afferunt, quin eum qui virtute præstet, imperare & dominari cõueniat. Ad summam nonnulli iure quodam, vt sibi videntur iure freti & adducti, lex enim ius quoddam est, seruitutem bello inductam iustam esse statuunt: Interim tamen id re ipsa negãt. Nam fieri potest vt bellorum principium sit iniquũ: nec enim qui seruitute sit indignus, quisquam seruum esse dixerit, secus accidit vt qui nobilissimi esse videãtur, iidem serui sint, & seruorum turbis aggregẽtur, si capti proscribantur & vendantur. Hos itaque seruos non audent appellare sed barbaros: quod tametsi cum dicunt, nihil aliud significare volunt quam natura seruum, quem initio descripsimus. Illud enim confitendum nobis est, alios

43 Alia ratio pro seruitute legali. Quod lege fit, iustum est. Seruitus legalis lege fit. Est igitur iusta. Refellitur ex caussis, quia bellum sæpe sit iniustum. deinde ex repugnantibus sic: Indigni seruitute non sunt serui. Multi bello capti sunt indigni seruitute quippe nobilissimi. Multi igitur bello capti non sunt serui. Quod ipsum testimonio quodam cõtra ista dicentium confirmatur, qui libertatem & nobilitatẽ constantem quandam & perpetuam faciant, aliam contra.

vbique seruos esse, alios nusquam. Idemque de nobilitate sentiendum est: Nobiles enim non solum domi, sed vbique nobiles esse existimant: barbaros autem domi tantum nobiles & claros esse, quasi sit alia quædã nobilitas omnino libera & ingenua alia non item. Quemadmodum & 44 Theodectes ait Helena

Diuinis vtrinq; satam radicibus

Quis æquum putet nominare famulam?

quo modo cum loquuntur, nulla re alia seruum & liberum, nobilẽ & ignobilem, quam virtute & vitio definiunt. Simile enim esse existimant, vt ex hominibus homo, & ex bestiis bestia, sic ex bonis bonus procreetur: ꝙ quidem naturæ consiliũ est, sed id exequi tamẽ sæpe non põt. 45 Constat igitur hanc questionem rationi consentaneam esse, aliosque natura seruos, alios liberos: idque in quibusdam certum & definitum, quorum huic quidem seruire commodum sit, illi autem dominari: itemq; iustum & necessarium sit, hunc quidem parere, illum vero præcipere & eo imperii genere imperare ad quod

44 *Vide an hic Theodectes Aristotelis discipulus fuerit.*

45 *Disputat naturale dominium domino & seruo pariter vtile, cõtra autem legale. Syllogismus sic est. Idem prodest parti & toti, corpori & animo. Seruus est pars domini velut ab eo animata. Idem igitur vtrique prodest. Assumptio nõ nihil confunditur. Contrariũ syllogismi de seruitute legali vult intelligi.*

εἶναί τινας φάναι, τοὺς μὲν πανταχοῦ δούλους, τοὺς δὲ οὐδαμοῦ. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ εὐγενείας. αὐτοὺς μὲν γὰρ οὐ μόνον παρ' αὐτοῖς εὐγενεῖς, ἀλλὰ πανταχοῦ νομίζουσι· τοὺς δὲ βαρβάρους οἴκοι μόνον· ὡς ὄν τι, τὸ μὲν ἁπλῶς εὐγενὲς καὶ ἐλεύθερον, τὸ δὲ οὐχ ἁπλῶς· ὥσπερ καὶ

44 ἡ Θεοδέκτου Ἑλένη φησί,

„ Θείων δ' ἀπ' ἀμφοῖν ἐκγόνοιν ῥιζωμάτων,

„ Τίς ἂν προσειπεῖν ἀξιώσειεν λάτριν;

ὅταν δὲ τοῦτο λέγωσιν, οὐθενὶ ἀλλ' ἢ ἀρετῇ καὶ κακίᾳ διορίζουσι τὸ δοῦλον καὶ ἐλεύθερον, καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς δυσγενεῖς. ἀξιοῦσι γὰρ, ὥσπερ ἐξ ἀνθρώπου ἄνθρωπον, καὶ ἐκ θηρίων γίνεσθαι θηρίον, οὕτω καὶ ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθόν· ἡ δὲ φύσις βούλεται μὲν τοῦτο ποιεῖν πολλάκις, οὐ μέντοι δύναται.

45 ὅτι μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἡ ἀμφισβήτησις, καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δὲ ἐλεύθεροι, δῆλον· καὶ ὅτι ἔν τισι διώρισται τὸ τοιοῦτον, ὧν συμφέρει τῷ μὲν τὸ δουλεύειν, τῷ δὲ τὸ δεσπόζειν· καὶ δίκαιον, καὶ δεῖ τὸ μὲν ἄρχεσθαι, τὸ δὲ ἄρ-

sua

χειν. ἣν πεφύκασιν ἀρχὴν ἄρχειν· ὥστε καὶ δεσπόζειν· τὸ δὲ κακῶς, ἀσυμφόρως ἐστὶν ἀμφοῖν· τὸ γὰρ αὐτὸ συμφέρει τῷ μέρει καὶ τῷ ὅλῳ, καὶ σώματι καὶ ψυχῇ· ὁ δὲ δοῦλος, μέρος τι τοῦ δεσπότου, οἷον ἔμψυχόν τι τοῦ σώματος, κεχωρισμένον δὲ μέρος·

46 διὸ καὶ συμφέρον ἐστί τι καὶ φιλία δούλῳ καὶ δεσπότῃ πρὸς ἀλλήλους, τοῖς φύσει τούτων ἠξιωμένοις· τοῖς δὲ μὴ τοῦτον τὸν τρόπον, ἀλλὰ κατὰ νόμον καὶ βιασθεῖσι, τοὐναντίον.

47 Φανερὸν δὲ καὶ ἐκ τούτων, ὅτι οὐ ταὐτόν ἐστι δεσποτεία καὶ πολιτική, οὐδὲ πᾶσαι ἀλλήλαις αἱ ἀρχαί, ὥσπερ τινές φασιν. ἡ μὲν γὰρ, ἐλευθέρων φύσει, ἡ δὲ, δούλων ἐστί. καὶ ἡ μὲν οἰκονομική, μοναρχία· μοναρχεῖται γὰρ πᾶς οἶκος· ἡ δὲ πολιτική, ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἀρχή.

48 ὁ μὲν οὖν δεσπότης οὐ λέγεται κατ' ἐπιστήμην, ἀλλὰ τῷ τοιόσδ' εἶναι. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος. ἐπιστήμη δ' ἂν

sua ipse natura ducatur, ob eamque naturę caussam imperare. Peruersum autem & iniquum imperium vtrique detrimentosum est: eadē res enim tum parti prodest & toti, tum corpori & animo: atqui seruus pars est quædā domini, & quidem tanquam pars quædam corporis animata sed diuisa & separata.

[46] Itaque in domino & seruo, ea inter se natura comparatis & affectis etiam amicitia non mediocris vtilitatis inest: à quibus autem hæc abfuerit affectio, in quibusque lex tantum valeat & violētia, in his cernes contrarium detrimentum. [47] Quib. positis intelligi potest non idem herile & politicum imperium esse, cæteraque inter se imperia, vt quidam existimarunt: aliud enim natura in liberos, aliud in seruos imperium est; ac œconomia quidem monarchia est, cum ab vno & solo omnis familia regatur. Timocraticus vero principatus est liberorum & æqualium.

[48] Dominus igitur non aliquo scientiæ habitu dominus appellatur, sed quia talis sit: similiter vero etiam & seruus & liber, quanquam scientia quędam fortasse & he-

46 Quæ vult Aristoteles genere distingui, nec sicuti Platoni visum est dominum dici, quia ciuilem scientiam teneat, sed quia sit talis, id est, prudentior. Addit tamen Aristoteles esse quandam, sed exilem scientiā domini ad imperandum seruo, & serui ad obsequendum domino, in reb. nempe externis ad res externas spectantibus.

47 Repetitur tertio loco opinio Platonis de quatuor imperiis, & eo tra leuiter argutatur ex subiectis. Non enim id contra Platonē facit, qui subiectis quidē reb. & adiūcta quantitate hæc imperia distinguit non genere. Tū contēdit nullā dominici imperii esse scientiā, aut si sit, serui quidem seruilē esse: domini vero fere nullam, & inconstanter. Naturalis. n. domini scientia est ethica scientia quā seruos docere debeat: qua de re dictum est initio.

48 Hæc postrema parum consentiunt cum superioribus, quia vt in cæteris artibus, sic in ci-

uili disciplina vna est ars doctoris & discipuli, quam iste docet, hic docetur: & hac Aristotelis videtur ad legalem nō ad naturalē dominatum, seruitutemque spectare, & de mancipiis præcipere videtur. Sed Aristoteles de rebus & functionib. facultatibus externis præcipere cogitat. In quarũ dominio aut seruitio, nulla admodum sit domini aut serui scientia. Et hac fortasse occasione deinceps de facultatibus amplissime disputat.

ri & serui fuerit, serui quidē qualem quidam Syracusis, docebat. Illic enim certa mercede in cyclicis quibusdam & vulgaribus ministeriis pueros instituebat: cuiusmodi disciplina multiplex & varia esse possit, vt coquinaria & cætera huiusmodi ministerii genera. Sūt enim ministeria alia aliis liberaliora & honestiora, alia fructuosiora & vtiliora; atq; vt in prouerbio est

Seruus præ seruo, dominus præ domino.

Eiusmodi autem artes omnes seruiles sunt; Dominica autem & herilis disciplina in vsu seruorum cōsistit; nec enim dominus æstimatur, quia seruos habeat, sed quia seruis imperet & vtatur; nec ars ista magnificum quicquam aut splendidum complectitur. Nam in quib. serui scientia est ad imperata faciendum, in iisdem domini prudentia est ad iubendum & præscribendum. Quare apud eos quibus per opes & facultates hac molestia liberis & vacuis esse licet, hæc prouincia procuratori committitur; ipsi vero interim aut rempub. gerunt aut tractant aut sese philosophiæ studiis oblectant. Parandarum autem opum & facul-

εἴη καὶ δεσποτικὴ, καὶ δουλική. δουλικὴ μὲν, οἵαν περ ὁ ἐν Συρακούσαις ἐπαίδευεν. ἐκεῖ γὰρ λαμβάνων τις μισθὸν ἐδίδασκε τὰ ἐγκύκλια διακονήματα τοὺς παῖδας. εἴη δ' ἂν καὶ ἐπὶ πλεῖον τῶν τοιούτων μάθησις, οἷον ὀψοποιϊκὴ, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα γένη τῆς διακονίας. ἔστι γὰρ ἕτερα ἑτέρων, τὰ μὲν ἐντιμότερα ἔργα, τὰ δ' ἀναγκαιότερα· καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν,

,, Δοῦλος πρὸ δούλου, δεσπότης πρὸ δεσπότου.

αἱ μὲν οὖν τοιαῦται πᾶσαι δουλικαὶ ἐπιστῆμαί εἰσι. δεσποτικὴ δ' ἐπιστήμη ἐστὶν, ἡ χρηστικὴ δούλων. ὁ γὰρ δεσπότης οὐκ ἐν τῷ κτᾶσθαι τοὺς δούλους, ἀλλ' ἐν τῷ χρῆσθαι δούλοις. ἔστι δ' αὕτη ἡ ἐπιστήμη, οὐδὲν μέγα ἔχουσα, οὐδὲ σεμνόν. ἃ γὰρ τὸν δοῦλον ἐπίστασθαι δεῖ ποιεῖν, ἐκεῖνον δεῖ ταῦτα ἐπίστασθαι ἐπιτάττειν. διὸ ὅσοις ἐξουσία μὴ αὐτοὺς κακοπαθεῖν, ἐπίτροπος λαμβάνει ταύτην τὴν τιμήν· αὐτοὶ δὲ πολιτεύονται, ἢ φιλοσοφοῦσιν. ἡ δὲ κτητικὴ, ἑτέρα ἀμφοτέρων τούτων,

tatum

ἐστὶ ἡ δικαία, πολεμική τις οὖσα ἢ θηρευτική. περὶ μὲν οὖν δούλου καὶ δεσπότου τοῦτον διωρίσθω τὸν τρόπον.

tatum ratio ab hac vtraque & dominorum & seruorum scientia diuersa est, cuius generis sunt iustæ militiæ ratio & venatio.

Sed hactenus de seruo & domino in hunc modum disputatum sit.

Argumentum tertiæ partis 1. huius libri.

QVia secunda parte serui instrumenta beatæ vitæ & possessiones statuuntur: Proxima parte tertia tribus capitibus, quinto, sexto, septimo, nullam societatem tradit, sed confuso partium ordine quartã familiæ partẽ instituit, quã Aristoteles appellat, κτητικὴν *&* χρηματικὴν, *&* χρηματιστικὴν, *quia per hanc dominorum in possessionib. colendis seruorũ opera versetur. Cuius partis cõsideratio, præsertim in philosophia Aristotelis est valde necessaria, vt quoniam hic philosophus ad beate viuendum non solum virtutem, sed fortunam quoque necessariam putauit: ex hac eius doctrina teneatur, quis tamen opibus ac diuitiis modus sit * adhibendus.* χρηματιστικὴ *igitur Aristoteli duplex est, altera naturalis, contra naturam altera. Naturale est omnibus animantibus res ad victum vitamque necessarias sibi quærere & parare, idque homini cum cæteris animantibus est commune. Itaque vt bestiarum, sic hominum vitas alimentorũ differentiæ varias & differentes effecerunt. Atque vt in bestiis, aliæ carnibus, aliæ fructibus, aliæ quibuslibet rebus vescuntur: sic homines, agricultura alii, alii pecoribus & armentis, alii captura, prædando, piscando, aucupando, venando,*

De agricultura 623.

* Plato 695. de ratione.

alii mitibus terræ fructibus, alii pluribus his coniunctis generibus viuunt. Quæ diuitiæ vt sunt homini naturales ac veræ, quoniam natura & stirpes & bestias hominis gratia procreauit, ita parabiles & terminatæ in agris, armentis, pecoribus, animantibus, aquatilibus & volatilibus: In stirpibus, apibus, vt liberis & ingenuis ciuibus per seruos & famulos, agricolas, pastores, venatores, piscatores, aucupes mellificatores, olitores, arboratores naturalis victus cultusque satis superque sit ad bene beateque viuendum, nec immensæ opes præterea requirantur. Hanc χρηματιστικὴν *Aristoteles appellat* οἰκονομικὴν, *quia naturalis sit & necessaria & honesta œconomiæ famula. Altera autem* χρηματιστικὴ *est contra naturam in auara & quæstuosa diuitiarum acquisitione & amplificatione. Origo eius permutatio rerum fuit quam vitæ necessitas & indigentia reperit, hominis deinde cupiditas auxit & amplificauit: & quia res omnes non facile vltro citroque comportarentur, nummus inuentus & signatus est, qui quamuis per se inanis & vanus & sola hominum libidine, nulla naturæ lege preciosus est, addo vt nummis abundantem, sicuti de Mida narratur, liceat esurire miserumque esse: Attamen infinitorum malorum humano generi caussa & materies extitit. Itaque eiusmodi nummario quæstu partas opes vere ac vehementer Aristoteles insectatur, quarum amore libidinosi homines, quia in his immensarum cupiditatum suarum instrumenta cōstituant, insatiabili & inexplebili incenduntur. Denique quemadmodum ait ille*

Creuerunt & opes & opum furiosa libido,
Et cum possideant plurima, plura petunt.

Quære-

Quærere vt absumant, absumpta requirere certant,
Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices;
Sic quibus intumuit suffusa venter ab vnda
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Hæc istarum diuitiarum miserabilis est natura, vt possessorum suorum egestatem non expleant, sed potius augeant: & cum animi corporisque virtutes his præclaris instrumentis vti debeant, cōtra fit vt omnes animi corporisque virtutes ac vires ad hæc instrumenta vndique rapienda & coaceruanda ab improbis & auaris hominibus referantur. Hoc χρηματιστικῆς *genus Aristoteles* καπηλικὴν *nominat, quasi diceres cauponium & institorium, eique tandem subiicit mercaturam, fœnerationem, operæ locationem, sylvarum sectionem, fodinas, quia in his cauponiæ artes assidue fere versentur. Quamobrem doctrina hæc diligenter & accurate consideranda est, vt de tertio genere bonorum Aristotelis vera certaque sententia aliquādo teneatur, qui cum faciat ciues suos, (vt septimo politicorum postea patebit) tribus bonorum generibus beatos, milites, magistratus, sacerdotes; attamen mercatores & caupones ab eorum ordine numeroque remouet: immo vero hoc præsenti sermone ne servos quidem ciuium his artibus occupatos esse: nec omnino ciuitatem suam his auaritiæ sordibus inquinari patitur.*

CAP. V.

Ὅλως [49] δὲ περὶ πάσης κτήσεως καὶ χρηματιστικῆς θεωρήσωμεν κατὰ τὸν ὑφηγημένον τρόπον, ἐπείπερ καὶ ὁ δοῦ-

CAP. V.

Omnino [49] vero de possessionibus deque quæstuaria facultate, sicut adhuc egimus, considerandum est & disserendum, quandoqui-

[49] *Ponũ [illegible] ... stionis ... [illegible] ... sim. ... mu.*

Secunda, an sit eius pars. Tertia, an sit administra. Primæ respõdetur initio, nec in ea doctrina vlla fere cõtinetur. Secundæ respondetur nu. 44. Tertiæ nu. 83.

50 *Responsio primæ quæstionis sic concluditur.*

Oeconomia partis reb. vtitur.

χρηματιστικὴ partis non vtitur, sed parat.

χρηματιστικὴ igitur non est ipsa Oeconomia.

51 *Respondet secundæ quæstioni genera partiendo & distinguendo: quod quædã sit naturalis & necessaria.*

χρηματιστικὴ quæ sit Oeconomiæ pars quædam in sordido quæstu posita, quæ nõ sit pars Oeconomiæ.

Primo itaque loco de œconomica parte quæ victu naturali & cultu contẽta sit: res autem obscura est quia partitio

dem seruus possessionis pars est quædam. Principio igitur quæret aliquis an quæstuaria facultas sit eadem cum œconomica prudentia, an eius pars quædam, an comes & administra: quod si sit administra, an ad œconomicã sic affecta sit, vt ad textoriam pectinaria, vel ad statuariam artem æraria: non enim similes administræ sunt, verũ altera præbet instrumenta, altera materiam suppeditat. Materiam vero dico rẽ propositam & subiectã, ex qua opus conficitur, vt est textori lana, statuario æs. 50 Quod itaque non sit eadem œconomica & quæstuaria ratio, hinc manifestum & clarum est, quod huius quidem sit opes parare, illius vero partis opibus frui. Etenim quæ scientia nisi domestica, domesticis rebus vteretur? 51 An vero pars sit ipsius quædam, an species altera, dubitari quidem potest; cum sit hominis quæstuosi, & opum possessionumque parandarum studiosi prouidere vnde parẽtur opes & possessiones. Possessionũ autem & opum variæ species sunt. Quare primum illud ambigetur, an agricultura & omnino alimentorum cura & vsus ad quæstuariã partem pertineat, an genus quoddã sit diuersum. At vero multa sunt alimentorũ & nutri-

λος τῆς κτήσεως μέρος τι ἦν. πρῶτον μὲν οὖν ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερον ἡ χρηματιστικὴ ἡ αὐτὴ τῇ οἰκονομικῇ ἐστιν, ἢ μέρος τι, ἢ ὑπηρετική· καὶ εἰ ὑπηρετική, πότερον ὡς ἡ κερκιδοποιικὴ τῇ ὑφαντικῇ, ἢ ὡς ἡ χαλκουργικὴ τῇ ἀνδριαντοποιίᾳ· οὐ γὰρ ὡσαύτως ὑπηρετοῦσιν, ἀλλ' ἡ μὲν ὄργανα παρέχει, ἡ δὲ τὴν ὕλην. λέγω δὲ ὕλην, τὸ ὑποκείμενον, ἐξ οὗ τι ἀποτελεῖται ἔργον, οἷον ὑφάντῃ μὲν ἔρια, ἀνδριαντοποιῷ δὲ χαλκόν.

50 ὅτι μὲν οὖν οὐχ ἡ αὐτὴ οἰκονομικὴ τῇ χρηματιστικῇ, δῆλον. τῆς μὲν γὰρ, τὸ πορίσασθαι· τῆς δὲ, τὸ χρήσασθαι. τίς γὰρ ἔσται ἡ χρησομένη τοῖς κατὰ τὴν οἰκίαν παρὰ τὴν οἰκονομικήν;

51 πότερον δὲ μέρος αὐτῆς ἐστί τι, ἢ ἕτερον εἶδος, ἔχει διαμφισβήτησιν. εἰ γάρ ἐστι τοῦ χρηματιστικοῦ θεωρῆσαι πόθεν χρήματα καὶ κτῆσις ἔσται· ἡ δὲ κτῆσις πολλὰ περιείληφε μέρη, καὶ ὁ πλοῦτος· ὥστε πρῶτον ἡ γεωργικὴ πότερον μέρος τι

τῆς χρηματιστικῆς, ἢ ἕτερόν τι γένος, καὶ καθόλου ἡ περὶ τὴν τροφὴν ἐπιμέλεια καὶ κτῆσις;

ἀλλὰ μὴν εἴδη γε πολλὰ τροφῆς. διὸ καὶ βίοι πολλοί, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσίν· οὐ γὰρ οἷόν τε ζῆν ἄνευ τροφῆς.

52 ὥστε αἱ διαφοραὶ τῆς τροφῆς τοὺς βίους πεποιήκασι διαφέροντας τῶν ζώων. τῶν τε γὰρ θηρίων, τὰ μὲν ἀγελαῖα, τὰ δὲ σποραδικά ἐστιν, ὁποτέρως συμφέρει πρὸς τὴν τροφὴν αὐτοῖς, διὰ τὸ τὰ μὲν ζωοφάγα, τὰ δὲ καρποφάγα, τὰ δὲ παμφάγα αὐτῶν εἶναι. ὥστε πρὸς τὰς ῥᾳστώνας καὶ τὴν αἵρεσιν τὴν τούτων ἡ φύσις τοὺς βίους αὐτῶν διώρισεν. ἐπεὶ δ' οὐ ταὐτὸ ἑκάστῳ ἡδὺ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ἕτερα ἑτέροις, καὶ αὐτῶν τῶν ζωοφάγων καὶ τῶν καρποφάγων οἱ βίοι πρὸς ἄλληλα διεστᾶσιν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων. πολλοῖς γὰρ διαφέρουσιν οἱ τούτων βίοι. οἱ μὲν οὖν ἀργότατοι, νομάδες εἰσίν· ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν ἡμέρων τροφὴ ζώων, ἄνευ πόνου γίνεται σχολάζουσιν. ἀναγκαίου δ' ὄντος μεταβάλλειν τοῖς κτήνεσι διὰ τὰς νομάς,

& nutrimentorum genera vnde tum beſtiarum tũ hominum variæ vitæ & diſcrepantes extiterunt: neque enim, niſi quod alitur viuere quicquam poteſt. 52 Quare diſſimilitudines alimentorũ diſſimiles animantium vitas effecerunt. Beſtiarum enim aliæ gregales ſunt, aliæ diſperſæ: idque illis ad victum vtrolibet modo conuenit: quoniam aliæ carnibus, aliæ fructibus; aliæ quibuſlibet rebus veſcãtur. Itaque commoditatis gratia, vt rerum delectus haberetur, beſtiarũ vitas natura diſtinxit. Ac quoniam natura fit vt nõ eodem paſtu beſtiæ omnes, ſed aliæ alio capiantur & oblectentur, earum ſiue quę carnibus, ſiue quæ fructibus nutriuntur, vitæ inter ſe diſſident: quæ varietas inter homines etiam cernitur: permultæ enim hominum vitæ variæ differenteſque ſunt. Itaque ignauiſſimi quique paſtoralem & pecuariam vitam ſequũtur, quoniam victus qui ex manſuetis pecudibus capitur, abſque labore deſidib. & otioſe viuentibus ſuppeditatur. Cum vero paſtionis gratia pecori ſubinde paſcua ipſa mutanda ſint, hi gre-

hæc initio non ponitur; ſicuti debuit ſed tandem ſignificatur nu. 9.

52 Enumerãtur vitæ, quæ per œconomicam χρηματιστικὴν *ſuſtinentur, earumq; ex variis alimentorũ generibus varia genera demonſtrantur, paſtorum, agricolarum, prædonum, piſcatorũ, venatorum, militum: Plato legum ſeptimo venationis nomine comprehendit etiã piſcatũ & aucupium; bellicæ prædã; ſed de ea loquitur habenus; vt ingenuus ciuibus ingenuã exercitationem præbeat, no victũ neceſſariũ paret. Itaque quadrupedum venationẽ commendat, quæ fit equis & canib. & corporis viribus: & cæteris tantum quod animos ad virtutẽ exercitat: agriculturã vero 2. de rep. inter artes humanæ vitæ neceſſarias & naturales prima collocat.*

gem suum necessario comitantur, velut agriculturam quandam viuam colant & exerceant. Alii vero captura viuunt, atque alii alia, partim præda partim piscatu, quales sunt paludum & stagnorum & fluminũ & eiusmodi maris accolæ, partim aucupio, partim bestiarum immanium venatione: maxima autem pars hominum mitibus terræ fructibus sustentatur & alitur. Quare vitæ, quæ neque negotiando neque cauponando, sed naturali munere atque officio victum sibi atque alimẽtum comparãt, hæ propemodum sunt pastorũ, agricolarum, prædonum, piscatorum, venatorum. Atque nonnulli generibus his coniunctis hilariter & iucunde viuunt: indigentioremque vitam, quibus rebus careat, hactenus explent, ut se ipsa contenta sit. Itaque hi quidem pastores simul & prędones: illi vero agricolę & venatores, eodemque modo in cæteris generibus, vt necessitas & indigentia coegerit, ita vitam degunt.

[53] *Declaratur per partes hanc alimentorum rationem naturalẽ esse, & omnia esse hominis caussa procreata.*

[53] Quapropter ea victus parandi ratio videtur à natura omnibus ingenerata & insita, tum à primo statim ortu teneris fœtibus, tũ iam grandi

καὶ αὐτοὶ ἀναγκάζονται συνακολουθεῖν, ὥσπερ γεωργίαν ζῶσαν γεωργοῦντες· οἱ δ' ἀπὸ θήρας ζῶσι, καὶ θήρας ἕτεροι ἑτέρας· οἷον, οἱ μὲν ἀπὸ λῃστείας, οἱ δ' ἀφ' ἁλιείας, ὅσοι λίμνας, καὶ ἕλη, καὶ ποταμούς, ἢ θάλατταν τοιαύτην προσοικοῦσιν· οἱ δ', ἀπ' ὀρνίθων, ἢ θηρείων ἀγρίων. τὸ δὲ πλεῖστον γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς γῆς ζῇ, καὶ [τῶν] ἡμέρων καρπῶν. οἱ μὲν οὖν βίοι τοσοῦτοι σχεδόν εἰσιν, ὅσοι γε αὐτόφυτον ἔχουσι τὴν ἐργασίαν, καὶ μὴ δι' ἀλλαγῆς καὶ καπηλείας πορίζονται τὴν τροφήν, νομαδικός, γεωργικός, λῃστρικός, ἁλιευτικός, θηρευτικός· οἱ δὲ καὶ μιγνύοντες, ἐκ τούτων ἡδέως ζῶσι, προσαναπληροῦντες τὸν ἐνδεέστατον βίον, ᾗ τυγχάνει ἐλλείπων πρὸς τὸ αὐτάρκης εἶναι· οἷον, οἱ μὲν νομαδικὸν ἅμα καὶ λῃστρικόν, οἱ δὲ γεωργικὸν καὶ θηρευτικόν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς ἄλλους, ὡς ἂν ἡ χρεία συναναγκάζῃ, τοῦτον τὸν τρόπον διάγουσιν. [53] ἡ μὲν οὖν τοιαύτη κτῆσις ὑπ' αὐτῆς φαίνεται τῆς φύσεως διδομένη πᾶσιν, ὥσπερ κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν εὐ-

grandi

θύς, οὕτω καὶ τελειωθεῖσι. καὶ γὰρ κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γένεσιν, τὰ μὲν συνεκτίκτει τῶν ζώων τοσαύτην τροφὴν, ὡς ἱκανὴν εἶναι, μέχρις οὗ ἂν δύνηται αὐτὸ αὑτῷ πορίζειν τὸ γεννηθέν· οἷον, ὅσα σκωληκοτοκεῖ, ἢ ὠοτοκεῖ· ὅσα δὲ ζωοτοκεῖ, τοῖς γενομένοις ἔχει τροφὴν ἐν αὑτοῖς μέχρι τινὸς, τὴν τοῦ καλουμένου γάλακτος φύσιν. ὥστε ὁμοίως δῆλον ὅτι καὶ γινομένοις οἰητέον, τά τε φυτὰ τῶν ζώων ἕνεκεν εἶναι, καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τῶν ἀνθρώπων χάριν· τὰ μὲν ἥμερα, καὶ διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ διὰ τὴν τροφήν· τῶν δὲ ἀγρίων, εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τάγε πλεῖστα τῆς τροφῆς καὶ ἄλλης βοηθείας ἕνεκεν, ἵνα καὶ ἐσθὴς, καὶ ἄλλα ὄργανα γίνηται ἐξ αὐτῶν. εἰ οὖν ἡ φύσις μηθὲν, μήτε ἀτελὲς ποιεῖ, μήτε μάτην, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν αὐτὰ πάντα πεποιηκέναι τὴν φύσιν.

54 διὸ καὶ ἡ πολεμικὴ φύσει κτητική πως ἔσται. ἡ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτοῦ· ᾗ δεῖ χρῆσθαι πρός τε τὰ θηρία, καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεφυκότες ἄρχεσθαι, μὴ θέλουσιν· ὡς φύ-

grandi atque adulta ætate confirmatis. Etenim animalia quædam procreationis initio vna cum fœtu tantum nutrimenti pariunt quãtum soboli satis fuerit, dum ipsa sibi quærere per se victum possit, cuiusmodi sunt, quæ vermes aut oua pariũt. Quæ autem viuos & animatos partus edunt, insito quodã sibi & natiuo lactis quippe nutrimento, ad quoddam tempus suos fœtus alunt. Atque idem animantibus adultis & ætate confirmatis accidere iudicandum est, stirpesque bestiarum ac bestias etiam ipsas hominũ gratia gigni, cicures siquidem & ad cultum, & ad victum, feras autem si non omnes, at certe quamplurimas & ad victum & ad reliquum cultum, vt ex his & vestes & aliæ commoditates percipiantur. Quare si natura nihil nec inutile aut imperfectum, nec temere ac sine caussa facit, necesse profecto fuerit, vt hæc omnia hominum gratia natura fecisse videatur.

54 Itaque etiam militaris & bellica disciplina ad possessionum quęrendarum rationem quodammodo pertinebit: Pars enim ipsius est prædandi, diripiendique facultas, qua aduersus feras &

Bellica facultas pars est, χρηματιστικῆς œconomicæ, & belli.

54 Statuit bellicam artẽ esse partem œconomiæ, idque generis argumento, quia χρηματιστική, id est prædandi facultas qua bellica vis continetur, sit eius pars, bellum autem stultis & improbis, sapientes & probi iuste faciant, vt eos ad beatam vitã adducant, & præda tum, bellumq; iustũ est & naturale.

homines eos, qui quamuis ad seruitutem nati sunt, imperium tamen recusant, vtendum est, quoniam eiusmodi bellum natura & æquum & iustum sit. 55 OEconomiæ itaque pars est hoc vnū genus naturalis ad rem parandam facultatis: quam ipsam partē aut subesse iam & suppetere necesse est, aut certe præstare, vt adsint hæ copiæ, quæ reponi & recondi solent ad vitam necessariæ, & commodæ ad vsum communionemq; ciuitatis aut familiæ. Et certe veræ diuitiæ hinc existere videntur, nec harū possessionum abundantia, vt ad bene beateque viuendum satis sit, infinitum studium desiderat, quemadmodum Solon hoc versu testatus est

Nullus opum modus est, nec amor satiatur habendi.

Modus enim hic quidē est, vt in cæteris artibus. Nulla enim artis cuiusquā instrumenta seu multitudine seu magnitudine infinita sunt. Atqui diuitiæ varia & œconomiæ & reip. instrumenta sunt. Quamobrem naturalem quandam quærendi & parandi facultatem & in œconomis, & in rerumpub. principibus inesse, & quamobrem, iam patefactum & explicatum est.

55 Concludit quæstionē positam, quod hæc χρηματιστικὴ sit pars œconomiæ & contra, quam Solonis versu testatum sit veras diuitias finitas esse concludit.

Nulla artis instrumenta sunt infinita.

Veræ diuitiæ sunt instrumēta œconomicæ & politicæ artis.

Veræ diuitiæ igitur non sunt infinitæ.

σει δίκαιον τοῦτον ὄντα τὸν πόλεμον.

55 ἓν μὲν οὖν εἶδος κτητικῆς κατὰ φύσιν, τῆς οἰκονομικῆς μέρος ἐστίν· ὃ δεῖ ἤτοι ὑπάρχειν, ἢ ποείζειν αὐτὴν ὅπως ὑπάρχῃ, ὧν ἐστι θησαυρισμὸς χρημάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων, καὶ χρησίμων εἰς κοινωνίαν πόλεως, ἢ οἰκίας. καὶ ἔοικεν ὅ γ' ἀληθινὸς πλοῦτος ἐκ τούτων εἶναι. ἡ γὰρ τῆς τοιαύτης κτήσεως αὐτάρκεια, πρὸς ἀγαθὴν ζωὴν οὐκ ἄπειρός ἐστιν, ὥσπερ Σόλων φησὶ ποιήσας,

„ Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται.

κεῖται γὰρ, ὥσπερ καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις. οὐδὲν γὰρ ὄργανον ἄπειρον οὐδεμιᾶς ἐστι τέχνης, οὔτε πλήθει, οὔτε μεγέθει. ὁ δὲ πλοῦτος, ὀργάνων πλῆθός ἐστιν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν. ὅτι μὲν τοίνυν ἐστί τις κτητικὴ κατὰ φύσιν τοῖς οἰκονόμοις, καὶ τοῖς πολιτικοῖς, καὶ δι' ἣν αἰτίαν, δῆλον.

ΚΕΦ. ς.

Ἔστι [56] δὲ γένος ἄλλο κτητικῆς, ἣν μάλιστα καλοῦσι, καὶ δίκαιον αὐτὸ καλεῖν, χρηματιστικήν, δι' ἣν οὐδὲν δοκεῖ πέρας εἶναι πλούτου καὶ κτήσεως· ἣν ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ λεχθείσῃ πολλοὶ νομίζουσι διὰ τὴν γειτνίασιν. ἔστι δ' οὔτε ἡ αὐτὴ τῇ εἰρημένῃ, οὔτε πόῤῥω ἐκείνης. ἔστι δὲ ἡ μὲν φύσει, ἡ δ' οὐ φύσει αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἐμπειρίας τινὸς καὶ τέχνης γίνεται μᾶλλον. λάβωμεν δὲ περὶ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν. ἑκάστου γὰρ κτήματος διττὴ ἡ χρῆσίς ἐστιν. ἀμφότεραι δὲ καθ' αὑτὸ μὲν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως καθ' αὑτό, ἀλλ' ἡ μὲν οἰκεία, ἡ δ' οὐκ οἰκεία τοῦ πράγματος· οἷον ὑποδήματος, ἥ τε ὑπόδεσις, καὶ ἡ μεταβλητική· ἀμφότεραι γὰρ ὑποδήματος χρήσεις. καὶ γὰρ ὁ ἀλλαττόμενος τῷ δεομένῳ ὑποδήματος, ἀντὶ νομίσματος ἢ τροφῆς χρῆται τῷ ὑποδήματι, ᾗ ὑπόδημα, ἀλλ' οὐ τὴν οἰκείαν χρῆσιν. οὐ γὰρ ἀλλαγῆς ἕνεκεν γέγονε. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τῶν ἄλλων κτημάτων. ἔστι γὰρ ἡ με-

CAP. VI.

EST [56] vero genꝰ aliud ꝙ quæstuarium proprie & pręcipue, sicuti par est vocatur, in qua nec diuitiarũ nec opum modus esse vllus videtur: hoc genus vt vnum & idem cum superiore propter vicinitatem plerique existimant: & certe nec idem nec valde dissimile est. Illud siquidem natura, hoc vero nõ natura, sed experientia quadam potius & arte comparatum esse: de quo dicendi faciamus hinc initium. Omnium rerum quæ possidetur vsus est duplex, atque vterq; per se quidem, at modo non eodem: sed hic quidem rei proprius, ille autem alienus, vt calcei vsus est, & cum calceatur & cum permutatur, vtroque enim modo calceo vtimur. Etenim qui calceum vendit indigenti, is nummi vel alimenti gratia calceo vtitur, quatenus quidem calceus est, at vsu calcei nequaquam proprio. Neque enim permutationis caussa factus est calceus; ac cæteris de reb. eadem est ratio. Omnium tamen rerum commutatio primum à natura profecta est & instituta, propterea ꝙ homines aliarum quidẽ re-

[56] Expresso primo genere χρηματιστικῆς naturali & necessario & œconomico, accedit ad secundũ contra naturã non necessarium & a ve a œconomia remotum, quod καπηλικὴν nominat, atque ἀπὸ τῆς μεταβλητικῆς, id est, à permutãdi ratione ortũ docet: vnde μεταβλητικὴ sape hoc capite nominatur: quamuis permutatio nõ sit, nisi eius pars περὶ τῆς μεταβλητικῆς. Itaque primũ longa oratione disputatur, quomodo sit instituta, & quomodo nõ sit pars χρηματιστικῆς œconomicæ. De commutatione rerum pauca scribit Plato secundo de rep. & 8. de legibus. plura tamen initio vndecimi.

rum facultates maiores & ampliores, aliarum minores & angustiores haberent, vnde etiam constat cauponiam artem quæstuariæ facultatis naturalem partem non esse: quippe cum homines rerum commutationes hactenus facere cogantur, vt necessitati & indigentiæ succurratur. Et quidem in prima societate, id est familia nullum munus commutationis, sed in ampliore communitate versari hinc intelligi potest, quod hi quidem eiusdem familiæ homines omnia eadē inter se communia habeant. Illi vero communitatis amplioris ciues permulta & varia seiuncti teneant quæ vt res & tempus postulat, necessario communicanda & commutanda sunt: quod adhuc permultæ barbaræ nationes obseruant & sequuntur, res enim quarum sit illis vsus aliquis inter se & vinum cum frumento, atque huiusmodi cætera dando capiendoque tantummodo commutant. Quapropter eiusmodi permutationis ratio, neque præter naturam est, neque tamen vlla pars adhuc expositæ quæstuariæ diligētiæ est; quippe quæ ad explēdam naturalem rerum copiā pertineat, tametsi ex hac illa

ταβλητικὴ πάντων ἀρξαμένη, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω, τὰ δὲ ἐλάττω τῶν ἱκανῶν ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους. ᾗ καὶ δῆλον ὅτι οὐκ ἔστι φύσει τῆς χρηματιστικῆς ἡ καπηλική· ὅσον γὰρ ἱκανὸν αὐτοῖς, ἀναγκαῖον ἦν ποιεῖσθαι τὴν ἀλλαγήν. ἐν μὲν οὖν τῇ πρώτῃ κοινωνίᾳ, τοῦτο δ' ἐστὶν οἰκία, φανερὸν ὅτι οὐδέν ἐστιν ἔργον αὐτῆς, ἀλλ' ἤδη πλείονος τῆς κοινωνίας οὔσης. οἱ μὲν γὰρ, τῶν αὐτῶν ἐκοινώνουν πάντων· οἱ δὲ, κεχωρισμένοι, πολλῶν πάλιν καὶ ἑτέρων· ὧν κατὰ τὰς δεήσεις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι τὰς μεταδόσεις, καθάπερ ἔτι πολλὰ ποιεῖ καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν ἀλλαγήν. αὐτὰ γὰρ τὰ χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλάττονται, ἐπὶ πλέον δ' οὐδέν· οἷον οἶνον πρὸς σῖτον διδόντες, καὶ λαμβάνοντες, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕκαστον. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη μεταβλητικὴ, οὔτε παρὰ φύσιν, οὔτε χρηματιστικῆς ἐστιν εἶδος οὐδέν· εἰς ἀναπλήρωσιν γὰρ τῆς κατὰ φύσιν αὐταρκείας ἦν. ἐκ μέν τοι ταύτης ἐγίνετο ἐκείνη κατὰ λόγον. ξενικωτέρας γὰρ γινομένης τῆς βοηθείας τῷ εἰσά-

εἰσάγεσθαι ὧν ἐνδεεῖς, καὶ ἐκπέμπειν ὧν ἐπλεόναζον, ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις. οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων. διὸ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὂν, εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν· οἷον ὁ σίδηρος καὶ ἄργυρος, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον· τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σταθμῷ· τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρα ἐπιβαλλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτούς· ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον. πορισθέντος οὖν ἤδη νομίσματος ἐκ τῆς ἀναγκαίας ἀλλαγῆς, θάτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς ἐγένετο, τὸ καπηλικόν· τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ἴσως γινόμενον· εἶτα δι' ἐμπειρίας ἤδη τεχνικώτερον, πόθεν καὶ πῶς μεταβαλλόμενον, πλεῖστον ποιήσει κέρδος. διὸ δοκεῖ ἡ χρηματιστικὴ μάλιστα περὶ τὸ νόμισμα εἶναι, καὶ ἔργον αὐτῆς τὸ δύνασθαι θεωρῆσαι πόθεν ἔσται πλῆθος χρημάτων· ποιητικὴ

nō sine ratione profecta est. Nam cum ab exteris & longinquis regionibus, rebus iis & importandis quibus egerent, & exportandis quibus abundarent, auxilia atque adiumenta peterentur, nummi vsus necessitate quadam repertus est: Neque enim res omnis naturæ congrua & necessaria facile vltro citroque comportatur, ob eā caussam ad permutandū & contrahendū cōmuni quodā hominum consensu pactum & constitutum est, vt eiusmodi aliquid & daretur & caperetur, quod ipsum cū esset è genere rerū cōmodarum, vsū in vita facilē & expeditū haberet: quale ferrū est & argentū, & si quid præterea est generis eiusdem initio quidem tantūmodo magnitudine & pondere definitū, tandē vero etiam nota & charactere impressum & figuratum, vt appēdendi & pōderandi molestia tolleretur. Character enim pōderis significatio est. Cum igitur nūmus permutationis gratia necessario cō paratus esset, aliud extitit quæstuariæ rationis genus, quod Greci καπηλικὸν, cauponium appellemus nos primo quidem forsan simpliciter, postea autē vsu quodā callidius & artificiosius tractatū, vnde & quo pacto res mutata quā-

Nummi origo & vsus.

Caupones in ciuitate sua. Plato statuit 2. de rep. & 3. de legib. vbi tamen certo reb. imposito precio cauponiū quæstum tollit, & vetat ex ca... hominum victum & alimentum cauponari. Vndecimo autem legū ait honesta & naturali caussa cauponias artes inuentas esse, sed auaritia hominum corruptas

maximos quæstus efficeret. Quo fit cum hæc secunda q̃stuaria in nummis occupari videatur, vt eius opus sit, intueri, vnde magna & ampla pecunia comparetur: diuitiarum siquidem & nummorum artifex existimatur. Etenim diuitiæ in nummorũ numero & copia sæpenumero ponuntur: propterea ꝙ in his quæstuaria hæc caupona versetur. 57 At quandoque cõtra nummus videtur, res leuis & inanis, solaq; hominum lege, nulla naturæ lege fundata & constituta. neque enim, si qui eo vtũtur, legem suam & institutionem mutauerint, precii cuiusquam erit, neque commoditatem vllam ad vitæ necessarios vsus habebit: & accidere potest, vt nũmis obrutus & oppletus, alimento necessario careat. Atqui fuerit absurdum diuitias tales esse, vt iis abundãtem, famelicum liceat esse & miserum quemadmodum in fabulis narrant illi Midæ contigisse, cum propter eius inexplebilem optationem & insatiabilem cupiditatem omnia q̃ apponerentur, aurea fierent. Iccirco diuitias alias & aliam quærendi viam requirunt, & recte quidem requirunt. Et enim alia quæstus est ratio, aliaque secundum naturam opulentia, eaque œconomica.

γὰρ εἶναι τοῦ πλούτου καὶ χρημάτων· καὶ γὰρ τὸν πλοῦτον πολλάκις τιθέασι νομίσματος πλῆθος, διὰ τὸ περὶ τοῦτ᾽ εἶναι τὴν χρηματιστικὴν καὶ τὴν καπηλικήν·

57 ὁτὲ δὲ πάλιν λῆρος εἶναι δοκεῖ τὸ νόμισμα, καὶ νόμος παντάπασι, φύσει δ᾽ οὐθέν, ὅτι μεταθεμένων τε τῶν χρωμένων, οὐθενὸς ἄξιον, οὔτε χρήσιμον πρὸς οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐστί· καὶ νομίσματος πλουτῶν, πολλάκις ἀπορήσει τῆς ἀναγκαίας τροφῆς. καίτοι ἄτοπον τοιοῦτον εἶναι πλοῦτον, οὗ εὐπορῶν λιμῷ ἀπολεῖται· καθάπερ καὶ τὸν Μίδαν ἐκεῖνον μυθολογοῦσι διὰ τὴν ἀπληστίαν τῆς εὐχῆς πάντων αὐτῷ γιγνομένων τῶν παρατιθεμένων χρυσῶν. διὸ ζητοῦσιν ἕτερόν τι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν χρηματιστικήν, ὀρθῶς ζητοῦντες. ἔστι γὰρ ἑτέρα ἡ χρηματιστικὴ, καὶ ὁ πλοῦτος ὁ κατὰ φύσιν· καὶ αὕτη μὲν οἰκονομική,

58 ἡ δὲ

Veræ diuitiæ nõ sunt in nũmis, quia iis præditi esurire possunt, vt constat de Mida. Plato hac de caussa quinto legum, aurum & argentum de sua ciuitate sustulit, eumq; nũmum imperauit, cuius apud exteros nullus esset vsus: communem tamen Græcorum monetam ad publicos vsus publice haberi voluit.

Hæc inferior annotatio idem ꝙ superior continet.

Disputat veras diuitias in nũmis non esse. Syllogismus sic est.

Opulentia qua præditi esurire possint, vera nõ est. Talis autem est in nummis. Non igitur vera. Assumptio præcedit. Propositio illustratur exemplo Midæ. Quare hic intelligẽdum contra quam in superiore genere diuitias veras in hoc genere χρηματιστικῆς non esse.

58 Ars

58 ἡ δὲ καπηλική, ποιητικὴ χρημάτων, οὐ πάντως, ἀλλ' ἢ διὰ χρημάτων μεταβολῆς, καὶ δοκεῖ περὶ τὸ νόμισμα αὕτη εἶναι. τὸ γὰρ νόμισμα στοιχεῖον καὶ πέρας τῆς ἀλλαγῆς ἐστί. καὶ ἄπειρος δὴ οὗτος ὁ πλοῦτος ὁ ἀπὸ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς. ὥσπερ γὰρ ἡ ἰατρικὴ τοῦ ὑγιαίνειν εἰς ἄπειρόν ἐστι, καὶ ἑκάστη τῶν τεχνῶν τοῦ τέλους εἰς ἄπειρον· ὅτι μάλιστα γὰρ ἐκεῖνο βούλονται ποιεῖν· τῶν δὲ πρὸς τὸ τέλος, οὐκ εἰς ἄπειρον· πέρας γὰρ τὸ τέλος πάσαις· οὕτω καὶ ταύτης τῆς χρηματιστικῆς οὐκ ἔστι τοῦ τέλους πέρας. τέλος δὲ ὁ τοιοῦτος πλοῦτος, καὶ χρημάτων κτῆσις. τῆς δ' οἰκονομικῆς, οὐ χρηματιστικῆς ἐστι πέρας. οὐ γὰρ τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς ἔργον. διὸ τῇ μὲν φαίνεται ἀναγκαῖον εἶναι παντὸς πλούτου πέρας·

59 ἐπὶ δὲ τῶν γινομένων ὁρῶμεν συμβαῖνον τοὐναντίον. πάντες γὰρ εἰς ἄπειρον αὔξουσιν οἱ χρηματιζόμενοι τὸ νόμισμα· αἴτιον δὲ τὸ σύνεγγυς αὐτῶν. ἐπαλλάττει γὰρ ἡ χρῆσις τοῦ αὐτοῦ οὖσα ἑκατέρα τῆς χρηματιστικῆς. τῆς γὰρ αὐτῆς ἐστι

58 Ars vero cauponia pecunias nō omni ratione, ſed ipſarum commutatione pecuniarum conficit, & in pecuniis prorſus occupatur, qa nummus permutationis eſt & initium & extremū. Atque hæ diuitiæ ab hoc cauponādi genere profectæ nullum ſibi modum ſtatuūt: vt enim medicina proſperæ valetudinis, & vnaquæque ars immenſum quendā gradum & progreſſum finis ſui ſibi pro ponit: hunc enim quam maxime & ampliſſime cōſequi cupiūt, tametſi ipſa ad finem via non eſt infinita, eius enim in omnibus artibus extremum hic ipſe finis eſt: ſic etiam hæc ars cauponia & inſtitoria immēſum quendam nec vllo modo terminatum finem habet: finis enim ipſius eſt ille cumulus opum diuitiarumque cuiuſmodi finis œconomicæ diligentiæ nequaquam finis eſt: neque enim hoc opus domeſticæ rei propoſitum eſt: atq; adeo diuitiarum omnium modus œconomiæ facultati neceſſario videtur adhibendus. 59 Quamquam vſu venire contra quotidie cernimus. Vniuerſi enim pecunias infinite congregant & accumulant: atque quæſtuariæ vtriuſque artis vicinitas in cauſſa eſt, varius enim vſus eſt eiuſdem rei cum ad vtramque

58 Diſputat hoc καπηλικὸν genus œconomicum non eſſe. Sententia ſyllogiſmi eſt, quia œconomica ratio terminatas opes non habet. καπηλική non habet. Non eſt igitur œconomica. Aſſumptio præcedit, quod artiū ſimilitudine declaratur, quæ infinite cupiunt in ſuo fine conſequendo progredi, tametſi ad eum via finita ſit, ſic cauponia cupiditas immēſos cumulos pro fine ſibi conſtituit.

59 Auari & καπηλικοὶ falſum vitæ ſtudium in opibus infinitis locat, & omnibus idcirco virtutib. abutuntur.

quærendi speciẽ referri possit: ad ipsum enim vsum acquisitio refertur, sed non eodem modo: alium siquidem finem hæc spectat, illa vero duntaxat accretionẽ & amplificationem. Quare pleriq; œconomicæ industriæ munus hoc esse statuunt, in eaq; sententia constanter permanent, vt pecunias & facultates aut conseruandas aut omnibus modis amplificandas arbitrentur Atque vitæ quidem, at non beatæ vitæ, studium, cupiditatis huius initum caussamq; attulit. Itaque cum huiusmodi cupiditas in immensum serpat, etiã immensa instrumenta desiderantur. At vero qui honeste viuere cupiunt, quod ad fructus corporis & oblectationis attinet, id sectantur & expetunt: quod cum in pecuniis & opibus collocatum esse videatur, efficitur vt omnis eorum cogitatio & cura in congerẽdis nummis & coaceruandis consumatur: Atq; ob eam rem alterũ hoc quæstuariæ facultatis genus ortũ est. Cum enim corporis delectationes immodicæ fuerint, tum quoque ad eas percipiendum immodicę facultates requirunt: Atque etiam si hoc quæstus genere assequi nequeant, alia via id aggrediuntur, omnibusque virtutibus ad eã caussam abutuntur. Fortitudinis. n. est animi magnitudinem

χρήσεως κτῆσις, ἀλλ' οὐ κατὰ ταὐτὸν, ἀλλὰ τῆς μὲν ἕτερον τέλος, τῆς δ' ἡ αὔξησις. ὥστε δοκεῖ τισι τοῦτ' εἶναι τῆς οἰκονομικῆς ἔργον, καὶ διατελοῦσιν, ἢ σώζειν οἰόμενοι δεῖν, ἢ αὔξειν τὴν τοῦ νομίσματος οὐσίαν εἰς ἄπειρον. αἴτιον δὲ ταύτης τῆς διαθέσεως, τὸ σπουδάζειν περὶ τὸ ζῆν, ἀλλὰ μὴ τὸ εὖ ζῆν, εἰς ἄπειρον οὖν ἐκείνης τῆς ἐπιθυμίας οὔσης, καὶ τῶν ποιητικῶν ἀπείρων ἐπιθυμοῦσιν. ὅσοι δὲ καὶ τοῦ εὖ ζῆν ἐπιβάλλονται, τὸ πρὸς τὰς ἀπολαύσεις τὰς σωματικὰς ζητοῦσιν. ὥστ', ἐπεὶ καὶ τοῦτ' ἐν τῇ κτήσει φαίνεται ὑπάρχειν, πᾶσα ἡ διατριβὴ περὶ τὸν χρηματισμόν ἐστι, καὶ τὸ ἕτερον εἶδος τῆς χρηματιστικῆς διὰ τοῦτ' ἐλήλυθεν. ἐν ὑπερβολῇ γὰρ οὔσης τῆς ἀπολαύσεως, τὴν τῆς ἀπολαυστικῆς ὑπερβολῆς ποιητικὴν ζητοῦσι· κἂν μὴ διὰ τῆς χρηματιστικῆς δύνωνται πορίζειν, δι' ἄλλης αἰτίας τοῦτο πειρῶνται, ἑκάστῃ χρώμενοι τῶν δυνάμεων οὐ κατὰ φύσιν. ἀνδρίας γὰρ οὐ χρήματα ποιεῖν ἐστιν, ἀλ-

καὶ θάρσος· οὐδὲ στρατηγικῆς, καὶ ἰατρικῆς, ἀλλὰ τῆς μὲν νίκην, τῆς δ' ὑγίειαν. οἱ δὲ πάσας ποιοῦσι χρηματιστικάς, ὡς τοῦτο τέλος ὄν. πρὸς δὲ τὸ τέλος ἅπαντα δέον ἀπαντᾶν.

60 περὶ μὲν οὖν τῆς τε μὴ ἀναγκαίας χρηματιστικῆς, καὶ τίς, καὶ δι' αἰτίαν τίνα ἐν χρείᾳ ἐσμὲν αὐτῆς, εἴρηται· καὶ περὶ τῆς ἀναγκαίας, ὅτι ἑτέρα μὲν αὐτῆς, οἰκονομικὴ δὲ κατὰ φύσιν ἡ περὶ τὴν τροφήν, οὐχ ὥσπερ αὕτη ἄπειρος, ἀλλὰ ἔχουσα ὅρον.

tudinẽ prӕstantiamque, non pecunias parare: neque bellicę virtutis neque medicinę, sed illius quidem victoriam, huius vero prosperam valetudinem, & sanitatem. At illiberales huiusmodi & sordidi homines cunctas virtutes ad lucrum & quæstum conferunt, tanquam hic earum finis situs sit: ad finem autem referẽda sunt omnia.

60 Quare dictum est & de genere quæstus non necessario, & quale esset, & quam ob caussam vsurpatum: & de genere necessario, quemadmodum esset ab illo diuersum & separatum, & œconomicę virtuti suapte natura in comparando victu coniunctum, neque velut illud alterum cupiditate immensum, sed moderatum & finitum.

60 Concludit differentias vtriusq. χρηματιστικῆς, & tertiam quæstionem soluit: administram enim œconomia χρηματιστικὴν facit, quæ materiam ministret. Repetit autem differentiam χρηματιστικῆς tum οἰκονομικῆς tum καπηλικῆς, & latius explicat.

ΚΕΦ. ζ.

Δῆλον δὲ καὶ τὸ ἀπορούμενον ἐξ ἀρχῆς, πότερον τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἐστιν ἡ χρηματιστική, ἢ οὔ, ἀλλὰ δεῖ τοῦτο μὲν ὑπάρχειν. ὥσπερ γὰρ καὶ ἀνθρώπους οὐ ποιεῖ ἡ πολιτική, ἀλλὰ λαβοῦσα παρὰ τῆς φύσεως χρῆται αὐτοῖς· οὕτω καὶ τροφὴν τὴν φύσιν δεῖ παραδοῦ-

CAP. VII.

PAtet autem quod initio quæsitum ac dubitatum est, an ad œconomicum & ciuilem virum quæstuaria facultas ptineat necne: quippe hanc adesse necesse est, quemadmodum enim homines non gignit ciuilis disciplina, sed à natura creatis & generatis vtitur: sic etiam victum quidem vel à terra vel à mari vel vndecunque natura suppeditet necesse est: atque hæc iam parta quemad-

modum dispensanda sint, ad œconomi curam prudentiamque pertinent: nec enim texendi facultas lanam conficit, sed ea vtitur & considerat quæ commoda atque apta sit, itemque quæ sit incommoda & inepta.

61 *Prolepsis de medicina q̃ pars œconomicæ videatur quẽadmodum* χρηματιστική. *Soluitur autẽ q̃ usus medicinæ si ut usus pecuniæ ad œconomiam pertineat: Scientia autem fit ministrorum œconomo subiectorum: medicinā vero inter artes liberales, neque Plato neq; Aristoteles numerant.*

61 Verumenimuero quæri aliquis fortasse, quare quærendi & comparandi ratio artis œconomicæ sit pars, medicina eiusdem non sit pars: atqui sanam & incolumem esse familiam necesse est, vt viuere & cæteras res necessarias habere: at cũ valetudinis rationem habere partim sit œconomi & principis, partim etiã nõ sit, sed omnino medici: sic etiam pecuniarum ratio, partim quidem ad œconomũ attinet, partim etiam non attinet, sed ad facultatem eius administram & famulam. Illud tamen imprimis, sicut antea dictum est, natura requiritur & desideratur: naturæ siquidem opus est procreatis alimentũ præbere: à quo enim procreatum est vnumquodque, ab eodem educatur & alitur.

62 *Epilogus vtriusque* χρηματιστικῆς *&* οἰκονομικῆς *&* καπηλικῆς *: vbi de nummi abusu & fœnore agitur.*

62 Quo fit, vt quærendi facultas quæ ex fructibus & animalibus victum quærit, omnibus sit naturalis & necessaria. Quæstuaria autem ipsa omnino cum sit duplex, veluti diximus, altera quidem cauponia, altera vero œconomica, & hæc

ναι γῆν, ἢ θάλατταν, ἢ ἄλλο τι· ἐκ δὲ τούτων, ὡς δεῖ ταῦτα διαθεῖναι προσήκει τὸν οἰκονόμον. οὐ γὰρ τῆς ὑφαντικῆς ἔρια ποιῆσαι, ἀλλὰ χρήσασθαι αὐτοῖς· καὶ γνῶναι δὲ τὸ ποῖον χρηστὸν καὶ ἐπιτήδειον, ἢ φαῦλον καὶ ἀνεπιτήδειον. 61 καὶ γὰρ ἀπορήσειεν ἄν τις διὰ τί, ἡ μὲν χρηματιστικὴ μόριον τῆς οἰκονομίας, ἡ δὲ ἰατρικὴ οὐ μόριον. καίτοι δεῖ ὑγιαίνειν τοὺς κατὰ τὴν οἰκίαν, ὥσπερ ζῆν, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀναγκαίων· ἐπεὶ δ᾽, ἔστι μὲν ὡς τοῦ οἰκονόμου, καὶ τοῦ ἄρχοντος, καὶ περὶ τῆς ὑγιείας ἰδεῖν, ἔστι δ᾽ ὡς οὔ, ἀλλὰ τοῦ ἰατροῦ· οὕτω καὶ περὶ τῶν χρημάτων, ἔστι μὲν ὡς τοῦ οἰκονόμου, ἔστι δ᾽ ὡς οὔ, ἀλλὰ τῆς ὑπηρετικῆς· μάλιστα δέ, καθάπερ εἴρηται πρότερον, δεῖ φύσει τοῦτο ὑπάρχειν. φύσεως γάρ ἐστιν ἔργον, τροφὴν τῷ γεννηθέντι παρέχειν·

62 παντὶ γὰρ ἐξ οὗ γίνεται, τροφὴ τὸ λειπόμενόν ἐστι. διὸ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ χρηματιστικὴ πᾶσιν, ἀπὸ τῶν καρπῶν, καὶ τῶν ζώων. διπλῆς δ᾽ οὔσης αὐτῆς,

ὥσπερ εἴπομεν, καὶ τῆς μὲν καπηλικῆς, τῆς δ' οἰκονομικῆς· καὶ ταύτης μὲν, ἀναγκαίας καὶ ἐπαινουμένης, τῆς δὲ μεταβλητικῆς ψεγομένης δικαίως· οὐ γὰρ κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἀπ' ἀλλήλων ἐστίν· εὐλογώτατα μισεῖται ἡ ὀβολοστατικὴ, διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νομίσματος εἶναι τὴν κτῆσιν, καὶ οὐκ ἐφ' ὅπερ ἐπορίσθη· μεταβολῆς γὰρ ἐγένετο χάριν. ὁ δὲ τόκος αὐτὸ ποιεῖ πλέον· ὅθεν καὶ τοὔνομα τοῦτ' εἴληφεν· ὅμοια γὰρ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννῶσιν αὐτά ἐστιν. ὁ δὲ τόκος γίνεται νόμισμα νομίσματος· ὥστε [καὶ] μάλιστα παρὰ φύσιν οὗτος τῶν χρηματισμῶν ἐστιν.

63 Ἐπεὶ δὲ [τὰ] πρὸς τὴν γνῶσιν διωρείκαμεν ἱκανῶς, τὰ πρὸς τὴν χρῆσιν δεῖ διελθεῖν. πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα, τὴν μὲν θεωρείαν ἐλεύθερον ἔχει, τὴν δ' ἐμπειρείαν ἀναγκαίαν. ἔστι δὲ χρηματιστικῆς μέρη χρήσιμα, τὸ περὶ τὰ κτήματα ἔμπειρον εἶναι, ποῖα λυσιτελέστατα, καὶ ποῦ, καὶ πῶς· οἷον ἵππων κτῆσις ποία τις, ἢ βοῶν, ἢ προβάτων, ὁ-

& hæc quidem neceſſaria ac laudabilis, illa vero permutatrix merito reprehendenda ac vituperanda, nō enim à natura, ſed a mutuo hominum commercio profecta eſt, meritiſſimo fit, vt nummularia eiuſmodi calliditas accuſetur & damnetur, quia ex nummo ſit acquiſitio, nō ad eū tamen vſum, ad quem nummus comparatus eſt: commutandarum enim rerum gratia eſt inuentus. At ὁ τόκος, id eſt, fœnus nummos auget & multiplicat, vnde hoc ipſum nomen græce reperit: ſimilia enim ſunt ipſa τὰ τικτόμενα, id eſt, quæ aliud pariunt animātibus quæ generant & procreant. At ὁ τόκος ex nummo nummum parit. Quapropter eiuſmodi nummorum fœneratio, naturæ maxime contraria atq; inimica iudicanda eſt.

63 Quoniam vero de hac rerum ſcientia prudētiaque abunde dictum eſt, de vſu pauca nobis dicēda ſunt. hęc ſiquidem omnia liberalē & homine ingenuo dignā cognitionem habent, vſum etiam neceſſarium. Quæſtuariæ autē œconomicæ præcipuū munus eſt, intelligentem & vſu peritum eſſe, quæ copiæ commodiſſimæ ſint, & vbi & quomodo: vt equorum boum, ouium ac reliquorum animalium poſſeſſiones cuiuſmodi ſint. Experientia enim

63 Deſcribūtur ad extremum partes quædam vtriuſque χρηματιστικῆς velut ad vſum pertinentes, quaſi non & antecedentia illa & conſequentia pariter ſint & ſciētiæ & vſus: & primum partes τῆς οἰκονομικῆς in educādis cicurib. animātib., in colēdis agris, ſerendis arborib. deinde τῆς καπηλικῆς tamen ſeu μεταβλητικῆς, cuius particulas quatuor diſtinguit. mercatura, fœneratioe, operæ locatiōe. ſyluarū inciſione & metallorum fod.nis: nō quod hæc omnia, fœneratione excepta ad naturalem χρηματιστικὴν referri non poſſint, ſed quia in his cauponi[.] a tes maxime verſentur.

& vsu cognitũ & perspectum esse necesse est, quæ ex his & qualia, & quibus in locis (alia enim regionibus aliis vberiora proueniunt) maximas opportunitates afferãt: itemque ex agris, qui vel aborib. nudi & vacui, vel consiti & instructi: tum etiam de mellis confectione & cæteris animantibus aquatilibus ac volatilibus, è quib. emolumenta certa capi possunt. Ac quæstuariȩ illius facultatis œconomicæ, quæ verissima quærendi ratio est, hæ q̃dẽ partes primariæ sunt ac principes: huius vero permutatricis pars vel maxima est, mercatura, eaque triplex: aut enim nauigiis merces transferuntur aut carris comportantur, aut in taberna aliqua venduntur & emuntur: quæ partes inter sese hoc differunt, ꝙ aliæ sunt à periculis, & casibus tutiores, aliæ fructus quæstusque pleniores: secunda pars est fœneratio: tertia mercenaria operæ locatio, & hæc tũ sordidorum & illiberalium artificũ, tum vero hominum qui artẽ nullam teneãt, at corpore duntaxat opus efficiant. Quarta autem quæstuariæ huius pars est amborum quæstuariorum generum, & huius quidem secundi & illius primi particeps & vicina.

μοίως δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ζώων. δεῖ γὰρ ἔμπειρον εἶναι πρὸς ἄλληλά τε τούτων τίνα λυσιτελέστατα, καὶ ποῖα ἐν ποίοις τόποις· ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλαις εὐθυνεῖ χώραις. εἶτα περὶ γεωργίας, καὶ ταύτης ἤδη ψιλῆς τε καὶ πεφυτευμένης, καὶ μελιττουργίας, καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν πλωτῶν ἢ πτηνῶν, ἀφ' ὅσων ἔστι τυγχάνειν βοηθείας. τῆς μὲν οὖν οἰκειοτάτης χρηματιστικῆς ταῦτα μόρια καὶ πρῶτα· τῆς δὲ μεταβλητικῆς μέγιστον μὲν ἐμπορεία· καὶ ταύτης μέρη τρία, ναυκληρεία, φορτηγία, παράστασις· διαφέρει δὲ τούτων ἕτερα ἑτέρων, τῷ τὰ μὲν ἀσφαλέστερα εἶναι, τὰ δὲ πλείω πορίζειν τὴν ἐπικαρπίαν· δεύτερον δὲ, τοκισμός· τρίτον δὲ, μισθαρνία. ταύτης δ' ἡ μὲν, τῶν βαναύσων τεχνῶν· ἡ δὲ, τῶν ἀτέχνων καὶ τῷ σώματι μόνῳ χρησίμων. τρίτον δὲ εἶδος χρηματιστικῆς μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πρώτης· ἔχει γὰρ καὶ τῆς κατὰ φύσιν τι μέρος, καὶ τῆς μεταβλητικῆς,

Nam

κτικῆς, ὅσα ἀπὸ γῆς καὶ τῶν ἀπὸ γῆς γινομένων, ἀκάρπων μὲν, χρησίμων δέ· οἷον ὑλοτομία τε καὶ πᾶσα μεταλλευτική. αὕτη δὲ πολλὰ ἤδη περιείληφε γένη. πολλὰ γὰρ εἴδη τῶν ἐκ γῆς μεταλλευομένων ἐστί.

64 περὶ ἑκάστου δὲ τούτων καθόλου μὲν εἴρηται καὶ νῦν· τὸ δὲ κατὰ μέρος ἀκριβολογεῖσθαι, χρήσιμον μὲν πρὸς τὰς ἐργασίας, φορτικὸν δὲ τὸ ἐνδιατρίβειν. εἰσὶ δὲ τεχνικώταται μὲν τῶν ἐργασιῶν, ὅπου ἐλάχιστον [τῆς] τύχης· βαναυσόταται δὲ, ἐν αἷς τὰ σώματα λωβῶνται μάλιστα· δουλικώταται δὲ, ὅπου τοῦ σώματος πλεῖσται χρήσεις· ἀγεννέσταται δὲ, ὅπου ἐλάχιστον προσδεῖ ἀρετῆς.

65 ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἐνίοις γεγραμμένα περὶ τούτων, οἷον Χάρητι δὴ τῷ Παρίῳ, καὶ Ἀπολλοδώρῳ τῷ Λημνίῳ, περὶ γεωργίας, καὶ ψιλῆς καὶ πεφυτευμένης· ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοις περὶ ἄλλων· ταῦτα μὲν ἐκ τούτων θεωρείτω, ὅτῳ ἐπιμε-

Nam quæ è terra gignuntur, quæque, è terræ visceribus eruuntur, infrugifera quidem ipsa sed vtilia tamẽ, eorum partim ad illam naturalem & laudabilem œconomiam, partim ad hanc negotiandi & commutandi artificem cauponiam referuntur: quales sunt syluæ cæduæ & res omnis metallica, quæ multa sane genera complectitur: multa enim sunt earũ rerũ genera quæ effodiuntur & eliciuntur è terra.

64 De hac autem re tota & vniuersa nunc omnino dictũ sit, subtilius autem de partibus singulis & accuratius agere vtile quidem ad hæc illarum rerum opificia. * At in his diutius immorari molestum atque alienũ fuerit. Opificia vero sunt artificiosissima, q̃ fortunę minimum ac temeritatis habent, sordidissima quibus opificũ corpora maxime deformantur. in quibus autem corporis labor plurimus exigitur, seruilissima, sicut ignobilissima & abiectissima, cũ minimus virtutis vsus requiritur.

65 Ac quoniam à nõnullis hac de re scriptum est: vt à Charete Pario & Apollodoro Lemnio de cultu agrorum & nudorum & consitorum, itemque de aliis rebus ab aliis, hæc ab iis sane discenda & cognoscenda sunt ei qui eiusmodi studio teneatur.

64 *Reiicitur subtilior his de rebus disputatio, tum colliguntur quædã opificiorum differentiæ.*

* *Artiũ liberalium & illiberalium differentiæ.*

65 *Notat authores qui de his rebus scripserũt: deinde duo exempla ad secundã* χρηματιστικῆς *(sunt enim mercaturæ) spectãtia proponit, unde generalia documenta sumi possint.*

Duo exempla καπηλικῆς χρηματιστικῆς.

Atque etiam quæ passim præcepta diuulgataque sunt, quomodo homines nõnulli pecuniæ cupidi diuitias sunt adepti, ea colligenda sunt: hæc enim omnia proderunt iis qui quæstuariam artem consectantur, quale est illud Thaletis Milesii: hæc enim prouisio est quæstus facienti propria, sed illi propter sapientiam est attributa tametsi generaliter & communiter accipi potest. Nam cum illi ob inopiam & paupertatẽ, philosophiæ studium velut inutile & inane exprobraretur: dicitur per Astrologiam futuram olearũ vbertatem obseruasse, cumque paucos nummos haberet arrhabone dato omnes agri & Milesii & Chii oleas hyeme nõdũ præterita tenui & vili precio, cum nemo videlicet pluris licitaretur, coemisse, deinde cum tẽporis aduenisset occasio, multis vno tempore & repente oleum quærentibus quomodo voluit, & quanti libuit, vendidisse, magnaque postea ex ea re pecunia auctus & locupletatus demonstrauit facile philosophis esse ditescere si velint. At id nequaquam esse in quo studium suum collocarent. Thales itaque ad hunc modum philosophiæ specimen exhibuisse memoratur. Est autem

λές· ἔτι δὲ καὶ τὰ λεγόμενα σποράδην, δι' ὧν ἐπιτετυχήκασιν ἔνιοι χρηματιζόμενοι, δεῖ συλλέγειν. πάντα γὰρ ὠφέλιμα ταῦτ' ἐστὶ τοῖς τιμῶσι τὴν χρηματιστικήν· οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μιλησίου· τοῦτο γάρ ἐστι κατανόημά τι χρηματιστικόν, ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν διὰ τὴν σοφίαν προσάπτουσι, τυγχάνει δὲ καθόλου τι ὄν. ὀνειδιζόντων γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν πενίαν, ὡς ἀνωφελοῦς τῆς φιλοσοφίας οὔσης, κατανοήσαντά φασιν αὐτὸν ἐλαιῶν φορὰν ἐσομένην ἐκ τῆς ἀστρολογίας, ἔτι χειμῶνος ὄντος, εὐπορήσαντα χρημάτων ὀλίγων ἀρραβῶνας διαδοῦναι τῶν ἐλαιουργίων, τῶν τ' ἐν Μιλήτῳ καὶ Χίῳ πάντων, ὀλίγου μισθωσάμενον, ἅτ' οὐθενὸς ἐπιβάλλοντος· ἐπειδὴ δ' ὁ καιρὸς ἧκε, πολλῶν ζητουμένων, ἅμα καὶ ἐξαίφνης ἐκμισθοῦντα ὃν τρόπον ἠβούλετο, πολλὰ χρήματα συλλέξαντος, ἐπιδεῖξαι ὅτι ῥᾴδιόν ἐστι πλουτεῖν τοῖς φιλοσόφοις ἂν βούλωνται, ἀλλ' οὐ τοῦτ' ἔστι περὶ ὃ σπουδάζουσι. Θαλῆς μὲν οὖν λέγεται τοῦτον τὸν τρόπον

ἐπίδειξιν ποιήσασθαι τῆς σοφίας. ἔστι δ', ὥσπερ εἴπομεν, καθόλου τὸ τοιοῦτον χρηματιστικὸν, ἐάν τις δύνηται μονοπωλίαν αὑτῷ κατασκευάζειν. διὸ καὶ τῶν πόλεων ἔνιαι τοῦτον ποιοῦνται τὸν πόρον, ὅταν ἀπορῶσι χρημάτων. μονοπωλίαν γὰρ τῶν ὠνίων ποιοῦσιν. ἐν Σικελίᾳ δέ τις τεθέντος παρ' αὐτῷ νομίσματος, συνεπρίατο πάντα τὸν σίδηρον ἐκ τῶν σιδηρείων. μετὰ δὲ ταῦτα, ὡς ἀφίκοντο ἐκ τῶν ἐμπορείων οἱ ἔμποροι, ἐπώλει μόνος, οὐ πολλὴν ποιήσας ὑπερβολὴν τῆς τιμῆς· ἀλλ' ὅμως, ἐπὶ τοῖς πεντήκοντα ταλάντοις ἐπέλαβεν ἑκατόν. τοῦτο μὲν οὖν ὁ Διονύσιος αἰσθόμενος, τὰ μὲν χρήματα ἐκέλευσεν ἐκκομίσασθαι· μὴ μέντοι γ' ἔτι μένειν ἐν Συρακούσαις, ὡς πόρους εὑρίσκοντα τοῖς αὑτοῦ πράγμασιν ἀσυμφόρους. τὸ μέντοι ὅραμα Θάλεω καὶ τούτῳ ταὐτόν ἐστιν· ἀμφότεροι γὰρ ἑαυτοῖς ἐτέχνασαν γίνεσθαι μονοπωλίαν. χρήσιμον δὲ γνωρίζειν ταῦτα καὶ τοῖς πολιτικοῖς· πολλαῖς γὰρ πόλεσι δεῖ χρηματισμοῦ, καὶ τοιούτων πόρων, ὥσπερ οἰκίᾳ· μᾶλλον δὲ, διόπερ

tem quæstus documentum, sicuti diximus, generale & vniuersum, si quis priuilegiũ hoc, vt solus vẽdat sibi comparare possit. Itaq; nonnullæ ciuitates, si quando pecunia egeant, talem quæstum faciunt: Monopolium enim rerum venalium instituunt. Atque in Sicilia quidam, cum numeratam pecuniam haberet, omne ferrum à ferrariis coemit: Deinde cum ex negotiationibus mercatores accederent, vendebat solus, nec longe supra vsitati precii modum, sed ita tamen vt ex quinquaginta talentis, centum conficeret. Quod cum Dionysius animaduerteret, suas quidem ipsum pecunias efferre iussit. Syracusis tamẽ manere vetuit, quippe quem quæstus rebus suis alienos commentum deprehendisset: tametsi hoc commentum Thaletis consilio simillimum germanumque est: vterque enim sibi Monopolium solertia quadam reperit. Atque harum rerum cognitio principibus & rerumpub. rectoribus vtilis est. Nam multæ ciuitates, sicuti familiæ ac multo etiam magis, pecuniis & his quæstibus indigent. Quare quidam ciuitatum principes hæc omni ratione diligen-

tiaque procurant ac perse-quuntur.

τινὲς καὶ πολιτεύονται τῶν πολιτευομένων ταῦτα μόνον.

Quartæ partis argumentum.

Quarta & postrema primi politici parte reuocatur partitio quinti capitis & de reliquis societatibus, de paterna & coniugali pauca disputantur, & ex illa secundæ partis distinctione generali, iura patris in liberos, mariti in uxorem repetuntur, vt etiam pateat ex illa naturæ lege domesticus, non solum politicus principatus. Pater secundum naturam regali imperio liberis imperat, vt 3. libro postea docebitur. Etenim rex naturali iure ille est, qui omni virtutis laude subditis excellit, ad eorumque salutem consilia sua omnia dirigit. Quare paternæ ætatis prudentia, paternique in liberos amoris pietas & beneuolentia regio in liberos imperio digna est. Sic Iuppiter appellatur à poetis pater & rex deorum, vt pater rex sit in familia, rex sit pater in repub. Nihil enim, si Platoni creditur, paternum regiumque imperium nisi multitudine & paucitate subditorum, differunt. Vir autem vxori timocratica æquitate & æqualitate præest. In timocratia autem ciues inter se sunt æquales, & vicissim imperãt & obtemperant. Nam tametsi mas ad imperandum sit aptior quam fœmina: fœmina tamen viri socia est, & quidem societate vitæ & prolis, qua, vt Aristoteles ait in œconomicis, nec maius nec sanctius esse quicquam potest, eademque hominis ingenui pars dimidia, & tanquam ciues ambo sint in ciuitate libera, & timocratica æquali iure cum marito vxor prædita est: hoc vno

hoc vno tamen distincta, quod maritus semper in magistratu sit, vxor perpetuo priuata, vt connubium timocratia quædam sit eodem perpetuo magistratu gubernata. Timocratia autem connubium imperandi parendique vicibus alterum. Quatuor vero familiæ partium maximam curam societas coniugalis paternaque desiderat, minorem herilis, minimam quæstuaria diligentia. Atque in tribus societatibus princeps quidem ipse maritus, dominus, pater præstanti & perfecta virtute præditus esse debet: vxor autem seruus, filius pro ratione imperati sibi muneris obeundi atque officii præstādi, vtcumque inchoata & instituta. Nec enim par in filio, vxore, seruo virtus, atq; in patre, marito, domino requiritur. Quamobrem Socrates reprehenditur, quod easdem viri ac mulieris virtutes fecerit. De sordidis opificibus similis est quæstio, quod in his ad sua sordida opificia moralis quædam virtus requiratur: minor tamen quam in seruis ad honestas & liberales, quæ à dominis imperantur actiones exequendum. Postremo loco probat Aristoteles œconomicam hanc doctrinam de minoribus societatibus viri & vxoris, domini, serui, patris, filii, deq; χρηματιστικῆς animi ciuilem doctrinam spectare.

ΚΕΦ. η.

Ἐπεὶ [66] δὲ τρία [μέρη] τῆς οἰκονομικῆς ἦν, ἓν μὲν δεσποτική, περὶ ἧς εἴρηται πρότερον· ἓν δὲ, πατρική· τρίτον δὲ, γαμική· καὶ γὰρ γυναικὸς ἄρχειν καὶ τέκνων, ὡς ἐλευθέρων μὲν

CAP. VIII.

CVm [66] vero tres œconomicæ disciplinæ partes institutæ sunt, vna herilis, de qua dictum est, altera coniugalis, tertia paterna. Quæ quidē postremæ in quadā principatus excellentia versan-

[66] *Reliquæ societate, coniugalis & paterna explicatur ex suis circumstantiis: quæ mariti politicum; patris regiū sit imperiū: tametsi viri imperium non planè politicum quia perpetuum.*

tur. Etenim paterfamilias & vxori & liberis vtrisque velut ingenuis imperat, nō eodem tamen imperii genere, sed vxori politica, liberis regia authoritate.

67 Nam mas ad imperandum sua natura aptior est q̃ fœmina, nisi forte cōtra naturam formatus & institutus sit: namq; qui ætate præstat, & perfectus est, quā qui iunior est & imperfectus.

68 Quamuis igitur in timocraticis magistratibus permultis vicissitudo sit & imperandi & parendi, æqualique iure & princeps & subditus esse, nec vlla re differre velit: attamen cum hic quidem imperet, ille autem paret, tum quandam & habitus & orationis & honoris excellentiam esse seruādam arbitrātur, quemadmodum peluis argumento Amasis demonstrauit. Atque mas si cum fœmina comparetur, illum timocraticum dignitatis & excellentiæ locū perpetuum habebit. In liberos autem patris imperium regale est. Nam qui procreauit, & amicitiæ & ætatis iure imperium obtinet.

69 Quæ regiæ potestatis species & forma quædam est. Quare merito Homerus Iouem cum dixit:

ἀμφοῖν, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ γυναικὸς μὲν πολιτικῶς, τέκνων δὲ βασιλικῶς·

67 τό τε γὰρ ἄρρεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον, εἰ μή που συνέστηκε παρὰ φύσιν· καὶ τὸ πρεσβύτερον καὶ τέλειον, τοῦ νεωτέρου καὶ ἀτελοῦς·

68 ἐν μὲν οὖν ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ταῖς πλείσταις μεταβάλλει τὸ ἄρχον καὶ τὸ ἀρχόμενον· ἐξ ἴσου γὰρ εἶναι βούλεται τὴν φύσιν, καὶ διαφέρειν μηθέν· ὅμως δὲ, ὅταν τὸ μὲν ἄρχῃ, τὸ δὲ ἄρχηται, ζητεῖ διαφορὰν εἶναι καὶ σχήμασι, καὶ λόγοις καὶ τιμαῖς· ὥσπερ ὁ Ἄμασις εἶπε τὸν περὶ τοῦ ποδανιπτῆρος λόγον. τὸ δ' ἄρρεν ἀεὶ πρὸς τὸ θῆλυ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ἡ δὲ τῶν τέκνων ἀρχὴ, βασιλική. τὸ γὰρ γεννῆσαν, καὶ κατὰ φιλίαν ἄρχον, καὶ κατὰ πρεσβείαν ἐστίν·

69 ὅπερ ἐστὶ βασιλικῆς εἶδος ἀρχῆς· διὸ καλῶς Ὅμηρος τὸν Δία προσηγόρευσεν εἰπών,

67 Plato 5. de Rep. & 27. l. gñ viri & fœminæ natura eādem facit, & vtriq. eandem disciplinam & ministrā & gymnasticam & reliquorū generis: mulieribus tamen quia natura sunt imbecilliores, leuiora munera tribuit.

68 Amasis Ægyptius rex contemptus erat populo, q̄a genere plebeius esset. Ex pelui igitur aurea, in qua pedes abluere & spuere & meiere Ægyptii consueuerāt, Demonis statuam confecit, & in clarissimo vrbis loco posuit, q̄ & vidit ab Ægyptiis religiose coli, tum vocata populi cōcione, dixit se peluis illius esse similē, quæ antea tam vilis & abiecta, nunc ꝓpter formam coleretur. Itaque se quamuis antea plebeius fuisset, regē tamen esse factū & idcirco honorandū & venerendum.

69 Declarat paternum imperium Homeri testimonio, ad q̄ allusit numero hu-

Pater

- πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, τὸν βασιλέα τούτων ἁπάντων. φύσει γὰρ τὸν βασιλέα διαφέρειν μὲν δεῖ, τῷ γένει δ' εἶναι τὸν αὐτόν· ὅπερ πέπονθε τὸ πρεσβύτερον πρὸς τὸ νεώτερον, καὶ ὁ γεννήσας πρὸς τὸ τέκνον.

70 Φανερὸν τοίνυν ὅτι πλείων ἡ σπουδὴ τῆς οἰκονομίας περὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἢ περὶ τὴν τῶν ἀψύχων κτῆσιν, καὶ περὶ τὴν ἀρετὴν τούτων, ἢ περὶ [τὴν] τῆς κτήσεως, ὃν καλοῦμεν πλοῦτον· καὶ τῶν ἐλευθέρων μᾶλλον ἢ δούλων.

71 πρῶτον μὲν οὖν περὶ δούλων ἀπορήσειεν ἄν τις, πότερόν ἐστιν ἀρετή τις δούλου παρὰ τὰς ὀργανικὰς καὶ διακονικὰς ἄλλη τιμιωτέρα τούτων, οἷον σωφροσύνη, καὶ ἀνδρία, καὶ δικαιοσύνη, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕξεων, ἢ οὐκ ἔστιν οὐδεμία παρὰ τὰς σωματικὰς ὑπηρεσίας. ἔχει γὰρ ἀπορίαν ἀμφοτέρως. εἴτε γάρ ἐστι, τί διοίσουσι τῶν ἐλευθέρων; εἴτε μή ἐστιν, ὄντων ἀνθρώπων, καὶ λόγου κοινωνούντων,

Pater hominumque deorumque.

omnium regem appellauit. Natura siquidem regem superiorem & præstantiorem esse docet, genere vero parẽ & æqualem qualis est senioris cũ iuniore & patris cum liberis ratio & comparatio.

70 Ex his autem facultatibus, quæ ad patremfamilias attinent, maiorem diligentiam homines, quam rerum inanimatarum possessiones, & hominũ institutio, quam diuitiarũ amplificatio, itemque hominum ingenuorum perfectio quam seruorum formatio, maiorem inquam diligentiam grauioremque cautionem desiderant.

71 Primum vero de seruis fortasse quæret aliquis, sit ne eorum præter illas ministras & famulas corporis virtutes, alia quædam virtus illustrior, vt, temperantia, fortitudo, iustitia, & eius generis virtutum aliqua, an omnino præter corporis functiones & ministeria nulla sit. Res enim habet vtrinque dubitationem. Etenim si fuerit virtus aliqua seruorum, qd inter seruos & liberos intererit? si nulla fuerit, id sane alienum & absurdum videbitur, cum serui sint homines & mentis ac rationis cõpotes.

mus 14. de regis autem natura vide lib. um tertium.

70 Comparatio quatuor œconomicarum partiũ, quanta in singulis studium requiratur.

71 Quæstio de tribus imperiis herili, coniugali, paterno: an imperantis & obedientis eadẽ sit virtus, an serui & domini, viri & vxoris, patris & filii. q ex variis personarũ circumstantiis in vtranque partẽ disputatur.

Quæ quidē quæſtio eadem propemodum fuerit de muliere & puero, vtrum ſint horum ſuæ quoq; virtutes, mulieremque & temperantē & fortem & iuſtam, atque item puerū [72] cōtinentem & modeſtū eſſe deceat nec ne. Atque id in vniuerſum conſiderandum & ſpectandū eſt: an naturalis & principis & ſubditi virtus eadem ſit an diuerſa. Nam ſi vtrumque moribus honeſtis ornatum eſſe conueniat: quid erit omnino cauſſæ quamobrem hic imperet, ille pareat? Neque enim maioris & minoris virtutis cōparatione differentiaque diſtingui poſſunt: parere ſiquidem & imperare ſpecie differūt: quantitatis autem maioris aut minoris ratione nil differūt: quod ſi virtutem huic adeſſe, illi non adeſſe oporteat, id mirum videbitur. Quo pacto enim legitime princeps imperabit, niſi moderatus & iuſtus erit? quomodo ſubditus modeſte parebit, niſi virtutibus illis inſtructus erit? Intemperans enim & ignauus nihil horum faciet, quæ ratio & officium poſtulabit.

[73] Quare manifeſtū eſt, vtrumque virtute præditum eſſe oportere, ſed virtutis huius diſſimilitudinem quan-

72 In codicibus Græcis erat ἀκόλαστος, id est, intemperans, interpretes id ſequuti pro ἐγκρατής, id eſt, frugalis, continens, quia de virtute quæritur hic, non de vitio: & duo contraria hic coniungerentur, ἀκόλαστος καὶ σώφρων, id eſt, intemperans & temperans. In veteri interprete hoc verbū nullum eſt.

73 Diſſolutio quæſtionis quod diſſimilis ſit virtus principis & ſubditi, illius quidem perfecta, huius autē pro ratione ſui muneris inchoata.

των, ἄτοπον. σχεδὸν δὲ ταὐτόν ἐστι τὸ ζητούμενον καὶ περὶ γυναικὸς καὶ παιδὸς, πότερα καὶ τούτων εἰσὶν ἀρεταὶ, καὶ δεῖ τὴν γυναῖκα εἶναι σώφρονα, καὶ ἀνδρείαν, καὶ δικαίαν·

72 καὶ παῖς ἐστιν ἀκόλαστος, καὶ σώφρων, ἢ οὔ; καὶ καθόλου δὴ τοῦτ' ἔστιν ἐπισκεπτέον περὶ ἀρχομένου φύσει καὶ ἄρχοντος, πότερον ἡ αὐτὴ ἀρετὴ, ἢ ἑτέρα. εἰ μὲν γὰρ δεῖ ἀμφοτέρους μετέχειν καλοκἀγαθίας, διὰ τί τὸν μὲν ἄρχειν δέοι ἂν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι καθάπαξ; οὐδὲ γὰρ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον οἷόν τε διαφέρειν· τὸ μὲν γὰρ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν, εἴδει διαφέρει· τὸ δὲ μᾶλλον καὶ ἧττον, οὐδέν. εἰ δὲ τὸν μὲν δεῖ, τὸν δὲ μὴ, θαυμαστόν. εἴτε γὰρ ὁ ἄρχων μὴ ἔσται σώφρων καὶ δίκαιος, πῶς ἄρξει καλῶς; εἴθ' ὁ ἀρχόμενος, πῶς ἀρχθήσεται καλῶς; ἀκόλαστος γὰρ ὢν καὶ δειλὸς, οὐθὲν ποιήσει τῶν προσηκόντων.

73 φανερὸν τοίνυν, ὅτι ἀνάγκη μὲν μετέχειν ἀμφοτέρους ἀρετῆς, ταύτης δ' εἶναι διαφοράς, ὥσπερ καὶ τῶν φύσει ἀρχομέ-

dam

γνων. καὶ τοῦτο εὐθὺς ὑφήγηται περὶ τὴν ψυχήν. ἐν ταύτῃ γάρ ἐστι φύσει, τὸ μὲν ἄρχον, τὸ δὲ ἀρχόμενον· ὧν ἑτέραν φαμὲν εἶναι ἀρετήν, οἷον τοῦ λόγον ἔχοντος, καὶ τοῦ ἀλόγου. δῆλον τοίνυν ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ὥστε φύσει τὰ πλείω ἄρχοντα καὶ ἀρχόμενα. ἄλλον γὰρ τρόπον τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου ἄρχει, καὶ τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος, καὶ ἀνὴρ παιδός· καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει μὲν τὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφερόντως. ὁ μὲν γὰρ δοῦλος, ὅλως οὐκ ἔχει τὸ βουλευτικόν· τὸ δὲ θῆλυ, ἔχει μέν, ἀλλ' ἄκυρον· ὁ δὲ παῖς, ἔχει μέν, ἀλλ' ἀτελές. ὁμοίως τοίνυν ἀναγκαῖον ἔχειν, καὶ περὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς ὑποληπτέον· δεῖν μὲν μετέχειν πάντας, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' ὅσον ἑκάστῳ πρὸς τὸ αὑτοῦ ἔργον. διὸ τὸν μὲν ἄρχοντα τελέαν ἔχειν δεῖ τὴν ἠθικὴν ἀρετήν· τὸ γὰρ ἔργον ἐστὶν ἁπλῶς τοῦ ἀρχιτέκτονος·

dam eſſe, velut in iis quæ ſua natura alterius imperio ſubiecta ſunt: quod animi exemplo demõſtrari atque intelligi poteſt, cuius vna pars natura præeſt & imperat, altera ſubeſt & obſequitur atq; vtriuſque virtutem diuerſam & differentem eſſe dicimus; eius nempe, quæ tum rationis eſt particeps, tum quæ rationis eſt expers. Atq; etiam cæteris in rebus cõſtat eandem eſſe rationem. Multa itaque & varia genera ſunt eorum quæ natura & imperant, & in imperio ſunt. Alio enim genere ingenuus imperat ſeruo, & mas fœminæ & vir puero: in iiſque omnibus animi partes cernuntur, ſed differentes & diſtinctæ. Seruus enim partem eã, qua conſilii & iudicii vis ſeu facultas & poteſtas cõtinetur, omnino non habet: *mulier habet quidẽ ſed imbecillam & infirmam, puer autem inchoatam & imperfectã. Atqui ſimiliter de moralibus eorum virtutibus neceſſario ſtatuendũ eſt: iudicandumq; omnes harũ virtutum compotes eſſe oportere, non eodẽ tamẽ modo, ſed quãtum cuique ad ſuum munus obeundum ſatis fuerit: vt princeps quidem perfectam & conſummatã morũ virtutem habeat. Operis enim ſumma exædificatio & vniuerſa, architecti & fabrorum principis eſt: Morale autem hoc opus mens & ra-

* Plato 477. 478.

tio, qua princeps excellit, quasi machinatur & architectatur. Post principem vero reliqui tantum moralis virtutis habebunt, quantū decuerit. Palam est igitur ad eos omnes, quos diximus, moralem virtutem pertinere; nec eandē temperantiam esse mulieris & viri, neque fortitudinem, neque iustitiam: 74 quemadmodum Socrates existimauit, sed illius quidem fortitudinē esse ducem & principem, huius vero comitē & administrā, eodemque modo in cæteris: ꝙ singulas res expendenti & consideranti manifestum erit. Errant enim omnino qui virtutem putant, animo bene affectum & constitutum esse, aut recte agere, aut qdpiam generis eiusdē:* longe enim acutius sentiunt qui virtutes enumerant vt Gorgias, quā qui hoc pacto definiunt. Quare quemadmodum.

75 Sophocles poeta dixit de muliere:

Taciturnitas mulieris est ornamentum.

At viri nequaquam eadē virtus est. Sic de omnibus est ęstimandum. Cum autē puer sit immaturus, virtus non ipsi videlicet ipsius nomine,

τονος· ὁ δὲ λόγος ἀρχιτέκτων· τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστον, ὅσον ἐπιβάλλει αὐτοῖς. ὥστε φανερὸν ὅτι ἐστὶν ἠθικὴ ἀρετὴ τῶν εἰρημένων πάντων, καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ σωφροσύνη γυναικὸς, καὶ ἀνδρός· οὐδ᾽ ἀνδρία, καὶ δικαιοσύνη, καθάπερ ᾤετο Σωκράτης·

74 ἀλλ᾽ ἡ μὲν, ἀρχικὴ ἀνδρία, ἡ δ᾽, ὑπηρετική. ὁμοίως δ᾽ ἔχει καὶ περὶ τὰς ἄλλας. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ κατὰ μέρος μᾶλλον ἐπισκοποῦσι· καθόλου γὰρ οἱ λέγοντες ἐξαπατῶσιν ἑαυτοὺς, ὅτι τὸ εὖ ἔχειν τὴν ψυχὴν, ἀρετὴ, ἢ τὸ ὀρθοπραγεῖν, ἤ τι τῶν τοιούτων. πολὺ γὰρ ἄμεινον λέγουσιν οἱ ἐξαριθμοῦντες τὰς ἀρετὰς, ὥσπερ Γοργίας, τῶν οὕτως ὁριζομένων·

75 διὸ δεῖ, ὥσπερ ὁ ποιητὴς εἴρηκε περὶ γυναικὸς, οὕτω νομίζειν ἔχειν περὶ πάντων.

„ γυναικὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.

ἀλλ᾽ ἀνδρὶ οὐκέτι τοῦτο. ἐπεὶ δ᾽ ὁ παῖς ἀτελὴς, δῆλον ὅτι τούτου μὲν καὶ ἡ ἀρετὴ οὐκ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέ-

sed

47 Digressio in Platonē, quod virtutes viri & uxoris easdē faciat, quodq; virtutē male definiat. Socrates in Memnone virtutes virorū & mulierū cōmunes facit. Id in 5. de rep. & 7. de leg. cōmunem vtrisq; disciplinā, vbi etiam ꝙ de Gorgia mox sequitur. Hic enim Memnon Gorgiæ discipulus virtutē definire non pōt, sed enumerat virtutes viri, mulieris, ingenui, serui. Aristoteles dicit hic errare do et Platonē in definitione virtutis & Gorgiā recte sētire: ꝙ vtrūq; falsū videtur. Nam virtutis illa definitio, quāuis non absoluta, tamen vera est. Nec Gorgias cū species definit, genus definit.

** Locus est Memnone 62. Memnō Gorgiæ discipulus non definit virtutē generaliter, sed multas species virtutis enumerat viri, mulieris, ingenui, serui. 75 Sopho-*

λειον, καὶ τὸ ἡγούμενον. ὁμοίως δὲ καὶ δούλου πρὸς δεσπότην. ἔθεμεν δὲ πρὸς τἀναγκαῖα χρήσιμον εἶναι τὸν δοῦλον. ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ἀρετῆς δεῖται μικρᾶς, καὶ τοσαύτης ὅπως μήτε δι' ἀκολασίαν, μήτε διὰ δειλίαν ἐλλείψῃ τῶν ἔργων.

76 καιρήσειε δ' ἄν τις τὸ νῦν εἰρημένον εἰ ἀληθής, ἆρα καὶ τοὺς τεχνίτας δεήσει ἔχειν ἀρετήν· πολλάκις γὰρ δι' ἀκολασίαν ἐλλείπουσι τῶν ἔργων· ἢ διαφέρει τούτων πλεῖστον. ὁ μὲν γὰρ δοῦλος, κοινωνὸς ζωῆς· ὁ δὲ πορρώτερον, καὶ τοσοῦτον ἐπιβάλλει ἀρετῆς, ὅσονπερ καὶ δουλείας. ὁ γὰρ βάναυσος τεχνίτης, ἀφωρισμένην τινὰ ἔχει δουλείαν· καὶ ὁ μὲν δοῦλος, τῶν φύσει· σκυτοτόμος δ' οὐδείς, οὐδὲ τῶν ἄλλων τεχνιτῶν,

77 φανερὸν τοίνυν ὅτι τῆς τοιαύτης ἀρετῆς αἴτιον εἶναι δεῖ τῷ δούλῳ τὸν δεσπότην, ἀλλ' οὐ τὸ διδασκαλικὴν ἔχοντα τῶν ἔργων δεσποτικήν.

78 διὸ λέγουσιν οὐ καλῶς οἱ λόγου τοὺς δούλους ἀποστεροῦντες, καὶ φάσκοντες ἐπιτάξει χρῆ-

ſed maturi & moderati eius quem ſequitur, ratione tribuitur, ſic item ſeruo ratione domini : ac quoniam in rebus commodis & vtilibus ſeruum poſuimus, patet ei virtute quadam opus eſſe, tãta quidem, vt nec intẽperãtia nec ignauia impeditus, officiũ deſerat. [76] Quæ modo dicta ſi vera ſunt, quęret aliquis, an opificiũ quoq; oporteat aliquam virtutem eſſe: frequenter enim ob intemperantiam opus ſuũ facere nequeũt: an potius magna intereſt differẽtia: ſeruus enim eſt nobis vitæ conſors & ſocius: Opifex autem longe diſiunctus à nobis & ſeparatus eſt: ac tantum virtutis obtinet, quantum ſane ſeruitutis. Sordidi enim & illiberales opifices, ſeruitutẽ lege quadam & conditione ſeruiũt. Ac ſeruus natura quidem ſeruus eſt: ſutor autem aut alius quiuis opifex non eſt natura ſutor aut opifex.

[77] Perſpicuum itaq; huiuſce virtutis quam ſeruus habeat, authorẽ & cauſſam eſſe dominum, at probum, inquam & verum dominũ, non eum qui tantummodo herilẽ ad opus imperandum ſciẽtiam habeat.

[78] Vnde conſtat eorum non veram eſſe ſententiam, qui apud ſeruos nulla ratione aut monitione, ſed mandato dun

cles in Aiace vbi paulo ſecus γυναὶ γυναιξί. κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.

76 Monetur ſimilis quæſtio de ſordidis opificibus, quos βαναύσους Ariſtoteles vocat, quaſi dicores caminarios. βαῦνος enim caminum ſignificat & αὔω incendo. His igitur opificibus quibus opere ſuo corpora deformantur, minorem genera ſeruis virtutẽ Ariſtoteles tribuit. Libri autem tertii parte prima Ariſtotele eorũ qui neceſſaria opera faciunt alios ſeruos, ſe vni miniſtrent aliosq; communi βαναύσους θῆτας appellat, id eſt ſordidos opifices & mercenarios.

77 Reperit ex antecedentibus ſerui virtutẽ ex domini virtute pendere.

78 Contra eſt in Græco negatius hic locus, ſed mendoſe. Nam

Aristoteles ipse hoc antea secūdo capite sensit, quod hic reprehēderetur. Seruis enim id tātum reliquit vt bene imperata facerent. Thomas sic locum hunc interpretatur: v de non dicūt bene qui dicunt q non est ratione vtēdum ad seruos, sed solo praecepto. Quae interpretatio Aristotelis sententiae congrua est: reprehenditur autem hic Plato q iubet 6. legum omnem cū seruis sermonem quod immodo imperium esse, neque iocādum cum ipsis, quod multi stulte facientes, eum delicatius eos nutriunt, difficilio em vitam & sibi ad imperādum & illis ad obediendum reddunt.

taxat vtendū esse existimant. Serui enim magis admonēdi sunt quam pueri. Sed hęc hactenus hoc modo praecepta sunt: [79] de viro autē & vxore, & liberis & patre, deque horum singulorum virtute & mutua inter se cōsuetudine, quid honestum sit, quid turpe, quomodo bonū quidem persequi, à malo autem declinare deceat, in sermone & disputatiōe de rep. differendum est. Cum enim tota familia pars sit ciuitatis, illaque omnia de quibus dictum est, familiae sunt partes: ac partis virtus ad totius virtutem referatur.

[80] Certe necesse est, ab iis qui rempub. instituunt, & pueros & mulieres institui, si quid ad honestos mores ciuitatis referat, & probos pueros esse, & probas mulieres esse. Atqui vero intersit necesse est, cum ingenui viri dimidium mulier ipsa sit: ex

δεῖ μόνον· νουθετητέον γὰρ μᾶλλον τοὺς δούλους ἢ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων διωρίσθω τοῦτον τὸν τρόπον.

[79] περὶ δὲ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς, καὶ τέκνων καὶ πατρὸς τῆς τε περὶ ἕκαστον αὐτῶν ἀρετῆς, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμιλίας, τί τὸ καλῶς καὶ μὴ καλῶς ἐστὶ, καὶ πῶς δεῖ τὸ μὲν εὖ διώκειν, τὸ δὲ κακῶς φεύγειν, ἐν τοῖς περὶ τὰς πολιτείας ἀναγκαῖον ἐπελθεῖν. ἐπεὶ γὰρ οἰκία μὲν πᾶσα μέρος πόλεως, ταῦτα δ' οἰκίας τὴν δὲ τοῦ μέρους πρὸς τὴν τοῦ ὅλου δεῖ βλέπειν ἀρετὴν,

[80] ἀναγκαῖον πρὸς τὴν πολιτείαν βλέποντας, παιδεύειν καὶ τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας· εἴπερ τι διαφέρει πρὸς τὸ τὴν πόλιν εἶναι σπουδαίαν, καὶ τοὺς παῖδας εἶναι σπουδαίους, καὶ τὰς γυναῖκας σπουδαίας· ἀναγκαῖον δὲ διαφέρειν. αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες, ἥμισυ μέρος τῶν ἐλευ-

77 Oeconomica doctrina pars est politicae, & sic 8. politic. statuitur, iuuentutis publicam curam & disciplinam esse debere Prolepsis quaedam est, ne videatur adhuc oeconomicam doctrinam alieno loco turbare. Syllogismus eiusmodi conficitur. ad hanc obiectionem refellendum. Partes & totum vna doctrina continentur: familia & eius rationes partes sunt, ciuitas totum: vna itaque doctrina continentur Aristoteles tamen in oeconomico distinguit οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν, & subiectis partibus, id est, domo & ciuitate & toto ipso imperii genere. Reque a tamen videtur tota ista, de coniugali, herili, paterno imperio, deque tota familiae disciplina & moribus, institutio à ciuilis hominis cura separanda non esse, quia vna moralis est disciplina quam paterfamilias familiam & quam princeps ciuitatis ciuitatē docere debeat.

78 Complexio syllogismi, vnde nouus sic instituitur syllogismus. Si ad mores ciuitatis attineant mores mulieris & pueri, de iis est ciuili considerandū. At illud, hoc igitur. Assumptio

pueris

θέρων· ἐκ δὲ τῶν παίδων οἱ κοινωνοὶ γίνονται τῆς πολιτείας·

81 ὥστ', ἐπεὶ περὶ μὲν τούτων διώρισται, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐν ἄλλοις λεκτέον, ἀφέντες ὡς τέλος ἔχοντας τοὺς νῦν λόγους, ἄλλην ἀρχὴν ποιησάμενοι, λέγωμεν· καὶ πρῶτον ἐπισκεψώμεθα περὶ τῶν ἀποφηναμένων περὶ τῆς πολιτείας τῆς ἀρίστης.

pueris autem reip. tandem rectores existant.

81 Quapropter cũ de his abũde dictum sit, de reliquis deinceps erit dicendum. his igitur omissis quæ satis superque tractata sunt, aliud initium dicendi faciamus, atq; imprimis quæ ab aliis de optimo reipub. statu tradita fuerint, consideremus.

adiunctis confirmatur.

81 *Transitio à familiæ partib. ad secundi libri de optimo reip. statu disputationem, vbi sententiæ aliorum refelluntur.*

Finis libri primi.

Argumentum secundi politici.

PRimo libro descripta est ciuitas ciuitatisque partes, dominica, quæstuaria, coniugalis, paterna. Secundo nulla disciplina politica proprie describitur, sed potius reprehensio contexitur variarum ciuitatum, Rerumpubl. tum scriptarum tantum, vt Platonis, Phaleæ, Hippodami, tum etiam moribus receptarum, vt Minois, Lycurgi, Solonis, Carthaginiensium, aduersus quas eiusmodi certamen instituitur, vt Aristoteles penitius hinc qualis est, cognosci possit, nõ solum in exquirendis rebus diligentius & industrius, sed in æstimandis & tractãdis veterũ sententiis ambitiosius & cõfusius. Sunt enim, vt prius illud expediam, Aristotelis labores in tot rebusspub. cognoscendis, imo vero potius in earum vitiis & errori-

bus exquirendis, virtutibus variis excerpendis & approbandis permagni: Nam si Magistratus spectes, totus in eo fere est Aristoteles, vt perniciosas illas rerumpub. pestes, tyrannos, prauorum libidines, populares insanias reiiciat, moneatque vt magistratibus leges moderatam de repub. bene merendi facultatem præbeāt, immoderatam perdendæ atque affligendæ reipublicæ potestatem ne concedant. Quid vero decretum illud Punicum de diuitiarum censu in creandis magistratibus adhibendo, quam vere, quamque magnifice refutatum est. Stoici diuitias in bonis non reponunt, solam virtutem extollunt. At Aristoteles virtutem vel inopem, reip. magistram facit, eique ex publico diuitia, nō socias sed famulas & ministras attribuit, turpeque existimat pecunia magistratus æstimari, & hac occasione ciuitatem ad auaritiam impelli. Nec vero virtutes minus accurate seliguntur quam vitia animaduertuntur, seu magistratus, seu vxores & liberos, seu facultates consideres, beatam nempe rempublicam esse Aristoteles existimat, in qua virtuti principatus attribuatur. Ac quoniam virtus in vno homine tota existere non potest, sed per partes veluti distributa in singularibus animis, vix apparet, rempub. fœlicem fore statuit, primum si ex omnibus excellentium rectorum & principum generibus, regum, optimatum, politicorum temperetur: sic capite 2. ait, Laconicā (quia sic temperata sit) optimam videri: deinde si per populum vniuersum, magistratus omnes & reges & senatores & tribuni & iudices non genere assumantur, sed virtute deligantur, non sorte nominentur, sed suffragio creentur: non sordida mercede gerantur, sed honestis stipendiis ornentur; non perpetui teneantur, sed

tempore

tempore præscripto deponantur, non soluta legibus potentia armentur, sed reddendis rationibus obnoxia authoritate decorentur; non pro libidine & arbitrio flectantur, sed pro patriæ more & instituto regantur, ac si quid vel in regno, vel senatu, vel tribunatu, vel iudicio peccauerint per vniuersum eundem populum corrigantur. Sic enim capite quinto de Lycurgea, & septimo de Carthaginensi, & octauo de Atheniensi republica præcipitur, quales magistratus Athenis quondam & Romæ, quales etiam in iisdem vrbibus populus fuit. Tum si propriæ sunt vxores, proprii liberi sic capite primo. totaque ciuitas non ad vnam sed ad omnem virtutem formetur, sic capite quinto. Postremum si facultates & fortunæ, propriæ quidem sint possessione, vsu tamen quodammodo, vt amicorum sunt omnia, per liberalitatē communes, sic capite primo; tantæ autem vt ciuitatem sustentent, & aduersus hostes tueantur, non vt eos ad rapiendum & prædandum sollicitent. sic capite tertio diuitiarum modum Aristoteles metitur. Atque hæc de studio veritatis, de ambitione autem & confusione non pauciora fere dici possunt. Nam vt illa præteream quod aliquam politiam pro Democratia, & Aristocratiam pro oligarchia coarguit & similium calumniarum, quæ suis locis patebunt, genera missa faciam. Hæc certe tolerari non potest, quod de vnitate, de communione, de æquatione, de vtilium inuentorum remuneratione, de sobolis propagatione malitiose argutatur. Plato in collocanda repub. sanctissimum illud fundamentum posuit, Vnitas, id est, mutua beneuoletia & charitas, ciuitatis est summum bonum, at quam improbis & veteratoriis sophismatis hoc fundamentum Aristoteles oppugnauit,

cum ille de animorum vnitate, id est, concordia & charitate loquatur, & seipsum clarissime explicet, hic calumnietur, quasi hanc vnitatem Plato requirat, qua ciuium multitudo è ciuitate tollatur, homo vnus tantum retineatur. Plato vnitatis illius gratia communionem vxorum & liberorum induxerat, talem fere, qualis quondam Lacedæmone fuerat: quæque nihil à cæteris aliarum ciuitatum, (quæ tum in Græcia fuerant) nuptiis differret, nisi forte quod illic vel duceres vel repudiares vxorem cum velles, & liberos tuos pro tuo arbitrio aleres & institueres. Hic autem magistratus publico consilio & matrimonia tum copularet tum dirimeret, & liberos omnium ciuium publice aleret & institueret. At Aristoteles hic æstuat, omniaq; humanæ peruersitatis genera vndiq; in hanc rẽpub. Platonis aggregat, quasi mala omnia quæ vsquam fuerint euentura, necesse sit ex hac rep. oriri: cum tamen ex omnibus ciuitatibus Græcis vna Lacedæmon, vbi communio illa fuerat, laudata & celebrata sit. Plato, immo etiã ante Platonem Minos, Lycurgus, Phaleas, vt egestas, opulẽtia atque ex his orta auaritia, profusio, lites, discordiæ, cædes, adulteria, fraudes, corruptelæ, aliaque similium malorum infinita genera tollerentur è ciuitate, vtque principes subditis, quamuis dignitate superiores, libertate tamen & fortunis pares essent, fortunarum æquationem constituerunt. At contra istam æquationem multis modis argumentatur Aristoteles, & totam vetustatem accusat, quasi diuitias æquauerit solum, mores non æquauerit, sed feros & immanes reliquerit. Non ex inæqualitate fortunarum prauæ animi libidines & cupiditates oriũtur, (ait Aristoteles) sed ex immoderatis cupiditatib. mala omnia nascuntur:

tur: nec origo nostrorum vitiorum est in opibus, sed in moribus. At vero & Minos & Lycurgus & Phaleas & Plato dicerent hanc reprehensionem sibi miram videri, cum mores lautius quam Aristoteles & magnificentius sua disciplina tueantur: sed tamen vitiorum caussa est in moribus (inquit Aristoteles) quia sponte scilicet improbi efficimur. Quid tum? Non igitur in opibus, ait, at certe hoc aduersus illos legumlatores valde infirmum consectarium fuerit. Est enim opulentia, vt non efficiens ex se caussa, certe adiumentum & instrumentum prauarum libidinum: & quidem Aristotelis ista tanta calumnia libro quarto ab Aristotele ipso refutatur, vbi Aristoteles disputat ex rebuspub. quas quamplurimæ ciuitates facile sequi possint, optimam esse omnium & beatissimam, vbi non diuites multi, non multi pauperes, sed omnes vel quam plurimi mediocres opes habeant; quod certe melius fieri non po. est, quam æquatione bonorum. Nec male poeta:

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Et quanto procliuior ad libidinem est hominis natura, tanto certe diuitiarum inæqualitas maior est cupiditatum famula. Itaque non solum Minos, Lycurgus, Phaleas, Plato æquationem fortunarum sodalitiis & aliis institutis approbarunt, sed Christiani permulta Christianæ religionis initio collegia simili ratione instituerunt, totaque hæc quæstio huc recidit, an maior occasio malorum ex æqualitate fortunarum quam ex inæqualitate oriatur. Et certe magnum est è politico corpore duos grauissimos morbos expelli, inopiam & opulentiam, speciosumque fuerit regnum aliquod amplum tanquam cœnobium frugaliter administratum

intueri, in quo populus victu nunquam misere langueat, nunquam luxuriose lasciuiat, sed moderato & honesto perpetuam vitam degat. Quæ vero sunt & quales aduersus Hippodamũ machinæ? Lex est omnium legum diuinissima ab Hippodamo lata, vt præmiis afficiantur inuentores rerum ciuitati vtilium. Est enim legum omnium hic fons, vt boni præmio excitentur ad virtutem, improbi pœna deterreantur a vitio; hic Aristotelem videres omnes in partes se versare, ne, quam veterum sententiam non præuertisse captionib. suis videatur. Lycurgus omniũ Græciæ legumlatorum summus fuit, Aristoteles in eo nihil laudandum reperit, Lycurgus legem de propaganda sobole sanxerat: Aristoteles eam velut inopiæ & egestatis caussam reprehendit. Nunquam porro aduersus humani generis propagationem, tam fœdam medicinam opposuisset Aristoteles, neque tantopere formidasset, vnde multiplicatus populus viueret, si credidisset diuina magis quam humana prouidentia respub. regi, & ab eodem cœlesti patre hominum genus ali, a quo tot auium, piscium, pecudum genera quotannis infinite multiplicata gratis alerentur. Non sufficiet ager idem, non crescens, non crescens & augescens fructus sufficiet: diligentius excoletur ager, desertus & incultus qui fuerat arabitur, nouus acquiretur, colonia deducetur. Denique terra mater, liberis suis laborantibus præsertim ac vigilantibus alimentum dabit. Ac mirum est Aristoteli hæc tam nugatorie argutanti non venisse in mentem aquas piscibus, vt terras hominibus suffecturas non esse: cum hæc elementa eadem magnitudine permaneant, & pisces tamẽ infinito numero magis quam homines quotidie fœtificare non desinant. Pone hic Domini

mini præceptum, crescite & multiplicamini. Benedictio Dei de procreatione sobolis. Sed adhuc de inuentione Aristotelis & iudicio rerum. In summa autem dispositione methodus secundo libro eadem fuit quæ fuerat in primo: nulla perspicua diuisio, vt generalia & vniuersalia præcedant, specialia sequantur, sed vt quicque temere occurrit, prius posteriusve sit actum disputatumque est. Deinde si diligenter tantum tot reprehensionum, quæ secundo libro sunt, contentionem perpenderis, cognosces Aristotelem ingenio in exquirendis & cogitandis rebus copiosum & abundantē, iudicio in æstimandis præcipitem, methodo in collocandis plerumque inertem & confusum.

Argumentum primi capitis ad secundum librum.

Plato duas respublicas duobus diuersis operibus exposuit, alteram decē libris de republica, quam perfectiorem putat, alteram duodecim libris de legibus, quam arbitratur esse faciliorem. Aristoteles duobus primis secundi huius libri capitibus vtrumq; ad refellendum sibi proponit: nec tamen contra singulas earum rerumpublicarum partes, sed contra duas particulares, quæ sunt quinto libro vtriusq; operis, in quibus, vt excellentem quandam & beatam ciuitatem informaret Plato, communionem vxorum, liberorum, fortunarum induxit, & hanc orationem ita conclusit:

Vnitas est summum ciuitatis bonum.

Nam cum ciuitatis tanquam corporis vnius partes,

ita ciues inter se consentient, vt communes sint & voluptates & dolores, vt eodem pariter omnes offendantur & gaudeant: vt quicquid ad totam ciuitatem attineat, dicant singuli ciues, meum est: quicquid non attineat, dicant, non meum est: ea tanta charitate & conspiratione melius accidere ciuitati nil potest, tum illic assumitur:

At communio vxorum, liberorum, fortunarum, disciplina, & legibus instituta, vnitatem hanc efficit.

Omnes enim senes reuerentia patrum colentur, iuuenes omnes tanquam filij obseruabuntur, æquales diligentur vt fratres; Intemperantia cessabit, quia de publica sapientum magistratuum sententia ad procreãdam sobolem sacræ nuptiæ decernentur, & ad ditatas vxores viris certo tempore modesti aditus definientur; quemadmodum ad generosos equos procreandum, certo tempore equi nobiles equabus eximiis per Hippodamum interdum conceperint, & per eundem rursus ad concipiẽdum revoluto tempore vel iidem equi, iisdem equabus, aut alii non nobiles admittuntur. Procreati liberi publica cura instituentur in omnibus honestis ac necessariis artibus, qualis Lacedæmone quondam vxorum & liberorum communio fuit, qualis etiam fere Romæ: Nec enim cuivis cum quauis matrimoniũ contrahere licebat: & tamen uxorem fœcundam alteri vel commodare, vel ab altero capere sobolis gratia licebat, nec ab usitato cõtrahẽdi matrimonii more Platonica illa communio valde aberat, ut ex 5. de rep. apud Platonem intelligi potest: Discordiæ de privatis rebus conticescent, avaritia & iniustitia tollẽtur; quia plus nec habere nec tribuere licebit: Desidia & inertia abe-

aberit, quia sũmis laborib. & viri, & mulieres & pueri exercebuntur: Ignorantia nil oberit, quia Philosophi regnabunt; Deniq; ut in bene constituto corpore, sic in bene constituta ciuitate, cum ratio libidini imperabit, laborisq; & fructus, doloris & voluptatis communio fuerit, unitas & benevolentia civium, & charitas inter se summa sit necesse est: tandem concluditur:

Quare communio summum ciuitatis bonum. *Hunc igitur Platonicum syllogismum hoc capite labefactare conatur Aristoteles; sed valde leuiter & cupide. Nam tota contra propositionem malitiosa & captiosa disputatio est, cum de vnitate animorum Plato loquitur, quæ discordiæ & diuisioni opposita est, Aristoteles contra vnitatem multitudini oppositam disputet: quod qui vnam faciat ciuitatem, minuat eam, & ad vnam familiam redigat, tandem corrumpat. Ac tam longa disputatio contra assumptionem, quod ea communio sine exemplo sit; nec fieri possit, & si fiat, misera sit, non solum quia negligetur, & discordias ex inæqualitate laborum & fructuum pariet, sed etiã quia & amicitiam, & fructum rerum: & gratificandi facultatem, & liberalitatẽ, & temperantiam tollet, & propter ignorationem, inter propinquos, plagas & cædes & nefandos concubitus efficiet, tam lõga inquam contra assumptionem Platonis, licet duram, licet falsam, licet improbabilem, disputatio certe aduersus philosophum philosophis iudicibus, non tam magnã fidem faciat: quemadmodum in singulis argumentis erit manifestum, quodque in Platonis libris textus quodammodo respondet. Pro Socrate enim quod eum responsurum fuisse putauimus, ad singula argumenta breuiter respondimus. Valde autem confusa est disputatio:*

non ponitur initio summa Platonici illius syllogismi, contra quem deinde disputatur: nulla diuisio partium, nulla transitio: repetuntur etiam nonnulla & generalia argumenta (quæ primo loco esse debuerunt) tum præponuntur, tum postponuntur; plerunque vero quæstio neque ponitur, neque concluditur, vnde res est obscura.

ARISTOTELIS Politicon

CAP. II.

[1] *Proponitur generaliter initio contra descriptas adhuc insignes respub. disputationem futuram, & prolepsis adhibetur aduersus tantæ reprehensionis inuidiam.*

QVoniam [1] de ciuili societate considerare volumus, quæ prima videatur iis & optima qui beatissime possint, maximeque ex animi voto sententiaque viuere: de aliarum quoque rerũpub. statu considerandum nobis est, tum quomodo regantur nõnullæ ciuitates, quę pręclaris legibus & institutis fundatæ dicuntur: tum etiam omnino sint, ne aliæ quædam ab aliis traditæ & descriptæ, q̃ bene regi & gubernari posse videantur, vt omnis earum & dignitas & commoditas intelligatur. At vero si præstantius iis aliquid & melius exquiramus, nemo nos vano & inani contradicendi argutandique studio potius moueri, quam

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ πολιτικῶν

ΚΕΦ. β.

ΕΠΕΙ [1] δὲ προαιρούμεθα θεωρῆσαι περὶ τῆς κοινωνίας τῆς πολιτικῆς, ἣ κρατίστη πασῶν τοῖς δυναμένοις ζῆν ὅτι μάλιστα κατ' εὐχήν, δεῖ καὶ τὰς ἄλλας ἐπισκέψασθαι πολιτείας, αἷς τε χρῶνταί τινες τῶν πόλεων τῶν εὐνομεῖσθαι λεγομένων· κἂν εἴ τινες ἕτεραι τυγχάνωσιν ὑπό τινων εἰρημέναι, καὶ δοκοῦσαι καλῶς ἔχειν, ἵνα τό τ' ὀρθῶς ἔχον ὀφθῇ, καὶ τὸ χρήσιμον· ἔτι δὲ τὸ ζητεῖν τι παρ' αὐτὰς ἕτερον, μὴ δοκῇ πάντως εἶναι σοφίζεσθαι βουλομένων, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ καλῶς ἔχειν

ἔχειν ταύτας τὰς νῦν ὑπαρχούσας, διὰ τοῦτο ταύτην δοκῶμεν ἐπιβαλέσθαι τὴν μέθοδον.

[2] ἀρχὴν δὲ πρῶτον ποιητέον, ἥπερ πέφυκεν ἀρχὴ ταύτης τῆς σκέψεως.

[2] ἀνάγκη γὰρ ἤτοι πάντας πάντων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας, ἢ μηδενός· ἢ τινῶν μὲν, τινῶν δὲ μή. τὸ μὲν οὖν μηδενὸς κοινωνεῖν, φανερὸν ὡς ἀδύνατον·

[3] ἡ γὰρ πολιτεία, κοινωνία τίς ἐστι. καὶ πρῶτον ἀνάγκη τοῦ τόπου κοινωνεῖν. ὁ μὲν γὰρ τόπος, ἰσότης μιᾶς πόλεως· οἱ δὲ πολῖται, κοινωνοὶ τῆς μιᾶς πόλεως.

[3] ἀλλὰ πότερον ὅσων ἐνδέχεται κοινωνῆσαι, πάντων βέλτιον κοινωνεῖν τὴν μέλλουσαν οἰκήσεσθαι πόλιν καλῶς, ἢ τινῶν μὲν, τινῶν δ᾽ οὐ βέλτιον; ἐνδέχεται γὰρ καὶ τέκνων, καὶ γυναικῶν, καὶ κτημάτων κοινωνεῖν τοὺς πολίτας ἀλλήλοις, ὥσπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος. ἐκεῖ γὰρ ὁ Σωκράτης φησὶ δεῖν κοινὰ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας εἶναι, καὶ τὰς κτήσεις. τοῦτο δὴ πότερον ὡς νῦν οὕτω βέλτιον ἔχειν, ἢ κατὰ τὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ γεγραμμένον

ri, quam quod præſentium rerumpub. ſtatus non recte gubernetur. Hanc iccirco diſputationem contentionemque aggredi exiſtimet.

[2] Principio igitur hinc nobis eſt ordiēdum, vnde quæſtionis & inquiſitionis huius naturale ducitur exordium.

[2] Neceſſe quidem eſt aut omnia eſſe ciuium omnium communia, aut nulla, aut earum partim quædam eſſe communia, partim propria: Ut autem communia nulla ſint, certe fieri nullo modo poteſt. Ciuitas enim communitas eſt quædam, & communis ſit eius locus neceſſe eſt. Ciuitatis ſiquidem unius, vnus quidem locus eſt, & civitas ipſa civium ſuorum communis.

[3] Verumtamen an in civitate commode, & recte cōſtituenda preſtat omnia, quę quidem poſſunt, eſſe communia? An hæc quidem eſſe communia, illa autem propria? Dixerit enim fortaſſe quiſpiam conducere, vt civibus ipſis inter ſe communes ſint & liberi & uxores & facultates, velut in rep. Platonis. Illic enim Socrates ait, oportere & liberos, & vxores & fortunas cōmunes eſſe. An id igitur (vt ſit in hiſce) quæ nunc ſunt, rebuſpub. ita fieri

[2] *Triplex de repub. quæ exiſtere poſſit opinio: prima omnia facit cōmunia, ſecunda nulla: tertia q̄dam: ſecunda refellitur.*

Primo loco ex genere ciuitatis ciuitas eſt communitas. habet igitur ciuitas aliquid commune.

[2] *Ponit axioma tripartitū, ſed ſecundam partem* ὕστερον πρότερον *primo loco refellit generis argumento.*

[3] *Refutatio primæ & Platonicæ ſententiæ, omnia cōmunia facientis, quæ quatuor in partes diuiſa, quod abſurda, quod inconſequens, quod impoſſibilis, quod non ſatis explicata. Prima pars eſt contra propoſitionem Platonis, quod vnitas non ſit ſummum bonum. Primum argumentū eſt velut è repugnantib. cum ciuitas maxime ſit vna, in nihilū redigitur: vnitas igitur eſt ciuitatis ſūmū malū, non ſummū bonū.*

commodius eſt. An potius quemadmodum promulgata illa in civitate Platonis lege pſcribitur? Enimvero cũ alia pleraque incommoda & abſurda eiuſmodi vxorum communio continet, tum Socratis rationibus minime concluditur, quamobrem lex ea ferenda ſit, nec quod attinet ad finem, quem vt modo dictum eſt ciuitati propoſitum eſſe vult, fieri omnino poteſt, nec quicquam definitum eſt ab eo, qua ratione id ſtatuendum ſit, id eſt, quomodo civitas omnis vna fieri poſſit, quaſi videlicet id ſummum bonũ ſit. hanc enim hypotheſin diſciplinæ, atque hoc fundamentum inſtitutionis ſuæ ſibi Socrates poſuit. At ſi deducatur huc ciuitas, vt vna magis magiſque fiat, certe tandem ne civitas quidem erit. Conſtat enim ſua natura civitas hominum frequẽtia & multitudine, quod ſi ſic in vnitatem coacta redigatur: è civitate quidem familiam, è familia hominum tãtummodo facies. familia ſiquidem vnitati propior eſt quam ciuitas & homo unus, familia quam civitas. Quare ſi quis hoc efficere poſſit, quia tamen ciuitatem in nihilum redigeret, facere certe non debeat.

νόμον; Ἔχει δὲ δυσχερείας ἄλλας τε πολλὰς τὸ πάντων εἶναι τὰς γυναῖκας κοινάς, καὶ δι᾽ ἣν αἰτίαν φησὶ δεῖν νενομοθετῆσθαι τὸν τρόπον τοῦτον ὁ Σωκράτης, οὐ φαίνεται συμβαῖνον ἐκ τῶν λόγων· ἔτι δὲ πρὸς τὸ τέλος ὅ φησι τῇ πόλει δεῖν ὑπάρχειν, ὡς μὲν εἴρηται νῦν, ἀδύνατον· πῶς δὲ δεῖ διελεῖν, οὐδὲν διώρισται. λέγω δὲ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν πᾶσαν, ὡς ἄριστον [ὂν] ὅτι μάλιστα. λαμβάνει γὰρ ταύτην ὑπόθεσιν ὁ Σωκράτης. καίτοι φανερόν ἐστιν, ὡς προϊοῦσα καὶ γινομένη μία μᾶλλον, οὐδὲ πόλις ἔσται· πλῆθος γάρ τι τὴν φύσιν ἐστὶν ἡ πόλις· γινομένη τε μία μᾶλλον, οἰκία μὲν ἐκ πόλεως, ἄνθρωπος δ᾽ ἐξ οἰκίας ἔσται· μᾶλλον γὰρ μίαν τὴν οἰκίαν τῆς πόλεως φαίημεν ἄν, καὶ τὸν ἕνα τῆς οἰκίας. ὥστ᾽ εἰ καὶ δυνατός τις εἴη τοῦτο δρᾶν, οὐ ποιητέον· ἀναιρήσει γὰρ τὴν πόλιν·

4 Secundum argumentum velut è repugnantibus. Ciuitas neceſſario multiplex eſt, & ex variis generib compoſita. Non igitur vnam fieri, ſummum eſt eius bonum.

4 Neque tamen ex multis hominibus ſolum ciuitas efficitur,

4 οὐ μόνον δ᾽ ἐκ πλειόνων ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ

καὶ ἐξ εἴδει διαφερόντων. οὐ γὰρ γίνεται πόλις ἐξ ὁμοίων· ἕτερον γὰρ συμμαχία καὶ πόλις. τὸ μὲν γὰρ τῷ ποσῷ χρήσιμον, κἂν ᾖ τὸ αὐτὸ τῷ εἴδει· βοηθείας γὰρ χάριν ἡ συμμαχία πέφυκεν, ὥσπερ ἂν εἰ σαθμὸς πλεῖον ἑλκύσῃ. διοίσει δὲ τῷ τοιούτῳ καὶ πόλις ἔθνους, ὅταν μὴ κατὰ κώμας ὦσι κεχωρισμένοι τὸ πλῆθος, ἀλλ' οἷον Ἀρκάδες. ἐξ ὧν δὲ δεῖ ἓν γενέσθαι, εἴδει διαφέρει.

[5] διόπερ τὸ ἴσον τὸ ἀντιπεπονθὸς σώζει τὰς πόλεις, ὥσπερ ἐν τοῖς ἠθικοῖς εἴρηται πρότερον· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἐλευθέροις καὶ ἴσοις ἀνάγκη τοῦτ' εἶναι. ἅμα γὰρ οὐχ οἷόν τε πάντας ἄρχειν, ἀλλ' ἢ κατ' ἐνιαυτὸν, ἢ κατά τινα ἄλλην τάξιν, ἢ χρόνον. καὶ συμβαίνει δὴ τὸν τρόπον τοῦτον, ὥστε πάντας [6] ἄρχειν, ὥσπερ ἂν εἰ μετέβαλλον οἱ σκυτεῖς, καὶ οἱ τέκτονες, καὶ μὴ οἱ αὐτοὶ ἀεὶ σκυτοτόμοι καὶ τέκτονες ἦσαν. ἐπεὶ δὲ βέλτιον οὕτως ἔχειν καὶ τὰ περὶ τὴν κοινωνίαν τὴν πολιτικὴν, δῆλον ὡς τοὺς αὐτοὺς ἀεὶ βέλτιον ἄρχειν, εἰ

ficitur, ſed ex multis etiam generibus hominum. Nec enim cõſtat è ſimilibus. Atq; aliud eſt commilitum ſocietas, aliud civitas: Illa ſiquidẽ numero prodeſt & copia, quamuis genere ſit vna. Auxilii enim gratia comparatur, vt ampliore militũ multitudine tanquam grauiore pondere plus trahatur. hoc item pacto ciuitas agente diſtinguitur, quando non eſt pagis diuiſa multitudo, ſed Arcadum more diſperſa, atque ideo genera diuerſa ſunt, ex quibus illa civitas vna comparanda ſit.

[5] Quare par & æqua cõpẽſatio, vt in Ethicis ante dictum eſt, ciuitatum ſalus eſt. Nam inter liberos & æquales hãc viciſſitudinem ineſſe neceſſe eſt: Simul. n. omnes magiſtratum gerere non poſſunt, ſed anno alii alio, aut quodam ordine aut tempore aliter inſtituto & præſcripto: [6] qua ratione etiam fit, vt omnes ad publicos honores accedant, quaſi nutrirẽtur ſutores & fabri: non iidem ſemper ſutores & fabri permanerent. Attamen quoniam præſtiterit eoſdem & ſutores & fabros permanere, præſtiterit quoque ſic inſtitutam ciuilis ſocietatis eſſe rationem: vt iidem magiſtratus ſemper imperent, ſi tamen id fieri poſſit. At in ciuitate fieri

[5] Tertium argumẽtum item velut è repugnantibus: talio & viciſſitudo eſt ciuitatis ſummum bonum. Nõ igitur vnitas. Captio eſt in complexione, quia talio & vnitas non diſſentiunt.

[6] Correctio quædam eſt, q; perpetuitas magiſtratuũ melior eſſet viciſſitudine, ſi fieri poſſet. At non poſſe. Itaq; præſtare viciſſitudinem perpetuitati.

non poteſt, propterea quod ſint omnes ciues inter ſe natura pares, ſimulque iuſtum videatur, vt ad capeſcendum magiſtratum, ſiue id ipſum proſit, ſiue obſit, nemini aditus intercludatur, In ea ſane ciuitate conuenit, vt qui inter ſe ſunt æquales, ſibi loco viciſſim cedant, tanquam à principio ſimiles eſſent. Per has enim vices imperant. Si quidem illi vero parent, tanquam mutati atque alii facti eſſent, eodemque ſane modo etiam eorum qui rebus præſunt, alii alios magiſtratus gerunt. Quibus poſitis intelligitur, tum contra naturam ciuitatis eſſe, vt hoc modo vna fiat, quemadmodum quidam ſentiunt, tum eo ipſo, ꝙ in rep. ſummum bonum putant, ciuitatibus exitiū comparari. Itaque ſuis quiſq; bonis ac propriis cōſeruatur, & in ſuo ſtatu retinetur. 7 Quin etiam p̄ſtantius non eſſet, vt tantopere vna ciuitas efficiatur, alia quoque ratione probari pōt. Nam familia copioſior & inſtructior eſt vno duntaxat homine, & ciuitas vniuerſa quā domus vnica, ac tum vere ciuitas exiſtimanda eſt, quando conſociata multitudo ſatis amplam rerum copiam adepta eſt. Quare ſi ſit expetibilius quod eſt inſtructius & munitiꝰ, certe quod minus vnum

7 Quartum argumentum ex adiunctis. Copioſius eſt expetibilius. Minus vnū eſt copioſius. Minus igitur vnum expetibilius. Ratio aſſumptionis ex inductione, vbi captio eſt ex ambiguitate vocabuli (vnitas) Propoſitio & complexio deinde confunduntur.

δυνατόν· ἐν οἷς δὲ μὴ δυνατόν, διὰ τὸ τὴν φύσιν ἴσους εἶναι πάντας· ἅμα δὲ καὶ δίκαιον, εἴτ' ἀγαθὸν, εἴτε φαῦλον τὸ ἄρχειν, πάντας αὐτοῦ μετέχειν· ἐν τούτοις δὲ μιμεῖσθαι τὸ ἐν μέρει τοὺς ἴσους εἴκειν ὁμοίως τοῖς ἐξ ἀρχῆς. οἱ μὲν γὰρ ἄρχουσιν, οἱ δὲ ἄρχονται κατὰ μέρος, ὥσπερ ἂν ἄλλοι γενόμενοι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον [τῶν] ἀρχόντων ἕτεροι ἑτέρας ἄρχουσιν ἀρχάς. φανερὸν τοίνυν ἐκ τούτων, ὡς οὔτε πέφυκε μίαν οὕτως εἶναι τὴν πόλιν, ὥσπερ λέγουσί τινες, καὶ τὸ λεχθὲν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν ἐν ταῖς πόλεσιν, ὅτι τὰς πόλεις ἀναιρεῖ. καίτοι τό γε ἑκάστου ἀγαθὸν σώζει ἕκαστον.

7 ἔστι δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον φανερὸν, ὅτι τὸ λίαν ἑνοῦν ζητεῖν τὴν πόλιν, οὐκ ἔστιν ἄμεινον. οἰκία μὲν γὰρ αὐταρκέστερον ἑνὸς, πόλις δὲ οἰκίας· καὶ βούλεταί γ' ἤδη τότε εἶναι πόλις, ὅταν αὐτάρκη συμβαίνῃ τὴν κοινωνίαν εἶναι τοῦ πλήθους. εἴπερ οὖν αἱρετώτερον τὸ αὐταρκέστερον,

στέρον, καὶ τὸ ἧττον ἓν τοῦ μᾶλλον αἱρετώτερον.

vnum est, eo ꝙ magis vnum est, expetibilius est.

Argumentum 2. cap.

[8] *Disputatur secunda pars cōtra rationem propositionis Platonicæ, quod Socrates ambigue loquitur, cum sic ait, omnes ciues dicent in illa communione, meum est, non meum est: quia verbum (omnes) modo significet genus vniuersum, modo partes singulas: quamuis tamen significationum nulla possit Socratis proposito conuenire. At verbum (omnes) seu* πάντες, *in eo Platonis loco, qui nunc reprehēditur, nullum est: & vtraque eius significatio, Socratis proposito conuenit. Singuli enim ciues dicent de singulis pueris: meus filius est: & de singulis senibus pueri, meus pater est, &c. Et vniuersi dicent idem facilius meum, non meum.*

ΚΕΦ. β.

Ἀλλὰ [8] μὴν οὐδ' εἰ τοῦτο ἄριστόν ἐστι τὸ μίαν ὅτι μάλιστ' εἶναι τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ τοῦτ' ἀποδείκνυσθαι φαίνεται κατὰ τὸν λόγον, ἐὰν πάντες ἅμα λέγωσι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ μὴ ἐμόν. τοῦτο γὰρ οἴεται ὁ Σωκράτης σημεῖον εἶναι τοῦ τὴν πόλιν τελέως εἶναι μίαν. τὸ γὰρ Πάντες, διττόν. εἰ μὲν οὖν ὡς ἕκαστος, τάχ' ἂν εἴη μᾶλλον, ὃ βούλεται ποιεῖν ὁ Σωκράτης· ἕκαστος γὰρ

CAP. II.

Attamen [8] quamuis hæc tāta ciuitatis vnitas singulare quoddam bonum esset, id tamē minime hoc sermone demōstrari videretur, si simul omnes illud meum & non meum dixerint, hoc siquidē Socrates argumentum esse putat ciuitatis ad extremam vnitatem deductæ. Etenim hoc ipsum verbum, (omnes) duplicis & ambiguæ significationis est. Quare si singulos significet, id fortasse probabilius esset,

Vt si diceres, tria & tria ambo sũt imparia. Tria & tria ambo sunt paria. Ergo paria sunt imparia. Sophisma erat Aristotelis tempore in schola iactatum. Vide Platonem in extremo Hippia & in Parmenide.

10 Reprehensa est adhuc quatuor propositis rebus, platonici syllogismi propositio & eius ratio, deinde reprehenditur quod tertium positum est, assumptio, quod communio vxorum, liberorum, fortunarum sit impossibilis, nec ideo sit vnitas, sed potius summa dissipatio. Vbi Aristoteles malitiam suam indicans, disputat contra vnitatem animorũ non autẽ cõtra vnitatem corporum vt cœperat. Primum argumentũ est generale, res cõmunis negligitur. Communio igitur Platonis esse non põt, res illustratur similitudine.

quod efficere Socrates conaretur, tum enim eundem filium suum, & eandem, vxorem suam, & idem patrimonium suum, cæterasque res eodem modo suas esse vnusquisque diceret. At modo qui communes & vxores & liberos habent, singuli non ita, sed vniuersi: eodemque modo de fortunis & opibus, vniuersi non singuli loquentur. Itaque fallacem quandam & captiosam argumentationem fieri, cum omnes, hoc modo dicimus, manifestum est. Verba enim (omnes & ambo) propter ancipitis significationis illusionẽ, sophismatis illis similia sunt, quibus [9] impar esse par, efficitur & concluditur: & in disputationum contentionib. litigiosas ideo & controuersas conclusiones efficiunt. Quapropter vt omnes eandem rem suam dicant esse, altero quidem modo congruum & consentaneum est. At nullo modo fieri potest. Altero autem modo nihil neque congruum neque consentaneum.

ὑὸν ἑαυτοῦ φήσει τὸν αὐτὸν, καὶ γυναῖκα δὴ τὴν αὐτὴν, καὶ περὶ τῆς οὐσίας, καὶ περὶ ἑκάστου δὴ τῶν συμβαινόντων ὡσαύτως. νῦν δ' οὐχ οὕτω φήσουσιν οἱ κοιναῖς χρώμενοι ταῖς γυναιξὶ, καὶ τοῖς τέκνοις· ἀλλὰ πάντες μὲν, οὐχ ὡς ἕκαστος δ' αὐτῶν. ὅτι μὲν τοίνυν παραλογισμός τίς ἐστι τὸ λέγειν πάντας, φανερόν. τὸ γὰρ Πάντες καὶ Ἀμφότερα, καὶ περιττὰ καὶ ἄρτια, διὰ τὸ διττὸν, [9] καὶ ἐν τοῖς λόγοις ἐριστικοὺς ποιεῖ συλλογισμούς· διὸ ἐστὶ τὸ πάντας τὸ αὐτὸ λέγειν, ὡδὶ μὲν καλὸν, ἀλλ' οὐ δυνατόν· ὡδὶ δ' οὐδὲν ὁμονοητικόν.

10 πρὸς δὲ τούτοις, ἑτέραν ἔχει βλάβην τὸ λεγόμενον. ἥκιστα γὰρ ἐπιμελείας τυγχάνει τὸ πλείστων κοινόν· τῶν γὰρ ἰδίων μάλιστα φροντίζουσι, τῶν δὲ κοινῶν ἧττον, ἢ ὅσον ἑκάστῳ ἐπιβάλλει. πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις

10 Atque his etiam aliæ res absurdæ coniunctæ sunt. Etenim negligantur ea quæ multorum communia sunt: priuata autem & propria quisq; maiore studio procurat, communia autem & publica longe minore diligentia complectitur, quam præcipua & sua. Omnes enim aliis negotiis

ἄλλοις ὡς ἑτέρου φροντίζοντος, ὀλιγωροῦσι μᾶλλον, ὥσπερ ἐν ταῖς οἰκετικαῖς διακονίαις οἱ πολλοὶ θεράποντες ἐνίοτε χεῖρον ὑπηρετοῦσι τῶν ἐλαττόνων· γίνονται δ' ἑκάστῳ χίλιοι τῶν πολιτῶν υἱοί, καὶ οὗτοι οὐχ ὡς ἑκάστου, ἀλλὰ τοῦ τυχόντος ὁ τυχὼν ὁμοίως ἐστὶν υἱός· ὥστε πάντες ὁμοίως ὀλιγωρήσουσιν.

11 ἔτι οὕτως ἕκαστος ἐμὸς λέγει τὸν εὖ πράττοντα τῶν πολιτῶν, ἢ κακῶς, ὁπόστος τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν ὤν, οἷον ἐμὸς, ἢ τοῦ δεῖνος, τοῦτον τὸν τρόπον λέγων καθ' ἕκαστον τῶν χιλίων, ἢ ὅσων ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ τοῦτο διστάζων. ἄδηλον γὰρ ᾧ συνέβη γενέσθαι τέκνον, καὶ σωθῆναι γενόμενον. καίτοι πότερον οὕτω κρεῖττον τὸ ἐμὸν λέγειν ἕκαστον, τὸ αὐτὸ μὲν προσαγορεύοντας δισχιλίων, ἢ μυρίων, ἢ μᾶλλον ὡς νῦν ἐν ταῖς πόλεσι τὸ ἐμὸν λέγουσιν; ὁ μὲν γὰρ υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δ' ἀδελφὸν αὐτοῦ προσαγορεύει τὸν αὐτὸν, ὁ δὲ ἀνεψιὸν, ἢ κατ' ἄλλην τινὰ συγγένειαν, ἢ πρὸς αἵματος, ἢ κατ' οἰκειότητα καὶ κηδείαν αὐτοῦ

tiis impediti, ad rempub. ipſam quaſi alteri cuipiam ea curæ ſit, negligentius aſpiciunt: ſicut accidit in famulatu, vt multi interdum deterius famulentur quam pauci. Sic ſane cum Socratis lege ciuibus ſingulis mille filii poſſint eſſe, iique non huius vnius proprii, ſed omnes pariter omnium cõmunes fieri, vt ab omnibus incuria ſimili negligantur.

11 Tum vero ciuis vnuſquiſque de omnibus quotquot fuerint, quacumque etiam fortuna ſeu florenti & proſpera ſeu miſera & afflicta fuerint, dicet hic meus eſt, atque hoc modo vnumquemque vel ex mille, vel ex omnibus omnino, quos habet ciuitas, appellabit: ea tamen de re dubius & incertus. Dubium ſiquidem & incertum eſt, cui liberi vel nati ſint, vel incolumes ſeruati. Veruntamen vtrum ſic præſtat ab vnoquoque meum dici, cum ex duobus aut etiam decem millibus vnumquemque ſic appellabit? An potius quemadmodum hoc tempore in ciuitatibus appellantur? Appellat enim alius filium ſuum, alius eundem fratrem ſuum, alius patruelem, aut ex alia quadam propinquitate aut conſanguinitate aut neceſſitudine & affinitate, ſua primum aut etiam

11 *Proxima argumenta ꝑpria ſunt contra cõmunionem vxorum & liberorum. Primum ꝙ incerti ſunt in illa communione parentes & propinqui: nec ideo tantus amor illic eſt inter patrem filiumque, quam inter cognatos aliarũ ciuitatum.*

ſuorum: deinde etiam alium ſodalem, alium tribulem. Præſtiterit enim cognatum hoc modo eſſe, quam illo filium.

11 Secundum arg. quod propter ſimilitudinem internoſcantur propinqui. Verum Socrates diceret hoc incertiſſimũ eſſe, quia matres aliquam ſibi, aliquã viro, aliquã neutro ſimiles pariant.

11 Quinetiã vitari certe nõ poteſt quin nonnulli coniectura & ſuſpicione quadam ſuos fratres & liberos & patres & matres agnoſcãt: notis enim & indiciis ſimilitudinum, quibus nati parentes ſuos referunt, neceſſario fiet, vt ſeſe mutua fide naturalis eiuſdẽ notionis internoſcant: quod & accidere q- dam teſtantur eorũ, qui terrarum ſitus & ambitus deſcripſerunt. Affirmant enim nonnullis ſuperioris Libyæ populis communes vxores eſſe: attamen ſuſceptos liberos pro ſimilitudine ſingulis diuidi & attribui. Quod intelligi etiam poteſt aliorum animalium exemplo, quorum fœminæ quædam ſunt, vt equæ & vaccæ, quæ fœtus genitoribus ſimiles ſæpe ſolent edere: vt Pharſalica illa equa, quæ Iuſta vocata eſt.

13 Tertiũ argumentum ex adiunctis plagis & cædibus, quæ patribus per liberos illatis inferentur. At Socrates diceret has in rep. Ariſtotelis quã in ſua frequentius euenturas, quia ſenes omnes patrũ reuerentia coletur, & ſenem cædere non homicidium ſed parricidium putabitur. hinc Lacedæmone ſenibus tantus honos.

13 Neque vero qui talem communionem inſtituunt facile vitabunt & plagas & cædes, tũ quæ ſponte & conſilio, tum quæ imprudenter & temere fieri ſoleant: itemque contentiones & maledicta, quorum in patres & matres

πρότερον, ἢ τῶν αὐτοῦ· πρὸς δὲ τούτοις, ἕτερον φράτορα, ἢ φυλέτην· κρεῖττον γὰρ ἴδιον ἀνεψιὸν εἶναι, ἢ τὸν τρόπον τοῦτον υἱόν.

12 οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ διαφυγεῖν δυνατὸν, τὸ μή τινας ὑπολαμβάνειν ἑαυτῶν ἀδελφούς τε, καὶ παῖδας, καὶ πατέρας, καὶ μητέρας· κατὰ γὰρ τὰς ὁμοιότητας αἳ γίνονται τοῖς τέκνοις πρὸς τοὺς γεννήσαντας, ἀναγκαῖον λαμβάνειν περὶ ἀλλήλων τὰς πίστεις· ὅπερ φασὶ καὶ συμβαίνειν τινὲς τῶν τὰς τῆς γῆς περιόδους πραγματευομένων· εἶναι γάρ τισι τῶν ἄνω Λιβύων κοινὰς τὰς γυναῖκας. τὰ μέντοι γινόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητας. εἰσὶ δέ τινες καὶ γυναῖκες καὶ τῶν ἄλλων ζώων, οἷον ἵπποι καὶ βόες, αἳ σφόδρα πεφύκασιν ὅμοια ἀποδιδόναι τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν, ὥσπερ ἡ ἐν Φαρσάλῳ κληθεῖσα Δικαία ἵππος.

13 Ἔτι δὲ καὶ τὰς τοιαύτας δυσχερείας οὐ ῥᾴδιον εὐλαβηθῆναι τοῖς ταύτην κατασκευάζουσι τὴν κοινωνίαν, οἷον αἰκίας, καὶ φόνους, τοὺς μὲν ἀκουσίους, τοὺς δὲ ἑκουσίους, καὶ

μάχας, καὶ λοιδορίας· ὧν οὐδὲν ὅσιόν ἐστι γίνεσθαι πρὸς πατέρας καὶ μητέρας, καὶ τοὺς μὴ πόρρω τῆς συγγενείας ὄντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ἄπωθεν· ἀλλὰ καὶ πλεῖον συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἀγνοούντων, ἢ γνωριζόντων· καὶ γινομένων, τῶν μὲν γνωριζόντων ἐνδέχεται τὰς νομιζομένας γίνεσθαι λύσεις, τῶν δὲ, μηδεμίαν.

14 ἄτοπον δὲ καὶ τὸ κοινοὺς ποιήσαντα τοὺς υἱοὺς, τὸ συνεῖναι μόνον, ἀφελεῖν τῶν ἐρώντων, τὸ δ' ἐρᾶν μὴ κωλῦσαι, μηδὲ τὰς χρήσεις τὰς ἄλλας, ἃς πατρὶ πρὸς υἱὸν εἶναι πάντων ἐστὶν ἀπρεπέστατον, καὶ ἀδελφῷ πρὸς ἀδελφόν· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐρᾶν μόνον. ἄτοπον δὲ καὶ τὴν συνουσίαν ἀφελεῖν, δι' ἄλλην μὲν αἰτίαν μηδεμίαν, ὡς λίαν δὲ ἰσχυρᾶς τῆς ἡδονῆς γινομένης· ὅτι δὲ ὁ μὲν πατὴρ, ἢ υἱὸς, οἱ δ' ἀδελφοὶ ἀλλήλων, μηδὲν οἴεσθαι διαφέρειν.

15 ἔοικε δὲ μᾶλλον τοῖς γεωργοῖς εἶναι χρήσιμον τὸ κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας, καὶ τοὺς παῖδας, ἢ τοῖς φύλαξιν. ἧττον γὰρ ἔ-

matres & propinquos nihil fas est admitti, quemadmodum neque in alienos & ignotos: attamen hæc flagitia frequentius accidere necesse est, vbi propinquitates illæ & necessitudines ignorabuntur, quam vbi distinguentur & internoscentur, ac si oriantur legitimo ritu, possunt expiari, si personæ cognitæ sint: at si fuerint ignotæ, certe non possunt.

14 Illud etiam valde fœdum & absurdum est, eum q communes liberos statuerit, solam concubitus licentiam amãtibus adimere: amandi vero & reliqui vsus perfruendi licentiam non adimere, quæ patri cum liberis esse & fratri cũ fratre turpissimum fuerit, præsertim cum id ipsum amare per se sit indecorũ & inhonestum. Sed nec illud probari potest cõcubitus illos nulla alia de caussa prohibere, nisi quod immoderata quædam voluptas inde consequeretur: ꝙ autem hic sit pater aut filius: illi fratres; inter se nullam rationem habere, nullumque discrimen ponere.

15 Tametsi communitas ista mulierum liberorumq; commodior agricolis quam custodibus futura videatur. Nam cum liberi communes &

14 Quartum arg. ex fœdo amore velut huic communioni coniuncto. At calumnia hic summa est. Socrates.n quinto de rep. non modo cum propinquis concubitus fœdos, sed nuptias etiam ꝓhibet, & de omni lasciuia diligenter cauet, tantum abest vt harum libidinum quicquã permittat. hac de re Plato 691

15 Quintum argum. ꝙ amicitia tollatur per hanc communionem: q̃ idea commodior erit in agricolis, vt minus sese ament, & fideliꝰ ciuibus pareant.

vxores erunt, languidior ſane & remiſſior amicitia fuerit, qualē inter ſubditos eſſe cōueniat, vt principū mandatis facilius obediāt, & minus ad res nouandas conſentiant.

σαι φιλία, κοινῶν ὄντων τῶν τέκνων, καὶ τῶν γυναικῶν. δεῖ δὲ τοιούτους εἶναι τοὺς ἀρχομένους πρὸς τὸ πειθαρχεῖν, καὶ μὴ νεωτερίζειν.

16 *Exponitur argumentum proximū plenius. Amicitia tollitur hac cōmunione. Amicitia eſt ſummū bonū. Summum itaque bonum hac communione tollitur. Aſſumptio procedit ex teſtimonio Socratis: cui malitioſe & impudenter Ariſtoteles hāc ſimilitudinem attribuit. Nec enim Socrates Ariſtophanis illa comparatione, quæ eſt in conuiuio Platonis, vſquam vtitur.*

16 Ad ſummum vero neceſſe eſt hoc iſta lege contra penitus accidat quam rectis & ſapientibus legibus ſoleat accidere, quamque de liberis & vxoribus hoc modo ſanciendum Socrates exiſtimat. Amicitiam enim ſummū ciuitatibus eſſe bonum cenſemus. Hoc ſiquidem pacto ſeditionis inter nos & diſcordiæ minimum fuerit. Atque ciuitatem, ſi vna ſit, mirifice laudat Socrates. Quod verum etiam videtur, & ille ait amicitiæ quoddam munus & opus eſſe, quemadmodum in amatoriis ſermonib. nouimus Ariſtophanem dicere, amantes propter nimiam amoris vim & impotentiam coniungi, & ex duobus vnum fieri cupere: & hic quidem neceſſe ſit, vtrumque corrumpi, aut alterum certe.

16 ὅλως δὲ συμβαίνειν ἀνάγκη τοὐναντίον διὰ τῶν τοιούτων νόμων, ὧν προσήκει τοὺς ὀρθῶς κειμένους νόμους αἰτίους γίνεσθαι, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ὁ Σωκράτης οὕτως οἴεται δεῖν τάττειν τὰ περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας. φιλίαν τε γὰρ οἰόμεθα μέγιστον εἶναι τῶν ἀγαθῶν ταῖς πόλεσιν· οὕτω γὰρ ἂν ἥκιστα στασιάζοιεν. καὶ τὸ μίαν εἶναι τὴν πόλιν ἐπαινεῖ μάλισθ' ὁ Σωκράτης· ὃ καὶ δοκεῖ, κἀκεῖνος εἶναί φησι, τῆς φιλίας ἔργον· καθάπερ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς λόγοις ἴσμεν λέγοντα τὸν Ἀριστοφάνην, ὡς τῶν ἐρώντων διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν ἐπιθυμούντων συμφῦναι, καὶ γενέσθαι ἐκ δύο ὄντων ἀμφοτέρους ἕνα. ἐν ταῦτα μὲν οὖν ἀνάγκη ἀμφοτέρους ἐφθάρθαι, ἢ τὸν ἕνα·

17 *Propoſitio ſyllogiſmi ſimili declarata: quod Socrates diſſimile diceret.*

17 Atque in ciuitate neceſſe eſt ob eiuſmodi communionem imbecillam & infirmam amicitiam oriri, vt minime dicat pater, meus filius eſt, vel filius, meus pater eſt. Vt enim dulcedinis aliquan-

17 ἐν δὲ τῇ πόλει τὴν φιλίαν ἀναγκαῖον ὑδαρῆ γίνεσθαι διὰ τὴν κοινωνίαν τὴν τοιαύτην, καὶ ἥκιστα λέγειν τὸν ἐμὸν, ἢ υἱὸν πατέρα, ἢ πατέρα, υἱόν. ὥσπερ γὰρ

μικρὸν γλυκὺ εἰς πολὺ ὕδωρ μιχθὲν, ἀναίσθητον ποιεῖ τὴν κρᾶσιν, οὕτω συμβαίνει καὶ τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τούτων διαφροντίζειν, ἥκιστα ἀναγκαῖον ὂν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ τοιαύτῃ, ἢ πατέρα ὡς υἱῶν, ἢ υἱὸν ὡς πατρὸς, ἢ ὡς ἀδελφοὺς ἀλλήλων.

18 δύο γάρ ἐστιν ἃ μάλιστα ποιεῖ κήδεσθαι τοὺς ἀνθρώπους καὶ φιλεῖν, τό τε ἴδιον, καὶ τὸ ἀγαπητόν· ὧν οὐδέτερον οἷόν τε ὑπάρχειν τοῖς οὕτω πολιτευομένοις.

19 ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ μεταφέρειν τὰ γινόμενα τέκνα, τὰ μὲν ἐκ τῶν γεωργῶν καὶ τεχνιτῶν εἰς τοὺς φύλακας, τὰ δ' ἐκ τούτων εἰς ἐκείνους, πολλὴν ἔχει ταραχὴν, τίνα ἔσται τρόπον· καὶ γινώσκειν ἀναγκαῖον τοὺς διδόντας καὶ μεταφέροντας τίσι τίνας διδόασιν. ἔτι δὲ καὶ τὰ πάλαι λεχθέντα μᾶλλον ἐπὶ τούτων ἀναγκαῖον συμβαίνειν, οἷον αἰκίας, ἔρωτας, φόνους. οὐ γὰρ ἔτι προσαγορεύουσιν ἀδελφοὺς, καὶ τέκνα, καὶ πατέρας, καὶ μητέρας,

tulum cum magna aquę copia permiſtum & confuſum, permiſtionem tam tenuem facit, vt ſenſu nequeat percipi: ſic ſane fit in tali ciuitate, vt mutuam & ex iis appellationibus confuſam propinquitatem, quamuis tamen id neceſſe ſit, nec pater erga liberos, nec erga patrem liberi, aut ipſi fratres inter ſe ſentiant aut curent.

18 Duæ ſunt enim cauſſæ quæ homines ad aliquid curandum & amandum adducunt: proprietas & charitas: quarum neutra poteſt in his eſſe qui rempub. hoc pacto gubernant.

18 Ratio propoſitionis: duplex eſt amicitiæ cauſſa, proprietas & charitas.

19 At vero ex illa tranſlatione liberorum, vt alii ab agricolis & opificibus ad cuſtodes ciuitatis & principes, ab iis ad illos alii tráſferantur, magna confuſio & perturbatio fuerit, quo pacto futura ſit: & ii qui dederunt & tranſtulerunt, cognoſcant neceſſe eſt, & quos & quibus dederint. Atque etiam illa ſuperius connumerata frequentius in hac confuſione accidere neceſſe eſt: Plagas, inquam, libidines, cędes: neque vero qui apud agricolas aliis ciuibus aſcripti: neque rurſus qui apud cuſtodes in alium numerum relati fuerint, iam fratres & liberos & patres & matres appellabunt,

19 Repetitur ſecundū & tertium & quartum argumentum, de notitia, plagis, libidinibus.

vt propinquitatis religione moti prouideant, ne quid eorum flagitiorum committatur.

Hactenus igitur de liberorum & vxorum communione.

Dein-

οἵ τε εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας δοθέντες, τοὺς φύλακας, καὶ πάλιν οἱ παρὰ τοῖς φύλαξιν εἰς τοὺς ἄλλους πολίτας· ὥστ' εὐλαβεῖσθαι τῶν τοιούτων τι πράττειν διὰ τὴν συγγένειαν. περὶ μὲν οὖν τῆς περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας κοινωνίας διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

Argumentum 3. cap.

Sequentia argumenta sunt contra communionem fortunarum, ipsa quæstio primum per partes diuiditur. Primum argumentum est ex adiunctis: quod non erit in communione rerum par laboris & fructus portio: ideoque cum seditiones orientur, communio hæc esse non poterit.

CAP. III.

DEinceps autem his finitima & coniuncta de facultatibus consideratio est, quo pacto reipublicę statum à rectoribus optimum fundari, communesque an non communes facultates esse conueniat. Id siquidem separatim ab his, quæ de liberis & vxoribus instituta legibus & definita sunt, intueri & contemplari quispiam possit. De fortunis autem & facultatibus dico, vt quæratur etiam si & vxores & liberi

ΚΕΦ. γ.

Ἐχόμενον δὲ τούτων ἐστὶν ἐπισκέψασθαι περὶ τῆς κτήσεως, τίνα τρόπον δεῖ κατασκευάζεσθαι τοῖς μέλλουσι πολιτεύεσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν, πότερον κοινὴν, ἢ μὴ κοινὴν εἶναι τὴν κτῆσιν. τοῦτο δ' ἄν τις καὶ χωρὶς σκέψαιτο ἀπὸ τῶν περὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας νενομοθετημένων· λέγω δὲ τὰ περὶ τὴν κτῆσιν, πότερον κἂν ᾖ ἐκεῖνα χωρὶς, καθ'

ὃν νῦν τρόπον ἔχει πᾶσι, τὰς δὲ κτήσεις κοινὰς εἶναι βέλτιον, καὶ τὰς χρήσεις· οἷον τὰ μὲν γήπεδα χωρίς, τοὺς δὲ καρποὺς εἰς τὸ κοινὸν φέροντας ἀναλίσκειν· ὅπερ ἔνια ποιεῖ τῶν ἐθνῶν. ἢ τοὐναντίον, τὴν μὲν γῆν κοινὴν εἶναι καὶ γεωργεῖν κοινῇ, τοὺς δὲ καρποὺς διαιρεῖσθαι πρὸς τὰς ἰδίας χρήσεις· λέγονται δέ τινες καὶ τοῦτον τὸν τρόπον κοινωνεῖν τῶν βαρβάρων· ἢ καὶ τὰ γήπεδα, καὶ τοὺς καρποὺς κοινούς.

ἑτέρων μὲν οὖν ὄντων τῶν γεωργούντων, [21] ἄλλος ἂν εἴη τρόπος καὶ ῥᾴων· αὐτῶν δ' αὐτοῖς διαπονούντων τὰ περὶ τὰς κτήσεις, πλείους ἂν παρέχοι δυσκολίας. καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἀπολαύσεσι, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις μὴ γινομένων ἴσων, ἀλλ' ἀνίσων, ἀναγκαῖον ἐγκλήματα γίνεσθαι πρὸς τοὺς ἀπολαύοντας μὲν ἢ λαμβάνοντας πολλά, ὀλίγα δὲ πονοῦντας, τοῖς ἐλάττω μὲν λαμβάνουσι, πλείω δὲ πονοῦσιν. ὅλως δὲ τὸ συζῆν καὶ κοινωνεῖν τῶν ἀνθρωπικῶν πάντων χαλεπόν, καὶ μάλιστα τῶν τοιούτων· δηλοῦσι δ' αἱ τῶν συναποδήμων κοινωνίαι· σχεδὸν γὰρ

proprii fuerint, ſicuti nunc ſunt apud omnes; commodius tamen ſit non ſolum facultates, ſed vſus quoque facultatum communes eſſe, vt fundi priuatim poſſideãtur, fructus autem in communem vſum, quod nationes quædam faciunt, conferantur an contra, vt fundi ſint communes & communiter colantur, fructus ad priuatos & proprios vſus diſtribuantur: quæ communio apud barbaros quoſdam eſſe dicitur: An etiam vt & fundi & fructus pariter communes ſint. Verumenimuero ſi alii aratores [21] fuerint, facilior fortaſſe & expeditior ratio fuerit: cum autẽ ipſi ſibi cultores agri & aratores ſint, hæc poſſeſſionum conſtitutio, permultas & varias difficultates exhibebit: Etenim ſi & fructus capiendi & laboris ſubeundi conditio diſpar inter eos fuerit, ij certe, qui minorem fructum capiunt, cum plus laboris ſuſtineant, eos qui minores labores ſubeunt, vberiores tamen fructus ferant, criminabuntur & accuſabunt. Eſt autem perdifficilis coniunctio victus, & omnium humanarum rerum communio, ſed imprimis fortunarum atque facultatum, quod eorum qui vna

[21] *Quales Theſſalis pœneſtæ, Laconibus hilotes, Cretenſib. periœci: de quibus numer. 29. rurſus hoc capite & ſequentibus libris, & præſertim libro 7. vbi Ariſtoteles eſſe vult in beata ciuitate ſeruos agricolas.*

peregre proficiſcuntur, ſocietate cognoſcitur, qui plerũque leuiſſimis cauſſis offenſi, inter ſe diſſident & diſcordant. Quam ob cauſſam iiſce famulis, quorum opera in quotidianis & vulgarib. miniſteriis multum vtimur, iraſci ſolemus. His igitur atq; aliis eiuſdem generis incommodis fortunarum communio coniuncta eſt.

[22] *Secundũ de fortunis argumentum ex cõtra 10, quod in priuatis reb. ſit vnitas, & vtilitas duplex: tum priuatarũ rerum, quia poſſeſſio propria eſt, tum comunium, quia res licet priuatæ, tamen per liberalitatem vſus earum cõmunis fiat, quæ ſententia eſt Ariſtotelis lib 7. num.*

22 At ſi præſentium rerumpub. ſtatus excolatur, & honeſtarum legum inſtitutis exornetur, longe præſtãtior & excellentior erit: amborũ ſiquidem generũ commoditatem retinebit, tum quæ ex communione poſſeſſionum, tum quæ ex earum proprietate percipitur. Res enim tametſi propriæ ſint omnino: modo tamen quodã communes eſſe cõuenit: diuiſa ſiquidem laboris & induſtriæ ſtudia, non ſolũ mutuis criminationibus & querelis carent, ſed acrius excitantur & vehementius augentur, cum velut in ſuis quiſque & priuatis reb. operam ſtudiumque adhibeat. Virtutis tamen gratia, erunt, vſu, ſicut in prouerbio eſt, κοινὰ τὰ φίλων. Cuius generis communio in nonnullis ciuitatibus ſic eſt inſtituta, vt iam fieri poſſe videatur, & in iis maxime ciuitatibus, quæ præclare

οἱ πλεῖστοι διαφερόμενοι, ἐκ τῶν ἐν ποσὶ, καὶ ἐκ μικρῶν προσκρούοντες ἀλλήλοις. ἔτι δὲ τῶν θεραπόντων τούτοις μάλιστα προσκρούομεν, οἷς πλεῖστα προσχρώμεθα πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. τὸ μὲν οὖν κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις, ταύτας τε καὶ ἄλλας τοιαύτας ἔχει δυσχερείας.

22 ὃν δὲ νῦν τρόπον ἔχει, καὶ ἐπικοσμηθὲν ἤθεσι καὶ τάξει νόμων ὀρθῶν, οὐ μικρὸν ἂν διενέγκαι· ἕξει γὰρ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων ἀγαθόν. Λέγω δὲ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων, τὸ ἐκ τοῦ κοινὰς εἶναι τὰς κτήσεις, καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἰδίας. δεῖ γὰρ πῶς μὲν εἶναι κοινὰς, ὅλως δ' ἰδίας. αἱ μὲν γὰρ ἐπιμέλειαι διῃρημέναι, τὰ ἐγκλήματα πρὸς ἀλλήλους οὐ ποιήσουσι· μᾶλλον δ' ἐπιδώσουσιν, ὡς πρὸς ἴδιον ἑκάστου προσεδρεύοντος· δι' ἀρετὴν δ' ἔσται, πρὸς τὸ χρῆσθαι κατὰ τὴν παροιμίαν, Κοινὰ τὰ φίλων. ἔστι δὲ καὶ νῦν τὸν τρόπον τοῦτον ἐν ἐνίαις πόλεσιν οὕτως ὑπογεγραμμένον, ὡς οὐκ ὂν ἀδύνατον, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς καλῶς οἰκουμέ-

νταις, τὰ μὲν ἔστι, τὰ δὲ γένοιτ᾽ ἄν. ἰδίαν γὰρ ἕκαστος τὴν κτῆσιν ἔχων, τὰ μὲν χρήσιμα ποιεῖ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ χρῆται ὡς κοινοῖς, οἷον καὶ ἐν Λακεδαίμονι, τοῖς τε δούλοις χρῶνται τοῖς ἀλλήλων, ὡς εἰπεῖν ἰδίοις· ἔτι δ᾽ ἵπποις καὶ κυσὶ, κἂν δεηθῶσιν ἐφοδίων ἐν τοῖς ἀγροῖς κατὰ τὴν χώραν. φανερὸν τοίνυν ὅτι βέλτιον, εἶναι μὲν ἰδίας τὰς κτήσεις, τῇ δὲ χρήσει ποιεῖν κοινάς. ὅπως δὲ γίνονται τοιοῦτοι, τοῦ νομοθέτου τοῦτ᾽ ἔργον ἴδιόν ἐστιν.

23 ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀμύθητον ὅσον διαφέρει τὸ νομίζειν ἴδιόν τι. μὴ γὰρ οὐ μάτην τὴν πρὸς αὑτὸν αὐτὸς ἔχει φιλίαν ἕκαστος, ἀλλ᾽ ἔστι τοῦτο φυσικόν· τὸ δὲ φίλαυτον εἶναι, ψέγεται δικαίως. οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο τὸ φιλεῖν ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἢ δεῖ φιλεῖν· καθάπερ καὶ τὸ φιλοχρήματον· ἐπεὶ φιλοῦσί γε πάντες, ὡς εἰπεῖν, ἕκαστον τῶν τοιούτων. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ χαρίσασθαι καὶ βοηθῆσαι

præclare regantur & gubernentur: in quibus hæc & iam adsunt & iam etiam adesse possunt. Nam tametsi suas quisque possessiones priuatas habeat, earum tamẽ partim cum amicis communicat, partim etiam his veluti communibus vtitur: vt mos est Lacedęmone, vbi alter alterius seruis, itemque equis & canibus, & si quibus aliis rebus ad iter faciendum necessaris, toto suæ regionis agro indigeat, tanquam propriis & suis vtitur. Non est igitur dubium, quin præstet facultates quidem possessione priuatas: vsu autẽ cõmunes esse. Prouidere autem cuiusnam rationis consilio tales futuræ sint, proprium Legumlatoris officium & munus erit.

23 Iam vero incredibile dictu est, quantum delectationis & voluptatis discrimẽ habeat, aliquid esse propriũ & suũ existimare. Nec enim temeraria & fortuita, sed vera & naturali caussa fit, vt se ipsum quisque diligat. Tametsi se sui ipsius amantem esse, merito reprehẽditur, non quidem quia se ipsum quis amet, sed quia plus quam deceat, amet: quomodo quæstuosos & auaros accusamus, quoniam omnes, vt breuiter dicam, immodice pecunias amant. Quin etiam gratificari atque opitulari vel amicis, vel hospitibus, vel sociis iucundissi-

23 Tertium de priuatis rebus argumentum, ex adiuncta proprijs rebus voluptate & gratificandi facultate.

Plato 6ist.

24 *Argum. hoc cōmune est aduersus totam communionem, q tollitur liberalitas & temperantia. At, dicat Socrates, non vacuo meretricum instar, communes vxores, sed sacris nuptiis de magistratus sententia copulo, & libidines reprimo. Liberalitas autem non solis pecuniis, sed multis aliis instrumentis exercetur, consolando, monendo, erigendo, adiuuando, & communib. etiā pecuniis melius & lautius exercetur quā priuatis.*

25 *Rationes Socratis ex quinto de repub. quibus priuata rerum possessio dānatur, quas ait Aristoteles speciosas esse, si cū vitiis eorum temporū comparentur. Sed tamen hæc vitia non ex propria possessione, sed ex hominū improbitate proficisci.*

mum est, quod si res priuatæ sint, præstare possumus. Sin autem ciuitas tam vehementer vna constituatur, præstare certe non possumus. 24 Sic etiam duarum virtutum munera funditus & officia tollentur: temperantiæ quidem, quod ad mulierū amores attinet: Est enim honesti animi factum, in vxore aliena continentē esse & temperantia moderatum. Liberalitatis autem, quod in opibus cernitur: nec enim quisquam liberalis, tametsi talis sit, apparebit, nec liberale quicquam faciet, cum in largitione pecuniarum & facultatum vsu liberalitatis opus versetur. 25 Quāobrem eiusmodi legum sanctio cōstitutioque insignem quandam probitatis & humanitatis speciem præ se fert quidem: vt qui audiat, libenter approbet, existimetque omnibus erga omnes admirabilem quandam & incredibilem charitatem ita futuram: præsertim si quis mala & incommoda, quibus horum temporum respub. afflictantur, ita reprehendat, velut hæc ex eo, quia non sint communes possessiones, oriantur & exiltant, forenses dico de pactis & conuentis

φίλοις, ἢ ξένοις, ἢ ἑταίροις, ἥδιστον· ὃ γίνεται τῆς κτήσεως ἰδίας οὔσης. ταῦτά τε δὴ οὐ συμβαίνει τοῖς λίαν ἓν ποιοῦσι τὴν πόλιν·

24 καὶ πρὸς τούτοις ἀναιροῦσιν ἔργα δυοῖν ἀρεταῖν φανερῶς, σωφροσύνης μὲν, τὸ περὶ τὰς γυναῖκας· ἔργον γὰρ καλὸν, ἀλλοτρίας οὔσης ἀπέχεσθαι διὰ σωφροσύνην· ἐλευθεριότητος δὲ, τὸ περὶ τὰς κτήσεις. οὔτε γὰρ ἔσται φανερὸς ἐλευθέριος ὤν, οὔτε πράξει πρᾶξιν ἐλευθέριον οὐδεμίαν. ἐν γὰρ τῇ χρήσει τῶν κτημάτων τὸ τῆς ἐλευθεριότητος ἔργον ἐστίν·

25 εὐπρόσωπος μὲν οὖν ἡ τοιαύτη νομοθεσία καὶ φιλάνθρωπος ἂν εἶναι δόξειεν· ὁ γὰρ ἀκροώμενος, ἄσμενος ἀποδέχεται, νομίζων ἔσεσθαι φιλίαν τινὰ θαυμαστὴν πᾶσι πρὸς ἅπαντας· ἄλλως τε καὶ ὅταν κατηγορῇ τις τῶν νῦν ὑπαρχόντων ἐν ταῖς πολιτείαις κακῶν, ὡς γινομένων διὰ τὸ μὴ κοινὴν εἶναι τὴν οὐσίαν· λέγω δὲ δίκας τε πρὸς ἀλλήλους περὶ συμβολαίων, καὶ ψευδομαρτυριῶν κρίσεις, καὶ πλουσίων κολακείας,

contro-

ὧν οὐδὲν γίνεται διὰ τὴν ἀκοινωνησίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν μοχθηρίαν· ἐπεὶ καὶ τοὺς κοινὰ κεκτημένους καὶ κοινωνοῦντας, πολλῷ διαφερομένους μᾶλλον ὁρῶμεν, ἢ τοὺς χωρὶς τὰς οὐσίας ἔχοντας· ἀλλὰ θεωροῦμεν ὀλίγους τοὺς ἐκ τῶν κοινωνιῶν διαφερομένους, πρὸς πολλοὺς συμβάλλοντες τοὺς κεκτημένους ἰδίᾳ τὰς κτήσεις.

26 ἔτι δὲ δίκαιον μὴ μόνον λέγειν, ὅσων στερήσονται κακῶν κοινωνήσαντες, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἀγαθῶν. φαίνεται δ' εἶναι πάμπαν ἀδύνατος ὁ βίος. αἴτιον δὲ τῷ Σωκράτει τῆς παρακρούσεως χρὴ νομίζειν τὴν ὑπόθεσιν οὐκ οὖσαν ὀρθήν· δεῖ μὲν γὰρ εἶναί πως μίαν καὶ τὴν οἰκίαν, καὶ τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ πάντως· ἔστι μὲν γὰρ ὡς οὐκ ἔσται προϊοῦσα πόλις, ἔστι δ' ὡς ἔσται μὲν, ἐγγὺς δ' οὖσα τοῦ μὴ πόλις εἶναι, ἔσται χείρων πόλις· ὥσπερ κἂν εἴ τις τὴν συμφωνίαν ποιήσειεν ὁμοφωνίαν, ἢ τὸν ῥυθμὸν βάσιν μίαν. ἀλλὰ δεῖ πλῆθος ὂν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, διὰ

controuerſias & lites, de falſis teſtimoniis iudicia & quę ſtiones, ad locupletum ſenſus & vultus compoſitas adulationes. Quæ mala nō rerū quidem proprietas, ſed certe hominum improbitas omnino attulit: cū maiores eorum, qui fortunas cōmunes habent, diſcordias & acerbiores videamus, quam eorum qui priuatis & propriis rebus vtuntur: tametſi paucas hominum in tali communione degentium diſcordias videmus, quia cum iis paucis per multos in priuatis opibus conſtitutos comparauimus.

26 Tum vero par & æquū fuerat explicare nō ſolum ꝙ malis liberi, ſed etiam quod bonis priuati eſſent ii, qui communibus fortunis vterentur: tametſi hæc vitæ ratio conſtitui & exiſtere nullo modo poteſt. Cauſſam autē lapſus & erroris eam Socrati fuiſſe iudicandū eſt: quod nō certam & cōſtantem hypotheſim ſibi propoſuit. Nam & familiam & ciuitatē, quodammodo vnam eſſe, neceſſe eſt, non omnino tamen. Vnitas enim certa quædam eſt ciuis finibus comprehēſa & terminata ciuitas, præclare quidem ſtabit atque conſiſtet: Sin autem tam longe tranſiliat & egrediatur, certe labetur & corruet, tanquam ſi quis concentum & ſingularem

Reliqua argumenta ſunt generalia & communia contra communionem & corporum & fortunarum. primum ex proprietate rerum nulla mala prouenıunt, ſed ex improbitate hominum: nec Socratis vnitate beata ciuitas efficitur, ſed morum inſtitutione. At Socrates affirmaret ex priuatis maiores malorum occaſiones quā ex communib. oriri, & cū honeſta morū inſtitutione vtilitatem eſſe coniunctam.

26 *Poſtrema ſententiæ Platonicæ reprehēſio, ꝙ ea nō ſatis explicata ſit. Ciuitas, inquit Ariſtoteles, quodammodo vna eſſe debet & diſciplina, & legibus, non autem omnib. rebus debet eſſe vna. Hanc diſtinctionem Socrates non adhibuit.*

quendam sonũ aut carmen ad vnicum pedem redigat: sed tamẽ cum ciuitas ex populo constet & hominũ frequentia ac multitudine constituatur, necesse est eã communi institutiõe & disciplina vnam fieri; & absurdum est existimare, vt qui princeps disciplinæ sit futurus, quique disciplina ipsa duce & authore ciuitatem fore probam & honestã speret, vt is, inquam nõ morib. & philosophia, & legibus, & Socraticis illis institutis ciuitatẽ certa via dirigat, veluti legumlatorem illum imitandũ sibi proponat qui Lacedæmone & in Creta possessiones publicas & communes institutis sodalitates epulis effecit: [27] neque sane id ipsum prætereundum est, vt longi temporis exẽplum & multorum annorum argumentum quæramus, quo perspicuum sit eam reip. formam recte constitutã fuisse: Inuenta quippe sunt omnia: at alia quidẽ sancita nondum & confirmata sunt: aliorum vero, quæ quidem nota sunt, vsus repudiatur: ꝙ tum maxime perspici possit, cum eiusmodi respub. sic informata & fundata, reuera conspicitur. Nec enim Socrates ciuitatem suam fundare poterit, nisi partiatur & diuidat tũ in sodalitates, tum in curias, tum in tribus: vt Socratis legib. nihil aliud actum videatur, quã ne custo-

διὰ τὴν παιδείαν κοινὴν καὶ μίαν ποιεῖν· καὶ τόν γε μέλλοντα παιδείαν εἰσάγειν, καὶ νομίζοντα διὰ ταύτης ἔσεσθαι τὴν πόλιν σπουδαίαν, ἄτοπον τοῖς τοιούτοις οἴεσθαι διορθοῦν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἔθεσι, καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ τοῖς νόμοις, ὥσπερ τὰ περὶ τὰς κτήσεις, ἐν Λακεδαίμονι καὶ Κρήτῃ τοῖς συσιτίοις ὁ νομοθέτης ἐκοίνωσε.

[27] δεῖ δὲ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ ἀγνοεῖν, ὅτι χρὴ προσέχειν τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ τοῖς πολλοῖς ἔτεσιν, ἐν οἷς οὐκ ἂν ἔλαθεν εἰ ταῦτα καλῶς εἶχε. πάντα γὰρ σχεδὸν εὕρηται μὲν, ἀλλὰ τὰ μὲν οὐ συνῆκται, τοῖς δ' οὐ χρῶνται γινώσκοντες. Μάλιστα δ' ἂν γένοιτο φανερὸν, εἴ τις τοῖς ἔργοις ἴδοι τὴν τοιαύτην πολιτείαν κατασκευαζομένην. οὐ γὰρ δυνήσεται μὴ μερίζων αὐτὰ καὶ χωρίζων, ποιῆσαι τὴν πόλιν, τὰ μὲν εἰς συσίτια, τὰ δὲ εἰς φρατρείας καὶ φυλάς. ὥστε οὐδὲν ἄλλο συμβήσεται νενομοθετημένον, πλὴν μὴ γεωρ-

[27] *Argumentum secundum. Nullum exemplum talis cõmunionis extat, nec quomodo esse posit, Socrates exposuit, nec fere potest exprimi. Res Dilẽmate conficitur. Aut res omnes communes erunt omniũ, aut non: si primũ, nulla erit inter principes & aratores differentia. Si secũdum, vt apud Cretenses, in malis illis ciuitas applicabitur, quibus Socrates queritur, propter res priuatas ciuitates afflictari.*

ἔχειν τοὺς φύλακας· ὅπερ καὶ νῦν Λακεδαιμόνιοι ποιεῖν ἐπιχειροῦσιν. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ὁ τρόπος τῆς ὅλης πολιτείας τίς ἔσται τοῖς κοινωνοῦσιν, οὔτ' εἴρηκεν ὁ Σωκράτης, οὔτε ῥάδιον εἰπεῖν. καίτοι σχεδὸν τό γε πλῆθος τῆς πόλεως τὸ τῶν ἄλλων πολιτῶν γίνεται πλῆθος, περὶ ὧν οὐδὲν διώρισται πότερον καὶ τοῖς γεωργοῖς κοινὰς εἶναι δεῖ τὰς κτήσεις, ἢ [καὶ] καθ' ἕκαστον ἰδίας· ἔτι δὲ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας ἰδίους, ἢ κοινούς. εἰ μὲν γὰρ τὸν αὐτὸν τρόπον κοινὰ πάντα πάντων, τί διοίσουσιν οὗτοι ἐκείνων τῶν φυλάκων; ἢ τί πλεῖον τοῖς ὑπομένουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἢ τί μαθόντες ὑπομένουσι τὴν ἀρχήν, ἐὰν μή τι σοφίζωνται τοιοῦτον οἷον Κρῆτες, ἐκεῖνοι γὰρ τἆλλα ταὐτὰ τοῖς δούλοις ἀφέντες, μόνον ἀπειρήκασι τὰ γυμνάσια, καὶ τὴν τῶν ὅπλων κτῆσιν. εἰ δέ, καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι, καὶ παρ' ἐκείνοις ἔσται τὰ τοιαῦτα, τίς ὁ τρόπος ἔσται τῆς κοινωνίας; ἐν μιᾷ γὰρ πόλει δύο πόλεις ἀναγκαῖον εἶναι,

custodes & principes arent: quod nūc etiam Lacedæmonii facere conantur. Cæterum quæ ciuitatis vniuersæ forma ciuibus illis esset futura, quorū essent omnia communia, neque Socrates explicauit, nec explicari facile potest. Nam cum ciuitatis populus ex variis ciuium generibus & diuersis constet, de iis nihil est à Socrate definitum, an agricolarum facultates communes omnium, an propriæ singulorū: itemque an vxores & liberi priuati, an communes esse debeant. Nam si res omnes pariter communes erunt omnium, quid inter hos aratores & illos custodes intererit? aut quodnā maius erit Magistratibus & principibus q̃ aratoribus ipsis præmiū, aut quamobrem imperandi ꝓuinciam molestiamque sustinebunt, nisi forte tale quippiam cōminiscantur, quale Cretes commenti sunt, qui cū cætera omnia seruis permittant & indulgeant, gymnasiis tamen & armis interdixerūt: quæ si, quemadmodum reliquis in vrbibus, sic apud illos obseruentur, quis tandem communionis modus erit? In vna enim ciuitate duas ciuitates esse necesi est, easque inter se contrarias. Facit enim Socrates alios cu

stodes tanquam præsidiarios, cęteros autem alios ciues facit aratores, tum opifices qui criminib & quæstionib. & cæteris omnibus illis malorum pestibus, quibus ciuitates vexari Socrates ait, vexabuntur: quamuis hic idem Socrates affirmat propter institutionem & disciplinam, quam solis custodibus attribuit, futurum vt non multæ leges, [28] astynomicæ, agoranomicæ & eiusmodi requirantur. Iam vero qui tamen vectigal aliquod pensitent, dominos rerũ suarum & arbitros agricolas statuit, quos quidem verisimile est molestiores & insolentiores fore quam apud quosdam [29] Hilotiæ, penestiæ, vllæ denique seruorum familiæ esse soleant. Verumtamen an hæc omnibus peræq; necessaria sint necne, nunc q̃dem nihil explicatũ est, nec de iis quicquam quæ proxima & coniunctissima sunt, quæ sit eorum respub. quæ disciplina, quæ leges: nec enim id inuentu facile, nec exigui momenti est ad custodum communionem tuendam & retinẽdam, quomo-

[28] De Astynomia & agoranomia præcipitur lib.6. nu.30 & 31.29.

[29] Hilotes sunt serui Laconũ, Penestæ Thessalorum, qui illis agros arant. Hinc Hilotia, Penestia, subditorum talis seruitus, de qua po,ieu c.5.n.2.

εἶναι, καὶ ταύτας ὑπεναντίας ἀλλήλαις. ποιεῖ γὰρ τοὺς μὲν φύλακας οἷον φρουροὺς, τοὺς δὲ γεωργοὺς, καὶ τοὺς τεχνίτας, καὶ τοὺς ἄλλους, πολίτας. ἐγκλήματα δὲ, καὶ δίκαι, καὶ ὅσα ἄλλα ταῖς πόλεσιν ὑπάρχειν φησὶ κακά. πάνθ' ὑπάρξει καὶ τούτοις.

καί τοι λέγει ὁ Σωκράτης, ὡς οὐ πολλῶν δεήσονται νομίμων [28] διὰ τὴν παιδείαν, οἷον ἀστυνομικῶν, καὶ ἀγορανομικῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἀποδιδοὺς μόνον τὴν παιδείαν τοῖς φύλαξιν. ἔτι δὲ κυρίους ποιεῖ τῶν κτημάτων τοὺς γεωργοὺς, ἀποφορὰν φέροντας. ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰκὸς εἶναι χαλεποὺς, καὶ φρονημάτων πλήρεις, ἢ τὰς παρ' ἐνίοις [29] εἱλωτείας τε, καὶ πενεστείας, καὶ δουλείας.

ἀλλὰ γὰρ εἴτ' ἀναγκαῖα ταῦθ' ὁμοίως, εἴτε μὴ, νῦν γ' οὐδὲν διώρισται· καὶ περὶ τῶν ἐχομένων τίς ἥ τούτων τε πολιτεία καὶ παιδεία, καὶ νόμοι τίνες. ἔστι δ' οὔθ' εὑρεῖν ῥᾴδιον, οὔτε τὸ διαφέρον μικρὸν, τὸ ποιούς τινας εἶναι τούτους πρὸς τὸ σω-

τὸ σώζεσθαι τὴν τῶν φυλάκων κοινωνίαν.

30 ἀλλὰ μὴν, εἴγε τὰς μὲν γυναῖκας ποιήσει κοινὰς, τὰς δὲ κτήσεις ἰδίας, τίς οἰκονομήσει [καὶ εἰ κοιναὶ αἱ κτήσεις, καὶ αἱ τῶν γεωργῶν γυναῖκες] ὥσπερ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἱ ἄνδρες αὐτῶν;

31 ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῶν θηρίων ποιεῖσθαι τὴν παραβολὴν, ὅτι δεῖ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσιν, οἷς οἰκονομίας οὐδὲν μέτεστιν.

32 ἐπισφαλὲς δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας ὡς καθίστησιν ὁ Σωκράτης· ἀεὶ γὰρ ποιεῖ τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας. τοῦτο δὲ στάσεως αἴτιον γίνεται καὶ παρὰ τοῖς μηδὲν ἀξίωμα κεκτημένοις, ἤπου γε δὴ παρά γε θυμοειδέσι καὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν. ὅτι δ' ἀναγκαῖον αὐτῷ ποιεῖν τοὺς αὐτοὺς ἄρχοντας, φανερόν· οὐ γὰρ ὁτὲ μὲν ἄλλοις, ὁτὲ δὲ ἄλλοις μέμικται ταῖς ψυχαῖς ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ χρυσὸς, ἀλλ' ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς. φησὶ δὲ, τοῖς μὲν εὐθὺ γινομένοις μῖξαι χρυσὸν, τοῖς δὲ

do morati & inſtituti illi fuerint.

30 Sed nec illud explicat Socrates, ſi communes quidem ſint agricolis vxores, poſſeſſiones autem propriæ: aut tum poſſeſſiones, tum vxores communes, quę mulieres familiam curabunt, quemadmodum earum mariti curant agriculturam.

30 Vrgetur reliqua de agricolis diſciplina à Socrate prætermiſſa.

31 Atque etiam eſt abſurdum, quod Socrates belluarum, quæ nulla regendi gubernandique ſui prudentia præditæ ſunt, ſimilitudine doceat eadẽ exercitationum ſtudia & mulieribus & viris conuenire.

31 Reprehenditur in Platonis diſciplina, quod Socrates ſimilitudine beſtiarum hanc communionem doceat. At Æſopi & veterum talis philoſophia valde laudatur, & homo corpore & ſenſu cum beſtiis conuenit.

32 De creandis autẽ magiſtratibus periculoſa eſt Socratis inſtitutio, quippe qui perpetuos & ſemper eoſdem magiſtratus faciat. Id enim non ſolum generoſis & fortibus viris, ſed humilibus & ignauis materiam ſeditionis & occaſionem præſtat: ac ꝙ ea principum & magiſtratuum perpetuitas Socrati neceſſario ſequenda ſit, hinc manifeſtum eſt, quod cœleſte illud & diuinum aurum, non modo iis, modo illis animis ſemper iiſdem miſceatur: cum Socrates in ipſo ortus initio iis, qui ad * imperium & principatũ nati eſſent, aurum, futuris autẽ principum comitib. & miniſtris argentum, aliis qui opifices &

32 Reprehenditur ꝙ Socrates facit ſemper eundem magiſtratum. At id initio capitis huius Ariſtoteles etiam laudauit. Vide contra apud Platonem 662. 663. cuſtodes enim viginti ſunt annis, Senatores vno tantum anno, & deinceps reliqui.

** Hæc corrupta ſunt in exemplari Græco, quæ ex tertio de rep. lib. vnde citatur, ſupplemus.*

aratores essent futuri, æs & ferrum diuinitus infusum & admistũ confirmat: Tandẽ 35 etiam cum beatitudinem custodibus eripuerit, ait tamen legumlatori præstandum esse, vt totam ciuitatem beatam faciat: at fieri nullo pacto potest, vt vniuersa beata sit, quæ eius partes plurimæ aut omnes aut certe nonnullæ beatæ sint: Non enim quemadmodum integrum aliquid, sic & beatum dicitur: integrum quippe de re tota & vniuersa dicitur, at de cuius etiam partium nulla dicitur, beatum vero sic dici nihil potest: at si custodes & principes beati non erunt, quinam alii tandem fœlices erunt? nec enim opifices certe, neque sordidæ & necessariæ plebeculę homines. Quare Socratis resp. his atque aliis non leuioribus malis subiecta est.

Postrema reprehensio ex adiunctis. Ciuitas non est beata, cuius nulla pars beata. Socraticæ ciuitatis nulla pars est beata. Socratica igitur ciuitas non est beata. Propositio dissimilis declaratur non quemadmodum integrum aliquid dicitur, cuius partes nullæ sunt integræ, sic ciuitas beata, cuius pars nulla beata. Assumptio primo & postremo loco confunditur, quia neque principes, neque opifices, neque sordidi mercenarii beati sunt.

Con-

ἄργυρον· χαλκὸν δὲ καὶ σίδηρον τοῖς τεχνίταις μέλλουσιν ἔσεσθαι καὶ γεωργοῖς.

33 ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀφαιρούμενος τῶν φυλάκων, ὅλην φησὶ δεῖν εὐδαίμονα ποιεῖν τὴν πόλιν τὸν νομοθέτην. ἀδύνατον δὲ εὐδαιμονεῖν ὅλην, μὴ τῶν πλείστων, ἢ μὴ πάντων μερῶν, ἢ τινῶν ἐχόντων τὴν εὐδαιμονίαν· οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν τὸ εὐδαιμονεῖν, ὧνπερ τὸ ἄρτιον. τοῦτο μὲν γὰρ ἐνδέχεται τῷ ὅλῳ ὑπάρχειν, τῶν δὲ μερῶν μηδετέρῳ· τὸ δὲ εὐδαιμονεῖν ἀδύνατον. ἀλλὰ μὴν εἰ οἱ φύλακες μὴ εὐδαίμονες, τίνες ἕτεροι; οὐ γὰρ δὴ οἵγε τεχνῖται, καὶ τὸ πλῆθος τὸ τῶν βαναύσων. ἡ μὲν οὖν πολιτεία περὶ ἧς ὁ Σωκράτης ἔρηκε, ταύτας τε τὰς ἀπορίας ἔχει, καὶ τούτων οὐκ ἐλάττους ἑτέρας.

Argumentum 4. cap.

Superiore reprehensione declaratæ sunt reprehensiones Aristotelis, aduersus primam Rempub. Platonis: consimiles hoc capite sunt aduersus secundã rempub. libris de legibus institutam. Prima reprehensio est, quod hic pauca de repub. tradantur, & omnia (paucis exce-

exceptis) de prima repetantur. Deinde capita quædam ex 5. & 6. libro vellicantur: quod quinque millia ciuium nimis magnus ſit ciuium numerus, quod oligarchia deſcribatur, quod magiſtratus à ciuibus non diſtinguantur, quod de propriis agris abſurde præcipiatur, non ſolum quia æquantur augerique prohibentur, ſed quia finis eorum falſus ponitur: quod de vicinis agris nil dicatur; quod domicilia gemina non commode ſingulis ciuibus attribuantur.

ΚΕΦ. δ.

Σχεδὸν[34] δὲ παραπλησίως καὶ περὶ τοὺς νόμους ἔχει τοὺς ὕστερον γραφέντας· διὸ καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα πολιτείας ἐπισκέψασθαι μικρὰ βέλτιον. καὶ γὰρ ἐν τῇ πολιτείᾳ περὶ ὀλίγων πάμπαν διώρικεν ὁ Σωκράτης, περί τε γυναικῶν καὶ τέκνων κοινωνίας, πῶς ἔχειν δεῖ, καὶ περὶ κτήσεως, καὶ τῆς πολιτείας τὴν τάξιν. διαιρεῖται γὰρ εἰς δύο μέρη τὸ πλῆθος τῶν οἰκούντων, τὸ μὲν εἰς τοὺς γεωργούς, τὸ δὲ εἰς τὸ προπολεμοῦν μέρος· τρίτον δ' ἐκ τούτων τὸ βουλευόμενον, καὶ κύριον τῆς πόλεως. περὶ δὲ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν τεχνιτῶν, πότερον οὐδεμιᾶς, ἢ μετέχουσι τινὸς ἀρχῆς, καὶ πότερον ὅπλα δεῖ κεκτῆσθαι καὶ τούτους, καὶ συμπολεμεῖν, ἢ μὴ περὶ τούτων οὐδὲν διώρικεν ὁ Σωκράτης, ἀλ-

CAP. IV.

Conſimilis[34] autē prope eſt legum poſtea ſcriptarum ratio: quare commodius erit etiam de hoc reip. genere, pauca quædam conſiderare. Etenim Socrates in repub. perpauca attigit de vxoribus & liberis, deque eorum communione: itemque de facultatum & reip. conſtitutione. Nam cum vniuerſum populū duas in partes diſtribuat, alteram agricolarum, alteram militum, tertiam vero ex his efficiat, qui de rebus conſultent, quique ciuitatis ſint principes & rectores: de agricolis & opificibus an magiſtratū capere, an etiam arma ferre, & vna cum aliis bellare debeāt necne,

34 Cōparatur initio ſimilis Platonis in vtraq; repub. negligētia, & in libris de repub. pauca de re ſunt: multa autem extra rem, de cuſtodū diſciplina. In libris de legibus ſimilis eſt negligentia, qua multa extra rē de legib. de rep. perpauca, eaq; de ſuperiori repub: repetita.

necne, nihil explicauit: Mulieres tamen vna cum custodibus ipsis militare, & eiusdem disciplinæ studiis exerceri atque erudiri voluit: reliquam disputationem de custodum institutione & doctrina vano & alieno sermone compleuit.

a Redditio cōpa ationis: pauca de rep. hæc traduntur, & prima resp. hic iteratur.

In *a* libris autem de legibus Plato quidē maximam partem in legibus consumit, de repub. nil fere præcipit, quam dum vult ad regendas ciuitates hic communiorem quam illic efficere, propemodum in illam superiorem relabitur. Excepta enim vxorum & facultatum communione eadem cætera in vtraque repub. describit. Nam & disciplinam eandem & à necessariorum operum laboribus vacationem, eodemque modo de sodalitiis decernit.

b Hic locus in græco corruptus est, quē supplebis ex Platone.

Nisi quod in hac *b* sodalitates virorum & mulierum distinguit, & in illa quidem armatorum mille, in hac vero quinque millia statuit.

35 Secunda reprehensio. etiā pauca q̄ tradūtur à Platone in legib. absurda sunt. Primum quia quinque millia ciuium q̄ facit ociosa, ali non possent.

c Platonis philosophia eloquentia varia.

35 Quamobrem *c* Socratis vniuersa disputatio redūdanti quadam & superfluenti orationis copia & ambitiosæ cuiusdam contentionis ostētatione atque pompa coloratur & ornatur: at re ipsa præstare, quod tam magnifice verbis ostentat, difficile,

λὰ τὰς μὲν γυναῖκας οἴεται δεῖν συμπολεμεῖν, καὶ παιδείας μετέχειν τῆς αὐτῆς τοῖς φύλαξι. τὰ δ' ἄλλα, τοῖς ἔξωθεν λόγοις πεπλήρωκε τὸν λόγον· καὶ περὶ τῆς παιδείας, ποίαν τινὰ δεῖ γίνεσθαι τῶν φυλάκων· τῶν δὲ νόμων a τὸ μὲν πλεῖστον μέρος νόμοι τυγχάνουσιν ὄντες, ὀλίγα δὲ περὶ τῆς πολιτείας εἴρηκε. καὶ ταύτην βουλόμενος κοινοτέραν ποιεῖν ταῖς πόλεσι, κατὰ μικρὸν περιάγει πάλιν πρὸς τὴν ἑτέραν πολιτείαν. ἔξω γὰρ τῆς τῶν γυναικῶν κοινωνίας, καὶ τῆς κτήσεως, τὰ ἄλλα ταὐτὰ ἀποδίδωσιν ἀμφοτέραις ταῖς πολιτείαις. καὶ γὰρ παιδείαν τὴν αὐτὴν, καὶ τὸ τῶν ἔργων τῶν ἀναγκαίων ἀπεχομένους ζῆν· καὶ περὶ συσσιτίων ὡσαύτως· b πλὴν ἐν ταύτῃ φησὶ δεῖν εἶναι συσσίτια καὶ γυναικῶν, καὶ τὴν μὲν χιλίων τῶν ὅπλα κεκτημένων, ταύτην δὲ πεντακις χιλίων.

35 τὸ μὲν οὖν, c περιττὸν ἔχουσι πάντες οἱ τοῦ Σωκράτους λόγοι, καὶ τὸ κομψὸν, καὶ τὸ καινοτόμον, καὶ τὸ ζητητικόν. καλῶς

καλῶς δὲ πάντα ἴσως χαλεπόν·

36 ἐπεὶ καὶ τὸ νῦν εἰρημένον πλῆθος δεῖ μὴ λανθάνειν, ὅτι χώρας δεήσει τοῖς τοσούτοις Βαβυλωνίας, ἤ τινος ἄλλης ἀπεράντου τὸ πλῆθος, ἐξ ἧς ἀργοὶ πεντακισχίλιοι θρέψονται, καὶ περὶ τούτους γυναικῶν καὶ θεραπόντων ἕτερος ὄχλος πολλαπλάσιος. δεῖ μὲν οὖν ὑποτίθεσθαι κατ' εὐχήν, μηδὲν μέντοι ἀδύνατον. λέγεται δ', ὡς δεῖ τὸν νομοθέτην πρὸς δύο βλέποντα τιθέναι τοὺς νόμους, πρός τε τὴν χώραν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους· ἔτι δὲ καλῶς ἔχει προσθεῖναι καὶ πρὸς τοὺς γειτνιῶντας τόπους, εἰ δεῖ τὴν πόλιν ζῆν βίον πολιτικόν. οὐ γὰρ μόνον ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὴν τοιούτοις χρῆσθαι πρὸς τὸν πόλεμον ὅπλοις, ἃ χρήσιμα κατὰ τὴν οἰκείαν χώραν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξω τόπους. εἰ δέ τις μὴ τοιοῦτον ἀποδέχεται βίον, μήτε τὸν ἴδιον, μήτε τὸν κοινὸν τῆς πόλεως, ὅμως οὐδὲν ἧττον δεῖ φοβεροὺς εἶναι τοῖς πολεμίοις, μὴ μόνον

cile fortasse atque arduum fuerit.

36 Nec enim obscurũ vel occultum est, quod ad illam multitudinẽ attinet, tot hominum millibus Babylonia vel immensa quadam alia regione opus esse, vnde quinq; ociosorum millia, aliaque præterea mulierum & famulorum maior & amplior turba sustẽtetur & alatur. Quãobrem tametsi quale quisq; doctrinæ suæ fundamẽtum probauerit & optauerit, tale ponere liceat, quod fieri tamen non possit, certe ponere non licebit. Ac quod in condendis legibus Socrates ait, legumlatori duorum rationem habẽdam esse; agrorum & hominum, elegãtius certe diuideret atque præciperet si tertium adiungeret, vt etiam vicinorũ locorum ratio haberetur: si tamen ciuilis vita degenda sit. Nec enim iis armis dũtaxat vti decet, quæ ad patriæ propugnationem & defensionẽ commoda sint, sed iis etiam quæ ad exteras regiones oppugnandum & domandum valeant.

36 Secunda ratio secundæ reprehensionis quod imperfecte Plato hanc disciplinam partiatur in agrorum & hominũ cõsiderationem, cum de finitimis nil præcipiat & bellica facultate.

Quod si quis hoc genus vitæ, neque priuatim neque publice probet, nihilo minus tamen probabit ciues oportere formidabiles & terribiles esse, siue in nostros fines

37 Tertia, quod Plato finē possessionum temperantia terminarit, falsum. Nam modum possessionū hac virtute Plato definit, non finem: verba eius sunt quinto libro: Ager tā tus sit vt moderatis sufficiat. Aristoteles igitur vt sententiā calumniet, verba immutat. Plato 446. & 488.

38 Ratio quarta ꝙ absurdum sit. Syllogismus erit eiusmodi. Absurdum est æquare diuitias non etiam liberos vt fecit Plato. Plato id fecit. Quare absurdum. Propositio probatur dissimilitudine aliarum ciuitatum, item testimonio Phydonis & adiunctis incōmodis. Assumptio falsa est Quinto enim libro magna Platonis oratio est, ne minuatur, neue augeatur prius numerus ciuiū, hæc bonorum æquatio reprehenditur, argu-

inuadant, siue ab iis effugiant.

37 Atque etiā facultatum & possessionum modus spectandus est: nunquid institui melius ac clarius definiri possit: tantas enim Socrates ait esse debere, vt moderate viuatur, quasi quis diceret, vt bene viuatur, hoc enim magis est vniuersum & generale. At fieri potest vt moderate quidem, sed ęrumnose tamē & misere viuatur. Quare descriptionis huius modus, aptior & commodior erit, si ad moderatā simul & liberalē vitā referatur. Vtrumque enim si seiunctum & separatum feceris, alterum luxus & deliciæ, alterum calamitates & ærumnæ consequentur: quandoquidem inter habitus & affectiones animi hæ solæ virtutes in vsu facultatum & diuitiarum fructu versantur, pecuniis quippe nec clementer, nec fortiter, sed moderate & liberaliter vti dicimur. Hos igitur fortunarum & possessionum vsus esse necesse est.

38 Illud vero etiam est absurdum, qui pares & æquas ciuium possessiones faciat, certum ciuium numerū non definire, sed infinitū & incertū sobolis numerū relinquere:

39 Quasi vero quotcunque procreentur ac generentur, tamen

μόνον ἐλθοῦσιν εἰς τὴν χώραν, ἀλλὰ καὶ ἀπελθοῦσι.

37 καὶ τὸ πλῆθος δὲ τῆς κτήσεως ὁρᾶν δεῖ, μήποτε βέλτιον ἑτέρως διορίσαι, τῷ σαφῶς μᾶλλον. τοσαύτην γὰρ εἶναί φησι δεῖν, ὥστε ζῆν σωφρόνως· ὥσπερ ἂν εἴ τις εἶπεν, ὥστε ζῆν εὖ· τοῦτο γάρ ἐστι καθόλου μᾶλλον. ἔτι δ' ἐστὶ σωφρόνως μὲν, ταλαιπώρως δὲ ζῆν. ἀλλὰ βέλτιον ὅρος τὸ σωφρόνως καὶ ἐλευθερίως· χωρὶς γὰρ ἑκάτερον, τὸ μὲν τῷ τρυφᾶν ἀκολουθήσει, τὸ δὲ τῷ ἐπιπόνως· ἐπεὶ μόναι γ' εἰσὶν ἕξεις αἱρεταὶ περὶ τὴν τῆς οὐσίας χρῆσιν αὗται· οἷον οὐσίᾳ πράως ἢ ἀνδρείως χρῆσθαι οὐκ ἔστι, σωφρόνως δὲ καὶ ἐλευθερίως ἐστίν· ὥστε καὶ τὰς χρήσεις ἀναγκαῖον περὶ αὐτὴν εἶναι ταύτας.

38 ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὰς κτήσεις ἰσάζοντα, τὸ περὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν μὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἀφεῖναι τὴν τεκνοποιίαν ἀόριστον,

39 ὡς ἱκανῶς ἂν ὁμαλισθησομένην εἰς τὸ αὐτὸ πλῆθος διὰ

men

διὰ τὰς ἀτεκνίας, ὁσωνοῦν γεννωμένων, ὅτι δοκεῖ τοῦτο καὶ νῦν συμβαίνειν περὶ τὰς πόλεις. δεῖ δὲ τοῦτ' οὐχ ὁμοίως ἀκριβῶς ἔχειν περὶ τὰς πόλεις τότε, καὶ νῦν. νῦν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀπορεῖ, διὰ τὸ μερίζεσθαι τὰς οὐσίας εἰς [τὸ] ὁποσονοῦν πλῆθος. 40 τότε δὲ ἀδιαιρέτων οὐσῶν, ἀνάγκη τοὺς παραζύγας μηδὲν ἔχειν, ἐάν τ' ἐλάττους ὦσι τὸ πλῆθος, ἐάν τε πλείους.

41 μᾶλλον δὲ δεῖν ὑπολάβοι τις ἂν ὡρίσθαι τῆς οὐσίας τὴν τεκνοποιίαν, ὥστε ἀριθμοῦ τινος μὴ πλείονα γεννᾶν· τοῦτο δὲ τιθέναι τὸ πλῆθος ἀποβλέποντα πρὸς τὰς τύχας, ἂν συμβαίνῃ τελευτᾶν τινας τῶν γεννηθέντων, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἀτεκνίαν· τὸ δὲ ἀφεῖσθαι, καθάπερ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι, πενίας ἀναγκαῖον αἴτιον γίνεσθαι τοῖς πολίταις. ἡ δὲ πενία, στάσιν ἐμποιεῖ καὶ κακουργίαν.

42 Φει-

men propter varios vrbitatũ casus ciuium numerus ad eandem æqualitatem suam perpetuo rediturus: quoniã idipsum ciuitatibus hoc tempore, sic vsu venire videatur: attamen ciuitatib. illis, quas instituit Plato, non tam diligens & accurata ratio subesse potuerit, quam ciuitatib. temporum nostrorum: in his enim iccirco eget nemo, quia facultates & possessiones in quantamlibet multitudinem diuidantur. In illis autẽ Platonicis cum permaneãt indiuisæ [40] & integræ possessiones: necesse est qui ad numerum primum & legitimũ accesserint, siue pauci siue multi fuerint, inopes & egenos esse.

[41] Atqui vt procreandæ sobolis statuatur modus, nec id præterea augeatur, liberorum potius quam fortunarum ratio constituenda & definienda videatur: ita tamen vt in eo definiendo numero ratio habeatur & temporum, quibus nonnullos decedere contigerit & mulierum: quarum sterilitas definitum numerum reddere & explere nõ possit. Quod si neglectum & omissum, vt in plerisque ciuitatibus, sic in illa Platonis rep. fuerit, ciuib. inopiam & egestat[illegible]m afferat necesse est, vnde seditiones & fraudes orientur.

mento eodẽ in Phalea capite proximo: quod autem ait propter varios casus numerum eundẽ tandem futurum, id planè verum est. alioqui nec aqua piscib. nec terra hominib. sufficerent.

[39] *Prolepsis ad proximam rationem quòd Platonica ciuitas more cæterarum ciuitatum ciuium numerum perpetuo parem habere non possit.*

[40] *Vnum enim vnius familiæ heredem Plato esse vult, quem maxime pater probarit.*

[41] *Probatur quarta ratio ex adiunctis malis, egestate, seditione, fraude.*

42 Altera rationis eiusdem probatio ex testimonio Phydonis.

43 Libro 7. par. 2.

44 Ratio 5. quod non priuatis distinxerat magistratus à ciuibus falsum. Nã dignitate distinxit, similitudo quæ citatur hic, est quinto de legib. & in regno. fol. 166. 654.

45 Ratio 6. quod noluerit augeri agros, cum permittat augeri pecunias in quintuplum. At inconsequẽs est & falsum. Nam in quadruplum permittit.

46 Ratio 7. quod Plato genuinas ædes attribuat singulis ciuibus. At id voluptatis est potius quàm laboris, & id Lacedæmone factum Xenophon testatur.

42 Itaque Phydon ille Corinthius legumlator antiquissimus parẽ & æqualem tum ędium, tum ciuium numerum retinendum & conseruandum putauit: tametsi ab initio vniuersi non pares magnitudine & æquales portiones habuissent. At in Platonis legibus totum contra est. Sed his quidnam cõmodius institui possit, 43 postea differetur.

44 In his autem legib. etiã id prætermissum est, quare principes subditis excellẽtiores & præstantiores futuri sint. Ait enim Plato, quemadmodum ex lana alia stamen, ex alia subtegmen efficitur, sic & principes & subditos ex alio atque alio genere constare oportere.

45 Pecunias porro cum in quincuplum amplificari permittat, quid caussæ tandem fuerit, quamobrem non agros etiam quodam tenus amplificari permittat.

46 Atque etiam considerandum est, an ad rei familiaris vtilitatem satis cõmode à Platone domicilia diuidantur. Nam binas ædes singulis, easque loco diuisas & separatas attribuit, vt graue & molestum fuerit in binis ædibus

42 Φείδων μὲν οὖν ὁ Κορίνθιος, ὢν νομοθέτης τῶν ἀρχαιοτάτων, τοὺς οἴκους ἴσους ᾠήθη δεῖν διαμένειν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν· καὶ εἰ τὸ πρῶτον τοὺς κλήρους ἀνίσους εἶχον πάντες κατὰ μέγεθος, ἐν δὲ τοῖς νόμοις τούτοις τοὐναντίον ἐστίν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων πῶς οἰόμεθα βέλτιον ἂν ἔχειν, 43 λεκτέον ὕστερον.

44 ἐλέλειπται δὲ τοῖς νόμοις τούτοις καὶ τὰ περὶ τοὺς ἄρχοντας, ὅπως ἔσονται διαφέροντες τῶν ἀρχομένων. φησὶ γὰρ δεῖν, ὥσπερ ἐξ ἑτέρου τὸ στημόνιον ἐρίου γίνεται τῆς κρόκης, οὕτω καὶ τοὺς ἄρχοντας ἔχειν δεῖν πρὸς τοὺς ἀρχομένους.

45 ἐπεὶ δὲ τὴν πᾶσαν οὐσίαν ἐφίησι γίνεσθαι μείζονα μέχρι πενταπλασίας, διὰ τί τοῦτ' οὐκ ἂν εἴη ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι τινός;

46 καὶ τὴν τῶν οἰκοπέδων δὲ διαίρεσιν δεῖ σκοπεῖν, μή ποτ' οὐ συμφέρῃ πρὸς οἰκονομίαν. δύο γὰρ οἰκόπεδα ἑκάστῳ ἔνειμε, διελὼν χωρίς. χαλεπὸν δὲ οἰκίας δύο οἰκεῖν. ἡ δὲ σύνταξις ὅλη, βούλεται

μὴ εἶναι μήτε δημοκρατία, μήτε ὀλιγαρχία, μέση δὲ τούτων, ἣν καλοῦσι πολιτείαν. ἐκ γὰρ τῶν ὁπλιτευόντων ἐστίν.

47 εἰ μὲν οὖν ὡς κοινοτάτην ταύτην κατασκευάζει ταῖς πόλεσι τῶν ἄλλων πολιτείαν, καλῶς εἴρηκεν ἴσως· εἰ δ' ὡς ἀρίστην μετὰ τὴν πρώτην πολιτείαν, οὐ καλῶς. τάχα γὰρ τὴν τῶν Λακώνων ἄν τις ἐπαινέσειε μᾶλλον, ἢ κἂν ἄλλην τινὰ ἀριστοκρατικωτέραν. ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν, ὡς δεῖ τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐξ ἁπασῶν εἶναι τῶν πολιτειῶν μεμιγμένην· διὸ καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαινοῦσιν·

48 εἶναι γὰρ αὐτὴν, οἱ μὲν ἐξ ὀλιγαρχίας, καὶ μοναρχίας, καὶ δημοκρατίας φασί, λέγοντες τὴν μὲν βασιλείαν, μοναρχίαν· τὴν δὲ τῶν γερόντων ἀρχὴν, ὀλιγαρχίαν· δημοκρατεῖσθαι δὲ κατὰ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν, διὰ τὸ ἐκ τοῦ δήμου εἶναι τοὺς ἐφόρους· οἱ δὲ τὴν μὲν ἐφορείαν εἶναι τυραννίδα, δημοκρατεῖσθαι δὲ κατά τε τὰ συσσίτια, καὶ τὸν ἄλλον βίον τὸν καθ' ἡμέραν.

49 ἐν δὲ τοῖς νόμοις εἰρη-

ædibus habitare. Verumenimuero tota ista Platonicæ ciuitatis constitutio, neque Democratia, neq; Oligarchia continetur, sed amborũ particeps & media est, quam politiam appellant, ex militibus enim constat.

47 Itaque si hanc rempublicam vt omnium maxime communem cõstituit, recte fortasse senserit, sin vero secundum primã, vt omnium optimam, non recte. Laconum enim rempub. fortasse quidã præposuerit, aut quãuis aliam quæ ad Aristocratiam propius accesserit. Etenim nonnulli de rep. sic existimant, vt absolutissima sit, quæ ex omnibus rerumpub. generibus moderata est atq; temperata: qua de caussa etiam Laconicam laudibus efferunt.

48 Hanc enim constare alii quidem ex Oligarchia & Monarchia & Democratia iudicant, propterea quod regnum monarchia, senatus Oligarchia, Ephoratus Democratia (Ephori enim creantur è populo) regatur & gubernetur. Alii vero Ephoratum quidem in tyrannide: Democratiam autem in sodalitiis & reliqua vita quotidiana constituunt.

49 At vero in his legibus

47 *Ratio octaua. Perfectissima resp. ex omnibus rerũpubl. generib. cõstat. Platonis hæc resp. talis nõ est. Non igitur perfectissima. Quod declaratur creatione magistratuũ à Platone tradita, quæ tota Oligarchica est.*

48 *Ephori Lacedæmone iidẽ erat q Romæ tribuni plebis, in Creta Cosmi, de quib. omnibus sæpe postea.*

49 *Plato 3o. de legibus dicit* μοναρχίαν & δημοκρατίαν *matres esse rerumpub. & optimam ex illis institui. idẽ in sexto libro. Aristoteles igitur Platonem hic calumniatur.*

Plato perfectiſſimam remp. ex Democratia & Tyrannide componendam cenſuit, quas nemo in rebuſp. omnino numerauerit, aut certe in deterrimis numerauerit. Melius igitur & rectius iudicãt ii qui excellẽtiſſimam rempubl. ex pluribus efficiunt: Quanto enim ex plurib. generibus inſtituitur, tãto laudabilior & præſtantior eſt reſpub.

50 Probat remp. Platonis ex omnibus temperatam non eſſe, quia ſpectet ad Oligarchiam. Idq; pbat creatione magiſtratuum ex ſexto de legibus. At Plato duos militiæ principes tanquã reges illic facit: & ſenatores ex toto populo vult eligi, vt quatuor claſſes ſingulæ nonaginta faciant. Calumnia igitur Ariſtotelis hic aperta eſt.

51 Hic locus in exemplari græco plane corruptus eſt. Itaque ex Platone ſupplemus.

50 At vero Platonis iſta reſpub. nullam monarchiæ ſpeciem præ ſe fert, ſed tota in Oligarchiam aut Democratiam & præcipue in Oligarchiam cadit, quod ex ratione creandorum magiſtratuum perſpici poteſt. Quamuis enim ex electis magiſtratus ſortiri, & Oligarchiæ & Democratiæ commune eſt. Attamen locupletiores cogi vt comitiis interſint & magiſtratus edant & reliqua reip. munera ſubeant: tenuiores autem prætermitti, itemque conari, vt ex locupletib. magiſtratus plures, & quidem ex cenſu maximo maximi deſignentur, hoc quidem Oligarchiæ ſubiectum eſt.

Sed & 51 legendi Senatus rationem ad eandem Oligarchiam Plato dirigit. Deligunt enim omnes quidem claſſes neceſſario, ſed primũ

ται τούτοις, ὡς δέον συγκεῖσθαι τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἐκ δημοκρατίας καὶ τυραννίδος, ἃς ἢ τὸ παράπαν οὐκ ἄν τις θείη πολιτείας, ἢ χειρίστας πασῶν. βέλτιον οὖν λέγουσιν οἱ πλείους μιγνύντες· ἡ γὰρ ἐκ πλειόνων συγκειμένη πολιτεία, βελτίων.

50 ἔπειτ' οὐδ' ἔχουσα φαίνεται μοναρχικὸν οὐδέν, ἀλλ' ὀλιγαρχικὰ, καὶ δημοκρατικά· μᾶλλον δ' ἐγκλίνειν βούλεται πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν. δῆλον δ' ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων καταστάσεως. τὸ μὲν γὰρ ἐξ αἱρετῶν κληρωτοὺς, κοινὸν ἀμφοῖν· τὸ δὲ, τοῖς μὲν εὐπορωτέροις ἐπάναγκες ἐκκλησιάζειν εἶναι, καὶ φέρειν ἄρχοντας, ἤ τι ποιεῖν ἄλλο τῶν πολιτικῶν, τοὺς δ' ἀφεῖσθαι, τοῦτο δ' ὀλιγαρχικόν· καὶ τὸ πειρᾶσθαι πλείους ἐκ τῶν εὐπόρων εἶναι τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὰς μεγίστας ἐκ τῶν μεγίστων τιμημάτων.

51 ὀλιγαρχικὴν δὲ ποιεῖ καὶ τὴν τῆς βουλῆς αἵρεσιν. αἱροῦνται μὲν γὰρ πάντες ἐπάναγκες, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρώτου τιμήματος· εἶτα πάλιν ἴσους ἐκ

prima

τοῦ δευτέρου, εἶτ' ἐκ τῶν τρίτων. πλὴν οὐ πᾶσιν ἐπάναγκες ἦν τοῖς ἐκ τῶν τρίτων, ἢ τετάρτων· ἐκ δὲ τοῦ τετάρτου, τῶν τετάρτων μόνοις ἐπάναγκες τοῖς πρώτοις, καὶ τοῖς δευτέροις. εἶτ' ἐκ τούτων ἴσον ἀφ' ἑκάστου τιμήματος ἀποδεῖξαί φησι δεῖν ἀριθμόν. ἔσονται δὴ πλείους οἱ ἐκ τῶν μεγίστων τιμημάτων, καὶ βελτίους, [διὰ τὸ ἐνίους μὴ αἱρεῖσθαι τῶν δημοτικῶν,] διὰ τὸ μὴ ἐπάναγκες. ὡς μὲν οὖν οὐκ ἐκ δημοκρατίας καὶ μοναρχίας δεῖ συνιστάναι τὴν τοιαύτην πολιτείαν, ἐκ τούτων φανερόν, καὶ τῶν ὕστερον ῥηθησομένων, ὅταν ἐπιβάλλῃ περὶ τῆς τοιαύτης πολιτείας ἡ σκέψις.

ἔχει [52] δὲ καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν τῶν ἀρχόντων τὸ ἐξ αἱρετῶν αἱρετοὺς ἐπικίνδυνον. εἰ γάρ τινες συστῆναι θέλουσι καὶ μέτριοι τὸ πλῆθος, αἰεὶ κατὰ τὴν τούτων αἱρεθήσονται βούλησιν. τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν πολιτείαν τὴν ἐν τοῖς νόμοις, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

prima classis nonaginta Senatores, deinde totidem secunda, tum tertia, postremo quarta: nec totam tertiã vel quartam classem comitiis interesse, sed primam & secũdam necesse est, ita tamen vt singulæ classes parem numerum nominent & declarent.

Plures igitur & potentiores erunt ex maximo censu, quia tertiis & quartis vt primis & secundis nulla creandi & eligendi necessitas sit imposita. Hanc vero remp. non Democratia & Oligarchia constare ex illis patebit, quæ tum differentur, cum ad eam reipub. speciem nostra disputatio peruenerit.

[52] Atque hæc ex electis eligendi magistratus institutio periculo certe non vacat. Nam si vel non ita multi coitionem & coniurationem inter se fecerint, certe ad eorum voluntatem & libidinem magistratus omnes creabũtur. Platonis igitur in legibus informata reipub. eiusmodi est.

[52] Consectarium ex proximo argumento quod periculosum sit ex electis eligi. At primæ electioni sortem, non electionẽ coniungit Plato.

Argumentum 5. cap.

Chalcedon, ciuitas est Asiæ, Constantinopoli obie-

cta, vnde Phaleas philosophus fuit qui æqualitatē bonorū in rempub. primus induxit. Hanc igitur sententiam, quam postea Lycurgus & Plato probauerunt, Aristoteles aggreditur, & quidem consimili fere argumento quo ante Platonem aggressus est, quia seditiones hinc orirentur. Tum vero neglıgentiam quandam Phaleæ magis quam sententiam propositam reprehendit, quod æquandis agris nec reliquas facultates nec liberos nec cupiditates nec finitimorum vires æquauerit, quodque opifices publice seruos esse voluerit. Quæ sicuti superiora defendere non possumus, quia scripta Phaleæ non habemus. Est tamen probabile, non in hunc esse sanctiorem Aristotelem quā in Platonem fuerat. Summa vero est Aristotelis in hoc capite sententia, possessiones æquales esse non debere: Rationum capita distinguemus. Initio autem dicit Platonis sentētiam de repub. omnium absurdissimam, deque Phaleæ de bonorum æquatione sententia præponenda.

CAP. V.

SVnt etiam aliæ quædam respub. partim indoctorum & priuatorum, partim philosophorum & tractandæ reip. peritorum: quæ omnes ad politiam nostris moribus & temporibus vsurpatam & approbatam ꝓpius accedunt, quam vtraq; Platonis respub. nec enim alius quisquam nouam istam & inauditam liberorum &

ΚΕΦ. ε.

ΕΙ'σὶ δέ τινες πολιτεῖαι καὶ ἄλλαι, αἱ μὲν ἰδιωτῶν, αἱ δὲ φιλοσόφων καὶ πολιτικῶν· πᾶσαι δὲ τῶν καθεστηκυιῶν, καὶ καθ' ἃς πολιτεύονται νῦν, ἐγγύτερόν εἰσι τούτων ἀμφοτέρων. οὐδεὶς γὰρ οὔτε τὴν περὶ τὰ τέκνα κοινότητα καὶ τὰς γυναῖκας, ἄλλως κεκαινοτόμηκεν, οὔτε περὶ τὰ συσίτια τῶν γυναικῶν

ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων ἄρχονται μᾶλλον. δοκεῖ γάρ τισι τὸ περὶ τὰς οὐσίας εἶναι μέγιστον τετάχθαι καλῶς. περὶ γὰρ τούτων ποιεῖσθαί φασι τὰς στάσεις πάντας. διὸ Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος τοῦτ' εἰσήνεγκε πρῶτος. φησὶ γὰρ δεῖν ἴσας εἶναι τὰς κτήσεις τῶν πολιτῶν. τοῦτο δὲ κατοικιζομέναις μὲν εὐθὺς οὐ χαλεπὸν ᾤετο ποιεῖν· τὰς δὴ κατοικουμένας, ἐργωδέστερον μὲν, ὅμως δὲ τάχιστ' ἂν ὁμαλισθῆναι τῷ τὰς προῖκας, τοὺς μὲν πλουσίους, διδόναι μὲν, λαμβάνειν δὲ μή· τοὺς δὲ πένητας μὴ διδόναι μὲν, λαμβάνειν δέ. Πλάτων δὲ τοὺς νόμους γράφων, μέχρι μέν τινος ᾤετο δεῖν ἐᾶν· πλεῖον δὲ τοῦ πενταπλασίαν εἶναι τῆς ἐλαχίστης, μηδενὶ τῶν πολιτῶν ἐξουσίαν εἶναι κτήσασθαι, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον.

δεῖ 48 δὲ μηδὲ τοῦτο λανθάνειν τοὺς οὕτω νομοθετοῦντας, ὃ λανθάνει νῦν, ὅτι τὸ τῆς οὐσίας τάττοντας πλῆθος, προσήκει καὶ τῶν τέκνων τὸ πλῆθος τάττειν.

vxorum communionem, neque ſodalitates mulierum confinxit, ſed potius omnes à neceſſariis reb. exordium ſibi ſumendum putauerunt. Nam quibuſdam videtur in eo poſita eſſe ſumma ratio, vt facultatũ & poſſeſſionum modus recte conſtituatur: ſeditiones ſiquidem aiunt q̃cunq; extiterint, diuitiarum gratia commoueri & excitari. Phaleas itaque Chalcedonius hoc primus attulit. Ait enim poſſeſſiones ciuiũ & opes æquales eſſe oportere: idque in prima ſtatim ciuitatis origine non eſſe factu difficile: condita vero iam & cõſtituta ciuitate difficilius eſſe arbitrabatur; facilime tamẽ hac via facultates æquari poſſe, ſi dotes opulenti darẽt quidem, non autem caperẽt, pauperes contra non darent, ſed caperent. At Plato ſuis legibus amplificandæ rei licentiam quandam permittendam cenſuit: nemini tamen cenſum minimi cenſus quincuplum permittendum cenſuit, quemadmodum dictum eſt antea: 48 Sed tamẽ quod minus ignoratur, harum rerum authoribus minime eſt ignorandum, vt qui facultatibus & opibus modum præſcribunt & adhibent, iidem quoque liberis & ſobo-

48 Reprehenditur in Thaleæ legib. æquatio fortunarum tribus rationibus. Prima. Abſurdum eſt æquare poſſeſſiones, & nõ æquare liberos, quia hic egeſtas & ſeditio oritur. Sic nu. 38. Phaleas non æquat liberos.

Omnes ſequentes rationes, excepta quarta, reprehendunt quãdam Phaleæ negligentiã non ſententiam propoſitam: prima ꝙ liberos non æquauerit. Tametſi enim æquales poſſeſſiones multi ꝓbant, nimium tamen vel parũ nõ æquatis poſſeſſoribus eſſe poſſunt. Argumentum hoc in Platonem ſuperiore capite fuit.

li numerum modumq; præſcribant & adhibeant. Etenim ſi numerus liberorum facultatum copias ſuperet, neceſſe eſt legem tolli atque abrogari: aut ſi rata permaneat, pernicioſa tamen iccirco fuerit, quod pleriſque ex fortunatis & beatis, egentes & miſeros efficiat: quod genus hominum a novādis rebus alienum eſſe vix poteſt.

τάττειν. ἐὰν γὰρ ὑπεραίρῃ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς, ἀνάγκη τόν γε νόμον λύεσθαι, καὶ χωρὶς τῆς λύσεως φαῦλον τὸ πολλοὺς ἐκ πλουσίων γίνεσθαι πένητας. ἔργον γὰρ μὴ νεωτεροποιοὺς εἶναι τοὺς τοιούτους.

49 Secunda ratio: tametſi probata ſit multis æquatio fortunarum: attamē æquales opes nimis aut magnæ aut paruæ eſſe poſſūt, vt libidinoſe aut miſere viuatur.

49 Quod autem ad conſeruandam ciuilem ſocietatem poſſeſſionum æqualitas vim quandam obtineat, etiā veterum nonnulli videntur intellexiſſe, vt Solon lege cauit, & lex eſt apud alios, quæ vetat agri, quātum quiſq; concupierit, tantum occupari, quin etiam poſſeſſiones vēdi leges prohibent, cuiuſmodi apud Locros lex eſt, ne cui, niſi calamitatem quandam inſignem acceptam eſſe conſtet, poſſeſſiones alienare liceat, ſed potius hæreditates maiorum retineantur & conſeruentur. Cuius legis apud Leucadios inductio & abrogatio valde Democraticam rempublicam illis attulit: nec enim iam ex certo & definito cenſu, magiſtratus prodebantur. Attamen æquales poſſeſſiones eſſe quidem poſſunt, ſed vel nimis amplæ atque redundantes, vt libidinoſæ & luxurioſæ: vel nimis

49 διότι μὲν οὖν ἔχει τινὰ δύναμιν εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν ἡ τῆς οὐσίας ὁμαλότης, καὶ τῶν πάλαι τινὲς φαίνονται διεγνωκότες, οἷον καὶ Σόλων ἐνομοθέτησε, καὶ παρ' ἄλλοις ἐστὶ νόμος, ὃς κωλύει κτᾶσθαι γῆν, ὁπόσην ἂν βούληταί τις. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν οὐσίαν πωλεῖν οἱ νόμοι κωλύουσιν, ὥσπερ ἐν Λοκροῖς νόμος ἐστὶ μὴ πωλεῖν, ἐὰν μὴ φανερὰν ἀτυχίαν δείξῃ συμβεβηκυῖαν. ἔτι δὲ τοὺς παλαιοὺς κλήρους διασώζειν. τοῦτο δὲ λυθὲν καὶ περὶ Λευκάδα, δημοτικὴν ἐποίησε λίαν τὴν πολιτείαν αὐτῶν· οὐ γὰρ ἔτι συνέβαινεν ἀπὸ τῶν ὡρισμένων τιμημάτων εἰς τὰς ἀρχὰς βαδίζειν. ἀλλ' ἔστι τὴν ἰσότητα μὲν ὑπάρχειν τῆς οὐ-

τῆς οὐσίας, ταύτην δ' ἢ λίαν εἶναι πολλήν, ὥστε τρυφᾶν· ἢ λίαν ὀλίγην, ὥστε ζῆν γλίσχρως.

δῆλον 50 οὖν, ὡς οὐχ ἱκανὸν τὸ τὰς οὐσίας ἴσας ποιῆσαι τὸν νομοθέτην, ἀλλὰ τοῦ μέσου στοχαστέον. ἔτι δ', εἴ τις καὶ τὴν μετρίαν τάξειεν οὐσίαν πᾶσιν, οὐδὲν ὄφελος. μᾶλλον γὰρ δεῖ τὰς ἐπιθυμίας ὁμαλίζειν, ἢ τὰς οὐσίας. τοῦτο δ' οὐκ ἔστι μὴ παιδευομένοις ἱκανῶς ὑπὸ τῶν νόμων. ἀλλ' ἴσως εἴποι ἂν ὁ Φαλέας, ὅτι ταῦτα τυγχάνει λέγων αὐτός· οἴεται γὰρ δυοῖν τούτοιν ἰσότητα δεῖν ὑπάρχειν ταῖς πόλεσι, κτήσεως καὶ παιδείας. ἀλλὰ τήν τε παιδείαν ἥτις ἔσται, δεῖ λέγειν· καὶ τὸ μίαν εἶναι καὶ τὴν αὐτήν, οὐδὲν ὄφελος. ἔστι γὰρ τὴν αὐτὴν μὲν εἶναι καὶ μίαν, ἀλλὰ ταύτην εἶναι τοιαύτην, ἐξ ἧς ἔσονται προαιρετικοὶ τοῦ πλεονεκτεῖν, ἢ χρημάτων, ἢ τιμῆς, ἢ συναμφοτέρων.

ἔτι 51 στασιάζουσιν οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνισότητα τῆς κτήσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν τιμῶν. τοὐναντίον δὲ περὶ ἑκάτερον· οἱ μὲν γὰρ πολλοί, διὰ

nimis angustæ, & tenues, vt duriter & calamitose viuatur.

50 Patet igitur legumlatori hāc æquationem bonorum nequaquam satis esse, sed modum exquirendum & adhibendum. Atque hunc ipsum modum si quis adhibuerit, nihil tamen fecerit. Cupiditates enim potius æquandæ, quam facultates essent: quod certe nisi legum disciplina formatis & institutis accidere non potest. At dixerit fortasse Phaleas, id ipsum à se cautum & præscriptum esse, quippe qui existimet, hæc duo, id est facultates & mores in ciuitatib. æquali & eodem studio seruari oportere. Verum quænam futura esset morum disciplina, declarandū & exprimendum fuit: nec si vnā & eandem esse disciplinam dixerit, quicquam proficiet: potest enim communis esse disciplina, sed eiusmodi, qua homines in immoderatā quādam vel opum vel honorum vel etiam simul amborum cupiditatem incident.

50 Tertia ratio: cupiditates honesta disciplina æquandæ sunt, quarum tria sunt genera, primum vtilitatis, secundum voluptatis, tertiū honestatis & æqualitatis. Primæ cupiditati modica fortuna, secundæ temperantia, tertiæ philosophia pro medica tribuitur.

51 At vero non solū fortunarum & diuitiarum, sed etiam honorum dispar & inæqualis conditio discordias & seditiones varias efficit: hominum siquidem imperito-

51 Quarta. Absurdum est opes æquare, non æquare honores.

rum vulgus facultates impares esse: at nobiles & ingenui dignitates esse pares indignantur: vnde etiam illud extitit:

Par honor ignauoque viro & virtute valenti;
Vna omnes, prauusque bonusque incumbit honori.

Nec [52] vero solum ad iniuriam faciendam homines impelluntur egestate & inopia rerum necessariarum, cuius mali remedium in æquatione bonorum situm esse Phaleas arbitrabatur, ne frigore aut fame coacti prædentur & latrocinentur; verum etiam vt deliciis fruātur & tam multis bonis expleantur, vt nil præterea requirant & expetant. Nam si extra necessitatis fines cupiditas excesserit, vt huic quoque cupiditati medicina reperiatur, vim inferre & iniuriā facere solent: nec vero ob eam tātum caussam, sed etiam si cupiant & optent, vt eximia quadam sine dolore lætitia perfruantur.

[52] Verba sunt Achillis tota, id est nono libro, stomachantis se ab Agamemnone contemni. Vide Erasmum in Prouerbio Nullus delectus.

Quænam igitur (dicet aliquis) erit harum trium cupiditatum medicina? Primæ quidem cupiditati medicina fuerit, res modica, familiaris & industria: secundæ temperantia: tertiæ, si qui forte velit per se suāuiter & iucunde viuere: an aliunde quam à philosophia medicina petenda sit? Nam superior illa duarum cupiditatum

τὸ περὶ τὰς κτήσεις ἄνισον· οἱ δὲ χαρίεντες, περὶ τῶν τιμῶν, ἐὰν ἴσαι. ὅθεν καὶ

„Ἐν δὲ ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός.[52]

οὐ μόνον δ' οἱ ἄνθρωποι διὰ τἀναγκαῖα ἀδικοῦσιν, ὧν ἄκος εἶναι νομίζει τὴν ἰσότητα τῆς οὐσίας, ὥστε μὴ λωποδυτεῖν διὰ τὸ ῥιγοῦν ἢ πεινῆν· ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι, καὶ μὴ ἐπιθυμῶσιν. ἐὰν γὰρ μείζω ἔχωσιν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγκαίων, διὰ τὴν ταύτης ἰατρείαν ἀδικήσουσιν. οὐ τοίνυν διὰ ταύτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπιθυμοῖεν, ἵνα χαίρωσι ταῖς ἄνευ λυπῶν ἡδοναῖς. τί οὖν ἄκος τῶν τριῶν τούτων; τοῖς μὲν, οὐσία βραχεῖα καὶ ἐργασία· τοῖς δὲ, σωφροσύνη· τρίτον δὲ, εἴ τινες βούλοιντο δι' αὑτῶν χαίρειν, οὐκ ἂν ἐπιζητοῖεν, εἰ μὴ παρὰ φιλοσοφίας ἄκος. αἱ γὰρ ἄλλαι, ἀνθρώπων δέονται· ἐπεὶ ἀδικοῦσί γε τὰ μέγιστα διὰ τὰς ὑπερβολὰς, ἀλλ' οὐ διὰ τὰ

τὰ

τὰ ἀναγκαῖα· οἱ δὲ τυραννοῦσιν, οὐχ ἵνα μὴ ῥιγῶσι. διὸ καὶ αἱ τιμαὶ μεγάλαι, ἂν ἀποκτείνῃ τις, οὐ κλέπτην, ἀλλὰ τύραννον. ὥστε πρὸς τὰς μικρὰς ἀδικίας βοηθητικὸς μόνον ὁ τρόπος τῆς Φαλέου πολιτείας.

ἔτι [53] τὰ πολλὰ βούλεται κατασκευάζειν, ἐξ ὧν τὰ πρὸς αὐτοὺς πολιτεύσονται καλῶς. δεῖ δὲ καὶ πρὸς τοὺς γειτνιῶντας, καὶ τοὺς ἔξωθεν πάντας. ἀναγκαῖον ἄρα τὴν πολιτείαν συντετάχθαι πρὸς τὴν πολεμικὴν ἰσχὺν, περὶ ἧς ἐκεῖνος οὐδὲν εἴρηκεν.

ὁμοίως [54] δὲ καὶ περὶ τῆς κτήσεως. δεῖ γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν κινδύνους. διόπερ οὔτε τοσοῦτον δεῖ πλῆθος ὑπάρχειν, ὧν οἱ πλησίον καὶ κρείττους ἐπιθυμήσουσιν, οἱ δὲ ἔχοντες ἀμύνειν οὐ δυνήσονται τοὺς ἐπιόντας· οὔθ' οὕτως ὀλίγην, ὥστε μὴ δύνασθαι πόλε-

ditatũ medicina, hominum ſocietatem & opem deſiderat: hæc autem ad ſe tuẽdum ſeipſa contenta eſt. At vero maximam quidem partem ad iniuriam faciendam nonnulli aggrediuntur: non vt ſeſe rebus ad vitam neceſſariis expleant, ſed vt immenſas copias accumulẽt: nec enim dominatus & tyrannis depellendi frigoris gratia q̃ritur. Itaque ſummus honor proponitur ei, non qui furẽ, ſed qui tyrannum necauerit. Quapropter Phaleæ reſp. ad leues tantum & faciles iniurias coercendum comparata eſt.

[53] Præterea multa comminiſcitur, vt ciues inter ſe præclare regantur & gubernẽtur: atqui ad finitimorum & exterorum omnium rationem iſta quoque meditatio pertinere debuit: ad bellicas nempe facultates reſpub. debet inſtitui, qua de re Phaleas nullum verbum ſanxit.

[53] Secunda reprehenſio Phaleæ, quod bellicæ facultatis aduerſus finitimos rationem non habuerit.

[54] Eadem quoque eſt diuitiarum & poſſeſſionũ ratio, nec eas enim ad ciuiles tantum & vrbanos vſus, ſed ad externa quoque pericula propulſandum ſuppeditare neceſſe eſt. Quare neq; tam magnæ copiæ ſuppetant, vt ſi à vicinis, iiſque potentioribus affectentur, poſſeſſores inuadentibus & adorientibus reſiſtere nequeant: neque tam tenues & anguſtæ, vt à parib. po-

[54] Tertia reprehenſio quod diuitiarum modum nõ definierit, qui hic ab Ariſtotele definitur, & illuſtratur Eubuli exemplo.

pulis & æqualibus illatum bellum ſuſtinere nõ poſſint. At iis de rebus ille tacuit: nec tamen lateat, quanta vis opũ & facultatum reip. conueniat: diuitiarum igitur modus optimus fortaſſe fuerit, ne tantæ ſint, vt earum affluentia potentiores capti & illecti ad inferendũ ciuitati bellum irritentur, ſed eiuſmodi ſint, vt nullam hoſtibus prædæ & rapinæ ſpem tribuant, ac vix potius vel ne vix quidẽ belli ſumptus ſuſtineant. Quemadmodum Eubulus Antophradatę Atarnam obſidere parãti ſuaſiſſe dicitur. Cõſidera (inquit) quanto tẽpore locum iſtum poſſis expugnare, & huius temporis ſumptus expende: equidem Atarnam minoris iam ſim tibi traditurus & relicturus. Qua oratione Antophradatem, cum ſecum id exiſtimaſſet, impulit vt obſidionem ſolueret.

Quarta reprehenſio, quod æquatio rerum ſeditiones paruas quidem reprimat, magnas excitet, & explicatur inſatiabili appetitione cupiditatum, quas æquare diſciplina ſit melius quam fortunas. idem nu. 55. cuius æquationis modus hic traditur.

55 Æquatio itaque bonorum inter ciues nonnihil illa quidem valet ad ſeditiones inteſtinas & ciuiles diſcordias tollẽdum: ſed certe non ita multum: Summi enim & præſtantes viri, ſe cum cæteris conferri & æquiparari grauiter & acerbe ferãt: vnde frequentes motus & ſeditiones exiſtunt. Iam vero inſatiabilis eſt hominum improbitas, qui ſi primum duos duntaxat

πόλεμον ὑπενεγκεῖν, μηδὲ τῶν ἴσων καὶ τῶν ὁμοίων. ἐκεῖνος μὲν οὖν οὐδὲν διώρικε. δεῖ δὲ καὶ τοῦτο μὴ λανθάνειν, ὅτι συμφέρει πλῆθος οὐσίας. ἴσως οὖν ἄριστος ὅρος, τὸ μὴ λυσιτελεῖν τοῖς κρείττοσι διὰ τὴν ὑπερβολὴν πολεμεῖν, ἀλλ' οὕτως ὡς ἂν καὶ μὴ ἐχόντων τοσαύτην οὐσίαν. οἷον Εὔβουλος Αὐτοφραδάτου μέλλοντος Ἀταρνέα πολιορκεῖν, ἐκέλευσεν αὐτὸν σκεψάμενον ἐν πόσῳ χρόνῳ λήψεται τὸ χωρίον, λογίσασθαι τοῦ χρόνου τούτου τὴν δαπάνην· ἐθέλειν γὰρ ἔλαττον τούτου λαβὼν ἐκλιπεῖν ἤδη τὸν Ἀταρνέα. ταῦτα δ' εἰπὼν, ἐποίησε τὸν Αὐτοφραδάτην σύννουν γενόμενον, παύσασθαι τῆς πολιορκίας.

ἔστι 55 μὲν οὖν τι τῶν συμφερόντων, τὸ τὰς οὐσίας εἶναι ἴσας τοῖς πολίταις, πρὸς τὸ μὴ στασιάζειν πρὸς ἀλλήλους· οὐ μὴν μέγ' οὐδὲν ὡς εἰπεῖν. καὶ γὰρ ἂν οἱ χαρίεντες ἀγανακτοῖεν ἄν, ὡς οὐκ ἴσων ὄντες ἄξιοι· διὸ καὶ φαίνονται πολλάκις ἐπιτιθέμενοι καὶ στασιάζοντες.

ζοντες. ἔτι δ' ἡ πονηρία τῶν ἀνθρώπων ἄπληστον· καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἱκανὸν διωβολία μόνον· ὅταν δ' ἤδη τοῦτ' ᾖ πάτριον, ἀεὶ δέονται τοῦ πλείονος, ἕως εἰς ἄπειρον ἔλθωσιν· ἄπειρος γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας φύσις. ἧς πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν οἱ πολλοὶ ζῶσι. τῶν οὖν τοιούτων ἀρχὴ μᾶλλον τοῦ τὰς οὐσίας ὁμαλίζειν, τὸ τοὺς μὲν ἐπιεικεῖς τῇ φύσει τοιούτους παρασκευάζειν, ὥστε μὴ βούλεσθαι πλεονεκτεῖν· τοὺς δὲ φαύλους, ὥστε μὴ δύνασθαι, τοῦτο δ' ἐστὶν, ἂν ἥττους τε ὦσι, καὶ μὴ ἀδικῶνται.

οὐ [56] καλῶς δ' οὐδὲ τὴν ἰσότητα τῆς οὐσίας εἴρηκε. περὶ γὰρ τὴν τῆς γῆς κτῆσιν ἰσάζει μόνον. ἔστι δὲ καὶ δούλων καὶ βοσκημάτων πλοῦτος, καὶ νομίσματος, καὶ κατασκευὴ πολλὴ τῶν καλουμένων ἐπίπλων. ἢ πάντων οὖν τούτων ἰσότητα ζητητέον, ἢ τάξιν τινὰ μετρίαν, ἢ πάντα ἐατέον.

φαίνεται [57] δ' ἐκ τῆς νομοθεσίας κατασκευάζων τὴν πόλιν μικρὰν, εἴ γ' οἱ τεχνῖται πάντες δημόσιοι ἔσονται, καὶ

taxat obolos optauerint, iis tamen acceptis sic assidua cumulandi & congerēdi cupiditate incendētur, vt nunquam nisi partis opibus immensis conquiescant. Nunquam enim expletur nec satiatur cupiditatis sitis. In qua tamen explenda & satianda vulgus totam vitam ponit. Radices igitur harum cupiditatum quam fortunarum facultates æquare præstiterit, virosque omnes sic institui, vt probi & mansueti immodicas opes habere nolint, peruersi & improbi nō possint. Id vero est futurum, si improbis superiores probi fuerint, nec iniuriis eos affecerint.

[56] Quanquam nec bonorum ęquationem satis accurate definiunt, solos enim agros æquauit seruorum & armētorum & nummorum possessionem plurimiq; apparatus & ornatus suppellectilem imparem & inæqualem reliquit. An igitur omnium fuit æquatio vel moderatio quædam quærenda? An tota res penitus omittenda?

[57] Videtur autem suis legibus perexiguam ciuitatem describere, quoniam sunt omnes artifices, in ea publice serui, nec in vllo ciuium nu-

[56] Quinta, quod exceptis agris reliquas facultates non æquauerit, quod tamen æque faciendum erat.

[57] Postrema, quod artifices publicæ seruituti subiecerit, quā tamen sententiā Aristoteles lib. 7. sequitur, & hic non planè reprehendit.

mero locoue reperiantur. Veruntamen si serui publice sunt habendi, qui muneribus publicis & operib. studium operamq; nauant, certe sic habendi, vt habentur Epidamni: & quõdam Drophantus Athenis instituit. Quamobrem ex iis percipere atq; intelligere quispiam de Phaleæ rep. poterit, quid ille recte aut non recte senserit.

μὴ πλήρωμά τι παρέξονται τῆς πόλεως· ἀλλ' εἴπερ δεῖ δημοσίους εἶναι τοὺς τὰ κοινὰ ἐργαζομένους, δεῖ καθάπερ ἐν Ἐπιδάμνῳ τε, καὶ ὡς Διόφαντός ποτε κατεσκεύαζεν Ἀθήνησι, τοῦτον ἔχειν τὸν τρόπον. περὶ μὲν οὖν τῆς Φαλέου πολιτείας σχεδὸν ἐκ τούτων ἄν τις θεωρήσειεν, εἴ τι τυγχάνει καλῶς εἰρηκὼς, ἢ μὴ καλῶς.

Argumentum 6.cap.

Miletus ciuitas est Cariæ in Asia, vnde Hippodamus architectus & postea philosophus moralis fuit: qui cum ciuitates muris fundare & regionibus diuidere docuisset, qualia sunt apud Vitruuium præcepta, hanc industriam ad ciuilium morum architecturam transtulit, & de regendis ciuitatibus philosophari cœpit. Aduersus hunc igitur hoc capite disputatur: sed sicut aduersus Platonem & Phaleam Aristotelice & lubrice. Tria autem præcipue hic reprehenduntur, diuisio ciuium in milites, artifices, agricolas: iudicum sententia per tabulas: item quod munera decernãtur inuentoribus vtilium rerum. Hippodamus ipse initio describitur: hæc res minus est confusa quam antea.

CAP. VI.

[1] *Describitur initio Hippodamus ex factis & adiunctis cor-*

IN[1] eodẽ genere fuit Hippodamus Milesius, Euriphontis filius, qui & vrbes regio-

ΚΕΦ. ϛ.

Ἱππόδαμος [1] δὲ Εὐρυφῶντος Μιλήσιος, ὃς καὶ τὴν τῶν πόλεων διαίρεσιν εὗ-

ρε, καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέτεμε, γενόμενος καὶ περὶ τὸν ἄλλον βίον περιττότερος διὰ φιλοτιμίαν, οὕτως ὥστε δοκεῖν ἐνίοις ζῆν περιεργότερον, τριχῶν τε πλήθει καὶ κόσμῳ πολυτελεῖ· ἔτι δὲ ἐσθῆτος εὐτελοῦς μὲν, ἀλεεινῆς δὲ, οὐκ ἐν τῷ χειμῶνι μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς θερινοὺς χρόνους· λόγιος δὲ καὶ περὶ τὴν ὅλην φύσιν εἶναι βουλόμενος, πρῶτος τῶν μὴ πολιτευομένων ἐνεχείρησέ τι περὶ πολιτείας εἰπεῖν τῆς ἀρίστης.

3 κατεσκεύαζε δὲ τὴν πόλιν, τῷ πλήθει μὲν μυριάνδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην· ἐποίει γὰρ ἓν μὲν μέρος τεχνίτας, ἓν δὲ γεωργοὺς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμοῦν καὶ τὰ ὅπλα ἔχον.

διῄρει 7 δ' εἰς τρία μέρη τὴν χώραν, τὴν μὲν ἱερὰν, τὴν δὲ δημοσίαν, τὴν δ' ἰδίαν· ὅθεν μὲν τὰ νομιζόμενα ποιήσουσι πρὸς τοὺς θεοὺς, ἱεράν· ἀφ' ὧν δ' οἱ προπολεμοῦντες βιώσονται, κοινήν· τὴν δὲ τῶν γεωργῶν, ἰδίαν.

regionibus vicisque diuidere docuit, & Pyræum secuit, in omni cultu tam insolenter ambitiosus, vt à nonnullis merito nimia in eius vita curiositas reprehēdatur: calamistratus & cincinnatus capillus, vestis non solū sumptuosa & preciosa, sed etiam & hyemis & æstatis tempore callida. Hic vero cum in omnibus rerum generibus spectatus & probatus esse cuperet, primus eorum, qui in regenda republica versati non essent, de optimo reipub. statu dicere aggressus est.

3 Ciuitatis itaq; suæ populum decem millibus ciuium constituendum esse censuit, eumque tres in partes diuisum: vnam siquidem partem in artificibus, alterā in agricolis, tertiam in iis, qui pro patria pugnarēt & arma ferrent, collocauit.

7 Agrum etiā tres in partes distribuit, in sacrum, publicū, & priuatum. Sacrum eum, vnde iusta & sacra diis fierent, publicum vnde milites alerentur, priuatum qui esset Agricolarum.

8 Tria quoque legum genera duntaxat esse voluit: de quibus enim iudicia fierent,

poris, & architectura urbium docuerit, & in vestitu curiosus fuerit.

3 Proponit capita Hippodamicæ reip. primum de diuisione ciuium in opifices, agricolas, milites.

7 Secundū caput de partitione agri in publicū, sacrum, priuatum.

8 Tertium caput de legibus iudicialibus.

ᾤετο 8 δ' εἴδη καὶ τῶν νόμων εἶναι τρία μόνον. περὶ ὧν γὰρ αἱ δίκαι γίνονται, τρία ταῦτ' εἶναι τὸν ἀριθμὸν, ὕβριν, βλάβην, θά-

tria numero esse censebat: contumeliam, damnum, cędem. Instituit etiam forum præcipuę ac summæ authoritatis, ad quod ex omnibus iudiciis, quibus caussæ non non recte iudicatæ viderentur, prouocatio & appellatio esset, idque certe Senatorum de electo numero conficiebat. Sententias autem in iudiciis nequaquam viua voce dicendas existimabat, sed esse iudici suam cuique tabellam oportere: in qua si reum damnaret omnino sententiam scriberet, sin absolueret, omnino inanem & vacuam traderet: quod si partim damnaret, partim absolueret, idipsum declararet. Nunc enim iis de rebus nihil recte sancitũ esse & cautum iudicabat, quoniam iudices siue hoc, siue illud iudicarent, peierare cogerentur.

[8] Quartum caput de remuneratione bene meritorum.

[10] Quintũ caput de liberis mortuorũ pro patria, quæ lex non reprehẽditur, sed accusatur Hippodamus, quod suam fecerit, cũ esset etiam aliorum.

[11] Sextum caput de magistratuum electione.

[9] Præterea legem tulit, vt honor tribueretur iis qui aliquid inuenissent reipubl. profuturum,[10] Utque liberis corũ, qui pro patria pugnãtes occubuissent, victus publice præberetur: quasi nondũ apud alios lege sanctum id esset, cum Athenis, etiam nunc & in aliis vrbibus ea lex habeatur.

[11] Magistratus porro iussit omnes à populo creari: populum autem componebat ex tribus illis ciuitatis partibus ac creatis

νατον, ἐνομοθέτει δὲ καὶ δικαστήριον ἓν τὸ κύριον, εἰς ὃ πάσας ἀνάγεσθαι δεῖν τὰς μὴ καλῶς κεκρίσθαι δοκούσας δίκας· τοῦτο δὲ κατεσκεύαζεν ἐκ τινῶν γερόντων αἱρετῶν. τὰς δὲ κρίσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις οὐ διὰ ψηφοφορίας ᾤετο γίνεσθαι δεῖν, ἀλλὰ φέρειν ἕκαστον πινάκιον, ἐν ᾧ γράφειν, εἰ καταδικάζοι ἁπλῶς τὴν δίκην· εἰ δ᾽ ἀπολύοι ἁπλῶς, κενόν· εἰ δὲ τὸ μὲν, τὸ δὲ μή, τοῦτο διορίζειν. νῦν γὰρ οὐκ ᾤετο νενομοθετῆσθαι καλῶς· ἀναγκάζειν γὰρ ἐπιορκεῖν, ἢ ταῦτα, ἢ ταῦτα δικάζοντας.

ἐτίθει [9] δὲ νόμον περὶ τῶν εὑρισκόντων τι τῇ πόλει συμφέρον, ὅπως τυγχάνωσι τιμῆς, καὶ [10] τοῖς παισὶ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τελευτώντων ἐκ δημοσίου γίνεσθαι τὴν τροφήν· ὡς οὔπω τοῦτο παρ᾽ ἄλλοις νενομοθετημένον· ἔστι δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις οὗτος ὁ νόμος νῦν, καὶ ἐν ἑτέραις τῶν πόλεων.

τοὺς [11] δ᾽ ἄρχοντας αἱρετοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου εἶναι πάντας· δῆμον δ᾽ ἐποίει τὰ τρία

μέρη τῆς πόλεως· τοὺς δ' αἱρεθέντας ἐπιμελεῖσθαι κοινῶν, καὶ ξενικῶν, καὶ ὀρφανικῶν. τὰ μὲν οὖν πλεῖστα καὶ τὰ μάλιστα ἀξιόλογα τῆς Ἱπποδάμου τάξεως, ταῦτ' ἐστίν.

ἀπορήσειε 12 δ' ἄν τις, πρῶτον μὲν τὴν διαίρεσιν τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν. οἵ τε γὰρ τεχνῖται, καὶ οἱ γεωργοί, καὶ οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες, κοινωνοῦσι τῆς πολιτείας πάντες· οἱ μὲν γεωργοί, οὐκ ἔχοντες ὅπλα· οἱ δὲ τεχνῖται, οὔτε γῆν, οὔτε ὅπλα· ὥστε γίνονται σχεδὸν δοῦλοι τῶν τὰ ὅπλα κεκτημένων. Μετέχειν μὲν οὖν πασῶν τῶν τιμῶν ἀδύνατον. ἀνάγκη γὰρ ἐκ τῶν τὰ ὅπλα ἐχόντων, καθίστασθαι καὶ στρατηγοὺς, καὶ πολιτοφύλακας, καὶ τὰς κυριωτάτας ἀρχὰς ὡς εἰπεῖν·

μὴ 66 μετέχοντας δὲ τῆς πολιτείας, πῶς οἷόν τε φιλικῶς ἔχειν πρὸς τὴν πολιτείαν; 67 ἀλλὰ δεῖ κρείττους εἶναι τοὺς τὰ ὅπλα γε κεκτημένους ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· τοῦτο δ' οὐ ῥᾴδιον, μὴ πολλοὺς ὄντας. εἰ δὲ τοῦτ' ἔσται, τί δεῖ τοὺς ἄλλους μετέχειν τῆς πολιτείας, καὶ κυρίους εἶναι τῆς

creatis magiſtratibus, & electis & rempublicam & peregrinos & pupillos curæ eſſe voluit. Atque hæc fere ſunt omnia, & maxime quidem commemoranda, quæ ſuis legibus & inſtitutis Hippodamus expoſuit.

12 At vero primum quiſpiam de ciuium numero & diuiſione dubitauerit. artifices. n. & aratores & milites cōmuniter inter ſe republica fruuntur: ſic tamen vt nec agricolæ ferant arma, nec opifices agrum habeant, nec arma ferant: atque ita propemodum ſerui militum fiant: omnium honorum participes eſſe, certe nullo modo poſſunt. Neceſſe enim eſt ex ordine militari & imperatores & politophylacas, id eſt ciuium cuſtodes, & vt breuiter dicam, maximos quoſque magiſtratus eligi.

Quonam 66 autem pacto chara poteſt iis eſſe reſp. qui rempub. ipſam ad ſe pertinere nil arbitrentur?

67 Ueruntamē reliquis partibus potentiores eſſe milites eſt neceſſe, neq; id tamen niſi multitudine ſuperent: quod ſi fit, quid cauſſæ eſt quamobrem cæteri reipub. participes eſſe, aut in nominandis magiſtratibus vllum ius ha-

12 Reprehenſio primi & ſecūdi capitis.

Si ciues non erunt participes publicorū munerum, remp. non amabunt.

At non erunt: immo vero agricolæ & artifices militum fere ſerui erunt, & ex ſolo militari ordine magiſtratus creabuntur.

Quare non amabunt remp.

Aſſumptio pcedit, cui Hippodamus reſiſtet, quia placet ei ex omni populo magiſtratus eligi, nō ex ſolo militari ordine.

66 Politophylax magiſtratus certi nō eſt.

67 Propoſitio ſyllogiſmi.

68 *Probatur pars assumptionis quod ex solo militari ordine deligetur magistratus. Sic si milites potentiores sunt, vt numero superent, cæteri ordines nullum magistratum capient. At illud: hoc igitur. Assumptio falsa sit Hippodamo.*

-bere suffragii videātur; tum 68 vero vt in publicorum munerum communionem & societatem agricolæ veniant, quid ciuitati commoditatis afferrent? Artifices enim ciuitati sunt vtiles, omnisque ciuitas opificibus necessario vtitur; eorumque arte & industria, sicut intelligitur omnium ciuitatum exemplo, sustētatur & adiuuatur. Atque agricolæ si militibus alimentum victumq; suppeditarent, merito illi quidem in aliqua parte ciuitatis haberentur; at proprios agros possident eosq; sibi priuatim colunt. Iam vero publicum agrum, vnde militibus victus futurus est, si milites ipsi colant, non aliud vtique bellator erit, alius arator, sicut huic tamen legumlatori placuit; sin aliqui fuerint & ab iis qui proprios agros colūt & à militibus diuersi; quarta quidem pars hæc erit ciuitatis nullius rei particeps, sed à repub. prorsus aliena. At si quis eosdem esse dixerit, qui agros & priuatos & publicos arant, tum certe copia fructuū satis ampla esse non poterit; vnde colendis agris agricolæ singuli duas familias alant; deinde quamobrem ex iisdem agris sorte distributis non protinus alimentum & sibi ipsis assumunt &

τῶν ἀρχόντων καταστάσεως; ἔτι 68 οἱ γεωργοὶ τί χρήσιμοι τῇ πόλει; τεχνίτας μὲν γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι· πᾶσα γὰρ δεῖται πόλις τεχνιτῶν· καὶ δύνανται διαγίγνεσθαι καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἀπὸ τῆς τέχνης. οἱ δὲ γεωργοί, πορίζοντες μὲν τοῖς τὰ ὅπλα κεκτημένοις τὴν τροφήν, εὐλόγως ἂν ἦσάν τι τῆς πόλεως μέρος. νῦν δ' ἰδίαν ἔχουσι, καὶ ταύτην ἰδίᾳ γεωργοῦσιν. ἔτι δὲ τὴν κοινὴν ἀφ' ἧς οἱ προπολεμοῦντες ἕξουσι τὴν τροφήν, εἰ μὲν αὐτοὶ γεωργήσουσιν, οὐκ ἂν εἴη τὸ μάχιμον ἕτερον καὶ τὸ γεωργοῦν· βούλεται δ' ὁ νομοθέτης. εἰ δ' ἕτεροί τινες ἔσονται τῶν τὰ ἴδια γεωργούντων καὶ τῶν μαχίμων, τέταρτον αὖ μόριον ἔσται τοῦτο τῆς πόλεως, οὐδενὸς μετέχον, ἀλλὰ [καὶ] ἀλλότριον τῆς πολιτείας. ἀλλὰ μὴν εἴ τις τοὺς αὐτοὺς θήσει τούς τε τὴν ἰδίαν, καὶ τοὺς τὴν κοινὴν γεωργοῦντας, πότε πλῆθος ἄπορον ἔσται τῶν καρπῶν, ἐξ ὧν ἕκαστος ὑπουργήσει δύο οἰκίας· καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθὺς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τῶν αὐτῶν κλήρων

αὐτοῖς τε τὴν τροφὴν λήψονται, καὶ τοῖς μαχίμοις παρέξουσι; ταῦτα δὴ πάντα πολλὴν ἔχει ταραχήν.

οὐ καλῶς [69] δ' οὐδ' ὁ περὶ τῆς κρίσεως ἔχει νόμος, τὸ κρίνειν ἀξιοῦν διαιροῦντα τῆς κρίσεως ἁπλῶς γεγραμμένης, καὶ γίνεσθαι τὸν δικαστὴν διαιτητήν· τοῦτο δ' ἐν μὲν τῇ διαίτῃ καὶ πλείοσιν ἐνδέχεται· κοινολογοῦνται γὰρ ἀλλήλοις περὶ τῆς κρίσεως· ἐν δὲ τοῖς δικαστηρίοις οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον τούτῳ τῶν νομοθετῶν οἱ πολλοὶ παρασκευάζουσιν, ὅπως οἱ δικασταὶ μὴ κοινολογῶνται πρὸς ἀλλήλους.

ἔπειτα [70] πῶς οὐκ ἔσται ταραχώδης ἡ κρίσις, ὅταν ὀφείλειν ὁ μὲν δικαστὴς οἴηται, μὴ τοσοῦτον δ' ὅσον ὁ δικαζόμενος; ὁ μὲν γὰρ εἴκοσι μνᾶς, ὁ δὲ δικαστὴς κρίνει δέκα μνᾶς· ἢ ὁ μὲν πλέον, ὁ δ' ἔλασσον· ἄλλος δὲ πέντε, ὁ δὲ τέτταρας· καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον δηλονότι μερίσουσιν, οἱ δὲ πάντα καταδικάσουσιν, οἱ δ' οὐδέν.

τίς [71] οὖν ὁ τρόπος ἔσται τῆς διαλογῆς τῶν ψήφων; ἔτι [74] δ'

ment & militibus præbebunt? Hæc ſane omnia non mediocrem errorem confuſionemque afferunt.

[69] Neque vero lex de iudicio recte lata eſt, quæ ſententiæ & diuidendæ & ſimpliciter ac bona fide perſcribendæ iudici poteſtatem facit, & è iudice arbitrum conſtituit. Id ſiquidem in arbitrio etiam multorum & variorum fidei committitur: colloquũtur enim inter ſe & tandem de controuerſia ſtatuunt: in iudiciis vero id non licet: quin etiam contra plane pleriq; legumlatores ſanxere, ne iudices inter ſe conferãt, deque ſententia communicent.

[70] Poſtremo nonne confuſa & turbulẽta huiuſce iudicii ſententia fuerit, cũ debere quidem iudex pronunciabit, at non tantum, quantum petitor ſibi deberi confirmabit. Dixerit enim hic minas 20. ſibi deberi: iudex autem decẽ tãtummodo iudicet: aut ille quidem plures, hic vero pauciores, ali⁹ quinque, alius quatuor: atque hoc nempe modo ſentẽtias diuidant, aliique totum cõdemnent, alii totum abſoluant: [71] quo tãdem modo aut qua ratione tã diſcrepantes tamque variæ ſententiæ, diſcerni & numerari poterunt? [74] Nec

69 Diſputat agricolas in parte ciuitatis eſſe nõ poſſe, quia ſibi duntaxat arẽt. Sed Hippodamus falſum hoc diceret, quia omnis ager, & ſacer, & publicus, & priuatus ab illis aretur. Quod Ariſtoteles in hac etiã calumnia ſubiudicat, ſin minus, magnam confuſionem in Hippodami legibus fore.

70 Diſputatur contra tertium caput de iudiciis Hippodamus, quæ pro celeri iudicio incertũ faciat arbitrium, & argumentũ captioſum videtur & malitioſe confuſum.

71 Alia capitis eiuſdem refutatio ex adiuncta confuſione varia arbitrorum ſententiis.

74 Reſpondetur Hippodami argumento, quod non oporteat iudices peierare ſi non iudicent illo modo.

certe peierare quisquã eum coegerit, qui prorsus aut absoluerit aut damnauerit, si iusta petitio simpliciter & sine fraude fuerit informata: non enim qui absoluit, nihil deberi, sed viginti minas non deberi iudicat, sed is demũ peierat, qui quamuis nõ existimat viginti minas deberi, tamen condemnat.

οὐδεὶς ἐπιορκεῖν ἀναγκάζει τὸν ἁπλῶς ἀποδικάσαντα ἢ καταδικάσαντα, εἴπερ ἁπλῶς τὸ ἔγκλημα γέγραπται δικαίως. οὐ γὰρ μηδὲν ὀφείλειν ὁ ἀποδικάσας κρίνει, ἀλλὰ τὰς εἴκοσι μνᾶς· ἀλλ' ἐκεῖνος ἤδη ἐπιορκεῖ ὁ καταδικάσας, μὴ νομίζων ὀφείλειν τὰς εἴκοσι μνᾶς.

72 Reliqua disputatio est de 4 cap. An sunt remunerandi ..rum ciuitati ..ilium inuentores. ..io cõtra disputatur ex ad..ctis calumniis & seditionibus: deinde .. occasione generaliter agitur in vtramq; partem de mutatione legum. Quæstio affirmatur primum generis argumento, quod leges mutandæ sint. Omnis ars melioribus inuentis deteriora abrogat. Ciuilis facultas est ar.. Melioribus igitur inuentis deteriora abrogat.

72 Quod vero deceat rerum ciuitati commodarum authoribus & inuentoribus præmium decernere, id quidem lege sancire, auditu speciosum est & iucundum, sed certe periculo non vacuum. Ex hac quippe lege & calumniarum & ciuilium mutationũ occasiones fortassis existant: attamen id in aliam quæstionẽ & dubitationem cadit: etenim patrias leges abrogare, si qua forte melior inuenta sit, vtrum ciuitatibus perniciosum sit an salutare, à nonnullis quæritur. Itaq; si non est vtilis ista mutatio, certe deliberatio difficilis erit: an nouis rebus inuentis protinus erit assentiendum: Accidere namq; potest, vt publicæ vtilitatis simulatione & specie leges à nonnullis & ciuitates euertantur. Sed quoniam in hanc mentionem incidimus, sane commodius erit ea de re pauca disputare:

περὶ 72 δὲ τοῦ τοῖς εὑρίσκουσί τι τῇ πόλει συμφέρον, ὡς δεῖ γίνεσθαί τινα τιμήν, οὐκ ἔστιν ἀσφαλὲς τὸ νομοθετεῖν, ἀλλ' εὐόφθαλμον ἀκοῦσαι μόνον. ἔχει γὰρ συκοφαντίας, καὶ κινήσεις, ἂν τύχῃ, πολιτείας· ἐμπίπτει δ' εἰς ἄλλο πρόβλημα καὶ σκέψιν ἑτέραν. ἀποροῦσι γάρ τινες, πότερον βλαβερὸν, ἢ συμφέρον ταῖς πόλεσι τὸ κινεῖν τοὺς πατρίους νόμους, ἂν ᾖ τις ἄλλος βελτίων. διόπερ οὐ ῥᾴδιον τῷ λεχθέντι ταχὺ συγχωρεῖν, εἴπερ μὴ συμφέρει κινεῖν. ἐνδέχεται δ' εἰσηγεῖσθαί τινας νόμων λύσιν, ἢ πολιτείας, ὡς κοινὸν ἀγαθόν. ἐπεὶ δὲ πεποιήμεθα μνείαν, ἔτι μικρὰ περὶ αὐτοῦ διαστείλασθαι βέλτιον. ἔχει γὰρ, ὥσπερ εἴπομεν, ἀπορίαν· καὶ δόξειεν ἂν βέλτιον εἶναι

εἶναι τὸ κινεῖν. ἐπὶ γοῦν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν τοῦτο συνενήνοχεν· οἷον ἰατρικὴ κινηθεῖσα παρὰ τὰ πάτρια, καὶ γυμναστική, καὶ ὅλως αἱ τέχναι πᾶσαι, καὶ αἱ δυνάμεις. ὥστ' ἐπεὶ μίαν τούτων θετέον καὶ τὴν πολιτικήν, δῆλον ὅτι καὶ περὶ ταύτην ἀναγκαῖον ὁμοίως ἔχειν. σημεῖον δ' ἂν γεγονέναι φαίη τις ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων. τοὺς γὰρ ἀρχαίους νόμους λίαν ἁπλοῦς εἶναι καὶ βαρβαρικούς. ἐσιδηροφοροῦντό τε γὰρ οἱ Ἕλληνες, καὶ τὰς γυναῖκας ἐωνοῦντο παρ' ἀλλήλων. ὅσα τε λοιπὰ τῶν ἀρχαίων ἐστί που νομίμων, εὐήθη πάμπαν ἐστίν· οἷον ἐν Κύμῃ περὶ τὰ φονικὰ νόμος ἐστίν, ἂν πλῆθός τι παράσχηται μαρτύρων ὁ διώκων τὸν φόνον τῶν αὑτοῦ συγγενῶν, ἔνοχον εἶναι τῷ φόνῳ τὸν φεύγοντα. ζητοῦσι δ' ὅλως οὐ τὸ πάτριον, ἀλλὰ τἀγαθὸν πάντες·

εἰκός [77] τε τοὺς πρώτους, εἴτε γηγενεῖς ἦσαν, εἴτ' ἐκ φθορᾶς τινος ἐσώθησαν, ὁμοίους εἶναι καὶ τοὺς τυχόντας καὶ τοὺς ἀνοήτους, ὥσπερ καὶ λέγεται κατὰ τῶν γηγενῶν. ὥστ' ἄτοπον μένειν ἐν τοῖς τούτων δόγμασι.

πρὸς [75] δὲ τούτοις, οὐδὲ τοὺς γεγραμμένους ἐᾶν ἀκινήτους βέλτιον. ὥσπερ γὰρ καὶ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας, καὶ τὴν πολιτι-

disputare: res enim, vt diximus, dubitatione non caret. Et quidem veteres leges tollere melius fortasse videatur. Etenim cæteris in artib. ista mutatio profuit: sic contra patrios mores medicina mutata & variata est, sic gymnastica, sic omnino facultas omnis & disciplina, in quarum genere numeroq; cum scientia ciuilis habenda sit, idem necessario de ea fuerit æstimandum. Atque ex iis ipsis rebus aliquis argumentũ sumpserit, quod antiquæ leges valde rudes & barbaræ fuerint: græci enim quondã ferro armati incedebant, & vxores inter se coemebant, cæteræque omnes antiquæ leges nimium duræ & agrestes erãt, qualis Cumana lex illa de cædibus & homicidiis fuit. Si criminis huius actor quendam è suis propinquis testium numerum produxisset, vt reus pro siccario dãnaretur: Uniuersi autem nõ res patrias & vsitatas, sed bonas affectant: [77] probabileque est primos illos homines, siue è terra geniti, siue ex vniuersi cuiusdam interitus vastitate seruati, rudium & imperitorum similes fuisse,

[77] Altera affirmationis ratio ex speciali argumẽto Antiquæ leges cũ melioribus mutatæ sunt. Leges itaque male cum melioribus commutandæ sunt. Quod autem hic dicitur de coemptione mulierum, interpretatur Hesiodi locũ primo capite primi libri.

** Terrigenæ homines in regno Platonis & 462. tertio de repub.*

75 Tertia affirmationis ratio ex adiunctis, quod veteres legumlatores rudes & ignari fuerunt. Tertia ratio ex simili aliarum artium exemplo.

quemadmodũ de * terræ filiis memoratur. Quare decretis eorum stare ridiculum & absurdũ videatur: 75 tum vero neque scriptas leges perpetuas & immutabiles seruare præstiterit: vt enim cæteris in artibus, sic in facultate ciuili fieri non põt, vt omnia satis accurate & exquisite p̃scribantur. Nam leges vniuersas generalesque esse necesse est, actiones autem singulares specialesque sunt. Quibus positis intelligitur leges aliquas interdum antiquandas & mutandas esse.

77 Disputatio est adhuc affirmatio: deinde disputatur, inficiatio primum ex adiunctis, quod in mutandis legibus parua sit vtilitas, & periculosus contẽptus legum: quod ex parte falsũ, quia magna commoditas est pro malis legib. bonas ferre.

77 Contrariam autẽ quæstionis huius partem considerantibus, multæ cautionis & religionis plena res esse videatur. Nam cum idipsum melius, quod mutandis legibus queritur, exiguum sit: malum autem sit assuefacere ciues ad leges cupide & leuiter abrogandum, profecto lapsus & errores quidam in legumlatoribus & magistratibus tolerandi sunt. Nec enim tantum legis abrogatio proderit, quãtum magistratibus non obediendi mos oberit.

78 Respondetur quarta ratione, & dissimile exemplum demõstratur, sed captiosa refutatio est.

78 Nec artium cum legibus vera est illa collatio, nec artem atque legem mutare simile est, propterea quod vt legibus obtemperetur, tota vis in cõsuetudine posita est, quæ nisi diuturnitate temporis induci non potest.

κὴν τάξιν ἀδύνατον ἀκριβῶς πάντα γραφῆναι· καθόλου γὰρ ἀναγκαῖον γραφῆναι· αἱ δὲ πράξεις περὶ τῶν καθ' ἕκαστόν εἰσιν. ἐκ μὲν οὖν τούτων φανερὸν, ὅτι κινητέοι καὶ τινὲς, καὶ ποτὲ τῶν νόμων εἰσίν.

77 ἄλλον δὲ τρόπον ἐπισκοποῦσιν, εὐλαβείας ἂν δόξειεν εἶναι πολλῆς. ὅταν γὰρ ᾖ, τὸ μὲν βέλτιον μικρὸν, τὸ δ' ἐθίζειν εὐχερῶς λύειν τοὺς νόμους φαῦλον, φανερὸν ὡς ἐατέον ἐνίας ἁμαρτίας καὶ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἀρχόντων. οὐ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται κινήσας, ὅσον βλαβήσεται τοῖς ἄρχουσιν ἀπειθεῖν ἐθισθείς.

ψεῦδος 78 δὲ καὶ τὸ παράδειγμα τὸ περὶ τῶν τεχνῶν. οὐ γὰρ ὅμοιον [τὸ] κινεῖν τέχνην καὶ νόμον. ὁ γὰρ νόμος ἰσχὺν οὐδὲ μίαν ἔχει πρὸς τὸ πείθεσθαι, πλὴν παρὰ τὸ ἔθος· τοῦτο δ' οὐ γίνεται εἰ μὴ διὰ χρόνου πλῆθος.

79 ὥς-

79 Itaque

79 ὥστε τὸ ῥᾳδίως μεταβάλλειν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων νόμων εἰς ἑτέρους νόμους καινούς, ἀσθενῆ ποιεῖν ἐστι τὴν τοῦ νόμου δύναμιν. ἔτι δέ, εἰ καὶ κινητέοι, πότερον καὶ πάντες, καὶ ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, ἢ οὔ; καὶ πότερον τῷ τυχόντι, ἢ τισί; ταῦτα γὰρ ἔχει μεγάλην διαφοράν. διὸ νῦν μὲν ἀφῶμεν ταύτην τὴν σκέψιν· ἄλλων γάρ ἐστι καιρῶν.

79 Itaque qui tam facile receptas & patrias leges cũ novis aliis commutant, certe legum ipsarum authoritatem debilitant atq; enervant. 79 Postremo si mutãdæ sint leges; vtrum tandem & omnes & in omni rep. mutandæ sunt? An vero etiam ab omnibus, an à certis dũtaxat hominib.? Hęc.n.magnam dubitationem continent. Sed hanc quæstionem, quia neque loci neque temporis huius est, missam faciamus.

79 Complexionis loco quæstiones alias mouet: un de quadã eius sententia intelligi potest: quod non omnes leges nec vbique, nec ab omnibus mutandæ sunt. Sed Aristotelis ingenium hic considerandum est, qui sic ex quæstionibus, quas refellere non possit, elabatur. Vide Platonem de mutatis legib. 615. 667. 668. 678.

Argumentum 7. cap.

Lacedæmon ciuitas quondam Peloponnesi, atq; etiam Græciæ vniversæ caput: insignem legumlatorem Lycurgum habuit, qui Apollinis oraculo ob æquitatem quandam singularem, Deus potius quam homo judicatus est. Hic vero Sparthamformare legibus aggressus, regiam potestatem senatoria prudentia temperavit, ciuium possessiones æquauit, auri argentiq; vsum sustulit, artes omnes quæ ad effœminandos animos pertinent, è civitate expulit, victum publicum proposuit ad augendam sobolẽ, immunitates patribus proposuit, puerorum concubitus prohibuit, communemq; iuuentutis vniuersæ disciplinam eamque mirabilem, ad literas, Rhetoricam, Dialecticam, Musicã, palæstram instituit, vt Plutarchus & Xenophon scripsere. Aduersus hanc Lycurgeam rempub. hoc capite disputat Aristoteles: tum de magistratibus non legitime consti-

tutis, regibus, Senatoribus, Ephoris, nauarchis, tum de mulieribus impudicis, seditiosis seruis, sobolis nimio numero, tum de possessionibus inaequalibus, phiditiis, aerario. Sed ut aduersus Platonem, Phaleā, Hippodamum satis captiose, ut in singulis locis explanabitur; magis enim toto capite vitam Laconum reprehendit Aristoteles, quam Legislatoris imprudentiam arguit. Ut si quis Turca religionem Christianam hoc tempore ex improbis Christianorum moribus damnaret, non potius sanctum authorem religionis quam improbum eius cultorem arguerit. Disputatio sine partitione, sine continuatione partium, sicut in omnibus ante capitibus disputata est.

CAP. VII. — ΚΕΦ. ζ.

Laconica resp. mista ex omnibus.
Plato 646.
Laconica resp. laudata. Plato 610.636.29.
De Hilotis Plato 29.35
[1] Partitur initio summam disputationis bifariam, sed inutiliter: nō enim ad eas partes separatim suas cuiusque rationes accommodat. Prima autem reprehensio est ex adiūctis seditionib.
Optima resp. res necessarias

De [1] Lacedæmoniorum deque Cretensium ac cœterorum fere populorum repub. duplex est consideratio, altera an aliquid recte sit, nec ne ad optimam rempubl. legibus informatum: altera an sit aliquid ad institutū descriptæ ciuitatis modum non cōgruenter accōmodatum. Quod igitur in repub. præclaris legibus administranda res ad victum cultumque necessarias quietas inesse & paratas oporteat, planum quidem est atque manifestum: quo autem pacto id fieri conueniat, nequaquam manifestum. Nā Pæ-

Περὶ [1] δὲ τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας, καὶ τῆς Κρητικῆς, σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν, δύο εἰσὶν αἱ σκέψεις· μία μὲν, εἴ τι καλῶς, ἢ μὴ καλῶς, πρὸς τὴν ἀρίστην νενομοθέτηται τάξιν· ἑτέρα δὲ, εἴ τι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν τρόπον, ὑπεναντίως τῆς προκειμένης αὐτοῖς πολιτείας. ὅτι μὲν οὖν δεῖ τῇ μελλούσῃ καλῶς πολιτεύεσθαι τὴν τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχειν σχολὴν, ὁμολογούμενόν ἐστι· τίνα δὲ τρόπον ὑπάρχειν, οὐ ῥᾴδιον λα-

nestæ

βεῖν. ἥ τε γὰρ Θετταλῶν πενεστεία πολλάκις ἐπέθετο τοῖς Θετταλοῖς· ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς Λάκωσιν οἱ Εἵλωτες· ὥσπερ γὰρ ἐφεδρεύοντες τοῖς ἀτυχήμασι διατελοῦσι. περὶ δὲ τοὺς Κρῆτας οὐδέν πω τοιοῦτον συμβέβηκεν. αἴτιον δ' ἴσως, τὸ τὰς γειτνιώσας πόλεις καίπερ πολεμούσας ἀλλήλαις, μηδεμίαν εἶναι σύμμαχον τοῖς ἀφισταμένοις, διὰ τὸ μὴ συμφέρειν καὶ αὐταῖς κεκτημέναις περιοίκους· τοῖς δὲ Λάκωσιν οἱ γειτνιῶντες ἐχθροὶ πάντες ἦσαν, Ἀργεῖοι, καὶ Μεσσήνιοι, καὶ Ἀρκάδες· ἐπεὶ καὶ τοῖς Θετταλοῖς κατ' ἀρχὰς ἀφίσταντο, διὰ τὸ πολεμεῖν ἔτι τοῖς προσχώροις, Ἀχαιοῖς καὶ Περραιβοῖς, καὶ Μάγνησιν. ἔοικε δὲ καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον, ἀλλὰ τό γε τῆς ἐπιμελείας ἐργῶδες εἶναι, τίνα δεῖ πρὸς αὐτοὺς ὁμιλῆσαι τρόπον. ἀνιέμενοί τε γὰρ ὑβρίζουσι, καὶ τῶν ἴσων ἀξιοῦσιν ἑαυτοὺς τοῖς κυρίοις· καὶ κακοπαθῶς ζῶντες, ἐπιβουλεύουσι, καὶ μισοῦσι. δῆλον οὖν, ὡς οὐκ ἐξευρίσκουσι τὸν βέλτιστον τρόπον, οἷς τοῦτο συμβαίνει, περὶ τὴν εἱλωτείαν. ἔτι δ' ἡ περὶ τὰς γυναῖκας ἀνε-

nestæ Thessalorum in Thessalos sæpe, quemadmodum & hilotes Lacedęmoniorum, in Lacedæmonios coniurarunt, nec in eorum casibus adversis veluti insidiari destiterint. Apud Cretenses autem simile adhuc nihil accidit, propterea fortasse quod vicinarum civitatum, tametsi inter se bellum gerãt, nulla transfugis opem auxiliumque ferat: Nec id vel civitatibus ipsis perięcos habentib⁹ conducat. At Laconibus omnes finitimi hostes erant, Argiui, Messenii, Arcades. Namque etiam à Thessalis initio Pænestæ defecerant, quia bellum cum vicinis gererent, Achęis, Perrhebis, Magnesiis. Atque si nihil aliud, attamen certe gravis & ardua sollicitudo videtur esse, quo pacto genus hoc hominum tractari expediat. Nam si remissius & indulgentius tractentur, insolescunt, & se ipsos dominis suis æquiparandos esse sentiunt, si durius & severius exerceantur, insidiantur & oderunt. Constat igitur optimam reipub. formam consequutos non esse, qui ob hilotiam talibus incommodis afflictantur. Iam vero in mulieres indulgentia

paratas habere debet. Laconica non habet. Laconum servi, Hilotas nominant, sæpe dominis suis insidiantur. Non igitur optima.

Pænestæ erant subiecti Thessalorum, qui agros illis arabant, qua conditione Hilotes erant Laconib. Periœci Cretensibus: Pænestia, Hilotia, Periœcia, est illa subdito um servitus.

Plato 616.

Secunda reprehensio sic concluditur.

Optima respub. bene moratas mulieres habet. Laconica non habet. Non igitur optima.

Propositio per similitudinem præcedit. Assumptio sequitur per dissimilitudinem virorum. Assumptionis illustratio ex adiunctis quod apud bellicosos viros, quales erãt Lacedæmonii, lubricæ soleant esse mulieres, & ad eius Physicã caussam fabula de adulterio Martis & Veneris accõmodatur. Hoc loco antea pro κρήτων, κέλτων legebatur. Sed de his Cretensium morib. legislatoris authoritate inductis proximo capite: tametsi apud Gallos pueri quondã legibus patriis publice nuberent, vt apud Eusebium est libr. 6. de præparatione Euangelica. Plato 680. 681.

& ad reip. propositum & ad civitatis rectum statum est perniciosa: vt n. familiæ pars est vir atq; mulier, sic pfecto iudicandum est civitatem in duas fere divisã esse partes, in virorum multitudinem atq; mulierum. Quibus igitur in vrbibus mulieres male fuerint institutæ, in his existimandum est male dimidiam partem civitatis institutam esse: quod accidit Lacedæmone. Cunctam enim civitatem illam cum Legislator fortem & robustã vellet efficere, id in viris quidẽ præstitit: In mulieribus autem omisit. Intemperanter enim & libidinose vivunt ad omnem lasciviã cupiditatemque proiectæ. Itaque necesse est in tali repub. divitias in honore esse, præsertim si viri mulieribus inseruiãt; quales sunt militares & bellicosæ nationes permultæ præter certas, aut si qui alii masculam Venerẽ palã receperint. Uidetur enim qui primus id fabulatus est, non sine caussa Martem cum Venere copulasse, propterea quod hominum genus eiusmodi totum ad amores vel masculorum vel fœminarum proclive & propensum cernitur.

σις, καὶ πρὸς τὴν προαίρεσιν τῆς πολιτείας βλαβερά, καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν πόλεως. ὥσπερ γὰρ οἰκίας μέρος ἀνὴρ καὶ γυνή, δῆλον ὅτι καὶ πόλιν ἐγγὺς τοῦ δίχα διῃρῆσθαι δεῖ νομίζειν, εἴς τε τὸ τῶν ἀνδρῶν πλῆθος καὶ τὸ τῶν γυναικῶν. ὥστ' ἐν ὅσαις πολιτείαις φαύλως ἔχει τὸ περὶ τὰς γυναῖκας, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως εἶναι δεῖ νομίζειν ἀνομοθέτητον· ὅπερ ἐκεῖ συμβέβηκεν· ὅλην γὰρ τὴν πόλιν ὁ νομοθέτης εἶναι βουλόμενος καρτερικήν, κατὰ μὲν τοὺς ἄνδρας φανερός ἐστι τοιοῦτος ὤν, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἐξημέληκε· ζῶσι γὰρ ἀκολάστως πρὸς ἅπασαν ἀκολασίαν, καὶ τρυφερῶς. ὥστε ἀναγκαῖον ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ τιμᾶσθαι τὸν πλοῦτον, ἄλλως τε κἂν τύχωσι γυναικοκρατούμενοι, καθάπερ τὰ πολλὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολεμικῶν γενῶν, ἔξω Κελτῶν· ἢ κἂν εἴ τινες ἕτεροι φανερῶς τετιμήκασι τὴν πρὸς τοὺς ἄρρενας συνουσίαν. ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος, οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν Ἄρη πρὸς τὴν Ἀφροδίτην. ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν, φαίνονται κατακώχιμοι πάντες οἱ τοιοῦτοι.

7 Id igitur

7 διὸ παρὰ τοῖς Λάκωσι τοῦθ' ὑπῆρχε, καὶ πολλὰ διῳκεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. καί τοι τί διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι; ταὐτὸ γὰρ συμβαίνει. χρησίμου δ' οὔσης τῆς θρασύτητος πρὸς οὐδὲν τῶν ἐγκυκλίων, ἀλλ' εἴπερ πρὸς τὸν πόλεμον, βλαβερώταται καὶ πρὸς ταῦθ' αἱ τῶν Λακώνων ἦσαν. ἐδήλωσαν δ' ἐπὶ τῆς Θηβαίων ἐμβολῆς· χρήσιμοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἦσαν, ὥσπερ ἐν ἑτέραις πόλεσι· θόρυβον δὲ παρεῖχον πλείω τῶν πολεμίων. ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν ἔοικε συμβεβηκέναι τοῖς Λάκωσιν εὐλόγως ἡ τῶν γυναικῶν ἄνεσις. ἔξω γὰρ τῆς οἰκίας διὰ τὰς στρατείας ἀπεξενοῦντο πολὺν χρόνον, πολεμοῦντες τόν τε πρὸς Ἀργείους πόλεμον, καὶ πάλιν τὸν πρὸς Ἀρκάδας καὶ Μεσσηνίους· σχολάσαντες δὲ, αὐτοὺς μὲν παρεῖχον τῷ νομοθέτῃ προωδοπεποιημένους διὰ τὸν στρατιωτικὸν βίον· πολλὰ γὰρ ἔχει μέρη τῆς ἀρετῆς· τὰς δὲ γυναῖκας, φασὶ μὲν ἄγειν ἐπιχειρῆσαι τὸν Λυκοῦργον ἐπὶ τοὺς

7 Id igitur Lacedæmoniis accidit. Ac ꝑ mulieres in eorum imperio pleraque gubernantur. Et quidem quid refert an mulieres præsint, an hi qui præsunt mulieribꝰ obediant? Unum siquidem & idem est, tumque ad nullum quotidianum vsum, cōmoda sit audacia, nisi forte ad bellum: ad hoc etiam Lacœnæ plurimum nocuerūt, eiusque rei clarum documentum in Thebana * incursione dederūt: Tum. n. sicut in cæteris civitatibus fieri solet, non modo nihil profuerunt, sed tumultum majorem quam hostes ipsi concitarunt. At initio videtur Laconibus ea in mulieres indulgentia merito contigisse: Longe enim ab domo expeditionibus impediti diu turno tempore aberant; bellaq; cōtra & Argivos & Arcadas & Messenios gerebāt: Cum vero in otio, vacui bello ætatem degerent, præstabant se legislatori suo quasi præcultos & præparatos militari vita, quę multas & magnas virtutis partes in se cōtinet. Ac mulieres quidem dicitur Lycurgus in leges suas instituere voluisse, sed cum repugnarent, incepto destitisse. hæ sunt igitur earum rerum ac proinde Ly-

7 Illustratur proximum argumentum ex adiunctis ꝙ mulieres sint turbulentæ & audaces, & audacia illius caussa declaratur.

** De qua Plutarchus in Agesilao.*

Citat Plutarchus, ex hoc Aristotelis, vt videtur, loco quædam, quæ hic non sunt, ꝙ Lacœnis suis Lacones nimis obsequerentur, herasq; appellarent.

ἐξ; τῶν φρενῶν

curgei erroris caussæ. Verũtamen non id agimus hoc tempore, cui venia concedi negarive debeat, sed quid rectum verumque sit inquirimus. Mores autem mulierum negligentius informati videntur, vt antea jam dictũ est, civitatem non solum dedecoris macula per se deformare, sed avaritia quoq; inquinare. Deinde vero reprehendi etiam possessionum inæqualitas, ab aliquo fortasse possit: hac enim caussa contigit, vt eorum alii magnas & amplas opes, alii per tenues & perexiguas haberent, totaque territorii ditio ad paucos perveniret. Quod legibus imprudenter est ordinatum: Emere enim aut vendere quas quisque opes haberet, vetuit, idque recte: Dandi autem & legandi potestatem omnibus fecit, tametsi hac vel illa ratione idẽ contingere necesse est. Sunt itaque iam mulierum ex vniuersi ferè agri quinq; partibus, duæ: cum permultæ magnis hæreditatibus & amplis dotibus auctæ sint & ornatæ. Atqui verius rectiusque fuit dotem vel nullam, vel exiguam, vel certe modicam constituere. Nunc autem patri puellã, ad quam hereditas vniuersa pertineat,

Tertia reprehensio ex nimia inæqualitate possessionum, quę videlicet acciderit, quia Lycurgus donare & locare possessiones permiserit, vt etiam præstet æquales esse facultates.

νόμους· ὡς δ' ἀντέκρουον ἀποστῆναι πάλιν. αἰτίαι μὲν οὖν εἰσιν αὗται τῶν γενομένων· ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ταύτης τῆς ἁμαρτίας. ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τοῦτο σκοποῦμεν, τίνι δεῖ συγγνώμην ἔχειν ἢ μὴ ἔχειν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὀρθῶς καὶ μὴ ὀρθῶς. τὰ δὲ περὶ τὰς γυναῖκας ἔχοντα μὴ καλῶς, ἔοικεν, ὥσπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον, οὐ μόνον ἀπρέπειάν τινα ποιεῖν τῆς πολιτείας αὐτῆς καθ' αὑτήν, ἀλλὰ συμβάλλεσθαί τι πρὸς τὴν φιλοχρηματίαν. μετὰ γὰρ τὰ νῦν ῥηθέντα, τοῖς περὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς κτήσεως ἐπιτιμήσειεν ἄν τις. τοῖς μὲν γὰρ αὐτῶν συμβέβηκε κεκτῆσθαι πολλὴν λίαν οὐσίαν, τοῖς δὲ πάμπαν μικράν· διόπερ εἰς ὀλίγους ἧκεν ἡ χώρα. τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῶν νόμων τέτακται φαύλως. ὠνεῖσθαι μὲν γὰρ ἢ πωλεῖν τὴν ὑπάρχουσαν, ἐποίησεν οὐ καλόν, ὀρθῶς ποιήσας· διδόναι δὲ καὶ καταλείπειν ἐξουσίαν ἔδωκε τοῖς βουλομένοις. καίτοι ταὐτὸ συμβαίνειν ἀναγκαῖον ἐκείνως τε καὶ οὕτως. ἔστι δὲ καὶ τῶν γυναικῶν σχεδὸν τῆς πάσης χώρας τῶν πέντε μερῶν τὰ δύο,

licet

τῶν τε ἐπικλήρων πολλῶν γινομένων, καὶ διὰ τὸ προῖκας διδόναι μεγάλας. καίτοι βέλτιον ἦν μηδεμίαν, ἢ ὀλίγην, ἢ καὶ μετρίαν τετάχθαι. νῦν δ' ἔξεστι δοῦναί τε τὴν ἐπίκληρον ὅτῳ ἂν βούληται· κἂν ἀποθάνῃ μὴ διαθέμενος ὃν ἂν καταλίπῃ κληρονόμον, οὗτος ᾧ ἂν θέλῃ δίδωσι. τοιγαροῦν δυναμένης τῆς χώρας χιλίους ἱππεῖς τρέφειν καὶ πεντακοσίους, καὶ ὁπλίτας τρισμυρίους, οὐδὲ χίλιοι τὸ πλῆθος ἦσαν. γέγονε δὲ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν δῆλον, ὅτι φαύλως αὐτοῖς εἶχε τὰ περὶ τὴν τάξιν ταύτην. μίαν γὰρ πληγὴν οὐχ ὑπήνεγκεν ἡ πόλις, ἀλλ' ἀπώλετο διὰ τὴν ὀλιγανθρωπίαν. λέγουσι δὲ ὡς ἐπὶ μὲν τῶν προτέρων βασιλέων μετεδίδοσαν τῆς πολιτείας, ὥστ' οὐ γίνεσθαι τότε ὀλιγανθρωπίαν πολεμούντων πολὺν χρόνον· καί φασιν εἶναί ποτε τοῖς Σπαρτιάταις καὶ μυρίους. οὐ μὴν ἀλλ' εἴτ' ἐστὶν ἀληθῆ ταῦτα, εἴτε μή, [5] βέλτιον τὸ διὰ τῆς κτήσεως ὡμαλισμένης πληθύειν ἀνδρῶν τὴν πόλιν.

7° ὑπεναντίος δὲ καὶ ὁ περὶ τὴν τεκνοποιΐαν νόμος πρὸς ταύτην τὴν διόρθωσιν. βουλόμενος γὰρ ὁ νομοθέτης ὡς πλείστους

licet cui velit despondere, ac si decedat intestatus, is, quē heredem fecerit, cuicumque velit, potest locare. Vnde factum est, vt quæ regio mille & quingentos equites: milites vero tricies millenos posset alere, in ea ne mille quidē reperiantur. Res igitur ipsa declarauit, non præclarè ab illis hanc reip. partem definitam & descriptam fuisse, quoniam ciuitas ad eam ciuium paucitatē redacta est, vt ne hostium plagam quidē vnam ferre posset, sed funditus interiret. Quamquā fama est quosdam superiorum regum temporibus ciuitate donatos esse, ne bellis assiduis & diuturnis ciuitas exhausta desolaretur, & aiunt quidem certe, Spartiatas quondam ad decem millia redactos fuisse. Cæterum, seu vera hæc seu commentitia sint, [5] commodius sane fuerit, vt æquatis possessionibus ciuitas hominum multitudine compleatur & frequentetur.

7° Laconicæ etiam disciplinæ lex de procreandis liberis contraria est. Cùm enim cuperet legislator quam maximum Spartiatarum nu-

[5] At istā æquationem reprehendit Aristoteles in Phalea, quem nunc in Lycurgo requirit, & Lycurgus eam suis ipse legibus instituit.

7° Quarta reprehensio q ob legem de procreanda sobole latam inopia in ciuitatem inducatur, res sic concluditur. Si regione sic diuisa multi gignantur, multi pauperes erunt At illud fit ex lege. Ergo & hoc.

Propositio captiosa est, quia multi succedũt, sed multis decedentibus & succrescentib. acquiri nouus ager & vetus diligentius excoli, & deducendis colonis redundans multitudo exhauriri, & ea ratione imperium confirmari potest.

** Quinta reprehensio de Ephoris qui quia fiãt è toto populo, sæpe ob inopiã rempub cõturbent. At Ephoratus Lycurgi legibus constitutus non est, sed annis centũ & triginta post, additus, & muneribus corrumpi non est paupertatis, sed auaritiæ & iniustitiæ vitium, quod locupletum etiam commune est. Et cap. 7. Aristoteles perniciosam legẽ putat quæ diuitias & censum in magistratib. creãdis requirat.*

11 Andria Laconum, publica sodalitia primo dicta sunt, postea Phiditia, de quibus iterum 6. cap.

merum efficere, præmiis & muneribus inuitauit eos ad liberos quamplurimos procreandum. Est enim lex apud eos, vt cui terni liberi fuerint, excubiarum, cui quaterni, omnium munerum vacationem & immunitatem habeat. Atqui perspicuum est si tantus sobolis numerus procreatus sit, necessario futurũ, regione præsertim sic diuisa, vt multi quoque inopes & egentes existant. * Quinctiam quæ ad Ephoratum attinent, ne sunt illa quidẽ præclare constituta. Nam cũ sit huic magistratui maximarũ rerũ potestas credita & commissa, isque de toto populo creetur, sæpe fit vt homines famelici in Ephororum collegium cooptentur: apud quos & difficultates rei familiaris & angustiæ, venalia sunt omnia. Quod & antea sæpe & nunc nuper in 11 Andriis declararunt: eorũ enim quidam pecunia corrupti, quãtum in seipsis fuit remp. totam perdiderunt. Atque etiam quia præpotens hic magistratus & tyrãnidis cuiusdam instar haberetur, reges quoque ipsi Ephororum voluntates captare & occupare studia cogebantur, vt interea respub. hisce blandimentis offenderetur. Democratia enim ex Aristocratia nascitur.

εἶναι τοὺς Σπαρτιάτας, προάγεται τοὺς πολίτας, ὅτι πλείστους ποιεῖσθαι παῖδας. ἔστι γὰρ αὐτοῖς νόμος, τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱοὺς, ἄφρουρον εἶναι· τὸν δὲ τέτταρας, ἀτελῆ πάντων. καίτοι φανερὸν ὅτι πολλῶν γινομένων, τῆς δὲ χώρας οὕτω διῃρημένης, ἀναγκαῖον πολλοὺς γίνεσθαι πένητας· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ περὶ τὴν ἐφορείαν ἔχει φαύλως. ἡ γὰρ ἀρχὴ, κυρία μὲν αὐτὴ τῶν μεγίστων αὐτοῖς ἐστι, γίνονται δ' ἐκ τοῦ δήμου πάντες. ὥστε πολλάκις ἐμπίπτουσιν ἄνθρωποι σφόδρα πένητες εἰς τὸ ἀρχεῖον, οἳ διὰ τὴν ἀπορίαν ὤνιοι ἦσαν. ἐδήλωσαν δὲ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, καὶ νῦν δὲ ἐν τοῖς 11 ἀνδρίοις. Διαφθαρέντες γὰρ ἀργυρίῳ τινὲς, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅλην τὴν πόλιν ἀπώλεσαν. καὶ διὰ τὸ τὴν ἀρχὴν εἶναι λίαν μεγάλην καὶ ἰσοτύραννον, δημαγωγεῖν αὐτοὺς ἠναγκάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς. ὥστε καὶ ταύτῃ συνεπιβλάπτεσθαι τὴν πολιτείαν· δημοκρατία γὰρ ἐξ ἀριστοκρατίας συνέβαινε.

20 Quan-

20 συνέχει μὲν οὖν τὴν πολιτείαν τὸ ἀρχεῖον τοῦτο. ἡσυχάζει γὰρ ὁ δῆμος διὰ τὸ μετέχειν τῆς μεγίστης ἀρχῆς. ὥστ' εἴτε διὰ τὸν νομοθέτην, εἴτε διὰ τύχην τοῦτο συμπέπτωκε, συμφερόντως ἔχει τοῖς πράγμασι. δεῖ γὰρ τὴν πολιτείαν τὴν μέλλουσαν σώζεσθαι, πάντα βούλεσθαι τὰ μέρη τῆς πόλεως εἶναι καὶ διαμένειν ταὐτά. οἱ μὲν οὖν βασιλεῖς διὰ τὴν αὐτῶν τιμὴν, οὕτως ἔχουσιν. οἱ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ, διὰ τὴν γερουσίαν· ἆθλον γὰρ ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἀρετῆς ἐστιν. ὁ δὲ δῆμος, διὰ τὴν ἐφορείαν. καθίσταται γὰρ ἐξ ἁπάντων.

22 ἀλλ' αἱρετὴν ἔδει τὴν ἀρχὴν εἶναι ταύτην, ἐξ ἁπάντων μὲν, μὴ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ὃν νῦν· παιδαριώδης γάρ ἐστι λίαν. ἔτι δὲ καὶ κρίσεων εἰσι μεγάλων κύριοι, ὄντες οἱ τυχόντες. διόπερ οὐκ αὐτογνώμονας βέλτιον κρίνειν, ἀλλὰ κατὰ τὰ γράμματα καὶ τοὺς νόμους. ἔστι δὲ καὶ ἡ δίαιτα τῶν ἐφόρων οὐχ ὁμολογουμένη τῷ βουλήματι τῆς πόλεως.

27 αὕτη μὲν γὰρ ἀνειμένη λίαν ἐστίν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις

20 Quãquam huius ordinis collegiiq; potẽtatus rem pub. continet. Plebs enim summi principatus compos & particeps acquiescit. Itaque sine legislatoris prudẽtia, siue casu quodam & fortuna id ita contigit, reip. cõmodo sane contigit. Optandum enim est, si modo resp. salua & incolumis futura sit, vt ciuitatis partes omnes quidem sibi constent, in suoque statu permaneant. At vt pręsenti statu gaudeant, reges regiæ dignitatis splendore commouentur: optimates senatoriæ: hæc enim illis pro virtutis suæ præmio est: populus Ephoriæ. Ad hũc enim gradum dignitatis aditus nemini præclusus est, 22 attamen hic magistratus ex omnibus quidem legẽdus fuit, sed alia ratione quam hoc tempore legitur. Puerilis.n. valde est electio, ac quoniam in hoc imperio summa rerũ iudicia à rudi & imperito vulgo exercentur: iudices hi non pro libidine atque arbitrio, sed ex scriptis & patriis legibus sententiam suam dicere debuerant: Ephororum quoque vita ciuitatis institu to parum congruit.

27 Est enim mollis & luxuriosa, cæteris autem per

20 Correctio, & Ephoratus tamen remp. contineat, idque reip. partium inductione probatur.

22 Redit ad Ephoratus reprehensionem, & cum è populo creetur, summus de reb. sæpe iudicet imperitus.

27 Addit Ephoros dissolute viuere, cũ tamen cæteris ciuibus durissima vita legibus imperetur.

leges tam dura tamque tristis imposita, vt tollerare nō possint, sed clandestinam fraudem legi faciant, & sese corporis voluptatib. expleant.

μᾶλλον ὑπερβάλλει ἐπὶ τὸ σκληρόν· ὥστε μὴ δύνασθαι καρτερεῖν, ἀλλὰ λάθρα τὸν νόμον ἀποδιδράσκοντας ἀπολαύειν τῶν σωματικῶν ἡδονῶν.

[28] Sexta reprehensio de Senatoribus, quod & perpetui sint, & pecuniā publicam impure dilapidare possint, quia rationes non reddant.

Nec [28] Senatorum quidem potestas recte apud illos definita est: tametsi enim dici fortasse potest, si probis & honestis moribus ad virtutem instituti fuerint, id ciuitati saluti futurum, attamen vt toto vitæ tempore de grauissimis quibusque rebus iudicent, lubricū & periculosum videatur.

[28] ἔχει δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν τῶν γερόντων ἀρχὴν οὐ καλῶς αὐτοῖς. ἐπιεικῶν μὲν γὰρ ὄντων καὶ πεπαιδευμένων ἱκανῶς πρὸς ἀνδραγαθίαν, τάχ' ἂν εἴπειέ τις συμφέρειν τῇ πόλει. καίτοι τό γε διὰ βίου κυρίους εἶναι κρίσεων μεγάλων, ἀμφισβητήσιμον.

[30] Hinc prouerbium Bis pueri senes: non quod animus cū immortalis sit, senescat, quod instrumenta corporis plerunq; in illa ætate deficiant.

Est enim, [30] quemadmodum corporis, sic animi sua quoque senectus: sin autem ea disciplina fuerit, vt legum lator eis tanquam non bonis viris diffidat, nec idcirco perpetuam iudiciorum potestatem permittat, nonne tutum fuerit? Præterea vero cum videamus eos qui in senatum lecti fuerint, sordidis munerib. corrumpi, & multa de publico largiri, nonne præstabilius esset ab illis de vita & factis suis rationem referri? nunc autem non referunt: nisi forte videantur Ephori à cæteris magistratibus rationem reposcere. At hæc in Ephorata potentia infinita minimeq; toleranda est: nec rationes in hūc mo-

ἔστι [30] γὰρ ὥσπερ καὶ σώματος, καὶ διανοίας γῆρας. τὸν τρόπον δὲ τοῦτον πεπαιδευμένων, ὥστε καὶ τὸν νομοθέτην αὐτὸν ἀπιστεῖν, ὡς οὐκ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, οὐκ ἀσφαλές. φαίνονται δὲ καὶ καταδωροδοκούμενοι καὶ καταχαριζόμενοι πολλὰ τῶν κοινῶν οἱ κεκοινωνηκότες τῆς ἀρχῆς ταύτης. διόπερ βέλτιον αὐτοὺς μὴ ἀνευθύνους εἶναι· νῦν δ' εἰσί. δόξειε δ' ἂν ἡ τῶν ἐφόρων ἀρχὴ πάσας εὐθύνειν τὰς ἀρχάς· τοῦτο δὲ τῇ ἐφορείᾳ μέγα λίαν τὸ δῶρον, καὶ τὸν τρόπον οὐ τοῦτον λέγο-

γομεν διδόναι δεῖν τὰς εὐθύνας.

73 ἔτι δὲ καὶ τὴν αἵρεσιν ἣν ποιοῦνται τῶν γερόντων, κατά τε τὴν κρίσιν ἐστὶ παιδαριώδης, καὶ τὸ αὐτὸν αἰτεῖσθαι τὸν ἀξιωθησόμενον τῆς ἀρχῆς, οὐκ ὀρθῶς ἔχει. δεῖ γὰρ καὶ βουλόμενον καὶ μὴ βουλόμενον ἄρχειν τὸν ἄξιον τῆς ἀρχῆς. νῦν δ', ὅπερ καὶ περὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν, ὁ νομοθέτης φαίνεται ποιῶν. φιλοτίμους γὰρ κατασκευάζων τοὺς πολίτας, τούτοις κέχρηται πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν γερόντων. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἄρχειν αἰτήσαιτο, μὴ φιλότιμος ὤν.

20 καίτοι τῶν γ' ἀδικημάτων ἑκουσίων τὰ πλεῖστα συμβαίνει σχεδὸν διὰ φιλοτιμίαν καὶ διὰ φιλοχρηματίαν τοῖς ἀνθρώποις. περὶ δὲ βασιλείας, εἰ μὲν μὴ βέλτιόν ἐστιν ὑπάρχειν ταῖς πόλεσιν, ἢ βέλτιον, ἄλλος ἔστω λόγος. ἀλλὰ μὴν βέλτιόν γε μὴ καθάπερ νῦν, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ βίον ἕκαστον κρίνεσθαι τῶν βασιλέων. ὅτι δ' ὁ νομοθέτης οὐδ' αὐτὸς οἴεται δύνασθαι ποιεῖν καλοὺς κἀγαθούς, δῆλον. ἀπιστεῖ γοῦν

dum reddi arbitramur oportere.

73 Est porro etiam Senatorum apud eos creatio, delectus puerilis, vtque is magistratum petat qui dignus eo censeatur, est absurdum. Ad imperium enim qui sit eo dignus, vel inuitus vocandus est. At Lacedæmonius legislator quod in reliquis reipub. partib. effecit, hoc etiam loco videtur efficere: quos enim honoris cupiditate & ambitione incenderit, iis ad consilium ordinemque senatorium vtitur. Nec. n. quisquam nisi ambitiosus, ad magistratum petendum descēdat: 20 At vero fraudes propemodum omnes atque iniuriæ (quæ quidem consilio & voluntate susceptæ sint) ab ambitione & auaritia proficiscuntur. Præterea autem de regno, quamuis expediat ciuitatibus necne regia forma gubernari, alia quæstio fuerit: attamen certe cōmodius esse, non sicuti passim fit hoc tempore, sed pro sua vita quemq; regum deligi. Atq; etiam quod legislator ne ipse quidem sperauerit se suos reges ad honestatem probitatemque deducere, id argumento est, quod eis tāquam non satis spectatis & probatis diffidit. Itaque infesti

73 Reprehenditur etiam in Senatorib. electio

Vera electio est, cum magistratu digni, vel inuiti leguntur. Id non fit in Lacedæmonio Senatu Non vere igitur.

At Plutarchus in Lycurgo longe secus affirmat, vnū quadragenarium vniuersæ ciuitatis voce & iudicio maxime probatum in demortui Senatoris locum optari.

Philosophi ad remp. cogendi. Plato 477

20 Septima reprehensio de regibus, quod genere potius quā virtute creentur, & q; eis tanquam malis infensi legati coniungantur.

De regum creatione rursus cap. 7. nu. 1.

Plato 28.

atque inimici legati his addebantur, salusque ciuitatis in regum dissensione & discordia posita videbatur.

[1] Octaua reprehensio de sodalitiis sic conclusa.
Sodalitates recte institutæ ex publico fieri debent.
Quod Lacedæmone non fit.
Non igitur recte.
Additur ex adiunctis illustratio, & ideo ciuitas minime sit popularis.

[1] Insuper neque sodalitates, (quæ phyditia nominantur) legibus recte sunt ab eo informatæ, qui primus eas informauit. Fuerat enim potius illud ac melius, vt quemadmodum in Creta, ita hic ex publico victus præberetur, conuentusque ille celebraretur. At Lacedæmone necessario confert vnusquisq;, quamuis nonnulli valde sint inopes, nec ad eos sumptus satis instructi: vnde fit vt cōtra legislatoris sententiam consiliumque accidat: charitatis enim cuiusdam popularis gratia sodalitates istas instituit, ac nihil est minus populare quam eiusmodi sodalitium sic institutum. Nec enim facile est egentissimos homines eius cōventus participes esse, & reip. tamen fines apud eos hi patrii sunt, vt qui sumptus illos tolerare non possit, ne cum cæteris in eam communionem & societatem recipiatur.

[2] Nona reprehensio de re nauali ex adiunctis seditionibus.

[2] Quinimo lex de nauarchis à nonnullis improbatur, & merito improbatur. Est enim seditionis caussa. Nam cum reges exercituum principes ducesq; sunt, per-

ὡς οὐκ οὖσιν ἱκανῶς ἀγαθοῖς ἀνδράσι· διόπερ ἐξέπεμπον συμπρεσβευτὰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ σωτηρίαν ἐνόμιζον τῇ πόλει εἶναι τὸ στασιάζειν τοὺς βασιλεῖς. οὐ [1] καλῶς δ' οὐδὲ περὶ τὰ συσσίτια τὰ καλούμενα φιδίτια, νενομοθέτηται τῷ καταστήσαντι πρῶτον. ἔδει γὰρ ἀπὸ κοινοῦ μᾶλλον εἶναι τὴν σύνοδον, καθάπερ ἐν Κρήτῃ· παρὰ δὲ τοῖς Λάκωσιν ἕκαστον δεῖ φέρειν, καὶ σφόδρα πενήτων ἐνίων ὄντων, καὶ τοῦτο τὸ ἀνάλωμα οὐ δυναμένων δαπανᾶν· ὥστε συμβαίνειν τοὐναντίον τῷ νομοθέτῃ τῆς προαιρέσεως. βούλεται μὲν γὰρ δημοκρατικὸν εἶναι τὸ κατασκεύασμα τῶν συσσιτίων, γίνεται δ' ἥκιστα δημοκρατικὸν οὕτω νενομοθετημένον. μετέχειν μὲν γὰρ οὐ ῥᾴδιον τοῖς λίαν πένησιν. ὅρος δὲ τῆς πολιτείας οὗτός ἐστιν αὐτοῖς ὁ πάτριος, τὸν μὴ δυνάμενον τοῦτο τὸ τέλος φέρειν, μὴ μετέχειν αὐτῆς. [2] τῷ δὲ περὶ τοὺς ναυάρχους νόμῳ καὶ ἕτεροί τινες ἐπιτετιμήκασιν, ὀρθῶς ἐπιτιμῶντες. στάσεως γὰρ γίνεται αἴτιος. ἐπὶ γὰρ τοῖς βασιλεῦσιν οὖσι στρατηγοῖς ἀΐ-

petua

διος ἡ ναυαρχία, σχεδὸν ἑτέρα βασιλεία καθέστηκε.[3] καὶ ὡδὶ δὲ τῇ ὑποθέσει τοῦ νομοθέτου ἐπιτιμήσειεν ἄν τις, ὅπερ καὶ Πλάτων ἐν τοῖς νόμοις ἐπιτετίμηκε. πρὸς γὰρ μέρος ἀρετῆς ἡ πᾶσα σύνταξις τῶν νόμων ἐστὶ τὴν πολεμικήν· αὕτη γὰρ χρησίμη πρὸς τὸ κρατεῖν. τοιγαροῦν ἐσώζοντο μὲν πολεμοῦντες, ἀπώλλυντο δὲ ἄρξαντες, διὰ τὸ μὴ ἐπίστασθαι σχολάζειν, μηδὲ ἠσκηκέναι μηδεμίαν ἄσκησιν ἑτέραν κυριωτέραν τῆς πολεμικῆς. τοῦτο [100] δὲ ἁμάρτημα οὐκ ἔλαττον. νομίζουσι μὲν γὰρ γίνεσθαι τἀγαθὰ τὰ περιμάχητα, δι᾽ ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κακίας· καὶ τοῦτο μὲν καλῶς· ὅτι μέντοι ταῦτα κρείττω τῆς ἀρετῆς ὑπολαμβάνουσιν, οὐ καλῶς. [70] φαύλως δ᾽ ἔχει καὶ περὶ τὰ κοινὰ χρήματα τοῖς Σπαρτιάταις. οὔτε γὰρ ἐν τῷ κοινῷ τῆς πόλεώς ἐστιν οὐδὲν, πολέμους μεγάλους ἀναγκαζομένοις πολεμεῖν· εἰσφέρουσί τε κακῶς. διὰ γὰρ τὸ τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὴν πλείστην

petua nauarchia alterius regni speciem quandam obtinet. Eodemque [3] pacto, quod etiam reprehendit in legibus Plato, summum legislatoris primumq; consilium quispiam reprehendat: ad bellicam nempe laudem quæ virtutis vna tantum pars est quæque ad victoriam consequendam valet, vniuersa eius institutio refertur. Itaque qui gerendis bellis florentes opes habebāt, iidem rerum potiti affligebantur & iacebant, propterea quod vti pace & otio nesciebant nec artem aut exercitationem vllam militari præstantiorem didicerant. [100] Quod peccatum quamuis tātum sit, quod sequitur tamē nihilo leuius est. Etenim bona de quibus inter homines certatur & dimicatur, virtute potius quam vitio parari existimabant. Idque præclare: sed ea virtute potiora & priora iudicabant, id vero non præclare. De [70] publica autē pecunia neutiquam est apud Lacedæmonios sapienter ordinatum. Nec enim cum grauissima bella suscipere atq; aggredi cogātur, vllum ciuitatis ærarium suppetit, & conferre illis graue atque acerbum est. Nā cum Spartiatæ magnum & latum

3 Decima reprehensio de vniuersa ciuitatis disciplina quæ ad vnam tantū virtutis partem pertineat. At in argumento contra dicimus ex Plutarcho & Xenophonte, de hoc postea rursus lib 7. num. 63. hæc reprehensio sumitur ex Platonis primo de legibus p.635.

100 Vndecima reprehensio quod imperium virtute melius statuerent.

70 Vltima reprehensio de ærario cui male prouisum sit. At valde ridicula cum nummi nisi se reus & quidem immensi ponderis nullius illic essent, & singuli, vt in nostra Roma fuit, suo sumptu militare aut publice commeatum & militaris cultum collatum inter se facultatibus capere possint.

agrum possideant, nequaquam inter se disquirunt, quantum quisque pensitare & conferre debeat. Ex quo legislatori non vtilitas illi proposita, sed incommoditas contraria contigit. Nam publice inopiam, priuatim auaritiam induxit. Sed hactenus de Lacedæmoniorum repub. Hæc enim fere sunt quæ animaduersione dignissima videantur.

γῆν, οὐκ ἐξετάζουσιν ἀλλήλων τὰς εἰσφοράς. ἀποβέβηκέ τε τοὐναντίον τῷ νομοθέτῃ τοῦ συμφέροντος. τὴν μὲν γὰρ πόλιν πεποίηκεν ἀχρήματον, τοὺς δ' ἰδιώτας φιλοχρημάτους. περὶ μὲν οὖν τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω. ταῦτα γάρ ἐστιν ἃ μάλιστ' ἄν τις ἐπιτιμήσειεν.

Argumentum 8. capitis.

Minos Cretensium rex & legislator in Creta rempub. tribus magistratuum generibus informauit, regno, Senatu, Cosmatu, possessiones æquauit, sic vt publice victus omnibus præberetur, ne soboles maiorem in modum excresceret legibus cauit, ad eamq; rem cum maribus cõsuetudinem induxit: vnde fabulati sunt poetæ Ganymedem a Ioue in Creta raptum esse: hanc autem rempub. Laconicæ magistram Aristoteles hoc capite confirmat fuisse, & eam varie tractat. Præponit enim in sodalitiis & tota procreationis ratione & periæcis cæteris in rebus parem vel inferiorem Laconica facit. Itaque toto fere isto capite comparatio est Laconicæ & Cretensis reipubl.

CAP. VIII.

Docetur initio quomodo Laconica respub. Cretenses imitata

Hvic autem reip. finitima est Cretensiũ respub. quę pauca Laconicis institutis nõ inferiora quidem

ΚΕΦ. η.

Ἡ δὲ Κρητικὴ πολιτεία, πάρεγγυς μέν ἐστι ταύτης· ἔχει δὲ, μικρὰ μὲν, οὐ χεῖρον.

τὸ δὲ

τὸ δὲ πλεῖον, ἧττον γλαφυρῶς. καὶ γὰρ ἔοικε, καὶ λέγεται δὲ, τὰ πλεῖστα μεμιμῆσθαι τὴν Κρητικὴν πολιτείαν ἡ τῶν Λακώνων· τὰ δὲ πλεῖστα τῶν ἀρχαίων, ἧττον διήρθρωται τῶν νεωτέρων. φασὶ γὰρ τὸν Λυκοῦργον, ὅτε τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Χαρίλλου τοῦ βασιλέως καταλιπὼν ἀπεδήμησε, τότε τὸν πλεῖστον διατρίψαι χρόνον περὶ τὴν Κρήτην διὰ τὴν συγγένειαν. ἄποικοι γὰρ οἱ Λύκτιοι τῶν Λακώνων ἦσαν· κατέλαβον δ' οἱ πρὸς τὴν ἀποικίαν ἐλθόντες, τὴν τάξιν τῶν νόμων ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς τότε κατοικοῦσι. διὸ καὶ νῦν οἱ περίοικοι τὸν αὐτὸν τρόπον χρῶνται αὐτοῖς, ὡς κατασκευάσαντος Μίνω πρώτου τὴν τάξιν τῶν νόμων. δοκεῖ δ' ἡ νῆσος καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν Ἑλληνικὴν πεφυκέναι καὶ κεῖσθαι καλῶς· πάσῃ γὰρ ἐπίκειται τῇ θαλάσσῃ, σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ἱδρυμένων περὶ τὴν θάλασσαν πάντων. ἀπέχει γὰρ, τῇ μὲν ὀλίγον τῆς Πελοποννήσου, τῇ δὲ τῆς Ἀσίας τοῦ περὶ Τριόπιον τόπου καὶ Ῥόδου· διὸ καὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἀρχὴν κατέσχεν ὁ Μίνως, καὶ τὰς νή-

illa, sed certe magna ex parte, minus eleganter minusq; splendide descripta complectitur.

Etenim Laconũ resp. plurimis in reb. videtur & ita sane perhibetur ad imaginẽ reip. Cretensis esse composita. At fere veteres & antiquæ constitutiones min⁹ politæ sunt & concinnę quam recentiores & nouæ. Memoratur aũt Lycurgus, cũ tutela Charilai regis relicta peregrinaretur. In Creta multos annos cum amicis & ꝓpinquis consumpsisse. Nã Lyctii Laconũ coloni, cũ in coloniã illi deducti essent veterũ & indigenarũ colonorũ leges acceperãt. Itaque illis etiam legib. perieci hoc tempore similiter vtuntur, tanquam Minos illis primus eas leges cõdiderit. Enimuero hæc insula ad imperium Græciæ nata videtur, & percommode posita: vniuerso enim mari vndique imminet, Græcis fere omnib. maritimas oras accolentibus. Nam tenui spatio hinc à Pelopõneso, illinc ab Asia versus Triopium & Rhodum distinguitur. Itaq; maris imperium Minos obtinuit: Atque ex insulis alias vi domuit, alias incultas & desertas deductis coloniis

Sit, & Creta situs describitur: vnde statuitur hac insulam ad imperium Græciæ ftam esse, & Minois imperium breuiter attingitur.

Plato in Minoe 40. idem folio 633. 644.

frequentauit. tandemq; cum in Siciliam inuasisset, illic ad Camerinum diem suum obiit. [3] Cretensium autem institutis & moribus Laconum instituta, moresque magna similitudine respondent. Laconibus enim arant hilotes: Cretensibus autem periæci. In vtroque populo suæ quoque sodalitates insunt: quæ nec olim à Laconibus phiditia, sed vt à Cretensibus Andria nominabantur. Vnde perspici potest Laconũ non illa tãtum sodalitia, sed rempublicam quoq; illinc profectam esse. Ephororum etiam & Cosmorũ qui in Creta appellantur, potestas eadem est, nisi forte quod Ephori numero tãtum quinq; sunt, Cosmi decem. Ac senatores quidem senatoribus, quos Cretes consilium vocant, authoritate simili conueniunt. Regale etiam imperium quõdam Cretes habuerũt, sed postea de repub. sustulerunt, bellique principatũ Cosmi vsurparunt. Concionum autẽ comitiorumque potestatem communem vterque populus habet: nullam tamen hic ad authoritatem aliã, nisi vt Senatorum cõsulta decretaque Cosmorum suffragiis suis probet vel improbet. [7] Cæterum sodalitates lautius à Cretensib. quam

3 Similitudo prima Laconicæ & Cretensis reip. ex secretis & sodalitiis, tribunis specius. Senatorib. regibus, comitiis vnde apparet Laconicam ex Cretensi deductam.

Ephori numero tantum quinq;.

7 Dissimilitudo prima ex so-

σοις, τὰς μὲν ἐχειρώσατο, τὰς δ᾽ ᾤκισε· τέλος δὲ ἐπιθέμενος τῇ Σικελίᾳ, τὸν βίον ἐτελεύτησεν ἐκεῖ περὶ Κάμικον. [3] ἔχει δ᾽ ἀνάλογον ἡ Κρητικὴ τάξις πρὸς τὴν Λακωνικήν. γεωργοῦσί τε γάρ, τοῖς μὲν εἵλωτες, τοῖς δὲ Κρησὶν οἱ περίοικοι. καὶ συσσίτια παρ᾽ ἀμφοτέροις ἐστί· καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλουν οἱ Λάκωνες οὐ φιδίτια, ἀλλ᾽ ἀνδρεῖα, καθάπερ οἱ Κρῆτες. ᾗ καὶ δῆλον ὅτι ἐκεῖθεν ἐλήλυθεν. ἔτι δὲ τῆς πολιτείας ἡ τάξις. οἱ μὲν γὰρ ἔφοροι τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν τοῖς ἐν τῇ Κρήτῃ καλουμένοις κόσμοις. πλὴν οἱ μὲν ἔφοροι, πέντε τὸν ἀριθμόν· οἱ δὲ κόσμοι, δέκα εἰσίν. οἱ δὲ γέροντες τοῖς γέρουσιν, οὓς καλοῦσιν οἱ Κρῆτες βουλήν, ἴσοι. βασιλεία δὲ πρότερον μὲν ἦν, εἶτα κατέλυσαν οἱ Κρῆτες, καὶ τὴν ἡγεμονίαν οἱ κόσμοι τὴν κατὰ πόλεμον ἔχουσιν. ἐκκλησίας δὲ μετέχουσι πάντες· κυρία δ᾽ οὐδενός ἐστιν, ἀλλ᾽ ἢ συνεπιψηφίσαι τὰ δόξαντα τοῖς γέρουσι καὶ τοῖς κόσμοις.

[7] τὰ μὲν οὖν τῶν συσσιτίων ἔχει βέλτιον τοῖς Κρησὶν ἢ τοῖς

Λάκωσιν. ἐν μὲν γὰρ Λακεδαίμονι κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος εἰσφέρει τὸ τεταγμένον· εἰ δὲ μή, μετέχειν νόμος κωλύει τῆς πολιτείας, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον· ἐν δὲ Κρήτῃ, κοινοτέρως. ἀπὸ πάντων γὰρ τῶν γινομένων καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων, (καὶ) ἐκ τῶν δημοσίων καὶ φόρων οὓς φέρουσιν οἱ περίοικοι, τέτακται μέρος, τὸ μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς κοινὰς λειτουργίας, τὸ δὲ τοῖς συσσιτίοις, ὥστε ἐκ κοινοῦ τρέφεσθαι πάντας, καὶ γυναῖκας, καὶ παῖδας, καὶ ἄνδρας. πρὸς δὲ τὴν ὀλιγοσιτίαν, ὡς ὠφέλιμον, πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς τοὺς ἄρρενας ποιήσας ὁμιλίαν. περὶ ἧς εἰ φαύλως, ἢ μὴ φαύλως, ἕτερος ἔσται τοῦ διασκέψασθαι καιρός. ὅτι δὲ τὰ περὶ τὰ συσσίτια βέλτιον τέτακται τοῖς Κρησίν, ἢ τοῖς Λάκωσι, φανερόν.

70 τὰ δὲ περὶ τοὺς κόσμους, ἔτι χεῖρον τῶν ἐφόρων. ὃ μὲν γὰρ ἔχει κακὸν τὸ τῶν ἐφόρων ἀρχεῖον, ὑπάρχει καὶ τούτοις· γίνονται γὰρ οἱ τυχόντες. ὃ δ'

quam Laconibus sunt instituta: Lacedemones siquidē suam quisque partem in singula capita præscriptam confert, alioqui legibus à repub. sicut antea dictum est, secluditur. Apud Cretenses autem magis populariter id efficitur: Ex omnibus enim tum fructibus, tum pecoribus, tum publicis vectigalibus & tributis, quæ periæci conferunt, pars quidem religionibus & publicis sacrificiis, pars vero sodalitatibus impenditur. Itaque omnibus & mulieribus & pueris & viris publice victus suppeditatur.

dalitiis & pro creatione, & sobolis modus melius sit institutus in Creta.

Cæterum de victus frugalitate & parsimonia tanquam de re vtili & salutari, Itemque de virorum à mulieribus, ne nimiam sobolē parerent, distractione & abstinentia legislator permulta philosophatus est ad eamq; rem etiā masculorum consuetudinem induxit, Improbene an secus aliud erit disputādi tempus. Perspicuum igitur est sodalitates Cretensibus præclarius institutas esse quam Laconibus.

Hæc lex est Cretum de qua capite superiore. Plato 616. quæ septimo libro damnatur.

7° Cosmorum vero magistratum deterius quam Ephororū: tametsi enim malum, quod ex Ephororū collegio vt cuiuis magistratus ille pateat, idē ipsum ex or-

70 Dissimilitudo secunda quod cosmi deterius in Creta, quam Ephori in Sparta, quia illi ex certis tantum familiis fiant.

dine cosmorū oritur, & existit, tamen cōmoditas, quam illic resp. percipit, hic nulla est. Nam cum sit illic Ephoratus omnium communis, populus certe summi magistratus particeps, remp. saluam esse cupit. hic vero non ex omnibus Cosmi deligun-tur, sed è certis familiis, atq; ex iis qui Cosmi fuerunt, Senatores eligūtur: [1] de quibus idem, quod de Spartanis senatoribus dici potest. Nam & rationes rerum à se gestarum non reddere, & perpetuum magistratum tenere, maius quidem præmiū est illis quam dignitas eorum desideret: & non ex scripta lege, sed ex sua libidine iudicare periculosum.

1 Similitudo secunda vtriusq; reip. quod male senatores sint immunes à rationibus, & perpetui quodlibet iudices.

[2] Nec quia populus iis honoribus exclusus quiescit, ideo argumentum nullum est bene constitutę ciuitatis: Nec tamē vt Ephoris ita Cosmis in insula lōge ab iis, qui corrūpere quidem possunt, habitantibus vlla quæstus est occasio. Quanquam minime probanda est ea medicina, quā aduersus eiusmodi corruptelas adhibent. Est enim absurda minimeque vrbana, sed Dinastiæ cuidā potius accommodata. Nonnulli.n. coniurati vel è collegiis ipsorū vel è priuatis Cos-

2 Dissimilitudo tertia, & Cosmi difficilius corrumpantur, sed medicinam tamen creticā cōtra corruptelas Aristoteles hic improbat.

ἐκεῖ συμφέρει πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐνταῦθ' οὐκ ἔστιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ, διὰ τὸ τὴν αἵρεσιν ἐκ πάντων εἶναι, μετέχων ὁ δῆμος τῆς μεγίστης ἀρχῆς, βούλεται μένειν τὴν πολιτείαν· ἐνταῦθα δ' οὐκ ἐξ ἁπάντων αἱροῦνται τοὺς κόσμους, ἀλλ' ἐκ τινῶν γενῶν, καὶ τοὺς γέροντας ἐκ τῶν κεκοσμηκότων. [1] περὶ ὧν τοὺς αὐτοὺς ἄν τις εἴπειε λόγους, καὶ περὶ τῶν ἐν Λακεδαίμονι γινομένων. τὸ γὰρ ἀνυπεύθυνον καὶ τὸ διὰ βίου, μεῖζόν ἐστι γέρας τῆς ἀξίας αὐτοῖς· καὶ τὸ μὴ κατὰ γράμματα ἄρχειν, ἀλλ' αὐτογνώμονας, ἐπισφαλές.

[2] τὸ δ' ἡσυχάζειν μὴ μετέχοντα τὸν δῆμον, οὐδὲν σημεῖον τοῦ τετάχθαι καλῶς· οὐδὲ γὰρ λήμματός τι τοῖς κόσμοις, ὥσπερ τοῖς ἐφόροις, πόρρω γ' ἀποικοῦσιν ἐν νήσῳ τῶν διαφθερούντων. ἣν δὲ ποιοῦνται τῆς ἁμαρτίας ταύτης ἰατρείαν, ἄτοπος, καὶ οὐ πολιτικὴ, ἀλλὰ δυναστευτική. πολλάκις γὰρ ἐκβάλλουσι συστάντες τινὲς τοὺς κόσμους, ἢ τῶν συναρχόντων αὐτῶν, ἢ τῶν ἰδιωτῶν. ἔξεστι δὲ καὶ μεταξὺ τοῖς κόσμοις ἀ-

πειπεῖν

πίπτειν τὴν ἀρχήν. ταῦτα δὴ πάντα βέλτιον γίνεσθαι κατὰ νόμον ἢ κατ' ἀνθρώπων βούλησιν· οὐ γὰρ ἀσφαλὴς ὁ κανών. πάντων δὲ φαυλότατον, τὸ τῆς ἀκοσμίας ἣν καθιστᾶσι πολλάκις, ὅταν μὴ δίκας βούλωνται δοῦναι, τῶν δυνατῶν. ᾗ καὶ δῆλον ὡς ἔχει τι πολιτείας ἡ τάξις, ἀλλ' οὐ πολιτεία ἐστὶν, ἀλλὰ δυναστεία μᾶλλον. εἰώθασι δὲ, διαλαμβάνοντες τὸν δῆμον καὶ τοὺς φίλους, μοναρχίαν ποιεῖν καὶ στασιάζειν, καὶ μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους. καί τοι τί διαφέρει τὸ τοιοῦτον, ἢ διά τινος χρόνου μηκέτι πόλιν εἶναι τὴν τοιαύτην, ἀλλὰ λύεσθαι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν; ἔστι δ' ἐπικίνδυνος οὕτως ἔχουσα πόλις τῶν βουλομένων ἐπιτίθεσθαι καὶ δυναμένων. ἀλλά, καθάπερ εἴρηται, σώζεται διὰ τὸν τόπον. ξενηλασίας γὰρ τὸ πόρρω πεποίηκε.

7 διὸ καὶ τὸ τῶν περιοίκων μένει τοῖς Κρησίν· οἱ δ' εἵλωτες ἀφίστανται πολλάκις. οὔτε γὰρ ἐξωτερικῆς ἀρχῆς κοινωνοῦσιν οἱ Κρῆτες, νεωστὶ

mos eiiciunt, Cosmisque interim licet interdicere magistratu. Quæ omnia sane fieri præstiterit lege, quam hominum, quæ tam incerta regula est, voluntate. Ex omnibus autem peccatis nullum deterius, neque fœdius est ea reipub. perturbatione, quę à locupletibus & potentibus cũ iudicia disturbant, excitatur: vnde palam est eiusmodi constitutione aliquã quidem reipublicæ particulam, non rempubl. sed Dynastiam potius institui. Solent enim populo & amicis factione distractis Monarchiam creare, & seditiones facere, bellisque ciuilibus inter se decertare. Et quidem quid interest an eiusmodi perturbatio rerum inducta sit, an quodam temporis interuallo ciuitas ea nulla sit, ciuiumque communitas euertatur? Ciuitatis profecto sic agitatę & vexatæ status valde periculosus est, si qui velint aut possint inuadere. Verumtamen (sicuti supradictum est) hæc insula loci natura defenditur & conseruatur, quo hostiles externorum incursiones & impetus arceantur.

Reprehendit in Creta potentium contentiones in turbandis iudiciis.

Caussæ quibus Creta in suo statu non conseruaretur.

7 Itaque Periæci Cretensibus in fide & officio permanent, cum hilotes sæpe tamen defecerint, quoniam Cretensibus externi imperii cõmunio

7 Concludit ad extremam imbecillitatẽ Cretensium legum ex euentu cu-

nulla eſt. Attamen externum bellum nuper iis illatum declarauit, quam debiles & infirmæ eſſent eorum leges. Sed de Cretum republic. ſatis.

τε πόλεμος ξενικὸς διαβέβηκεν εἰς τὴν νῆσον· ὃ πεποίηκε φανερὰν τὴν ἀσθένειαν τῶν ἐκεῖ νόμων. περὶ μὲν ταύτης εἰρήσθω τοσαῦθ' ἡμῖν τῆς πολιτείας.

iuſdam belli. Argumēto ſatis [illegible]. Poſſet enim bonum ab improbis ſuperari. Leges integræ erant Platonis tempore. Plato in Minoe 41.

Argumentum 9. capitis.

CArthago Ariſtotelis tempore princeps Aphricæ ciuitas, reip. gubernandæ ſapientia tam inſignis, vt eam videatur omnibus, non ſolum barbaris & græcis etiam tamquam ciuitatibus Ariſtoteles antepoſuiſſe, quoniam hanc ſolam ex omnibus barbaris cum qua decertaret principem delegit, & Laconicæ reip. omnibus fere partibus anteponit: Nec adhuc in vlla Græca repub. tam multa commendauit. Commendat enim omnia laudanda reip. genera, commendat regnum, quia virtute eligatur, hæreditaria ſucceſſione non vſurpetur. Commendat Ariſtocratiam multis quidem nominibus, quia magiſtratus & virtute creentur, & ſine ſorte mandentur, et ſine mercede gerantur, et à cunctis ordinibus iudicia exerceantur. Commendat in Centumuiratu Timocratiam, quia ex optimis viris nominetur. Reprehendit autem in regno nihil, immo tyrannnum aut nullum carthagine fuiſſe. At in Ariſtocratia reprehendit Oligarchiam quandam, quia ex paucis iiſque tantum opulentis magiſtratus deſignentur, & quidem ſic, vt ab vno multi occupentur. In Timocratia Politiam, Democratiam quandam arguit, quia populus interdum ſuperiorem regibus & ſenatoribus authoritatem habeat.

CAP.

ΚΕΦ. Θ.

Πολιτεύεσθαι δὲ δοκοῦσι καὶ Καρχηδόνιοι καλῶς, καὶ πολλὰ περιττῶς πρὸς τοὺς ἄλλους· μάλιστα δ' ἔνια παραπλησίως τοῖς Λάκωσιν. αὗται γὰρ αἱ πολιτεῖαι τρεῖς, ἀλλήλαις τε σύνεγγύς πως εἰσί, καὶ τῶν ἄλλων πολὺ διαφέρουσιν, ἥ τε Κρητικὴ, καὶ ἡ Λακωνικὴ; καὶ τρίτη τούτων, ἡ (τῶν) Καρχηδονίων· καὶ πολλὰ τῶν τεταγμένων ἔχει παρ' αὐτοῖς καλῶς. σημεῖον δὲ πολιτείας συντεταγμένης, τὸ τὸν δῆμον ἔχουσαν, διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μήτε στάσιν, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι, μήτε τύραννον. ἔχει δὲ παραπλήσια τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ, τὰ μὲν συσσίτια τῶν ἑταιρειῶν, τοῖς φιδιτίοις· τὴν δὲ τῶν ἑκατὸν καὶ τεττάρων ἀρχὴν, τοῖς ἐφόροις, πλὴν οὐ χεῖρον. οἱ μὲν γὰρ, ἐκ τῶν τυχόντων εἰσί· ταύτην δ' αἱροῦνται τὴν ἀρχὴν ἀριστίνδην. τοὺς δὲ βασιλεῖς καὶ τὴν γερουσίαν, ἀνάλογον τοῖς ἐκεῖ βασιλεῦσι καὶ γέρουσι. καὶ βέλτιον δὲ τοὺς βασιλεῖς, μήτε κατὰ τὸ αὐτὸ

CAP. IX.

REMPUB. vero preclaris institutis fundatam & cæteris longe præstātiorem habere, Carthaginiēses mihi videntur, ac nonnullis in rebus Laconicæ potissimum reip. similem. hæ siquidem tres respub. & quodammodo inter se finitimæ sunt, & cęteris omnibus multis partibus anteponendæ, Cretum Laconum, Carthaginensium. Ac certe permulta sunt apud Carthaginenses eximie constituta. Argumentumque est reipub. sapienter institutæ: quod tametsi Democratiam quandam complexa sit. In suis tamen institutis ac legibus integra permaneat, neq; (quod memoratu dignū sit) seditiones moueat, neque tyrannos recipiat. Habet autem, quæ Laconicæ reip. similia sunt, non solum cōuiuia sodalitatum, quę Phiditiis, sed etiam centum & quatuor virorum collegium qui Ephoris respondeant, nisi quod etiam prudentius id habeant. Ephoratum siquidem sine delectu quiuis adipisci potest, centūuiratus autem optimatibus creditur & mandatur. Ac reges quidem atque Senatores Peni regibus ac senatoribus

Comparatur initio respub. Carthaginensium cum Cretica & Laconica rep. sed pracipue cū Laconica & ei praponitur. Nō solum quia stabilis & quieta, & sine tyrannis permaneat, sed quia centumuiros melius q̄ ephoros & reges instituat. & certe videtur non tātum Laconib. cū Pœnis ea reip similitudo fuisse sed amicitia. Testis est Xantippus Lacedæmonius, Carthaginis penè capta liberator & reguli victor.

Laconicis perſimiles creantur: Sed tamen Carthagine melius, quod reges nec ſemper ex eadem familia, neque ex qualibet: ac ſi qua forte clara fuerit & probata, non ex ea potius ætate ſuperiores aſſumuntur, quam virtute inſigniores eliguntur. Reges enim magnarum rerum ſummam poteſtatem adepti, ſi inertes & ignaui fuerint, magnis incommodis rempublicam afficiunt, ſicuti iam Spartanam rempubl. affecerunt. Pleraq; vero quæ prolapſione aliqua aut egreſſione reprehendi atque improbari ſolent, cum ſint iſti reipub. cum cæteris aut memoratis communia, nõ perſequar. [7] At ꝙ hic ad hypotheſin Ariſtocratiæ atq; reipub. propoſitum finem pertinet, id quidem prætereundum non eſt, alia quidẽ magis ad Democratiã, alia vero magis ad Oligarchiam declinare. Etenim hæc ad populum referendi, illa non referẽdi, reges quidem & Senatores, ſi (cõſentiant inter ſe) totum ius habẽt: at ſi diſſentiant, populus eorum dominus efficitur. Quicquid. n. referunt, hi non ſolum audiendi, quæ magiſtratibus viſa fuerint, ſed plane cognoſcendi atque iudicandi, & libere quæ voluerit, de relatis inducendi ac reſcindendi poteſtas eſt. Quod in aliis rebuſpublicis non concedi-

εἶ) γένος, μηδὲ τοῦτο τὸ τυχὸν, εἴτε διαφέρον ἐκ τούτων αἱρετοὺς μᾶλλον ἢ καθ' ἡλικίαν. μεγάλων γὰρ κύριοι καθεστῶτες, ἂν εὐτελεῖς ὦσι, μεγάλα βλάπτουσι, καὶ ἔβλαψαν ἤδη τὴν πόλιν τὴν τῶν Λακεδαιμονίων. τὰ μὲν οὖν πλεῖστα τῶν ἐπιτιμηθέντων ἂν διὰ τὰς παρεκβάσεις, κοινὰ τυγχάνει πάσαις ὄντα ταῖς εἰρημέναις πολιτείαις.

7 τῶν δὲ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τῆς πολιτείας, τὰ μὲν εἰς δῆμον ἐκκλίνει μᾶλλον, τὰ δὲ εἰς ὀλιγαρχίαν. τοῦ μὲν γὰρ, τὸ μὲν προσάγειν, τὸ δὲ μὴ προσάγειν πρὸς τὸν δῆμον, οἱ βασιλεῖς κύριοι μετὰ τῶν γερόντων, ἂν ὁμογνωμονῶσι πάντες· εἰ δὲ μὴ, καὶ τούτων ὁ δῆμος· ἃ δὲ ἂν εἰσφέρωσιν οὗτοι, οὐ διακοῦσαι μόνον ἀποδιδόασι τῷ δήμῳ τὰ δόξαντα τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλὰ κύριοι κρίνειν εἰσί· καὶ τῷ βουλομένῳ τοῖς εἰσφερομένοις ἀντειπεῖν ἔξεστιν· ὅπερ ἐν ταῖς ἑτέραις

7 Reprehenditur in Carthaginenſium repub. Democratia, quia populus interdũ ſupra reges & ſenatores eſſet: ſed ad cõſequẽs non eſt, quia in populo vniuerſo etiam ſenatores inſunt, vt Romæ, Item Oligarchia trib. argumentis, primo quia tãtum ex optimatibus quinque viri & cẽtumviri fierent. At nec Oligarchia eſt, cum ex optimis viris magiſtratus legũtur locus hic totus parum eſt. In Græca textu pauca ad explendũ ſenſum addidimus

ραις πολιτείαις οὐκ ἔστι. τὸ δὲ τὰς πενταρχίας, κυρίας οὔσας πολλῶν καὶ μεγάλων, ὑφ' αὑτῶν αἱρετὰς εἶναι, καὶ τὴν τῶν ἑκατὸν ταύτας αἱρεῖσθαι τὴν μεγίστην ἀρχήν· ἔτι δὲ ταύτας πλείονα ἄρχειν χρόνον τῶν ἄλλων· καὶ γὰρ ἐξεληλυθότες ἄρχουσι, καὶ μέλλοντες· ὀλιγαρχικόν· τὸ δὲ ἀμίσθους καὶ μὴ κληρωτάς, ἀριστοκρατικὸν θετέον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον· καὶ τὸ τὰς δίκας ὑπὸ τῶν ἀρχείων δικάζεσθαι πάσας, καὶ μὴ ἄλλας ὑπ' ἄλλων, καθάπερ ἐν Λακεδαίμονι. παρεκβαίνει δὲ τῆς ἀριστοκρατίας ἡ τάξις τῶν Καρχηδονίων μάλιστα πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν κατά τινα διάνοιαν, ἣ συνδοκεῖ τοῖς πολλοῖς. οὐ γὰρ μόνον ἀριστίνδην, ἀλλὰ καὶ πλουτίνδην οἴονται δεῖν αἱρεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας. ἀδύνατον γὰρ τὸν ἀποροῦντα καλῶς ἄρχειν καὶ σχολάζειν. εἴπερ οὖν τὸ μὲν αἱρεῖσθαι πλουτίνδην, ὀλιγαρχικόν, τὸ δὲ κατ' ἀρετήν, ἀριστοκρατικόν, αὕτη τις ἂν εἴη τάξις τρίτη, καθ' ἥν περ συντέτακται καὶ τοῖς Καρχηδονίοις τὰ περὶ τὴν πολιτείαν. αἱροῦνται γὰρ εἰς δύο ταῦτα

conceditur, Idque ſane Democraticũ putandum eſt. At vero quod quinque viri magna atque ampla authoritate præditi, ex optimatibus duntaxat eligantur, & ab his rurſus centumuiri, qui ſummus magiſtratus eſt, creentur, quodq; hi diutius quam cæteri, in imperio permaneant nam & perfuncti magiſtratus deſignati imperant, certe Oligarchicũ eſt: tametſi quod magiſtratus ſine mercede gerantur, ſine ſorte mandentur: quod omnia iudicia à cunctis ordinib. non alia ab aliis, vt Lacedæmone ſit, exerceantur, & ſi quid eiuſmodi eſt, Ariſtocraticum cenſendum eſt. Deflectit autem ab Ariſtocratia Carthaginenſium reſpub. maxime ad Oligarchiam quadam ratione, quæ pleriſque cõprobatur. Nec enim faciendis magiſtratib. virtutis tãtum, ſed opum etiam rationẽ habendã eſſe arbitrantur, quaſi fieri nõ poſſit, vt egentes iuſte & tranquille rempub. gerant.

Correctio, quod hic tamen ſit aliquid ariſtocraticum.

Secundum argumentum de Oligarchia qa in mandandis magiſtratibus ratio diuitiarũ & cenſus habeatur.

Cum igitur diuitiis quidem magiſtratus committere Oligarchicum ſit: virtuti autem Ariſtocraticum: Hęc ſane cõſtitutio (qua reſpub. Carthaginenſium deſcripta eſt) tertia quædã ſpe-

cies erit à superiorib. diuersa: Duo siquidẽ illa spectant, cum vel maximos magistratus, vel reges & belli duces instituunt. Atque hæc ab Aristocratia declinatio, legum latoris imprudentiæ tribuenda est. Ex omnibus enim rebus hæc imprimis est habenda ratio, vt optimi atque honestissimi viri siue sint in imperio constituti, siue priuati, liberali & ab indecoris actionibus aliena vacatione fruatur. Quod si ad opes & diuitias quietis illius gratia respiciendum est, absurdum profecto fuerit, maximos quosque magistratus vt regnum, vt belli principatum, venales fieri, hæc enim lex maiorem diuitiis honorem quam virtuti tribuit, totamque ciuitatem auaritiæ sordib. inficit. Quicquid enim ciuitatis princeps in honore habuerit, necesse est iisdem rebus consentaneã reliquorum ciuium sententiã esse. At in qua repub. non summa virtuti dignitas, summusque honos attribuitur, in ea sane firmos Aristocratiæ reipub. status esse, nullo modo potest. Nam qui precio & pecunia Magistratus adepti sunt, par est profecto vt lucrum in rep. sectentur, quoniam largitionibus ad eam peruenerint. Nec enim credibile est vt Carthaginenses tamen existimant virum bonum quãuis

Author fuit huius lapsus legumlator quia magistratib. honesta vitæ præmia non præposuerit: & proinde condemnatur census in creandis magistratibus, quia turpe sit magistratus æstimari pecunia, & hac occasione ciuitas ad auaritiam impellatur.

βλέποντες, καὶ μάλιστα τὰς μεγίστας, τούς τε βασιλεῖς, καὶ τοὺς στρατηγούς. δεῖ δὲ νομίζειν ἁμάρτημα νομοθέτου, τὴν παρέκβασιν εἶναι τῆς ἀριστοκρατίας ταύτην. ἐξ ἀρχῆς γὰρ τοῦθ' ὁρᾶν ἐστι τῶν ἀναγκαιοτάτων, ὅπως οἱ βέλτιστοι δύνωνται σχολάζειν, καὶ μηδὲν ἀσχημονεῖν, μὴ μόνον ἄρχοντες, ἀλλὰ μηδ' ἰδιωτεύοντες. εἰ δὲ δεῖ βλέπειν καὶ πρὸς εὐπορίαν, χάριν σχολῆς, φαῦλον τὸ τὰς μεγίστας ὠνητὰς εἶναι τῶν ἀρχῶν, τήν τε βασιλείαν, καὶ τὴν στρατηγίαν. ἔντιμον γὰρ ὁ νόμος οὗτος ποιεῖ τὸν πλοῦτον μᾶλλον τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν πόλιν ὅλην φιλοχρήματον. ὅ τι δ' ἂν ὑπολάβῃ τίμιον εἶναι τὸ κύριον, ἀνάγκη καὶ τὴν τῶν ἄλλων πολιτῶν δόξαν ἀκολουθεῖν τούτοις. ὅπου δὲ μὴ μάλιστα ἀρετὴ τιμᾶται, ταύτην οὐχ οἷόν τε εἶναι βεβαίως ἀριστοκρατικὴν πολιτείαν. ἐθίζεσθαι δὲ εὔλογον κερδαίνειν τοὺς ὠνουμένους, ὅταν δαπανήσαντες ἄρχωσιν·

ἄτοπον

paupe-

ἄτοπον γὰρ, εἰ πένης μὲν ὤν, ἐπιεικὴς δὲ, βουλήσεται κερδαίνειν· φαυλότερος δὴ ὤν, οὐ βουλήσεται, δαπανήσας.

3 διὸ δεῖ τοὺς δυναμένους ἀριστ᾽ ἀρχεῖν, τούτους ἄρχειν. βέλτιον δὴ, εἰ καὶ παρεῖτο τὴν ἀπορίαν τῶν ἐπιεικῶν ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ ἀρχόντων γε ἐπιμελεῖσθαι τῆς σχολῆς. φαῦλον δ᾽ ἂν δόξειεν εἶναι καὶ τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν· ὅπερ εὐδοκιμεῖ παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις· ἓν γὰρ ὑφ᾽ ἑνὸς ἔργον ἄριστ᾽ ἀποτελεῖται. δεῖ δὴ ὅπως γίνηται τοῦθ᾽ ὁρᾶν τὸν νομοθέτην, καὶ μὴ προστάττειν τὸν αὐτὸν αὐλεῖν καὶ σκυτοτομεῖν. ὥσθ᾽ ὅπου μὴ μικρὰ πόλις, πολιτικώτερον πλείονας μετέχειν τῶν ἀρχῶν, καὶ δημοτικώτερον. κοινότερόν τε γὰρ, καθάπερ εἴπομεν, καὶ κάλλιον ἕκαστον ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν, καὶ θᾶττον. δῆλον δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν πολεμικῶν, καὶ τῶν ναυτικῶν. ἐν τούτοις γὰρ ἀμφοτέροις, διὰ πάντων, ὡς εἰπεῖν, διελήλυθε τὸ ἄρχειν καὶ τὸ ἄρχεσθαι. ὀλιγαρχικῆς δ᾽ οὔσης τῆς πολιτείας, ἄριστα ἐκφεύγουσι, τῷ

pauperem, sordidos quæstus in republica quæsiturũ: Nequam vero & improbũ cum honoris assequendi gratia multa profuderit, exhaustas & exinanitas opes nõ repleturum. [3] Quamobrem qui possit iuste & honeste remp. gerere, hunc ad imperiũ statuamus accersendũ esse. Laudabilius vero fuisset, si legislator in viris bonis hãc opulentiam non requireret, magistratuum tamen quieti & otio cõsuleret: Nec illud poro probãdum esse videatur, quamuis Carthagine gloriosum vt magistratus cõplures vnus amplectatur. Optime siquidem ab vno vnum opus efficitur, quod vt fiat, legislatoris est prouidere atq; imperare, ne sit idẽ sutor & cytharedus. Itaque in magna & ampla ciuitate quãto pluribus ad honores aditus patebit, tanto & ad ciuilem societatem fuerit aptius, & ad popularem communionem accommodatius: & eorum vnumquodq; quanto fiet à pluribus, (vt diximus) tanto sane & melius & expeditius efficietur: quod facile perspicitur & bellicis & nauticis muneribus, in quibus imperandi parendiq; ratio mirifice distincta ac distributa cernitur. At vero quãuis Oligarchicum genus in ea ciuitate

3 Concluditur viros bonos etiã pauperes ad rẽpub. adhibẽdos esse sed honestis præmiis sustentandos.

Plato 437.

Vltimum argumentum de Oligarchia, quia ab vno magistratus cõplures gerantur, quod ipsum simil. exemplis reprehenditur.

Coloniarum deductio aduersus populi seditiones reprehenditur, tanquam infirmū remedium At nulla & firma propugnacula in colonijs quondam & Græcis & Romanis fuere.

dominetur, commodissime tamē omnes inde profectas difficultates effugiunt. Vt.n. ciuitatis pars augeri ditariq; possit, colonias in alias ciuitates deducunt, vt hac ratione seditionum morbis mederi, & stabilē rempublicam tueri videantur. Verūenimuero fortuitū illud & incertū est: Seditiones. n. legumlatoris prudentia coercendæ sunt & reprimendæ. Nūc vero si quędam calamitas inciderit, & plebs à principib. secesserit, nullā pacis & tranquillitatis medicinam leges afferre poterūt. Ac Laconū, Cretum, Carthaginensium respub. quæ quidem merito celebrantur, hoc modo se habent.

πλουτεῖν, ἀεί τι τοῦ δήμου μέρος ἐκπέμποντες ἐπὶ τὰς πόλεις. τούτῳ γὰρ ἰῶνται, καὶ ποιοῦσι μόνιμον τὴν πολιτείαν. ἀλλὰ τοῦτο ἐστι τύχης ἔργον. δεῖ δὲ ἀστασιάστους εἶναι διὰ τὸν νομοθέτην. νῦν δ᾽, ἂν ἀτυχία γένηταί τις, καὶ τὸ πλῆθος ἀποστῇ τῶν ἀρχομένων, οὐδέν ἐστι φάρμακον διὰ τῶν νόμων, τῆς ἡσυχίας. περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείας, καὶ Κρητικῆς, καὶ τῆς Καρχηδονίων, αἵπερ δικαίως εὐδοκιμοῦσι, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Argumentum 10. capitis.

HOc caput historicum fere totum est, de politicis philosophis & eorum dissimilitudine & inuentis. Scripserat autem Aristoteles respub. vrbium centum quinquaginta octo, vt Laertius author est, quo ex opere videtur potius conclusio hæc excerpta, quam secundi huius politici disputationi proprie accommodata. De septem autem philosophis hic historica contexitur, Solone, Zaleno, Charanda, Philolao, Dracone, Pittaco, Androdamante. Sed initio plura de Solone, quomodo Senatus Oligarchiam represserit, & populo potestatem summā dederit magistratus omnes et nominan-

minandi & corrigendi & de rebus omnibus iudicandi. Hiſtoria de Solone valde mendoſa eſt.

ΚΕΦ. Ι.

Τῶν δὲ ἀποφηναμένων τι περὶ πολιτείας, ἔνιοι μὲν οὐκ ἐκοινώνησαν πράξεων πολιτικῶν οὐδ᾽ ὡντινωνοῦν, ἀλλὰ διετέλεσαν ἰδιωτεύοντες τὸν βίον· περὶ ὧν εἴ τι ἀξιόλογον, εἴρεται σχεδὸν περὶ πάντων. ἔνιοι δὲ νομοθέται γεγόνασιν, οἱ μὲν ταῖς οἰκείαις πόλεσιν, οἱ δὲ καὶ τῶν ὀθνείων τισὶ πολιτευθέντες αὐτοί· καὶ τούτων, οἱ μὲν νόμων ἐγένοντο δημιουργοὶ μόνον, οἱ δὲ καὶ πολιτείας, οἷον καὶ Λυκοῦργος, καὶ Σόλων· οὗτοι γὰρ καὶ νόμους καὶ πολιτείας κατέστησαν. περὶ μὲν οὖν τῆς Λακεδαιμονίων εἴρηται. Σόλωνα δ᾽, ἔνιοι μὲν οἴονται νομοθέτην γενέσθαι σπουδαῖον· ὀλιγαρχίαν τε γὰρ καταλῦσαι, λίαν ἄκρατον οὖσαν, καὶ δουλεύοντα τὸν δῆμον παῦσαι, καὶ δημοκρατίαν καταστῆσαι τὴν πάτριον, μίξαντα καλῶς τὴν πολιτείαν. εἶναι γὰρ, τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν, ὀλιγαρχικόν· τό τε τὰς ἀρχὰς αἱρετὰς, ἀριστοκρατικόν·

CAP. X.

EORVM vero qui aliq̃d de rep. præceperũt, partim quidem non ſunt in vrbanis rebus verſati, ſed in otio priuatim vitam traduxerant: de quibus omnibus ſi quid prędicabile ac memorandum fuit, id fere eſt à nobis cõmemoratum, partim autem cum legislatores eſſent vel in ſuis ciuitatib. vel in alienis remp. adminiſtrarunt: atque ex his alii legum tantum, alii rerump. etiam cõditores fuerunt, vt Licurgus & Solon. Hi ſiquidem & leges & reſpublic. condiderunt.

De Laconica quidẽ & Lycurgea illa rep. dictũ eſt. Solonem autem nonnulli præclarum & ſapientem legumlatorem iccirco exiſtimant fuiſſe, quia & Oligarchiam tum grauem & effrenatam ſuſtulerit, & à populi ceruicibus iugum ſeruile repulerit, & repub. percommode temperata patriam Democratiam cõſtituerit. In Areopagitarum quippe Senatu Oligarchiã, in magiſtratuum electiõne Ariſtocratiam in iudiciis Democratiã ſta-

Refellitur opinio quorundam de Solone Athenienſium legumlatore: deinde refellit & docet ab eo cum Areopagitarum Oligarchia & in eligẽdis magiſtratibus Ariſtocratia additam eſſe iudiciis ad populum vnius ſ.m trãſlatis, Democratiam. quæ poſtea non conſilio Solonis ſed inſolentia Perſica victoria corrupta eſt.

tuunt. Veruntamen illa duo priora, Senatum (inquam) & electionem magistratuum, mea quidem sentētia Solon non euertit, sed iudiciorum potestate vniuerso populo tradita Democratiam instituit. Itaque à nōnullis accusatur, quod priorem ciuitatis statum peruerterit, & his vniuersi populi iudiciis sortito constitutis omnem autoritatem summiserit. Posteaquam enim id inualuit, ciuitatis rectores ad populi tanquam tyranni nutum cōpositi, remp. in hanc Democratiam adduxerunt. Atque Areopagi consilium Ephialtes imminuit, ac iudicia quoque mercenaria Pericles effecit: & hoc modo singuli deinde δημαγωγοὶ & populares leuesque principes addendo atq; augendo præsentem Democratiā confirmarunt. Tametsi nequaquam Solonis sententia ac voluntate, sed casu quodam videtur id accidisse. Naualis enim Medico Persicoq; bello præfecturæ cum populus arbiter & author extitisset, id illi nescio quos spiritus attulit, perniciososque duces creauit, quāuis de rep. boni contra sentirent.

33 Laudat Democratiam Solonis in constituendis iudiciis & in legendis magistratibus

33 Alioqui Solon populo maxime necessariam pote-

τὰ δὲ δικαστήρια, δημοτικόν. ἔοικε δὲ Σόλων, ἐκεῖνα μὲν ὑπάρχοντα πρότερον οὐ καταλῦσαι, τήν τε βουλὴν, καὶ τὴν τῶν ἀρχῶν αἵρεσιν· τὸν δὲ δῆμον καταστῆσαι, τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων. διὸ καὶ μέμφονταί τινες αὐτῷ. λῦσαι γὰρ θάτερον, κύριον ποιήσαντα τὸ δικαστήριον πάντων, κληρωτὸν ὄν. ἐπεὶ γὰρ τοῦτ' ἴσχυεν, ὥσπερ τυράννῳ τῷ δήμῳ χαριζόμενοι, τὴν πολιτείαν εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν κατέστησαν. καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλουσαν, καὶ Περικλῆς. τὰ δὲ δικαστήρια, μισθοφόρα κατέστησε Περικλῆς· καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἕκαστος τῶν δημαγωγῶν προήγαγεν, αὔξων εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν. φαίνεται δὲ οὐ κατὰ τὴν Σόλωνος γενέσθαι τοῦτο προαίρεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ συμπτώματος. τῆς ναυαρχίας γὰρ ἐν τοῖς Μηδικοῖς ὁ δῆμος αἴτιος γενόμενος, ἐφρονηματίσθη, καὶ δημαγωγοὺς ἔλαβε φαύλους ἀντιπολιτευομένων τῶν ἐπιεικῶν·

33 ἐπεὶ Σόλων γε ἔοικε τὴν ἀναγκαιοτάτην ἀποδιδόναι τῷ

statem

δήμῳ δύναμιν, τὸ τὰς ἀρχὰς αἱρεῖσθαι καὶ εὐθύνειν· μηδὲ γὰρ τούτου κύριος ὢν ὁ δῆμος, δοῦλος ἂν εἴη καὶ πολέμιος· τὰς δὲ ἀρχὰς ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπόρων κατέστησε πάσας, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων, καὶ ζευγιτῶν, καὶ τρίτου τέλους τῆς καλουμένης ἱππάδος· τὸ δὲ τέταρτον, θητικὸν, οἷς οὐδεμιᾶς ἀρχῆς μετῆν. 34 νομοθέται δὲ ἐγένοντο Ζάλευκός τε Λοκροῖς τοῖς ἐπιζεφυρίοις, καὶ Χαρώνδας ὁ Καταναῖος τοῖς αὐτοῦ πολίταις, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς Χαλκιδικαῖς πόλεσι, ταῖς περὶ Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. πειρῶνται δέ τινες καὶ συνάγειν ὡς Ὀνομακρίτου μὲν γενομένου πρώτου δεινοῦ περὶ νομοθεσίαν, γυμνασθῆναι δὲ αὐτὸν ἐν Κρήτῃ Λοκρὸν ὄντα, καὶ ἐπιδημοῦντα κατὰ τέχνην μαντικήν. τούτου δὲ γενέσθαι Θάλητα ἑταῖρον· Θάλητος δὲ ἀκροατὴν Λυκοῦργον, καὶ Ζάλευκον· Ζαλεύκου δὲ, Χαρώνδαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν λέγουσιν ἀσκεπτότερον τῷ χρόνῳ λέγοντες. ἐγένετο δὲ καὶ Φιλόλαος ὁ Κορίνθιος νομοθέτης Θηβαί-

ſtatem attribuit, vt magiſtratus & nominaret & repetendis rationibus ac repoſcẽdis caſtigaret. Seruus enim ſit populus principũ & inimic⁹, niſi poteſtatem hãc habeat. Omnes autem magiſtratus è nobilibus & locupletibus Solon inſtituit, quales in primo cenſu ſunt quingentorũ medimnorum, in ſecũdo qui eſt equeſtris trecentorũ: deinde Zeugitę qui bini equeſtrem cenſum expleãt: quarta autẽ claſſis ciues qui Thetes appellabãtur nullius muneris participes eſſe voluit. 34 Legũlatores etiã fuere Locris quidem Epizephiriis, Zaleucus Catinẽſis, Charõdas ſuis ciuibus & pleriſq; in Italia Siciliaq; Calcidicis ciuitatibus. Nõnulli vero diſputant & cõtendunt Onomacritum ferendarum legum, ſapientia primum floruiſſe, ipſumque in Creta illis artibus, eruditum, cum Locrus eſſet eoq; diuinatione quadam monitus acceſſiſſe. Onomacriti autẽ familiarem, Thaletem, Thaletis auditores Lycurgum & Zaleucum, Zaleuci Charondam fuiſſe. At qui hæc affirmant, tẽporis ignorantia labuntur. Fuit etiam Thebanis Legislator Philolaus Corinthius genere Bacchiades amator Dio-

Ariſtocratiã: locus eſt in Ariſtotelis exemplari deprauatus. Hiſtoriam ex Plutarcho ſecuti ſumus. Parum vero ſibi conſtat Ariſtoteles in horũ iudicio tũ Democratia, & in hac magiſtratuum Ariſtocratia. Vtramq; enim plane ſimilem in Carthaginenſi rep. antea reprehẽdit.

Plato 638.

34 Recenſet ſex cum eo philoſophos præter ſuperiores, Zaleucum, charondã Philolaũ, Dracone, Pittacum, Adromadantem. Zaleucus (vt Valerius ait) cum filius eius in adulterio deprehenſus, oculis ex lege patris priuandus eſſet, alterum ſibi eruit, vt alterũ filio ſeruaret.

clis Olympionicæ, qui postcaquam matris Alcyones amorem deteſtatus patria relicta Thebas ſe contuliſſet, illic vna cum Philolao diem ſuum obiit, monſtranturque etiam nũc eorum ſepulchra ita locata, vt quãuis alterum ex altero videri poſſit, ex altero tamen Corinthus videatur, ex altero non videatur. Sic enim fabulantur eos ſepulturam cõſtituiſſe, Dioclem quidem propter offenſionis illius indignitatem, ne poſſet, Philolaũ vero vt poſſet è tumulo Corinthus aſpici. Hanc igitur ob cauſſam apud Thebanos habitarunt, quibus cũ de rebus nonnullis aliis, tum de liberorũ ꝓcreatione, leges illas quas ꝓletarias appellant, Philolaus perſcripſit, illudque eſt ab illo proprie conſtitutũ vt poſſeſſionũ ſorte diſtributarum numerus conſeruetur.

In Græco γραφὴν pro ταφὴν.

Eſt in Græco δετικοὺς pro τικτικοὺς.

45 Charondas Italus Thuriis oppido Calabriæ natus ſe ſuo gladio interemit, quia contra ſuã legem, licet imprudens cum ea prodiiſſet in cõcionem, vt Valerius ait. Hic etiã tulit vt ciues non ſolum obedirẽt magiſtratui, ſed vt eum quoq; amarent, vt citro.

Plato 479. 671.

teſtis Plato 638.

45 Charondæ vero propriũ nihil eſt, niſi pæne periuris teſtibus propoſitæ. Primus enim conſiderationem hanc attulit, ac legum ferẽdarum diligentia & elegantia legũlatores temporum noſtro-

θεις. ἦν δ' ὁ Φιλόλαος, τὸ μὲν γένος, τῶν Βακχιαδῶν· ἐραστὴς δὲ γενόμενος Διοκλέους τοῦ νικήσαντος ὀλυμπιάσιν, ὡς ἐκεῖνος τὴν πόλιν ἔλιπε, διαμισήσας τὸν ἔρωτα τὸν τῆς μητρὸς Ἀλκυόνης, ἀπῆλθεν εἰς Θήβας· κἀκεῖ τὸν βίον ἐτελεύτησαν ἀμφότεροι· καὶ νῦν ἔτι δεικνύουσι τοὺς τάφους αὐτῶν, ἀλλήλοις μὲν εὐσυνόπτους ὄντας· πρὸς δὲ τὴν τῶν Κορινθίων χώραν, τοῦ μὲν συνόπτου, τοῦ δ' οὐ συνόπτου. μυθολογοῦσι γὰρ αὐτοὺς οὕτω τάξασθαι τὴν ταφήν· τὸν μὲν Διοκλέα, διὰ τὴν ἀπέχθειαν τοῦ πάθους, ὅπως μὴ ἄποπτος ἔσται ἡ Κορινθία ἀπὸ τοῦ χώματος· τὸν δὲ Φιλόλαον, ὅπως ἄποπτος. ᾤκησαν μὲν οὖν διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν παρὰ τοῖς Θηβαίοις· νομοθέτης δ' αὐτοῖς ἐγένετο Φιλόλαος, περί τ' ἄλλων τινῶν, καὶ περὶ τῆς παιδοποιΐας· οὓς καλοῦσιν ἐκεῖνοι νόμους θετικούς. καὶ τοῦτ' ἔστιν ἰδίως ὑπ' ἐκείνου νενομοθετημένον, ὅπως ὁ ἀριθμὸς σώζηται τῶν κλήρων.

45 Χαρώνδου δ' ἴδιον μὲν οὐδέν ἐστι, πλὴν αἱ δίκαι τῶν ψευδομαρτύρων· πρῶτος γὰρ ἐποίησε τὴν ἐπίσκεψιν· τῇ δ' ἀκρι-

ἀκριβείᾳ τῶν νόμων ἐστὶ γλαφυρώτερος καὶ τῶν νῦν νομοθετῶν. Φιλολάου δ' ἴδιον ἡ τῶν οὐσιῶν ἀνομάλωσις.

340 Πλάτωνος δ' ἥ τε τῶν γυναικῶν, καὶ παίδων, καὶ τῆς οὐσίας κοινότης, καὶ τὰ συσσίτια τῶν γυναικῶν. ἔτι δ' ὁ περὶ τὴν μέθην νόμος, τὸ τοὺς νήφοντας συμποσιαρχεῖν· καὶ τὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἄσκησιν, ὅπως ἀμφιδέξιοι γίνονται κατὰ τὴν μελέτην, ὡς δέον μὴ τὴν μὲν χρήσιμον εἶναι ταῖν χεροῖν, τὴν δὲ ἄρχηστον.

Δράκοντος δὲ νόμοι μέν εἰσι, πολιτείᾳ δ' ὑπαρχούσῃ τοὺς νόμους ἔθηκεν. ἴδιον δ' ἐν τοῖς νόμοις οὐδέν ἐστιν ὅ τι καὶ μνείας ἄξιον, πλὴν ἡ χαλεπότης, διὰ τὸ τῆς ζημίας μέγεθος. ἐγένετο δὲ καὶ [3] Πιτ(τ)ακὸς νόμων δημιουργὸς, ἀλλ' οὐ πολιτείας· νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ, τὸ τοὺς μεθύοντας, ἂν τυπτήσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας ἢ νήφοντας, οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον· ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον. ἐγένετο δὲ καὶ Ἀνδροδάμας Ῥηγῖνος νο-

rum longe superauit. Philolai autem prȩter inȩqualitatem patrimoniorũ & hæreditatum proprium nihil est.

At [340] Platonis propria est vxorum, liberorum, facultatum communio, & sodalitates mulierum: Itemq; de ebrietate lex illa, vt sobrii conuiuiis præficiantur, & in bellicis exercitationibus, vt milites ambidextri fieri studeant & assuescãt: nec enim manum alteram vtilẽ, inutilem alterã esse oportet. Draconis extant quidem leges, sed quas institutæ iam Reipublicæ tradidit, in quibus quod eius proprium sit: memoria dignum nihil est, excepta, propter incredibilem pœnarum magnitudinẽ acerbitate.

[3] Fuit etiam Pittacus, legum quidem: at non Reipublicæ conditor, eiusque lex illa propria existimatur vt ebrii si quem pulsauerint, acrioribus suppliciis coerceantur, quam si id sobrii fecissent. Cum enim plures existant qui vinolenti iniuriam faciant, quam sicci, veniæ, quæ potius ebriis tribuenda videretur, rationem non habuit, sed vtilitatis. Androdamas quoque Rheginus Cal-

340 Hæc videtur Lacedæmone prius expressa, nec vnius hoc Platonis inuentum esse In rep. & legibus.

Hic tam atroces leges tulit vt omnib maleficiis etiã minimis pœnam capitis adduxerit: vnde dictus est à Demade leges non atramento, sed sanguine [illegible]: vide Plutarchũ in Solone.

3 Hic non est Pittacus ille Mitylenæus, vnus ex septem sapientibus: sed alius quidam, cuius etiam lex citatur Ethico quinto ad Nicom: de ebriis dupl ci pœna afficiendis.

cidensium, qui sunt in Tracia, legumlator fuit, eiusque leges extāt de homicidiis & orphanis: tametsi nihil ei ꝓprium à quoquã tribui possit. Quamobrem de Rebuspublicis non iis solum quæ fama & authoritate celebres habeãtur, sed etiam quæ hominum quorundam sermone descriptæ sunt, hactenus ita disputatum sit.

μοθέτης Χαλκιδεῦσι τοῖς ἐπὶ Θρᾴκης· οὗ περί τε τὰ φονικὰ καὶ τὰς ἐπικλήρους ἐστίν. οὐ μὴν ἀλλὰ ἴδιόν γε οὐδὲν αὐτοῦ λέγειν ἔχοι τις ἄν. τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς πολιτείας, τάς τε κυρίας, καὶ τὰς ὑπό τινων εἰρημένας, ἔστω τεθεωρημένα τὸν τρόπον τοῦτον.

Finis Libri secundi.

Argumentum tertii politici.

Liber secundus inter primum & tertium interponitur magis abrupte quam ex ordine collocatus, & tertius primo verius cohæret. Itaq; partita moralis disciplina, siue ciuilis societatis ordinatio (quæ politia Græce, Latine Respublica dicitur) partibusque eius explicatio, proximum tempus est dicere quænam sint moralis huius philosophiæ genera summa: quæ proximo libro tertio explicantur. Est igitur politia siue respub. ordinatio & institutio ciuilis societatis: Ad quam definitionem enodandam tota partis huius explicatio in definitione ciuis & distributione consumitur. Ergo (vt secunda pars explicetur) Respub. definitur, eius genera distribuuntur, & singula suis definitionibus exponuntur. Tertia vero parte comitiorum species quædam & forma repræsentatur, in qua veluti canditati suum principatum petunt, & de suis meritis

varia &

varia & multiplici ratione contendunt. Contentio duplex est. Prima est populi, tyranni, Olygarchicorum, Aristocraticorum, regum, legum. Si multi pauperes imperent, fortunatos spoliabunt, idemque facient & tyranni & Oligarchici, si pauci optimates administrent, cæteros honore priuabunt, idemq; facient reges. Lex autem si præsit, (quamuis sit constans) est tamen similis principum a quibus condita fuerit. Præcipua contentio est populi & optimatum, quod sapiētes pauci licet singulos in populo virtute & sapientia vincāt, vniuersos tamen non vincant, qui locus egregiis cōparationib. ornatus est: Secunda deinde cōcertatio permiscetur in vtramque partem, de nobilitate, opulentia, virtute, populo. Totaque res, comitiorum videlicet turbinibus & fluctibus simillima valde conturbatur. Operæ tamen precium est in hac ciuili contentione Aristotelis mirificam quandam & singularem æquitatem & sapientiam admirari, qui cum finem ciuitatis beatitudinem esse intelligeret, vt eorū quisq; ad illum finem propius vel longius attingeret, id est, ciues eo magis minusue perduceret, sic ei ciuilis principatus honores ac dignitates superiores aut inferiores dederit.

Primum siquidem reipub. locum optimis legibus, secundum in quo leges habere locum non possent: optimis principibus vtrisque nil nisi publicum & communem ciuilis beatitudinis fructum spectantibus attribuit: principib. (inquam) in alio populo regibus, optimatibus in alio, in alio politicis. Nobilitatem autem & genus & diuitias, & cætera, nil ad bene beateq; regendam ciuitatem facientia procul amouit, ac sua petitione repulit. Atque hoc totum distinctionis genus

ex naturali & imperandi & parendi fonte deduxit, de quo libro primo.

Argumentum primæ partis 3. libri.

PRima huius libri parte respub. definitur, & ad eius definitionis enodationem definitur ciuis: sed in ciuis definitione tota fere partis huius explicatio consumitur. Respub. igitur est institutio ciuitatis, cum in cæteris magistratibus tũ maxime in summo omnium & maximo. Ciuis definitur quatuor modis. Primo, qui ciuitate donatus est, secundo, qui ius habet accusandi & defendẽdi: qui ius habet, magistratus gerẽdi qui natus est vtroq; parẽte ciue. Tertia definitio probatur, aliæ reprahẽduntur. Ex quibus definitionib. quoniam constaret & rempub. & ciuitatem & ciuem, actione & administratione quadam definiri acta magistratuum, quicunq; & qualescunque sint acta ciuitatis esse, regum regiæ, tyrannorum tyrannicæ, & eandem ciuitatem ex eodem genere magistratuũ, & eadem reip. administratione appellandam esse. Tum de virtute priuati ciuis accurate disputatur & à boni viri virtute distinguitur, quia in boni viri, vt absolute bonus dicatur, persona non solum populares illæ & morales virtutes fortitudo, temperantia, sed alta quædam prudentia requiratur, pro quibus in boni ciuis officio promptitudo & alacritas ad remp. defendendam tuendamque, veraque opinio & certa persuasio requiratur vt existimet a principe sibi recte imperari. Quo modo Aeolus cum Iunone loquitur.

Tuus o regina quod optas
Explorare labor, mihi iussa capessere fas est.

Tametsi in aliquo bono ciue, vt in bono principe, boni viri

viri virtus requiratur, & in optimo ciuitatis statu reciproca & alterna sint principis & ciuis officia & vterque sic instructus esse debeat, vt alter alterius, quoties opus erit, locum subire & munus sustinere, & tum fideliter obsequi, tum sapienter imperare queat a qua & parendi & imperandi virtute cum sordidi opifices alieni fere esse soleant in optima rep. Si ciues esse non poterunt, quia ciuis in ea virtutem illam bene & parendi & imperandi habere debeat.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Γ.

ΚΕΦ. α.

Ωι περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι, καὶ τίς ἑκάστη, καὶ ποία τις, σχεδὸν πρώτη σκέψις περὶ πόλεως ἰδεῖν, τί ποτέ ἐστιν ἡ πόλις. νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν· οἱ μὲν, φάσκοντες τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πρᾶξιν. οἱ δ' οὐ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν, ἢ τὸν τύραννον. τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου πᾶσαν ὁρῶμεν τὴν πραγματείαν οὖσαν περὶ πόλιν.

2 ἡ δὲ πολιτεία, τῶν τὴν

ARISTOTELIS POLITICΩN, LIBER III.

CAP. I.

E [1] Repub. consideranti & quærenti & quæ, & qualis vnaquæque sit, prima fere consideratio & quæstio occurrit, at respub. definiatur, & quid ea denique sit intelligatur: hac enim de re dissensio est, cum ea quæ acta sunt alii reipub. alii non reipub. sed Oligarchiæ aut tyranni acta esse sentiant: at ciuilis viri legumque latoris omnem cogit actionem & curiam in constituenda repub. positam videmus.

[2] Est enim respub. mul-

1 Repetitur definitio reipubl. lib. 1. tradita vt absolutius explicetur. Ergo summi in republic. magistratus ac principis administratio gubernatioque, ac procuratio respub. ipsa est.

2 Altera defi-

niend. ciuis ratio ex nominis ambiguitate, quæ quatuor definitionibus deinceps exponetur.

torum ciuium vnitas rectaque ordinatio atque deſcriptio, cum in ceteris aliis magiſtratibus, tum maxime in ſummo omniũ & maximo. Maximus autem vbiq; magiſtratus eſtimatur ciuilis ſocietatis adminiſtratiõe, quæ nihil aliud eſt quam ipſa reſpub. vt verbi gratia in Democratis ſummus magiſtratus eſt populus: his etiam politiam ab vtriuſque diuerſam addimus, eodemque modo de cæteris affirmamus. Verumtamẽ quoniam reſpub. compoſita quædam res eſt, (quemadmodũ aliud quoduis totum & integrum) & ex variis partibus coniuncta & cõſtituta, de ciue ſcilicet primum eſt nobis inquirẽdum: itaque & qui ſit nomine ciuis appellandus, & qui ſit omnino ciuis, conſiderandum eſt: etenim qui ſit ciuis, ſæpe dubium eſt & cũtrouerſum. Nec enim de ciue eadem omnium ſententia eſt: Ac exiſtere quidam poſſit, qui ciuis cum ſit in Democratia, ciuis tamen in Oligarchia pleriſque non eſſe videatur.

οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις. ἐπεὶ δ᾽ ἡ πόλις τῶν συγκειμένων καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὅλων μὲν, συνεστώτων δ᾽ ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος. ἡ γὰρ πόλις, πολιτῶν τι πλῆθός ἐστιν. ὥστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην, καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ, σκεπτέον. καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις. οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην. ἔστι γάρ τις ὃς ἐν δημοκρατίᾳ πολίτης ὢν, ἐν ὀλιγαρχίᾳ πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης.

3 τοὺς μὲν οὖν ἄλλως πως τυγχάνοντας ταύτης τῆς προσηγορίας, οἷον τοὺς ποιητοὺς πολίτας, ἀφετέον. ὁ δὲ πολίτης, οὐ τῷ οἰκεῖν πού πολίτης ἐστί· καὶ γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκήσεως· οὐδ᾽ οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως, ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινω-

3 Reiicit duas ciuis definitiones vitioſas, quibus ciues dicebantur ciuitate donati, & qui ius habent ac cauſandi in foro & defendendi, idque declarat, comparatione puerorum & ſenum.

3 Miſſos igitur eos faciamus qui quamuis alia ratione hanc appellationem nacti ſunt, quales ſunt facti & aſcripti ciues (nec enim ciuẽ facit habitatio certi loci, quæ ſit & inquilinis & ſeruis communis) quales item ſunt peregrini hactenus fori iudiciique participes, vt eis & in ius appellare alterum, & ſibi cauſſam dicere liceat. Hæc enim facultas etiam negotiatoribus qui teſſeris vtuntur inter ſe commu-

νοῦσι. καὶ γὰρ ταῦτα τούτοις ὑπάρχει. πολλαχοῦ μὲν οὖν οὐδὲ τούτων τελέως οἱ μέτοικοι μετέχουσιν· ἀλλ' ἀνάγκη νέμειν προστάτην. διὸ ἁπλῶς πως μετέχουσι τῆς τοιαύτης κοινωνίας· ἀλλὰ καθάπερ καὶ παῖδας τοὺς μήπω δι' ἡλικίαν ἐγγεγραμμένοις, καὶ τοὺς γέροντας τοὺς ἀφειμένοις, φατέον εἶναι μέν πως πολίτας, οὐχ ἁπλῶς δὲ λίαν, ἀλλὰ προστιθέντας, τοὺς μὲν ἀτελεῖς, τοὺς δὲ παρηκμακότας, ἤ τι τοιοῦτον ἕτερον· οὐδὲν γὰρ διαφέρει· δῆλον γὰρ τὸ λεγόμενον· ζητοῦμεν γὰρ τὸν ἁπλῶς πολίτην, καὶ μηδὲν ἔχοντα τοιοῦτον ἔγκλημα διορθώσεως δεόμενον· ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν ἀτίμων καὶ φυγάδων ἔστι τὰ τοιαῦτα καὶ διαπορεῖν καὶ λύειν.

5 πολίτης δ' ἁπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον, ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. τῶν δ' ἀρχῶν αἱ μέν εἰσι διῃρημέναι κατὰ χρόνον. ὥστ' ἐνίας μὲν ὅλως δὶς τὸν αὐτὸν οὐκ ἔξεστιν ἄρχειν, ἢ διὰ τινῶν ὡρισμένων χρόνων· ἡ δ' ἀόριστος, οἷον ὁ δικαστὴς καὶ ἐκκλησιαστής.

se communibus conceditur. Quanquam multis in locis peregrini, forenses & iudicialis huiusce societatis integro iure non vtuntur, sed pro se patronum adhibere compelluntur. Vnde constat illis iudiciarium munus plenum ac perfectum non attribui. Itaq; eodem loco & numero ciues haberi oportere, quo pueri, qui nondum per ætatem censi sunt, aut senes qui dimisi, & publicorũ munerum vacationẽ adepti sunt, non absolute nempe ac perfecte sed adiũctione quadã: illi quidem nondum maturi & perfecti: hi autem caduci ac iam cõsumpti, aut aliqua ratione simili ciues habeantur. Nil enim refert cum pateat id quod quæritur. Quęritur enim qui sit absolute ciuis, quique nulla eiusmodi exceptione excludatur. Etenim quod attinet ad infames & exules, eadem quæstio solutoque fuerit.

5 Plene autem perfecteque ciuis nulla re alia magis explicari definirique potest, quam iudiciorum & magistratuum cõmunione. Magistratuũ vero alius est temporarius, vt eum omnino bis idem ciuis capere, aut certe non nisi intra præscriptum quoddã ac definitum tempus capere possit: alius perpetuus,

Notabis autem in prima definitione ποιητοὺς πολίτας ab Aristotele dici, non sicuti Latine dicimus factos ciues.

5 Tertia ciuis definitio, q in Epilogo primæ partis probabitur. Declaratur autem magistratuum diuisione, quorum alii finiti sunt tempore alii infiniti. Posterior pars diuisionis approbatur quadam magistratus definitione.

nec vllo tempore circumscriptus vt disceptator, id est, rei sententiæque moderator itemque deliberator. At dixerit fortasse quispiam, eos neque magistratus esse, neque propterea quod hāc disceptandi & deliberādi facultatē participant, idcirco magistratus participes esse. Atqui ridiculū fuerit & absurdum putare, vt ii magistratu careant, qui sint authoritate summa præditi. [5] Verumtamē hic nihil intersit cū præsertim de nomine solo sit ista quæstio. Cōmune siquidem disceptatoris & deliberatoris nomen (quo doceat vtrumq; nominare) nullum est, distinguendæ tamen & definiendæ rei gratia magistratus infinitus & perpetuus appelletur. Quamobrē qui hac disceptationum & magistratuum communione inter se fruuntur: eos ciues esse statuimus: ac ciuis definitio, quæ in omnes (qui dicuntur ciues) maxime conueniat, eiusmodi fere est. [6] Nec tamē fuerit ignorandū, quod quibus res ꝓpositæ & subiectæ, sic specie differant, vt earum alia prima, alia secunda, alia deinceps ita distincta sit: cōmune autem omnino nihil, (quatenꝰ eiusmodi sunt) aut certe non facile quicquā futurum. At resp. inter se specie differre perspicimus, earumque has quidem posteras & consequentes: illas autem primas & antece-

στής. τάχα μὲν οὖν ἂν φαίη τις οὐδ᾽ ἄρχοντας εἶναι τοὺς τοιούτους, οὐδὲ μετέχειν διὰ ταῦτ᾽ ἀρχῆς. καίτοι γελοῖον τοὺς κυριωτάτους ἀποστερεῖν ἀρχῆς. ἀλλὰ διαφερέτω μηδέν· περὶ ὀνόματος γὰρ ὁ λόγος· ἀνώνυμον γὰρ τὸ κοινὸν ἐπὶ δικαστοῦ καὶ ἐκκλησιαστοῦ, τί δεῖ ταῦτ᾽ ἄμφω καλεῖν. ἔστω δὴ διορισμοῦ χάριν, ἀόριστος ἀρχή. τίθεμεν δὴ πολίτας τοὺς οὕτω μετέχοντας. ὁ μὲν οὖν μάλιστ᾽ ἂν ἐφαρμόσας πολίτης ἐπὶ πάντας τοὺς λεγομένους πολίτας, σχεδὸν τοιοῦτός ἐστι.

[6] δεῖ δὲ μὴ λανθάνειν, ὅτι τῶν πραγμάτων ἐν οἷς τὰ ὑποκείμενα διαφέρει τῷ εἴδει, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστι πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δ᾽ ἐχόμενον, ἢ τὸ παράπαν οὐδέν ἐστιν, ᾗ τοιαῦτα, τὸ κοινόν, ἢ γλίσχρως· τὰς δὲ πολιτείας ὁρῶμεν εἴδει διαφερούσας ἀλλήλων, καὶ τὰς μὲν ὑστέρας, τὰς δὲ προτέρας οὔσας. τὰς γὰρ ἡμαρτημένας καὶ παρεκβεβηκυίας, ἀναγκαῖον ὑστέρας εἶναι τῶν ἀναμαρτήτων.

τὰς

5 Verborum curiositatem vitabis, euades in senectute sapientior.
Plato 160.33.
6 Prolepsis contra hanc definitionem ꝙ non cōueniat omniū ciuiū generib. Sic autem concludatur ex subiectis Quorum subiecta specie sic differunt, vt alia aliis sint posteriora, ea communem definitionem non habent. Subiectæ ciuibus resp. sic specie differunt vt aliæ aliis sint posteriores. Ciues igitur cōmunem definitionem non habent. Assumptio parum luculenter exprimitur. Complexio declaratur distributione rerump. In quib. varii sunt ciues & varia administratio.

τὰς δὲ παρεκβεβηκυίας πῶς λέγομεν, ὕστερον ἔσται φανερόν. ὥστε καὶ τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ' ἑκάστην πολιτείαν. διόπερ ὁ λεχθεὶς, ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιστ' ἐστὶ πολίτης, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχεται μὲν, οὐ μὴν ἀναγκαῖον. ἐνίαις γὰρ οὐκ ἔστι δῆμος, οὐδ' ἐκκλησίαν νομίζουσιν, ἀλλὰ συγκλήτους, καὶ τὰς δίκας δικάζουσι κατὰ μέρος· οἷον ἐν Λακεδαίμονι τὰς τῶν συμβολαίων δικάζει τῶν ἐφόρων ἄλλος ἄλλας· οἱ δὲ γέροντες, τὰς φονικάς· ἑτέρα δ' ἴσως ἀρχή τις ἑτέρας. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ Καρχηδόνα. πάσας γὰρ ἀρχαί τινες κρίνουσι τὰς δίκας.

7 ἀλλ' ἔχει γὰρ διόρθωσιν ὁ τοῦ πολίτου διορισμός. ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις πολιτείαις οὐχ ὁ ἀόριστος ἄρχων ἐκκλησιαστής ἐστι καὶ δικαστὴς, ἀλλὰ ὁ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὡρισμένος. τούτων γὰρ ἢ πᾶσιν ἢ τισὶν ἀποδέδοται τὸ βουλεύεσθαι καὶ δικάζειν, ἢ περὶ πάντων, ἢ περὶ τινῶν. τίς μὲν οὖν ἐστιν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων

antecedentes esse. Earum.n. quæ recta via deflexerunt & aberrarunt, posterior sit origo necesse est, quam earum quæ nihil offenderũt aut aberrarunt. Quas autem labi & errare sentiamus, postea manifestum erit. Itaque fit vt in alio atque alio reip. genere, sit alius atq; alius ciuis Quare qui definitꝰ est in Democratia, præcipue ciuis erit. In reliquis rebuspub. esse quidem ille poterit, nõ tamẽ est necesse. In nõnullis enim rebusp. nec Democratia est nec solennis & legitima populi concio, sed pro re nata consilium indicitur & cogitur aliique aliarũ caussarum iudicia singillatim & separatim exercent, vt Lacedæmones pactorum controuersias ex Ephoris alii alias discẽptãt. Senatores de capite iudicant, atq; etiam alius quidem magistratus alias: idq; eodẽ modo Carthagine. Nã certi magistratus de caussis omnibus cognoscunt & statuunt. 7 At enim ciuis definitio nõnihil habet ꝙ emẽdari corrigiue possit. In cæteris à Democratia rebusp. qui deliberator & disceptator est, non est ille quidẽ infinitus & perpetuus, sed tẽporarius definitus magistratus: huius. n. generis magistratus vel omnibus vel quibusdã de caussis vel omnib. vel qui-

Democratiæ nomine communiter Aristoteles abutitur pro rep. In qua populus siue recte siue non recte præest. Sed propositio captiosa & fallax est. Aristoteles ipse communem omnium ciuium definitionẽ tradit, qui gerit, magistratum vel potest gerere.

7 Soluitur prolepsis correctione definitionis, & ciuis nõ præsenti magistratu, sed iure capiẽdi magistratus & potestate definitur, & ciuitas rursus definitur. Hic Democratiæ nomẽ vsurpatur cõmuniter, vt paulo ante.

busdam decernere & iudicare permisſũ eſt. At ciuis quidem qui ſit, ex his cognoſci atque intelligi poteſt. Nam cui in ciuitate facultas eſt de liberaturi iudicaliſque magiſtratus habẽdi, ciuitatis huius eſſe ciuem dicimus, ciuitatemq; talium ciuiũ multitudinẽ rebus ad viuendum neceſſariis, vt ſummatim dicam, affluẽtem & abundantem. [8] Atque etiã more quodam & vſu nonnulli ciuẽ definiunt qui ex vtroq; parente, patre & matre ciue, nõ altero ſolum procreatus ſit, alii vero etiam idipſum ad auos & proauos & his antiquiores altius & longius referunt. At his ita populariter & leuiter deſcriptis dubitabit aliquis de atauo illo & tritauo, quomodo ciuis eſſe poſſit. Gorgias quidem Leontinus, ſiue dubitaret & ambigeret, ſiue iocaretur & luderet, ait, quemadmodum mortaria ſunt quæ fiunt ab opificibus mortariorum, ſic Lariſſeos eſſe qui fierent ab artificib. Lariſſeorũ: eſſe. n. quoſdã artifices Lariſſeorũ. Sed hoc definitionis genus ſimplex eſt & imperitũ. Etenim ſi pro definitione poſita participes reip. fuerint, certe ciues eſſent: Nec illud ſane ex vtroque parẽte ciue procreatum, in primos ciuitatum colonos

8 Quarta ciuis definitio, quæ vitioſa eſt, ciuis qui eſt ex vtroque parente ciue, quæ ex vera definitionis regula perpenditur.

τούτων φανερόν. ᾧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς, ἢ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως· πόλιν δὲ, τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν.

8 Ὁρίζονται δή πρὸς τὴν χρῆσιν πολίτην τὸν ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν, καὶ μὴ θατέρου μόνον, οἷον πατρὸς ἢ μητρός· οἱ δὲ καὶ τοῦτ' ἐπὶ πλέον ζητοῦσιν, οἷον ἐπὶ πάππους δύο, ἢ τρεῖς, ἢ πλείους. οὕτω δὴ ὁριζομένων πολιτικῶς καὶ ταχέως. ἀποροῦσί τινες τὸν τρίτον ἐκεῖνον ἢ τέταρτον, πῶς ἔσται πολίτης. Γοργίας μὲν οὖν ὁ Λεοντῖνος, τὰ μὲν ἴσως ἀπορῶν, τὰ δ' εἰρωνευόμενος, ἔφη, καθάπερ ὅλμους εἶναι τοὺς ὑπὸ τῶν ὁλμοποιῶν πεποιημένους, οὕτω καὶ Λαρισαίους τοὺς ὑπὸ τῶν δημιουργῶν πεποιημένους· εἶναι γὰρ τινας λαρισοποιούς. ἔστι δ' ἁπλοῦν. εἰ γὰρ μετεῖχον κατὰ τὸν ῥηθέντα διορισμὸν τῆς πολιτείας, ἦσαν ἂν πολῖται. καὶ γὰρ οὐδὲ δυνατὸν ἐφαρμόττειν τὸ ἐκ πολίτου, ἢ ἐκ πολίτιδος, ἐπὶ

ὅτι τῶν πρώτων οἰκησάντων ἢ κτισάντων.

9 ἀλλ' ἴσως ἐκεῖνοι μᾶλλον ἔχουσιν ἀπορίαν, ὅσοι μετέσχον, μεταβολῆς γενομένης πολιτείας· οἷον Ἀθήνησιν ἐποίησε Κλεισθένης μετὰ τὴν τῶν τυράννων ἐκβολήν. πολλοὺς γὰρ ἐφυλέτευσε ξένους καὶ δούλους μετοίκους. τὸ δ' ἀμφισβήτημα πρὸς τούτους ἐστὶν, οὐ τίς πολίτης, ἀλλὰ πότερον ἀδίκως ἢ δικαίως. καίτοι καὶ τοῦτό τις ἔτι προσαπορήσειεν, ἆρ' εἰ μὴ δικαίως πολίτης, οὐ πολίτης· ὡς ταὐτὸ δυναμένου τοῦ τ' ἀδίκου καὶ τοῦ ψευδοῦς. ἐπεὶ δ' ὁρῶμεν καί ἄρχοντάς τινας ἀδίκως, οὓς ἄρχειν μὲν φήσομεν, ἀλλ' οὐ δικαίως· ὁ δὲ πολίτης ἀρχῇ τινι διωρισμένος ἐστίν· ὁ γὰρ κοινωνῶν τῆς τοιᾶσδε ἀρχῆς, πολίτης ἐστὶν, ὡς ἔφαμεν· δῆλον ὅτι πολίτας μὲν εἶναι φατέον καὶ τούτους· 10 Περὶ δὲ τοῦ δικαίως, ἢ μὴ δικαίως, συνάπτει πρὸς τὴν εἰρημένην πρότερον ἀμφισβήτησιν. ἀποροῦσι γάρ τινες, πόθ' ἡ πόλις ἔπραξε, καὶ πότε οὐχ ἡ πόλις· οἷον ὅταν ἐξ ὀλιγαρχίας ἢ τυ-

colonos aut conditores conuenire potest. 9 Illud autem fortasse maiorem dubitationem de iis habeat, qui mutato ciuitatis statu, rep. donati sint: quod imperante Clysthene, post exactos tyrannos Athenis accidit, qui permagnum peregrinorum & seruorũ & inquilinorum numerum in vrbanas tribus adscripsit. Tametsi eiusmodi quæstio non in eo versatur, quis ciuis habendus sit, sed potius Iustene an iniuste ciuis sit. Et quidem etiam quispiam requirat an si quis iniuste ciuis sit, ciuis tamẽ habendus sit, tanquam vnum idemque valeat & iniustum & falsum. Verumtamẽ cum magistratus quosdam iniuste esse videamus, quos tamẽ magistratus esse cõfitemur, tametsi iniuste: ciuis autem magistratus quodã iure definiatur. Ciuis enim (vt diximus) is est, qui magistratus huius cuiusdã particeps est, negari certe non potest quin hi quoque ciues habeantur.

10 Atque hæc iuste vel iniuste facti ciuis quæstio cum illa superiore quæstione cohæret. Id enim à nonnullis quæri solet cum de actis agitur quando ciuitatis acta dicenda sint, & quãdo non ciuitatis, vt cum ex Oligarchia aut tyrannide resp. In Demo-

9 Prolepsis dup.ex ex occasione posita definitionis. Prima est q̃ conscripti ciues possunt esse ciues, quæ explicatur definitione ciuis. Secunda est, quod iniuste conscripti ciues possunt etiã esse ciues, quæ declaratur comparatione magistratuum.

10 Digressio, qua soluitur quæstio posita initio, quod acta Oligarchicæ vel tyranni sint acta ciuitatis: nempe Oligarchicæ & tyrannicæ vt Democraticæ ciuitatis acta sunt, cũ ipsa per populũ regitur, locus Græce turbatus est.

cratiam conuersa sit: tũ nec contractum æs alienum dissoluere quidam volunt, quasi non ciuitas sed tyrannus contraxerit: neque cætera generis eiusdem: quasi quædam respublicæ vi & armis occupentur, nõ vtilitate publica constituantur. Quare quemadmodum cum in Democratiam resp. adducta sit, eius acta dicenda sunt, acta Democraticæ ciuitatis, sic etiam prius cum Oligarchia vel tyrannus esset, acta Oligarchiæ & tyrannidis, acta ciuitatis Oligarchicæ & tyrannicæ fuerunt.

ραννίδος γένηται δημοκρατία. τότε γὰρ οὔτε τὰ συμβόλαια ἔνιοι βούλονται διαλύειν, ὡς οὐ τῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ τυράννου λαβόντος· οὔτ' ἄλλα πολλὰ τῶν τοιούτων, ὡς ἐνίας τῶν πολιτειῶν τῷ κρατεῖν οὔσας, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. εἴπερ οὖν καὶ δημοκρατοῦνταί τινες κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ὁμοίως τῆς πόλεως φατέον εἶναι ταύτης τὰς τῆς πολιτείας ταύτης πράξεις, καὶ τὰς ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ τῆς τυραννίδος.

CAP. II.

11 Digressio altera ex simili occasione cũ superiore, quæ ciuitas vna sit. Soluitur autẽ partitione verbi. Ciuitas enim significat ciuiũ & locũ & conuentum & ordinem. Duas primas significationes remouet, tertiã retinet, quod ciuitas vna sit, si seruetur idẽ ordo ciuitatis, quod explicatur simılitudine physica & musica.

VIDETVR [11] autem propria quæstionis illius hic esse disputatio, quo pacto interdum ciuitas eadem vel non eadem, sed vniuersa dicẽda sit, cuius quidẽ rei perceptio ex loci hominumque ratione facillima erit. Accidere enim potest vt loco homines diuidantur & distinguãtur, & hi quidem alium, illi alium locum inhabitent. Facilior igitur & expeditior ista quæstio iudicãda est. Etenim cum multis modis ciuitatis nomẽ intelligatur, dubitationis hui⁹ promptior erit explicatio. Ac rationis eius-

ΚΕΦ. β.

Ἔοικε [11] δ' οἰκεῖος ὁ λόγος εἶναι τῆς ἀπορίας ταύτης, πῶς ποτε χρὴ λέγειν τὴν πόλιν εἶναι τὴν αὐτήν, ἢ μὴ τὴν αὐτήν, ἀλλ' ἑτέραν. ἡ μὲν οὖν ἐπιπολαιοτάτη τῆς ἀπορίας ζήτησις, περὶ τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐστίν. ἐνδέχεται γὰρ διαζευχθῆναι τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς μὲν ἕτερον, τοὺς δ' ἕτερον οἰκῆσαι τόπον. ταύτην μὲν οὖν πρᾳοτέραν θετέον τὴν ἀπορίαν. πολλαχῶς γὰρ τῆς πόλεως λεγομένης, ἐστί πως εὐμάρεια

τῆς

τῆς τοιαύτης ζητήσεως· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τὸν αὐτὸν τόπον κατοικούντων ἀνθρώπων, πότε δεῖ νομίζειν μίαν εἶναι τὴν πόλιν. οὐ γὰρ δὴ τοῖς τείχεσιν. εἴη γὰρ ἂν Πελοποννήσῳ περιβαλεῖν ἓν τεῖχος· τοιαύτη δ' ἴσως ἐστὶ καὶ Βαβυλὼν, καὶ πᾶσα ἥτις ἔχει περιγραφὴν μᾶλλον ἔθνους ἢ πόλεως· ἧς γέ φασιν ἑαλωκυίας τρίτην ἡμέραν, οὐκ αἰσθέσθαι τι μέρος τῆς πόλεως.

12 ἀλλὰ περὶ μὲν ταύτης τῆς ἀπορίας, εἰς ἄλλον καιρὸν χρήσιμος ἡ σκέψις. περὶ γὰρ μεγέθους τῆς πόλεως, τό τε πόσον, καὶ πότερον ἔθνος ἓν ἢ πλείω συμφέρει δεῖ· μὴ λανθάνειν τὸν πολιτικὸν, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν κατοικούντων τὸν αὐτὸν τόπον, πότερον ἕως ἂν ᾖ τὸ γένος ταὐτὸ τῶν κατοικούντων, τὴν αὐτὴν εἶναι φατέον πόλιν· καίπερ ἀεὶ, τῶν μὲν φθειρομένων, τῶν δὲ γινομένων· ὥσπερ καὶ ποταμοὺς εἰώθαμεν λέγειν τοὺς αὐτοὺς, καὶ κρήνας τὰς αὐτὰς, καίπερ ἀεὶ τοῦ μὲν ἐπιγινομένου νάματος, τοῦ δ' ὑπεξιόντος· ἢ τοὺς μὲν ἀνθρώπους φατέον εἶναι τοὺς

dem fuerit quæstio, cũ idem locus ab hominibus inhabitetur, quando eadem ciuitas æstimāda sit. Nec vero mœnibus æstimari potest, quippe cum liceat vniuersam Peloponnesum vnis mœnibus includere, qualis fortasse est Babylon, quæ cum capta esset, quandam eius partẽ, fama est triduo postea nõ sensisse: aut omnino quæuis alia ciuitas quæ gẽtis potius quã vrbis ambitum contineat. 12 Verũtamen huiusce quæstionis erit alio tẽpore commoda disputatio: quantam enim ciuitatis magnitudinẽ esse deceat, atq; vniusue gẽtis, an plurium ciuili viro perspectũ esse debet. Enimuero si iidem locum eũdem incolant, vtrum quoad idem incolarũ genus erit, eadem ciuitas censenda est, tametsi perpetuo alii quidem intereant, alii autem nascantur, quemadmodũ & fluuios & fontes eosdem solemus appellare, quamuis aqua alia semper exoriatur, alia defluat. An vero homines ob eam caussam iidẽ iudicandi sunt, ciuitas non eadem? Nam si ciuitas cõmunitas quædam sit cum mutatur ciuitatis status, & in speciẽ alteram traducitur. Ciuitas certe nõ eadẽ esse necessario videatur,

Hic locus indicat post Alexãdri victorias hos libros scriptos esse: & tamẽ per mirum sit in his Alexandri nullam mentionẽ fieri.

12 Hæc q̃stio de magnitudine ciuitatis disputatur lib. 7. n. 36.

quemadmodum chorũ modo comicum, modo tragicum diuersum esse dicimus, tametsi sæpe ex iisdem actoribus componatur: eodemque modo si species compositionis diuersa sit, de communione quauis & compositione statuimus, vt concentus earundem vocum, si modo sit Dorius modo Phrygius alius atque alius esse dicitur. Quod si ita sit, perspicuum est reip. imprimis habita ratione ciuitatem eandẽ iudicari oportere. Nonne autem vel eodem vel diuerso cum sint, vel iidem vel omnino diuersi habitatores, ciuitas appellari potest. An vero mutata reip. forma superioris reip. pactis ciuitas stare debeat necne, disputatio alia est.

Definitio boni ciuis.

αὐτοὺς διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν, τὴν δὲ πόλιν ἑτέραν· εἴπερ γάρ ἐστι κοινωνία τις ἡ πόλις, ἔστι δὲ κοινωνία πολιτῶν, πολιτείας γιγνομένης ἑτέρας τῷ εἴδει, καὶ διαφερούσης τῆς πολιτείας, ἀναγκαῖον εἶναι δόξειεν ἂν καὶ τὴν πόλιν εἶναι μὴ τὴν αὐτήν, ὥσπερ γε καὶ χορὸν, ὅτε μὲν κωμικὸν, ὅτε δὲ τραγικὸν, ἕτερον εἶναί φαμεν, τῶν αὐτῶν πολλάκις ἀνθρώπων ὄντων. ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν καὶ σύνθεσιν ἑτέραν, ἂν εἶδος ἕτερον ᾖ τῆς συνθέσεως· οἷον ἁρμονίαν τῶν αὐτῶν φθόγγων, ἑτέραν εἶναι λέγομεν, ἂν ὁτὲ μὲν ᾖ Δώριος, ὁτὲ δὲ Φρύγιος. εἰ δὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, φανερὸν ὅτι μάλιστα λεκτέον τὴν αὐτὴν πόλιν, εἰς τὴν πολιτείαν βλέποντας· ὄνομα δὲ καλεῖν ἕτερον, ἢ ταὐτὸν, ἔξεστι καὶ τῶν αὐτῶν κατοικούντων αὐτὴν, καὶ πάμπαν ἑτέρων ἀνθρώπων. εἰ δὲ δίκαιον διαλύειν, ἢ μὴ διαλύειν, ὅταν εἰς ἑτέραν μεταβάλλῃ πολιτείαν ἡ πόλις, λόγος ἕτερος.

CAP. III.

13 Tractata est hactenus definitio eius: deinceps quæritur de eius virtute, quod à virtute viri boni distinguatur.

CONSEQVENS [13] deinde & coniuncta cõsideratio est, eademue virtus, an non eadem boni viri boniq; ciuis æstimanda sit. Cuius quidẽ quæstionis explican-

ΚΕΦ. γ.

Τῶν [13] δὲ νῦν εἰρημένων ἐχόμενόν ἐστιν ἐπισκέψασθαι, πότερον τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πολίτου σπουδαίου θετέον, ἢ μὴ τὴν αὐτήν.

αὐτήν. ἀλλὰ μὴν εἴ γε τοῦτο τυχεῖν δεῖ ζητήσεως, τὴν τῆς πόλεως τύπῳ τινὶ πρῶτον ληπτέον. ὥσπερ οὖν ὁ πλωτὴρ, εἷς τις τῶν κοινωνῶν ἐστιν, οὕτω καὶ τὸν πολίτην φαμέν. τῶν δὲ πλωτήρων, καίπερ ἀνομοίων ὄντων τὴν δύναμιν· ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἐρέτης, ὁ δὲ κυβερνήτης, ὁ δὲ πρῳρεύς, ὁ δ' ἄλλην τιν' ἔχων τοιαύτην ἐπωνυμίαν· δῆλον ὡς ὁ μὲν ἀκριβέστατος ἑκάστου λόγος ἴδιος ἔσται τῆς ἀρετῆς. ὁμοίως δὲ καὶ κοινός τις ἐφαρμόσει πᾶσιν. ἡ γὰρ σωτηρία τῆς ναυτιλίας, ἔργον ἐστὶν αὐτῶν πάντων· τούτου γὰρ ἕκαστος ὀρέγεται τῶν πλωτήρων. ὁμοίως τοίνυν καὶ τῶν πολιτῶν, καίπερ ἀνομοίων ὄντων, ἡ σωτηρία τῆς κοινωνίας ἔργον ἐστί· κοινωνία δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία· διὸ τὴν ἀρετὴν ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πολιτείαν. εἴπερ οὖν ἐστι πλείω πολιτείας εἴδη, δῆλον ὡς οὐκ ἐνδέχεται τοῦ σπουδαίου πολίτου μίαν ἀρετὴν εἶναι τὴν τελείαν.

14 τὸν δ' ἀγαθὸν ἄνδρα φαμὲν εἶναι κατ' ἀρετὴν τελείαν. ὅτι μὲν οὖν ἐνδέχεται πολίτην ὄντα σπουδαῖον, μὴ κεκτῆσθαι τὴν ἀρετήν, καθ' ἣν σπου-

dæ tractandeque gratia descriptione quadã, virtus ciuis imitanda nobis est & adumbranda. Quemadmodum igitur nautæ, ita ciuis virtus in societate multorũ & cõmunione versatur. Nautarum vero quamuis officio & facultate dissimilium, (alius enim Remex est; alius gubernator, alius proreta, alius nomine alio atque munere descriptus) attamen constat & maximum cuiusque studium propria ipsius virtute declarari, & commune omnibus similiter officiũ proponi, commune siquidem omnium opus, nauigantium salutem seruare ac tueri: atq; nautis omnib. est optatissimum: eodem sane pacto ciuibus omnibus, quãuis inter se dissimilibus, communi tamen officio studioq; communitatis salus proponitur. Communitas autem ipsa est resp. vt ciuis virtus ad remp. necessario referatur. Quamobrem si reip. genera varia sint, certe boni ciuis non erit vna virtus absoluta.

14 At cõtra vir bonus, perfecta virtute bonus est. Quare planũm est fieri posse, vt ea virtus qua vir bonus ornatur, à bono ciue seiungatur,

Vir autem bonus hic intelligitur omnibus virtutib. ornatus, temperantia, fortitudine, Iusticia, prudẽtia: quæ tantã viri boni virtus in boni ciuis psona non requiritur.

Prima distinctio ex caussis sic concluditur.

Vir bonus absoluta virtute bonus dicitur.

Non omnis ciuis absoluta virtute dicitur bonus ciuis.

Non omnis itaque ciuis est vir bonus.

Assumptio præcedit ex quadã boni ciuis definitione per nautaris similitudinem exposita, & in hac assumptione significat Aristoteles omnis reip. etiã malæ, vt Tyrannicæ, Oligarchicæ, Democraticæ, boniũ ciuem dici posse, quippe qui eam saluam & incolumen tueatur, tametsi vero sit vir pessimus, vt bonus Grammaticus, bonus arithmeticus dici potest etiam vir pessimus

14 *Hæc propositio non est in Græco exẽplari: est tamen in veteri interprete, & hic erat necessaria.*

15 *Secunda distinctio ex subiectis.*

Aliqui ciues in optima rep non sunt viri boni.

Omnes ciues in optima rep sunt boni ciues.

Aliqui itaque boni ciues non sunt boni viri.

De optima rep. dicetur libro 7.

Propositio falsa est vt patet etiã huius lib. n. 21. & 4. num.

tur. [15] Verumtamen alio modo licet eandem quęstionem reip. optimæ argumento tractare & concludere. Nam si non possunt omnes in ciuitate boni viri esse, necesse autem sit omnes præclare suum munus obire. Idque à propria cuiusque virtute proficiscatur, nec ciues inter se oẽs similes esse possint, non erit profecto vna & eadem boni ciuis & boni viri virtus: præsertim cum boni ciuis virtus, in omnib. ciuibus necessario insit, (hoc enim genere ciuiũ optimam remp. constare. necesse est.) boni autem viri virtus in omnibus inesse nõ possit, nisi forte in optima repub. omnes viros esse necessario bonos arbitramur.

16 *Tertia distinctio ex adiunctis ꝙ boni ciuis virtus varia sit, boni viri sit vna. Propositio similib. illustratur.*

[16] Iam vero cum ex dissimilibus ciuitas, quẽadmodum animal ex animo & corpore, animusque ex ratione & cupiditate: familia ex viro & vxore possessio que ex domino & seruo, eodemq; modo ciuitas (inquam) ex his omnibus prætereaque permultis aliis dissimilibus generibus constituatur: Necesse ꝑfecto erit, quemadmodum in chorea saltatorum non vna virtus est, sed alia coriphæi, alia coriphęi proximi: sic in ciuitate ciuiũ omnium

δαῖος ἀνήρ, φανερόν. [15] οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἔστι διαπορούντας ἐπελθεῖν τὸν αὐτὸν λόγον περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας. εἰ γὰρ ἀδύνατον ἐξ ἁπάντων σπουδαίων ὄντων εἶναι πόλιν· δεῖ δ' ἕκαστον τὸ καθ' αὑτὸν ἔργον εὖ ποιεῖν. τοῦτο δὲ ἀπ' ἀρετῆς· ἐπεὶ δ' ἀδύνατον ὁμοίους εἶναι πάντας τοὺς πολίτας. οὐκ ἂν εἴη μία ἀρετὴ πολίτου καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. τὴν μὲν γὰρ τοῦ σπουδαίου πολίτου, δεῖ πᾶσιν ὑπάρχειν· οὕτω γὰρ ἀρίστην ἀναγκαῖον εἶναι τὴν πόλιν· τὴν δὲ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἀγαθοῦ, ἀδύνατον, εἰ μὴ πάντας ἀναγκαῖον ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς ἐν τῇ σπουδαίᾳ πόλει πολίτας.

16 ἔτι ἐπεὶ ἐξ ἀνομοίων ἡ πόλις, ὥσπερ ζῷον εὐθὺς ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ψυχὴ ἐκ λόγου καὶ ὀρέξεως, καὶ οἰκία ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, καὶ κτῆσις ἐκ δεσπότου καὶ δούλου· τὸν αὐτὸν [δὲ] τρόπον καὶ πόλις ἐξ ἁπάντων τε τούτων, καὶ πρὸς τούτοις ἐξ ἄλλων ἀνομοίων συνέστηκεν εἰδῶν· ἀνάγκη μὴ μίαν εἶναι τὴν τῶν πολιτῶν πάντων ἀρετήν, ὥσ-

περ

περ οὐδὲ τῶν χορευτῶν κορυφαίου καὶ παραστάτου. διότι μὲν τοίνυν ἁπλῶς οὐχ ἡ αὐτή, φανερὸν ἐκ τούτων.

17 ἀλλ' ἆρα ἔσαι τινὸς ἡ αὐτὴ ἀρετή, πολίτου τε σπουδαίου, καὶ ἀνδρὸς σπουδαίου; φαμὲν δὴ τὸν ἄρχοντα τὸν σπουδαῖον, ἀγαθὸν εἶναι καὶ φρόνιμον· τὸν δὲ πολιτικόν, ἀναγκαῖον εἶναι φρόνιμον. καὶ τὴν παιδείαν δ' εὐθὺς ἑτέραν εἶναι λέγουσί τινες τοῦ ἄρχοντος· ὥσπερ καὶ φαίνονται οἱ τῶν βασιλέων υἱεῖς ἱππικὴν καὶ πολεμικὴν παιδευόμενοι· καὶ Εὐριπίδης φησί,

„ Μή μοι τὰ κόμψ', ἀλλ' ὧν πόλει δεῖ·

ὡς οὖσάν τινα ἄρχοντος παιδείαν. εἰ δὲ ἡ αὐτὴ ἀρετὴ ἄρχοντός τε ἀγαθοῦ καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, πολίτης δ' ἐστὶ καὶ ὁ ἀρχόμενος, οὐχ ἡ αὐτὴ ἁπλῶς ἂν εἴη πολίτου καὶ ἀνδρός· τινὸς μέντοι πολίτου· οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ ἄρχοντος καὶ πολίτου. καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη πεινῆν, ὅτε μὴ τυραννοῖ· ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι.

18 ἀλλὰ μὴν ἐπαινεῖταί γε τὸ δύνασθαι ἄρχειν καὶ ἄρ-

non vnam virtutem iudicari. Cur igitur viri boni & boni ciuis vna omnino & eadem virtus non sit, ex his abunde arbitror esse cognitum.

17 An vero est alicuius eadem virtus & boni ciuis & boni viri? Nos quidem bonum principem esse bonum virum & prudentem confirmamus, ciuilem etiam virum esse prudentem necessario. Atque etiam principis disciplinam & subditi aliam esse nonnulli protinus affirmant, quemadmodũ etiam regum liberos equestri & ciuili disciplina formari & institui videmus: Et Euripides ait:

17 Prolepsis, quod licet in aliquo bono ciue requiratur boni viri virtus, nempe est in bono principe: tamen non requiritur in omnibus, nẽpe in priuatis cip. non optimæ.

Ne mihi venusta sed ciuitati commoda

quasi sit aliqua principis propria disciplina. Quod si eadem & boni principis & boni viri virtus est, ciuis autem sit etiam subditus, certe non eadem omnino virtus erit boni ciuis & boni viri, sed ciuis alicuius: nec enim virtus eadem principis est & subditi. Quare fortassis Iason se miserum esse & esurire queritur, quia non regnet, quasi priuatus esse nesciret.

18 At vero probatur illud & laudatur, vt & prȩesse pos-

18 Prolepsis de optimæ reip. ciue, quod videatur bonus ciuis præstantior bono viro, quia sciat & parere, cũ opus est, & imperare: bonus autem vir, cuius virtus in principe requiratur, imperare tantum posse videatur. Quæ soluitur distinctione principatus herilis

& politici, ꝗ herilis principatus neq; bonũ ciuẽ neq; bonũ principem deceat. In politici autem principatu ciuis debeat & parendi & imperandi artib. eruditus esse, sed quatenus pareat vt vir bonus sit, nõ esse necesse: ꝗ exemplis similibus declaratur. Cõparat autem Aristoteles ꝑsonas & circũstantias hominum quasi diceret, quatenus princeps es, omni virtute præditus esse debes, quatenus ciuis priuatus, tanta virtus non requiritur. Quod primo libro dixit, vbi docuit aliam principis, aliam subditi virtutem esse.

sis & subesse, bonique ciuis ea virtus esse existimatur, vt præclare possit vtrumq; præstare. Cum igitur virtutem boni viri statuamus esse virtutem boni principis, cuiusque virtutem, vtroq; & imperandi & parendi munere definiamus. Nõ erit quidem & esse bonum virum, & esse bonum ciuem similiter ac peræque laudabile. Quod autem videtur hoc vtrumq; tum eadem principi & subdito tenenda non esse, tũ ciuem vtrique muneri satisfacere, & amborũ participem esse oportere: deinceps facile cognoscetur. Est.n. principat⁹ herilis quo genere princeps callere non debet, quẽadmodum facienda sunt ea quæ necessaria vocãtur. Sed illis ipsis rebus vti potius eũ necesse est. Est autem illud alterũ seruile, & abiectum, posse nempe ministras & famulas operas præstare. Cæterum genera seruorũ multa sunt: functiones enim variorum sunt generũ, in quarum parte versantur, hi qui Græce χερνῆτες, quasi manuarii nominantur. Hi vero sunt, vt nomine ipso indicãtur, qui opere manuum parant ea sibi, quæ suppeditent ad vitam atque victum, ex quo numero opifices habẽ-

χεσθαι· καὶ πολίτου δοκίμου ἡ ἀρετὴ εἶναι τὸ δύνασθαι καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι καλῶς. εἰ οὖν τὴν μὲν τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς τίθεμεν ἀρχικὴν, τὴν δὲ τοῦ πολίτου ἄμφω, οὐκ ἂν εἴη ἄμφω ἐπαινετὰ ὁμοίως. ἐπεὶ οὖν ποτε δοκεῖ ἀμφότερα, καὶ οὐ ταὐτὰ, δεῖν τὸν ἄρχοντα μανθάνειν καὶ τὸν ἀρχόμενον· τὸν δὲ πολίτην ἀμφότερ' ἐπίστασθαι καὶ μετέχειν ἀμφοῖν, τοὐντεῦθεν ἂν κατίδοι τις. ἔστι γὰρ ἀρχὴ δεσποτική· ταύτην δὲ τὴν περὶ τἀναγκαῖα λεγόμενα, ἃ ποιεῖν ἐπίστασθαι τὸν ἄρχοντ' οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλὰ χρῆσθαι μᾶλλον· θάτερον δὲ καὶ ἀνδραποδῶδες. λέγω δὲ θάτερον, τὸ δύνασθαι καὶ ὑπηρετεῖν τὰς διακονικὰς πράξεις. δούλου δ' εἴδη πλείω λέγομεν. αἱ γὰρ ἐργασίαι πλείους· ὧν ἓν μέρος κατέχουσιν οἱ χερνῆτες. οὗτοι δ' εἰσὶν, ὥσπερ σημαίνει καὶ τοὔνομ' αὐτοὺς, οἱ ζῶντες ἀπὸ τῶν χειρῶν. ἐν οἷς ὁ βάναυσος τεχνίτης ἐστί. διὸ παρ' ἐνίοις οὐ μετεῖχον οἱ δημιουργοὶ τὸ παλαιὸν ἀρχῶν, πρὶν δῆμον γενέσθαι τὸν ἔσχατον. τὰ μὲν οὖν ἔργα τῶν ἀρχομένων οὕτως, οὐ δεῖ τὸν

tur.

ἀγαθὸν, οὐδὲ τὸν πολιτικὸν, οὐδὲ τὸν πολίτην τὸν ἀγαθὸν μανθάνειν, εἰ μή ποτε χρείας χάριν αὐτῷ πρὸς αὑτόν. οὐ γὰρ ἔτι συμβαίνει γίνεσθαι, τὸν μὲν δεσπότην, τὸν δὲ δοῦλον· ἀλλ' ἔστι τις ἀρχὴ καθ' ἣν ἄρχει τῶν ὁμοίων τῷ γένει, καὶ τῶν ἐλευθέρων. ταύτην γὰρ λέγομεν εἶναι τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, ἣν δεῖ τὸν ἄρχοντα ἀρχόμενον μαθεῖν, οἷον ἱππαρχεῖν ἱππαρχηθέντα, [στρατηγεῖν] στρατηγηθέντα, καὶ ταξιαρχήσαντα, καὶ λοχαγήσαντα. διὸ καὶ λέγεται τοῦτο καλῶς, ὡς οὐκ ἔστιν εὖ ἄρξαι, μὴ ἀρχθέντα. τούτων δὲ, ἀρετὴ μὲν ἑτέρα· δεῖ δὲ τὸν πολίτην τὸν ἀγαθὸν ἐπίστασθαι καὶ δύνασθαι καὶ ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν. καὶ αὕτη ἀρετὴ πολίτου, τὸ τὴν τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴν ἐπίστασθαι ἐπ' ἀμφότερα. καὶ ἀνδρὸς δὴ ἀγαθοῦ ἄμφω. καὶ εἰ ἕτερον εἶδος σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ἀρχικῆς· καὶ γὰρ ἀρχομένου μὲν, ἐλευθέρου δέ· δῆλον ὅτι οὐ μία ἂν εἴη τοῦ ἀγαθοῦ ἀρετὴ, οἷον δικαιοσύνη· ἀλλ' εἴδη ἔχουσα, καθ' ἃ ἄρξει καὶ ἄρ-

tur. Itaque priusquam deterrima & extrema Democratia extitisset, apud nonnullos populos opificibus adipiscẽdi magistratus quondã nullum ius erat. Quamobrem seruilia illa mancipiorũ subditorum opera, neq; bonum principem, neque bonũ ciuem decẽt, nisi forte ad proprium vsum aliquis agatur. Nec enim iam illud retineretur, vt alius esset dominus, alius seruus. Verumenimuero principatus alter quidam est, quo similibus genere & liberis hominib. imperatur: eumque politicum principatum appellamus, quẽ alterius imperium audiendo, discere principẽ necesse est, vt tum demum præsit equitibus, cum equitum præfecto paruerit, & exercitũ ducat, cum exercitum sequutus sit, atque etiam ordinẽ manipulumque rexerit. Quocirca vere illud verbum dicitur, bene imperare non posse, qui non ante paruerit. Hic tamen horum diuersa virtus est: necesse quidẽ est ciuem bonum & scire, & posse non solum parere, sed etiam imperare: & in vtramque huius & politici imperii partem instructum & paratum esse, boni ciuis propria virtus est. Et quidem vtrumque munus hoc etiam boni viri commune, sed alia temperantia iu-

Locus ex 6. Platonis legum. Plato 665. pone locũ Græcum.

ſtitiaque principis eſt, alia ſubditi. Etenim ciuis ſubditi quidem, ſed tamen liberi, ſi vir bonus eſt, non eſt porro ſimplex, nec vniuſmodi virtus, vt iuſtitia, ſed generibus diſtincta, quibus & imperet & pareat, quemadmodum viri & vxoris modeſtia & fortitudo, diuerſa eſt. Videatur enim vir ignauus, ſi fortitudine muliebri præditus ſit, & mulier garrula, ſi eloquẽtia virili prædita ſit. Quinetiam alia viri alia vxoris œconomia eſt. Illius enim munus eſt comparare, huius vero conſeruare & tueri. At vero de virtutibus ſola principis propria eſt prudentia, reliqua virtutum genera principi cum ſubditis neceſſe eſt eſſe communia. Nec enim ſubditi virtus eſt prudentia, ſed opinio vera. Eſt enim ſubditus tibiarum artifici ſimilis, princeps ipſi tibicini qui tibias inflat.

Plato 635. 3. Legum. Prudentia prima virtutum, & cæterarum virtutum dux appellatur, & 4. de rep. tota ciuitas ſapiens eſſe dicitur, ex cuiuſuis ſapientia principis.

An igitur eadem ſit boni viri & boni ciuis virtus an diuerſa, itemque & quomodo & eadem & diuerſa, hactenus eſt explicatum.

19 Quæſtio de ſordidis opificibus an ſint ciues, & initio diſputatur vtrũque. Qualis quæſtio fere eſt in extremo primo politico, & in his magna virtus non ineſſit.

19 Sed de ciue ſupereſt adhuc quæſtio, an reuera ciuis habendus ſit, qui magiſtratus particeps eſſe poſſit, an etiam opifices ſordidi ciues æſtimandi ſunt? Et ſi hoc genus hominum quibus magiſtratum

ξεται· ὥσπερ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἑτέρα σωφροσύνη καὶ ἀνδρία. δόξαι γὰρ ἂν εἶναι δειλὸς ἀνήρ, εἰ οὕτως ἀνδρεῖος εἴη ὥσπερ γυνὴ ἀνδρεία· καὶ γυνὴ λάλος, εἰ οὕτω κοσμία εἴη ὥσπερ ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός· ἐπεὶ καὶ οἰκονομία ἑτέρα ἀνδρὸς καὶ γυναικός· τοῦ μὲν γὰρ, κτᾶσθαι· τῆς δὲ, φυλάττειν ἔργον ἐστίν. ἡ δὲ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη. τὰς γὰρ ἄλλας ἔοικεν ἀναγκαῖον εἶναι κοινὰς καὶ τῶν ἀρχομένων καὶ τῶν ἀρχόντων. ἀρχομένου δέ γε οὐκ ἔστιν ἀρετὴ φρόνησις, ἀλλὰ δόξα ἀληθής· ὥσπερ αὐλοποιὸς γὰρ, ὁ ἀρχόμενος· ὁ δὲ ἄρχων αὐλητὴς ὁ χρώμενος. πότερον μὲν οὖν ἡ αὐτὴ ἀρετὴ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, καὶ πολίτου σπουδαίου, ἢ ἑτέρα, καὶ πῶς ἡ αὐτὴ, καὶ πῶς ἑτέρα, φανερὸν ἐκ τούτων.

19 Περὶ δὲ τὸν πολίτην ἔτι λείπεταί τις τῶν ἀποριῶν. ὡς ἀληθῶς γὰρ πότερον πολίτης ἐστὶν ᾧ κοινωνεῖν ἔξεστιν ἀρχῆς, ἢ καὶ τοὺς βαναύσους πολίτας θετέον; εἰ μὲν οὖν καὶ τούτοις θετέον οἷς μὴ μέτεστιν ἀρχῶν

χῶν, οὐχ οἷόν τε παντὸς εἶναι πολίτου τὴν τοιαύτην ἀρετήν· ἔστι γὰρ πολίτης. εἰ δὲ μηδεὶς τῶν πιούτων πολίτης, ἐν τίνι μέρει θετέος ἕκαστος; οὐδὲ γὰρ μέτοικος, οὐδὲ ξένος.

20 ἢ διά γε τοῦτον τὸν λόγον οὐδὲν φήσομεν συμβαίνειν ἄτοπον; οὐδὲ γὰρ οἱ δοῦλοι τῶν εἰρημένων οὐδὲν, οὐδ' οἱ ἀπελεύθεροι. τοῦτο γὰρ ἀληθὲς, ὡς οὐ πάντας θετέον πολίτας, ὧν ἄνευ οὐκ ἂν εἴη πόλις· ἐπεὶ οὐδ' οἱ παῖδες ὡσαύτως πολῖται καὶ οἱ ἄνδρες· ἀλλ' οἱ μὲν ἁπλῶς, οἱ δ' ἐξ ὑποθέσεως. πολῖται μὲν γὰρ εἰσιν, ἀλλ' ἀτελεῖς. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, παρ' ἐνίοις ἦν δοῦλον τὸ βάναυσον ἢ ξενικόν· διόπερ οἱ πολλοὶ τοιοῦτοι καὶ νῦν. ἡ δὲ βελτίστη πόλις οὐ ποιήσει βάναυσον πολίτην· εἰ δὲ καὶ οὗτος πολίτης, ἀλλὰ πολίτου ἀρετὴν, ἣν εἴπομεν, λεκτέον οὐ παντὸς, οὐδ' ἐλευθέρου μόνον, ἀλλ' ὅσοι τῶν ἔργων εἰσὶν ἀφειμένοι τῶν ἀναγκαίων· τῶν δ' ἀναγκαίων, οἱ μὲν ἑνὶ λειτουργοῦντες τὰ τοιαῦτα, δοῦλοι. οἱ δὲ κοινῇ, βάναυσοι

tum gerere non liceat, in ciuibus numeretur, fieri certe non poterit vt in omni ciue descripta virtus inueniatur, quoniam ex opificibus quoque ciues efficiantur. Quod si sordidi opifices ciues esse non videantur, in qua tādem parte ciuitatis erunt? Neq; enim sunt aduenæ neq; peregrini.

20 An vero ob eiusmodi caussam nihil absurdum effici putabimus? Neque enim serui sunt ex aduenarum & peregrinorum numero, neque liberti: nec reuera pro ciuibus omnes habēdi sunt, sine quib. ciuitatis status retineri non potest. Nec enim pueri similiter atque viri ciues æstimantur, cum hi quidem ciues maturi sint & perfecti, illi autem immaturi & imperfecti: Vetustis itaque temporibus, apud nonnullos sordidi opifices & peregrini ad seruorū numerum aggregabātur, quales etiam plerique sunt hoc tempore. Sed optima respub. ex opificibus sordidis ciues nūquam faciet. Aut si fecerit ex his ciues, profecto ciuis ea virtus, quam diximus, omnibus ciuibus attribui nō posset. At vero non solum liberos esse, sed omni prorsus opere necessario vacuos oportet, quibus ea virtus attribuatur. Eorum

20 Solutio proxima affirmationis quod non ideo ciue. habēdi quia nati sunt in vrbe, q collatione seruorū, libertorum, puerorū & testimonis quorundam populorum declaratur.

21 In Aristocratia ciues esse non possunt qui virtute careat. & sic ex caussis concludit. Omnes Aristocratici ciues sũt boni viri. Nulli opifices possunt esse boni viri. Nulli igitur opifices Aristocratici ciues esse possunt. At hic bonum virũ intellige, illum pfectum, cui nulla virtus desit: quod tamen de opificibus non necesse est negari.

22 Opifices in Oligarchia ciues esse possint qui diuites opulenti possunt esse ciues Oligarchici. Opifices possunt esse opulenti. Opifices igitur possunt esse Oligarchici ciues.

23 Sequitur illustratio ex duobus dissimilib. exemplis, quorum secundum, rei necessitate excusatur.

autem qui necessaria opera obeunt, serui dicuntur, qui vni priuatim ea præstant: qui autem publice sordidi opifices, & qui Athenis θῆτες appellantur, infimo genere fortunæ & conditionis homines operarii & mercenarii. In promptu vero res hinc erit, si quis paulo diligentius velit attendere quo pacto sese hæc habeant. Id enim quod sequitur expositum, declarabit quod dictum est. Etenim cum variæ sunt rerumpub. species, ciuium quoque variæ species erunt, & maxime quidem ciuium subditorum. Quare in quadam rep. necesse est, ex sordidis opificibus & operariis ciues constitui.

[21] In quibusdam impossibile, vt si qua sit eiusmodi resp. quam Aristocraticã nominant, & in qua pro virtute cuiusque & dignitate honores deferantur. Nec enim virtutem potest is exercere, qui sordidam & mercenariã vitam degit.

[22] In Oligarchia autẽ ex operario ciuis fieri non potest, cũ ex amplo & magno censu magistratus & honores mandentur, ex opifice sordido potest. Opificum enim permulti amplas facultates habent. [23] Ac Thebis quidem lex erat, ne quis mercator, nisi decem annos abstinuisset à mercatura, magistratum caperet.

σοι οἱ θῆτες. φανερὸν δὲ ἐντεῦθεν, μικρὸν ἐπισκεψαμένοις, πῶς ἔχει περὶ αὐτῶν. αὐτὸ γὰρ φανὲν τὸ λεχθὲν ποιεῖ δῆλον. ἐπεὶ γὰρ πλείους εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πολίτου ἀναγκαῖον εἶναι πλείω, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρχομένου πολίτου. ὥστ' ἐν μὲν τινὶ πολιτείᾳ τὸν βάναυσον ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τὸν θῆτα πολίτας, [21] ἔν τισι δ' ἀδύνατον· οἷον, εἴ τίς ἐστιν ἣν καλοῦσιν ἀριστοκρατικὴν, καὶ ἐν ᾗ κατ' ἀρετὴν αἱ τιμαὶ δίδονται, καὶ κατ' ἀξίαν· οὐ γὰρ οἷόν τ' ἐπιτηδεῦσαι τὰ τῆς ἀρετῆς, ζῶντα βίον βάναυσον ἢ θητικόν·

[22] ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις, θῆτα μὲν οὐκ ἐνδέχεται εἶναι πολίτην· ἀπὸ τιμημάτων γὰρ μακρῶν αἱ μεθέξεις τῶν ἀρχῶν· βάναυσον δ' ἐνδέχεται· πλουτοῦσι γὰρ καὶ οἱ πολλοὶ τῶν τεχνιτῶν.

[23] ἐν Θήβαις δὲ νόμος ἦν, τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς.

χῆς. ἐν πολλαῖς δὲ πολιτείαις προσεφέλκεται καὶ τῶν ξένων ὁ νόμος. ὁ γὰρ ἐκ πολίτιδος ἔν τισι δημοκρατίαις πολίτης ἐστί. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ τὰ περὶ τοὺς νόθους παρὰ πολλοῖς. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ δι' ἔνδειαν τῶν γνησίων πολιτῶν ποιοῦνται πολίτας τοὺς τοιούτους· διὰ γὰρ ὀλιγανθρωπίαν οὕτω χρῶνται τοῖς νόμοις· εὐποροῦντες [δ'] ὄχλου, κατὰ μικρὸν παραιροῦνται τοὺς ἐκ δούλου πρῶτον ἢ δούλης, εἶτα τοὺς ἀπὸ γυναικῶν· τέλος δὲ μόνον τοὺς ἐξ ἀμφοῖν αὐτῶν πολίτας ποιοῦσιν.

24 ὅτι μὲν οὖν εἴδη πλείω πολίτου,, φανερὸν ἐκ τούτων, καὶ ὅτι λέγεται μάλιστα πολίτης ὁ μετέχων τῶν τιμῶν· ὥσπερ καὶ Ὅμηρος ἐποίησεν,

25 ὡσεί τιν' ἀτίμητον μετανάστην.

ὥσπερ μέτοικος γάρ ἐστιν ὁ τῶν τιμῶν μὴ μετέχων. ἀλλ' ὅπου τὸ τοιοῦτον ἐπικεκρυμμένον ἐστίν, ἀπάτης χάριν τῶν συνοικούντων ἐστί. πότερον μὲν οὖν ἑτέραν ἢ τὴν αὐτὴν θετέ-

ret. In multis autem rebuſpub.peregrinorũ lex & barbarorum probatur. Natus nempe ex matre ciue,in quibuſdam Democratiis ciuis eſt, eodemque modo ſe res habet etiam apud quoſdam de nothis & ſpuriis. Verumtamen cum ob inopiam legitimorum ciuium, tales ciues faciant, ob hominũ penuriam hiſce legibus vtũtur. Nam cũ multitudine abundare cæperint,paulatim è ciuium numero remouent & excludunt natos è ſeruo primum aut ſerua: deinde ex matribus tantũ ciuibus, poſtremo ex vtroque parente ciue procreatos ciues efficiunt.

24 Quibus poſitis intelligitur multa ciuium eſſe genera, cumque ciuis nomine eſſe digniſſimum,qui honorum & magiſtratuum particeps fuerit, quod etiam Homerus ſignificare voluit, cum ait:

24 Epilogus vniuerſæ diſputationis,vbi græcum exemplar corruptum eſt, veteris interpretis ſententiam qualemcunq; ſecuti ſumus.

25 *Velut quendam inhonoratum exulem.*

25 Verba ſunt Achillis cõquerentis nono Iliados, ꝙ eũ ignobilem inter Argiuos fecerit Atrides.

Sed iſta ciuis ratio plerunq; ignoratur, vnde fit vt qui ciuitatem eandem habitent ciues exiſtimentur. Quod tamen abſurdum eſt,quia in ciuitate, qui honoris expers eſt,is velut inquilinus & profugus habeatur. Quamobrem an diuerſa virtus vel eadem

sit existimanda, qua vir bonus ciuisque bonus appellatur, ex his est manifestum, quod alicuius ciuitatis bonus ciuis, non sit idem bonus vir, alicuius sit idem, isque nō quiuis, sed is demum qui rēpub. vel solus vel cum aliis administrat.

ον, καθ' ἣν ἀνὴρ ἀγαθός ἐστι καὶ πολίτης σπουδαῖος, δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τινὸς μὲν πόλεως ὁ αὐτὸς, τινὸς δ' ἕτερος, κἀκεῖνος οὐ πᾶς, ἀλλ' ὁ πολιτικὸς καὶ κύριος, ἢ δυνάμενος εἶναι κύριος, ἢ καθ' αὑτὸν, ἢ μετ' ἄλλων, τῆς τῶν κοινῶν ἐπιμελείας.

Argumentum 2. partis.

Secunda parte libri huius tertii explicatur ordine dialectico singularis reipub. ex suorum magistratuum discrimine differentiaque, partitio in duo genera, primum. Deinde in singulorum generum species ternas, quemadmodum in priuatis imperiis duo genera cernimus, vnum œconomicum & paternum ad coniugis & liberorum vtilitatem comparatum: alterum herile & dominicum ad priuatam vtilitatem præcipue detortum. Sic publicorum imperiorum duo genera esse: alterum naturale & bonorum magistrorum & principum omnes actiones ad ciuium suorum vtilitatem deferentium. Alterum veros illos ciuilis iustitiæ fines transgressum & improbis consiliis deprauatum & corruptum. Vtriusque generis ternæ species sunt numero principum distinctæ. Nam vel vnus vel pauci vel multi præsunt, iique publici boni gratia, vt Rex, optimates, politici: aut priuati, vt tyranni, Oligarchici, Democratici, de quibus singulis accuratius postea dicetur. Hic tamen notandum est Aristocratiā definiri, quia vel optimi viri vel optimi boni gratia

tia

tia dominentur, & Timocratiam per populum bellicosum regi, quia multi facile in eo virtute pares inueniuntur. de iis generib. generumq; finitionib. in regno Platonis & octauo de reip. 570. Postremo Aristoteles argumẽtatur Oligarchiæ & Democratiæ aduentitias esse differentias, diuitias & paupertatẽ, quod idẽ li. 4. n. 22. disseritur. Ergo hic in generib. reip. genera principum & summorum ciuitatis magistrorum definiuntur, cumque tota hæc ciuilis meditatio tribus rebus contineatur, suis quibusdam monitis, quæ septimi parte extrema & tota octauo traduntur, instrumenta tribus rebus contineantur, magistris, discipulus. schola, de magistris.

ΚΕΦ. δ.

Ἐπεὶ [26] δὲ ταῦτα διώρισται, τὸ μετὰ ταῦτα σκεπτέον πότερον μίαν θετέον πολιτείαν, ἢ πλείους· κἂν εἰ πλείους, τίνες καὶ πόσαι, καὶ διαφοραὶ τίνες αὐτῶν εἰσιν. ἔστι δὲ πολιτεία πόλεως τάξις, τῶν τε ἄλλων ἀρχῶν, καὶ μάλιστα τῆς κυρίας πάντων. κύριον μὲν γὰρ πανταχοῦ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως· πολίτευμα δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία. λέγω δ' οἷον, ἐν μὲν ταῖς δημοκρατικαῖς, κύριος ὁ δῆμος· οἱ δ' ὀλίγοι τοὐναντίον ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις. φαμὲν δὲ καὶ πολιτείαν ἑτέραν εἶναι τούτων. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐροῦμεν λόγον καὶ

CAP. IV.

His [26] vero definitis & expositis, deinde considerandum nobis est, vnane respub. an plures statuendæ sint, & si plures, tum quę & quot: tũ quales sint earum dissimilitudines ac differentiæ. Est quidem respubl. eorum qui ciuitatem incolunt ciuitatis ordo atque descriptio, cum in cęteris aliis magistratibus, tum maxime in summo omnium & maximo. Maximus autem vbique magistratus æstimatur ciuitatis administratione, quæ nihil aliud est quam ipsa respub. vt verbi gratia in Democratiis summus magistratus est populus. His etiam politiam ab vtrisque diuersam

26 Definita primum rep. & ad reip. explicationem ciue. accedit secundo loco ad genera reiump. Sed initio repetitur & absoluitur definitio reipub. In qua finis ciuitatis primo libro declaratus, reuocatur: sed additur præterea naturalẽ vitæ amorẽ esse.

addimus, eodemque modo de cæteris affirmamus. Principio autem ponatur illud, cuius gratia ciuitas sit instituta, & quod reipub. genera in hominum societate ac vita quærenda sint. De illa quidem in superiori sermone, cũ de œconomico & de herili imperio ageretur, disputatum est, quemadmodum esset homo animal tam ciuile tamque populare, vt si homines hominum mutuis auxiliis nil egerent, nihilo minus tamen consuetudinis conuictusque amore caperẽtur. At vero communis vtilitas eos congregat pro sua cuiusque parte ad bene beateque viuendum: atque hic præcipuus finis, & vniuersis publice, & singulis priuatim propositus est: conueniunt quidem etiã ipsius vitæ gratia, atque fortasse præter id quod ciuilis societas hac ratione conseruatur, inest pulchrum aliquod & amabile, etiam in ipsa tantum vita, nisi magnis viui molestiis & difficultatibus afficiamur. Quæ res hinc potest intelligi, quod homines plerique cupiditate vitæ cõmoti maximas miserias & calamitates patiantur, veluti cum vita naturalis quædam iucunditas ac dulcedo coniuncta sit.

περὶ τῶν ἄλλων. ὑποθετέον δὲ πρῶτον, τίνος χάριν συνέστηκε πόλις, καὶ τῆς ἀρχῆς εἴδη πόσα τῆς περὶ ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ζωῆς. εἴρηται δὴ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους λόγους, ἐν οἷς περὶ οἰκονομίας διωρίσθη καὶ δεσποτείας, ὅτι φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῶον πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας, οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον συνάγει, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει μέρος ἑκάστῳ τοῦ ζῆν καλῶς. μάλιστα μὲν οὖν τοῦτ' ἐστὶ τέλος, καὶ κοινῇ πᾶσι, καὶ χωρίς. συνέρχονται δὲ καὶ τοῦ ζῆν ἕνεκεν αὐτοῦ· ἴσως γὰρ ἔνεστί τι τοῦ καλοῦ μόριον· καὶ συνέχουσι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, καὶ κατὰ τὸ ζῆν αὐτὸ μόνον, ἂν μὴ τοῖς χαλεποῖς κατὰ τὸν βίον ὑπερβάλλῃ λίαν. δῆλον δ' ὡς καρτεροῦσι πολλὴν κακοπάθειαν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, γλιχόμενοι τοῦ ζῆν· ὡς ἐνούσης τινὸς εὐημερίας ἐν αὐτῷ καὶ γλυκύτητος φυσικῆς.

27 ἀλλὰ

27 Verum-

27 ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς ἀρχῆς [γε] τοὺς λεγομένους τρόπους ῥᾴδιον διελεῖν· καὶ γὰρ ἐν τοῖς 28 ἐξωτερικοῖς λόγοις διοριζόμεθα περὶ αὐτῶν πολλάκις. ἡ μὲν γὰρ δεσποτεία, καίπερ ὄντος κατ' ἀλήθειαν τῷ τε φύσει δούλῳ, καὶ τῷ φύσει δεσπότῃ ταὐτοῦ συμφέροντος, ὅμως ἄρχει πρὸς τὸ τοῦ δεσπότου συμφέρον οὐδὲν ἧττον· πρὸς δὲ τὸ τοῦ δούλου, κατὰ συμβεβηκός. οὐ γὰρ ἐνδέχεται φθειρομένου τοῦ δούλου, σώζεσθαι τὴν δεσποτείαν. ἡ δὲ τέκνων ἀρχὴ καὶ γυναικὸς καὶ τῆς οἰκίας πάσης, ἣν δὴ καλοῦμεν οἰκονομικὴν, ἤτοι τῶν ἀρχομένων χάριν ἐστὶν, ἢ κοινοῦ τινος ἀμφοῖν· καθ' αὑτὸ μὲν, τῶν ἀρχομένων, ὥσπερ ὁρῶμεν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας, οἷον ἰατρικὴν, καὶ γυμναστικήν· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ, κἂν αὐτῶν εἶεν. οὐδὲν γὰρ κωλύει τὸν παιδοτρίβην ἕνα τῶν γυμναζομένων ἐνίοτ' εἶναι καὶ αὐτὸν, ὥσπερ ὁ κυβερνήτης εἷς ἐστιν ἀεὶ τῶν πλωτήρων. ὁ μὲν οὖν παιδοτρίβης, ἢ κυβερνήτης, σκοπεῖ τὸ τῶν ἀρχομένων ἀγαθόν· ὅταν δὲ τούτων εἷς γένηται καὶ αὐτὸς, κατὰ συμβεβηκὸς μετέχει τῆς ἀσφαλείας· ὁ μὲν γὰρ, πλωτήρ·

27 Verumenimuero magiſtratuum genera quæ dicuntur, partiri facile eſt, & de his certe 28 alio ſermone ſæpe à nobis diſſeritur. Etenim dominicus principatus, tametſi reuera naturali domino, naturaliq; ſeruo par vtilitas & eadem proponatur, attamen ad domini quidem præcipue, ad ſerui autem commodum, caſu quodam refertur. Nec enim ſublato ſeruo, domini imperium ſeruaretur. In liberos vero & vxorem totamq; familiam principatus, quem œconomicum nominăt, aut ſubditorum aut certe boni alicuius vtriſque communis gratia, per ſe ſane ſubditorũ, quemadmodum in cæteris artibus videmus, vt Medicina, Gymnaſtica, fortuito autem etiam ipſorum. Nihil enim vetat quin Gymnaſiarchus ipſe aliquando ſit vnus eorum qui in gymnaſio exerceătur, quemadmodum & gubernator ſemper eſt vnus è numero nautarũ. Atqui gymnaſiarchus gubernatorve ſuis prouidet & cõſulit. Verum cum in eundem ipſe numerum ſimul includatur, ſibi ipſi quoque fortuito proſpicit & conſulit. Eſt

27 Diuiditur resp. in iuſtam & iniuſtam ex finibus ipſis, publica & priuata vtilitate, idq; declaratur collatione priuatorum imperiorum in qua œconomico imperio iuſta resp. herili iniuſta cõparatur. Oeconomicũ autem imperiũ aliarũ artium comparatione exponitur.

28 Græce eſt ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις, *quibus Cicero, Plutarchus, Gellius putant certum genus Ariſtotelicorũ librorum ſignificari. Ariſtoteles tamen ſæpe ita loquitur, & nullum deſignat opus certum, ſed alium ſermonẽ à præſenti diuerſum ſicut hic notat octauum Ethicorum ad Nichomachũ, qui libri non ſunt* ἐξωτερικοὶ *magis quam hi politici ſic loquitur poſtea libro 9 initio.*

enim hic quidem nauta, ille vero cũ gymnasiarchus sit, eodem cum tyronibus labore exercetur.

29 Adhuc de priuatis imperiis collationis propositio fuit, redditio similitudinis sequitur de publicis imperiis, primũ rectis tum corruptis.

29 Quare fit vt politici magistratus, quoniam æquabilitate ciuium & similitudine describuntur, vicissim capiendi atque gerendi esse videantur. Ac certe primum ꝙ naturale est, æquũ esse censent, alterum alteri mutuo ministrare. Et quemadmodum prius, cum magistratus esses, commodis alternis inseruiebas, ita vicissim alterũ tuis commodis inseruire.

30 Digressiuncula in auaros principes, qui perpetuos magistratus optãt.

30 Hoc autem tempore commoditatibus, quas è repub. & principatu capiunt, illecti quidã perpetuos volunt magistratus occupare, quasi vero fieret vt qui per se morbosi & valetudinarii essent, hac imperii perpetuitate curarentur & conualescerẽt. Etenim hoc fortassis argumento moti magistratus optarent. Constet igitur respub. quæ bonũ & commodum publicum spectãt & intuentur vero & absoluto iure rectas & iustas: quæ autẽ priuatum & proprium principum emolumentũ sectantur, eas corruptas & deprauatas & iustarũ labes & corruptelas esse. Vt enim heri in seruos, sic in ciues suos dominantur,

ὁ δὲ, τῶν γυμναζομένων εἷς γίνεται, παιδοτρίβης ὤν.

29 διὸ καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρχάς, ὅταν ᾖ κατ' ἰσότητα τῶν πολιτῶν συνεστηκυῖα καὶ καθ' ὁμοιότητα, κατὰ μέρος ἀξιοῦσιν ἄρχειν· πρότερον μὲν, ᾗ πέφυκεν, ἀξιοῦντες ἐν μέρει λειτουργεῖν, καὶ σκοπεῖν τινα πάλιν τὸ αὑτοῦ ἀγαθόν, ὥσπερ πρότερον αὐτὸς ἄρχων ἐσκόπει τὸ ἐκείνου συμφέρον·

30 νῦν δὲ διὰ τὰς ὠφελείας τὰς ἀπὸ τῶν κοινῶν, καὶ τὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς, βούλονται συνεχῶς ἄρχειν· οἷον εἰ συνέβαινεν ὑγιαίνειν ἀεὶ τοῖς ἄρχουσι, νοσακεροῖς οὖσι. καὶ γὰρ ἂν οὕτως ἴσως ἐδίωκον τὰς ἀρχάς. φανερὸν τοίνυν ὡς ὅσαι μὲν πολιτεῖαι τὸ κοινῇ συμφέρον σκοποῦσιν, αὗται μὲν ὀρθαὶ τυγχάνουσιν οὖσαι κατὰ τὸ ἁπλῶς δίκαιον· ὅσαι δὲ τὸ σφέτερον μόνον τῶν ἀρχόντων, ἡμαρτημέναι πᾶσαι, καὶ παρεκβάσεις τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν· δεσποτικαί

τικὴ γάρ. ἡ δὲ πόλις, κοινωνία τῶν ἐλευθέρων ἐστί.

nantur, cum tamē ciuitas liberorum ſit hominum ſocietas.

ΚΕΦ. ε.

Διωρισμένων [31] δὲ τούτων, ἐχόμενόν ἐστι τὰς πολιτείας ἐπισκέψασθαι, πόσαι τὸν ἀριθμόν, καὶ τίνες εἰσί, καὶ πρῶτον τὰς ὀρθὰς αὐτῶν. καὶ γὰρ αἱ παρεκβάσεις ἔσονται φανεραὶ τούτων διορισθεισῶν. ἐπεὶ δὲ πολιτεία μὲν καὶ πολίτευμα σημαίνει ταὐτόν· πολίτευμα δ' ἐστὶ τὸ κύριον τῶν πόλεων· ἀνάγκη δ' εἶναι κύριον ἢ ἕνα, ἢ ὀλίγους, ἢ τοὺς πολλούς· ὅταν μὲν ὁ εἷς, ἢ οἱ ὀλίγοι, ἢ οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἄρχωσι, ταύτας μὲν ὀρθὰς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς πολιτείας· τὰς δὲ πρὸς τὸ ἴδιον, ἢ τοῦ ἑνός, ἢ τῶν ὀλίγων, ἢ τοῦ πλήθους, παρεκβάσεις. ἢ γὰρ οὐ πολίτας φατέον εἶναι τοὺς μετέχοντας, ἢ δεῖ κοινωνεῖν τοῦ συμφέροντος.

[32] καλεῖν δ' εἰώθαμεν τῶν μὲν μοναρχιῶν τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπουσαν συμφέρον, βασιλείαν· τὴν δὲ τῶν ὀλίγων

CAP. V.

HIs [31] igitur ita propoſitis & explicatis, proximū eſt vt videamus, quot ſunt Reſpublicæ numero, & quales: ac primum quæ ex his veræ & rectæ ſunt. Etenim his definitis, contrariæ labes intelligentur. Ac quoniam πολιτεία μὲν καὶ πολίτευμα, id eſt reſp. quidem & ciuitatis gubernatio, idem ſignificant, gubernatioque ipſa ſummus ciuitatū potentatus habetur, ac neceſſe eſt in eo vel vnū vel paucos vel multos conſtitui, cum vnus quidem vel pauci vel multi vtilitatis publicę gratia præfuerunt, has reſpub. rectas & iuſtas, vbi vero ad vnius vel paucorum vel multorū propriam vel priuatā vtilitatem ciuitas gubernatur, pernicies iuſtarum rerumpub. & peſtes eſſe neceſſe eſt. Aut enim ciues habendi non ſunt qui ſocietati ciuili ſociati ſunt, aut vtilitatis publicæ participes eſſe debent. Solemus autem [32] principatuū vtilitatem communem ſpectantium, qui vnius eſt, regnum appellare, qui paucorum, vno tamen plurimum Ariſtocratiam, vel quia optimi tum præſint,

31 Sequitur partitio ſecunda rerumpub. iuſtæ in regnum, Ariſtocratiā, politiam, quā Timocratiam vocat in Ethicis. Iniuſtæ in tyrānidem, Oligarchiam, Democratiam, quæ partes ſingulæ definiuntur.

Hæ partitiones rerump. ex regno Platonis & octauo de rep. ſumptæ ſunt.

Plato tamen paulo ſecus, duas primū reſp. facit, diuinam & humanam. Humanā deinde triplicē Monarchiam, Oligarchiam, Democratiā, tum ſingulorū binas ſpecies facit. Monarchiæ regum & tyrannidem Oligarchiæ Ariſtocratiam ſi bona eſt, ſin eſt mala, generis nomine vocat Oligarchiā: ſic Democratiā bonam facit & malam.

32 Hic ſpeciale nomen eſt in Græco μοναρχιῶν, generale poſuimus vt ſenſus congrueret.

τιμοκρατικὴν πολιτείαν vocat Aristoteles 8. Ethicorum ad Nicomachũ, Plato vocat 8. reipub. φιλονεικοῦντε καὶ φιλότιμον πολιτείαν, sed singulariter appellat τιμοκρατίαν καὶ τιμαρχίαν.

33 Præfatio veluti gratiæ ad quæstionem de Oligarchicæ & Democratiæ definitionibus, in quib. paucitatis & multitudinis superuacuas putat esse differentias cum veræ differentiæ, diuitiis & paupertate contineãtur. Sed labitur hic Aristoteles. Nihil enim attinet ad finem reip. paupertas principis vel opulentia, sed studium publicæ rei & priuatæ & partitio secunda declarat generum differentias, vno, paucis, multis contineri, & de exemplis propositis qua Aristoteles indissolubilia pu-

vel certe eius rei gratia quæ ciuitati ciuibusq; sit optima. Cum vero multitudo publici boni caussa rempub. gerit, communi omnium rerumpub. nomine politia nuncupatur, eaque nũcupatio merito accidit. Vnum enim vel paucos virtute prę́stare facile quidem est: multos autem omni virtute perfectos & absolutos esse difficile: bellica tamen virtute multos excellere non difficile. Hæc siquidem virtus in multis inest, & ob eam caussam fit, vt in hoc reip. genere principatũ militaris ordo & bellica facultas obtineat, in eaq; fortes, & bellicosi viri dominẽtur. At labes expositarũ rerump. sunt quidem tyrannis, regni Oligarchiæ, Aristocratiæ, Democratia. Est enim tyrãnis dominatio ad tyrãni, Oligarchia ad diuitũ, Democratia ad egẽtium proprium commodum constituta: Nec earum vlla publicũ bonum sibi proponit.

33 Verumenimuero paulo copiosius & latius de singulis generibus est agẽdum. Nec enim res dubitatione caret. Atque etiam de quauis

μὲν, πλειόνων δ' ἑνὸς, ἀριστοκρατίαν, ἢ διὰ τὸ τοὺς ἀρίστους ἄρχειν, ἢ διὰ τὸ πρὸς τὸ ἄριστον τῇ πόλει καὶ τοῖς κοινωνοῦσιν αὐτῆς. ὅταν δὲ τὸ πλῆθος πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύηται συμφέρον, καλεῖται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν τῶν πολιτειῶν, πολιτεία.

συμβαίνει δ' εὐλόγως. ἕνα μὲν γὰρ διαφέρειν κατ' ἀρετὴν, ἢ ὀλίγους, ἐνδέχεται· πλείους δ' ἤδη χαλεπὸν ἠκριβῶσθαι πρὸς πᾶσαν ἀρετήν· ἀλλὰ μάλιστα τὴν πολεμικήν· αὕτη γὰρ ἐν πλήθει γίγνεται· διὸ κατὰ ταύτην τὴν πολιτείαν, κυριώτατον τὸ προπολεμοῦν, καὶ μετέχουσιν αὐτῆς οἱ κεκτημένοι τὰ ὅπλα. παρεκβάσεις δὲ τῶν εἰρημένων, τυραννὶς μὲν βασιλείας, ὀλιγαρχία δὲ, ἀριστοκρατίας· δημοκρατία δὲ, πολιτείας. ἡ μὲν γὰρ τυραννίς, ἐστι μοναρχία, πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τοῦ μοναρχοῦντος· ἡ δ' ὀλιγαρχία, πρὸς τὸ τῶν εὐπόρων· ἡ δὲ δημοκρατία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τῶν ἀπόρων· πρὸς δὲ τὸ τῷ κοινῷ λυσιτελοῦν, οὐδεμία αὐτῶν.

33 Δεῖ δὲ μικρῷ διὰ μακροτέρων εἰπεῖν, τίς ἑκάστη τούτων τῶν πολιτειῶν ἐστι. καὶ γὰρ ἔχει τινὰς ἀπορίας. τῷ δὲ περὶ ἑκάστην μέθο-

δον

τὸν φιλοσοφοῦντι, καὶ μὴ μόνον ἀποβλέποντι πρὸς τὸ πράττειν, οἰκεῖόν ἐστι τὸ μὴ παρορᾶν, μηδέ τι καταλείπειν, ἀλλὰ δηλοῦν τὴν περὶ ἕκαστον ἀλήθειαν. ἔστι δὲ τυραννὶς μὲν, μοναρχία, καθάπερ εἴρηται, δεσποτικὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· ὀλιγαρχία δ', ὅταν ὦσι κύριοι τῆς πολιτείας οἱ τὰς οὐσίας ἔχοντες· δημοκρατία δὲ, τουὐαντίον, ὅταν οἱ μὴ κεκτημένοι πλῆθος οὐσίας, ἀλλ' ἄποροι.

πρώτη δ' ἀπορία πρὸς τὸν διορισμόν ἐστιν. εἰ γὰρ εἶεν οἱ πλείους, ὄντες εὔποροι, κύριοι τῆς πόλεως· δημοκρατία δ' ἐστὶν, ὅταν ᾖ κύριον τὸ πλῆθος· ὁμοίως δὲ πάλιν κἂν εἴ που συμβαίνῃ, τοὺς ἀπόρους ἐλάττους μὲν εἶναι τῶν εὐπόρων· κρείττους δ' ὄντας, κυρίους εἶναι τῆς πολιτείας· ὅπου δ' ὀλίγον κύριον πλῆθος, ὀλιγαρχίαν εἶναι φασίν· οὐκ ἂν καλῶς δόξειεν διωρίσθαι περὶ τῶν πολιτειῶν. ἀλλὰ μὴν, κἄν τις συνθεὶς τῇ μὲν εὐπορίᾳ τὴν ὀλιγότητα, τῇ δ' ἀπορίᾳ τὸ πλῆθος, οὕτω προσαγορεύῃ τὰς πολιτείας· ὀλιγαρχίαν μὲν, ἐν ᾗ τὰς ἀρχὰς ἔ-

arte ac disciplina philosophanti, nec tantum ad actionem & vsum rerum intuenti, consentaneum quidem nil contemnere aut omittere, quin potius in singulis reb. quid verum sit accurate ac diligenter exquirere: Est vero tyrannis, vt dictum est, Monarchia ciuilis societatis velut hera quidem & domina: Oligarchia autem cum locupletes reip. domini sunt: & Democratia contra, quando non locupletes, sed inopes & egentes imperant. Prima igitur de definitione quæstio est. Nam si plures opulenti fuerint reip. domini, Democratiaque sit, cum multitudo gubernacula teneat, ac rursus similiter, sicubi forte sint inopes numero quidem pauciores diuitibus, ac superiores iique reip. rectores. Atq; vbi numero pauci imperēt, Oligarchia nominetur, certe non satis accurate de rebuspub. præceptum & præscriptum esse videatur. Nec vero si quis cū opulētia paucitatem coniunxerit, & cum inopia multitudinem, sic respub. definiat, Oligarchiam nempe, in qua numero pauci diuites: Democratiam in qua inopes numero multi dominatum teneāt, sine dubitatione res erit. Etenim

tat) primum ad Democratiam secundum ad Oligarchiam, si vtrobiq; sit, iniusta ratio, referri potest.

quo genere modo propositas respub. complectemur? Et illam in qua plures opulenti, & hanc in qua pauciores egeni, vtrique ipsi quidem ciuitatibus suis imperent, si præter expositas respublic. nulla esse alia censeatur.

34 Videtur igitur ipsa ratio nobis planum facere, vt pauci vel multi qui ciuitatem regāt, fuerint, casu quodam fieri. Illud quidem in Oligarchia, hoc vero in Democratia, propterea quod opulenti pauci, inopes multi vbique fere esse soleant. Quare paucitatis & multitudinis dictæ caussæ, nō sunt rerumpub. differentiæ, sed tota differentia, qua Democratia & Oligarchia inter se differunt, inopia & opulentia continetur. Atque omnino necesse est vbicunq; censu & diuitiis magistrat⁹ summi siue pauci siue multi creantur, Oligarchiam illic esse, vbi vero inopes summam potestatem habeāt, Democratiam: tametsi accedit, (vt diximus,) illic paucos, hic multos esse. Diutius enim abundant pauci, libertate tamen ciues omnes fruuntur. Quapropter vtriq; de principatu decertant inter se & contendunt.

34 At contrarium multo probabilius est, cōtingere, vt reip. rectores iniusti si pauci sunt, facile ditescant reip. rectores iniusti: si multi sunt, minores opes habeant, vt veræ differētiæ sint Oligarchiæ & Democratiæ paucitas & multitudo: aduentitiæ autē differentiæ sint inopia & opulentia.

χουσιν οἱ εὔποροι, ὀλίγοι τὸ πλῆθος ὄντες· δημοκρατίαν δ᾽, ἐν ᾗ οἱ ἄποροι, πολλοὶ τὸ πλῆθος ὄντες· ἄλλην ἀπορίαν ἔχει. τίνας γὰρ ἐροῦμεν τὰς ἄρτι λεχθείσας πολιτείας· τὴν ἐν ᾗ πλείους εὔποροι, καὶ ἐν ᾗ ἐλάττους οἱ ἄποροι· κύριοι δ᾽ ἑκάτεροι τῶν πολιτειῶν, εἴπερ μηδεμία ἄλλη πολιτεία παρὰ τὰς εἰρημένας ἐστίν; 34 ἔοικε τοίνυν ὁ λόγος ποιεῖν δῆλον, ὅτι τὸ μὲν ὀλίγους ἢ πολλοὺς εἶναι κυρίους, συμβεβηκός ἐστι, τὸ μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις, τὸ δὲ ταῖς δημοκρατίαις, διὰ τὸ τοὺς μὲν εὐπόρους ὀλίγους, πολλοὺς δ᾽ εἶναι τοὺς ἀπόρους πανταχοῦ· διὸ καὶ οὐ συμβαίνει τὰς ῥηθείσας αἰτίας γίνεσθαι διαφορᾶς. ᾧ δὲ διαφέρουσιν ἥ τε δημοκρατία καὶ ἡ ὀλιγαρχία ἀλλήλων, πενία καὶ πλοῦτός ἐστι· καὶ ἀναγκαῖον μὲν, ὅπου ἂν ἄρχωσι διὰ πλοῦτον, ἄν τ᾽ ἐλάττους, ἄν τε πλείους, εἶναι ταύτην ὀλιγαρχίαν· ὅπου δ᾽ οἱ ἄποροι, δημοκρατίαν. ἀλλὰ συμβαίνει, καθάπερ εἴπομεν, τοὺς μὲν ὀλίγους εἶναι, τοὺς δὲ πολλούς. εὐποροῦσι μὲν γὰρ ὀλίγοι· τῆς δὲ ἐλευθερίας μετέχουσιν πάντες· δι᾽ ἃς αἰτίας ἀμφισβητοῦσιν ἀμφότεροι τῆς πολιτείας.

35 Δη-

ΚΕΦ. ϛ.

Ληπτέον δὲ πρῶτον, τίνας ὅρους λέγουσι τῆς ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας, καὶ τί τὸ δίκαιον, τό τε ὀλιγαρχικὸν, καὶ δημοκρατικόν. πάντες γὰρ ἅπτονται δικαίου τινὸς, ἀλλὰ μέχρι τινὸς προέρχονται, καὶ λέγουσιν οὐ πᾶν τὸ κυρίως δίκαιον· οἷον δοκεῖ τὸ ἴσον δίκαιον εἶναι·

καὶ [γὰρ] ἐστιν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἴσοις· καὶ τὸ ἄνισον δοκεῖ δίκαιον εἶναι· καὶ γὰρ ἐστιν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνίσοις. οἱ δὲ τοῦτ' ἀφαιροῦσι, τὸ οἷς, καὶ κρίνουσι κακῶς. τὸ δ' αἴτιον, ὅτι περὶ αὑτῶν ἡ κρίσις. σχεδὸν δ' οἱ πλεῖστοι, φαῦλοι κριταὶ περὶ τῶν οἰκείων. ὥστ' ἐπεὶ τὸ δίκαιον, τισί, καὶ διῄρηται τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπί τε τῶν πραγμάτων, καὶ οἷς, καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς ἠθικοῖς· τὴν μὲν τοῦ πράγματος ἰσότητα ὁμολογοῦσι, τὴν δὲ οἷς, ἀμφισβητοῦσι, μάλιστα μὲν διὰ τὸ λεχθὲν ἄρτι, διότι, κρίνουσι τὰ περὶ αὐτοὺς κακῶς·

36 ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τὸ

CAP. VI.

PRIMVM[35] vero quærẽdum nobis eſt, qui fines terminique & Oligarchię & Democratiæ ſtatuatur quod que ius & Oligarchicum & Democraticum eſſe videatur. Omnes enim earum quoddam ius attingunt, ſed aliquatenus progrediuntur, totum ius abſolute & perfecte non definiunt, vt ęqualitas ius eſſe quoddam exiſtimatur, & eſt quidem non omnibus tamen, ſed æqualib. & inæqualib⁹ ius eſſe quoddam exiſtimatur, & eſt quidem non omnibus tamẽ ſed inæqualibus. At hi perſonarum rationem nullam habent, & iccirco peruerſe iudicant. Erroris autem cauſſa eſt, quia de ſe ipſi iudicant, cum fere accidat, vt de ſuis plerique ac propriis reb. praui ſunt iudices. Itaque cum iuris quędam ratio in perſonis ſita ſit, eodemque modo æqualitas & in reb. & in perſonis, (quemadmodum in Ethicis dictum eſt) diuidatur de rerum quidem ęqualitate conſentiunt, de perſonarũ autem æqualitate maxime diſſentiunt, ob eam cauſſam quam dixi, quod de ſe ipſis corrupte iudicant.

36 Deinde cum vtriq; ali-

35 Continuatur diſputatio de Oligarchia & Democratia, deq; ea re nunc diſputatur. Oligarchici quia superiores ſunt opibus, ſuperiores in rep. partes ſibi arrogant. Democratici qui libertate pares ſunt, pares etiã in rep. partes requirunt: hoc vtrunq; ius Ariſtoteles reprehendit quod ſecundum quid non abſolute iuſtum ſit, quia in eo rerum habeatur tantum ratio diuitiarum & libertatis, nõ habeatur ratio pſonarum quæ virtute ac ſapientia ſuperent aut ſuperentur: Prima autẽ refutatio ita concluditur.

Vnuſquiſq; de re ſua malus eſt iudex:
Oligarchici & Democratici hic de ſe iudices ſunt.
Male itaq; iudicant.

Libertas finis Democratiæ, vide indicem.

36 Secunda re-

futatio ex captiosi iudicii & syllogismi sophismate: ab vnæ enim specie totũ genus vitiose concluditur.

Superior opib. ergo omnino superior, par libertate, ergo omnino par: bona enim animi corporisq; hic nulla comparantur.

quatenus ius ipsum persequãtur, existimant se perfectum ius & absolutum consequi: hi quidem si quadam ex parte sint superiores, vt opibus & diuitiis, protinus sibi persuadent se omnino superiores esse: Illi vero, si sint item quadam ex parte ęquales, vt libertate videntur sibi penitus æquales.

37 Tertia refutatio ex fine ciuitatis, qui non est in diuitiis, sed in beatitudine.

Si diuitiarum caussa ciuitas esset instituta, diuitiores superiores essent.

At nõ diuitiarum sed beatæ vitæ gratia est instituta: Longa est oratio in in hac assumptione.

38 Sic de seruis lib. 1. n. 31.

Finis ciuitatis aliquis est in vita sed non summus, vt est huius nu 26. & 1. 15.

39 Persequitur ad probationẽ assumptionis circumstantias diuitiarum, συμμαχίαν & συνθήκην,

37 Sed.n. quod summum rerum caput ęst non explicant. Nam si diuitiarum gratia sociati homines essent, atque vnum in locum cõuenissent, tantam sane partem ciuitatis obtinerent, quantas opes & diuitias haberent: atque ita Oligarchicorũ sententia ac ratio momenti aliquid habere videretur. Iustum siquidem esse non censent, vt qui de centum minis vnam contulerit, rerum earum quæ vel initio constiterunt vel postea accesserint, ęqualem partem capiat ei qui reliquam totam summam contribuerit. At non viuendi caussa cœtus hominum & ciuitates institutæ sunt, sed bene & beate viuẽdi, 38 alioqui seruorum & bestiarũ ciuitas esse diceretur, quæ minime tamen est, cum neque beatitudinis compotes esse, neque vitam consilio regere possint.

39 At neque ciuitates societatis bellicæ caussa factæ sunt vt à nemine

λέγειν μέχρι τινὸς ἑκατέροις δίκαιόν τι, νομίζουσι δίκαιον λέγειν ἁπλῶς. οἱ μὲν γάρ, ἂν κατά τι ἄνισοι ὦσιν, οἷον χρήμασιν, ὅλως οἴονται ἄνισοι εἶναι· οἱ δ', ἂν κατά τι ἴσοι, οἷον ἐλευθερίᾳ, ὅλως ἴσοι.

37 τὸ δὲ κυριώτατον οὐ λέγουσιν. εἰ μὲν γὰρ τῶν κτημάτων χάριν ἐκοινώνησαν καὶ συνῆλθον, τοσοῦτον μετέχουσι τῆς πόλεως, ὅσον περ καὶ τῆς κτήσεως. ὥσθ' ὁ τῶν ὀλιγαρχικῶν λόγος δόξειεν ἂν ἰσχύειν. οὐ γὰρ εἶναι δίκαιον ἴσον μετέχειν τῶν ἑκατὸν μνῶν τὸν εἰσενέγκαντα μίαν μνᾶν, τῷ δόντι τὸ λοιπὸν πᾶν, οὔτε τῶν ἐξ ἀρχῆς, οὔτε τῶν ἐπιγινομένων. εἰ δὲ μήτε τοῦ ζῆν μόνον ἕνεκεν, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ εὖ ζῆν·

38 καὶ γὰρ ἂν δούλων καὶ τῶν ἄλλων ζῴων ἦν πόλις· νῦν δ' οὐκ ἔστι, διὰ τὸ μὴ μετέχειν εὐδαιμονίας, μηδὲ τοῦ ζῆν κατὰ προαίρεσιν·

39 μήτε συμμαχίας ἕνεκεν, ὅπως ὑπὸ μηδενὸς ἀδικῶν-

χρῶνται· μήτε διὰ τὰς ἀλλαγὰς καὶ τὴν χρῆσιν τὴν πρὸς ἀλλήλους. καὶ γὰρ ἂν Τυρρηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι, καὶ πάντες οἷς ἐστὶ σύμβολα πρὸς ἀλλήλους, ὡς μιᾶς ἂν πολῖται πόλεως ἦσαν. εἰσὶ γοῦν αὐτοῖς συνθῆκαι περὶ τῶν εἰσαγωγίμων, καὶ σύμβολα περὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν, καὶ γραφαὶ περὶ συμμαχίας

40 ἀλλ' οὔτ' ἀρχαὶ πᾶσιν ἐπὶ τούτοις κοιναὶ καθεστᾶσιν, ἀλλ' ἕτεραι παρ' ἑκατέροις, οὔτε τοῦ ποίους τινὰς εἶναι δεῖ φροντίζουσιν ἅτεροι τοὺς ἑτέρους, οὐδ' ὅπως μηδεὶς ἄδικος ἔσται τῶν ὑπὸ τὰς συνθήκας, μηδὲ μοχθηρίαν [ἕξει μηδεμίαν,] ἀλλὰ μόνον ὅπως μηδὲν ἀδικήσουσιν ἀλλήλους. περὶ δ' ἀρετῆς καὶ κακίας πολιτικῆς διασκοποῦσιν ὅσοι φροντίζουσιν εὐνομίας. ᾗ καὶ φανερὸν, ὅτι δεῖ περὶ ἀρετῆς ἐπιμελὲς εἶναι τῇ γ' ὡς ἀληθῶς ὀνομαζομένῃ πόλει, μὴ λόγου χάριν. γίνεται γὰρ ἡ κοινωνία συμμαχία τῶν ἄλλων τόπῳ διαφέρουσα μόνον, τῶν ἄποθεν συμμάχων. καὶ

vt à nemine iniuriam patiantur, neque cõmerciorum & contrahendarum rerum & mutuæ vtilitatis gratia. Etenim Tyrrheni & Carthaginienses & oẽs inter quos thessararum societas & communio mutua est, tanquam ciuitatis vnius ciues essent. Nam de rebus importandis sunt illis inter se pacta, & de prohibenda vi certę leges, & de belli societate perscripta fœdera.

40 At de his rebus nulli sunt illis communes magistratus, sed vtrisque diuersi: nec quales hi sunt omnino, illi quicquam laborãt, ac ne fœderatorũ quisquam improbus vel iniustus sit, curãt: sed tantum id solliciti sunt, ne alii aliis iniuriam faciãt, cum tamen in ciuium & virtutibus & vitiis magnam curam ponant hi principes, qui bonarũ & salutarium legum studiosi fuerunt: vnde etiam perspicuum sit ei ciuitati, quæ non specie & nomine, sed reuera ciuitas appellatur summam de virtute diligentiam adhibendam esse. Bellica siquidem societas, communitas est quædã belli fœdere coniunctorum aliorum cum aliis, loco tantum differentium, καὶ ὁ νόμος συνθήκη, vt ait Licophron sophistes ἐγγυη-

id est, belli societatem & cõtractum rerum quib. maxime reip. partes cõtinentur, & disputet in his ciuitatu finẽ non esse ꝙ sequeretur Tyrrhenorũ & Carthaginiensiũ ciuitatem vnam esse, vbi Thyrrenorũ nomine videtur. Romanos significare qui cum Carthaginiensibus erant fœderati.

40 Consequẽtia diuersio: sed non est vna ciuitas, quia non idem magistratus nec alii de moribus aliorum laborant.

Videtur Aristoteles Tyrrhenorũ nomine Romanos intelligere, qui tum quartum cum Carthaginensib. fœdus renouauerant.

τῆς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, & iustitiæ communis velut obses. At non eiusmodi vt ciues probos & iustos facere queat.

41 Locorum p(ro)pinquitas aut longinquitas non facit ciuitatem.

41 Quod ita esse, perspectum hinc erit, quia si quis varia loca congreget, & ex omnibus vnum sic efficiat, tanquam Megarensium & Corinthiorum ciuitates sese mœnibus contingant, ciuitas tamen vna non esset, ne si quidem connubiis inter se copularentur, quamuis ea sit vna de communionibus ciuitatum propriis: eodemque modo si qui separati habitēt, neque tamen tam longe disiuncti vt communione vti non possint, sed leges habeant, quibus se ipsos in cōtrahendis rebus offendere prohibeātur, vt si sit hic quidem faber, ille autem agricola, hic vero sutor, ille aliud eiusmodi, sintque numero quāplurimi, nec vllā rem aliam inter se communē habeant, quam hæc ipsa contractus & bellicę societatis commoda, ne hac quidem ratione ciuitas erit. Quamobrē tandem? Non enim recte quia nō sit vicinia societas & finitima communio: nempe hac communione societati se conuenerint, & vnusquisque domo propria velut vrbe vtatur, ac

ὁ νόμος συνθήκη, καὶ καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστής, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας.

41 ὅτι δ' ἔστιν ἔχει τὸν τρόπον, φανερόν. εἰ γάρ τις καὶ συναγάγοι τοὺς τόπους εἰς ἕν, ὥστε ἅπτεσθαι τὴν Μεγαρέων πόλιν καὶ Κορινθίων τοῖς τείχεσιν, ὅμως οὐ μία πόλις· οὐδ' εἰ πρὸς ἀλλήλους ἐπιγαμίας ποιήσαιντο· καίτοι τοῦτο τῶν ἰδίων ταῖς πόλεσι κοινωνημάτων ἐστίν. ὁμοίως δ' οὐδ' εἴ τινες οἰκοῖεν χωρὶς μέν, μὴ μέντοι τοσοῦτον ἄποθεν, ὥστε μὴ κοινωνεῖν, ἀλλ' εἰ ἦσαν αὐτοῖς νόμοι τοῦ μὴ σφᾶς αὐτοὺς ἀδικεῖν περὶ τὰς μεταδόσεις· οἷον, εἰ ὁ μὲν εἴη τέκτων, ὁ δὲ γεωργός, ὁ δὲ σκυτοτόμος, ὁ δ' ἄλλο τι τοιοῦτον, καὶ τὸ πλῆθος εἶεν μυρίοι, μὴ μέντοι κοινωνοῖεν ἄλλου μηδενὸς ἢ τῶν τοιούτων, οἷον ἀλλαγῆς καὶ συμμαχίας· οὐδ' οὕτω που πόλις. διὰ τίνα δή ποτ' αἰτίαν; οὐ γὰρ δὴ διὰ τὸ μὴ σύνεγγυς τῆς κοινωνίας. εἰ γὰρ καὶ συνέλθοιεν οὕτω κοινωνοῦντες, ἕκαστος μέντοι χρῷτο τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ, ὥσπερ πόλει, καὶ σφίσιν αὐτοῖς

τοῖς ὡς ἐπιμαχίας οὔσης, βοηθοῦντες ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας μόνον· οὐδ᾽ οὕτως ἂν εἶναι δόξειε πόλις τοῖς ἀκριβῶς θεωροῦσιν, εἴπερ ὁμοίως ὁμιλοῖεν συνελθόντες καὶ χωρίς.

42 φανερὸν τοίνυν ὅτι ἡ πόλις οὐκ ἔστι κοινωνία τόπου, καὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν σφᾶς αὐτούς, καὶ τῆς μεταδόσεως χάριν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, εἴπερ ἔσται πόλις· οὐ μὴν οὐδ᾽ ὑπαρχόντων τούτων ἁπάντων, ἤδη πόλις, ἀλλ᾽ ἡ τοῦ εὖ ζῆν κοινωνία καὶ ταῖς οἰκίαις καὶ τοῖς γένεσι, ζωῆς τελείας χάριν καὶ αὐτάρκους. οὐκ ἔσται μέντοι τοῦτο μὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα κατοικούντων τόπον, καὶ χρωμένων ἐπιγαμίαις. διὸ κηδεῖαί τ᾽ ἐγένοντο κατὰ τὰς πόλεις, καὶ φρατρίαι, καὶ θυσίαι, καὶ διαγωγαὶ τοῦ συζῆν. τὸ δὲ τοιοῦτον, φιλίας ἔργον. ἡ γὰρ τοῦ συζῆν προαίρεσις φιλία. τέλος μὲν οὖν πόλεως, τὸ εὖ ζῆν· ταῦτα δὲ, τοῦ τέλους χάριν. πόλις δὲ, ἡ γενῶν καὶ κωμῶν κοινωνία ζωῆς τελείας καὶ αὐτάρκο-

ſibiipſis inter ſe tanquã ſubſidiariæ ſocietatis iure tantũ aduerſus hoſtes opitulentur, attente quidem conſiderantibus, neque hoc pacto ciuitas eſſe videatur. Nam qui hac conditione copulati eſſent, ſimili ſane conſuetudine vterentur, atq; ii qui diſiuncti ac ſeparati viuerent.

42 Quare manifeſtum eſt ciuitatem communione loci non teneri, nec iniuriæ repellendæ, nec contractus atque commercii gratia cõſtitui: tametſi hæc adeſſe & ſuppetere neceſſe eſt, ſi modo ciuitas eſt futura, neque tamen ſi hæc adſunt omnia, protinus ciuitas erit. Verum bene viuendi communio familiis & gentibus, vt ad perfectam & ſeipſa contentam vitam nihil deſit, conſtituta ea demum ciuitas eſt futura, quod tamen niſi vnum & eundem locum habitãtibus, & inter ſe connubia contrahentibus accidere nõ poteſt. Itaque affinitates in ciuitatibus & ſodalitates & ſacra & familiaritates cõuictus gratia extiterunt: quod amicitię opus eſt: cõſuetudo enim victus cõſilio & voluntate ſuſcepta amicitia eſt. Finis itaque ciuitatis eſt beate viuere, atque ad eum finem cætera illa referuntur: ciuitaſque eſt

42 Concludit probationem Aſſumptionis, quod finis ciuitatis, ſit in beatitudine nõ diuitiis aut diuitiarũ circumſtantiis.

συμμαχίας & συνθήκη, & q̃ ſit vna ciuitas explicat ciuitatis definitione.

Idẽ lib. 1. lin. 15.

ex gentibus & vicis societas perfectæ ac se ipsa contentæ vitæ gratia comparata, quod bene & beate viuere dicim⁹.

43 Tandem sophismata Oligarchicorũ & Democraticorũ dissoluũtur, & superiores esse statuuntur qui propius ad finem ciuitatis accedant. Idem dicit lib. 5. n. 3.

43 Ciuilis itaque societas honestarum actionum non conuictus gratia constituta est, quique in hanc communionem plus contulerunt, hi maiores ciuitatis partes suscipere debebunt quam qui fuerint illis libertate aut genere vel æquales vel etiã superiores, dũmodo ciuili virtute sint impares, aut diuitiis quidem superiores, sed inferiores virtute. Quod igitur omnes qui de rebus hisce publicis inter se contendũt, nõ totum ius & absolutum, sed partem eius quandam attingunt, ex his quæ dicta sunt perspectum est & intellectum.

τάρκους. τοῦτο δ' ἐστὶν, ὥς φαμεν, τὸ ζῆν εὐδαιμόνως καὶ καλῶς.

43 τῶν καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἀλλ' οὐ τοῦ συζῆν. διόπερ ὅσοι συμβάλλονται πλεῖστον εἰς τὴν τοιαύτην κοινωνίαν, τούτοις τῆς πόλεως μέτεστι πλεῖον, ἢ τοῖς κατὰ μὲν ἐλευθερίαν καὶ γένος ἴσοις, ἢ μείζοσι, κατὰ δὲ τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν ἀνίσοις· ἢ τοῖς κατὰ πλοῦτον ὑπερέχουσι, κατ' ἀρετὴν δ' ὑπερεχομένοις. ὅτι μὲν οὖν πάντες οἱ περὶ τῶν πολιτειῶν ἀμφισβητοῦντες, μέρος τι τοῦ δικαίου λέγουσι, φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων.

Argumentum tertiæ partis.

De legis & hominis imperio. Plato in regno, Item 705.

SVperioribus huius libri partibus respubl. definita est, genera distributa sunt, singulaque suis definitionibus exposita: Tertia parte comitiorum species quædam & forma repræsentatur: in qua velut candidati summum principatum petunt, & de suis meritis varia & multiplici ratione contendunt. Contentio duplex est: Prima est populi, Tyranni, Oligarchicorum, Aristocraticorum, regum, legum. Si multi pauperes imperent, fortunatos spoliabũt: idemque facient & tyran-

& tyranni & Oligarchici: si pauci optimates administrent, cæteros honore priuabunt: idemque facient reges. Lex autem si præsit, quamuis sit constans, est tamen similis principum, à quibus condita fuerit. Præcipua contentio est populi & optimatum, quod sapiẽtes pauci, licet singulos & populo virtute & sapientia vincãt, vniuersos tamen non vincant. Qui locus egregiis comparationibus ornatus est. Secunda deinde concertatio permiscetur in vtramque partem: de nobilitate, opulentia virtute, populo, totaque res comitiorum videlicet turbinibus & fluctibus simillima, valde conturbatur. Opera tamen precium est in hac ciuili contentione Aristotelis mirificam quandam & singularem æquitatem & sapientiam admirari: qui cum ciuitatis finem beatitudinem esse intelligeret, vt eorum quisque ad illum finem propius vel longius attingeret, id est ciues eo magis minusue perduceret, sic ei ciuilis principatus honores ac dignitates superiores aut inferiores dederit. Primum siquidem reipub. locum optimis legibus: secundum in quo leges habere locum non possent optimis principibus vtrisque nil nisi publicum & communem ciuilis beatitudinis fructum spectantibus attribuit, principibus, (inquam) in alio populo regibus, optimatibus in alio, in alio politicis. Nobilitatem autem & genus & diuitias & cætera nil ad bene beateque regendam ciuitatem facientia procul amouit ac sua petitione repulit. Atque hoc totum definitionis genus ex naturali & imperandi & parendi fonte deduxit: de quo libro primo præcipitur, itemque etiam ex ciuilis societatis fine, id est beatitudine. Nam si naturali iure virtus & sapientia quanto maior est quantoque ciuitatis fini propior, tanto maiore

Ab eodem lex regia in Minoe inuentio veritatis definitur & immutabilis statuitur & ex scientia constans.

Lex dominari debet 647.

Ciuilis scientia & virtus nõ potest nisi diutius accipi. Plato 9. 10. Non potest doceri, quia nec doctores eius sint, nec discipuli 18. nec natura tradi per tertium librum sed diuina quadam sorte per opinionem traditur, & viri ciuiles, opinione recta tamen pͥditi sunt similes vatib. qui diuino furore correpti, nihil eorũ intelligunt quæ loquuntur.

principatu prædita esse debet, certe lex optima, quæ ex summa hominum sapientia collecta est, quæque ad beatam vitam rectissima via est, primo ciuitatis loco esse debebit, verissimeque hoc libro ab Aristotele dictum est, cum lex dominetur non hominem, sed Deum dominari. Secundo autem loco ex hominibus hi qui omni virtutis & sapientiæ gloria præstabunt, quā præstantiam cum in vno aut paucis perpetuam esse difficile sit, certe proximus gradus reipub. viris populi iudicio delectis & probatis vicissim, & ea conditione tribuēdus, vt ab eodem populo corrigantur à quo creati fuerint & instituti. Hæc autem collatio post descriptas generum species aptius facta esset, vt cum genera rerumpub. & iustarum & iniustarum partita essent regni, Aristocratiæ & reliquorum, tum quæretur de præstantia singulorum.

Leges mutādæ per senes. Plato 615.

Democratia improbatur. Plato 646. Dignitatis imperandi. 636.

TERTIA PARS.

CAP. VII. — ΚΕΦ. ζ.

44 Disputatur primum contra multitudinis imperium, quia multi spolient paucos vbi multitudinis nomine duæ respub. comprehendere videntur, Politia & Democratia. Et Argumentum Aristotelis de Democratia verū erit, quia tyrānidi postea cōparatur Democratia lib. 4.

AC 44 vero quæri solet, cui generi summam ciuitatis authoritatem tribui conueniat, an populo, an diuitibus, an optimatibus, an vni omnium optimo, an tyranno. Hæc siquidem omnia controuersa sunt atque inuoluta, Quid enim? si pauperes (quia numero superent, locupletum fortunas diripiāt, idne iustum erit? Iustum enim per Iouem quia summæ potestati ita visum fuerit? Quænam igitur summa in-

Ἔχει 44 δ' ἀπορίαν τί δεῖ τὸ κύριον εἶναι τῆς πόλεως. ἢ γάρ τοι τὸ πλῆθος, ἢ τοὺς πλουσίους, ἢ τοὺς ἐπιεικεῖς, ἢ τὸν βέλτιστον ἕνα πάντων, ἢ τύραννον. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἔχειν φαίνεται δυσκολίαν. τί γάρ; ἂν οἱ πένητες, διὰ τὸ πλείους εἶναι, διανέμωνται τὰ τῶν πλουσίων, τοῦτ' οὐκ ἄδικόν ἐστιν; ἔδοξε γὰρ [ἂν] νὴ Δία τῷ κυρίῳ δικαίως. τὴν οὖν ἀδικίαν τί

χρὴ

χρὴ λέγειν τὴν ἐσχάτην; πάλιν τε, πάντων ληφθέντων, οἱ *πλείους τὰ τῶν ἐλαττόνων ἂν διανέμωνται, φανερὸν ὅτι φθείρουσι τὴν πόλιν. ἀλλὰ μὴν, οὐχ ἥ γ' ἀρετὴ φθείρει τὸ ἔχον αὐτὴν οὐδὲ τὸ δίκαιον πόλεως φθαρτικόν. ὥστε δῆλον ὅτι καὶ τὸν νόμον τοῦτον οὐχ οἷόν τ' εἶναι δίκαιον.

45 ἔτι καὶ τὰς πράξεις ὅσας ὁ τύραννος ἔπραξεν, ἀναγκαῖον εἶναι πάσας δικαίους. βιάζεται γὰρ ὢν κρείττων, ὥσπερ καὶ τὸ πλῆθος τοὺς πλουσίους.

46 ἀλλ' ἆρα τοὺς ἐλάττους δίκαιον ἄρχειν καὶ τοὺς πλουσίους; ἂν οὖν κἀκεῖνοι ταῦτα ποιῶσι καὶ διαρπάζωσι, καὶ τὰ κτήματα ἀφαιρῶνται τοῦ πλήθους, τοῦτ' ἐστὶ δίκαιον; καὶ θάτερον ἄρα. ταῦτα μὲν τοίνυν ὅτι πάντα φαῦλα καὶ οὐ δίκαια, φανερόν.

47 ἀλλὰ τοὺς ἐπιεικεῖς ἄρχειν δεῖ, καὶ κυρίους εἶναι πάντων; οὐκ οὖν ἀνάγκη τοὺς ἄλλους ἀτίμους εἶναι πάντας, μὴ τιμωμένους ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς. τιμὰς γὰρ λέγομεν εἶναι τὰς ἀρχάς. ἀρχόντων δ' αἰεὶ τῶν αὐτῶν, ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς

iuria dicenda eſt, niſi hæc erit? Rurſus ſi ex omni popopulo multi paucorum facultates ad ſe transferant, & inter ſe partiantur, ciuitatem certe funditus euertent.

At virtus cultori ſuo neque exitioſa eſt, neque iuſtitia ciuitati pernicioſa: Vnde conſtat legem hanc iuſtam videri non poſſe.

45 Atque etiã omnes Tyrannorum actiones neceſſe eſſet iuſtas videri. Nam cum potentia præſtent quemadmodum multitudo: ſic ipſi vim locupletibus afferent.

45 Hic etiã mutatur tyrannis argumento ſimili & quidem vero.

46 An vero paucos eoſque fortunatos præeſſe decuerit? Si igitur illi quoque eadem faciant, & prædentur & populum ſuis facultatibus euertant, idque iuſtum ſit, alterum etiam iuſtum erit. Patet igitur hæc omnia mala & iniqua eſſe.

46 Reprehenſio Oligarchiæ ex eodem argumẽto, item vero.

47 An optimates remp. gerere & reliquorum ciuium principes eſſe debebunt? At neceſſe eſſet cæteros omnes inhonoratos eſſe, ſi ciuilibus magiſtratib. excluderentur. Honores enim ſolemus magiſtratus appellare. At ſi fuerint idem ſemper in magiſtratibus, cæte-

47 Reprehenſio Ariſtocratiæ ꝙ paucis honoratis cæteri eſſent inglorii: ꝙ abſurdum. nihil eſt quia optimatum gloria beatitas erit ingloriorum.

48 Reprehensio regni ex eodem argumento, cui, vt superiori respondendũ est.
49 Disputatio de lege in vtrãque partem hæc disputatio repetitur nu. 93. & latius tractatur.
50 Componitur, omissis cæteris partibus politia cum Aristocratia, numero autem 59. omissa generali omnium rerum publ. contentio reuocabitur hic interea politiã Aristocratiæ præstare disputatur. Argumentum est ex variis similibus quib. n. 96. rursus vtitur Aristoteles.
Aristoteles deinceps Timocratiam in mediocri populo omnibus rebusq́ anteponit Plato in regno quatuor locis rempub per populũ gubernatam damnat, idem facit 4. legum, sed reuera tamẽ vterq; idem sentit Nã enim Aristoteles in Timocratia vult populum

ros omnes inglorios esse necesse est.[48] An vnũ optimum imperare potius est? At hoc est magistratuum communionem magis contrahere, magisq; in angustum cõcludere cum plurib. etiã ad honores aditus præcludantur. [49] At fortasse (dicet aliqs) summam potestatem omnino legi tribuendam esse non homini vitioso, & variis animi perturbationibus & affectionibus subiecto. Verũ si lex imperet eaq; sit Oligarchica vel Democratica, quid inter hanc & ea quæ modo quæsita sunt intererit? Nam quæ modo cõmemorata sũt incommoda, similiter accident: [50] De cæteris vero aliis fuerit alia disputatio. Quod autem populũ potius, quam paucos optimates reip. principes esse deceat, & tractari & in quadam queſtione versari, & fortasse probari posse videatur. Multos enim quorum nullus absolute bonus sapiensq; fuerit, attamẽ vniuersos illis paucis sapientib. excellentiores esse, non singulos, sed (vt diximus) vniuersos accidet: vt cœnæ ex multorum collectis instructæ, lautiores sunt iis, quæ fuerint vnius sumptu paratæ. Nam cum multi sunt, habet vnusquisq; partẽ aliquam virtutis ac prudentiæ. Atq; vbi conuenerint, multitudo ipsa fiet velut vnus homo, quemadmodum

ἄλλους ἀτίμους. [48] ἀλλ' ἕνα τὸν σπουδαιότατον ἄρχειν βέλτιον; ἀλλ' ἔτι τοῦτο ὀλιγαρχικώτερον· οἱ γὰρ ἄτιμοι πλείους, [49] ἀλλ' ἴσως φαίη τις ἂν, τὸ κύριον ὅλως ἄνθρωπον εἶναι, ἔχοντά γε τὰ συμβαίνοντα πάθη περὶ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μὴ νόμον, φαῦλον. ἂν οὖν ᾖ νόμος μὲν, ὀλιγαρχικὸς δὲ, ἢ δημοκρατικὸς, τί διοίσει περὶ τῶν ἠπορημένων; συμβήσεται γὰρ ὁμοίως τὰ λεχθέντα πρότερον.

[50] Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων, ἔστω τις ἕτερος λόγος. ὅτι δὲ δεῖ κύριον εἶναι μᾶλλον τὸ πλῆθος, ἢ τοὺς ἀρίστους μὲν, ὀλίγους δὲ, δόξειεν ἂν λύεσθαι, καί τιν' ἔχειν ἀπορίαν, τάχα δὲ καὶ ἀλήθειαν. τοὺς γὰρ πολλοὺς, ὧν ἕκαστός ἐστιν οὐ σπουδαῖος ἀνὴρ, ὅμως ἐνδέχεται συνελθόντας εἶναι βελτίους ἐκείνων, οὐχ ὡς ἕκαστον, ἀλλ' ὡς σύμπαντας· οἷον τὰ συμφορητὰ δεῖπνα, τῶν ἐκ μιᾶς δαπάνης χορηγηθέντων. πολλῶν γὰρ ὄντων, ἕκαστον μόριον ἔχειν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως, καὶ γίνεσθαι συνελθόντας ὥσπερ ἕνα ἄνθρωπον τὸ πλῆθος, πολύποδα καὶ πολύχειρα, καὶ

dum

πολλὰς ἔχοντα αἰσθήσεις οὕτω καὶ περὶ τὰ ἤθη καὶ τὴν διάνοιαν. διὸ καὶ κρίνουσιν ἄμεινον οἱ πολλοὶ καὶ τὰ τῆς μουσικῆς ἔργα, καὶ τὰ τῶν ποιητῶν. ἄλλοι γὰρ ἀλλότι μόριον· πάντα δὲ πάντες.

51 ἀλλὰ τούτῳ διαφέρουσιν οἱ σπουδαῖοι τῶν ἀνδρῶν, ἑκάστου τῶν πολλῶν, ὥσπερ καὶ τῶν μὴ καλῶν τοὺς καλούς φασι, καὶ τὰ γεγραμμένα διὰ τέχνης τῶν ἀληθινῶν, τῷ συνῆχθαι τὰ διεσπαρμένα χωρὶς εἰς ἕν· ἐπεὶ κεχωρισμένων γε κάλλιον ἔχειν τοῦ γεγραμμένου, τουδὶ μὲν τὸν ὀφθαλμὸν, ἑτέρου δὲ τινος ἕτερον μόριον. εἰ μὲν οὖν περὶ πάντα δῆμον καὶ περὶ πᾶν πλῆθος ἐνδέχεται ταύτην εἶναι τὴν διαφορὰν τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς ὀλίγους σπουδαίους, ἄδηλον· ἴσως δὲ νὴ Δία δῆλον ὅτι περὶ ἐνίων ἀδύνατον. ὁ γὰρ αὐτὸς κἂν ἐπὶ τῶν θηρίων ἁρμόσειε λόγος. 52 καίτοι τί διαφέρουσιν ἔνιοι τῶν θηρίων, ὡς ἔπος εἰπεῖν; ἀλλὰ περὶ τι πλῆθος οὐδὲν εἶναι κωλύει τὸ λεχθὲν ἀληθές.

53 διὸ καὶ τὴν πρότερον εἰρημένην ἀπορίαν λύσειεν ἄν τις διὰ τούτων, καὶ τὴν ἐχομένην αὐτῆς, τίνων δεῖ κυρίους

dum multis pedibus, multis manibus, multis sensibus, sic variis morib⁹, variisq; ingeniis præditus. Itaq; multi iudicāt acutius etiā de fabulis & poematis, alii.n. de partibus aliis, de omnib. vniuersi iudicant. [51] At tantū præstāt sapiētes & boni viri singulis plebeis, quantum deformib. formosi & artificiose pictę imagines veris & naturalib⁹ ipsis reb. antecellūt ꝙ in rebus, quæ dispersa pulchritudo fuerat, in tabulis collecta cōspicitur, vt si separatim spectentur & imago, & ii quorū partes imitata sit, speciosior imago, sit vnoquoq; eorum in quorum vno pulcher oculus, in altero pars, altera cerneretur. Itaq; dubium est an in omni populo omniq; multitudine multi à paucis sapientibus ita differant, vt vniuersi virtute paucis respondeāt. Immo vero per Iouem certum est non ita differre, ac de quibusdam impossibile videatur, belluas nempe faceret eadē ratio ciuitatum principes. Et quidē ꝙ homines nonnulli belluis antecedūt. [52] Sed certe de quadā multitudine nil ꝓhibet ꝙ dictū est verū esse. [53] Itaq; quispiam propositā quęstionē hinc facile diluat, & aliā huic adiūctā cuiuis rei pōtas tribuēda

t. tum imperare, sed magistratus delectos à populo, & in legibus Plato sic fere suam remp. instituit.

51 Prolepsis cōtra superiorem rationē ꝙ pauci optimates, sic populo præstēt, vt excellentes imagines ex multorū corporum formis collectæ corporibus ipsis excellunt

52 Soluit prolepsim ꝙ hebes vel corruptus populus nō præstet optimatib. paucis, sed populus in quo singuli aliqd virtutis habeant. Ignarus autem populo regno aut Aristocratiæ fuerit aptior quam politiæ.

53 Præcipit de mediocri populo, & ad politiam apto, vt illi duplex potestas promittatur, creandi magistratus & corrigendi, quod approbat authoritate Legumlatorum.

sit liberis hominibus & huic multitudini ciuium qui neque magnis opibus præstēt, neque virtute magnopere cæteris antecellant. Maximos enim magistratus illis credere periculosum sit, ne iniustitia & imprudētia modo faciāt iniurias, modo decepti grauius offendant. Ac nihil illis concedi, sed omnia negari formidolosum: cum enim multi, iique egentes & inopes inhonorati fuerint, tum ciuitas hostium plena sit necesse est. Reliquum igitur est vt deliberandi & iudicandi potestas illis concedatur. Quare etiam Solon & Legumlatores alii nonnulli, creādi magistratus & reposcēdis rationibus corrigendi potentiam illis attribuūt: nec eam singulis sed vniuersis permittunt.

54 Altera eiusdem popularis potestatis cōfirmatio, ꝙ multorum mediocris virtus, cum paucorum perfecta sapientia coniūcta sit maior quod similitudine declaratur.

54 Vniuersi enim coniuncti, satis idoneo iudicio præditi sunt & cum sapientioribus permisti ciuitatib. plurimum prosunt, quemadmodum insaluber cibus cum salubri temperatus totum salubriorem pauco salubri efficit. Nec enim singuli per se satis valent ad recte iudicandum.

55 Prolepsis cōtra descriptam populi potentiā ex rei caussis. Sapiētis est cor-

55 At in hac reip. descriptione hæc quæstio primum

εἶναι τοὺς ἐλευθέρους, καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν. τοιοῦτοι δ' εἰσὶν ὅσοι [μήτε πλούσιοι,] μήτε ἀξίωμα ἔχουσιν ἀρετῆς μηδέν. τὸ μὲν γὰρ μετέχειν αὐτοὺς τῶν ἀρχῶν τῶν μεγίστων, οὐκ ἀσφαλές. διά τε γὰρ ἀδικίαν, καὶ δι' ἀφροσύνην, τὰ μὲν ἀδικεῖν ἄν, τὰ δ' ἁμαρτάνειν αὐτούς. τὸ δὲ μὴ μεταδιδόναι, μηδὲ μετέχειν, φοβερόν. ὅταν γὰρ ἄτιμοι πολλοὶ καὶ πένητες ὑπάρχωσι, πολεμίων ἀναγκαῖον εἶναι πλήρη τὴν πόλιν ταύτην. λείπεται δὴ τοῦ βουλεύεσθαι καὶ κρίνειν μετέχειν αὐτούς. διόπερ καὶ Σόλων καὶ τῶν ἄλλων τινὲς νομοθετῶν τάττουσιν ἐπί τε τὰς ἀρχαιρεσίας, καὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἀρχόντων· ἄρχειν δὲ κατὰ μόνας οὐκ ἐῶσι.

54 πάντες μὲν γὰρ ἔχουσι συνελθόντες ἱκανὴν αἴσθησιν, καὶ μιγνύμενοι τοῖς βελτίοσι, τὰς πόλεις ὠφελοῦσι, καθάπερ ἡ μὴ καθαρὰ τροφὴ μετὰ τῆς καθαρᾶς τὴν πᾶσαν ποιεῖ χρησιμωτέραν τῆς ὀλίγης· χωρὶς δ' ἕκαστος ἀτελὴς περὶ τὸ κρίνειν ἐστίν.

55 ἔχει δ' ἡ τάξις αὕτη τῆς πολιτείας, ἀπορίαν· πρώτην μὲν, ὅτι

μὴ, ὅτι δόξειεν ἂν τοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ κρῖναι τίς ὀρθῶς ἰάτρευκεν, οὗπερ καὶ τὸ ἰατρεῦσαι καὶ ποιῆσαι ὑγιᾶ τὸν κάμνοντα τῆς νόσου τῆς παρούσης· οὗτος δ' ἐστὶν ἰατρός. ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐμπειρίας καὶ τέχνας. ὥσπερ οὖν ἰατρὸν δεῖ διδόναι τὰς εὐθύνας ἐν ἰατροῖς, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἐν τοῖς ὁμοίοις· ἰατρὸς δ' ὅ τε δημιουργὸς, καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς, καὶ τρίτος ὁ πεπαιδευμένος περὶ τὴν τέχνην. εἰσὶ γάρ τινες τοιοῦτοι περὶ πάσας, ὡς εἰπεῖν, τὰς τέχνας· ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις, ἢ τοῖς εἰδόσιν. ἔπειτα καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν τὸν αὐτὸν ἂν δόξειεν ἔχειν τρόπον. καὶ γὰρ τὸ ἑλέσθαι ὀρθῶς, τῶν εἰδότων ἔργον ἐστὶν, οἷον γεωμέτρην τε τῶν γεωμετρικῶν, καὶ κυβερνήτην τῶν κυβερνητικῶν. εἰ γὰρ καὶ περὶ ἐνίων ἔργων καὶ τεχνῶν μετέχουσι καὶ τῶν ἰδιωτῶν τινες, ἀλλ' οὔτι τῶν εἰδότων γε μᾶλλον. ὥστε κατὰ μὲν τοῦτον τὸν λόγον, οὐκ ἂν εἴη τὸ πλῆθος ποιητέον κύριον, οὔτε τῶν ἀρχαιρεσιῶν, οὔτε τῶν εὐθυνῶν.

exiſtet, quod eiuſdem videatur eſſe iudicare quis recte medeatur, cuius quidem eſt etiam mederi & ægrotum præſenti morbo liberare: atque hic medicus eſt: eodemq; modo in cæteris diſciplinis & artibus accidit. Vt igitur Medicus Medicis, ſic alii omnes ſuæ profeſſionis ac artis hominib⁹ rationem ſui facti reddere ac probare debẽt. Medicus vero eſt non ſolum qui conficit, ſed etiam qui præſcribit aliis, quique vſu peritus ſit: quales quidã ſunt in cęteris artium ac diſciplinarum ſtudiis. Iudicium vero non minus expertis & vſu peritis quam ſcientib. & intelligẽtibus attribuimus. Deinde etiam quod ad magiſtratuum electionem attinet, eadem ratio fuerit. Recte quippe eligere ſapientis opus eſt, vt Geometriã metiendi, gubernatorem gubernandi artibus inſtructorum hominum eſt. Nã tametſi de nonnullis operib. atque artib. imperiti quidam iudicant. At certe nõ rectius quam ſapientes iudicant, vt hac ratione iam effici cõcludique poſſit, neque legendorum magiſtratuum, neque rationum ab his repoſcẽdarum poteſtatem populo permittendam eſſe.

rigere non ſapientem & eligere ſapientem. Populus nõ eſt ſapiens Neutrũ igitur poteſt.

Propoſitionis pars prior illuſtratur ſimilitudine medicorum, poſterior Geometrarum & gubernatorum.

56 Solutio prolepſeos, qua primū aſſumptioni reſiſtitur, ꝙ populus vniuerſus ſit ſapiens, licet nō ſint ſinguli, deinde ꝓpoſitioni reſiſtitur, quod nō ſolum ſapiens recte iudicet, ſed vſu peritus.

57 Sed hæc omnia fortaſſe non bene diſputātur, non ſolum, vt ſuperior oratio docuit, ſi nō ſit multitudo plane ſeruilis & hebes (tametſi enim ſinguli ſint iudicio ſapiētibus inferiores, vniuerſi tamen vel excellentiores vel certe inferiores non erunt,) ſed etiam quod de nonnullis rebus non ſolus effector & opifex iudicat acutius, quam hi qui res illas vtcumque vel ſine arte norunt, vt de domo non eius vnius eſt iudicium qui ædificauerit, ſed hac de re certius œconomus iudicabit qui ędificio ipſo vtitur: & de gubernaculo gubernator prudentius quam faber, & de conuiuio conuiua elegantius quam cocus. Hāc igitur quæſtionem ad hunc modum quiſpiā fortaſſe ſatis explicaſſe videatur.

56 ἀλλ' ἴσως οὐ πάντα ταῦτα λέγεται καλῶς, διά τε τὸν πάλαι λόγον. ἂν ᾖ τὸ πλῆθος μὴ λίαν ἀνδραποδῶδες· ἔσται γὰρ ἕκαστος μὲν, χείρων κριτὴς τῶν εἰδότων· ἅπαντες δὲ συνελθόντες, ἢ βελτίους, ἢ οὐ χείρους· καὶ ὅτι περὶ ἐνίων, οὔτε μόνον ὁ ποιήσας, οὔτ' ἄριστ' ἂν κρίνειεν, ὅσων τὰ ἔργα γινώσκουσι καὶ οἱ μὴ ἔχοντες τὴν τέχνην. οἷον οἰκίαν, οὐ μόνον ἐστὶ γνῶναι τοῦ ποιήσαντος, ἀλλὰ καὶ βέλτιον ὁ χρώμενος αὐτῇ κρινεῖ· χρῆται δὲ ὁ οἰκονόμος· καὶ πηδάλιον κυβερνήτης τέκτονος· καὶ θοίνην ὁ δαιτυμὼν, ἀλλ' οὐχ ὁ μάγειρος. ταύτην μὲν οὖν τὴν ἀπορίαν τάχα δόξειέ τις ἂν οὕτω λύειν ἱκανῶς.

57 Prolepſis altera contra potentiā eandem. Abſurdum eſt prauis potius ꝗ̄ bonis res maximas committere. Electio & correctio magiſtratuum maxima res eſt. Prauis igitur (qualis eſt populus) nō committenda potius quam optimatibus.

57 Sed alia quęſtio eſt huic adiuncta. Videtur enim abſurdum eſſe vt maior rerū authoritas improbis quā probis tribuatur. Ratiōes autem à Magiſtratibus repoſcere & eos eligere, maxima quædam res eſt, quæ tamen in quibuſdam rebuſpubl. (vt dictum eſt) populo permittuntur. Cōcio ſiquidem horum omniū moderatrix eſt, cui minimus quiſque cenſus ac quęuis ętas intereſt ac de-

57 ἄλλη δ' ἐστὶν ἐχομένη ταύτης. δοκεῖ γὰρ ἄτοπον εἶναι, τὸ μειζόνων εἶναι κυρίους τοὺς φαύλους τῶν ἐπιεικῶν· αἱ δ' εὐθῦναι, καὶ αἱ τῶν ἀρχῶν αἱρέσεις, εἰσὶ μέγιστον· ἃς ἐνίαις πολιτείαις, ὥσπερ εἴρηται, τοῖς δήμοις ἀποδιδόασιν. ἡ γὰρ ἐκκλησία, κυρία πάντων τῶν τοιούτων ἐστί. καί τοι τῆς μὲν ἐκκλησίας μετέχουσι, καὶ βουλεύουσι, καὶ δικάζουσιν

κάζουσιν ἀπὸ μικρῶν τιμημάτων, καὶ τῆς τυχούσης ἡλικίας· ταμιεύουσι δὲ, καὶ στρατηγοῦσι, καὶ τὰς μεγίστας ἀρχὰς ἄρχουσιν, ἀπὸ μεγάλων.

58 ὁμοίως δή τις ἂν λύσειε καὶ ταύτην τὴν ἀπορίαν. ἴσως γὰρ ἔχει καὶ ταῦτ' ὀρθῶς. οὐ γὰρ ὁ δικαστὴς, οὐδ' ὁ βουλευτὴς, οὐδ' ὁ ἐκκλησιαστὴς, ἄρχων ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον, καὶ ἡ βουλὴ, καὶ ὁ δῆμος· τῶν δὲ ῥηθέντων ἕκαστος, μόριόν ἐστι τούτων. λέγω δὲ μόριον τὸν βουλευτὴν, καὶ τὸν ἐκκλησιαστὴν, καὶ τὸν δικαστήν. ὥστε δικαίως κύριον μειζόνων τὸ πλῆθος. ἐκ γὰρ πολλῶν ὁ δῆμος, καὶ ἡ βουλὴ, καὶ τὸ δικαστήριον. καὶ τὸ τίμημα δὲ πλεῖον τὸ πάντων τούτων, ἢ τὸ τῶν καθ' ἕνα, καὶ κατ' ὀλίγους, μεγάλας ἀρχὰς ἀρχόντων. ταῦτα μὲν οὖν διωρίσθω τοῦτον τὸν τρόπον·

59 ἡ δὲ πρώτη λεχθεῖσα ἀπορία ποιεῖ φανερὸν οὐδὲν οὕτως ἕτερον, ὡς ὅτι δεῖ τοὺς νόμους εἶναι κυρίους κειμένους ὀρθῶς· τὸν ἄρχοντα δὲ, ἄν τε εἷς, ἄν τε πλείους ὦσι, περὶ τούτων εἶναι κυρίους, περὶ ὅσων ἐξα-

liberat & diſceptat: tametſi pecunias publicas tractant & exercitus ducunt, & ampliſſimos quoſque magiſtratus capiunt qui ſunt ampliore cenſu.

58 Et quidem hæc quæſtio ſimiliter ac ſuperior diſſolui poteſt, nec iſta fortaſſe abſurda ſunt. Neq; enim de populo quis vel diſceptator vel deliberator vel concionator princeps eſt, ſed totus deliberatorū & diſceptatorum conſenſus totus item populus, cuius illi ſinguli deliberatores, inquam, & concionatores & diſceptatores particulæ tantum ſunt. Itaque maiorum rerū poteſtas iure populo tribuitur. Ex multis enim tum populus, tum deliberatio, tum diſceptatio, ipſa conſtat, quorum omnium cenſus maior eſt quam illorum proborum vel ſingulorum vel paucorum in ſummis magiſtratibus poſitorum. Hæc igitur ad hunc modum tractata & definita ſunt.

58 Solutio prō lepſeos, ꝙ vniuerſus populus nulla re ſit inferior quā vnius vel pauci.

59 Prima autem illa quæ fuit dubitatio, nil aliud tam planum perſpicuumque facit, quam rectas & ſalutares leges reip. dominas eſſe oportere. Principes autem ſiue vnus, ſiue complures fuerint, eorū tantū moderatores eſſe

59 Reuocat cōmunem contentionem propoſitam nu. 44 & intermiſſam cuinam ſummus reip. principatus debeatur. Is autem recte legi attribuitur & in his quæ lege caueri non poſſunt optimo principi, de optima lege nihil adhuc ſtatuitur, niſi tales eſſe leges, quales ſunt reſp. ſtatuetur antē num. 70.

Locus est Platonis, ex 4. legũ, vbi reprehendit respub. in quib. potentiores imbecilliorib. imperãt. Pone locum græcum.

debere, de quibus leges satis accuráte sancire & cauere nõ possunt, quoniam de singulis reb. omnino generatimque præcipere difficile sit. Qualesnam tamẽ bonas leges esse conueniat, nondum est explicatũ, sed huc eadem superior illa quæstio relabitur. Sed enim quales sunt respub. tales esse leges earum necesse est bonas aut malas, iustas aut iniustas, quin hoc etiam certum est, ad reip. statum leges accommodandas esse. Quod si ita sit, illud certe manifestum est, leges quidem ad rectæ & iustæ reip. formam compositas, necessario quoque rectas & iustas esse. Quæ vero ad rempub. pestes descriptæ sint, pestiferas & iniustas.

δυνατοῦσιν οἱ νόμοι λέγειν ἀκριβῶς, διὰ τὸ μὴ ῥᾴδιον εἶναι καθόλου δηλῶσαι περὶ πάντων. ὁποίους μέντοι τινὰς εἶναι δεῖ τοὺς ὀρθῶς κειμένους νόμους, οὐδέ πω δῆλον, ἀλλ' ἔτι μένει τὸ πάλαι διαπορηθέν. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁμοίως ταῖς πολιτείαις ἀνάγκη καὶ τοὺς νόμους φαύλους ἢ σπουδαίους εἶναι, καὶ δικαίους ἢ ἀδίκους. πλὴν τοῦτό γε φανερὸν, ὅτι δεῖ πρὸς τὴν πολιτείαν κεῖσθαι τοὺς νόμους. ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτο, δῆλον ὅτι τοὺς μὲν κατὰ τὰς ὀρθὰς πολιτείας, ἀναγκαῖον εἶναι δικαίους· τοὺς δὲ κατὰ τὰς παρεκβεβηκυίας, οὐ δικαίους.

CAP. VIII.

ΚΕΦ. η.

60 Repetit finẽ ciuitatis esse beatitudinẽ eamque iustitia cõtineri, vt qui propius ad illud summũ bonum accesserit, ei principatus reip. tribuatur. Hoc autem fundamentum est vniuersæ cõtrouersiæ de reip. principatu. Vide Platonem 461.

CVM [60] autem omnium scientiarum atque artium finis sit quoddã bonum imprimis certe maxime omnium & præstantissimæ artis, qualis est ciuilis facultas, finis maximum quoddam & præstantissimum bonum erit. Hoc autẽ summum bonum est, iustitia, communis videlicet vtilitatis & publicæ salutis conseruatio & tutela. Itaq; cum omnes arbitren-

Ἐπεὶ [60] δὴ ἐν πάσαις μὲν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις ἀγαθὸν τὸ τέλος, μέγιστον δὲ καὶ μάλιστα ἐν τῇ κυριωτάτῃ πασῶν· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ πολιτικὴ δύναμις· ἔστι δὲ πολιτικὸν ἀγαθὸν τὸ δίκαιον· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ κοινῇ συμφέρον· δοκεῖ δὲ πᾶσιν ἴσον τι τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ μέχρι γέ τινος ὁμολογοῦσι τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις, ἐν οἷς διώρισται

διώρισαι περὶ τῶν ἠθικῶν· τὶ γὰρ καὶ τίσι τὸ δίκαιον, καὶ δεῖν τοῖς ἴσοις ἴσον εἶναί φασι. ποίων δ' ἰσότης ἐστὶ, καὶ ποίων ἀνισότης, δεῖ μὴ λανθάνειν· ἔχει γὰρ τοῦτ' ἀπορίαν καὶ φιλοσοφίαν πολιτικήν.

61 ἴσως γὰρ ἂν φαίη τις κατὰ παντὸς ὑπεροχὴν ἀγαθοῦ δεῖν ἀνίσως νενεμῆσθαι τὰς ἀρχὰς εἰ πάντα τὰ λοιπὰ μηδὲν διαφέροιεν, ἀλλ' ὅμοιοι τυγχάνοιεν ὄντες· τοῖς γὰρ διαφέρουσιν, ἕτερον εἶναι τὸ δίκαιον καὶ τὸ κατ' ἀξίαν. ἀλλὰ μὴν εἰ τοῦτ' ἀληθὲς, ἔσται καὶ κατὰ χρῶμα, καὶ κατὰ μέγεθος, καὶ καθ' ὁποιοῦν τῶν ἀγαθῶν, πλεονεξία τις τῶν πολιτικῶν δικαίων τοῖς ὑπερέχουσιν· ἢ τοῦτο ἐπιπόλαιον τὸ ψεῦδος. φανερὸν δ' ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ δυνάμεων. τῶν γὰρ ὁμοίων αὐλητῶν τὴν τέχνην, οὐ δοτέον πλεονεξίαν τῶν αὐλῶν τοῖς εὐγενεστέροις· οὐδὲν γὰρ αὐλήσουσι βέλτιον. δεῖ δὲ τῷ κατὰ τὸ ἔργον ὑπερέχοντι διδόναι καὶ τῶν ὀργάνων τὴν ὑπεροχήν.

tur iustitiã in qualitate quadam versari, & philosophicis rationibus (quæ in Ethicis,) quid & quibus iustum sit & æqualibus æqualia distribuenda esse demonstrant quadã tenus assentiantur; idcirco sane considerandum est qualium rerum probãda sit æqualitas, qualium item inæqualitas. Nec. n. id dubitatione caret, nec à ciuili philosophia est alienum.

61 Dicet. n. fortasse quispiam pro boni cuiusuis excellentia, magistratus ciuib. inæqualiter tribuẽdos & instituendos esse, si modo cæteris rebus dispares non fuerint, sed omnino pares. Disparibus enim disparia iura & quidem pro dignitate tribui quod si ita res se habeat, erũt quidem vel colore vel proceritate, vel alio quouis genere præstantibus maiores ciuilium rerum partes deferendæ. An vero id apertissime & manifestissime falsum est. Manifestum certe reliquarum scientiarum & artium exemplo fuerit. Nam si Tibicines arte canendi pares fuerint, non erunt vtique tibiæ præstantiores iis attribuendæ, qui generis nobilitate clariores erunt, nihilo siquidẽ propterea melius canerent, sed quo quisque cantu atque ipso artis opere præstantior erit, tanto maiorem tibiarum præstantiam ferat necesse est.

Vide libri quarti principiũ de duplici æqualitate.

61 Consectariũ ex proximo fundamẽto in mãdandis magistratibus & publicis honoribus nullã rationem habendam esse, eorũ bonorum quæ ad rẽpub. melius gerendã nihil attineant, vt nobilitatis, generis diuitiarum & eiusmodi, quia ad ciuitatis finẽ consequendum nil ciues aut doceant aut instituant, probatio sumitur ex similitudine aliarũ partium.

Plato 24. Locus sumptus est ex primo alciabide & 4. legum Platonis, scientis esse consulere ciuitati, nec ad cõsilium proceritatem, formam, genus, diuitias pertinere. Pone locũ Græcum vterq; alterum fol. 647.

62 Disputat ex abundanti de bonis in hac ciuili contentione præponendũ illud esse quod reip. gerẽdæ propriũ sit, li et multis partibus minus sit altero, nil ad remp. gerẽdam pertinere. Argumentum est eiusdem collationis.

62 Quod si nondum satis probatum est, id paulo sane longius progressis perspicuum erit. Si quis enim tibiarũ arte lõge superet, sed nobilitate atq; pulchritudine longe superetur, quamuis hoc vtrumque bonum, nobilitas (inquam) atque pulchritudo, tibiarum arte maius sit & à duobus hisce bonis omni proportione magis tibiarum gloria vincatur, quã ille tibicen hac ipsa tibiarũ arte vincit, insigni & principi tibicini tamẽ insignes ac principes tibiæ debebuntur. Necesse siquidem sit ad opus ipsum tibiarũ nobilitatis excellentiam ac diuitiarum aliquid attinere. At nihil attinet.

63 Secunda refutatio eiusdem opinionis Si pro boni cuiusuis præstãtia magistratus creentur, omne bonum cum bono quouis esset cõparabile. Secundum falsum: Primũ igitur. Ratio magis est mathematica quam perspicua.

63 Iam vero hac vna ratione bonum quoduis cum bono quouis esset comparabile. Nã si qua magnitudo magis fuerit, esse poterit omnino etiam cõparabilis, & cum diuitiis ac libertate: ita si hic virtute præstet, etiam omnino virtute præstet magnitudo, omnia cum omnibus erunt vtique comparabilia. Tanta enim magnitudo, si præstantior sit tanta, tantam sane necesse sit æqualem esse: cum vero id fieri nullo modo possit, perspicuum est in ciuilibus rebus nõ ex cuius-

62 εἰ δὲ μή πω δῆλον τὸ λεγόμενον, ἔτι μᾶλλον αὐτὸ προαγαγοῦσιν ἔσται φανερόν. εἰ γὰρ εἴη τις ὑπερέχων μὲν κατὰ τὴν αὐλητικήν, πολὺ δ' ἐλλείπων κατ' εὐγένειαν ἢ κάλλος, εἰ καὶ μεῖζον ἕκαστον ἐκείνων ἀγαθόν ἐστι τῆς αὐλητικῆς· λέγω δὲ τὴν τ' εὐγένειαν, καὶ τὸ κάλλος· καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ὑπερέχουσι πλέον τῆς αὐλητικῆς, ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὴν αὐλητικήν. ὅμως τούτῳ δοτέον τοὺς διαφέροντας τῶν αὐλῶν. δεῖ γὰρ εἰς τὸ ἔργον συμβάλλεσθαι τὴν ὑπεροχήν, καὶ τοῦ πλούτου, καὶ τῆς εὐγενείας· συμβάλλονται δ' οὐδέν.

63 ἔτι κατά γε τοῦτον τὸν λόγον πᾶν ἀγαθὸν πρὸς πᾶν ἂν εἴη συμβλητόν. εἰ γὰρ μᾶλλον τὸ τὶ μέγεθος, καὶ ὅλως ἂν τὸ μέγεθος ἐνάμιλλον εἴη καὶ πρὸς πλοῦτον, καὶ πρὸς ἐλευθερίαν. ὥστ' εἰ πλεῖον ὁδὶ διαφέρει κατὰ μέγεθος, ἢ ὁδὶ κατ' ἀρετήν, καὶ πλεῖον ὑπερέχει ὅλως ἀρετῆς μέγεθος, εἴη ἂν συμβλητὰ πάντα. τοσόνδε γὰρ μέγεθος, εἰ κρεῖττον τοσοῦδε, τοσόνδε δῆλον ὡς ἴσον. ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἀδύνατον, δῆλον ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εὐλόγως οὐ κατὰ πᾶ-

σαν

σαν ἀνισότητος ἀμφισβητοῦσι τῶν ἀρχῶν. εἰ γὰρ οἱ μὲν βραδεῖς, οἱ δὲ ταχεῖς, οὐδὲν διὰ τοῦτο δεῖ τοὺς μὲν πλεῖον, τοὺς δὲ ἔλαττον ἔχειν· ἀλλ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ἡ τούτων διαφορὰ λαμβάνει τὴν τιμήν.

64 ἀλλ' ἐξ ὧν πόλις συνέστηκεν, ἐν τούτοις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι τὴν ἀμφισβήτησιν. διόπερ εὐλόγως ἀντιποιοῦνται τῆς τιμῆς οἱ εὐγενεῖς, καὶ ἐλεύθεροι, καὶ πλούσιοι. δεῖ γὰρ ἐλευθέρους τ' εἶναι, καὶ τίμημα φέροντας. οὐ γὰρ ἂν εἴη πόλις ἐξ ἀπόρων πάντων, ὥσπερ οὐδ' ἐκ δούλων. ἀλλὰ μὴν εἰ δεῖ τούτων, δηλονότι καὶ δικαιοσύνης, καὶ τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς· οὐδὲ γὰρ ἄνευ τούτων οἰκεῖσθαι πόλιν δυνατόν. πλὴν ἄνευ μὲν τῶν προτέρων ἀδύνατον εἶναι πόλιν, ἄνευ δὲ τούτων οἰκεῖσθαι καλῶς. Πρὸς μὲν οὖν τὸ πόλιν εἶναι, δόξειεν ἂν ἢ πάντα, ἢ ἔνιά γε τούτων ὀρθῶς ἀμφισβητεῖν· πρὸς μέντοι ζωὴν ἀγαθὴν ἡ παιδεία, καὶ ἡ ἀρετὴ, μάλιστα δικαίως [ἂν] ἀμφισβητήσειαν, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον. ἐπεὶ δ' οὔτε πάντων ἴσον

uis inæqualitatis caussa de magistratibus ciues inter se merito contendere. Nam hi quidem tardi, veloces illi, nihil propterea hos quidẽ meliore, illos autem deteriore conditione esse necesse est, sed in gymnicis certaminib. huius virtutis præstantia, victoriæ laudem consequatur.

64 At vero de his vnde ciuitas constituta est non aliena sane nec absurda contentio fuerit. Itaque merito nobiles & ingenui & locupletes inter se de principatu contendunt: Necesse enim est, in ciuitate ingenuos & locupletes esse. Nec ciuitas tota põt ex inopibus, quẽadmodum neque ex seruis constare, & si ad statum ciuitatis ea necessaria sunt certe & iustitia & virtus bellica necessaria erit, cum sine his coli & habitari ciuitas nõ possit: hoc tamen interest, quod sine prioribus illis nulla omnino sine his posterioribus commoda & honesta ratione habitari ciuitas non possit. Quamobrem vt ciuitas retineatur & conseruetur, ex his aut omnia aut nonnulla iure de honore contendere videbũtur ad beatam quidem vitam, quemadmodũ antea dictum est, disciplina & virtus primũ locum contentionis huius obtinebunt. Quoniam vero nec

64 Ponit aliud per prolepsim quandam contentionis huius fundamentum: ea merito cõtẽdere de ciuitatis principatu possunt, ex quibus ciuitas ipsa constet: quod neque quã verum est: multa enim ciuitati necessaria sunt quæ ciuitatem tamen regere non possunt. Et Aristoteles ait huius lib. n. 20. ex multis rebus constare ciuitatem quæ parte habẽdæ tamen non sunt, tantũ abest vt debeat imperare: quod idem lib. 7. nu. Disputatur tamen in vtramque partem cõtentio nobilitatis, opulentiæ virtutũ populi, quia ex his ciuitas constat, quod duo disputantur, prima sunt Oligarchicorũ & tyrãnorum, tertium regni & Aristocratiæ quartum politiæ & Democratiæ.

ex omnib. æqualib. æqualia ferre debēt hi qui vno bono aliquo fuerint æquales, nec ex omnib. inæqualibus inæqualia qui vno aliquo bono fuerint inęquales, neceſſe ꝑfecto eſt, omnes eiuſmodi reſp. in quibus hæc fuerint à veris rebuſp. aberrare. Atque etiam diſputatum prius eſt, quemadmodum in rebuſp. omnes iuſtitię partem quandam ſibi prætexerent, totam autem iuſtitiam non vſurparent.

65 Ratio pro diuitibus.

[65] Locupletes nēpe ꝙ maiores & ampliores poſſeſſiones haberēt, quib. reſp. ſuſtentaretur: deinde quod in contractibus & commerciis rerum perſæpe fieri plus obtinerent.

66 Ratio ꝑ nobilibus & ingenuis.

[66] Ingenui vero & nobiles (quorū ſimillima & germana cōditio eſt) quod nobiles ſint ignobilibus ciues generoſiores, nobilitaſq́; apud omnes domi colatur & honoretur. Tum vero quod à pręſtantiorib. ortos par ſit præſtantiores haberi cum nobilitas ſit generis & familiæ præſtantia atque virtus.

67 Ratio pro virtute. Locus Platonis eſt ex primo de rep. quod iniuſtitia, ſeditiones, inimicitias contentioneſq́; pariat. Iuſtitia vero concordiam & amicitiam.

[67] In eadem porro cōtentione virtutem quoq; dicemus verſari. Nā iuſtitia (cui ceteræ virtutes ſocię & comites neceſſario adiungūtur) virtus eſt ad continendā hominū cōmunionem & ſocietatē aptiſſima.

68 Ratio pro populo.

[68] Quin etiam plures cum pauciorib. de gloria certabunt, potentiores quippe & diuitiores

ἔχειν δεῖ τοὺς ἴσους, ἔν τι μόνον ὄντας, οὔτε ἄνισον τοὺς ἀνίσους καθ' ἕν, ἀνάγκη πάσας εἶναι τὰς τοιαύτας πολιτείας παρεκβάσεις. εἴρηται μὲν οὖν καὶ πρότερον, ὅτι διαμφισβητοῦσι τρόπον τινὰ δικαίως πάντες, ἁπλῶς δ' οὐ πάντες δικαίως·

65 οἱ πλούσιοι μὲν, ὅτι πλεῖον μέτεστι τῆς χώρας αὐτοῖς· ἡ δὲ χώρα κοινόν· ἔτι πρὸς τὰ συμβόλαια πιστοὶ μᾶλλον ὡς ἐπὶ τὸ πλέον. 66 οἱ δ' ἐλεύτεροι καὶ εὐγενεῖς, ὡς ἐγγὺς ἀλλήλων. πολῖται γὰρ μᾶλλον οἱ γενναιότεροι, τῶν ἀγεννῶν· ἡ δ' εὐγένεια παρ' ἑκάστοις οἴκοι τίμιος. ἔτι διότι βελτίους εἰκὸς τοὺς ἐκ βελτιόνων· εὐγένεια γάρ ἐστιν ἀρετὴ γένους.

67 ὁμοίως δὴ φήσομεν δικαίως καὶ τὴν ἀρετὴν ἀμφισβητεῖν. κοινωνικὴν γὰρ ἀρετὴν εἶναί φαμεν τὴν δικαιοσύνην, ᾗ πάσας ἀναγκαῖον ἀκολουθεῖν τὰς ἄλλας.

68 ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ πλείους πρὸς τοὺς ἐλάττους. καὶ γὰρ κρείττους καὶ πλουσιώτεροι καὶ βελτίους

εἰσὶν, ὡς λαμβανομένων τῶν πλειόνων πρὸς τοὺς ἐλάττους. ἆρ' οὖν εἰ πάντες εἶεν ἐν μιᾷ πόλει· λέγω δ' οἷον οἵ τ' ἀγαθοὶ, καὶ οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενεῖς, ἔτι δὲ πλῆθος ἄλλο τι πολιτικόν· πότερον ἀμφισβήτησις ἔσται. τίνας ἄρχειν δεῖ, ἢ οὐκ ἔσται; 69 καθ' ἑκάστην μὲν οὖν πολιτείαν τῶν εἰρημένων, ἀναμφισβήτητος ἡ κρίσις τίνας ἄρχειν δεῖ. τοῖς γὰρ κυρίοις διαφέρουσιν ἀλλήλων· οἷον ἡ μὲν, τῷ διὰ πλουσίων· ἡ δὲ τῷ διὰ τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν εἶναι· καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστη τὸν αὐτὸν τρόπον. ἀλλ' ὅμως σκοποῦμεν ὅταν περὶ τὸν αὐτὸν ταῦθ' ὑπάρχῃ χρόνον, πῶς διοριστέον.

70 εἰ δὴ τὸν ἀριθμὸν εἶεν ὀλίγοι πάμπαν οἱ τὴν ἀρετὴν ἔχοντες, τίνα δεῖ διελεῖν [τὸν] τρόπον; ἢ τὸ Ὀλίγοι πρὸς τὸ ἔργον δεῖ σκοπεῖν, εἰ δυνατοὶ διοικεῖν τὴν πόλιν· ἢ τοσοῦτοι τὸ πλῆθος, ὥστ' εἶναι πόλιν ἐξ αὐτῶν; ἔστι δὲ ἀπορία τις πρὸς ἅπαντας τοὺς διαμφισβητοῦντας περὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν.

71 δόξαιεν γὰρ οὐδὲν λέγειν δίκαιον οἱ διὰ τὸν πλοῦτον ἀξιοῦντες ἄρχειν.

diuitiores, & præstantiores propterea ꝙ plures cũ pauciorib. comparãtur. Vtrum igitur si omnes hi fuerint in vna ciuitate & boni (inquã) & opulenti & nobiles, & vrbana præterea multitudo, vtrum, (inquam) aliqua controuersia erit, quinam reip. principes eligendi sint, an omnino nulla?[69] In vnoquoq; igitur earũ rerump. genere, quas descripsimus, iudicium certum & clarũ est, quinam imperare debeant. Principibus enim & magistratib. inter se differunt, propterea ꝙ hęc per opulentos, illa per optimates, cæteræ omnes simili modo regantur. Sed tamen id modo requiritur, si oẽs illi veluti candidati eodẽ tempore in campũ descẽderint, quid sit tum deniq; statuendum. [70] Etenim si numero admodum pauci viri boni petãt, quænam erit ineunda ratio? An opus ipsum respicere oportebit, possintne illi pauci rempublic. suis cõsiliis administrare, an potius eum numerum conficere, vt per eos ciuitas regi gubernarique possit? Est enim controuersia inter hos cõpetitores, qui de ciuilib. honorib. inter se dissidẽt. [71] At vero fortasse nil æquũ dicere vi debũtur ii q diuitias suas iactant, ob easq; principatu sese dignos existimant.

Plato 439.

69 Soluit quodammodo prolepsin contentionis quasi diceret in regno Aristocratia virtuti: in politia & Democratia populo, in tyrannide & Oligarchia nobilibus & opulentis principatum tribuendũ esse, quia his rebus earum rerump. rectores definiantur. Attamen argutatur contra singulas rationes ante prædictas. Hæc distinctio est clarior n. 112

70 Ratio cõtra virtutẽ regiam & Aristocraticam, vbi iudicat ꝑ excellẽtia virtutis maiorẽ reip. partẽ tribuendam non totã remp. sed reliquas partes minores reliqs inferioribus.

71 Ratio cõtra diuitias.

72 Ratio cõtra nobilitatem.

73 Ratio cõtra virtutem.

74 Ratio cõtra populum.

75 Solutio diſputationis vniuerſæ ꝙ populus totus ea bona cõtineat quæ ſinguli vel pauci boni aut diuites aut nobiles. Itaque populo ſuum reip. principatum attribuendum.

Plato 647.

76 Definit quæſtionẽ omiſſam numero huius libri 59 de rectis legibus, & reſpondet eas eſſe, quæ cõmunem vtilitatem ſpectant.

72 Nec item qui ſui generis nobilitate gloriantur. Nã ſi quis omnes mortales diuitiis & opibus ſuperaret, hoc iure principatũ poſtularet, eademque ratione qui generis nobilitate nobiles & ingenuos omnes vinceret, imperium ſibi vendicaret.

73 Quod idem etiã fortaſſe virtutis ergo in Ariſtocratia cõtinget, vt ſi quis virtute cæteris anteiret, hoc ipſo iure bonorum in repub. virorum dominum eſſe oporteret.

74 An vero ſi multitudo idcirco domina eſſe debeat, quia multi ſunt potentiores paucis, etiã ſi quis vnus, aut vno quidem plures ſed pauciores multis, cæteris omnibus ſunt potentiores iis potius quam multitudini imperii ſumma deferenda ſit.

75 Quæ omnia planũ ſane faciunt earum rationum, quamobrem ipſi imperare, parere cæteri debeant nullam ſtabilem ac veram eſſe. Enimuero aduerſus eos & q virtute & qui diuitiis de publicis honoribus contendũt, multitudinis iuſta quædam proferri poſſit oratio. Nihil enim prohibet aliquando

72 ὁμοίως δὲ καὶ οἱ κατὰ γένος· δῆλον γάρ, ὡς εἴ τις πάλιν εἷς πλουσιώτερος ἁπάντων ἐστί, δηλονότι κατὰ τὸ αὐτὸ δίκαιον τοῦτον ἄρχειν τὸν ἕνα ἁπάντων δεήσει· ὁμοίως δὲ καὶ τὸν εὐγενείᾳ διαφέροντα, τῶν ἀμφισβητούντων δι' ἐλευθερίαν.

73 ταὐτὸ δὲ τοῦτ' ἴσως συμβήσεται καὶ περὶ τὰς ἀριστοκρατίας· ἐπὶ τῆς ἀρετῆς. εἰ γάρ τις εἷς ἀμείνων ἀνὴρ εἴη τῶν ἄλλων, τῶν ἐν τῷ πολιτεύματι σπουδαίων ὄντων, τοῦτον εἶναι δεῖ κύριον κατὰ ταὐτὸ δίκαιον.

74 οὐκοῦν εἰ καὶ τὸ πλῆθος εἶναί γε δεῖ κύριον, διότι κρείττους εἰσὶ τῶν ὀλίγων, κἂν εἷς, ἢ πλείους μὲν τοῦ ἑνός, ἐλάττους δὲ τῶν πολλῶν, κρείττους ὦσι τῶν ἄλλων, τούτους ἂν δέοι κυρίους εἶναι μᾶλλον, ἢ τὸ πλῆθος.

75 πάντα δὴ ταῦτ' ἔοικε φανερὸν ποιεῖν, ὅτι τούτων τῶν ὅρων οὐδεὶς ὀρθός ἐστι, καθ' ὃν ἀξιοῦσιν αὐτοὶ μὲν ἄρχειν, τοὺς δ' ἄλλους ὑπὸ σφῶν ἄρχεσθαι πάντας. καὶ γὰρ δὴ καὶ πρὸς τοὺς κατ' ἀρετὴν ἀξιοῦντας κυρίους εἶναι τοῦ πολιτεύματος, ὁμοίως δὲ καὶ [πρὸς] τοὺς κατὰ πλοῦτον, ἔχοιεν ἂν λέγειν τὰ πλήθη λόγον τινὰ δίκαιον· οὐδὲν γὰρ κωλύει ποτὲ τὸ

τε τὸ πλῆθος εἶναι βέλτιον τῶν ὀλίγων καὶ πλουσιώτερον, οὐχ ὡς καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ὡς ἀθρόους.

76 διὸ καὶ πρὸς τὴν ἀπορίαν, ἣν ζητοῦσι καὶ προβάλλουσί τινες, ἐνδέχεται τοῦτον τὸν τρόπον ἀπαντᾶν. ἀποροῦσι γάρ τινες, πότερον τῷ νομοθέτῃ νομοθετητέον βουλομένῳ τίθεσθαι τοὺς ὀρθοτάτους νόμους, πρὸς τὸ τῶν βελτιόνων συμφέρον, ἢ πρὸς τὸ τῶν πλειόνων, ὅταν συμβαίνῃ τὸ λεχθέν. τὸ δ' ὀρθὸν ληπτέον ἴσως· τὸ δ' ἴσως ὀρθὸν, πρὸς τὸ τῆς πόλεως, ὅλης συμφέρον, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν τὸ τῶν πολιτῶν.

77 πολίτης δὲ κοινῇ μὲν, ὁ μετέχων τοῦ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, ἐστί· καθ' ἑκάστην δὲ πολιτείαν, ἕτερος· πρὸς δὲ τὴν ἀρίστην, ὁ δυνάμενος καὶ προαιρούμενος ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν πρὸς τὸν βίον τὸν κατ' ἀρετήν.

Κ Ε Φ. ιθ.

Εἰ 78 δέ τις ἐστὶν εἷς τοσοῦτον διαφέρων κατ' ἀρετῆς ὑπερβολὴν, ἢ πλείους μὲν

multos paucis & virtute & opibus præstare non cũ singuli distinguũtur, sed cũ vniuersi congregantur.

76 Itaq; ad eam quæstionem, quæ à nonnullis affertur & ponitur, licet hoc modo respondere. Quæritur enim à multis vtrum Legumlatori rectissimas leges ferre cupienti, ad meliorum proprium, an ad multorũ commune bonum respiciendum sit, cum præsertim fuerit ea multitudo quã diximus. Rectum autem ipsum æqualitatis mensura metiendũ est. Erit vero rectum æqualiter dimensum, si ad vniuersę ciuitatis atq; omnium ciuium communem vtilitatem referetur.

77 Ciuis porro iam communi quodã & publico consensu is est, qui & imperandi & parendi virtute sit præditus. In singulis quidem rebuspub. diuersus: in optimo autem reip. statu qui ad bene beateque viuẽdum, alteri tum subesse tum pręesse & potest & vult.

CAP. IX.

AT 78 vero si quis vnus vel plures quidem, sed non tam multi vt legitimam

De rectis legib. dictum est, n 59

77 Ciuis definitio, de qua supra nu. 7.

Plato in regno verum regem nullum putat esse nisi Deum, veros optimates multos nisi heroas quosdã diuinos quib. terreni reges & optimates collati leonũ, cẽtaurorũ satyrorum variarumq; bestiarum similes esse videantur. Atq; vt idẽ ait in Menone veri principes, illi tã quam Homerici tiresicæ soli sapient, cæteri velut vmbræ volitabunt.

78 Prolepsis cõtra politiam de vno vel paucis totam multitudinem omni genere virtutis, superantibus, cui respondetur tales viros pro ciuib. nõ esse numerandos, sed cum sint supra ciuitatem, tan-

quam deos habendos esse. Quod declarat primum ficta similitudine. Deinde tamen longa inductione exemplorum & verorum & fictorum disputatur in nulla repub. tantam exuperantiã & excellentiam congruere.

Locus est ex regno Platonis vbi dicit diuinos illos quos fingit principes iustitia perfecta, perfectaq; sapiẽtia vbi legibus humanis, scriptis neq; non scriptis vti, non quia legib. multis, (diuinis enim legibus vtuntur,) subiecti sunt, sed quia legibus omnib. humanis sapientiores sint.

Immo vero Plato disputat in Sapientia & Menone diuina quadã sorte nõ vlla humana lege bonos viros & ciuiles principes fieri, similesq; esse vatibus qui diuino furore correpti nihil eorum intelligunt quæ loquuntur.

79 Ostracismus.

formam ciuitatis implere queant, tantum virtute cæteris antecellant, vt aliorum omnium neque virtus neque ciuilis facultas, cum illorum si plures sint, vel cum illius si vnicus sit virtute & facultate ciuili cõparari possit, ii certe non erunt in ciuitatis parte numerandi. Iniuria enim afficiantur, cum tantum partibus omnib. & virtutis & ciuilis facultatis inter omnes emineant, si in eodem & pari loco cum cæteris habeantur. Eiusmodi certe virũ par est, veluti Deũ quendã inter mortales existimari. Quocirca cũ pateat necessariumque sit leges æqualib. & genere & facultate cõstitui, talibus quidem viris nulla lex constituetur, quin ipsi leges erũt: ac si quis leges illis præscribere conetur, merito ridiculus habeatur, eaque fortasse respõdeantur quæ narrat Antisthenes concionantibus leporibus, & æquam omnium portionem facientibus leones respondisse.

79 Ob hanc itaque caussam ciuitates, quæ Democratice administrantur, Ostracismum instituunt: hę siquidem præ cæteris omnib. rebus æqualitatem affectãt & consectãtur. Quocirca eos qui maiorem vel opibus, vel

ἑνός, μὴ μέντοι δυνατοὶ πλήρωμα παρασχέσθαι πόλεως, ὥστε μὴ συμβλητὴν εἶναι τὴν τῶν ἄλλων ἀρετὴν πάντων, μηδὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν τὴν πολιτικὴν πρὸς τὴν ἐκείνων, εἰ πλείους· εἰ δ' εἷς, τὴν ἐκείνου μόνον· οὐκ ἔτι θετέον τούτους μέρος πόλεως. ἀδικήσονται γὰρ ἀξιούμενοι τῶν ἴσων, ἄνισοι τοσοῦτον κατ' ἀρετὴν ὄντες, καὶ τὴν πολιτικὴν δύναμιν· ὥσπερ γὰρ θεὸν ἐν ἀνθρώποις εἰκὸς εἶναι τὸν τοιοῦτον. ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ τὴν νομοθεσίαν ἀναγκαῖον εἶναι περὶ τοὺς ἴσους, καὶ τῷ γένει καὶ τῇ δυνάμει· κατὰ δὲ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος. αὐτοὶ γάρ εἰσι νόμος. καὶ γὰρ γελοῖος ἂν εἴη νομοθετεῖν τις πειρώμενος κατ' αὐτῶν. λέγοιεν γὰρ ἂν ἴσως ἅπερ Ἀντισθένης ἔφη τοὺς λέοντας δημηγορούντων τῶν δασυπόδων, καὶ τὸ ἴσον ἀξιούντων πάντας ἔχειν.

79 διὸ καὶ τίθενται τὸν ὀστρακισμὸν αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις, διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν. αὗται γὰρ δὴ δοκοῦσι διώκειν τὴν ἰσότητα μάλιστα πάντων. ὥστε τοὺς δοκοῦντας

τὰς ὑπερέχειν δυνάμει διὰ πλοῦτον, ἢ πολυφιλίαν, ἤ τινα ἄλλην πολιτικὴν ἰσχύν, ὠστράκιζον καὶ μεθίστασαν ἐκ τῆς πόλεως χρόνους ὡρισμένους. μυθολογεῖται δὲ καὶ τοὺς Ἀργοναύτας τὸν Ἡρακλέα καταλιπεῖν διὰ τοιαύτην αἰτίαν. οὐ γὰρ ἐθέλειν αὐτὸν ἄγειν τὴν Ἀργὼ μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς ὑπερβάλλοντα πολὺ τῶν πλωτήρων.

80 διὸ καὶ τοὺς ψέγοντας τὴν τυραννίδα, καὶ τὴν Περιάνδρου Θρασυβούλῳ συμβουλίαν, οὐχ ἁπλῶς οἰητέον ὀρθῶς ἐπιτιμᾶν. φασὶ γὰρ τὸν Περίανδρον εἰπεῖν μὲν οὐδὲν πρὸς τὸν πεμφθέντα κήρυκα περὶ τῆς συμβουλίας, ἀφαιροῦντα δὲ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν σταχύων, ὁμαλῦναι τὴν ἄρουραν. ὅθεν ἀγνοοῦντος μὲν τοῦ κήρυκος τοῦ γινομένου τὴν αἰτίαν, ἀπαγγείλαντος δὲ τὸ συμπεσόν, συννοῆσαι τὸν Θρασύβουλον, ὅτι δεῖ τοὺς ὑπερέχοντας ἄνδρας ἀναιρεῖν. τοῦτο γὰρ οὐ μόνον συμφέρει τοῖς τυράννοις, οὐδὲ μόνοι οἱ τύραννοι ποιοῦσιν· ἀλλ᾽ ὁμοίως ἔχει καὶ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας, καὶ τὰς δημοκρατίας. ὁ γὰρ ὀστρακισμὸς τὴν αὐτὴν ἔχει

amicorum copia vel alia quadam facultate ciuili potentiam sibi peperissent, Ostracismo mulctabant, & ad quoddam tempus è ciuitate expellebant. In fabulis etiam memoratur Herculem hac eadem de caussa ab Argonautis relictum, nec illum vectorem in eandem cum cæteris Argo receptum esse, quod tantum vectores reliquos dignitate superaret.

80 Ergo qui Tyrannidem reprehendunt, & Periandri consilium Thrasibulo datum accusant, non satis vere & constanter accusare putandi sunt. Aiunt enim Periandrum caduceatori ad se misso de consilio quod rogabatur nihil respondisse, sed amputatis eminentibus in agro quodam spicis segetem æquauisse: vnde tametsi facti caussam ignoraret, cum tamen euentum rei caduceator renũciasset, Thrasibulus intellexit primarios & præstantes viros sibi tollendos esse.

Quod non solum tyrannis est vtile, nec enim tyranni soli hoc faciunt, sed in Oligarchia & Democratia idipsum eodem modo factitatur. Atque Ostracismus eandem propemodum

indicii forma quædam fuit: cui minimum sex hominum millia intererant, qua, qui ad maiorẽ excellentiam peruenissent quam liberorũ & æqualiũ ciuitas pati posset, decẽ annorum aut quindecim exilio plectebãtur. Nomen ἀπὸ τοῦ ὀστράκου id est, testa quia testis suffragia inscribebantur, vnde Plutarchus in Aristide, qui Ostracismo ob nimiã iustitiam mulctatus est, vide Indicem de locis horũ librorum.

80 Accommodat ad eandem probationem Periandri tale consilium. Liuius attribuit Tarquinio superbo, idem repetitur lib. 5. n. 84.

vim habet, cum præstantes viros coerceat, eosque in exilium mittat. Idemque ipsum aduersus ciuitates & nationes ii faciunt qui rerum potiuntur, vt Atheniẽses in Samios & Chios & Lesbyos: simulatque cum cõfirmatum imperiũ habuerũt, eos contra fœdera fregerunt, atque oppresserunt. At rex Persarum Medos & Babylonios aliosque populos, qui pristini imperii memores animos sustulissent ac rebellassent, sæpe attenuauit ac debilitauit. Ac hæc quæstio generaliter ad omnes respub. etiam rectas attinet. Nam quæ à recta via deflexerunt, quæq; proprium & peculiare commodum secutæ sunt hoc faciunt, immo vero etiam iis quæ communem vtilitatem intuentur, est eadem proposita ratio. Sed hoc ipsum etiam licet in aliis artibus & disciplinis intelligi.

Idem lib. 5. lin. 13. Nec cum pictor in animali præstantiorem quam Symetria postulat pedẽ esse sinet, nisi quidem pulchritudine eximia fuerit; neq; nauis ędificator puppim aut aliam quamuis nauis partem, neq; chori magister melius vniuerso choro & suauius ca

δύναμιν τρόπον τινὰ τῷ κολούειν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ φυγαδεύειν. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ ἔθνη ποιοῦσιν οἱ κύριοι τῆς δυνάμεως· οἷον Ἀθηναῖοι μὲν περὶ Σαμίους, καὶ Χίους, καὶ Λεσβίους· ἐπεὶ γὰρ θᾶττον ἐγκρατῶς ἔχον τὴν ἀρχὴν, ἐταπείνωσαν αὐτοὺς παρὰ τὰς συνθήκας· ὁ δὲ Περσῶν βασιλεὺς Μήδους καὶ Βαβυλωνίους καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πεφρονηματισμένους, διὰ τὸ γενέσθαι ποτ' ἐπ' ἀρχῆς, ἐπέκοπτε πολλάκις. τὸ δὲ πρόβλημα καθόλου περὶ πάσας ἐστὶ τὰς πολιτείας, καὶ τὰς ὀρθάς. αἱ μὲν γὰρ παρεκβεβηκυῖαι, πρὸς τὸ ἴδιον ἀποσκοποῦσαι, τοῦτο δρῶσιν· οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ τὰς τὸ κοινὸν ἀγαθὸν ἐπισκοπούσας, τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον.

δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν, καὶ ἐπιστημῶν. οὔτε γὰρ γραφεὺς ἐάσειεν ἂν τὸν ὑπερβάλλοντα πόδα τῆς συμμετρίας ἔχειν τὸ ζῷον, οὐδ' εἰ διαφέροι τὸ κάλλος· οὔτε ναυπηγὸς πρύμναν, ἢ τῶν ἄλλων τι μορίων τῶν τῆς νεώς· οὐδὲ δὴ χοροδιδάσκαλος τὸν μεῖζον καὶ κάλλιον τοῦ παντὸς χοροῦ φθεγγόμενον

γόμενον ἐάσει συγχορεύειν.

81 ὥστε διὰ τοῦτο μὲν οὐδὲν κωλύει τοὺς μονάρχους συμφωνεῖν ταῖς πόλεσιν, εἰ τῆς οἰκείας ἀρχῆς ὠφελίμου ταῖς πόλεσιν οὔσης, τοῦτο δρῶσι. διὸ κατὰ τὰς ὁμολογουμένας ὑπεροχὰς, ἔχει τι δίκαιον πολιτικὸν ὁ λόγος ὁ περὶ τὸν ὀστρακισμόν. βέλτιστον μὲν οὖν τὸν νομοθέτην ἐξ ἀρχῆς οὕτω συστῆσαι τὴν πολιτείαν, ὥστε μὴ δεῖσθαι τοιαύτης ἰατρείας· δεύτερος δὲ πλοῦς, ἂν συμβῇ, πειρᾶσθαι τοιούτῳ τινὶ διορθώματι διορθοῦν. ὅπερ οὐκ ἐγίνετο περὶ τὰς πόλεις. οὐ γὰρ ἔβλεπον πρὸς τὸ τῆς πολιτείας τῆς οἰκείας συμφέρον, ἀλλὰ στασιαστικῶς ἐχρῶντο τοῖς ὀστρακισμοῖς. ἐν μὲν οὖν ταῖς παρεκβεβηκίαις πολιτείαις, ὅτι μὲν ἰδίᾳ συμφέρει καὶ δίκαιόν ἐστι, φανερόν· ἴσως δὲ καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς δίκαιον, καὶ τοῦτο φανερόν. ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας ἔχει πολλὴν ἀπορίαν, οὐ κατὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τὴν ὑπεροχὴν, οἷον ἰσχύος ἢ πλούτου, καὶ πολυφιλίας· ἀλλὰ ἄν τις γίνηται διαφέρων κατ' ἀρετὴν, τί χρὴ ποιεῖν; οὐ γὰρ δὴ

nentem in eodem choro esse patietur. [81] Nec tamen id prohibere videatur quin Monarchæ ac singulares ciuitatum rectores ciuib. suis consentiant, siquidem principatu suo ad reip. vtilitatem directo consensum ipsum expetant. Itaque in illam heroum tam eximiam tanque insignem præstantiam iure quodã ciuili nititur. Ostracismi ratio: tametsi magis optandum fuerat ab initio rempub. à legislatore sic institutam moderatamq; fuisse, vt hoc genere correctionis ei nihil opus esset. Secunda autẽ nauigatio est, vt hoc remedii genus adhibeatur, quod tamen nequaquam in ciuitatibus adhibetur. Nec enim his in rebus ad vllũ ciuitatis suæ commodum respexerũt, sed per seditionem & tumultum Ostracismis & vtilem & iustum esse perspicuum est. At fortassis nõ absolute iustũ esse perspicuum quoque est. Verumtamen in optima rep. magnam quæstionem ista res habet, non quidem de cæterorum bonorum prestantia, vt virium, vt opum, vt multorum amicorũ, sed si quis virtute tam prestanti fuerit quidnam eo sit faciẽdum. Nec enim iam di ant talem virũ expellen-

81 Soluit inductionis disputatione q heroes illi summitere se possunt & ciuibus ad commune bonũ studio & voluntate consentire & pares esse. Itaq, Ostracismũ & præstãtium virorum exilium quamuis in rebuspub, iniustis, Tyrannide, Oligarchia, Democratia iustũ sit, sicut etiam lib. 5. nu. 14. 69. 70. præcipitur quia illa relegatione tales resp. conseruentur: Attamẽ in rebusp. iustis non esse iustum, sed in his viros illos tam eximios pro regibus perpetuis colendos esse. q idem num. 112. At septem lib. n. 57 confirmat hos diuinos viros vix posse existere. His igitur positis concludendum est politiã omniũ rerump. optimam esse, q idẽ cõfirmatur lib. 4. parte 3. de mediocri rep.

dum & exterminandum esse, sed nec alterius imperio subiiciendũ. Persimile namque sit ac si qui sibi magistratus attributus & assumptus Ioui velint imperare. Reliquũ igitur est, quemadmodum videtur naturale esse vt omnes æquis animis tales viros audiant, & eos in ciuitatibus perpetuos reges habeant.

φαῖεν ἂν δεῖν ἐκβάλλειν καὶ μεθιστάναι τὸν τοιοῦτον. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἄρχειν γε τοῦ τοιούτου. παραπλήσιον γὰρ κἂν εἰ τοῦ Διὸς ἄρχειν ἀξιοῖεν, μερίζοντες τὰς ἀρχάς. λείπεται τοίνυν, ὅπερ ἔοικε πεφυκέναι, πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ πάντας ἀσμένως· ὥστε βασιλέας εἶναι τοὺς τοιούτους ἀϊδίους ἐν ταῖς πόλεσιν.

Argumentum quartæ partis.

Disputatio fuit adhuc generalis de rep. & definitione & partitione, item de partium ipsarum inter se comparatione. Sequitur deinde specialis disputatio de primo rectæ reipub. genere, id est regno: cuius genera describuntur quatuor, primum Laconicum, vbi potestas est tantum bellorum & sacrorum: Secundum barbaricum, quod per vim omnium rerum potestatem obtinuit, tandem tamen legibus & successionibus confirmatum: Tertium est regnum electum, potestate quidem summa, sed certis rebus ac temporibus definitum: Quartum heroicum ob quandam virtutem excellentem summa potestate rerum omnium vni & quidem voluntate subditorum delatum: Tria postrema regna παμβασιλείαν, *id est absolutum regnum nominat Aristoteles idque solum regnum esse putat.*

De vero rege in regno toto & in Menone circa finem, velut Tiresias Homericus, qui apud inferos solus sapit, cætero, velut umbræ volitant fol. 22.

Itaque reiecto Laconico contra παμβασιλείαν *disputat, primo comparatione reliquorum imperiorum, quod*

rum, quod imperium & legale & Aristocraticum & Timocraticum ei præponendum ſit. Deinde ſimpliciter, ſi regnum probandum ſit electione potius quam ſucceſſione, faciendum & tanta potentia vt leges tueri poſſit & coercere improbos: à populo tamen vniuerſo, ſi quid reipublic. noceat, hic rex ipſe poſſit coerceri. Tum multis rationibus probat in ciuitate hominum ſimilium regnum illud abſolutum naturale non eſſe: quod tandem etiam concludit, non quoduis rectum imperium vel regium vel Ariſtocraticum vel politicum omnibus populis eſſe naturale, ſed regium imperium iis eſſe naturale qui vnius excellentem in repub. regenda ſapientiam ac virtutem admirentur ac ei libenter obſequantur. Ac regem quidem ea virtute præditum eſſe debere, quæ ciuium omnium reliquorum virtutem partibus infinitis ſuperet, vt rex ille ſit paſtor (vt Homerus loquitur) populorum, immo vero vt ſuperiore parte libri huius dictum eſt, tanquam Deus quidam mortalis terreſtriſque Iuppiter inter homines emineat. Secus inane regis nomen, vt quarto libro repetitur regem nullum eſſe cenſet Ariſtoteles: Ariſtocraticum iis qui paucorum imperium pati & libero imperio velut ab iis gubernari, qui regendæ ciuitatis prudentia reliquis antecellant. Politicum iis, qui ſua ſint natura fortes & bellicoſi, velintque viciſſim & parere & imperare ſecundum legem pro dignitate, inopibus etiam publicos honores tribuentem.

CAP. X. — ΚΕΦ. ζ.

Ponit initio quæſtiones, quæ deinde ſoluentur num. 92, 112.

HIs [82] vero quæſtionib. expoſitis cōſentaneum fortaſſe fuerit alio tranſire, deque regia poteſtate conſiderare, quādoquidem de iuſtis & probis rebuſpub. hanc vnam eſſe ſtatuimus. Quærendum igitur eſt an ciuitati ac regioni, vt commode habitetur & incolatur, regio imperio gubernari conducat an non: ſed alia quædam reſpub. magis conducat: An vero populis his quidē conducat, illis vero non conducat.

83 Enumerat quatuor regum genera & primum Laconici regis exemplo declarat, & homerico teſtimonio vbi ſacrorū poteſtas, & bellorum regib. ſola permittitur, qꝫ regni genus partim genere ſit partim electione.

[83] Sed prius explicandum & diſſerendum eſt, vnicumne regum genus ſit an multa: atq; id certe facile perſpici poteſt & regum multa eſſe genera, nec eandem imperii formam in omnibus eſſe regib. Etenim in Laconica republica videtur eſſe regnum inter omnia regna maxime legitimum: Nec enim habet rerum omnium poteſtatem, ſed cum rex extra patriæ fines ſit egreſſus, ſingularis eſt author & moderator rerum ad bellum pertinentium: eique ſacrorum ceremoniæ & religiones ſunt cōmiſſę. Hoc igitur regnū veluti ſummorum belli ducū, perpetuum munus eſt: Necis ſiquidē ius

Ἴσως [82] δὲ καλῶς ἔχει μετὰ τοὺς εἰρημένους λόγους μεταβῆναι καὶ σκέψασθαι περὶ βασιλείας. φαμὲν γὰρ τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν μίαν εἶναι ταύτην. σκεπτέον δὲ πότερον συμφέρει τῇ μελλούσῃ καλῶς οἰκήσεσθαι τῇ πόλει καὶ χώρᾳ, βασιλεύεσθαι, ἢ οὔ, ἀλλ' ἄλλη τις πολιτεία μᾶλλον· ἢ τισὶ μὲν συμφέρει, τισὶ δ' οὐ συμφέρει.

[83] δεῖ δὲ πρῶτον διελέσθαι, πότερον ἓν τὸ γένος ἐστὶν αὐτῆς, ἢ πλείους ἔχει διαφοράς. ῥᾴδιον δὴ τοῦτό γε καταμαθεῖν, ὅτι πλείω τε γένη περιέχει, καὶ τῆς ἀρχῆς ὁ τρόπος ἐστὶν οὐχ εἷς πασῶν. ἡ γὰρ ἐν τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ, δοκεῖ μὲν εἶναι βασιλεία μάλιστα τῶν κατὰ νόμον· οὐκ ἔστι δὲ κυρία πάντων· ἀλλ' ὅταν ἐξέλθῃ τὴν χώραν, ἡγεμών ἐστι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον. ἔτι δὲ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀποδέδοται τοῖς βασιλεῦσιν. αὕτη μὲν οὖν ἡ βασιλεία, οἷον στρατηγία τις αὐτοκρατόρων, καὶ ἀΐδιός ἐστι. κτεῖναι γὰρ οὐ κύριος, εἰ μὴ ἔν τινι βασιλείᾳ, καθάπερ ἐπὶ

τῶν

τῶν ἀρχαίων ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἐξόδοις ἐν χειρὸς νόμῳ. δηλοῖ δ' Ὅμηρος. ὁ γὰρ Ἀγαμέμνων κακῶς μὲν ἀκούων ἠνείχετο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις· ἐξελθόντων δὲ, καὶ κτεῖναι κύριος ἦν. λέγει γοῦν,

84 „ Ὃν δέ κ' ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης, —οὔ οἱ

„ Ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας, ἠδ' οἰωνούς.

„ Πὰρ γὰρ ἐμοὶ θάνατος.

85 ἓν μὲν οὖν τοῦτ' εἶδος βασιλείας, στρατηγία διὰ βίου. τούτων δ' αἱ μὲν, κατὰ γένος εἰσίν· αἱ δ', αἱρεταί.

86 παρὰ ταύτην δ' ἄλλο μοναρχίας εἶδος, οἷαι παρ' ἐνίοις εἰσὶ βασιλεῖαι τῶν βαρβάρων. ἔχουσι δ' αὗται τὴν δύναμιν πᾶσαι παραπλησίαν τυραννικῇ· εἰσὶ δ' ὅμως κατὰ νόμον, καὶ πατρικαί. διὰ γὰρ τὸ δουλικώτεροι εἶναι τὰ ἤθη φύσει, οἱ μὲν βάρβαροι τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν, τῶν περὶ τὴν Εὐρώπην, ὑπομένουσι τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δυσχεραίνοντες. τυραννικαὶ μὲν οὖν διὰ

rerum nō habet, niſi in quadam poteſtatis ſuæ parte, in bellicis nempe expeditionibus, quemadmodum apud veteres, in quibus leges dare & merę imperare poteſt. Quod Homerus indicat, apud quem Agamemnō maledictis & probris in concionibus vexatur: cum autem eductus eſſet ad pręlium exercitus, necis ac vitæ ius habebat. Ait igitur

[84] *Quem procul à pugna cupientem forte videbo*
Nauibus æratis ſubſiſtere: deinde profecto
Præda feris canibus Lacerandus, auibuſque iacebit
[85] *ius mihi namque necis.*

Hoc igitur vnum regum genus eſt gerendi belli perpetuus quidam magiſtratus, quorum hi quidem genere & velut hæreditario iure cōſtituūtur: alii ſuffragio & voluntate populi deliguntur.

[86] Eſt autem præterea genus alterum monarchiæ eiuſmodi, qualia ſunt apud quoſdā barbaros regna, quæ tametſi habeant potentiam tyrannidi proximam: attamen legibus & morib. confirmata ſunt. Nam cum ſint è gentibus, aliæ ſua natura minus liberæ, immo vero magis ad ſeruitutem natæ (vt barbari magis quam Græci, & Aſiatici magis quā Europei) tales ſane herilē dominationem

84 Hic locus eſt Græce mutilatus ex 2. Iliados, vnde eſt ſumptus, reſtitutus eſt.

85 Hoc Hemiſtichium non eſt in illo Homeri loco vbi ſuperiores ſunt verſus.

86 Secundum regum genus per vim, partium, legibus tamen confirmatum & moribus: q tyrannidis collatione declaratur Quarti lib nu 57 ponitur inter ſpecies tyrannidis.

facile ferunt, nec quicquam propterea afflictantur. Hæc itaque regna ob eam causſam tyrãnica ſunt, ſecura tamen & quieta; quia patriis moribus & legibus fundata ſunt. 87 Atque illis idcirco custodia regia eſt nõ tyrannica: ciues ſi quidem armis ſuos reges cuſtodiũt, tyrannos vero mercenarii milites & peregrini. Reges enim nõ ſolum ſecundum legem, ſed etiam volentibus, tyrãni autem inuitis imperant. Itaque illi à ciuibus, hi contra ciues corporis cuſtodias habẽt. At duo quidẽ hæc ſunt monarchiæ genera.

Quia dominorum & heroum more pro libidine ſine lege imperant.

87 De regis & tyranni differentiis lib. 4. n. Idem lib. 5. nu. 77.

88 Aliud autem eſt apud veteres Græcos vſitatũ, quos Aeſymnetas appellãt. Eſt vero genus hoc, (vt abſolute dicam) tyrannis, ſed liberis ſuffragiis electa & inſtituta, à barbarica tamẽ diuerſa, nõ quia legitima nõ ſit, ſed tantummodo quia nõ ſit patrio inſtituto comparata. Hunc autem principatũ tenebant, alii quidem perpetuum, alii quibuſdã temporib. vel certis rebus agẽdis circumſcriptum: quemadmodũ quondam Mitylenei Pittacũ delegerũt aduerſus exules, quorum duces fuere Antimenides & Alceus poeta. Alceus enim Pittacũ ſic electum fuiſſe in quibuſdam carminibus indicat. Vituperat enim Mitylenεos

88 Tertiũ genus regum electum ſed definitu certo tempore & negotio quod declaratur exemplo Pittaci cuius vitam Laertius ſcribit: tales erant Romæ dictatores: hanc etiã regni ſpeciem Ariſtoteles vocat tyannidẽ lib. 4. n. 57.

διὰ τὸ τοιοῦτόν εἰσιν· ἀσφαλεῖς δὲ, διὰ τὸ πάτριαι καὶ κατὰ νόμον εἶναι.

87 καὶ ἡ φυλακὴ δὲ βασιλικὴ καὶ οὐ τυραννική, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. οἱ γὰρ πολῖται, φυλάττουσιν ὅπλοις τοὺς βασιλεῖς· τοὺς δὲ τυράννους, ξενικόν. οἱ μὲν γὰρ, κατὰ νόμον, καὶ ἑκόντων· οἱ δ', ἀκόντων ἄρχουσιν. ὥσθ' οἱ μὲν, παρὰ τῶν πολιτῶν· οἱ δ', ἐπὶ τοὺς πολίτας ἔχουσι τὴν φυλακήν. δύο μὲν οὖν εἴδη ταῦτα μοναρχίας·

88 ἕτερον δ', ὅπερ ἦν ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, οὓς καλοῦσιν αἰσυμνήτας. ἔστι δὲ τοῦθ', ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, αἱρετὴ τυραννίς· διαφέρουσα δὲ τῆς βαρβαρικῆς, οὐ τῷ μὴ κατὰ νόμον, ἀλλὰ τῷ μὴ πάτριος εἶναι μόνον. ἦρχον δὲ οἱ μὲν, διὰ βίου τὴν ἀρχὴν ταύτην· οἱ δὲ, μέχρι τινῶν ὡρισμένων χρόνων ἢ πράξεων· οἷον εἵλοντό ποτε Μιτυληναῖοι Πιττακὸν πρὸς τοὺς φυγάδας, ὧν προειστήκεσαν Ἀντιμενίδης καὶ Ἀλκαῖος ὁ ποιητής. δηλοῖ δ' Ἀλκαῖος, ὅτι τύραννον εἵλοντο τὸν Πιττακὸν, ἐν

τινι τῶν σκολιῶν μελῶν. ἐπιτιμᾷ γὰρ ὅτι τὸν κακοπάτριδα Πιττακὸν πόλεως τᾶς ἀχόλω καὶ βαρυδαίμονος ἐστάσαντο τύραννον, μέγ' ἐπαινέοντες ἀολλέες. αὗται μὲν οὖν εἰσί τε καὶ ἦσαν, διὰ μὲν τὸ τυραννικαὶ εἶναι, δεσποτικαί· διὰ δὲ τὸ αἱρεταὶ, καὶ ἑκόντων, βασιλικαί.

89 τέταρτον δ' εἶδος μοναρχίας βασιλικῆς, αἱ κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἑκούσιαί τε καὶ πάτριαι γιγνόμεναι κατὰ νόμον. διὰ γὰρ τὸ τοὺς πρώτους γενέσθαι τοῦ πλήθους εὐεργέτας κατὰ τέχνας ἢ πόλεμον, ἢ διὰ τὸ συναγαγεῖν, ἢ πορίσαι χώραν, ἐγίγνοντο βασιλεῖς ἑκόντων, καὶ τοῖς παραλαμβάνουσι πάτριοι· κύριοι δ' ἦσαν τῆς τε κατὰ πόλεμον ἡγεμονίας, καὶ τῶν θυσιῶν, ὅσαι μὴ ἱερατικαί· καὶ πρὸς τούτοις, τὰς δίκας ἔκρινον. τοῦτο δ' ἐποίουν, οἱ μὲν, οὐκ ὀμνύοντες· οἱ δ', ὀμνύοντες· ὁ δ' ὅρκος ἦν τοῦ σκήπτρου ἐπανάτασις. οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων, καὶ τὰ κατὰ πόλιν, καὶ τὰ ἔνδημα, καὶ τὰ ὑπερόρια, συνεχῶς ἦρχον· ὕστερον δὲ, τὰ μὲν αὐτῶν παριέντων τῶν βασιλέων, τὰ δὲ τῶν ὄχλων

neos, quod Pittacũ patriæ ꝑniciosum ciuẽ afflictæ & infœlici ciuitati tyrannum, & quidem publico cõsilio collaudatũ imposuerint. Quapropter hæ resp. ꝗ quidẽ tãquã heræ in seruos dominãtur, & habẽtur, & antea semper habitę sunt tyrannicæ, ꝗ aũt liberis suffragiis eliguntur, regiæ. 89 Quartũ vero regalis monarchiæ genus est, quæ iã tẽporibus heroicis volũtate ciuium suscepta & patriis legib. atq; institutis approbata erat. Nã cum primi illi heroes populum magnis beneficiis & meritis affecissent, aut inuẽtione artiũ, aut bellica virtute, aut cõciliata hominũ inter se cõmunione & societate, aut augendis & amplificãdis finibus, hi reges lubẽti & grata ciuiũ sentẽtia creabãtur: ac velut hereditario & patrio iure deinde cõtinuabantur. Prouinciã vero habebãt & bellorũ & sacrorũ nisi forte ad sacerdotes attinerent, prętereaq; iudiciorũ & forensiũ caussarũ eamque alias iniurati, alias iurati administrabãt. Iusiurãdũ aũt erat sceptri eleuatio. Veteres igitur illi reges, res vrbanas & publicas & externas ꝑpetuo tractabãt. Postea aũt partim quidẽ regib. ipsis omittẽdis; partim vero populis recusan-

89 Quartũ genus regum, quo heroes propter egregias & singulares virtutes reip. soli & reges à populo creabantur. Tandem etiam ad Laconicum redactũ hoc genus. Hoc autem regni genus solũ naturale & verum est, & verè regis definitioni congruum.

tib. apud quasdam ciuitates sacra sola regib. relicta sunt, atq; vbi regni species residere videretur, foris tantum bellorum imperia retinuerunt.

περιῃρουμένων, ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις πόλεσι θυσίαι κατελείφθησαν τοῖς βασιλεῦσι μόνον· ὅπου δ' ἄξιον εἰπεῖν εἶναι βασιλείαν, ἐν τοῖς ὑπερορίοις τῶν πολεμικῶν τὴν ἡγεμονίαν μόνον εἶχον.

CAP. XI. — ΚΕΦ. ια.

90 Epilog⁹ quatuor regnorum, sed ordine confusus, primo.n. loco quartū; secundo secundū, tertio, tertium, quarto primū recensetur.

REGALIS [90] igitur potētiæ genera hæc quidem sunt numero quatuor, vnum quidem temporib. heroum voluntate subditorum comparatum & apud quosdam certis rebus definitum. Rex enim & dux belli & iudex erat rerum diuinarum moderator. Secundum vero barbaricū idque hæreditarium, sed herile tamen imperiū & legitimum. Tertium autem quod Aesymnetiam nominant, quæ tyrannis suffragiis ciuium & sententiis electa: Quartum Laconicum, quod genus nihil aliud est quā munus gerendi belli quoddam hęreditarium & perpetuum. Atque hæc quidem hoc modo genera inter se differunt.

91 Hic Græce est πέμπτον, id est quintum, sed mendose: nullū enim hic quintum gertius memoratur. πρῶτον legendū est.

[91] Primum vero ac pręcipuū regni genus illud, cum fuerit vnus rerum omnium dominus velut gens quæuis ac vnaquæque ciuitas, sic ad imaginē œconomiæ quan-

Βασιλείας [90] μὲν οὖν εἴδη ταῦτα, τέτταρα τὸν ἀριθμόν· μία μὲν, ἡ περὶ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους· αὕτη δ' ἦν ἑκόντων μὲν, ἐπί τισι δ' ὡρισμένοις. στρατηγὸς γὰρ ἦν καὶ δικαστὴς ὁ βασιλεύς, καὶ τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς κύριος· δευτέρα δέ, ἡ βαρβαρική· αὕτη δ' ἐστὶν ἐκ γένους ἀρχὴ δεσποτικὴ κατὰ νόμον· τρίτη δέ, ἣν αἰσυμνητείαν προσαγορεύουσιν· αὕτη δ' ἐστὶν αἱρετὴ τυραννίς· τετάρτη δέ, ἡ Λακωνική, τούτων· αὕτη δ' ἐστίν, ὡς εἰπεῖν ἁπλῶς, στρατηγία κατὰ γένος ἀΐδιος. αὗται μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον διαφέρουσιν ἀλλήλων.

[91] πέμπτον δ' εἶδος βασιλείας, ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὤν, ὥσπερ ἕκαστον ἔθνος, καὶ πόλις ἑκάστη, τῶν κοινῶν, τεταγμένη

γμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν. ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τις οἰκίας ἐστὶν, οὕτως ἡ βασιλεία πόλεως, καὶ ἔθνους ἑνὸς, ἢ πλειόνος, οἰκονομία.

92 Σχεδὸν δὴ δύο ἐστὶν, ὡς εἰπεῖν, εἴδη βασιλείας περὶ ὧν σκεπτέον, αὕτη τε, καὶ ἡ Λακωνική. τῶν γὰρ ἄλλων αἱ πολλαὶ μεταξὺ τούτων εἰσίν. ἐλαττόνων μὲν γὰρ κύριοι τῆς παμβασιλείας, πλειόνων δ᾽ εἰσὶ τῆς Λακωνικῆς. ὥστε τὸ σκέμμα σχεδὸν περὶ δυοῖν ἐστιν· ἓν μὲν πότερον συμφέρει ταῖς πόλεσι στρατηγὸν ἀΐδιον εἶναι, καὶ τοῦτον ἢ κατὰ γένος, ἢ κατὰ μέρος, ἢ οὐ συμφέρει· ἓν δὲ, πότερον ἕνα συμφέρει κύριον εἶναι πάντων, ἢ οὐ συμφέρει. τὸ μὲν οὖν περὶ τῆς τοιαύτης στρατηγίας ἐπισκοπεῖν, νόμων ἔχει μᾶλλον εἶδος, ἢ πολιτείας. ἐν ἁπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίγνεσθαι τοῦτο ταῖς πολιτείαις. ὥστ᾽ ἀφείσθω τὴν πρώτην. ὁ δὲ λοιπὸς τρόπος τῆς βασιλείας, [πολιτείας] εἶδός ἐστιν. ὥστε περὶ τούτου δεῖ θεωρῆσαι, καὶ τὰς ἀπορίας ἐπιδραμεῖν τὰς ἐνούσας.

dam & similitudinem instituitur & ordinatur. Vt enim œconomia familiæ quoddā regnum est, sic regnum ciuitatis & gentis, vnius aut multarum œconomia est quædam.

92 Ac duo fere sunt (vt breuiter dicam) regni genera, de quibus quærendum nobis ac disserendum sit, hoc quod modo diximus & Laconicū. Cætera enim alia iis fere generibus comprehensa sunt. Aut enim pauciorum rerum potestas, quam in absoluto illo ac pleno regno, aut plurium quam in Laconico regibus permissa est. Itaque omnis ista quæstio versatur in duob. potissimum, primū an expediat ciuitatib. esse belli ducem perpetuum, eumque genere an electione, an non expediat? Deinde an expediat vnum esse rerū omniū dominum, an nō expediat? Atqui hic de eiusmodi bellico & imperatorio magistratu locus, maiorem legū quam reip. speciē præ se fert, quoniam potest in omnibus rerump. generibus talis imperator institui: Itaq; priorem illam de Laconicis regibus quæstionē missam faciamᵍ. Reliqui generis quæstionē, quoniam ad reipublicæ formam pertinet, consideremus & difficultates quas habet breuiter explicemus.

92 Reuocat quatuor genera regnorū adduct. Barbaricum. n. & electum & heroicū, παμβασιλείαν, id est, absolutū regnū nomin. 1. Ita duo genera regnorū sūt Laconicū & absolutū. Et Laconicum ipsum ne regnū quidē esse vult. Itaque de absoluto regno disputatio sequēs tota est, primum cōparata, deinde simplex. Cōparata, quod imperium & legale & Aristocraticū & politicum præstet regno.

Disputatio de legibus quæ sequitur amplissima est in regno Platonis.

93 Comparat o regni & legum de legibus in vtramq; partem disputatur, sicut idem nu. 49. primo cōtra legem disputatur ex genere q; in omnib. artibus male iudicatur ex scripto, idq; Aegyptiorum exemplo declaratur: hoc argumentum refutatur n. 104. vbi disputatur, vt in medicina sic in rep. scriptas leges sæpe contemni, legemque scriptā pertinacis & imperiti hominis similem esse, quæ licet melius nihil, tamen pbet nisi q; iusserit, miseramq; gubernationē fore si legibus scriptis omnino regatur. Attamē leges quasdam rerum communium tradi posse, multoq; miseriorē remp fore si principes imperiti cupiditate sine legibus gubernētur.

94 Ratio pro legibus ex adiunctis q; sint constantes & sine affectib. quibus homines agitē-

93 Caput autem disquisitionis huius est, An sit vtilius ab optimo viro, quam ob optimis legibus gubernari. His igitur, qui regium imperium probant, videntur leges de rebus vniuersis & generalibus tantum præcipere, non autem de singulis & quotidie recurrentibus instituere. Itaque in quacunque arte ex literis & scripto præscribere stultum & absurdū esse existimant, quemadmodum in Aegypto post initium morbi quatriduo, medicis ægros mouere ac curare licet, ante, nisi capitis sui periculo non licet. Perspicuum igitur est ob eandem caussam, eam rempublic. quæ scriptis legibus regatur & administretur, nō optime regi atq; administrari:[94] tametsi generalis ea legū institutio in principibus & magistratibus inesse debet, idq; præstabilius est quod affectus non habet, quā quod sua natura sibi insitos & ingeneratos habet: lex autem omnibus perturbationib. libera & vacua est, humanus vero animus affectibus necessario subiectus est.

95 At contra hoc dicet aliquis fortasse, hominē melius quam legem singularibus de rebus & sapientius esse deliberaturum.

93 ἀρχὴ δ' ἐστὶ τῆς ζητήσεως αὕτη, πότερον συμφέρει μᾶλλον ὑπὸ τοῦ ἀρίστου ἀνδρὸς ἄρχεσθαι, ἢ ὑπὸ τῶν ἀρίστων νόμων. δοκοῦσι δὴ τοῖς νομίζουσι συμφέρειν βασιλεύεσθαι, τὸ καθόλου μόνον οἱ νόμοι λέγειν, ἀλλ' οὐ πρὸς τὰ προσπίπτοντα ἐπιτάττειν. ὥστ' ἐν ὁποιᾳοῦν τέχνῃ τὸ κατὰ γράμματα ἄρχειν, ἠλίθιον. καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὴν τετραήμερον κινεῖν ἔξεστι τοῖς ἰατροῖς· ἐὰν δὲ πρότερον, ἐπὶ τῷ αὑτοῦ κινδύνῳ. φανερὸν τοίνυν ὡς οὐκ ἔστιν ἡ κατὰ γράμματα καὶ νόμους, ἀρίστη πολιτεία, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

94 ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνον δεῖ ὑπάρχειν τὸν λόγον τὸν καθόλου τοῖς ἄρχουσι· κρεῖττον δ', ᾧ μὴ πρόσεστι τὸ παθητικὸν ὅλως, ἢ ᾧ συμφυές. τῷ μὲν οὖν νόμῳ τοῦτο οὐχ ὑπάρχει, ψυχὴν δ' ἀνθρωπίνην ἀνάγκη τοῦτ' ἔχειν πᾶσαν.

95 ἀλλ' ἴσως ἂν φαίη τις, ὡς ἀντὶ τούτου βουλεύσεται περὶ τῶν καθ' ἕκαστα κάλλιον. ὅτι μὲν τοίνυν ἀνάγκη νομοθέτην

τὴν αὐτὸν εἶναι, δῆλον, καὶ κεῖσθαι νόμους, ἀλλὰ μὴ κυρίους, ᾗ παρεκβαίνουσιν.

96 ἐπεὶ περὶ τῶν γ' ἄλλων εἶναι δεῖ κυρίους, ὅσα μὴ δυνατὸν τὸν νόμον κρίνειν, ἢ ὅλως, ἢ εὖ.

πότερον δὲ ἕνα τὸν ἄριστον δεῖ ἄρχειν, ἢ πάντας; καὶ γὰρ νῦν συνιόντες δικάζουσι, καὶ βουλεύονται, καὶ κρίνουσιν· αὗται δ' αἱ κρίσεις εἰσὶ πᾶσαι περὶ τῶν καθ' ἕκαστον. καθ' ἕνα μὲν οὖν συμβαλλόμενος ὁστισοῦν, ἴσως χείρων· ἀλλ' ἔστιν ἡ πόλις ἐκ πολλῶν, ὥσπερ ἑστίασις συμφορητὸς καλλίων μιᾶς καὶ ἁπλῆς. διὰ τοῦτο καὶ κρίνει ἄμεινον ὄχλος πολλά, ἢ εἷς ὁστισοῦν.

97 ἔτι μᾶλλον ἀδιάφθορον τὸ πολύ· καθάπερ ὕδωρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων ἀδιαφθορώτερον· τοῦ δ' ἑνὸς ὑπ' ὀργῆς κρατηθέντος, ἢ τινὸς ἑτέρου πάθους τοιούτου, ἀναγκαῖον διεφθάρθαι τὴν κρίσιν·

liberaturũ. Illud igitur manifestum sit in repub. legum latorem oportere versari, & leges constitui, eas tamen, si quibus de rebus inique præceperint, non dominari: sed vbi salutares patriæ fuerunt, ratas & inuiolatas teneri.

96 At vero quibus de rebus aut omnino aut cõmode prę̨scribere lex nullo modo potest. In his an necesse est vnum præesse optimum an omnes? Etenim hoc tempore in conuentu disceptãt, deliberant, iudicant, deque rebus singularibus decreta sunt omnia. Quapropter vnus quicumque sit, si cum multis comparetur, fortasse deterior & inferior erit. Ciuitas autem ex multis constat, quemadmodum conuiuium si multorum sumptibus instruatur, magnificentius esse solet, quam si vnius impensa pararetur, quarę multis de rebus iudicant acutius multi, quã vnus qualiscunque is sit.

97 Tum vero quod multum & copiosum est, difficilius corrũpitur, quam paucum & rarũ. Vt aqua quanto fuerit copiosior, tanto ab omni corruptione tutior: sic sane multorum iudicia quam paucorum difficilius corrũpuntur. Cum autem iudex singularis vel ira vel alio quouis affectu, victus est, iudicium quoque corruptum esse necesse est.

tur, hoc repetitur n. 103.

35 Prolepsis cõtra leges & eius solutio: homo melius quã lex singulis precipit. Fateor (inquit) de quibus lex non poterit, homo debebit imperare: at vbi lex vsie potest, homini locus imperandi nullus esse debet. V. d. cõcludes legale imperium regali melius esse.

96 Comparat in rebus lege non reprehensis politiam regno, & eam præponit. Primum argumentum est ex similibus quib. ante est vsus idẽ n. 49. hæc quæstio repetitur nu. 105.

97 Secundũ argumentum ex adiunctis quod sit difficilius multos corrũpi quam vnum.

At vbi multi sunt, difficile est omnes vel ira superari vel errare vel labi. Fac enim multitudinem esse liberorũ hominum, qui omnibus in reb. ex legis præcepto iudicent, nisi tum forte, cum legis ratio deficiet.

98 Comparat regno Aristocratiam & eodem ex adiunctis argumento regno præponit, quia sit maior constantia in paucis quam in vno.

98 Quod si id in multis inuentu difficile. At pauci sint boni non solũ viri, sed etiam ciues, an vnus princeps difficilius auocabitur ab officio, an potius pauci quidem numero, sed tamen omnes viri boni? An planum est paucos in officio cõstantiores futuros esse?

99 Prolepsis. quod multitudo sit seditiosa nõ vnus, quod soluitur, negando, quia boni pauci tã sunt concordes quã vnus: tum Aristocratiã regno præstantiorem esse.

99 At (dices) pauci seditiones excitabunt, vnus quietus erit & pacatus. Tũ vero contra fortasse dicendũ erit, bonos viros paucos nõ minus, quam illum animo vnũ futuros.

Quamobrem si paucorum qui omnes viri boni sint, Aristocratia, vnius regnũ statuendũ est, præstabilior certe & optabilior regno fuerit Aristocratia, siue coercendi & exequendi viribus adiutus, siue destitutus sit hic Aristocraticus principatus, modo liceat in eum paucos virtute similes cooptari.

100 Digressiũcula qua declarantur origines rerump. primo regum ob heroicã & diuinam quandam virtutem. Tũ Aristocratia & politia, ob paucorum & multorum pares virtutes. Postremo autem Oligarchia & tyrannides & Democratiæ corruptis moribus effectæ sunt.

100 Atque ob eam caussam fortasse prisci homines sub regibus viuebant, quod rarum ac ma-

ἐκεῖ δ' ἔργον ἅμα πάντας ὀργισθῆναι καὶ ἁμαρτεῖν. ἔστω δὲ τὸ πλῆθος οἱ ἐλεύθεροι, μηδὲν παρὰ τὸν νόμον πράττοντες, ἀλλ' ἢ περὶ ὧν ἐκλείπειν ἀναγκαῖον αὐτόν.

98 εἰ δὲ δὴ τοῦτο μὴ ῥᾴδιον ἐν πολλοῖς, ἀλλ' εἰ πλείους εἶεν ἀγαθοὶ καὶ ἄνδρες καὶ πολῖται, πότερον ὁ εἷς ἀδιαφθορώτερος ἄρχων, ἢ μᾶλλον οἱ πλείους μὲν τὸν ἀριθμὸν, ἀγαθοὶ δὲ πάντες.

99 ἢ δῆλον ὡς οἱ πλείους; ἀλλ' οἱ μὲν, στασιάζουσιν· ὁ δὲ εἷς, ἀστασίαστος. ἀλλὰ πρὸς τοῦτ' ἀντιθετέον ἴσως, ὅτι σπουδαῖοι τὴν ψυχὴν, ὥσπερ κἀκεῖνος ὁ εἷς. εἰ δὴ τὴν μὲν τῶν πλειόνων ἀρχὴν, ἀγαθῶν δ' ἀνδρῶν πάντων ἀριστοκρατίαν θετέον, τὴν δὲ τοῦ ἑνὸς, βασιλείαν, αἱρετώτερον ἂν εἴη ταῖς πόλεσιν ἀριστοκρατία βασιλείας, καὶ μετὰ δυνάμεως καὶ χωρὶς δυνάμεως οὔσης τῆς ἀρχῆς ἂν ᾖ λαβεῖν πλείους ὁμοίως.

100 καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως ἐβασιλεύοντο πρότερον, ὅτι σπάνιον ἦν εὑρεῖν ἄνδρας πολὺ διαφέ-

διαφέροντας κατ' ἀρετήν, ἄλλως τε καὶ τότε μικρὰς οἰκοῦντας πόλεις. ἔτι δ' ἀπ' εὐεργεσίας καθίστασαν τοὺς βασιλεῖς· ὅπερ ἐστὶν ἔργον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν. ἐπεὶ δὲ συνέβαινε γίγνεσθαι πολλοὺς ὁμοίους πρὸς ἀρετὴν οὐκ ἔτι ὑπέμενον, ἀλλ' ἐζήτουν κοινόν τι, καὶ πολιτείαν καθίστασαν. ἐπεὶ δὲ χείρους γιγνόμενοι ἐχρηματίζοντο ἀπὸ τῶν κοινῶν, ἐντεῦθέν ποθεν εὔλογον γενέσθαι τὰς ὀλιγαρχίας. ἔντιμον γὰρ ἐποίησαν τὸν πλοῦτον. ἐκ δὲ τούτων, πρῶτον εἰς τυραννίδας μετέβαλλον. ἐκ δὲ τῶν τυραννίδων, εἰς δημοκρατίαν. αἰεὶ γὰρ εἰς ἐλάττους ἄγοντες δι αἰσχροκέρδειαν, ἰσχυρότερον τὸ πλῆθος κατέστησαν ὥστ' ἐπιθέσθαι, καὶ γενέσθαι δημοκρατίας. ἐπεὶ δὲ καὶ μείζους εἶναι συμβέβηκε τὰς πόλεις, ἴσως οὐδὲ ῥᾴδιόν ἐστι γίγνεσθαι πολιτείαν ἑτέραν παρὰ δημοκρατίαν.

101 εἰ δὲ δή τις ἄριστον θείη τὸ βασιλεύεσθαι ταῖς πόλεσι, πῶς ἕξει τὰ περὶ τῶν τέκνων; πότερον καὶ τὸ γένος δεῖ βασι-

ac magnum eſſet viros, tam egregia virtute prędítos, præſertim in primis & exiguis ciuitatibus inuenire. Ac reges quidem propter beneficentiam creabãtur, quod ea virtute viri boni imprimis exiſtimarentur. At vbi plures virtute pares extitere, ciuitates regnum non iam tulerunt, ſed cõmune quiddam quęſierunt, ac politiam conſtituerunt. Demũ vero cum deprauati mores & corrupti, quęſtum in repub. & lucrum ſectati ſunt, hinc conſentaneum eſt Oligarchias ortas eſſe, cum diuitiæ & opes in honore haberentur. Atque ex Oligarchiis reſpub. in tyrannidem primum, deinde è tyrannide in Democratiam lapſæ ſunt. Nam cum fœdo & turpi quæſtu occæcati, ad pauciores ſummam rerum perpetuo redigerent, potententiorem populum effecerũt, vt inde coniurationes fierẽt & Democratię crearentur. Ac vbi ciuitates auctæ & amplificatæ ſunt, nõ iam facile fuit fortaſſe remp. aliam quam Democratiam inducere.

101 Verumenimuero ſi, qs regnum ciuitatibus vtiliſſimum eſſe contenderit, quid de regum liberis ſtatuetur? Vtrum filios regum ſuccedere patribus oportebit? At ſi fla-

101 Adhuc cõparatum eſt regnum cum legib. politia & Ariſtocratia: deinde quæſtio

simplex: primum de regum creatione & potentia. Iudicat autem Aristoteles non genere creandos, sed eligendos virtute, & instruendos potẽtia quæ magistratum aduersus maleficos & improbos deceat, non quam populus reprimere nequeat.

gitiosi & hebetes ac qualescumque nati sint, id erit reipub. perniciosum. At (inquies) pater, cum summa sit authoritate præditus, talib. filiis regnũ non relinquet. Sed certe id est creditu non facile. Difficile enim factu est, & maioris cuiusdam virtutis quam in humanum patris animum cadit. Sed tamẽ quęritur etiam de regis potẽtia, an futurum regem hanc potentiã habere oporteat, qua peruicaces, & principib. obsequi recusantes cogat & coerceat? Aut quomodo tandẽ principatum gerere & tueri poterit. Quamuis enim ex legibus imperet, nec quicquam pro libidine cõtra leges faciat, huic tamen vires adesse necesse est, quibus authoritatem legũ tueatur. Sed ea fortasse quę ad talẽ regem pertineant, non est difficile definire. Vim siquidem & potentiam habeat, necesse est, sed tantã vt singulos quosq; aut etiã cõplures coercere, à populo tamẽ vniuerso idem rex ille ipse coerceri possit. Tales quidẽ custodias regib. suis veteres dabãt, cũ quempiam ciuitati suæ Aesymnetam, (quem dicunt) vel tyrannum præficerẽt. Ac Dionysio, cum custodias postularet. Syracusanus quidã suasit

λεύειν; ἀλλὰ γιγνομένων ὁποίων τινὲς ἔτυχον, βλαβερόν. ἀλλ' οὐ καταλείψει τοὺς υἱεῖς διαδόχους ὁ βασιλεύς, ἐπ' ἐξουσίας ἔχων τοῦτο ποιῆσαι; ἀλλ' οὐκ ἔτι τοῦτο ῥᾴδιον πιστεῦσαι· χαλεπὸν γάρ, καὶ μείζονος ἀρετῆς ἢ κατ' ἀνθρωπίνην φύσιν. ἔχει δ' ἀπορίαν καὶ περὶ τῆς δυνάμεως, πότερον ἔχειν δεῖ τὸν μέλλοντα βασιλεύειν ἰσχύν τινα περὶ αὑτόν, ᾗ δυνήσεται βιάζεσθαι τοὺς μὴ βουλομένους πειθαρχεῖν· ἢ πῶς ἐνδέχεται τὴν ἀρχὴν διοικεῖν. εἰ γὰρ καὶ κατὰ νόμον εἴη κύριος, μηδὲν πράττων κατὰ τὴν αὑτοῦ βούλησιν παρὰ τὸν νόμον, ὅμως ἀναγκαῖον ὑπάρχειν αὐτῷ δύναμιν, ᾗ φυλάξει τοὺς νόμους. τάχα μὲν οὖν τὰ περὶ τὸν βασιλέα τὸν τοιοῦτον, οὐ χαλεπὸν διορίσαι· δεῖ γὰρ αὐτὸν μὲν ἔχειν ἰσχύν, εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχύν, ὥστε ἑκάστου μὲν καὶ ἑνὸς καὶ συμπλειόνων, κρείττω, τοῦ δὲ πλήθους, ἥττω· καθάπερ οἵ τ' ἀρχαῖοι τὰς φυλακὰς ἐδίδοσαν, ὅτε καθισταῖέν τινα τῆς πόλεως ὃν ἐκάλουν αἰσυμνήτην, ἢ τύραννον· καὶ Διονυσίῳ τις, ὅτ' ᾔτει τοὺς φύλακας, συνεβούλευε τοῖς Συρακοσίοις διδόναι τοσούτους

vt tales

τους τοὺς φύλακας.

ΚΕΦ. ιϛ.

Περὶ δὲ τοῦ βασιλέως, τοῦ κατὰ τὴν αὑτοῦ βούλησιν πάντα πράττοντος, ὅ τε λόγος ἐφέστηκε νῦν, καὶ ποιητέον τὴν σκέψιν. ὁ μὲν γὰρ κατὰ νόμον λεγόμενος βασιλεὺς οὐκ ἔστιν εἶδος, καθάπερ εἴπομεν, πολιτείας. ἐν πάσαις γὰρ ὑπάρχειν ἐνδέχεται στρατηγίαν ἀΐδιον, οἷον ἐν δημοκρατίᾳ, καὶ ἀριστοκρατίᾳ· καὶ πολλοὶ ποιοῦσιν ἕνα κύριον τῆς διοικήσεως. τοιαύτη γὰρ ἀρχή τίς ἐστι καὶ περὶ Ἐπίδαμνον, καὶ περὶ Ὀποῦντα δὲ, κατά τι μέρος ἔλαττον. περὶ δὲ τῆς παμβασιλείας καλουμένης, αὕτη δ' ἐστὶ καθ' ἣν ἄρχει πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεὺς, [λεκτέον.] δοκεῖ δέ τισιν οὐ κατὰ φύσιν εἶναι τὸ κύριον ἕνα πάντων εἶναι τῶν πολιτῶν, ὅπου συνέστηκεν ἐξ ὁμοίων ἡ πόλις· τοῖς γὰρ ὁμοίοις φύσει τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀναγκαῖον καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν κατὰ φύσιν εἶναι. ὥστ' εἴπερ καὶ τὸ ἴσην ἔχειν τοὺς ἀνίσους τροφὴν ἢ ἐσθῆτα; βλαβερὸν τοῖς σώμασιν. οὕτως ἔχει καὶ τὸ περὶ τὰς τιμάς· ὁμοίως τοίνυν καὶ τὸ ἄνισον τοὺς ἴσους.

vt tales custodias coercerẽt.

CAP. XII.

NVNC [102] itaq; de summo rege & ꝑ arbitrio remp. gerente dicẽdi & cõsiderandi locus est. Nã rex ille qui secũdum leges imperat, non est, quemadmodum diximus in regibus numerandus, quandoquidem in omnibus rebusp. perpetuũ belli ducẽ facere liceat, vt in Democratia & Aristocratia, ac plerique etiã sunt qui vni totum ciuitatis imperium deferunt. Talis enim principatus est quidam Epidamni & Opunte, sed quadã ex parte minor. Quod igitur ad absolutum regnum attinet, id vero est, quo rex pro suo arbitratu cũcta moderatur nonnullis id videbitur cõtra naturam esse vt vnus omnium ciuium sit dominus, si ciuitas ex paribus & æqualib. constat. Natura enim similes & æquales eodẽ iure & eadem dignitate frui ipsa naturę lege necesse est.

Itaque quemadmodum disparibus parẽ victum cultumque pręberc corporibus est graue & periculosum: sic sane de honoribus æstimandum est: nempe etiam iniquum & perniciosum fore si paribus impares deferantur.

102 Repetit ꝙ dictũ prius est nomine regni παμβασιλείαν sola intelligi, & disputat, ꝙ postea probabit, in ciuitate hominum similium & æqualium, regnũ illud absolutum non esse naturale. Primũ argumentum est ex similibus.

Itaque non est æquius vt pareas quam imperes, sed id viciſſim atque eodem modo præſtandum.

διόπερ οὐδὲν μᾶλλον ἄρχειν ἢ ἄρχεσθαι δίκαιον· καὶ τὸ ἀνὰ μέρος τοίνυν ὡσαύτως.

103 Secundum argumentũ ex authoritate legum, quæ probant imperandi viciſſitudinem, vbi repetuntur de legali imperio dicta prius idem n 94. & ꝙ lex hominum domina non homines domini legum eſſe debeant, & legale imperium regio præponatur. Plato 647.104. Superior locus ſumptus eſt ex 4. & 6. legum Platonis, in 4. ita ſcriptũ eſt, magiſtratus autem legum miniſtros ex 647. ſexto autem ſic. exiſtimare de omnib. hominibus id quiſque debet ex fo.665. & in 12.fo.738.

103 Ea ſiquidem legis eſt voluntas ac ſententia, cũ lex ordine rerum cõtineatur: optatius autem fuerit legẽ eſſe reipub. dominam, quam è ciuibus vnum quempiã. Hac eadem ratione ſi quos imperare melius eſt, hi legum cuſtodes & miniſtri ſunt inſtituendi: Neceſſe n. eſt in rep. magiſtratus eſſe, vt autẽ hic ſolus magiſtratus ſit, cũ pares inter ſe & ſimiles omnes habeantur, iuſtum eſſe non exiſtimant. Quin etiam quæ lex explicare non poterit, ne homo quidem explicare poterit. Attamen cum lex omnia quæ quidẽ dici poſſunt, ſtudioſe prudenterque docuerit, tum vt cætera omnia æquitate magiſtratuum iudicioque diſceptentur & adminiſtrentur, inſtituit: facultatem etiam corrigẽdi & emendandi tribuit, ſi quid ſapientibus & vſu peritis patria & recepta lege melius & vtilius eſſe videatur. Quare qui legem dominari iubet, is Deũ & leges dominari iubet: qui vero hominem iubet eſſe principem, is hominem & belluã principes eſſe iubet. Cupiditas enim bellua quædam eſt atque animi libido per-

103 τοῦτο δ' ἤδη νόμος. ἡ γὰρ τάξις, νόμος. τὸν ἄρα νόμον ἄρχειν αἱρετώτερον μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν ἕνα τινά. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον τοῦτον, κἂν εἴ τινας ἄρχειν βέλτιον, τούτους καταστατέον νομοφύλακας καὶ ὑπηρέτας τοῖς νόμοις. ἀναγκαῖον γὰρ εἶναί τινας ἀρχάς· ἀλλ' οὐχ ἕνα τοῦτον εἶναί φασι δίκαιον, ὁμοίων γε ὄντων πάντων. ἀλλὰ μὴν ὅσα γε μὴ δοκεῖ δύνασθαι διορίζειν ὁ νόμος, οὐδ' ἄνθρρωπος ἂν δύναιτο γνωρίζειν. ἀλλ' ἐπίτηδες παιδεύσας ὁ νόμος, ἐφίστησι τὰ λοιπὰ τῇ δικαιοτάτῃ γνώμῃ κρίνειν καὶ διοικεῖν τοὺς ἄρχοντας. ἔτι δ' ἐπανορθοῦσθαι δίδωσιν, ὅ τι ἂν δόξῃ, πειρωμένοις ἄμεινον εἶναι τῶν κειμένων. ὁ μὲν οὖν τὸν νοῦν κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους· ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ θηρίον. ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας

uertit

χοντας διαστρέφει, καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί.

104 τὸ δὲ τῶν τεχνῶν εἶναι δοκεῖ παράδειγμα ψεῦδος, ὅτι τὸ κατὰ γράμματα ἰατρεύεσθαι φαῦλον, ἀλλὰ καὶ αἱρετώτερον χρῆσθαι τοῖς ἔχουσι τὰς τέχνας. οἱ μὲν γὰρ οὐδὲν διὰ φιλίαν παρὰ τὸν λόγον ποιοῦσιν, ἀλλ' ἄρνυνται τὸν μισθὸν τοὺς κάμνοντας ὑγιάσαντες. οἱ δ' ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς πολλὰ πρὸς ἐπήρειαν καὶ χάριν εἰώθασι πράττειν· ἐπεὶ καὶ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν ὑποπτεύωσι πιστευθέντας τοῖς ἐχθροῖς διαφθείρειν διὰ κέρδος, τότε τὴν ἐκ τῶν γραμμάτων θεραπείαν ζητήσαιεν ἂν μᾶλλον.

105 ἀλλὰ μὴν εἰσάγονταί γε ἐφ' ἑαυτοὺς οἱ ἰατροὶ κάμνοντες ἄλλους ἰατροὺς, καὶ οἱ παιδοτρίβαι γυμναζόμενοι παιδοτρίβας, ὡς οὐ δυνάμενοι κρίνειν τὸ ἀληθὲς, διὰ τὸ κρίνειν περί τε οἰκείων, καὶ ἐν πάθει ὄντες.

106 ὥστε δῆλον ὅτι τὸ δίκαιον ζητοῦντες, τὸ μέσον ζητοῦ-

uertit & magistratus & optimos quosque viros. At lex est mens & ratio cõstans & quieta & omnium libidinũ cupiditatumq; motibus vacua.

104 Exemplum autem illud ex artiũ similitudine deductum, videtur esse fallax & contortum, quod ex præceptis artis curari sit periculosum. Immo vero salutarius est per doctos & sapientes medicos ex artis ipsius consilio curari. Illi enim si amici sunt, amicitiæ gratia nil temere & absque ratione tentabunt: sed posteaquam curauerint & sanauerint, oblatum sibi præmium capient. At qui sunt in ciuilibus magistratibus collocati, & odio & amore inducti multa peccare consueuerunt. A medicis vero si qua suspicio sit, eos ab inimicis pecunia seductos esse ad necãdum ægrotum, potius secundum leges artis & præcepta curatio requiratur.

104 Diluit exemplum de Medicis contra leges paulo ante productum numero 93. Refutatio dilemmate continetur. Si medici sint amici nil faciẽt contra artem. Si sint inimici, requiretur ab illis curatio secũdum artem. Quare bonum est secundũ artem medicos agere.

105 Quin etiam ad seipsos adhibent ęgroti medici medicos alios, & gymnasiarchi cum exercentur, gymnasiarchos, tanquam verum & rectum iudicare non possint, cum de suis ac propriis rebus affectibus occupati iudicant.

105 Alia refutatio eiusdem de medicis exẽpli ab abundãti sumpta. Imo medici per medicos curari volunt, bonum est igitur per artẽ curari.

106 Quamobrem clarum & perspicuum est qui iustum &

106 Redit ad legem & dominam esse debere concludit.

æquum quærant, medium quærere. At lex medium est ipsum. Præterea quæ morib. approbatæ sunt leges, grauiores sunt & grauiorum rerum, quam quæ ex scripto tantũ constant. Quare tametsi melius ac tutius sit hominis imperium quam scriptarum legum, certe neque melius est neque tutius hominis imperium quam legum patriæ moribus & cõsuetudine probatarum.

107 Tertiũ argumentũ velut è paribus, postea quam rerum creatus est, multi principes alii creantur ab eo: Cur id igitur initio fieri per legẽ non poterit.

107 Sed enim cum neque facile sit ab vno omnia prospici ac prouideri, oportebit sane ab illo vno plures magistratus creari. Itaque quid intererit, idne statim ab initio fiat, an ab illo vno postea, hoc modo constituatur.

108 Quartũ ex caussis imperãdi q plures vno sint præstantiores, res illustratur Homericis testimoniis.

108 Tum vero quod etiam ante disputatum est, si bonus vir quia virtute præstat, ideo principatu dignus est, certe plures imperare melius erit cum vel duo sint vno pręstãtiores. Hoc enim est quod Homerus ait:

Citatur in Protagora.

Iliad. 10. *Si duo conueniant,*

Atque illud Agamemnonis, vt votũ Il. 2. *Tali consilio bis quini sint mihi,*

Sunt vero etiam nunc magistratus qui de nonnullis reb. pro arbitratu suo statuunt: quemadmodum iudex, de quib. lex cauere & sancire nil potest, quasi lex nõ optime imperare & iudicare posse videatur.

σιν· ὁ γὰρ νόμος τὸ μέσον. ἔτι κυριώτεροι καὶ περὶ κυριωτέρων τῶν κατὰ γράμματα νόμων, οἱ κατὰ τὰ ἔθη εἰσίν. ὥστε τῶν κατὰ γράμματα ἄνθρωπος ἄρχων ἀσφαλέστερος, ἀλλ᾽ οὐ τῶν κατὰ τὸ ἔθος.

107 ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ῥάδιον ἐφορᾶν πολλὰ τὸν ἕνα. δεήσει ἄρα πλείονας εἶναι τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ καθισταμένους ἄρχοντας. ὥστε τί διαφέρει τοῦτο ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ὑπάρχειν, ἢ τὸν ἕνα καταστῆσαι τοῦτον τὸν τρόπον; 108 ἔτι, ὃ καὶ πρότερον εἰρημένον ἐστὶν, εἴπερ ὁ ἀνὴρ ὁ σπουδαῖος, διότι βελτίων, ἄρχειν δίκαιος· τοῦ δὲ ἑνὸς οἱ δύο ἀγαθοὶ βελτίους· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ,

„Σύν τε δύ᾽ ἐρχομένω.

καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Ἀγαμέμνονος,

„Τοιοῦτοι δέκα μοι συμφράδμονες.

εἰσὶ δὲ καὶ νῦν περὶ ἐνίων αἱ ἀρχαὶ κύριαι κρίνειν, ὥσπερ ὁ δικαστὴς περὶ ὧν ὁ νόμος ἀδυνατεῖ διορίζειν. ὡς οὐκ ἂν ἄριστα ὁ νόμος ἄρξειε καὶ κρίνειν· ἐπεὶ περὶ ὧν δυνατὸς, οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ περὶ τούτων.

Nec

[108] ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μὲν ἐνδέχεται περιληφθῆναι τοῖς νόμοις, τὰ δ' ἀδύνατα, ταῦτ' ἐστὶν ἃ ποιεῖ καὶ ζητεῖν, πότερον τὸν ἄριστον νόμον ἄρχειν αἱρετώτερον, ἢ τὸν ἄνδρα ἄριστον. περὶ ὧν γὰρ βουλεύονται νομοθετῆσαι, τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. οὐ τοίνυν τοῦτό γ' ἀντιλέγουσιν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον ἄνθρωπον εἶναι τὸν κρινοῦντα περὶ τῶν τοιούτων, ἀλλ' ὅτι οὐχ ἕνα μόνον, ἀλλὰ πολλούς. κρίνει γὰρ ἕκαστος ἄρχων πεπαιδευμένος ὑπὸ τοῦ νόμου καλῶς. [110] ἄτοπον δ' ἴσως ἂν εἶναι δόξειεν, εἰ βέλτιον ἴδοι τις δυοῖν ὄμμασι καὶ δυσὶν ἀκοαῖς κρίνων, καὶ πράττων δυσὶ ποσὶ καὶ χερσίν, ἢ πολλοὶ πολλοῖς. ἐπεὶ καὶ νῦν ὀφθαλμοὺς πολλοὺς οἱ μόναρχοι ποιοῦσιν αὑτῶν, καὶ ὦτα καὶ χεῖρας καὶ πόδας. τοὺς γὰρ τῇ ἀρχῇ καὶ αὑτοῦ φίλους ποιοῦνται συνάρχους. μὴ φίλοι μὲν οὖν ὄντες, οὐ ποιήσουσι κατὰ τὴν τοῦ μονάρχου προαίρεσιν· εἰ δὲ φίλοι κἀκείνου, καὶ τῆς ἀρχῆς· ὁ δὲ φίλος ἴσος καὶ ὅμοιος. [111] ὥστ' εἰ τούτους οἴεται δεῖν ἄρχειν, τοὺς ἴσους καὶ

Nec. n. cõtrouersa sunt ea de quib. lex præcipere poterit. [109] Sed quoniam alia possunt legib. explicari, alia nõ possunt, hæc materies est, vnde hæc disputatio & quæstio nata est, vtrum optimę legis an optimi viri pstabilius sit imperiũ: de quibus enim rebus deliberari solet, de his lex nulla constitui potest. Non igitur cõtra ista dicunt, quin hominẽ his pręsertim de rebus iudicem esse conueniat. At vero disputant nõ vnum, sed plures esse oportere. Nã singuli principes legib. eruditi recte iudicãt. [110] Verum tamen absurdum & incredibile fortasse videatur, si quis vnus quidpiam duob. oculis cerneret, & duab. aurib. audiret, duobusque pedibus ac duabus manib. efficeret, melius, quã multi, præsertim cũ sibi etiam hoc tẽpore summi & singulares principes multos oculos, multas aures, multos pedes, multas manus adhibeãt. Nam quos & principatui & sibi charos & fideles amicos viderint, eos imperii consortes & participes efficiũt: nec enim ii qui nec principes nec principatus amant, quod monarchæ placeret, efficerent: sed si principem & principatum diligũt, vtrumq; demum saluum & incolumẽ esse cupiunt, siquidem verum est amicum parem & similem esse.

[111] Quapropter si monarcha putat amicos illos imperio

109 Relabitur ad quæstionem numeri 96. de rebus in legem non cadentibus, vnde orta quæstio est, an optima lege optimus vir sit præstantior princeps: vbi rursus præponitur multitudinis imperiũ.

110 Repetitur tertium simul & quartũ argumentum, & paulo secius tractatur.

Si iudicio regis sint alii quoque imperio digni, hi sane similiter imperent.

At primum verum.

Secundũ igitur Assumptio præcedit, propositio tandem sequitur.

111 Propositio syllogismi.

Si iudicio regis sunt alii quoq; imperio digni, hi sane similiter imperent.

112 Disputatũ adhuc est cõtra παμβασιλείαν. Respõdetur deinceps distinctione subditorũ quorum alii alio genere reip. melius gubernentur. Vbi demõstratur & regiam & Aristocraticã & politicam remp. quibusq; populis naturalẽ esse quibusdã. minime. Hæc quæstio tractatur lib. 4. n. 74.

dignos esse, pares quoque & similes existimat similiter imperio dignos esse. Atque hæc fere sunt, quæ contra regalem potentiam disputari solent.

112 At hęc fortasse in quibusdã populis ita se habent, in quibusdam secus. Est enim genus hominum natura varie comparatum atque affectum, aliud seruile, aliud colendis regibus accommodatum, aliud Timocraticum & populare, atque horum generum suum cuiusque est ac distinctum commodũ. Tyrannis autem non est secundum naturã, nec earum rerumpub. quæ extra rectarũ fines egrediantur. Fiunt enim contra hominũ salutem & naturam. Sed ex his quæ dicta sunt, perspicuum est in hominum suapte natura similium & æqualium societate vnũ omnium dominũ, (etiam si leges nullę sint) neque commode neque iuste posse cõstitui, neque bonum bonorum, neque nõ bonum non bonorum, ne siquidem virtute cæteris superior fuerit, atque præstãtior, nisi forte modo quodam. Quis autẽ hic sit modus iam dicendum est, ac iam antea quodammodo dictum. Principio itaque declarandum qui

ὁμοίους ἄρχειν οἴεται δεῖν ὁμοίως. ἃ μὲν οὖν οἱ διαμφισβητοῦντες πρὸς τὴν βασιλείαν λέγουσι, σχεδὸν ταῦτ' ἐστίν.

112 Ἀλλ' ἴσως ταῦτ' ἐπὶ μέν τινων ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον, ἐπὶ δέ τινων οὐχ οὕτως. ἔστι γάρ τι φύσει δεσποτὸν, καὶ ἄλλο βασιλευτὸν, καὶ ἄλλο πολιτικὸν, καὶ δίκαιον, καὶ συμφέρον· τυραννικὸν δ' οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν, οὐδὲ τῶν ἄλλων πολιτειῶν ὅσαι παρεκβάσεις εἰσί. ταῦτα γὰρ γίγνεται παρὰ φύσιν. ἀλλ' ἐκ τῶν εἰρημένων γε φανερὸν, ὡς ἐν μὲν τοῖς ὁμοίοις καὶ ἴσοις, οὔτε συμφέρον ἐστὶν, οὔτε δίκαιον, ἕνα κύριον εἶναι πάντων, οὔτε μὴ νόμων ὄντων, ἀλλ' αὐτὸν ὡς νόμον ὄντα, οὔτε νόμων ὄντων· οὔτε ἀγαθὸν ἀγαθῶν, οὔτε μὴ ἀγαθῶν μὴ ἀγαθόν· οὐδ' ἂν κατ' ἀρετὴν ἀμείνων ᾖ, εἰ μὴ τρόπον τινά. τίς δ' ὁ τρόπος, λεκτέον· εἴρηται δέ πως ἤδη καὶ πρότερον. πρῶτον δὲ διοριστέον τί τὸ βασιλευτὸν, καὶ τί τὸ ἀριστοκρατικὸν, καὶ τί τὸ πολιτικόν. βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ' ἀρετὴν

ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικήν· ἀριστοκρατικὸν δὲ πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν πλῆθος ἄρχεσθαι δυνάμενον τὴν τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴν ὑπὸ τῶν κατ' ἀρετὴν ἡγεμονικῶν πρὸς πολιτικὴν ἀρχήν· πολιτικὸν δὲ πλῆθος, ἐν ᾧ πέφυκε [καὶ ἐν] ἐγγίνεσθαι πλῆθος πολεμικόν, δυνάμενον ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν κατὰ νόμον τὸν κατ' ἀξίαν διανέμοντα τοῖς εὐπόροις τὰς ἀρχάς.

113 ὅταν οὖν ἢ γένος ὅλον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἕνα τινὰ συμβῇ διαφέροντα γενέσθαι κατ' ἀρετὴν τοσοῦτον ὥσθ' ὑπερέχειν τὴν ἐκείνου τῆς τῶν ἄλλων πάντων, τότε δίκαιον τὸ γένος εἶναι τοῦτο βασιλικόν, καὶ κύριον πάντων, καὶ βασιλέα τὸν ἕνα τοῦτον. καθάπερ γὰρ εἴρηται πρότερον, οὐ μόνον οὕτως ἔχει κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ προφέρειν εἰώθασιν οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες, οἵ τε τὰς ἀριστοκρατικάς, καὶ οἱ τὰς ὀλιγαρχικὰς καὶ πάλιν οἱ τὰς δημοκρατικάς· πάντες γὰρ καθ' ὑπεροχὴν ἀξιοῦσιν· ἀλλ' ὑπεροχὴν

populus ad regiæ, qui ad Aristocraticæ, qui ad Timocratiæ reipub. statum natus aptusque sit. Populus vero colendis & audiendis regibus aptus est, qui genus egregia quadam regendæ ciuitatis sapientia præditũ sua sponte ac natura ferat. Aristocraticus autem qui sua natura, paucorum imperiũ pati, & libero imperio ab iis gubernari velit, qui gubernandę reipub. virtute reliquis omnibus antecedant. Timocraticus denique qui sua sit natura bellicosus, possitque & imperare & parere, sed ea lege, quæ pro dignitate inopibus etiam publicos honores largiatur.

113 Cum igitur aut genus totum aut etiam de cæteris aliquem vnum tantum omnibus præstare contigerit, vt eius virtus cum aliorum omnium virtute comparari nullo modo possit, tum iustum est vt huic generi regnum deferatur, & vnus eiusmodi rex omnium rerum moderator efficiatur. Nec id solum (quemadmodum prius dictum est) eo iure quod afferre solent ii qui respubl. condiderunt, & Aristocraticas & Oligarchicas, & Democraticas, omnes enim præstantia quadam principatum metiuntur (ac præstantia

113 Regij viri natura & conditio quæ vix in homine possit inueniri, vt 7. lib. num. 59.

non eadem, at sicuti dictum prius est) sed etiam quia minime deceat talem, tantumque virum vel occidere vel relegare, vel Ostracismo vtique multare, vel æquum putare, vt quũ imperauerit postea vicissim priuatus pareat. Nec enim fieri natura potest, vt pars totum superet quod illi certe accideret, qui tot modis alios antecelleret. Quamobrem reliquum illud est, vt tali viro pareatur, isque non vicissim sed perpetuo dominetur.

114 Epilogus tertii libri, vbi repetitur primum quarta pars, deinde secunda, tũ tertia. Demũ non nihil è prima.

114 De regno igitur & quas dissimilitudines & differentias habeat, & vtrum ciuitatib. conducat, an non conducat, & quibus & quomodo, definitum adhuc esto. Ac quoniam tres laudabiles & rectas respub. dicimus, necesse est 115 optimam esse, quæ ab optimis principib. administrata fuerit.

Talis vero est in qua vel vnus quispiam vel pauci vel multi, virtute supra cæteros emineant, aliique ciues aliis ad bene beateque viuendum & pareant & imperent. Superiori etiam sermone demonstratum est eandem esse

ὅμως οὐ τὴν αὐτὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρότερον λεχθέν. οὔτε γὰρ κτείνειν, ἢ φυγαδεύειν, οὐδ' ὀστρακίζειν δήπου τὸν τοιοῦτον πρέπον ἐστὶν, οὔτ' ἀξιοῦν ἄρχεσθαι κατὰ μέρος. οὐ γὰρ πέφυκε τὸ μέρος ὑπερέχειν τοῦ παντός· τῷ δὲ τηλικαύτην ὑπερβολὴν ἔχοντι τοῦτο συμβέβηκεν. ὥστε λείπεται μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ, καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος τοῦτον, ἀλλ' ἁπλῶς.

114 περὶ μὲν οὖν βασιλείας, τίνας ἔχει διαφορὰς, καὶ πότερον οὐ συμφέρει ταῖς πόλεσιν, ἢ συμφέρει, καὶ τίσι, καὶ πῶς, διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

115 Ἐπεὶ δὲ τρεῖς φαμὲν εἶναι τὰς ὀρθὰς πολιτείας, τούτων δ' ἀναγκαῖον ἀρίστην εἶναι τὴν ὑπὸ τῶν ἀρίστων οἰκονομουμένην· τοιαύτη δ' ἐστὶν ἐν ᾗ συμβέβηκεν, ἢ ἕνα τινὰ συμπάντων, ἢ γένος ὅλον, ἢ πλῆθος ὑπερέχον εἶναι κατ' ἀρετὴν, τῶν μὲν ἄρχεσθαι δυναμένων, τῶν δ' ἄρχειν, πρὸς τὴν αἱρετωτάτην ζωήν· ἐν δὲ τοῖς πρώτοις ἐδείχθη λόγοις, ὅτι τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖ-

ον ἀν-

του ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι καὶ πολίτου τῆς πόλεως τῆς ἀρίστης· φανερὸν ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀνήρ τε γίνεται σπουδαῖος, καὶ πόλιν συστήσειεν ἄν τις ἀριστοκρατουμένην, ἢ βασιλευομένην. ὥστ᾽ ἔσται καὶ παιδεία καὶ ἔθη ταὐτὰ σχεδὸν τὰ ποιοῦντα σπουδαῖον ἄνδρα, καὶ τὰ ποιοῦντα πολιτικὸν, καὶ βασιλικόν.

116 διωρισμένων δὲ τούτων, περὶ τῆς πολιτείας ἤδη πειρατέον λέγειν τῆς ἀρίστης, τίνα πέφυκε γίνεσθαι τρόπον, καὶ καθίστασθαί πως. ἀνάγκη γὰρ περὶ αὐτῆς ποιήσασθαι τὴν προσήκουσαν σκέψιν.

esse viri & ciuis virtutem in optima ciuitate. Itemque eadem ratione & iisdem caußis fieri bonum virum, & ciuitatem tum Aristocraticam, tum regiam, eademque institutione atque iisdem moribus virum bonum & Timocraticum & regium effici.

116 Quibus expositis de optima republic. dicendum nobis erit, quomodo fieri constituique possit.

De hac vtique cum dicere aggrediamur, necesse est vt pro rerum magnitudine ac dignitate dicamus.

116 Videtur transire ex ordine dialectica methodi à regno ad Aristocratiam & 4. lib nu. Dicit se de Aristocratia dixisse, & quid sit & quib. reb. status eius constet: & quomodo differat à regno, & quibus partib efficiatur: de quibus tamen hic nil dicitur: vnde suspicio est non parua librum hunc tertiũ hac disputatione esse mutilatum.

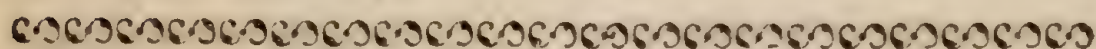
Finis Libri tertij.

Argumentum primæ partis quarti politici.

IN prima parte Quarti libri, exordium consumitur duobus capitibus comprehensum. Primo capite disputatur philosopho ciuili de omni reipubl. specie esse considerandum, deque singularum rerumpub. legibus pariter esse philosophandum, vt propositæ reipub. tum instituendæ tum conseruandæ, tum restituendæ via ratioque teneatur. In quo philosophi quidam merito reprehenduntur, qui non hæc omnia sed eorũ partem quandam attigerint.

Secundum caput transitione disputationis antecedentis & consequentis continetur, de regni Aristocratiaque partibus dictum est: de politia igitur, Tyrannidis, Oligarchiæ, Democratiæ partibus superest esse dicendum. Dictum etiam est de gradibus iustitiæ & iniustitiæ in singulis rebuspublic. Quo loco suspicor eximiam aliquam comparationem rerumpubl. fuisse, in qua non de obtinendo vnius alicuius reipub. principatu, sicut in cōparatione tertiæ partis, sed absoluta quadam qualitate de rerumpublic. (si tales essent quales definitionibus explicantur) gloria infamiaque quæreretur. Contrarias respubl. apparet inter se contendisse, perfectissimam deterrimæ: in bonis minimam in malis minimæ, atque mediocrem intermediæ comparatam esse. Diuinißima & beatissima respubl. Regia est: Tyrannica igitur deterrima ac miserrima, quia illic heroum quædam numina, hic hominum pestifera funera regnarent: secundum regiam rempub. iustissima & optima est Aristocratia: Oligarchia itaque secundum Tyrannidem iniquissima atque nequissima, quia illic pauci optimi, & optimæ reipub. gratia suos ciues gubernarent, hic pauci latrones, libidinis, auaritiæ cupiditatisque caussa populum vexarent. Politia omnium rerumpubl. quæ per hominum naturam & temporum mores existunt prima est & imprimis amplectenda, quia homines eiusdem ciuitatis fere sunt æquales, & adhibito studio ac disciplina æquari omnes propemodum possunt: neque facile regios illos Ioues aut hos Saturnios senes reperias: attamen si perfectas illas regni Aristocratiæque vt cogitantur & definiuntur ideas compares, multis gradibus inferior politia percipietur, quia in illo politico, id est parili & æquabili

æquabili populo totis humeris supereminebit Heros ille regius, & hi paucis sapientes capite cæteris grandioribus extabunt. Democratia igitur de malis & iniustis minime mala atque iniusta, quia de bonis infimæ ac minimæ opponitur, atq; in ea rapinæ tam multorum Democraticorum sunt, vt præda ex paucis ciuibus velut hostibus populo communicata & publicata videatur. Videtur igitur comparatio quædam huius generis in tertio libro fuisse, quæ nũc initio quarti repetitur. Sed enim reliquæ disputationis fit alia quam superior illa & quidem confusior quinque partita distributio, cuius prima pars est de generibus reliquarum rerumpub. Secunda de rep. maxime communi & post optimam maxime optanda: tertia quæ quibus populus respubl. conueniat. Quarta de partibus rempub. constituentibus. Quinta de iis quæ resp. euertunt & custodiunt.

ΑΡΙΣΤΟΤΕ'ΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚῶΝ ΤῸ Δ.

ΚΕΦ. α.

ΕΝ' ἁπάσαις ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις ταῖς μὴ κατὰ μόριον γενομέναις, ἀλλὰ περὶ γένος ἕν τι τελείαις οὔσαις, μιᾶς ἐστι θεωρῆσαι τὸ περὶ ἕκαστον γένος

ARISTOTELIS POLITICΩN, LIBER IIII.

CAP. I.

OMNES artes ac scientiæ quæ non vna parte aliqua dũtaxat occupantur, sed in vno genere aliquo omnino penitusque versantur, spectare & considerare

Exordium libri quarti satis amplum est. in eoq; tractãtur duo. Primum siquidem disputatur, philosophocius li ões reip.

Species consideranda esse: deinde & præcedentium & sequentium partium transitio est. Prima pars exordii probatur argumento generis: sic artes vniuersæ spectare debent omnes partes sibi subiectas.

Ciuilis philosophia ars est vniuersa. Spectare itaque debet omnes sibi subiectas partes.

Propositio probatur inductione aliarum artium. Assumptio non exprimitur.

2 Concluditur propositum, & omnia genera rerump. tribus modis confunduntur, optimo, mediocri, tertio duobus illis deteriore. Prima resp. libr. 7. docetur, vbi bonorum & animi & corporis & fortunæ summa est abundātia: de mediocri dicetur huius libri parte tertia.

debent, quid singulis subiectis rebus cōueniat: vt gymnastica quæ cui corpori conducat exercitatio & quæ absolute optima sit, optime siquidem secundum naturam affecto & comparato corpori optimam exercitationem congruere necesse est, & quę plerisque omnibus vna congruat. Etenim id gymnastice propositū est. Ac tametsi quispiam nō absolutam illam & perfectam neq; corporis habitudinem neq; rerum ad certamina spectantium artem requirat: est nihilominus gymnasiarchi etiam hanc facultatē instruere ac parare, quod idem ipsum in medēdi & naues ædificandi & vestes sarciendi & cæterarum rerum artibus accidere perspicimus.

2 Itaque manifestum est eiusdem esse disciplinæ considerare non solum quę sit & qualis optima respub. cuius status si nulla vis obstiterit, maxime desideretur & optetur, sed etiam quæ cuique congrua & consentanea sit. Permulti enim optimā consequi nequeunt. Quare neq; Legislator, neque is qui vere ciuilis habeatur, ignorare debet, quę respub. tum absolute perfecta sit, tum pro statu rerum præsentium maxime laudanda tum denique quę pro conditione

ἁρμόττον· οἷον, ἄσκησις σώματι ποία τε ποίῳ συμφέρει, καὶ τίς ἀρίστη· τῷ γὰρ κάλλιστα πεφυκότι, καὶ κεχορηγημένῳ, τὴν ἀρίστην ἀναγκαῖον ἁρμόττειν· καὶ τίς τοῖς πλείστοις μία πᾶσι· καὶ γὰρ τοῦτο τῆς γυμναστικῆς ἐστιν. ἔτι δ' ἐάν τις μὴ τῆς ἱκνουμένης ἐπιθυμῇ μήθ' ἕξεως, μήτ' ἐπιστήμης τῶν περὶ τὴν ἀγωνίαν, μηδὲν ἧττον τοῦ παιδοτρίβου καὶ τοῦ γυμναστικοῦ παρασκευάσαι τε καὶ ταύτην ἔτι τὴν δύναμιν. ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ περὶ ἰατρικὴν, καὶ περὶ ναυπηγίαν, καὶ ἐσθῆτα, καὶ περὶ πᾶσαν ἄλλην τέχνην ὁρῶμεν συμβαῖνον.

2 ὥστε δῆλον ὅτι καὶ πολιτείαν τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐπιστήμης τὴν ἀρίστην θεωρῆσαι τίς ἐστι, καὶ ποία τις ἂν οὖσα μάλιστ' εἴη κατ' εὐχὴν, μηδενὸς ἐμποδίζοντος τῶν ἐκτός· καὶ τίς τίσιν ἁρμόττουσα· πολλοῖς γὰρ τῆς ἀρίστης τυχεῖν ἴσως ἀδύνατον. ὥστε τὴν κρατίστην τε ἁπλῶς, καὶ τὴν ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀρίστην, οὐ δεῖ λεληθέναι τὸν νομοθέτην, καὶ τὸν ὡς ἀληθῶς πολιτικόν. ἔτι δὲ τρίτην τὴν ἐξ ὑποθέσεως.

δεῖ γὰρ καὶ τὴν δοθεῖσαν δύνασθαι θεωρεῖν, ἐξ ἀρχῆς τε πῶς ἂν γένοιτο, καὶ γενομένη τίνα τρόπον ἂν σώζοιτο πλεῖστον χρόνον· λέγω δὲ, οἷον εἴ τινι πόλει συμβέβηκε, μήτε τὴν ἀρίστην πολιτεύεσθαι πολιτείαν, ἀχορήγητόν τε εἶναι καὶ τῶν ἀναγκαίων, μήτε τὴν ἐνδεχομένην ἐκ τῶν ὑπαρχόντων, ἀλλά τινα φαυλοτέραν.

3 παρὰ πάντα δὲ ταῦτα, τὴν μάλιστα πάσαις ταῖς πόλεσιν ἁρμόττουσαν δεῖ γνωρίζειν, 4 ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀποφαινομένων περὶ πολιτείας· καὶ εἰ τἆλλα λέγουσι καλῶς, τῶν γε χρησίμων διαμαρτάνουσιν. οὐ γὰρ μόνον τὴν ἀρίστην δεῖ θεωρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατήν. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ῥᾴω καὶ κοινοτέραν ἁπάσαις. νῦν δ' οἱ μὲν τὴν ἀκροτάτην, καὶ δεομένην πολλῆς χορηγίας, ζητοῦσι μόνον· οἱ δὲ μᾶλλον κοινήν τινα λέγοντες, τὰς ὑπαρχούσας ἀναιροῦντες πολιτείας, Λακωνικὴν, ἤ τινα ἄλλην ἐπαινοῦσι. χρὴ δὲ τοιαύτην εἰσηγεῖσθαι τάξιν, ἣν ῥᾳδίως ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν καὶ πεισθήσονται, καὶ δυνήσονται κοινωνεῖν.

conditione aliqua nõ sit improbanda. Etenim cũ certa quædam resp. proponitur, ignorandũ non est & quemadmodum initio constituatur, & quomodo constituta diutissime conseruetur, quẽadmodum si qua forte ciuitas nec optima illa rep. regatur, sed rerum necessariarum penuria prematur, nec ea republica quæ pro statu fortunæ possit existere, sed aliqua miseriore gubernetur.

3 Præterea vero percipiẽda est ea reip. ratio, quæ maxime possit ad omnes ciuitates accommodari. 4 Nã plurimi eorum qui de rep. disputant, tametsi alia præclare sentiũt, attamen nõ satis vtiliter sentiunt. Nec.n. optima solum reip. forma cõsideranda est, sed omnino quæcunq; accidere possit: neque etiam quę omnium facillima & cõmunissima videatur. Nunc vero alii quidem supremã & amplas rerũ copias ac facultates exigentem tantum quærũt, alii autem magis facilẽ magisque popularem sectantes vsitatis rebusp. spretis & cõtemptis Laconicã aut aliam quampiã collaudant. Sed ea demum respub. instituenda est, ad quã facile præ cæteris rebusp. quæ nunc sunt, ciues adduci & velint & possint.

3 Haec resp. vocatur mediocris & explicatur tertia parte libri huius.

4 Ex proxima complexione ciuiles quidã philosophi reprehenduntur hoc modo. Ciuilis philosophus omnes rerump. species considerare debet. Quidam non considerant: Errant itaque. Propositio & assumptio sæpius iterantur.

5 Lib.6.nu 25. paulo secus. Maior est virtus remp. conseruare quã condere.

6 De hac rerump. commistione monet Aristoteles lib.6. n 3. Nullum tamen est in totis politicis praeceptum.

7 Addit ciuili philosopho legũ etiã scientiam tenendam esse.

8 Definitio reip. de qua idẽ lib. 3. n. 2.

5 Nec enim minoris est laudis afflictam remp. excitare & instaurare, quam ab initio collocare & fundare, quemadmodum resipiscere nihilo facilius est, quam ab initio sapere. Itaque non illam solum ciuilis facultatis commemoratam partẽ vir ciuilis habebit, sed etiam videbit quemadmodum praesentibus rerumpublicarum malis opitulari possit, sicuti iam dictum est, Id autẽ praestare non poterit, nisi omnia reipublicae genera mente atque intelligentia perceperit. At modo hi Democratiam, modo illi Oligarchiã solam esse arbitrantur. In eoq; falluntur. Itaque cognoscendae erunt rerumpub. species ac differentiae, & quot modis inter se 6 commisceantur.

7 Cumque hac eadẽ prudentia optimarum legũ scientia & vnicuique reip. conuenientiũ, coniungenda est. Ad resp. enim leges sunt accommodandę, quemadmodum nunc ab omnibus accommodantur, non autem ad leges res ipsae publicae.

8 Res enim publica ciuitatum est discriptio, quemadmodum in eis magistratus creentur, & cui summus principatus attribuendus, & quis extremus societatis cu-

5 ὡς ἔστιν οὐκ ἔλαττον ἔργον, τὸ ἐπανορθῶσαι πολιτείαν, ἢ κατασκευάζειν ἐξ ἀρχῆς· ὥσπερ καὶ τὸ μεταμανθάνειν τοῦ μανθάνειν ἐξ ἀρχῆς. διὸ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ταῖς ὑπαρχούσαις πολιτείαις δεῖ δύνασθαι βοηθεῖν τὸν πολιτικόν, καθάπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον· τοῦτο δὲ ἀδύνατον ἀγνοοῦντα πόσα πολιτείας ἐστὶν εἴδη. νῦν δὲ μίαν δημοκρατίαν οἴονταί τινες εἶναι, καὶ μίαν ὀλιγαρχίαν. οὐκ ἔστι δὲ τοῦτ᾽ ἀληθές.

6 ὥστε δεῖ τὰς διαφορὰς μὴ λανθάνειν τὰς τῶν πολιτειῶν, πόσαι, καὶ συντίθενται ποσαχῶς.

7 μετὰ δὲ τῆς αὐτῆς φρονήσεως ταύτης, καὶ νόμους τοὺς ἀρίστους ἰδεῖν, καὶ τοὺς ἑκάστῃ τῶν πολιτειῶν ἁρμόττοντας· πρὸς γὰρ τὰς πολιτείας τοὺς νόμους δεῖ τίθεσθαι, καὶ τίθενται πάντες· ἀλλ᾽ οὐ τὰς πολιτείας πρὸς τοὺς νόμους.

8 πολιτεία μὲν γάρ ἐστι τάξις ταῖς πόλεσιν ἡ περὶ τὰς ἀρχάς, τίνα τρόπον νενέμηνται, καὶ τί τὸ κύριον τῆς πολιτείας, καὶ τί τὸ τέλος ἑκάστης τῆς κοινωνίας ἐστί. νόμοι δὲ κεχωρισμένοι

μένοι τῶν δηλούντων τὴν πολιτείαν, καθ' οὓς δεῖ τοὺς ἄρχοντας ἄρχειν, καὶ φυλάττειν τοὺς παραβαίνοντας αὐτούς.

9 ὥστε δῆλον ὅτι τὰς διαφορὰς ἀναγκαῖον, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἔχειν τῆς πολιτείας ἑκάστης, καὶ πρὸς τὰς τῶν νόμων θέσεις. οὐ γὰρ οἷόν τε τοὺς αὐτοὺς νόμους συμφέρειν ταῖς ὀλιγαρχίαις, οὐδὲ ταῖς δημοκρατίαις πάσαις, εἴπερ δὴ πλείω, καὶ μὴ μία δημοκρατία, μηδὲ ὀλιγαρχία μόνον ἐστίν.

ΚΕΦ. β.

Ἐπεὶ 10 δ' ἐν τῇ πρώτῃ μεθόδῳ [περὶ] τῶν πολιτειῶν διειλόμεθα, τρεῖς μὲν τὰς ὀρθὰς πολιτείας, βασιλείαν, ἀριστοκρατίαν, πολιτείαν· τρεῖς δὲ τὰς τούτων παρεκβάσεις, τυραννίδα μὲν, βασιλείας· ὀλιγαρχίαν δὲ, ἀριστοκρατίας· δημοκρατίαν δὲ, πολιτείας· καὶ περὶ μὲν ἀριστοκρατίας καὶ βασιλείας εἴρηται·

11 τὸ γὰρ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας θεωρῆσαι, ταὐτὸ καὶ περὶ τούτων ἐστὶν εἰπεῖν τῶν ὀνομάτων· βούλεται γὰρ ἑκατέ-

iusque finis sit æstimandus. At leges ab his rerump. descriptionibus diuersæ sunt, quarum consiliis magistratus remp. gerãt, & in legum ipsarum contemptores animaduertant.

9 Quare perspicuum est reip. & dissimilitudinem tenẽdam & munerum habendum esse, vel ad leges duntaxat instituendum, nec enim leges eædem possunt omnibus vel Oligarchiis vel Democratiis vtiles esse, cum nõ vna tantum sit, sed plures & Oligarchiæ & Democratiæ.

9 Concluditur & resp. & leges ciuili philosopho notas esse debere.

CAP. II.

AC 10 quoniam primo de respub. sermone propo suimus tres quidem veras & rectas respub. Regnum, Aristocratiam, Timocratiam: tres autem labes harum ac pernicies, Tyrannidem quidem regni, Oligarchiam autem Aristocratiæ Democratiam vero Timocratiæ, ac de regno Aristocratiaque diximus.

11 De peroptima siquidem republic. considerare, nihil aliud est quam de re iis nominibus subiecta dicere, & vtriusque status pẽdet è virtute, omnibus necessariis rebus instructa & ornata: tum

10 Fuit huc vsque prima pars exordii: deinde transitione demonstratur ex institutis rebuspub. dictum esse de regno & Aristocratia, superesse vt dicatur de politia tyrannide, Oligarchia, Democratia, quæ partitio consequentis disputationis erat verissima, alia tamen erit partitio n. 14

11 Hic locus indicat tertiũ librũ mutilatum esse, in quo nihil fere de Aristocratia dicitur. Suspicio similis n. 12. & 17

Suspicio quędã hic est postea n. 17 aliquid libro te t o de Aristocratia disputatum esse, q hodie nõ extat.

12 Videtur aliquid etiam de hac reump. cõparatione disputatum fuisse lib. 3. unde videtur hic superius dicta repeti.

Plato in regno 174. 32. Idem fol 522. & 524. totus liber octauus de hac collatione.

13 Superior rerump. collatio ex Platonis regno sumpta est & 8. & 9. de rep. Aristoteles autem hic Platonem notat q vocabulu Oligarchiæ & Democratiæ communiter & cõfuse vtitur pro bono meloq & paucorum & multorum principatu, cum melius vt res ita nomina rerum distinguantur.

13 Digressio in veterum quendam, quo loco Plato videtur significari.

vero & quibus inter se rebus regnum, Aristocratiaq; differant, & quando deniq; regnum esse putãdum sit, definitum & cõclusum prius est. Reliqua disputatio est de Timocratia quę communi nomine politia nominatur, & de aliis rebusp. Oligarchia, Democratia, Tyrannide.

12 Manifestum vero etiam inter has ciuitatũ labes quæ pessima sit, & quæ post pessimam secunda. Necesse enim est primæ & diuinissimæ reip. labem esse deterrimam. Regnum autẽ aut solum nomen habet, cum res ipsa nulla sit, aut certe propter admirabilem quandã regis ipsius excellẽtiam, Regnũ esse necesse est. Ex quo efficitur Tyrannidem primum esse deterrimam & ab optima reip. forma longissime diiunctã: deinde Oligarchiam, quod ab ea plurimum differat Aristocratia: iam vero moderatissimã & minime malam esse Democratiam.

13 Quod eodem modo veterum quidam declarauit, sed non eodem tamen spectauit.

Ille siquidem omniũ probandarum rerũpublicarum vt Oli-

ρα κατ' ἀρετὴν συνεστάναι κεχορηγημένην. ἔτι δὲ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων ἀριστοκρατία, καὶ βασιλεία, καὶ πότε δεῖ βασιλείαν νομίζειν, διώρισται πρότερον. λοιπὸν περὶ πολιτείας διελθεῖν τῆς τῷ κοινῷ προσαγορευομένης ὀνόματι, καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν, ὀλιγαρχίας τε καὶ δημοκρατίας, καὶ τυραννίδος.

12 φανερὸν μὲν οὖν καὶ τούτων τῶν παρεκβάσεων τίς χειρίστη, καὶ δευτέρα τίς. ἀνάγκη γὰρ τὴν μὲν τῆς πρώτης καὶ θειοτάτης παρέκβασιν εἶναι χειρίστην. τὴν δὲ βασιλείαν ἀναγκαῖον [ἢ] τοὔνομα μόνον ἔχειν, οὐκ οὖσαν. ἢ διὰ πολλὴν ὑπεροχὴν εἶναι τὴν τοῦ βασιλεύοντος. ὥστε [καὶ] τὴν τυραννίδα, χειρίστην οὖσαν, πλεῖστον ἀπέχειν πολιτείας. δεύτερον δὲ, τὴν ὀλιγαρχίαν. ἡ γὰρ ἀριστοκρατία διέστηκεν ἀπὸ ταύτης πολὺ τῆς πολιτείας. μετριωτάτην δὲ, τὴν δημοκρατίαν.

13 ἤδη μὲν οὖν τις ἀπεφήνατο καὶ τῶν πρότερον οὕτως. οὐ μὴν εἰς ταὐτὸ βλέψας ἡμῖν.

ἡμῖν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἔκρινε, πασῶν μὲν οὐσῶν ἐπιεικῶν· οἷον, ὀλιγαρχίας τε χρηστῆς, καὶ τῶν ἄλλων, χειρίστην δημοκρατίαν· φαύλων δὲ, ἀρίστην. ἡμεῖς δὲ ὅλως ταύτας ἐξημαρτημένας εἶναί φαμεν· καὶ βελτίω μὲν ὀλιγαρχίαν ἄλλην ἄλλης, οὐ καλῶς ἔχει λέγειν· ἧττον δὲ φαύλην. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τοιαύτης κρίσεως ἀφείσθω τανῦν·

14 ἡμῖν δὲ, πρῶτον μὲν διαιρετέον, πόσαι διαφοραὶ τῶν πολιτειῶν· εἴπερ ἐστὶν εἴδη πλείονα τῆς τε δημοκρατίας, καὶ τῆς ὀλιγαρχίας· ἔπειτα τίς κοινοτάτη, καὶ τίς αἱρετωτάτη μετὰ τὴν ἀρίστην πολιτείαν· κἂν εἴ τις ἄλλη τετύχηκεν ἀριστοκρατικὴ, καὶ συνεστῶσα καλῶς· ἀλλὰ ταῖς πλείσταις ἁρμόττουσα πόλεσι τίς ἐστιν. ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων τίς τίσιν αἱρετή· τάχα γὰρ, τοῖς μὲν ἀναγκαία δημοκρατία μᾶλλον ὀλιγαρχίας· τοῖς δ' αὕτη μᾶλλον ἐκείνης. μετὰ δὲ ταῦτα, τίνα τρόπον δεῖ καθιστάναι τὸν βουλόμενον ταύτας τὰς πολιτείας· λέγω δὲ δημοκρατίας τε καθ' ἕκαστον εἶδος, καὶ πάλιν ὀλιγαρχίας· τέλος δὲ πάντων τού-

vt Oligarchiꝗ probæ & aliarum pessimam Democratiam, improbandarum vero optimam esse censuit. At nos has respubl. omnino reprehendimus & à rectarum via desciuisse dicimus, nec Oligarchiam aliam alia meliorem sed minus malam iudicamus. Sed huius quæstionis iudicio supersedeatur.

14 Principio quidem partiendæ nobis & diuidēdę respub. Nam & Democratiæ & Oligarchiæ genera multa, deinde quærenda nobis est ea, quæ maxime communis, & post optimam maxime optanda sit, & si qua alia sit Aristocratia præclareque constituta, & plurimis ciuitatibus commoda, quænam ea sit.

Postea de cęteris quę quibus sit optabilis & deligenda. Aliis enim fortasse Democratia fuerit vtilior, quā Oligarchia: aliis autem hæc quam illa, tum præterea quo modo sint hæ respubl. constituendę, si quis eas forte seq velit, Democratię. (inquā) & Oligarchiæ in suis singulæ generib. tandē deniq; cū de his

14 Secundæ sequentis disputationis partitio quinq; membrorum quorum quatuor prima, de generib. rerump. de mediocri rep. quæ quibus populis resp. conueniat, de partib. rempub constituentib. quarto libro tractantur. Quintū de reb. euertentibus & conseruantibus remp. integ ū librū quintum complectitur. Hic Aristoteles digreditur in eos q duas principes resp. facerent Oligarchiā & Democratiā, vnde aliæ orirētur, sicut ex aquilonib. & austris, reliqui vēti, ex Dorio & Phrigio cōcentib reliqui concentus: deinde renocat disputationem tertii libri de differētiis Oligarchiæ & Democratiæ, q vera differētia sint diuitiæ & paupertas, aduentitiæ, paucitas & inopia: tum ad propositum reuertitur, q variæ sint resp. quia ciuitatis partes sunt variæ.

de his omnibus quam breuissime fieri poterit, disseruerimus, ad ea declaranda veniemus, quibus resp. tũ communiter vniuersæ, tum separatim singulæ & euertantur & conseruẽtur, & quibus de caussis ea soleant existere.

τῶν, ὅταν ποιησώμεθα συντόμως τὴν ἐνδεχομένην μνείαν, πειρατέον ἐπελθεῖν, τίνες φθοραὶ, καὶ [τίνες] σωτηρίαι τῶν πολιτειῶν, καὶ κοινῇ, καὶ χωρὶς ἑκάστης, καὶ διὰ τίνας αἰτίας ταῦτα μάλιστα γίνεσθαι πέφυκε.

Argumentum secundæ partis.

SEcunda pars libri quarti, quinquepartitæ distributionis proximæ, primum membrum de partibus & generibus rerumpub. longissima oratione octo capitibus interpretatur. Vniuersa est primum eaque insignis oratio. Species rerumpubl. sunt plures: quid ita? quia partes ciuitatum quarum sunt rectiones ipsæ respub. variæ sunt, diuites, pauperes, mediocres, bellicosi, imbelles, agricolæ, disceptatores, opifices, nobiles: qui vt vnius aut variorum generum plures pauciores ue conuenerint, ita rempublic. aliam atque aliam faciunt, agricolis, opificibus, mercatoribus, operariis, militibus, iudicibus, diuitibus, magistratibus consiliariis: Vt enim ex variis animalium & necessariis ad victum instrumentis, ore, ventre, cæterisque eorum organis varias eorum species & differentias cognoscimus, sic ex dissimilibus ciuium generibus, id est rerump. partibus rerumpub. ipsarum dissimilitudines & genera distincta & definita habere debemus: nec vero antiquis assentiendum duo genera tantum facientibus, Oligarchiam & Democratiam, quia duo venti sunt Auster & Aquilo, quia duo concentus sunt Dorias & Phrigius, vnde cæteri venti & concentus oriantur:

antur: nihil etiam hæc similia concludunt, neque paucitas & multitudo differentiæ veræ sunt Oligarchiæ & Democratiæ, sed opulentia & inopia. Hic etiam Plato bellicatur quod in prima ciuitate milites non adhibuerit. Atque hæc de rerumpubl. generibus generalis oratio fuit.

Specialis & Democratiæ, Oligarchiæ, Aristocratiæ, Timocratiæ, Tyrannidis partibus multo copiosior & amplior sequitur, de Democratia præcipue & Oligarchia disputatur. Etenim partes earum & species non semel dicuntur: Democratiæ constant ex humili aliquo & inter se simili & æquabili hominum genere, vtilitati suæ magis quam honestati dedito: Ex agricolis quædam totæ feræ sunt, quædam ex opificibus, quædam ex mercatoribus, nonnullæ ex militibus, aliæ ex piscatoribus aut portitoribus & similibus. Species igitur Democratiæ duobus locis satis confuse exponuntur, nos Aristotelis sententiam reddemus, quatuor præcipue notantur. Prima omnium minime mala ex agricolis constat, & suis legibus viuit. Secunda item lege regitur, sed paulo tamen angustior quã prima, nec ad rempub. quenquam admittit, cui nota generis obiici vlla potest. Tertia laxior duabus superioribus est, & omnibus, modo serui non fuerunt, rempublic. ex lege regendam permittit: Quæ tres primæ permissum habent ex Timocratia Democratiaque statum. Quarta omnium superiorum licentiam complectitur, & proprie Democratia vocatur, in ea populus non legem sed libidinem sequitur. Itaque per homines factiosos & populares, quos Aristoteles δημαγωγοὺς quasi populi magistros & duces vocat, sic efficitur, vt Tyrannis per adulatores Democratiaque hæc

Oligarchiæ ciues habent insignes diuitiis, nobilitate, virtute, eruditione.

turbulenta, quæ proprie Democratia dicitur) Tyrannidi, & eius populus tyranno δημαγωγὸς tyranni adulatori comparatur, qui populi libidini iccirco assentantur vt per eum dominentur. Oligarchiæ duobus item locis, vt Democratiæ, genera confunduntur. Ea vero sunt quatuor. Primum paruo censu & Oligarchicis legibus regitur: secundum paulo maiore sed & suis legibus administratur. Tertium etiam maiore censu, sed successione & legib. gubernatur. Atque hæc tria genera Aristocraticum aliquid habent. Cũ vero maximus census fuerit, & libidine paucorum non lege resp. tenetur, ea pessima Oligarchia est, & Dynastia dicitur: Talis inter Oligarchias, qualis est inter Democratias extrema, & monarchias Tyrannis, vt Tyrannis Dynastia, Democratia extrema iniustitia & scelere sint inter se similes, vnitate, paucitate, multitudine principum dissimiles. Breuior est de quatuor Aristocratiæ & Timocratiæ tribus deque totidem Tyrannidis generibus explicatio, quod Aristocratia verissima nihil spectet, nisi sapientiam & virtutem, secunda spectet etiam censum, tertia præter hoc vtrumque etiam populum. Quarta virtutem duntaxat & populum. In tribus postremis mista genera sunt, census ex Oligarchia populus ex Democratia. Hic digressio quædam est vt superioris disputationis qua species rerumpub. non eo descriptæ sunt ordine, quo diuisæ confusio excusetur: Deinde Timocratiæ tres species ex Oligarchia Democratiaque componuntur. Prima est cum pars legum vtriusque generis sumitur: vt mulcta diuitibus merces pauperibus nisi ad remp. venerint. Secunda cum aliquid medium, vt exiguus census sit. Tertia cum leges ex vtroque genere componuntur, vt

electione

electione sine censu magistratus creari: quæ permistio probe facta fuerit, si in permista repub. Oligarchia & Democratia appareant. Tandem Tyrannidis paulo veriores, quam Democratiæ, Oligarchiæ, Aristocratiæ, Timocratiæ traditæ sunt, tres species enumerantur: In quibus singulis non populorum leges, sed tyrannorum ipsorum voluntates dominantur. Prima Tyrannis est dominatus vi partus legibus tamen tandem confirmatus: Regnum barbaricum tertio libro nominatur.

Secunda principatus ad certum tempus electus, Tyrannis electa vocatur libro tertio: quæ duæ species etiam regni aliquid habent. Tertia pessima omnium & verissima Tyrannis, dominatus libidine principis ad priuatum non publicum bonum compositus. Atque ita rerump. partes Democratiæ Oligarchiæ, Aristocratiæ, politiæ, Tyrannidis secunda tertii libri parte exquiruntur & explicantur.

Primum membrum constitutæ partitionis dupliciter explicatur: generaliter primū deinde specialiter. In priore parte explicantur generale. caussæ variarum rerum pub. ex varia ciuium qualitate. quod alii diuites alii pauperes, alii intermedii, aut bellicosi, aut imbelles, alii agricolæ, alii mercatores, alii opifices. alii nobiles, quorum coniunctione plurium aut pauciorū resp. commutantur: de quib. et in lib. 5. an 6.

ΚΕΦ. κ.

Τοῦ[15] μὲν οὖν εἶναι πλείους πολιτείας αἴτιον, ὅτι πάσης ἐστὶ μέρη πλείω πόλεως τὸν ἀριθμόν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐξ οἰκιῶν συγκειμένας πάσας ὁρῶμεν τὰς πόλεις. ἔπειτα πάλιν τούτου πλήθους, τοὺς μὲν εὐπόρους ἀναγκαῖον εἶναι, τοὺς δ᾽ ἀπόρους, τοὺς δὲ μέσους· καὶ τῶν εὐπόρων δὲ καὶ τῶν ἀπόρων, τὸ μὲν ὁπλιτικὸν, τὸ δὲ ἄοπλον·

CAP. III.

Vt[15] igitur variæ sint & differentes resp. caussa est, quod omnis ciuitatis partes differentes numero sint & variæ. Etenim primum ex variis familiis compositas esse ciuitates videmus. Atque huius variæ multitudinis ex qua ciuitates constāt, alios opulentos, alios inopes alios mediocres esse necesse est. Atque horum tum locupletum tum inopum,

alios bellicosos, alios imbelles: Itemque alios è populo agricolas, alios mercatores, alios sordidos opifices videmus. Sunt etiam illustrium & nobilium virorũ suæ quoque pro diuitiis & amplitudine fortunarum differentiæ, vt equos alant. Id enim facere non facile possunt, in quibus amplæ facultates defuerint.

16 Idem libr. 6, n. 32. vide n. 11.

17 Tertia suspicio est de 3. libro qua multa ex eo peruenerint: illic enim nihil de partib. ciuitatis.

16 Itaque quibus olim ciuitatibus maximæ vires in equitatu sitæ erant, Oligarchia regebantur. Nam aduersus hostes finitimos equis vtebantur, vt Eretrii & Calchidii & Magnesii Meandri accolæ & plerique alii Asiæ populi: iam vero præter illas diuitiarum differentias est in nobilibus alia generis, alia virtutis differentia: & si quid eiusmodi in partib. ciuitatis numerandum est, id cum 17 de Aristocratia diceretur, est explicatum. Illic enim declaratum est ex quot necessariis partibus ciuitas necessario constaret. Atque partes hæ de quib. diximus, alias omnes, alias pauciores alias plures in rep. requiruntur.

18 Colligitur syllogismo summa disputationis.

18 Constat igitur resp. necessario varias esse, & specie inter se dissimiles. Harum siquidem ipsarum rerumpub.

καὶ τὸ μὲν, γεωργικὸν δῆμον ὁρῶμεν ὄντα, τὸ δ᾽ ἀγοραῖον, τὸ δὲ βάναυσον· καὶ τῶν γνωρίμων εἰσὶ διαφοραὶ, καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον, καὶ τὰ μεγέθη τῆς οὐσίας, οἷον ἱπποτροφίας· τοῦτο γὰρ οὐ ῥάδιον, μὴ πλουτοῦντας, ποιεῖν.

16 διόπερ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὅσαις πόλεσιν ἐν τοῖς ἵπποις ἡ δύναμις ἦν, ὀλιγαρχίαι παρὰ τούτοις ἦσαν· ἐχρῶντο δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους ἵπποις πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας· οἷον Ἐρετριεῖς, καὶ Χαλκιδεῖς, καὶ Μάγνητες οἱ ἐπὶ Μαιάνδρῳ, καὶ τῶν ἄλλων πολλοὶ περὶ τὴν Ἀσίαν. ἔτι πρὸς ταῖς κατὰ πλοῦτον διαφοραῖς, ἐστὶν ἡ μὲν κατὰ γένος, ἡ δὲ κατ᾽ ἀρετήν·

17 κἂν εἴ τι δὴ τοιοῦτον ἕτερον εἴρηται πόλεως εἶναι μέρος ἐν τοῖς περὶ τὴν ἀριστοκρατίαν· ἐκεῖ γὰρ διειλόμεθα ἐκ πόσων μερῶν ἀναγκαίων ἐστὶ πᾶσα πόλις. τούτων γὰρ τῶν μερῶν, ὁτὲ μὲν πάντα μετέχει τῆς πολιτείας, ὁτὲ δὲ ἐλάττω, ὁτὲ δὲ πλείω. 18 φανερὸν τοίνυν, ὅτι πλείους ἀναγκαῖον εἶναι πολιτείας, εἴδει διαφερούσας ἀλλήλων.

ἀλλήλων. καὶ γὰρ ταῦτ' εἴδει διαφέρει τὰ μέρη σφῶν αὐτῶν.

19 πολιτεία μὲν γὰρ, ἡ τῶν ἀρχῶν τάξις ἐστί. ταύτην δὲ διανέμονται πάντες, ἢ κατὰ τὴν δύναμιν τῶν μετεχόντων, ἢ κατά τινα αὐτῶν ἰσότητα κοινήν· λέγω δὲ οἷον τῶν ἀπόρων, ἢ τῶν εὐπόρων, ἢ κοινήν τιν' ἀμφοῖν. ἀναγκαῖον ἄρα πολιτείας εἶναι τοσαύτας, ὅσαιπερ τάξεις κατὰ τὰς ὑπεροχάς εἰσι, καὶ κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν μορίων.

20 μάλιστα δὲ δοκοῦσιν εἶναι δύο· καθάπερ ἐπὶ τῶν πνευμάτων λέγεται τὰ μὲν βόρεια, τὰ δὲ νότια, τὰ δ' ἄλλα, τούτων παρεκβάσεις. οὕτω καὶ τῶν πολιτειῶν, δύο, δῆμος, καὶ ὀλιγαρχία. τὴν γὰρ ἀριστοκρατίαν τῆς ὀλιγαρχίας εἶδος τιθέασιν, ὡς οὖσαν ὀλιγαρχίαν τινά· καὶ τὴν καλουμένην πολιτείαν, δημοκρατίαν· ὥσπερ ἐν τοῖς πνεύμασι, τὸν μὲν ζέφυρον, τοῦ βορέου, τὸν δὲ νότου, τὸν εὖρον. ὁμοίως δ' ἔχει καὶ περὶ τὰς ἁρμονίας, ὥς φασί τινες. καὶ γὰρ ἐκεῖ τίθενται εἴδη δύο, τὴν δωριστὶ, καὶ τὴν φρυγιστί· τὰ δ' ἄλλα συντάγμα-

partes specie inter se differunt.

Si rerump partes specie differant resp etiā differēt. Sed primum verū, vt iam patuit. Ergo secundum.

19 Cum enim respub. sit ordo magistratuum atq; descriptio, eius sane rectio atque administratio ab omnibus designatur & mandatur, aut secundum facultates & census ciuium pauperum & locupletum, aut secundum æqualitatem ipsis inter se & egentibus & abundantibus communem. Quare tam variam esse rempubl. necesse est, quam varia ex eius partis excellentia differentiaq; descripta fuerit.

19 Definitio reip. eadem, idem lib.3.num.2. & huius 8.

20 Verumenimuero duo esse rerumpublicarū genera imprimis quidē existimantur. Quemadmodum vētos dicunt alios quidem Aquilonares, alios australes, cæteros omnes ab iis ortos & effectos: sic respublic. esse duas Democratiam & Oligarchiam: Aristocratiam siquidem Oligarchiæ speciē tanquam Oligarchia quædam reuera sit, efficiunt, & politiam quæ communi nomine nominatur, Democratiæ subiiciunt, quemadmodū in ventis Zephyrum Boreæ, Eurum Notho. Simile vero est in concentibus, quemadmodum aiunt, eorum enim genera duo faciūt, Dorium & Phrygium cæterosque alios om-

20 Digressio quædā est quá proponitur sententia veterum quorundā duo genera reip. statuentium, & similibus explicatur. Additur autem n.27. quá duæ sunt principes ciuitatis differētiæ, opulentia & paupertas. Ideo duas resp. principes videri.

Additur etiam eosdē & pauperes & diuites si mul esse nō posse, vnde significat vt ha. ex ca. l.27.

nes modos partim dorios, partim Phrygios appellant. Hoc itaque pacto respub. diuidendas esse maxime quidē existimant.

τα, τὰ μὲν Δώρια· τὰ δὲ, Φρύγια καλοῦσι. μάλιστα μὲν οὖν εἰώθασιν οὕτως ὑπολαμβάνειν περὶ τῶν πολιτειῶν.

21 Reprehēditur bipartita reip. diuisio, locus antē Græce mutilatus est.

21 At certe verius illud & elegātius partitionis genus erit, quod secuti sumus, vt respub. sint aliæ bene constitutæ, aliæ sint earum labes & ruinæ. Atque illæ quidem iustæ & laudabiles resp. moderati & temperati concentus similes habentur, cōtrariæ autem hæ tyrannicæ & Oligarchicæ durioribus. & asperioribus, Democratię vero remissioribus & dissolutioribus modis comparentur.

21 ἀληθέστερον δὲ καὶ βέλτιον ὡς ἡμεῖς διείλομεν, δυοῖν ἢ μιᾶς οὔσης τῆς καλῶς συνεστηκυίας, τὰς ἄλλας εἶναι παρεκβάσεις· τὰς μὲν, τῆς εὖ κεκραμένης ἁρμονίας· τὰς δὲ, τῆς ἀρίστης πολιτείας· ὀλιγαρχικὰς μὲν, τὰς συντονωτέρας καὶ δεσποτικωτέρας· τὰς δ᾽ ἀνειμένας καὶ μαλακὰς, δημοτικάς.

CAP. IV.

ΚΕΦ. δ.

22 Disputatum est tertio lib. n. 33. non oportere Oligarchiam & Democratiam paucitate & multitudine distingui, sed diuitiis & paupertate, qđ idē nunc disputatur.

NEc 22 vero Democratia, quemadmodū quibusdam videri solet, ita nobis nude simpliciter definienda est, vt ea sit vbi multitudo dominatur & imperat. In Oligarchiis enim & in cæteris rebusp. maior pars dominatur. Enimuero si propositæ ciuitatis populus vniuersus mille & trecentos ciues efficiat, ex eoque numero mille diuites soli magistratus obtineāt, ac reliquis trecentis pauperibus quidē sed liberis tamen sed cętera licet omnia similibus ad honores aditum

ΟΥ' 22 δεῖ δὲ τιθέναι δημοκρατίαν, καθάπερ εἰώθασί τινες νῦν ἁπλῶς οὕτως, ὅπου κύριον τὸ πλῆθος· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ πανταχοῦ, τὸ πλέον μέρος κύριον· οὐδ᾽ ὀλιγαρχίαν, ὅπου κύριοι τῆς πολιτείας ὀλίγοι. εἰ γὰρ εἴησαν οἱ πάντες χίλιοι καὶ τριακόσιοι, καὶ τούτων οἱ χίλιοι πλούσιοι, καὶ μὴ μεταδιδοῖεν ἀρχῆς τοῖς τριακοσίοις καὶ πένησιν, ἐλευθέροις οὖσι, καὶ τἆλλα ὁμοίοις, οὐθεὶς ἂν φαίη δη-

μὴ κρατεῖσθαι τούτους. ὁμοίως δὲ καὶ εἰ πένητες μὲν ὀλίγοι εἶεν, κρείττους δὲ τῶν εὐπόρων, πλειόνων ὄντων, οὐδεὶς ἂν ὀλιγαρχίαν προσαγορεύσειεν· οὐδὲ τὴν τοιαύτην, εἰ τοῖς ἄλλοις οὖσι πλουσίοις μὴ μετείη τῶν τιμῶν. μᾶλλον τοίνυν λεκτέον, ὅτι δῆμος μέν ἐστιν, ὅταν οἱ ἐλεύθεροι κύριοι ὦσιν· ὀλιγαρχία δὲ, ὅταν οἱ πλούσιοι. ἀλλὰ συμβαίνει, τοὺς μὲν πολλοὺς εἶναι, τοὺς δὲ ὀλίγους· ἐλεύθεροι μὲν γὰρ πολλοὶ, πλούσιοι, δὲ ὀλίγοι. καὶ γὰρ ἂν εἰ κατὰ μέγεθος διενέμοντο τὰς ἀρχὰς, ὥσπερ ἐν Αἰθιοπίᾳ φασί τινες, ἢ κατὰ κάλλος, ὀλιγαρχία ἦν ἄν· ὀλίγον γὰρ τὸ πλῆθος, καὶ τὸ τῶν καλῶν καὶ τὸ τῶν μεγάλων. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τούτοις μόνον ἱκανῶς ἔχει διωρίσθαι τὰς πολιτείας ταύτας· ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα μόρια καὶ τοῦ δήμου, καὶ τῆς ὀλιγαρχίας εἰσίν.

[23] ἔτι διαληπτέον ὡς οὔτ', ἂν οἱ ἐλεύθεροι, ὀλίγοι ὄντες πλειόνων καὶ μὴ ἐλευθέρων ἄρχωσι, δῆμος· οἷον, ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ, καὶ ἐν Θήρᾳ· ἐν τούτων γὰρ ἑκατέρᾳ τῶν πόλε-

aditum denegent, nemo dixerit hos Democratice gubernari. Similiter sane etiam si pauperes pauci quidē, sed multis opulentis potentiores fuerint, nec cum locupletibus ipsis publicos honores communicauerint, hunc ciuitatis statum quisquam Oligarchiā nominauerit. Democraticus igitur status, tū habendus est cum liberi, Oligarchicus cum diuites imperio præfuerint: quāquam accidit illos quidem multos, hos autem paucos esse: liberi enim multi, diuites vero pauci. Etenim si proceritatis aut pulchritudinis ratione & argumento magistratus & rectores ciuitatis crearētur, quemadmodum quidā aiunt in Aethyopia fieri, Oligarchia videlicet tum esset quia parua esset hominum & procerorum & pulchrorum copia, quamquam his solis opulentiæ & inopiæ differentiis has respub. definiri non satis est, sed cum plures & Democratiæ & Oligarchię sint partes, [23] præterea sane statuendum est, nec tum quidem cum pauci liberi, multis non liberis imperent, Democratiam esse: vt Apolloniæ quæ est in littore maris Ionii & Theræ: in qua vtraque ciuitate pauci qui inter multos nobilitate præstarent, quiq; pri-

23 Adhibentur tādem differentia illa paucitatis & multitudinis, licet aduentitia, attamen necessariæ; res exemplis illustratur.

mi in illas colonias venisset, magistratus obtinebant, nec item si diuites præsint, quia numero ac multitudine superent, Democratia putanda est, vt Colophone quondam. Illic enim multi ante bellum Lydium magnas & amplas facultates habebãt, sed tum demum Democratia quidem cẽsenda est, cum liberi & pauperes multi, Oligarchia vero cum diuites & nobiliores pauci rempublic. gubernant. Quod igitur respub. sunt cõplures & quamobrem, dictum est.

24 Regreßio ad quæstionem de varijs partibus ciuitatis unde oriantur variæ resp. ꝙ egregia similitudine ex animalium partibus sumpta declaratur.

24 Cur autẽ plures quam dictæ sint, & quæ, & quamobrem repetito superiore illo principio dicamus. Enimuero clarum nobis & perspicuum est nõ vnica sed compluribus partibus omnem ciuitatem contineri. Vt igitur si species animalis diuidere vellemus, diuideremus eas partes & distingueremus, ex quib. animal necessario componatur, qualia sunt organa domiciliaque sensuum, & ea instrumenta, quibus cibus conficitur & excipitur, vt os & venter: tum vero quibus partibus animalia mouẽtur & progrediũtur: quod si hæc genera certo numero percepta fuerint, hæ sane ponẽtur animalium differentiæ, vt si

ὧν ἐν ταῖς τιμαῖς ἦσαν οἱ διαφέροντες κατ' εὐγένειαν, καὶ πρῶτοι κατασχόντες τὰς ἀποικίας, ὀλίγοι ὄντες πολλῶν· οὔτ', ἂν οἱ πλούσιοι, διὰ τὸ κατὰ πλῆθος ὑπερέχειν, δῆμος· οἷον ἐν Κολοφῶνι τὸ παλαιόν· ἐκεῖ γὰρ ἐκέκτηντο μακρὰν οὐσίαν οἱ πλείους, πρὶν γενέσθαι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Λυδούς· ἀλλ' ἔστι δημοκρατία μὲν, ὅταν οἱ ἐλεύθεροι καὶ ἄποροι, πλείους ὄντες, κύριοι τῆς ἀρχῆς ὦσιν· ὀλιγαρχία δὲ, ὅταν οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενέστεροι, ὀλίγοι ὄντες. Ὅτι μὲν οὖν πολιτεῖαι πλείους, καὶ δι' ἣν αἰτίαν, εἴρηται.

24 διότι δὲ πλείους τῶν εἰρημένων, καὶ τίνες, καὶ διὰ τί, λέγομεν, ἀρχὴν λαβόντες τὴν εἰρημένην πρότερον. ὁμολογοῦμεν γὰρ οὐχ ἓν μέρος, ἀλλὰ πλείω πᾶσαν ἔχειν πόλιν. ὥσπερ οὖν εἰ ζῴου προῃρούμεθα λαβεῖν εἴδη, πρῶτον ἂν ἀποδιορίζομεν, ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶν ἔχειν ζῷον, οἷον ἔνιά τε τῶν αἰσθητηρίων, καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἐργαστικὸν καὶ δεκτικὸν, οἷον στόμα καὶ κοιλίαν· πρὸς δὲ τούτοις, οἷς κινεῖται μορίοις ἕκαστον αὐτῶν· εἰ δὴ τοσαῦτα εἴδη μόνον,

δὴ μόνον, τούτων δ' εἶεν διαφοραί. λέγω δ', οἷον στόματος τινὰ πλείω γένη, καὶ κοιλίας, καὶ τῶν αἰσθητηρίων· ἔτι δὲ καὶ τῶν κινητικῶν μορίων, ὁ τῆς συζεύξεως τῆς τούτων ἀριθμὸς, ἐξ ἀνάγκης ποιήσει πλείω γένη ζώων· οὐ γὰρ οἷόν τε ταὐτὸν ζῷον ἔχειν πλείους στόματος διαφοράς· ὁμοίως δὲ οὐδ' ὤτων. ὥστ' ὅταν ληφθῶσι τούτων πάντες οἱ ἐνδεχόμενοι συνδυασμοὶ, ποιήσουσιν εἴδη ζώου· καὶ τοσαῦτ' εἴδη τοῦ ζώου, ὅσαι περ αἱ συζεύξεις τῶν ἀναγκαίων μορίων εἰσί·

τὸν [25] αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν εἰρημένων πολιτειῶν. καὶ γὰρ αἱ πόλεις οὐκ ἐξ ἑνὸς, ἀλλ' ἐκ πολλῶν σύγκεινται μερῶν, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις. ἓν μὲν οὖν ἐστι τὸ περὶ τὴν τροφὴν πλῆθος, οἱ καλούμενοι γεωργοί. δεύτερον δὲ, τὸ καλούμενον βάναυσον· ἔστι δὲ τοῦτο περὶ τὰς τέχνας, ὧν ἄνευ πόλιν ἀδύνατον οἰκεῖσθαι. τούτων δὲ τῶν τεχνῶν τὰς μὲν, ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν δεῖ· τὰς δὲ, εἰς τρυφὴν, ἢ τὸ καλῶς ζῆν. τρίτον δὲ, ἀγοραῖον· λέγω δὲ ἀγοραῖον, τὸ περὶ τὰς πράσεις, καὶ

& os & venter & ſedes ſenſuum & motrices partes pluribus generibus diuidantur, profecto coniunctarum & coniugatarum earum partium numerus animalium genera neceſſario multa conficiet: nec enim poteſt animal idem plures habere differẽtias nec oris nec auriũ. Quare cum diſtinctæ fuerint omnes earum partiũ coniunctiones, quæ quidem diſtingui poſſunt, animalium genera demonſtrabunt, & animalium totidem ſpecies erunt, quot erunt coniunctiones neceſſariarum partium.

[25] Eodem ſane modo rerumpublicarum ſpecies inueſtigandæ ſunt: nec enim ciuitates ex vna, ſed ex compluribus partib. effectę ſunt, ſicut ante ſæpe dictum eſt. Vna pars itaque ciuitatis in alimento & victu parando verſatur: agricolę nominantur. In ſecunda ſunt ſeruiles & ſordidi opifices. Quod genus hominum eas artes ſequitur ſine quibus ciuitas habitari non poſſit. Artium vero aliæ ciuitati neceſſariæ ſunt, aliæ viuendi aut beate viuendi gratia ſunt conſtitutæ. Tertia pars eſt negotiatorum, qui in vẽditionibus, emptionibus, mercaturis &

25 ἀπόδοσις *ſimilitudinis, vbi partes ciuitatis enumerãtur aliter quã antea, agricolæ, opifices, mercatores, operarii, milites, iudices, diuites, magiſtratus, conſiliarii.*

cauponiis artibus occupantur. Quarta est operariorum & mercenariorum, qui θῆτες Athenis dicebantur. Quintum genus est militum, qui non minus quam superiores ciuitati necessarii sunt, si modo ciuitatem liberã esse nec hostibus seruire necesse est. Nec enim fieri potest vt ciuitatis nomine digna ciuitas habeatur, si sua spõte ac natura serua sit: ciuitas siquidẽ se ipsa contenta est, mãcipia autem seruituti addicta seipsis quomodo contenta esse possunt?

26 Quapropter in republ. Platonis id quidem magnifice sed nõ satis accurate tractatũ est. Socrates enim ait ex quatuor maxime necessariis ciuitatem constare, textore & agricola & sutore & architecto: Addit etiam tanquam hi nõ sufficiant, fabrũ ærarium & pastores. Itemque mercatorem & cauponem: iisque omnibus primam ciuitatem expleri dicit, quasi necessariarum rerum gratia potius quam honestarum ciuitas sit instituta, & peræque sutoribus & agricolis indigeat: milites autem nõ ante locat in parte ciui-

τὰς ὠνὰς, καὶ τὰς ἐμπορείας καὶ καπηλείας διατρίβον. τέταρτον δὲ, τὸ θητικόν. πέμπτον δὲ γένος, τὸ προπολεμῆσον· ὃ τούτων οὐθὲν ἧττόν ἐστιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, εἰ μέλλουσι μὴ δουλεύσειν τοῖς ἐπιοῦσι. μὴ γὰρ ἓν τῶν ἀδυνάτων ᾖ, πόλιν ἄξιον εἶναι καλεῖν τὴν φύσει δούλην· αὐτάρκης γὰρ ἡ πόλις, τὸ δὲ δοῦλον οὐκ αὔταρκες.

26 Διό περ ἐν τῇ πολιτείᾳ κομψῶς τοῦτο, οὐχ ἱκανῶς δὲ εἴρηται. φησὶ γὰρ ὁ Σωκράτης ἐκ τεττάρων τῶν ἀναγκαιοτάτων πόλιν συγκεῖσθαι· λέγει δὲ τούτους, ὑφάντην, καὶ γεωργὸν, καὶ σκυτοτόμον, καὶ οἰκοδόμον· πάλιν δὲ προστίθησιν, ὡς οὐκ αὐτάρκων τούτων, χαλκέα, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις βοσκήμασιν· ἔτι δὲ, ἔμπορόν τε καὶ κάπηλον· καὶ ταῦτα πάντα γίνεται πλήρωμα τῆς πρώτης πόλεως· ὡς τῶν ἀναγκαίων γε χάριν πᾶσαν πόλιν συνεστηκυῖαν, ἀλλ' οὐ τοῦ καλοῦ μᾶλλον· ἴσον τε δεομένην σκυτέων τε καὶ γεωργῶν. τὸ δὲ προπολεμοῦν οὐ πρότερον ἀποδίδωσι μέρος, πρὶν ἢ τῆς χώρας αὐξομένης καὶ

26 Plato secundo reip. primã ciuitatem hominum dicit indigentiæ & necessitatis expetendæ gratia cõuenisse. In eaq; agricolas, architectos, textores sutores primũ: deinde fabros lignarios & ferrarios, pastores, mercatores caupones, mercenarios collocat, & hanc fabriã ciuitatem nominat: deinde amplificat hanc ciuitatem & turgidã coquis venatorib. histrionibus facit, ad quam tuendam & medicis & militibus fit opus. Aristoteles igitur Platonẽ reprehendit, quod in illa rudi & prima ciuitate milites non adhibuerit.

Digressio est à proposita enumeratione partiũ, qua notatur Plato in 2. de rep. quasi de militib. non satis commode præceperit.

τῆς

τῆς τῶν πλησίον ἁπτομένης, εἰς πόλεμον καταστῶσιν. ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τοῖς τέτταρσι καὶ τοῖς ὁποσοισοῦν κοινωνοῖς, ἀναγκαῖον εἶναί τινα τὸν ἀποδώσοντα καὶ κρινοῦντα τὸ δίκαιον. εἴπερ οὖν καὶ ψυχὴν ἄν τις θείη ζώου μόριον μᾶλλον, ἢ σῶμα, καὶ πόλεων τὰ τοιαῦτα μᾶλλον θετέον, τῶν εἰς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν συντεινόντων, τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ μετέχον δικαιοσύνης δικαστικῆς· πρὸς δὲ τούτοις, τὸ βουλευόμενον·

ὅπερ ἐστὶ συνέσεως πολιτικῆς ἔργον. καὶ ταῦτ' εἴτε κεχωρισμένως ὑπάρχει τισὶν, εἴτε τοῖς αὐτοῖς, οὐθὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον. καὶ γὰρ ὁπλιτεύειν καὶ γεωργεῖν συμβαίνει τοῖς αὐτοῖς πολλάκις. ὥστε εἴπερ καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα θετέα μόρια τῆς πόλεως, φανερὸν ὅτι τό γε ὁπλιτικὸν ἀναγκαῖόν ἐστι μόριον τῆς πόλεως.

ἕβδομον δὲ, τὸ ταῖς οὐσίαις λειτουργοῦν· ὃ καλοῦμεν εὐπόρους. ὄγδοον δὲ τὸ δημιουργικὸν, καὶ τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργοῦν· εἴπερ ἄνευ ἀρχόντων ἀ-

te ciuitatis quam ciuitatis finibus amplificatis, in eosque finitimis hostiliter inuadentibus ad bellum conuocentur.

At vero & in quatuor illis & quibusuis aliis societate aliqua copulatis necesse est esse qui ius vnicuique suũ reddat & controuersias diiudicet. Si quis igitur existimet animam potius animalis esse partem quam corpus, ciuitatum quoque partes non potius existimandæ sunt, agricolæ, & sutores cæteriquo ad vsum necessarium tãtum spectantes quã milites & iudices & consiliarii. In his enim sapientiæ ciuilis officium est, atque hæc siue separatim in aliis alia fuerint, siue in iisdem omnia, nihil ad rem attinet: cum & militare & arare plerumque iidem soleant.

Quare si omnes hæ partes ciuitates habendæ sint, certe necesse est, milites etiam in ciuitatis parte numerari. Septima autem pars est diuitum qui suis facultatibus & sumptibus publica munera sustinent.

Octaua quæ Rempublic. regit & magistratus gerit:

nec enim sine magistratibus esse ciuitas vlla potest. Quapropter erit necessarium esse quosdam, qui possint imperare, & publica munera aut perpetuo aut vicissim subire. Reliquæ vero sunt partes, de quib. modo loquuti sumus, consiliariorum & iudicum, qui ius dicant & lites disceptent. Si igitur hæc adesse ciuitatibus, recteque ac iuste fieri oporteat, necesse quoq; erit vt quidam ciuilis virtutis sint participes. Ceteræ autem omnes facultates vt iisdem insint fieri quidem posse multis videtur, vt iidẽ sint & milites & aratores & opifices tum etiam consiliarii & iudices. Vendicant etiam sibi omnes virtutem, & multos magistratus se gerere posse existimant.

27 Notatur idẽ lib. 5. n. 4. præcipuas esse differentias ciuitatis diuitias & paupertatẽ, vnde Oligarchia & Democratia præcipue species reip. videantur.

27 At iidem & pauperes simul & diuites esse nullo modo possunt, vnde fit vt hæ partes diuitum, (inquã) & pauperum, ciuitatis esse maxime videantur. Tum vero quia sæpe illi quidem pauci: hi autem multi sunt de partib. ciuitatis, hæ videntur imprimis esse contrariæ. Itaq; respub. generis huius excellentia constituuntur, vt earum duæ species esse videantur, Democratia & Oligarchia. Ac resp. esse varias & quam-

δυνατον εἶναι πόλιν. ἀναγκαῖον οὖν εἶναί τινας τοὺς δυναμένους ἄρχειν, καὶ λειτουργοῦντας, ἢ συνεχῶς, ἢ κατὰ μέρος, τῇ πόλει ταύτην τὴν λειτουργίαν. λοιπὰ δὲ περὶ ὧν τυγχάνομεν διῃρηκότες ἀρτίως, τὸ βουλευόμενον καὶ κρῖνον περὶ τῶν δικαίων τοῖς ἀμφισβητοῦσιν. εἴπερ οὖν ταῦτα δεῖ γίνεσθαι ταῖς πόλεσι καὶ καλῶς γίνεσθαι καὶ δικαίως, ἀναγκαῖον καὶ μετέχοντας εἶναί τινας ἀρετῆς τῶν πολιτικῶν. τὰς μὲν οὖν ἄλλας δυνάμεις τοῖς αὐτοῖς ὑπάρχειν ἐνδέχεσθαι δοκεῖ πολλοῖς, οἷον τοὺς αὐτοὺς εἶναι προπολεμοῦντας καὶ γεωργοῦντας, καὶ τεχνίτας· ἔτι δὲ τοὺς βουλευομένους τε καὶ κρίνοντας. ἀντιποιοῦνται δὲ καὶ τῆς ἀρετῆς πάντες, καὶ τὰς πλείστας [ἀρχὰς] ἄρχειν οἴονται δύνασθαι.

27 ἀλλὰ πένεσθαι καὶ πλουτεῖν τοὺς αὐτοὺς, ἀδύνατον. διὸ ταῦτα μέρη μάλιστα εἶναι δοκεῖ πόλεως, οἱ εὔποροι, καὶ οἱ ἄποροι. ἔτι δὲ διὰ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τοὺς μὲν ὀλίγους εἶναι, τοὺς δὲ πολλοὺς, ταῦτα ἐναντία μέρη φαίνεται τῶν τῆς πόλεως μορίων. ὥστε καὶ τὰς πολιτείας

κατὰ

κατὰ τὰς ὑπεροχὰς τούτων καθεστᾶσι· καὶ δύο πολιτεῖαι δοκοῦσιν εἶναι, δημοκρατία, καὶ ὀλιγαρχία. ὅτι μὲν οὖν εἰσι πολιτεῖαι πλείους, καὶ διὰ τίνας αἰτίας, εἴρηται πρότερον.

28 ὅτι δ' ἐστὶ καὶ δημοκρατίας εἴδη πλείω καὶ ὀλιγαρχίας λέγωμεν. φανερὸν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων. εἴδη γὰρ πλείω τοῦ τε δήμου καὶ τῶν λεγομένων γνωρίμων ἐστίν. οἷον, δήμου μὲν εἴδη, ἓν μὲν, οἱ γεωργοί· ἕτερον δὲ, τὸ περὶ τὰς τέχνας· ἄλλο δὲ, τὸ ἀγοραῖον, τὸ περὶ ὠνὴν καὶ πρᾶσιν διατρῖβον· ἄλλο δὲ, τὸ περὶ θάλατταν· καὶ τούτου, τὸ μὲν, πολεμικόν· τὸ δὲ, χρηματιστικόν· τὸ δὲ, πορθμευτικόν· τὸ δ', ἁλιευτικόν· πολλαχοῦ γὰρ ἕκαστα τούτων πολύοχλα· οἷον, ἁλιεῖς μὲν ἐν Τάραντι καὶ Βυζαντίῳ, τριηρικὸν δὲ Ἀθήνησιν, ἐμπορικὸν δὲ ἐν Αἰγίνῃ καὶ Χίῳ, πορθμευτικὸν ἐν Τενέδῳ· πρὸς δὲ τούτοις, τὸ χερνητικὸν, καὶ τὸ μικρὰν ἔχον οὐσίαν, ὥστε μὴ δύνασθαι σχολάζειν· ἔτι, τὸ μὴ ἐξ ἀμφοτέρων πολιτῶν ἐλεύθερον, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον πλήθους εἶδος. 29 τῶν δὲ γνωρίμων, πλοῦτος, εὐγένεια, ἀρε-

obrem, iampridem dictum eſt.

28 Democratiæ vero & Oligarchiæ ſpecies multas eſſe iam tẽpus eſt vti doceamus, tametſi id quoque ex ſuperiore ſermone ſatis intellectum & perſpectum eſt. Plebeiorum & eorum ciuium qui illuſtriores& inſigniores habeãtur genera multa ſũt, ad plebeiorum ſiquidẽ numerum aggregãtur agricolę, opifices, & in emptione rerum ac venditione mercatores, itemque ii qui verſantur in mari, quorũ alii militant, alii lucrum & quæſtum ſectantur, alii portitores ſunt piſcatores alii: Atque horum ſingulorum multis in locis magna turba eſt vt Tarenti & Byzantii piſcatorũ, Athenis ad regẽdas triremes nautarũ. In Aegina & Chio mercatorum: In Thenedo portitorum. Præterea manuũ opera victi tantum mercenariorum & tam tenui fortuna præditorum, vt in otio ſine labore viuere nequeãt, tandem etiam ſeruorum aut libertinorum non vtroq; parente ciue procreatorum, & ſi quod præterea huiuſce plebeculæ genus eſt.

29 Illuſtrium vero & inſi-

28 Generalis adhuc oratio fuit, ſpecialis ſequitur, quia declarantur primũ variæ partes Democratiæ, è quibus ſingulis aut coniunctis hæ conſtant, agricolæ, opifices, & mercatores, milites, portitores, piſcatores.

29 Partes Oligarchiæ, de quibus iterum lib. 6. n. 11.

gnium genera, diuitiis, nobilitate, virtute, eruditione & similibus differentiis distinguuntur.

Iterum 39 & l. 6. n 13.

30 Diuiditur Democratia in quinq; genera: primũ ciuium libertate, secundum censu, tertium genere, quartũ natione, quintum libidine definitur. At partitio rerum est magis dissimilium quam dissentanearũ, sed mox accuratius tradentur, & secũdum genus reiicietur n 39. qa in Democratia nulla habetur census ratio.

30 Democratia igitur quę prima nominatur, æqualitate maxime nititur, æqualitas autem talis, Democratiæ legib. sancitur, ne plus inopes in ciuitate possint quam diuites, neve alteri tantũ dominẽtur, sed vtrique sint inter se pares. Etenim si libertas & æqualitas in Democratia, quemadmodum quidam arbitrantur, summa esse debet, certe tum summa fuerit cum ciues omnes in ciuitate similem authoritatis locum obtinebunt, vt quia plebis numerus amplior & copiosior est, idq; est ratum quod maiori parti visum probatũque fuerit, necesse est hic esse Democratiam. Hæc igitur vna Democratię species esto. Secunda est cum magistratus censu quidẽ sed modico & exiguo creãtur, qualem qui possideat, ius petendi & capiẽdi magistratus habeat, sin eo careat, à reip. gubernaculis repellatur. Tertia, alia species est cum ciuibus idoneis & omni generis exceptione & reprehensione maioribus resp. secũdum leges administranda committitur. Quarta, alia species cũ

τῇ, παιδείᾳ, καὶ τὰ τούτοις [ὅμοια,] λεγόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν διαφοράν.

30 δημοκρατία μὲν οὖν ἐστι, πρώτη μὲν ἡ λεγομένη μάλιστα κατὰ τὸ ἴσον. ἴσον γάρ φησιν ὁ νόμος, ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας, τὸ μηδὲν μᾶλλον ὑπάρχειν τοὺς ἀπόρους, ἢ τοὺς εὐπόρους· μηδὲ κυρίους εἶναι ὁποτέρους οὖν, ἀλλ' ὁμοίους ἀμφοτέρους. εἴπερ γὰρ ἐλευθερία μάλιστ' ἐστὶν ἐν δημοκρατίᾳ, καθάπερ ὑπολαμβάνουσί τινες, καὶ ἰσότης, οὕτως ἂν εἴη μάλιστα, κοινωνούντων ἁπάντων μάλιστα τῆς πολιτείας ὁμοίως. ἐπεὶ δὲ πλείων ὁ δῆμος, κύριον δὲ τὸ δόξαν τοῖς πλείοσιν, ἀνάγκη δημοκρατίαν εἶναι ταύτην. ἓν μὲν οὖν εἶδος δημοκρατίας τοῦτο· ἄλλο δὲ, τὸ τὰς ἀρχὰς ἀπὸ τιμημάτων εἶναι· βραχέων δὲ τούτων ὄντων· δεῖ δὲ τῷ κτωμένῳ ἐξουσίαν εἶναι μετέχειν, καὶ τὸν ἀποβάλλοντα μὴ μετέχειν. ἕτερον εἶδος δημοκρατίας, τὸ μετέχειν ἅπαντας τοὺς πολίτας, ὅσοι ἀνυπεύθυνοι· ἄρχειν δὲ τὸν νόμον. ἕτερον δὲ εἶδος δημοκρατίας, τὸ πᾶσι μετεῖναι τῶν ἀρχῶν, ἐὰν μόνον ᾖ πολίτης· ἄρχειν δὲ τὸν νόμον.

τὸν νόμον. [31] ἕτερον δ᾽ εἶδος δημοκρατίας, τἆλλα μὲν εἶναι ταὐτά· κύριον δ᾽ εἶναι τὸ πλῆθος, καὶ μὴ τὸν νόμον· τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν τὰ ψηφίσματα κύρια ᾖ, ἀλλὰ μὴ ὁ νόμος. συμβαίνει δὲ τοῦτο, διὰ τοὺς δημαγωγούς. ἐν μὲν γὰρ ταῖς κατὰ νόμον δημοκρατουμέναις, οὐ γίνεται δημαγωγὸς, ἀλλ᾽ οἱ βέλτιστοι τῶν πολιτῶν εἰσιν ἐν προεδρείᾳ, ὅπου δ᾽ οἱ νόμοι μή εἰσι κύριοι, ἐνταῦθα γίνονται δημαγωγοί. μόναρχος γὰρ ὁ δῆμος γίνεται, σύνθετος εἷς ἐκ πολλῶν· οἱ γὰρ πολλοὶ κύριοί εἰσιν, οὐχ ὡς ἕκαστος, ἀλλὰ πάντες. [32] Ὅμηρος δὲ ποίαν λέγει οὐκ ἀγαθὸν εἶναι πολυκοιρανίην, πότερον ταύτην, ἢ ὅταν πλείους ὦσιν οἱ ἄρχοντες ὡς ἕκαστος, ἄδηλον. ὁ δ᾽ οὖν τοιοῦτος δῆμος, ἅτε μόναρχος ὢν, ζητεῖ μοναρχεῖν, διὰ τὸ μὴ ἄρχεσθαι ὑπὸ νόμου, καὶ γίνεται δεσποτικός· ὥστε οἱ κόλακες, ἔντιμοι·

[33] καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος δῆμος, ἀνάλογον τῶν μοναρχιῶν τῇ τυραννίδι. διὸ καὶ τὸ ἦθος τὸ αὐτὸ,

omnibus omnino ciuib. respubl. ex præscripto legis gubernanda permittitur.

[31] Quinta vero cum omnia quidem cum superiorib. sunt eadem, sed plebs nō lex dominatur. Id vero fit cum plebiscitis maior quam legibus authoritas attribuitur. Quod genus δημαγωγοὶ, id est temerarii plebis rectores induxerunt. In iis enim Democratiis quæ legibus administrantur, non primum ciuitatis locum illi popularis auræ sectatores, sed optimi viri habent, vbi vero leges sine authoritate sunt, ibi factiosæ turbæ eiusmodi duces dominantur. Populus.n. ex multis vnus effectus, monarcha quidā est & solus dominetur. Multi.n. non singuli quidē, sed certe vniuersi ciuitatis domini sunt.

[32] Quam vero Democratiam reprehendat, Homerus cū ait, οὐκ ἀγαθὸν εἶναι πολυκοιρανίην, an hāc postremam an omnino, cum velut vnius ita multi dominātur, incertū est. Hic igitur in rep. populus cū monarcha fit, monarcharumq; more imperare vult, & quia nullis subiectus est legib. vt dominus in seruos, sic in subiectos dominatur. Ex quo fit vt in hac rep. magnus adulatoribus honos habeatur. [33] Atque hæc Democratia Tyrannidem è monarchia æmulatur. Nam moribus

31 De iis malis lib. 5. n. 30.

31 Declaratur quinta Democratia ex caussis malorum. Mala. n. omnia à popularib. hominibus, quos δημαγωγοὺς Aristoteles vocat, oriūtur: de quib. malis lib. 5. n. 30.

Ta is sophista Platonis 492.

32 Vlyssis est sententia 2. Iliados græcos arguentis, qui pro suo arbitrio non ex regis consilio ad naues confugerent.

οὐ μέν πως πάντες βασιλεύσομεν ἐνθάδ᾽ ἀχαιοί. οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεὺς ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω σκῆπτρον.

Non etiam hic vtiq; Danai regnabimus ōes. Nec multos regnare bonū, verū vnus habeto Princeps imperiū, rex vnus, Iuppiter altum cui scept. ū dederit.

ædem sunt,& in vtraque improbi seruitute probos opprimunt, & qualia tyrannorum sunt edicta, talia sunt hic plebiscita & δημαγωγὸς popularisque orator & princeps assentatori magna similitudine respondet: atque vterque gratia plurimum valet. Assentator quidem apud Tyrannum, orator autē popularis apud eiusmodi populum.

καὶ ἄμφω δεσποτικὰ τῶν βελτιόνων, καὶ τὰ ψηφίσματα, ὥσπερ ἐκεῖ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ὁ δημαγωγὸς, καὶ ὁ κόλαξ, οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνάλογον· καὶ μάλιστα δ' ἑκάτεροι παρ' ἑκατέροις ἰσχύουσι, οἱ μὲν κόλακες παρὰ τυράννοις, οἱ δὲ δημαγωγοὶ παρὰ τοῖς δήμοις τοῖς τοιούτοις.

34 Finalis caussa quæ δημαγωγοῖς in hac rep. proponitur, nēpe vt per populum dominentur, sicut adulatores per Tyrannum.

34 Atque hi factiosi duces efficiunt vt plebiscitis nō legibus authoritas summa deferatur cum de rebus omnibus ad populum referāt. Ob eam enim caussam ipsi clari magnique fiunt, quia populus omnibus in rebus dominetur: populum autem hi pro arbitrio flectāt & persuasionis illecebris captū, in quam velint sententiam deducant. Iam vero cum magistratus accusant, de his populi iudicum contendunt esse oportere, eamq; denunciationem populus libenter accipit, vnde fit vt tota magistratuum potestas euertatur.

34 αἴτιοι δέ εἰσι τοῦ εἶναι τὰ ψηφίσματα κύρια, ἀλλὰ μὴ τοὺς νόμους, οὗτοι, πάντα ἀνάγοντες εἰς τὸν δῆμον. συμβαίνει γὰρ αὐτοῖς γίνεσθαι μεγάλοις, διὰ τὸ, τὸν μὲν δῆμον εἶναι κύριον, τῆς δὲ τοῦ δήμου δόξης, τούτους· πείθεται γὰρ τὸ πλῆθος τούτοις. ἔτι δὲ οἱ ταῖς ἀρχαῖς ἐγκαλοῦντες, τὸν δῆμον φασὶ δεῖν κρίνειν· ὁ δὲ ἀσμένως δέχεται τὴν πρόκλησιν. ὥστε καταλύονται πᾶσαι αἱ ἀρχαί.

35 Plato significatur qui 8. de rep. vehemēter hanc remp. reprehendit.

35 Iusta vero videatur eius esse reprehensio, qui talem Democratiā negat esse rempub. Vbi enim leges non regnant, ibi resp. esse nulla potest. Oportet enim legem vniuersarum rerum esse regu-

35 Εὔλογος δ' ἂν δόξειεν ἐπιτιμᾶν ὁ φάσκων τὴν τοιαύτην εἶναι δημοκρατίαν, οὐ πολιτείαν. ὅπου γὰρ μὴ νόμοι ἄρχουσιν, οὐκ ἔστι πολιτεία. δεῖ γὰρ τὸν μὲν νόμον ἄρχειν πάντων· τῶν δὲ καθ' ἕκαστα, τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν πολιτείαν κρίνειν.

ὥστ'

ὥστ' εἴπερ ἐστὶ δημοκρατία μία τῶν πολιτειῶν, φανερὸν ὡς ἡ τοιαύτη κατάστασις, ἐν ᾗ ψηφίσμασι πάντα διοικεῖται, οὐδὲ δημοκρατία κυρίως. οὐδὲν γὰρ ἐνδέχεται ψήφισμα εἶναι καθόλου.

τὰ μὲν οὖν τῆς δημοκρατίας εἴδη διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

lam. Magiſtratus vero & reip. rectores rerũ ſingularum eſſe iudices. Quare ſi de rebuſp. Democratia vna quædam ſtatuenda eſt, manifeſtum certe eſt talem ciuitatis inſtitutionem, vbi plebis decretis omnia teneantur, Democratiam proprie dici non poſſe. Nullũ enim plebis decretum vniuerſum eſſe poteſt. Quamobrem Democratiæ genera hoc modo definita ſunt.

ΚΕΦ. ε.

Ὀλιγαρχίας[36] δὲ εἴδη, ἓν μὲν, τὸ ἀπὸ τιμημάτων εἶναι τὰς ἀρχὰς τηλικούτων, ὥστε τοὺς ἀπόρους μὴ μετέχειν, πλείους ὄντας· ἐξεῖναι δὲ τῷ κτωμένῳ μετέχειν τῆς πολιτείας. ἄλλο δὲ, ὅταν ἀπὸ τιμημάτων μακρῶν ὦσιν αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱρῶνται αὐτοὶ τοὺς ἐλείποντας. ἂν μὲν οὖν ἐκ πάντων τούτων τοῦτο ποιῶσι, δοκεῖ τοῦτ' εἶναι μᾶλλον ἀριστοκρατικόν· ἐὰν δὲ ἐκ τινῶν ἀφωρισμένων, ὀλιγαρχικόν. ἕτερον δὲ εἶδος ὀλιγαρχίας, ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσίῃ. τέταρτον δὲ, ὅταν ὑπάρχῃ τό τε νῦν λεχθὲν, καὶ ἄρχῃ μὴ ὁ νόμος, ἀλλ'

CAP. V.

OLIGARCHIAE[36] vero ſpecies etiam diſtinguendæ ſunt, quarum prima eſt vbi cenſu tãto magiſtratus nominãtur, vt inopes licet numero plures, ad remp. accedere nõ poſſunt. Poſſunt autem qui tantũ cẽſum poſſideãt. Altera ſpecies eſt cum magno cenſu maiore magiſtratus deſignantur, à quibus ipſis deinde minores eligantur, quæ magiſtratuum electio ſi fuerit ex vniuerſo populo, ad Ariſtocraticum genus magis ſpectaret, ſin autẽ ex certis quibuſdam ad Oligarchicum. Tertia ſpecies eſt Oligarchiæ, cum filius patri ſuccedit. Quarta cũ illa quidem ſuperiora adfuerint, ac principes non leges domi-

Diuiduntur Oligarchiæ genera primum genus magno cenſu, ſecundũ mediocri, tertiũ ſucceſſiõe, quartum principum libidine definitur. Hæc genera nu 49. alio ordine deſcribuntur de iis iterũ libro 6. parte 3.

37 Dynastia qd. & eius collatio cum tyrannide & extrema Democratia.

nẽtur.[37] Quæ Oligarchia inter Oligarchias talis est qualis inter & monarchias tyrãnis, & Democratias extrema Democratia. Atq; hæc quidẽ Oligarchia Dynastia nominatur. Sed hæc Oligarchiæ & Democratiæ genera sunt.

38 Democratia & Oligarchia aliquando immiscentur, vt altera alterius leges, altera mores habeat.

[38] Nõ est autem ignorandũ plerumq; accidere remp. quæ legib. Democratica nõ fuerit, vita & morib. Democratice regi. Itemque alias, quæ legibus magis Democratica sit genere vitæ & cõsnetudine potius Oligarchice gubernari. Quod sæpenumero post respub. diuersas & commutatas accidit, nec enim repente qui mutationes eiusmodi moliuntur, cõmutant remp. sed primum contenti sunt, si paulum aliquid alii aliis amplius habeant. Itaque etiam pristinæ leges remanent, sed qui remp. diuerterunt, dominantur.

οἱ ἄρχοντες. [37] καὶ ἔστιν ἀντίστροφος αὕτη ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις, ὥσπερ ἡ τυραννὶς ἐν ταῖς μοναρχίαις, καὶ περὶ ἧς τελευταίας εἴπομεν δημοκρατίας ἐν ταῖς δημοκρατίαις· καὶ καλοῦσι δὴ τὴν τοιαύτην ὀλιγαρχίαν, δυναστείαν. ὀλιγαρχίας μὲν οὖν εἴδη τοσαῦτα, καὶ δημοκρατίας.

[38] οὐ δεῖ δὲ λανθάνειν, ὅτι πολλαχοῦ συμβέβηκεν, ὥστε τὴν μὲν πολιτείαν τὴν κατὰ τοὺς νόμους, μὴ δημοτικὴν εἶναι, διὰ δὲ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀγωγὴν πολιτεύεσθαι δημοτικῶς· ὁμοίως δὲ πάλιν παρ' ἄλλοις, τὴν μὲν κατὰ τοὺς νόμους, εἶναι πολιτείαν δημοτικωτέραν· τῇ δ' ἀγωγῇ καὶ τοῖς ἔθεσιν, ὀλιγαρχεῖσθαι μᾶλλον. συμβαίνει δὲ τοῦτο μάλιστα μετὰ τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτειῶν. οὐ γὰρ εὐθὺς μεταβαίνουσιν, ἀλλὰ ἀγαπῶσι τὰ πρῶτα, μικρὰ πλεονεκτοῦντες παρ' ἀλλήλων. ὥσθ' οἱ μὲν νόμοι διαμένουσιν οἱ προϋπάρχοντες· κρατοῦσι δ' οἱ μεταβάλλοντες τὴν πολιτείαν.

CAP. VI.

Ex his igitur quæ adhuc exposita sunt manifestũ

ΚΕΦ. ϛ.

ΟΤι δ' ἐστὶ τοσαῦτα εἴδη δημοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας,

ὀλιγαρχίας, ἐξ αὐτῶν τῶν εἰρημένων φανερόν ἐστι. ἀνάγκη γὰρ ἢ πάντα τὰ εἰρημένα μέρη τοῦ δήμου κοινωνεῖν τῆς πολιτείας, ἢ τὰ μὲν, τὰ δὲ μή. ὅταν μὲν οὖν τὸ γεωργικὸν, καὶ τὸ κεκτημένον μετρίαν οὐσίαν, κύριον ᾖ τῆς πολιτείας, πολιτεύονται κατὰ νόμους. ἔχουσι γὰρ ἐργαζόμενοι ζῆν, οὐ δύνανται δὲ σχολάζειν. ὥστε τὸν νόμον ἐπιστήσαντες, ἐκκλησιάζουσι τὰς ἀναγκαίας ἐκκλησίας· τοῖς δὲ ἄλλοις μετέχειν ἔξεστιν, ὅταν κτήσωνται τὸ τίμημα τὸ διωρισμένον ὑπὸ τῶν νόμων. [διὸ πᾶσι τοῖς κτωμένοις ἔξεστι μετέχειν.] ὅλως μὲν γὰρ, τὸ μὲν μὴ ἐξεῖναι πᾶσιν, ὀλιγαρχικόν· τὸ δὲ δὴ ἐξεῖναι σχολάζειν, ἀδύνατον, μὴ προσόδων οὐσῶν.

τοῦτο μὲν οὖν εἶδος ἓν δημοκρατίας, διὰ ταύτας τὰς αἰτίας· ἕτερον δὲ εἶδος, διὰ τὴν ἐχομένην αἵρεσιν· ἔστι γὰρ καὶ πᾶσιν ἐξεῖναι τοῖς ἀνυπευθύνοις κατὰ τὸ γένος, μετέχειν μέντοι δυναμένοις σχολάζειν. διόπερ ἐν τῇ τοιαύτῃ δημοκρατίᾳ οἱ νόμοι

est tot esse & Democratiæ & Oligarchiæ genera. Necesse enim est populi descriptas partes aut omnes reip. participes esse, aut has quidem esse, illas autem non esse. Cum vero agricolæ & mediocribus opibus contenti homines reipublic. præfuerint, secundum leges imperant, in labore enim atque opere viuunt, in quiete & otio non possunt esse.

Repetuntur genera Democratiæ & diligentius explicatur. Primum genus primo loco, secundum tertio comprehēditur, tertium quarto quartum quinto cōprehenditur. Secundum autem secundo loco condemnatur & Oligarchiæ subiicitur. Quatuor igitur genera sola relinquuntur.

Itaque positus legibus obtemperantes, conuentus de rebus tantummodo necessariis agunt: Apud alios autem tum ad rempublic. licet accedere, cum legibus definitum cēsum possideant, attamen id ipsum omnibus omnino non licere, Oligarchicum potius est; vt enim quieta illa & otiosa vita degatur, fieri certe non potest, nisi vectigalium facultates suppetant.

Hæc itaque & ob has caussas Democratiæ species vna fuerit. Alterum genus est vbi magistratus deliguntur hi, quibus nota generis obiici nulla potest, quibusque otiosis & illiberati opere vacuis esse liceat. Itaque in hac Democratia leges valent, qua vectigalia, qubus magistratus

locupletentur & augeantur, nulla ſunt. Tertia ſpecies eſt cum omnibus qui modo liberi ſint, ad rempub. gerendam aditus pateat, non ob eam cauſſam, quæ modo dicta eſt. Itaque etiam hic leges neceſſario dominantur.

40 Poſtrema Democratia quādo & quare inſtituta.

40. Quartum Democratiæ genus poſtremis temporib. in ciuitates inductū eſt. Nam cum ciuitates amplificatę, & vectigalia conſecutæ eſſent, omnes remp. & magiſtratus occupauere quia vulgi multitudo ſuperaret, rempubl. vero gubernant & adminiſtrant idcirco omnes, quia vel inopes publicis ſtipendiís ornati honeſto otio frui poſſunt, & quidem inopes liberiore otio, quam diuites in gerenda republic. fruuntur.

41 Hic locus indicat proprias diuitias principem non decere.

41 Nec enim pauperes vlla rerum ſuarum cura à reip. cogitatione reuocantur, diuites autem reuocantur adeo vt minuēdæ vel amittendæ pecuniæ metu, neq; concionibus neque iudiciis interſunt: vnde fit vt egentium & inopum multitudine non legis ratione reſpublic. gubernetur. Quare tot talesque Democratiæ formas hę neceſſitates attulerunt.

ἄρχουσι, διὰ τὸ μὴ εἶναι πρόσοδον. τρίτον δ' εἶδος, τὸ πᾶσιν ἐξεῖναι, ὅσοι ἂν ἐλεύθεροι ὦσι, μετέχειν τῆς πολιτείας· μὴ μέντοι μετέχειν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν. ὥστ' ἀναγκαῖον καὶ ἐν ταύτῃ ἄρχειν τὸν νόμον.

40 τέταρτον δὲ εἶδος δημοκρατίας, ἡ τελευταία τοῖς χρόνοις ἐν ταῖς πόλεσι γεγενημένη. διὰ γὰρ τὸ μείζους γεγονέναι πολὺ τὰς πόλεις τῶν ἐξ ὑπάρχειν εὐπορίας, μετέχουσι μὲν πάντες τῆς πολιτείας διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλήθους· κοινωνοῦσι δὲ καὶ πολιτεύονται, διὰ τὸ δύνασθαι σχολάζειν καὶ τοὺς ἀπόρους, λαμβάνοντας μισθόν. καὶ μάλιστα δὲ σχολάζει τὸ τοιοῦτον πλῆθος·

41 οὐ γὰρ ἐμποδίζει αὐτοὺς οὐθὲν ἡ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια. τοὺς δὲ πλουσίους ἐμποδίζει. ὥστε πολλάκις οὐ κοινωνοῦσι τῆς ἐκκλησίας, οὔτε τοῦ δικάζειν. διὸ γίνεται τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος κύριον τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχ οἱ νόμοι. τὰ μὲν οὖν τῆς δημοκρατίας εἴδη τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας ἐστί.

42 τὰ δὲ

42 τὰ δὲ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅταν μὲν πλείους ἔχωσιν οὐσίαν, ἐλάττω δὲ καὶ μὴ πολλὴν λίαν, τὸ τῆς πρώτης ὀλιγαρχίας εἶδός ἐστι· ποιοῦσι γὰρ ἐξουσίαν μετέχειν τῷ κτωμένῳ. καὶ διὰ τὸ πλῆθος εἶναι τῶν μετεχόντων τοῦ πολιτεύματος, ἀνάγκη μὴ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὸν νόμον εἶναι κύριον. ὅσῳ γὰρ ἂν πλεῖον ἀπέχωσι τῆς μοναρχίας, καὶ μήτε τοσαύτην ἔχωσιν οὐσίαν, ὥστε σχολάζειν ἀμελοῦντας· μήθ' οὕτως ὀλίγην, ὥστε τρέφεσθαι ἀπὸ τῆς πόλεως, ἀνάγκη τὸν νόμον ἀξιοῦν αὐτοῖς ἄρχειν, ἀλλὰ μὴ αὐτούς. ἐὰν δὲ δὴ ἐλάττους ὦσιν οἱ τὰς οὐσίας ἔχοντες, ἢ οἱ τὸ πρότερον, πλείω δέ, τὸ τῆς δευτέρας ὀλιγαρχίας γίνεται εἶδος· μᾶλλον γὰρ ἰσχύοντες, πλεονεκτεῖν ἀξιοῦσι. διὸ αὐτοὶ μὲν αἱροῦνται ἐκ τῶν ἄλλων τοὺς εἰς τὸ πολίτευμα βαδίζοντας· διὰ δὲ τὸ μή πω οὕτως ἰσχυροὶ εἶναι ὥστ' ἄνευ νόμου ἄρχειν, τὸν νόμον τίθενται τοιοῦτον. ἐὰν δ' ἐπιτείνωσι τῷ ἐλάττονες ὄντες, μείζονας οὐσίας ἔχειν, ἡ τρίτη ἐπίδοσις γίνεται τῆς ὀλιγαρχίας, τὸ δι' αὑτῶν μὲν τὰς ἀρχὰς ἔχειν, κατὰ νόμον δὲ τὸν κε-

42 Oligarchiæ vero primæ genus est cum multi diuitias habent, sed tenues neque valde amplas. Etenim reip. gerendæ potestas ei, qui modicas facultates habeat, ac quia magnus est eorũ numerus, qui remp. gerere possunt, necesse est non homines sed leges in imperio esse. Quanto plus enim distant à Monarchia ac neque tã magnas opes habeant, vt in otio sine negotio esse possint, neque tam paruas vt eos publico sumptu ali ac sustentari necesse sit, tanto certe magis optare nõ sibi sed legibus imperium debebunt. Quod si pauciores opulenti sint & superioribus opulentiores, Oligarchię secundum genus erit. Cum enim potentiores sunt, superiores etiam partes habere volunt. Itaque reliquos etiam reip. rectores sibi assumunt & deligunt, & quia per se satis firmi non sunt, vt sine lege pręsint, eam cooptãdorum magistratuum legem sibi constituunt. Quod si adhuc pauciores maioribus facultatib. aucti sint, Oligarchiæ tertia species existit, cum ipsi per se quidem magistratus aderint, & ex patriæ legibus li-

42 Repetuntur & accuratius definiũtur quã antea, spec es Oligarchiæ. Primũ autem genus secundo loco, secundũ primo, tertiũ, tamen tertio, & quartũ quarto cõprehendutur. Hic ordo lib. 6. parte 3. seruatur.

beri paterno imperio succedunt.

[43] Cum vero tãdem maximis opib. & amicis quamplurimis abundare cœperunt, hæc Dynastia, monarchiæ finitima & affinis est, ac homines non leges imperant. Atque hoc Oligarchiæ quartũ genus extremo Democratię generi, velut ex altera parte respondet.

λεύοντα τῶν τελευτώντων διαδέχεσθαι τοὺς υἱεῖς.

[43] ὅταν δὲ ἤδη πολὺ ὑπερτείνωσι ταῖς οὐσίαις, καὶ ταῖς πολυφιλίαις, ἐγγὺς ἡ τοιαύτη δυναστεία μοναρχίας ἐστὶ καὶ κύριοι γίνονται οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ᾽ οὐχ ὁ νόμος· καὶ τὸ τέταρτον εἶδος τῆς ὀλιγαρχίας τοῦτ᾽ ἔστιν, ἀντίστροφον τῷ τελευταίῳ τῆς δημοκρατίας.

Idem fere n. 40.

44 Duo genera reip adhuc distributa sunt, Democratia & Oligarchia: duo tantum superessent ex partitione Platonis in 8. de republ. Monarchia & Aristocratia. Hanc partitionem in Platone reprehẽdit Aristoteles.

45 Plato in regno & rep. duas resp optimas facit, rgiã & Aristocratiã, deinde quatuor his adiungit, vnam bonam quam vocat χρηματικὴν, λακωνικὴν. *item* φιλονεικὸν, φιλότιμων *item* τιμοκρατίαν, τιμαρχίαν, *tres iniustas Oligarchiam, Democratiam, tyrannidem. Sic 8, de rep. loquitur, sic in regno tres species post diuinam facit, monarchiam, Oligarchiã, Democratiã, & singulas bifariam, deinde diuidit & Aristoteles partitionem.*

45 Describũtur 4 genera Ari-

CAP. VII.

IAM [44] vero pręter Oligarchiam Democratiamque, reipub. genera duo alia sunt, quorum alterum & omnes affirmant, & nos ipsi antea affirmauimus, vnam reipub. speciem esse. Respub. autem quatuor affirmant, monarchiam Oligarchiam Democratiam, quartam quam vocant Aristocratiam. At quinta præterea est quę communi omnium rerump. nomine nominatur, politiam enim nominant, verum quia rarius existit, ab his ignoratur, qui rerumpublicarũ genera describũt, adeo vt quatuor genera tantum diuidantur, sicut à Platone in libris de republic. factum est.

[45] Verũenimuero rectum

ΚΕΦ. ζ.

ΕΤΙ [44] δ᾽ εἰσὶ δύο πολιτεῖαι παρὰ δημοκρατίαν τε καὶ ὀλιγαρχίαν, ὧν τὴν μὲν ἑτέραν λέγουσί τε πάντες, καὶ εἴρηται τῶν τεττάρων πολιτειῶν εἶδος ἕν· λέγουσι δὲ τέτταρας, μοναρχίαν, ὀλιγαρχίαν, δημοκρατίαν, τέταρτον δὲ τὴν καλουμένην ἀριστοκρατίαν· πέμπτη δ᾽ ἐστὶν, ἣ προσαγορεύεται τὸ κοινὸν ὄνομα πασῶν· πολιτείαν γὰρ καλοῦσιν· ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ πολλάκις γίνεσθαι, λανθάνει τοὺς πειρωμένους ἀριθμεῖν τὰ τῶν πολιτειῶν εἴδη· καὶ χρῶνται ταῖς τέτταρσι μόνον ὥσπερ Πλάτων ἐν ταῖς πολιτείαις.

[45] ἀριστοκρατίαν μὲν οὖν

καλῶς

καλῶς ἔχει καλεῖν, περὶ ἧς διήλθομεν ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις· τὴν γὰρ ἐκ τῶν ἀρίστων ἁπλῶς κατ' ἀρετὴν πολιτείαν καὶ μὴ πρὸς ὑπόθεσίν τινα ἀγαθῶν ἀνδρῶν, μόνην δίκαιον προσαγορεύειν ἀριστοκρατίαν. ἐν μόνῃ γὰρ ἁπλῶς ὁ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ πολίτης ἀγαθός ἐστιν· οἱ δ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἀγαθοί, πρὸς τὴν πολιτείαν εἰσὶ τὴν αὑτῶν.

46 οὐ μὴν ἀλλ' εἰσί τινες, αἳ πρός τε τὰς ὀλιγαρχουμένας ἔχουσι διαφορὰς, καὶ καλοῦνται ἀριστοκρατίαι, καὶ πρὸς τὴν καλουμένην πολιτείαν· ὅπου γε μὴ μόνον πλουτίνδην, ἀλλὰ καὶ ἀριστίνδην αἱροῦνται τὰς ἀρχάς. αὕτη ἡ πολιτεία διαφέρει τε ἀμφοῖν, καὶ ἀριστοκρατικὴ καλεῖται. καὶ γὰρ ἐν ταῖς μὴ ποιουμέναις κοινὴν ἐπιμέλειαν ἀρετῆς, εἰσὶν ὅμως τινὲς οἱ εὐδοκιμοῦντες, καὶ δοκοῦντες εἶναι ἐπιεικεῖς. ὅπου οὖν ἡ πολιτεία βλέπει εἴς τε πλοῦτον, καὶ ἀρετὴν καὶ δῆμον, οἷον ἐν Καρχηδόνι, αὕτη ἀριστοκρατική ἐστι. καὶ ἐν αἷς εἰς τὰ δύο μόνον, οἷον ἡ Λακεδαιμονίων εἰς ἀρετήν τε καὶ

præclarumq; fuerit, Aristocratiam vocare, de qua superiori sermone disseruimus. Eam quippe rempublic. quæ viris illis quidem ipsis absoluta perfectaq; virtute præditis, non autem conditione nescio qua & adiũctione laudatis administratur, solã decet Aristocratiã nominare. In hac enim de Aristocraticis sola, bonus vir & bonus ciuis idem est: In cæteris autem rebusp. Aristocraticis, ciues non absoluta virtute, sed pro suæ quisque reipub. genere boni vocantur.

[Ari]stocratiæ primũ absolutã virtutem, secundum virtutẽ & censum: tertiũ virtutem censum, populũ. Quartũ virtutẽ & populum spectat.

46 Tametsi sunt aliæ quędam respub. quæ & ab Oligarchia & à Timocratia differũt, & Aristocratiæ vocantur. Etenim qua in ciuitate deligendis magistratib. non solum cẽsus, sed etiam virtus spectatur. In his politia ab Oligarchia Timocratiaque distinguitur & Aristocratia nominatur. Quamuis enim in quibusdam ciuitatibus nulla publice disciplina & cura virtutis habeatur, sunt in iis tamen nonnulli probatæ virtutis & spectatæ: Aristocratia etiam politia est, quæ ad opes & virtutem & populum in mandandis honorib. respicit, vt carthagine quæ autem ad duo tantum, vt Lacedæmone: ad virtutem &

46 Vide lib. 3. n. 15. & 21.

populum: ea ſane duob. generibus miſcetur & temperatur, Democratia & virtute. Quapropter Ariſtocratię genera præter illud primum, ꝙ optimum poſuimus, duo hęc poſtrema ſunt. Tertium autem quod ſecũdum fecimus, habent eæ ciuitates, quæ tãetſi Timocraticæ ſunt, tamẽ videantur ad Oligarchiam propius inclinare.

δῆμον· καὶ ἔστι μίξις τῶν δύο τούτων, δημοκρατίας τε καὶ ἀρετῆς. ἀριστοκρατίας μὲν οὖν παρὰ τὴν πρώτην τὴν ἀρίστην πολιτείαν, ταῦτα δύο εἴδη. καὶ τρίτον, ὅσαι τῆς καλουμένης πολιτείας ῥέπουσι πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν μᾶλλον.

CAP. VIII.

47 Reſp. cõſtant hoc ordine, regnum Ariſtocratia, politia, tyrannis. Oligarchia, Democratia, quo tractãdæ erãt. At poſt regnum dictum eſt de Democratia Oligarchiæ. Ariſtocratiæ part. b. Deinceps dicetur de partib. Timocratiæ & Tyrannidis. Hanc ordinis cõfuſionem Ariſtoteles excuſat ꝙ Ariſtocratia & politia nonnihil diſtent ab optima: & ꝙ tyrãnis peſſima ſit.

Reliquum [47] vero nobis reſt vt de politia & tyrãnide præcipiamus, Politiam vero & deſcriptas adhuc Ariſtocratias hoc ordine poſt Democratias & Oligarchias pſequuti ſumus, non quod rerump. labes eſſent, ſed quod reuera ab optima & perfectiſſima nonnihil aberrarẽt. Atque ideo cum Democratiis & Oligarchiis cõnumerantur, quæ extra politiæ & Ariſtocratiæ veros terminos egrediuntur, quemadmodum antea dictum eſt. Poſtremo autem loco de tyrannide iure optimo diſſeritur, cum ex omnibus rebuſpub. vna reip. nomine ſit indigniſſima, & tamen de rep. nobis hæc inſtituta ſit oratio. Quã igitur ob cauſſam hunc ordinẽ tenuerimus, expoſitum eſt. Deinceps nobis eſt de politia dicen-

ΚΕΦ. η.

Λοιπὸν [47] δ᾽ ἐστὶν ἡμῖν περί τε τῆς νομιζομένης πολιτείας εἰπεῖν, καὶ περὶ τυραννίδος· ἐτάξαμεν δ᾽ οὕτως, οὐκ οὖσαν οὔτε ταύτην παρέκβασιν, οὔτε τὰς ἄρτι ῥηθείσας ἀριστοκρατίας, ὅτι τὸ μὲν ἀληθὲς, πᾶσαι διημαρτήκασι τῆς ὀρθοτάτης πολιτείας· ἔπειτα καταριθμοῦνται μετὰ τούτων· εἰσί τ᾽ αὐτῶν αὗται παρεκβάσεις, ὥσπερ ἐν τοῖς κατ᾽ ἀρχὴν εἴπομεν. τελευταῖον δὲ περὶ τυραννίδος εὔλογόν ἐστι ποιήσασθαι μνείαν, διὰ τὸ πασῶν ἥκιστα ταύτην εἶναι πολιτείαν, ἡμῖν δὲ τὴν μέθοδον εἶναι περὶ πολι-

πολιτείας. δὶ ἣν μὲν οὖν αἰτίαν πέφυκεν τὸν τρόπον τοῦτον, εἴρηται. νῦν δὲ λεκτέον ἡμῖν περὶ πολιτείας. φανερωτέρα γὰρ ἡ δύναμις αὐτῆς διωρισμένων τῶν περὶ ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας. ἔστι γὰρ ἡ πολιτεία, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, μίξις ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας.

48 εἰώθασι δὲ καλεῖν, τὰς μὲν ἀποκλινούσας ὡς πρὸς τὴν δημοκρατίαν, πολιτείας· τὰς δὲ πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν, μᾶλλον ἀριστοκρατίας, διὰ τὸ μᾶλλον ἀκολουθεῖν παιδείαν καὶ εὐγένειαν τοῖς εὐπορωτέροις. ἔτι δὲ δοκοῦσιν ἔχειν οἱ εὔποροι, ὧν ἕνεκεν οἱ ἀδικοῦντες ἀδικοῦσιν· ὅθεν καὶ καλοὺς κἀγαθοὺς, καὶ γνωρίμους τούτους προσαγορεύουσιν. ἐπεὶ οὖν ἡ ἀριστοκρατία βούλεται τὴν ὑπεροχὴν ἀπονέμειν τοῖς ἀρίστοις τῶν πολιτῶν, καὶ τὰς ὀλιγαρχίας εἶναί φασιν ἐκ τῶν καλῶν κἀγαθῶν μᾶλλον.

49 δοκεῖ δὲ εἶναι τῶν ἀδυνάτων τὸ μὴ εὐνομεῖσθαι τὴν ἀριστοκρατουμένην πόλιν, ἀλλὰ πονηροκρατουμένην· ὁμοίως δὲ καὶ ἀριστοκρατεῖσθαι τὴν μὴ εὐνομουμένην. οὐκ ἔ-

tia dicendum, cuius vis ac natura definitis & explicatis Oligarchiæ Democratiæque partibus, clarius & apertius definietur & explicabitur. Est enim, vt nude simpliciterque dicam, Timocratia Oligarchiæ & Democratiæ permistio.

48 Solent enim respublic. quæ quidem magis ad Democratiam tendunt, Timocratiæ, quæ vero ad Oligarchiam spectant Aristocratiæ nominari, quia disciplina & nobilitas opulentioribus & fortunatiorib. videãtur tanquam comites adiungi: tum etiam quod ea locupletibus abunde suppeditẽt, quorum gratia homines flagitiosi ad iniuriam faciendam impellantur, vnde etiam fiat, vt qui diuitiis affluunt, & honesti & probi & illustres habeantur. Cum igitur Aristocratia id velit studeatque vt optimis ciuibus authoritas potestasque summa tribuatur, etiam Oligarchia existimatur, ex honestis & bonis viris constare.

48 Affinitas Timocratiæ & Democratiæ Aristocratiæ & Oligarchiæ.

49 Verum quæ respub. bonis principibus vtitur nõ bonis legibus vti nõ potest: quę vero ducibus improbis vtitur, non malis etiam legibus vti non potest. Neque vero est legum ea probanda con-

49 Occasione loci proximi demonstratur affinitas legum & principum: tum legum laus duplex ostenditur.

stitutio, cum leges ipsæ præclare latæ sunt nisi legibus ipsis pareatur. Itaque legalis virtutis vna quidem laus æstimanda est, si positis legib. pareatur, altera si leges præclare & sapienter instituantur: Improbis enim legibus & flagitiosis fieri potest vt obediatur, vt autem bonis legibus sine fraude pareatur, duplex ratio est, cum leges ipsæ vel pro ciuitatis statu congruæ commodęque fuerint, vel omnino per se ac sua natura laudabiles & honestæ.

50 Finis Aristocratiæ virtus, Oligarchiæ opulentia, Democratiæ libertas.

50 Aristocratia vero in hoc maxime sita & locata existimatur. Si magistratus & honores pro virtute & dignitate mandentur. Finis enim summus Aristocratiæ, virtus est. Oligarchię opulētia. Democratiæ libertas. Ac quod pluribus visum probatumq; fuerit, id in omnibus rebuspub. valet. In Oligarchia enim & Aristocratia & Democratia, quod eorū qui rempub. gerunt maiori parti placuerit, id est, ratum ac firmum.

51 Colligitur hic summa probationis superioris. Timocratia spectat opulētiam & libertatem finis Oligarchiæ & Democratiæ. Ergo ex Oligarchia Democratiaq; efficitur

51 In plerisque itaque ciuitatibus politiæ genus appellatur. Duntaxat enim diuitum & pauperum permistio diuitias duntaxat & libertatem spectat & velut scopum sibi propositum intuetur. Atque apud plerosque

στι δ' εὐνομία τὸ εὖ κεῖσθαι τοὺς νόμους, μὴ πείθεσθαι δέ. διὸ μίαν μὲν εὐνομίαν ὑποληπτέον εἶναι, τὸ πείθεσθαι τοῖς κειμένοις νόμοις· ἑτέραν δὲ τὸ καλῶς κεῖσθαι τοὺς νόμους, οἷς ἐμμένουσιν· ἔστι γὰρ πείθεσθαι καὶ κακῶς κειμένοις. τοῦτο δὲ ἐνδέχεται διχῶς· ἢ γὰρ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἐνδεχομένων αὐτοῖς, ἢ τοῖς ἁπλῶς ἀρίστοις.

50 δοκεῖ δὲ ἀριστοκρατία μὲν εἶναι μάλιστα, τὸ τὰς τιμὰς νενεμῆσθαι κατ' ἀρετήν· ἀριστοκρατίας μὲν γὰρ ὅρος, ἀρετή· ὀλιγαρχίας δέ, πλοῦτος· δήμου δὴ ἐλευθερία. τὸ δὴ ὅτι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσιν, ἐν πάσαις ὑπάρχει· καὶ γὰρ ἐν ὀλιγαρχίᾳ, καὶ ἐν ἀριστοκρατίᾳ, καὶ ἐν δήμοις, ὅτι ἂν δόξῃ τῷ πλείονι μέρει τῶν μετεχόντων τῆς πολιτείας, τοῦτ' ἔστι κύριον.

51 ἐν μὲν οὖν ταῖς πλείσταις πόλεσι τὸ τῆς πολιτείας εἶδος καλεῖται· μόνον γὰρ ἡ μίξις στοχάζεται τῶν εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων, πλούτου καὶ ἐλευθερίας· σχεδὸν γὰρ παρὰ τοῖς πλείστοις οἱ εὔποροι τῶν καλῶν κἀγαθῶν

fortunati

δοκοῦσι κατέχειν χώραν. ἐπεὶ δὲ τρία ἐστὶ τὰ ἀμφισβητοῦντα τῆς ἰσότητος τῆς πολιτείας, ἐλευθερία, πλοῦτος, ἀρετή· τὸ γὰρ τέταρτον, ὃ καλοῦσιν εὐγένειαν, ἀκολουθεῖ τοῖς δυσίν· ἡ γὰρ εὐγένειά ἐστιν ἀρχαῖος πλοῦτος καὶ ἀρετή· φανερὸν ὅτι τὴν μὲν τοῖν δυοῖν μίξιν, τῶν εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων πολιτείαν λεκτέον, [52] τὴν δὲ τῶν τριῶν, ἀριστοκρατίαν μάλιστα τῶν ἄλλων, παρὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ πρώτην. ὅτι μὲν οὖν ἐστι καὶ ἕτερα πολιτείας εἴδη παρὰ μοναρχίαν τε, καὶ δημοκρατίαν, καὶ ὀλιγαρχίαν, εἴρηται· καὶ ποῖα ταῦτα, καὶ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων, αἵ τ' ἀριστοκρατίαι, καὶ αἱ πολιτεῖαι τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ ὅτι οὐ πόρρω αὗται ἀλλήλων, φανερόν.

fortunati & abundantes homines honestorũ & proborum hominum partes & locum obtinent. Quoniã autem tria sunt, quæ de ciuitatis æquabili potestate contendunt, libertas, opulentia, virtus, quartum enim illud quod nobilitatẽ nominant, duobus adiunctum est, nobilitas siquidem antiqua & opulentia & virtus est, perspicuum sane est ex duobus generibus diuitũ & pauperum seu liberorum, politiam.

[52] Ex tribus autem generibus diuitum, liberorũ, bonorum Aristocratiam, nõ illam quidem veram & primam, sed ex aliis quampiam maxime constare. Quod igitur præter & regnũ & Democratiam & Oligarchiam reipub. genera alia sunt, expositum est, & qualia hæc essent, & quid tum Aristocratiæ inter se, tum ab iis politiis & quemadmodum inter eas non magnæ dissimilitudines interessent, est explicatum.

52 Aristocratia hæc tertiæ speciei est, de qua nu. 45.

ΚΕΦ. θ. — CAP. IX.

Τίνα [53] δὲ τρόπον γίνεται παρὰ δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν ἡ καλουμένη πολιτεία, καὶ πῶς αὐτὴν δεῖ καθιστάναι, λέγωμεν ἐφεξῆς τοῖς εἰρη-

QVOMODO [53] autẽ Timocratia è Dimocratia Oligarchiaq; oriatur & quo pacto cõstituenda sit; Deinceps erit exponẽdũ. Ex his. n. terminis quib. Democratia &

53 Tres politiæ species ex

mistione Oligarchiæ & Democratiæ. Prima cũ pars vtriusq; sumitur. exẽpli gratia diuitibus mulcta absentibus pauperib. præsentib. merces proponatur.

Oligarchia finiatur & concludatur, etiam Timocratiæ ratio constabit. Primum itaque diuidẽdæ sunt & distinguendæ, deinde sumptis vtriusque tanquam symbolis, ex his Timocratia componenda & temperanda est.

Componendi autẽ & temperandi ratio triplex est. Aut enim vtrumq; eorũ de quibus in vtraque rep lex sanxerit, assumendum est vt de iudiciis, in Oligarchia nempe multa diuitibus irrogatur nisi iudiciis intersint, pauperibus nulla merces proponitur. In Democratia vero pauperibus merces, diuitib. impunitas proponitur. Commune vero & mediũ horum, ex his vtrisque est. Itaque etiam Timocraticum quia ex vtrisque permistum. Vnus igitur hic est permistionis & compositionis modus.

54 Secunda species politiæ si medium aliquid inter Oligarchiam Democratiaq; sumatur, vt mediocris census. Hæc species Democratiæ tribuitur. n. 88.

54 Alter autem erit, si medium sumatur eorum de quibus vtraque resp. statuerit: vt de comitiis & concionib. quibus Democratici quidem censum vel nullum vel perexiguum, Oligarchici autem permagnũ sequuntur. Commune vero neutrum est, sed eorum census vtriusque medium.

55 Tertia species compositionis.

55 Tertius componendæ Timocratiæ modus ex duo-

μένοις. ἅμα δὲ δῆλον ἔσται καὶ οἷς ὁρίζονται τὴν δημοκρατίαν, καὶ τὴν ὀλιγαρχίαν· ληπτέον γὰρ τὴν τούτων διαίρεσιν. εἶτα ἐκ τούτων ἀφ' ἑκατέρας ὥσπερ σύμβολον λαμβάνοντας, συνθετέον. εἰσὶ δὲ [οἱ] ὅροι τρεῖς τῆς συνθέσεως καὶ μίξεως. ἢ γὰρ ἀμφότερα ληπτέον, ὧν ἑκάτεραι νομοθετοῦσιν, οἷον περὶ τοῦ δικάζειν. ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις τοῖς εὐπόροις ζημίαν τάττουσιν, ἂν μὴ δικάζωσι· τοῖς δὲ ἀπόροις, οὐδένα μισθόν· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις, τοῖς μὲν ἀπόροις, μισθόν· τοῖς δὲ εὐπόροις, οὐδεμίαν ζημίαν. κοινὸν δὲ καὶ μέσον τούτων, ἀμφότερα ταῦτα. διὸ καὶ πολιτικόν· μέμικται γὰρ ἐξ ἀμφοῖν. εἷς μὲν οὖν οὗτος τοῦ συνδυασμοῦ τρόπος. 54 ἕτερος δέ, τὸ μέσον λαμβάνειν ὧν ἑκάτεροι τάττουσιν· οἷον ἐκκλησιάζειν, οἱ μὲν, ἀπὸ τιμήματος οὐθενός, ἢ μικροῦ πάμπαν· οἱ δέ, ἀπὸ μακροῦ τιμήματος. κοινὸν δέ γε οὐδέτερον, ἀλλὰ τὸ μέσον ἑκατέρου τιμήματος τούτων.

55 τρίτον δὲ ἐκ δυοῖν ταγμάτοιν· τὰ μὲν ἐκ τοῦ ὀλιγαρχικοῦ

χικοῦ νόμου, τὰ δ' ἐκ τοῦ δημοκρατικοῦ. λέγω δ' οἷον, δοκεῖ δημοκρατικὸν εἶναι, τὸ κληρωτὰς εἶναι τὰς ἀρχὰς, τὸ δ' αἱρετὰς, ὀλιγαρχικόν· καὶ δημοκρατικὸν μὲν, τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος· ὀλιγαρχικὸν δὲ, τὸ ἀπὸ τιμήματος. ἀριστοκρατικὸν τοίνυν καὶ πολιτικὸν, τὸ ἐξ ἑκατέρας ἑκάτερον λαβεῖν· ἐκ μὲν τῆς ὀλιγαρχίας, τὸ αἱρετὰς ποιεῖν τὰς ἀρχάς· ἐκ δὲ τῆς δημοκρατίας, τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος.

56 ὁ μὲν οὖν τρόπος τῆς μίξεως οὗτος. τοῦ δ' εὖ μεμίχθαι δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν ὅρος, ὅταν ἐνδέχηται λέγειν τὴν αὐτὴν πολιτείαν, δημοκρατίαν καὶ ὀλιγαρχίαν. δῆλον γὰρ ὅτι τοῦτο πάσχουσιν οἱ λέγοντες, διὰ τὸ μεμίχθαι καλῶς. πέπονθε δὲ τοῦτο καὶ τὸ μέσον. ἐμφαίνεται γὰρ ἑκάτερον ἐν αὐτῷ τῶν ἄκρων· ὅπερ συμβαίνει περὶ τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν. πολλοὶ γὰρ ἐγχειροῦσι λέγειν ὡς δημοκρατίας οὔσης, διὰ τὸ δημοκρατικὰ πολλὰ τὴν τάξιν ἔχειν· οἷον, πρῶτον τὸ περὶ τὴν τροφὴν τῶν παίδων· ὁμοίως γὰρ οἱ τῶν

bus institutis, altero quidem Oligarchico, Democratico autem altero vt Democraticum illud esto sorte, Oligarchicum electione, & Democraticum sine censu, Oligarchicum censu, magistratus creari, Aristocraticũ sane & Timocraticũ fuerit ex vtraque repub. alterum mutuari, vt ex Oligarchia quidem, electionem, ex Democratia autem nullum censum faciendis magistratibus adhibeamus. Atque hic tertius componendę politię modus est.

56 Commode vero Timocratia Democratiam & Oligarchiam permistas esse signum & argumentum erit, si resp. quæ Timocratia est, eadem esse & Democratia & Oligarchia videatur. Quod perspicuum est iis vsu venire, qui politiam nũc Democratiæ, nunc Oligarchiæ nomine appellant, quia videlicet eximiæ & elegantes permistæ & temperatæ sunt: sicut medio contingit, in quo duorum extremorum natura cõspicitur. Quod quidem reipub. Laconicæ accidit, de qua alii quidem, tanquam Democratia sit, ita disputãt, quod ea ciuitatis descriptio, permulta Democratica cõplectatur, qualis est primum

56 Proponuntur duo signa quib. bene permista politia cognoscitur primum. si in ea appareat Oligarchia & Democratia, quod exemplo Laconicæ reip. declaratur.

puerorum educatio. Similiter enim diuitũ liberi pauperumque educantur, & eo plane modo instituuntur. Itemque ætate proxima cum viri facti sint, informantur, nec inter opulentum & inopem quicquã interest, vnus & idem & communis omnium victus. In sodalitiis: cultu corporis & vestitu eodem diues ornatur, quo pauperrimus quisque possit ornari, tũ vero de magistratibus duos maximos populus partim eligit, partim etiam gerit. Senatum quippe legit, ephoratum autem gerit. Hanc vero Laconicam rempub. alii existimãt Oligarchiã esse, quia ex multis institutis Oligarchicis ea constet, magistratus nempe omnes suffragiis facit, nullum sorte, & mortis atque exilii iudicia sicut alia pleraque, in paucorum potestate & arbitrio sita sunt, atque Timocratiam præclare commodeque ex Democratia & Oligarchia temperatam & compositam necesse est, vtriusque reip. vicinam esse ac participem, vel vtriusque (si verum quærimus) potius expertem, eamque per se ac sua vi non externis auxiliis conseruari: nec quod multi externi eam saluam & incolumen esse cupiant. Hoc enim præsidio possit improba quoque

s.
cies
dium
inter
chiam
cratiaq
tur, vi
cris cens
species
cratiæ
tur. n. 8

ss Tertia
composit

πλουσίων τρέφονται τοῖς τῶν πενήτων, καὶ παιδεύονται τὸν τρόπον τοῦτον, ὃν ἂν δύναιντο καὶ τῶν πενήτων οἱ παῖδες. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐχομένης ἡλικίας, καὶ ὅταν ἄνδρες γίνονται, τὸν αὐτὸν τρόπον. οὐθὲν γὰρ ἄδηλος ὁ πλούσιος καὶ πένης. οὕτω τὰ περὶ τὴν τροφὴν ταὐτὰ πᾶσιν ἐν τοῖς συσσιτίοις· καὶ τὴν ἐσθῆτα οἱ πλούσιοι τοιαύτην, οἵαν ἄν τις παρασκευάσαι δύναιτο, καὶ τῶν πενήτων ὁστισοῦν. ἔτι τῷ δύο τὰς μεγίστας ἀρχάς, τὴν μὲν αἱρεῖσθαι τὸν δῆμον, τῆς δὲ μετέχειν. τοὺς μὲν γὰρ γέροντας αἱροῦνται, τῆς δὲ ἐφορείας μετέχουσιν. οἱ δὲ, ὀλιγαρχίαν, διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν ὀλιγαρχικά· οἷον τὸ πάσας αἱρετὰς εἶναι, καὶ μηδεμίαν κληρωτήν· καὶ ὀλίγους εἶναι κυρίους θανάτου καὶ φυγῆς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά. δεῖ δὲ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ μεμιγμένῃ καλῶς, ἀμφότερα δοκεῖν εἶναι, καὶ μηδέτερον· καὶ σώζεσθαι δι' αὑτῆς, καὶ μὴ ἔξωθεν· καὶ δι' αὑτῆς, μὴ τῷ πλείους ἔξωθεν εἶναι τοὺς βουλομένους· εἴη γὰρ ἂν καὶ πονηρᾷ πολιτείᾳ τοῦθ' ὑπάρχον.

ἀλλὰ τῷ μηδ' ἂν βούλεσθαι πολιτείαν ἑτέραν μηθὲν τῶν τῆς πόλεως μορίων ὅλως.

ba quoque resp. retineri & conseruari sed quia omnino ciuis in ea nemo alium reip. statum desideret.

57 τίνα μὲν οὖν τρόπον δεῖ καθιστάναι τὴν πολιτείαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ὀνομαζομένας ἀριστοκρατίας, νῦν εἴρηται.

57 Quo pacto igitur politiæ, itemque similiter Aristocratiæ illę quę nominantur instituendæ sint: Dictum est hactenus.

57 Species tyrãnidis tres proponũtur duæ primæ regno subiectæ sunt lib. 3. n 86. & 88. Sũt autem hæ speciales mistæ ex regno & tyrannide sed tyrãnidi propiores quam regno.

ΚΕΦ. ι.

Περὶ δὲ τυραννίδος ἦν ἡμῖν λοιπὸν εἰπεῖν· οὐχ ὡς ἐνούσης πολυλογίας περὶ αὐτήν, ἀλλ' ὅπως λάβῃ τῆς μεθόδου τὸ μέρος· ἐπειδὴ καὶ ταύτην τίθεμεν τῶν πολιτειῶν τι μέρος.

περὶ μὲν οὖν βασιλείας διωρίσαμεν ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις, ἐν οἷς περὶ τῆς μάλιστα λεγομένης βασιλείας ἐποιούμεθα τὴν σκέψιν, πότερον ἀσύμφορον, ἢ συμφέρει ταῖς πόλεσι· καὶ τίνα, καὶ πόθεν δεῖ καθιστάναι, καὶ πῶς.

τυραννίδος δ' εἴδη δύο μὲν διείλομεν, ἐν οἷς περὶ βασιλείας ἐπεσκοποῦμεν, διὰ τὸ τὴν δύναμιν ἐπαλλάττειν πως αὐτῶν, καὶ πρὸς τὴν βασιλείαν, διὰ τὸ κατὰ νόμον εἶναι ἀμφοτέρας ταύτας ἀρχάς·

CAP. X.

SVPEREST vt de tyrannide deinceps dicendum esse videatur, non quod orationem longam res ista desideret, sed vt in quadam doctrinæ huius parte mentionem eius aliquam faciamus, præsertim cum in numero rerumpub. eam statuamus. De regali vero potestate superiori sermone disputatum est, cum de absoluto quodque maxime ita nominaretur, regno disputauimus, inutilene ciuitatibus esset an vtile, & vnde & quomodo constituendũ: Atque eodem loco cum de regio principatu ageremus, duo tyrannidis genera exposuimus, quia regni tyrannidisque vis ac facultas finitima esset, alteraque in alteram facile commigraret, cum vtraque

imperia lege conſtent; Nec enim ſolum apud barbaros quoſdam ſumma potentia monarchæ deliguntur, ſed eodem modo quondam apud veteres Græcos creabãtur quos Æſymetas appellabant: habent tamen inter ſe principatus hi diſſimilitudines nonnullas, ſuntque, quia legibus cõſtant, & in iis monarchę imperant regii: quod autem dominorum & herorum more ac pro libidine dominantur tyrannici.

58 Tyrannidis tertia ſpecies, quæ vera tyrãnis eſt.

58 Tertia vero Tyrannidis ſpecies eſt quæ maxime Tyrannis exiſtimatur, quæque regno velut è regione contraria opponitur. Hæc vero Tyrannis monarchia ſit neceſſe eſt quę nullis rationibus nulliſque legibus ſubiecta ſimilibus iiſque tyranno ipſo præſtantioribus ad ſuum & priuatum non ad ſubditorum commodum imperat, ideoque etiam inuitis imperat.

Nullus enim liber talem dominatum ſua ſponte perferat. Tyrãnidis igitur hiſce de cauſſis, hæc & tot genera ſunt.

ἔν τε γὰρ τῶν βαρβάρων τισὶν αἱροῦνται αὐτοκράτορας μονάρχους· καὶ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐγίγνοντό τινες μόναρχοι τὸν τρόπον τοῦτον, οὓς ἐκάλουν αἰσυμνήτας. ἔχουσι δέ τινας πρὸς ἀλλήλας αὗται διαφοράς. ἦσαν δὲ διὰ μὲν τὸ κατὰ νόμον, βασιλικαὶ καὶ διὰ τὸ μοναρχεῖν ἑκόντων· τυραννικαὶ δὲ, διὰ τὸ δεσποτικῶς ἄρχειν [καὶ] κατὰ τὴν αὐτῶν γνώμην.

58 τρίτον δὲ εἶδος τυραννίδος, ἥπερ μάλιστ' εἶναι δοκεῖ τυραννὶς, ἀντίστροφος οὖσα τῇ βασιλείᾳ. τοιαύτην δὲ ἀναγκαῖον εἶναι τυραννίδα τὴν μοναρχίαν, ἥτις ἀνυπεύθυνος ἄρχει τῶν ὁμοίων, καὶ βελτιόνων πάντων, πρὸς τὸ σφέτερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων, διὸ παρ' ἀκούσιος. οὐδεὶς γὰρ ἑκὼν ὑπομένει τῶν ἐλευθέρων τὴν τοιαύτην ἀρχήν. τυραννίδος μὲν οὖν εἴδη ταῦτα, καὶ τοσαῦτα, διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας.

Argu-

Argumentum 3.partis.

Tertia pars quarti libri in secundo membro quinquepartitæ diuisionis tanto maiore veritate & magnificentiore disputatur, quanto superius illud de rerumpub. generibus est obscuriore disputatione conturbatum. Quinquepartitæ diuisionis primum membrum de rerumpub. generibus expeditum est. Secundum de communi, & post optimam illam regalem & optimatem imprimis optanda republic. sequitur eximia quadam & magnifica veritate disputatum. Plato duas respubl. vt secundo libro iam dictum est, primam regiam & Aristocraticam decem libris de republic. secundam Timocratiam duodecim libris de legibus, illam perfectiorem, hanc faciliorem fingit, illic facultates communes, hic pares effecit. Platonicam hanc institutionem Aristoteles æmulatus, descripsit duas pariter respublic. alteram absolutissimam & beatissimam, in qua rex, Deus vnus aut certe Heroes quidam pauci, quam magis admirãdam putat quam sperandam & expectandam, alteram facillimam & omnibus ciuibus accommodatissimam, in qua Timocratia mediocritas quædam bonorum & animi & corporis & fortunæ inesset, nulla præstantia. De hac libri huius quarti parte tertia. Hæc vero Aristotelis est respublic. quam probat in his libris & exornat, & ad quam tota septimi & octaui libri institutio propemodum refertur. Quæ igitur respubl. permultis ciuitatibus optima non ea iudicanda est, quæ maximis & præstantissimis bonis definiatur, vt cœlestis quidem in veris regibus verisque optimatibus, quamuis sperari certe in hac humanitatis imbecillitate non po-

test: Sed ea demum resp. optima censenda est, quæ facile ciuitates quamplurimæ bene ac beate viuentes uti possunt, ea vero in moderata & facili bonorum mediocritate posita est. Ratio vna prima est & summa, beata vita est in virtute, virtus autẽ in mediocritate. Quare beata vita est in mediocritate. Reliqua Aristotelis oratio est de fortunæ mediocritate. Fortunæ mediocritas, inquit, rationi facile ac libẽter obtemperat. Exuperantia autem rationem omnem & æquitatem violat. Etenim opulentia est insolens, violenta, imperiosa, fastidiosa, periculosa: inopia, humilis, abiecta, seruilis, inuida, insidiosa, vtraque iniquis imperiis & seditionibus obnoxia, vt ille diuitum pauperumque populus non aliud sit quam tot miseriis coactus dominorum seruorumque conuentus. At mediocritas nihil sibi plus arrogat aut assumit, nec tamen adulatur aut humilius sese demittit, non violenter imperat, nec tamen alienæ cupiditati seruit: non fastidit, non inuidet pericula & insidias nec ipsa patitur, nec alteri machinatur. In officio & fide & parili charitate & perpetua æquabilitate sine vllo fortunæ motu permanet. Itaque mediocritatem tanquam fœlicis ac beatæ ciuitatis matrem Solon, Lycurgus ac plerique laudatissimi rerumpublic. conditores suis legibus mirifice sunt amplexati.

Et quidem mediocritate contempta, perspicuum est quam multæ iniustæ respublic. oriantur, nunc Oligarchiæ, si diuites vincant, aut ad comitia magistratus, iudicia, arma exercitationes diuites cogantur, non cogantur pauperes. Nunc Democratiæ, si pauperes superent aut ad illa stipendiis alliciantur, non alliciuntur diuites, quæ quo mediocritatis similiores

liores fuerint, eo sunt etiam tollerabiliores & stabiliores.

Mediocritas enim non solum facilis & fida, sed stabilis & firma. Hinc reipublic. mediocri populus bellicosus, vt antea quoque libro tertio dictum est, conuenit, ab eo enim mediocritas optime conseruatur. Quamobrem his argumentis adductus Aristoteles statuit mediocrem rempublic. in secundo beatitudinis gradu collocandã & constituendam esse, eandemq; mediocrem hanc rempub. efficit, quam tertio libro politiam fecerat.

ΚΕΦ. ια.

Τίς [59] δ' ἀρίστη πολιτεία, καὶ τίς ἄριστος βίος ταῖς πλείσταις πόλεσι, καὶ τοῖς πλείστοις τῶν ἀνθρώπων·

μήτε πρὸς ἀρετὴν συγκρίνουσι, τὴν ὑπὲρ τοὺς ἰδιώτας· μήτε πρὸς παιδείαν, ἃ φύσεως δεῖται καὶ χορηγίας τυχηρᾶς· μήτε πρὸς πολιτείαν τὴν κατ' εὐχὴν γινομένην, ἀλλὰ βίον τε τὸν τοῖς πλείστοις κοινωνῆσαι δυνατὸν, καὶ πολιτείαν ἧς τὰς πλείστας πόλεις ἐνδέχεται μετασχεῖν. καὶ γὰρ ἃς καλοῦσιν ἀριστοκρατίας, περὶ ὧν νῦν εἴπομεν τὰ μὲν ἐξω-

CAP. XI.

QVAE [59] autem respublic. quæque vita & ciuitatibus & hominibus permultis optima sit, neque virtutis neque sapientiæ alicuius excellentis & præstantis quæ & naturæ dotibus & fortunæ facultatibus egeant, neque reipublic. quæ maxime possit optari, ratione iudicatur, sed eius vitæ quam plerisque omnibus assequi facile sit, & eius Reipublic. qua facile plurimæ ciuitates vti possint: Aristocratiæ enim illæ, de quibus modo dictum est, partim quidem raræ sunt, nec multis ciuitatibus consonæ & congruæ, partim ad Timocratiam magis accommodatæ.

59 Prima probat. o mediocritatu. Beata vita est in virtute Virtus in mediocritate. Quare beata vita in mediocritate.

Hæc mediocritatis commendatio tota Platonica est, nec ob aliam caussam communio disciplinæ coniugium, liberorũ fortunarum in rep. & fortunarum æquatio in legibus facta est nisi vt mediocritas ista teneretur.

60 Reliqua deinceps probatio de mediocritate fortunæ, quia mediocritas facile rationi pareat, opulentia & inopia resistat. Opulenti enim sunt insolentes & superbi, inopes, humiles & fraudulenti vtriq; reip. perniciosi, illi dominari duntaxat, hi seruire tantum sciunt: vt ciuitas nisi mediocris sit, dominorum sit & seruorum conuentus.

Itaque de his vtrisq; tanquam de vna dicendum est: harum enim rerũ iudicium ex iisdem principiis est deducẽdum, Etenim si vere & recte moralibus libris dictum est, beatam vitam in libera, & nullis suis muneribus impedita virtute sitam esse, virtutemque ipsam mediocritate constare: profecto necesse est mediocrem vitã esse optimã: ea quidem mediocritate moderatam quã quiuis assequi facile possit. Eodem autem modo necesse est ciuitatis ac reipub. tum virtutes tum vitiositates intelligi ac definiri, præsertim cũ resp. sit quædam ciuitatis vita. In omnibus autem ciuitatibus tres hominum species ac differentiæ cernuntur, alii enim sunt opulenti, inopes alii aliis vero iis interiecti & amborum vicini.

60 Cum igitur id optimum esse constat, quod mediocre sit atque moderatum. Profecto secundarum rerũ possessio, mediocris optima iudicanda erit, præsertim cum ea fortunæ conditione homines rationi facillime libentissimeq; pareãt. At vero qui vel forma corporis & robore vel generis claritate opulentiaq; prestant, aut contra qui egestate, corporis im-

τέρῳ πίπτουσι ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων, τὰ δὲ γειτνιῶσι τῇ καλουμένῃ πολιτείᾳ. διὸ περὶ ἀμφοῖν, ὡς μιᾶς, λεκτέον. ἡ δὲ δὴ κρίσις περὶ ἁπάντων τούτων, ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐστίν. εἰ γὰρ καλῶς ἐν τοῖς ἠθικοῖς εἴρηται, τὸ τὸν εὐδαίμονα βίον εἶναι τὸν κατ' ἀρετὴν ἀνεμπόδιστον· μεσότητα δὲ τὴν ἀρετήν· τὸν μέσον ἀναγκαῖον εἶναι βίον βέλτιστον, τῆς ἑκάστοις ἐνδεχομένης τυχεῖν μεσότητος· τοὺς δ' αὐτοὺς τούτους ὅρους ἀναγκαῖον εἶναι καὶ πόλεως ἀρετῆς καὶ κακίας, καὶ πολιτείας. ἡ γὰρ πολιτεία βίος τίς ἐστι πόλεως. ἐν ἁπάσαις δὴ ταῖς πόλεσίν ἐστι τρία μέρη τῆς πόλεως· οἱ μὲν εὔποροι σφόδρα· οἱ δὲ, ἄποροι σφόδρα· οἱ δὲ τρίτοι, οἱ μέσοι τούτων.

60 ἐπεὶ τοίνυν ὁμολογεῖται τὸ μέτριον ἄριστον, καὶ τὸ μέσον, φανερὸν ὅτι καὶ τῶν εὐτυχημάτων ἡ κτῆσις ἡ μέση, βελτίστη πάντων· ῥάστη γὰρ τῷ λόγῳ πειθαρχεῖν. ὑπέρκαλον δὲ, ἢ ὑπερίσχυρον, ἢ ὑπερευγενῆ, ἢ ὑπερπλούσιον· ἢ τἀναντία τούτοις, ὑπέρπτωχον, ἢ ὑπερασθενῆ, καὶ σφόδρα ἄτιμον.

becillita-

χαλεπὸν τῷ λόγῳ ἀκολουθεῖν. γίγνονται γὰρ, οἱ μὲν, ὑβρισταὶ, καὶ μεγαλοπόνηροι μᾶλλον· οἱ δὲ, κακοῦργοι, καὶ μικροπόνηροι λίαν. τῶν δ' ἀδικημάτων τὰ μὲν γίγνεται δι' ὕβριν, τὰ δὲ διὰ κακουργίαν. ἔτι δ' ἥκισθ' οὗτοι φυλαρχοῦσι καὶ βουλαρχοῦσι. ταῦτα δ' ἀμφότερα βλαβερὰ ταῖς πόλεσι. πρὸς δὲ τούτοις, οἱ μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος, καὶ πλούτου, καὶ φίλων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἄρχεσθαι οὔτε βούλονται, οὔτε ἐπίστανται· καὶ τοῦτ' εὐθὺς οἴκοθεν ὑπάρχει παισὶν οὖσι· διὰ γὰρ τὴν τρυφὴν οὐδ' ἐν τοῖς διδασκάλοις ἄρχεσθαι σύνηθες αὐτοῖς· οἱ δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἐνδείᾳ τούτων, ταπεινοὶ λίαν. ὥσθ' οἱ μὲν, ἄρχειν οὐκ ἐπίστανται, ἀλλ' ἄρχεσθαι δουλικὴν ἀρχήν· οἱ δ', ἄρχεσθαι μὲν οὐδεμιᾷ ἀρχῇ, ἄρχειν δὲ δεσποτικὴν ἀρχήν· γίνεται οὖν δούλων καὶ δεσποτῶν πόλις, ἀλλ' οὐκ ἐλευθέρων· καὶ τῶν μὲν φθονούντων, τῶν δὲ καταφρονούντων·

becillitate, generis obſcuritate valde deponuntur, ęgrè admodum ſe rationi ſuaque conſilia ſubiiciunt. Illi enim inſolentius ſe gerunt, & grauiſſimis in cauſſis improbitatem ſuã magis expromũt, hi vero fraudulenti ſunt, & leuibus in rebus malitiam ſuam magis oſtendunt, maleficiorum ſiquidem alia vi & violẽtia, alia fraude & malitia committuntur. Tũ vero tales ciues à medio tantopere diſiuncti nec ad remp. populi, tribunorum, nec ad ciuitatis cõſilium, ſenatorum more reſpiciunt: quod vtrũque ciuitatib. eſt valde perniciosum. Præterea ſecundis rebus affluentes qui virib. & opib. & amicis & cęteris hiſce rebus excellãt, parere neque volunt neque ſciunt. Idque malum domeſticis moribus, tenera & puerili ætatè ſibi contraxerunt, cum molli & delicata educatione corrupti & deprauati, ne in ſchola quidem magiſtris obſequi cõſueuerunt. At vero qui rerum iſtarum inopia oppreſſi ſunt, humiles nimiũ & abiecti ſunt. Quare neque hi ſciunt imperare ſed ſeruorum more tantum dominis parere, illi autem nullius imperio ſubeſſe, ſed dominorum more duntaxat imperare didicerũt. Vnde non liberorum, ſed ſeruorum & dominorum aliorum quidem inuidentium, aliorum autem contemnentium ciui-

tas existit, quæ à charitate & societate ciuili plurimum absunt, cum ciuilis societas sit ipsa quidem per se amabilis & ad beneuolentiam cõciliandam aptissima. Cum alienis enim & inimicis ne viam quidem si communem homines esse volunt.

61 Tertium argumẽtũ ciuitatis statu naturalis & pari lu est optimus. Mediocris est talis, optimus est igitur.

61 Expetit autem ciuitas ex paribus inter se ciuibus, & quam maxime fieri possit, similibus constare, quod tum maxime accident, cum mediocri statu contenti omnes erunt. Quamobrem necesse est ciuitatem per eos optime gubernari ex quibus naturalem ciuitatis statum constitui dicimus.

62 Quartũ argumẽtũ. Quod exuperantia sit periculis & insidiis obnoxia, mediocritas his vacua, quod il lustratur testimonio Phocylidis.

62 Atque etiam in ciuitatibus hi ciues prę cœteris integri & incolumes facillime conseruantur, cum nec hi (quod egentibus accidit) res alienas appetant, nec horum facultates, & vt diuitum solẽt à pauperibus, ab aliis appetantur, vnde fit cum insidias nec ipsi metuant, nec aliis faciant, vt pacate trãquilleque viuant. Quare præclare quidem Phocylides cum in ciuitate mediocritatem probaret precatus est,

63 Multa mediocribus optima

63 *Multa mediocribus optima.*

64 Concluditur mediocritatis [illegible] laudatio, additur quintũ argumentũ, quod cum mediocritas regitur, exuperãtia autem ei cõtraria in extremã Democratiã aut Dynastiam aut tyrannidem labatur.

64 Planum igitur est communionem ciuilem optimam esse quæ ex mediocribus ciuibus constet, eas certe ciuitates

τῶν· ἃ πλεῖστον ἀπέχει φιλίας καὶ κοινωνίας πολιτικῆς. ἡ γὰρ κοινωνία, φιλικόν· οὐδὲ γὰρ ὁδοῦ βούλονται κοινωνεῖν τοῖς ἐχθροῖς.

61 βούλεται δέ γε ἡ πόλις ἐξ ἴσων εἶναι καὶ ὁμοίων ὅτι μάλιστα. τοῦτο δ᾽ ὑπάρχει μάλιστα τοῖς μέσοις. ὥστ᾽ ἀναγκαῖον ἄριστα πολιτεύεσθαι ταύτην τὴν πόλιν ἐστὶν, ἐξ ὧν φαμεν φύσει τὴν σύστασιν εἶναι τῆς πόλεως.

62 καὶ σώζονται δ᾽ ἐν ταῖς πόλεσιν οὗτοι μάλιστα τῶν πολιτῶν. οὔτε γὰρ αὐτοὶ τῶν ἀλλοτρίων, ὥσπερ οἱ πένητες, ἐπιθυμοῦσιν· οὔτε τῆς τούτων ἕτεροι, καθάπερ τῆς τῶν πλουσίων οἱ πένητες ἐπιθυμοῦσι. καὶ διὰ τὸ μήτ᾽ ἐπιβουλεύεσθαι μήτ᾽ ἐπιβουλεύειν, ἀκινδύνως διάγουσι. διὰ τοῦτο καλῶς ηὔξατο Φωκυλίδης·

63 ,,Πολλὰ μέσοισιν ἄριστα· μέσος θέλω ἐν πόλει εἶναι.

64 δῆλον ἄρα ὅτι καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτικὴ ἀρίστη, ἡ διὰ τῶν μέσων· καὶ τὰς τοιαύτας ἐνδέχεται εὖ πολιτεύεσθαι

πόλεις, ἐν αἷς δὴ πολὺ τὸ μέσον, καὶ κρεῖττον, μάλιστα μὲν ἀμφοῖν· εἰ δὲ μή, θατέρου μέρους· προστιθέμενον γὰρ, ποιεῖ ῥοπὴν, καὶ κωλύει γίνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑπερβολάς. διόπερ εὐτυχία μεγίστη τοὺς πολιτευομένους οὐσίαν ἔχειν μέσην καὶ ἱκανήν. ὡς ὅπου οἱ μὲν πολλὰ σφόδρα κέκτηνται, οἱ δὲ μηθὲν, ἢ δῆμος ἔσχατος γίγνεται, ἢ ὀλιγαρχία ἄκρατος, ἢ τυραννὶς, δι' ἀμφοτέρας τὰς ὑπερβολάς· καὶ γὰρ ἐκ δημοκρατίας τῆς νεανικωτάτης, καὶ ἐξ ὀλιγαρχίας, γίνεται τυραννίς· ἐκ δὲ τῶν μέσων καὶ τῶν σύνεγγυς, πολὺ ἧττον. τὴν δ' αἰτίαν ὕστερον, ἐν τοῖς περὶ τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτειῶν, ἐροῦμεν.

65 ὅτι δ' ἡ μέση βελτίστη, φανερόν· μόνη γὰρ ἀστασίαστος· ὅπου γὰρ πολὺ τὸ διὰ μέσου, ἥκιστα στάσεις καὶ διαστάσεις γίγνονται τῶν πολιτειῶν. καὶ αἱ μεγάλαι πόλεις ἀστασιαστότεραι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν

tes accidit optime regi & administrari, in quibus ciues mediocres multi fuerint, iiq; maxime quidem vtraque reliqua, ſin minus altera tamē parte ſuperiores & potentiores. Pars enim altera mediocribus addita momentum aliquod affert, ac prohibet nē in exuperantias medio contrarias reſp. labatur. Quare magna fœlicitas accidiſſe ciuitati exiſtimanda eſt, ſi reip. principes mediocrib. & moderatis opibus contenti fuerint: Nam vbi alii magnas & amplas fortunas habent, alii nullas, aut extrema democratia, aut eſtrenata oligarchia aut Tyrannis ob vtraſq; exuperantias exiſtit. Etenim ex deterrima illa (quæ recentiſſima eſt) democratia, ſicut ex Oligarchia, tyrānis oritur. At ex hominum mediocriū & conſimilium ciuitate multo difficilius, quāobrem autem poſtea dicemus, cum de rerump. mutationibus agetur. 65 Atq; etiam ꝙ optima ſit mediocris reſp. hinc perſpici poteſt, quod ea ſola ſeditionibus vacua eſt, vbi enim magna rerū mediocritas eſt, In his ciuitatib. ſeditionum motus & diſcordiarum ciuiliū tempeſtates excitari minime ſolent, ob eandemque cauſſam, quia mediocritas nulla conſeruetur, magnæ ciuitates tranquilliores ſunt, & à

65 *Sextum argumentum. Mediocritas eſt quieta, exuperantia contra ſeditioſa & turbulenta.*

seditionibus liberiores. In paruis autem oppidis facile est vniuersum populum in duas partes cōtrarias distrahere, vt medium nihil relinquatur, sintque fere omnes aut diuites aut pauperes.

66 Idem plenius lib. 5. n. 5.

66 Atq; Democratiæ, quia mediocribus ciuibus constant, sunt Oligarchiis nō solum tutiores, sed etiam constantiores & diuturniores. Plures enim sunt in Democratiis quam in Oligarchiis, & facilius ad magistratus & honores perueniunt. Ac cūm reiecta mediocritate tenuis & inops plebecula numero maior & potentior est, multa maleficia & scelera concipiuntur, breuique tempore ciuitas euertitur.

67 Continuat septimum argumentum ex testimoniis legū latorū qui mediocritatem probauerunt.

67 Cuius etiam signum & argumentum est quod optimus quisque Legū scriptor, è mediocrium ciuium numero fuerit, vt Solon sicut versibus suis exposuit, vt Lycurgus (non enim rex fuit) vt Charondas, atq; alii fere tales permulti.

68 Colligitur ex contrario multas Oligarchias & Democratias esse quia rara sit mediocritas vel apud principes vel apud subditos.

68 Quibus positis intelligitur quamobrem tam multæ respub. sint aliæ quidem Democratiæ, aliæ vero Oligarchiæ: nō quia in his persæpe exigua manus est hominum moderatorum & mediocribus opibus contento-

αἰτίαν, ὅτι πολὺ τὸ μέσον· ἐν δὲ ταῖς μικραῖς, ῥᾴδιόν τε διαλαβεῖν εἰς δύο πάντας, ὥστε μηθὲν καταλιπεῖν μέσον. καὶ πάντες σχεδὸν ἄποροι, ἢ εὔποροί εἰσι.

66 καὶ αἱ δημοκρατίαι δὲ ἀσφαλέστεραι τῶν ὀλιγαρχιῶν εἰσι καὶ πολυχρονιώτεραι, διὰ τοὺς μέσους· πλείους τε γάρ εἰσι, καὶ μᾶλλον μετέχουσι τῶν τιμῶν ἐν ταῖς δημοκρατίαις, ἢ ταῖς ὀλιγαρχίαις· ἐπεὶ ὅταν ἄνευ τούτων τῷ πλήθει ὑπερτείνωσιν οἱ ἄποροι, κακοπραγία γίνεται, καὶ ἀπόλλυνται ταχέως.

67 σημεῖον δὲ δεῖ νομίζειν, καὶ τὸ τοὺς βελτίστους νομοθέτας εἶναι τῶν μέσων πολιτῶν. Σόλων τε γὰρ ἦν τούτων· δηλοῖ δ' ἐκ τῆς ποιήσεως· καὶ Λυκοῦργος· οὐ γὰρ ἦν βασιλεύς· καὶ Χαρώνδας, καὶ σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων.

68 φανερὸν δ' ἐκ τούτων, καὶ διότι αἱ πλεῖσται πολιτεῖαι, αἱ μὲν δημοκρατικαί εἰσιν, αἱ δ' ὀλιγαρχικαί· διὰ γὰρ τὸ ἐν ταύταις πολλάκις ὀλίγον εἶναι τὸ μέσον, αἰεὶ, ὁπότεροι ἂν ὑπερέχωσιν, εἴθ' οἱ τὰς οὐσίας ἔχοντες

ἔχοντες, εἴθ' ὁ δῆμος οἱ τὸ μέσον ἐκβαίνοντες, καθ' αὑτοὺς ἄγουσι τὴν πολιτείαν. ὥστε ἢ δῆμος γίνεται, ἢ ὀλιγαρχία. πρὸς δὲ τούτοις διὰ τὸ στάσεις γίνεσθαι καὶ μάχας πρὸς ἀλλήλους τῷ δήμῳ, καὶ τοῖς εὐπόροις, ὁποτέροις ἂν μᾶλλον συμβῇ κρατῆσαι τῶν ἐναντίων, οὐ καθιστᾶσι κοινὴν πολιτείαν, οὐδ' ἴσην· ἀλλὰ τῆς νίκης ἆθλον τὴν ὑπεροχὴν τῆς πολιτείας λαμβάνουσι· καὶ οἱ μὲν δημοκρατίαν, οἱ δ' ὀλιγαρχίαν ποιοῦσιν.

69 ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐν ἡγεμονίᾳ γενομένων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν παρ' αὐτοῖς ἑκάτεροι πολιτείαν ἀποβλέποντες, οἱ μὲν δημοκρατίας ἐν ταῖς πόλεσι καθίστασαν, οἱ δ' ὀλιγαρχίας· οὐ πρὸς τὸ τῶν πόλεων συμφέρον σκοποῦντες, ἀλλὰ πρὸς τὸ σφέτερον αὐτῶν. ὥστε διὰ ταύτας τὰς αἰτίας, ἢ μηδέποτε τὴν μέσην γίνεσθαι πολιτείαν, ἢ ὀλιγάκις καὶ παρ' ὀλίγοις.

70 εἷς γὰρ ἀνὴρ συνεπείσθη μόνος τῶν πρότερον ἐφ' ἡγεμονίᾳ γενομένων, ταύτην ἀποδοῦναι τὴν τάξιν. ἤδη δὲ

rũ, in hoc immoderatorum ciuium numero, vtrilibet siue diuites siue pauperes superiores fuerint, remp. pro suo arbitratu perpetuo gubernant. Itaque aut Democratia oritur aut Oligarchia. Ac quoniam locupletib. ipsis & plebeiis inter se seditiones & contentiones existunt, vtrilibet vicerint, nõ communem & mediocrem reip. statim constituunt, sed reipubl. principatum tãquam victoriæ pręmium sibi assumunt, hique Democratiam, Oligarchiam illi conficiunt.

69 Atque ex his qui Græciæ dominatum tenuerunt, suæ vtrique ciuitatis habita ratione, hi quidem Democratiæ populis à se deuictis, illi vero Oligarchias imponebant, in eoque non & illorum populorum commoditatem spectabant, sed suam. Quibus de caussis effectum est vt moderata illa mediocrisque respublica, aut nunquam aut certe perraro & apud paucos existeret.

69 Illustratio proximi loci ab exemplo Atheniensium & Lacedæmoniorũ, quorum illi Democratiam, hi Oligarchiam tenuerint. Idem lib. 5. n. 55.

70 Etenim ex tanto veterum principum numero vnus duntaxat ad exponendã illam mediocritatis institutionem adductus est: ac iam sane mos hic in eorum animis qui ciuitates incolũt, sic insedit vt mediocritatẽ nul-

70 Theopõpum Lacedæmoniorum indicat, cuius historia lib. 5. narratur, nu. 95.

lam velint, sed aut imperare victis desiderant, aut victoribus seruire non recusant. Quae sit igitur optima respublic. & quibus de caussis, ex his quę dicta sunt, manifestum est.

71 Concluditur probatio mediocritatis & de generibus Oligarchiae & Democratiae, quae quibus meliora deteriorave sint, ex mediocritatum comparatione demonstratur.

71 Caeterarum autem rerumpublic. quoniam multa & Democratiae & Oligarchiae genera esse dicimus, quae prima, quae secunda, quae deinceps tertia locanda sit, vt melior aut deterior habeatur ex optimae reipublic. scientia & cognitione facillime percipietur. Nam quae fuerit optimae proxima, meliorem, quae disiunctissima & remotissima deteriorem esse necesse est, nisi quis forte ex circumstantiae cuiusdam conditione, secus aestimet: fieri siquidem potest, tametsi alia perse sit pręstantior & optabilior respublic: attamen vt aliis quibusdam sit accommodatior. Proximus autem locus ęst, vt quae, quibus & qualis, qualibus respub. conueniat, exponamus.

καὶ τοῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἔθος καθέστηκε, μηδὲ βούλεσθαι τὸ ἴσον, ἀλλ' ἢ ἄρχειν ζητεῖν, ἢ κρατουμένους ὑπομένειν. τίς μὲν οὖν ἀρίστη πολιτεία, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν, ἐκ τούτων φανερόν. 71 τῶν δ' ἄλλων πολιτειῶν, ἐπειδὴ πλείους δημοκρατίας, καὶ πλείους ὀλιγαρχίας φαμὲν εἶναι, ποίαν πρώτην θετέον, καὶ δευτέραν, καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἐχομένην, τῷ τὴν μὲν εἶναι βελτίω, τὴν δὲ χείρω, διωρισμένης τῆς ἀρίστης, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. δεῖ γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι βελτίω, τὴν ἐγγύτατα ταύτης· χείρω δὲ, τὴν ἀφεστηκυῖαν τοῦ μέσου πλεῖον· ἂν μὴ πρὸς ὑπόθεσιν κρίνῃ τις. λέγω δὲ τὸ πρὸς ὑπόθεσιν, ὅτι πολλάκις οὔσης ἄλλης πολιτείας αἱρετωτέρας, ἐνίοις οὐθὲν κωλύσει συμφέρειν ἑτέραν μᾶλλον εἶναι πολιτείαν.

Argumen-

Argumentum quartæ partis.

QVartæ partis explicatio de tertio membro quinquepartitæ diuisionis intra secundæ partis explicationem breuiter & succincte perstringitur ex qualitate & quantitate ciuium, quemadmodum Democratia populo congruat, vbi multitudo plebeiorum maior est qualitate primariorum & insignium virorum. At vbi contra qualitas personarum illustrium excellit multitudine plebeiorum, Oligarchiam conueniat, ac de cæteris rebusp. eodem modo ex ciuium distinctione & comparatione iudicandum est. Quæ quæstio libr. 3. numero 111. *de iustis rebuspubl. tractata est.*

CAP. XII.

Τίς δὲ πολιτεία τίσι, καὶ ποία συμφέρει ποίοις, ἐχόμενόν ἐστι τῶν εἰρημένων διελθεῖν.

[72] ληπτέον δὴ πρῶτον περὶ πασῶν καθόλου, ταὐτόν· δεῖ γὰρ κρεῖττον εἶναι τὸ βουλόμενον μέρος τῆς πόλεως, τοῦ μὴ βουλομένου, μένειν τὴν πολιτείαν. [73] ἔστι δὲ πᾶσα πόλις ἔκ τε τοῦ ποιοῦ καὶ ποσοῦ. λέγω δὲ ποιὸν μὲν, ἐλευθερίαν, πλοῦτον, παιδείαν, εὐγένειαν· ποσὸν δὲ, τὴν τοῦ πλήθους ὑπεροχήν. ἐνδέχεται δὲ, τὸ

ΚΕΦ. ιβ.

PROXIMVS autem locus est, vt quæ, quibus & qualis, qualibus respub. conueniat, exponamus.

[72] Principio autem de rebuspub. omnibus idem est vniuerse generaliterque statuendum, eam partem ciuitatis, quæ rempub. saluam esse velit, quam quæ nolit, potentiorem esse oportere.

72 Idem libr. 5. n. 72. & 79.

[73] Omnis autem ciuitas & qualitate & quantitate personarũ maxime distinguitur, qualitatẽ vero dico libertatẽ opulentiã, disciplinam, nobilitatẽ, quantitatẽ aũt multitudinis numerũ maiorem

73 Distinctio rerump. ex ciuiũ distinctione. talis tota parte secunda, & lib. 3. n. 111.

Atque accidit earum partium ex quibus ipsa constat ciuitas, alteri qualitatem adesse, alteri quantitatem, vt ignobiles plures esse numero quam nobiles, & pauperes quam diuites, neque tamen quantitate tantum superare, quantum qualitate superetur. Itaque hæc sunt inter se comparanda: vbi igitur tenuis & inops plebecula superior est ea ratione, quã proposui, vbi Democratiã, & pro populi cuiusq; maiores multitudine singulæ Democratiæ species, vt si numerus agricolarũ superet, prima Democratia, sin autem sordidorum opificum, & mercenariorum, postrema, eodemq; modo cæteræ Democratiæ iis interiectæ naturales sunt. At vbi diuitum & primariorum secta qualitate magis superat, quam superatur quantitate: illic Oligarchia & Oligarchiæ singulæ species pro maiore cuiusque Oligarchicæ multitudinis parte naturales etiam sunt & congruæ.

74 Sed enim legislator in rep. perpetuam mediocrium rationem habere debebit. Nam siue leges Oligarchicas

μὴ ποιὸν ὑπάρχειν ἑτέρῳ μέρει τῆς πόλεως, ἐξ ὧν συνέστηκε μερῶν ἡ πόλις· ἄλλῳ δὲ μέρει τὸ ποσὸν, οἷον πλείους τὸν ἀριθμὸν εἶναι τῶν γενναίων τοὺς ἀγεννεῖς, ἢ τῶν πλουσίων τοὺς ἀπόρους· μὴ μέντοι τοσοῦτον ὑπερέχειν τῷ ποσῷ, ὅσον λείπεσθαι τῷ ποιῷ. διὸ ταῦτα πρὸς ἄλληλα συγκριτέον. ὅπου μὲν οὖν ὑπερέχει τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος τὴν εἰρημένην ἀναλογίαν, ἐνταῦθα πέφυκεν εἶναι δημοκρατίαν. [εἰ μὲν γὰρ γεωργοὶ ὑπερέχουσι, γίνεται γεωργῶν δημοκρατία·] καὶ ἕκαστον εἶδος δημοκρατίας, κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ δήμου ἑκάστου· οἷον, ἐὰν μὲν τὸ τῶν γεωργῶν ὑπερτείνῃ πλῆθος, τὴν πρώτην δημοκρατίαν· ἐὰν δὲ τὸ τῶν βαναύσων καὶ μισθαρνούντων, τὴν τελευταίαν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἄλλας τὰς μεταξὺ τούτων. ὅπου δὲ τὸ τῶν εὐπόρων καὶ γνωρίμων μᾶλλον ὑπερτείνει τῷ ποιῷ, ἢ λείπεται τῷ ποσῷ, ἐνταῦθα δὲ ὀλιγαρχίαν, καὶ τῆς ὀλιγαρχίας τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστον εἶδος, κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὀλιγαρχικοῦ πλήθους.

74 δεῖ δ' ἀεὶ τὸν νομοθέτην ἐν τῇ πολιτείᾳ προσλαμβάνειν τοὺς μέσους. ἄν τε γὰρ ὀλιγαρχικοὺς τοὺς νόμους τιθῇ στοχάζεσθαι

74 *Reuocatur commendatio mediocritatis ex iisdem adiunctu ꝙ stabilis, facilis, fida contraq; reprehẽditur Oligarchica opulentia & inopia Democratica.*

στοχάζεσθαι χρὴ τῶν μέσων· ἐάν τε δημοκρατικοὺς προσάγηται τοῖς νόμοις τούτους. ὅπου δὲ τὸ τῶν μέσων ὑπερτείνει πλῆθος, ἢ συναμφοτέρων τῶν ἄκρων, ἢ καὶ θατέρου μόνον, ἐν ταῦθ' ἐνδέχεται πολιτείαν εἶναι μόνιμον. οὐθὲν γὰρ φοβερὸν, μή ποτε συμφωνήσωσιν οἱ πλούσιοι τοῖς πένησιν ἐπὶ τούτους. οὐδέποτε γὰρ ἅτεροι βουλήσονται δουλεύειν τοῖς ἑτέροις. κοινοτέραν δ' ἂν ζητῶσιν, οὐδὲ μίαν εὑρήσουσιν ἄλλην ταύτης. ἐν μέρει γὰρ ἄρχειν οὐκ ἂν ὑπομείνειαν, διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους. πανταχοῦ δὲ πιστότατος ὁ διαιτητής. διαιτητὴς δ', ὁ μέσος. ὅσῳ δ' ἂν ἄμεινον ἡ πολιτεία μιχθῇ, τοσούτῳ μονιμωτέρα. διαμαρτάνουσι δὲ πολλοὶ καὶ τῶν τὰς ἀριστοκρατικὰς βουλομένων ποιεῖν πολιτείας, οὐ μόνον ἐν τῷ πλεῖον νέμειν τοῖς εὐπόροις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρακρούεσθαι τὸν δῆμον. ἀνάγκη γὰρ χρόνῳ ποτὲ ἐκ τῶν ψευδῶν ἀγαθῶν, ἀληθὲς συμβῆναι κακόν. αἱ γὰρ πλεονεξίαι τῶν πλουσίων, ἀπολλύουσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν, ἢ αἱ τοῦ δήμου.

cas ferat, mediocres ſibi neceſſario proponet, ſiue Democraticas inſtituat, eoſdem legibus ſuis intueatur neceſſe eſt. Atq; vbi mediocriũ manus vel vtrumque vel alterum duntaxat extremum ſuperat, ibi demum ſtabiles eſt reſpub. Nec enim periculum eſt ne locupletes cum pauperibus aduerſus mediocres coniurent, nec enim adducentur alteri, vt alteris ſeruiant, nec porro faciliorem remp. ſi requirant, vllam aliam reperient, nec alterum imperium vt viciſſim alteris alteri pręſint, propter mutuam ſui inter ſe differentiam tolerare ac pati poterunt, apud omnes autem arbitro ſumma fides adhibetur, cum tamen arbiter ſe mediũ gerat: Atque adeo quanto melius reſp. moderata temperataque fuerit, tanto firmior & ſtabilior eſt futura. Errant autem eorum plerique qui reſpub. Ariſtocraticas inſtituere cupiunt, non ſolũ quia nimium diuitibus attribuunt, ſed etiam quia populum in fraudem inducũt. Neceſſe enim eſt tandem aliquando ex falſis bonis vera mala naſci: immoderatæ autem locupletum cupiditates rempubl. magis euertunt quam plebeiorum & inopum.

CAP. XIII.

75 Sophismata quibus resp. in Oligarchia inductis partes iis fraudib. subiecta quinque sunt, de his legibus n. 53.

QVINQVE [75] vero sunt ea numero, quæ nonnulli specie quadam & simulatione ad circumueniendum populum in rep. comminiscuntur, comitia, magistratus, Iudicia, arma, exercitatio. Comitiis siquidem vt interesse omnibus liceat, locupletibus tamen vel solis vel certe grauior quam pauperibus multa, nisi interfuerint, imponatur. Magistratus autẽ, vt diuitibus, vt certum censum habentib. eiurare & repudiare nõ liceat, pauperibus liceat: In iudiciis etiam multa diuitib. irrogetur, nisi ius dicãt pauperib. impunitas proponatur, aut opulentis quidem magna, egenis parua multa dicatur, quemadmodum in Charondę legibus. Quibusdam autem in ciuitatibus, omnibus quidẽ professis licet & comitiis & iudiciis interesse. At posteaquam professi sunt, nisi ad comitia iudiciaq; venerint, pœnæ graues indicuntur, adeoque pœnæ metu deterriti, professionem refugiunt, vt non professis neque comitiis neque iudiciis intersint. Eademque sane & de parandis armis & exercitatione suis legibus præcipiunt. Pauperibus enim li-

ΚΕΦ. ιγ.

Ἔστι 75 δ' ὅσα προφάσεως χάριν ἐν ταῖς πολιτείαις σοφίζονται πρὸς τὸν δῆμον, πέντε τὸν ἀριθμόν· περὶ ἐκκλησίαν, περὶ τὰς ἀρχάς, περὶ δικαστήρια, περὶ ὅπλισιν, περὶ γυμνασίαν. περὶ ἐκκλησίαν μὲν, τὸ ἐξεῖναι ἐκκλησιάζειν πᾶσι· ζημίαν δὲ ἐπικεῖσθαι τοῖς εὐπόροις, ἐὰν μὴ ἐκκλησιάζωσιν· ἢ μόνοις, ἢ μείζω πολλῷ. περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς, τὸ τοῖς μὲν ἔχουσι τίμημα, μὴ ἐξεῖναι ἐξόμνυσθαι· τοῖς δ' ἀπόροις ἐξεῖναι. καὶ περὶ τὰ δικαστήρια, τοῖς μὲν εὐπόροις εἶναι ζημίαν, ἂν μὴ δικάζωσι· τοῖς δ' ἀπόροις, ἄδειαν· ἢ τοῖς μὲν μεγάλην, τοῖς δὲ μικρὰν, ὥσπερ ἐν τοῖς Χαρώνδου νόμοις. ἐνιαχοῦ δ' ἔξεστι μὲν πᾶσιν ἀπογραψαμένοις, ἐκκλησιάζειν καὶ δικάζειν· ἐὰν δὲ ἀπογραψάμενοι, μήτε ἐκκλησιάζωσι, μήτε δικάζωσιν, ἐπίκεινται μεγάλαι ζημίαι τούτοις· ἵνα διὰ μὲν τὴν ζημίαν, φεύγωσι τὸ ἀπογράφεσθαι· διὰ δὲ τὸ μὴ ἀπογράφεσθαι, μὴ δικάζωσι,

σι, μη-

σι, μηδ᾽, ἐκκλησιάζωσι. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοῦ ὅπλα κεκτῆσθαι καὶ τοῦ γυμνάζεσθαι νομοθετοῦσι. τοῖς μὲν γὰρ ἀπόροις ἔξεστι μὴ κεκτῆσθαι, τοῖς δ᾽ εὐπόροις, ἐπιζήμιον μὴ κεκτημένοις. κἂν μὴ γυμνάζωνται, τοῖς μὲν οὐδεμία ζημία· τοῖς δ᾽ εὐπόροις, ἐπιζήμιον· ὅπως οἱ μὲν, διὰ τὴν ζημίαν, μετέχωσιν· οἱ δὲ, διὰ τὸ μὴ φοβεῖσθαι, μὴ μετέχωσι. ταῦτα μὲν οὖν ὀλιγαρχικὰ σοφίσματα τῆς νομοθεσίας.

76 ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις, πρὸς ταῦτ᾽ ἀντισοφίζονται. τοῖς μὲν γὰρ ἀπόροις μισθὸν πορίζουσιν, ἐκκλησιάζουσι καὶ δικάζουσι· τοῖς δ᾽ εὐπόροις οὐδεμίαν τάττουσι ζημίαν. ὥστε φανερὸν ὅτι εἴ τις βούλεται μιγνύναι δικαίως, δεῖ τὰ παρ᾽ ἑκατέροις συνάγειν, καὶ τοῖς μὲν μισθὸν πορίζειν, τοῖς δὲ ζημίαν. οὕτω γὰρ ἂν κοινωνοῖεν ἅπαντες· ἐκείνως δ᾽ ἡ πολιτεία γίγνεται τῶν ἑτέρων μόνον.

77 δεῖ δὲ τὴν πολιτείαν, εἶναι μὲν ἐκ τῶν τὰ ὅπλα ἐχόντων μόνον· τοῦ δὲ τιμήματος τὸ πλῆθος, ἁπλῶς μὲν ὁρισαμένους οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τοσοῦτον ὑπάρχειν· ἀλλὰ σκεψαμένους τὸ, ποῖον ἐπιβάλλει μακρότατον· ὥστε τοὺς μετέχον-

cet non parare, diuitibus nisi habeāt, pœna proponitur, ac si non exerceātur in campo & ludo, illi ferūt impune, his pœnæ sunt indictę, vt damno coacti diuites sese exerceant, pauperes autem, quia nil vereantur exercitationes eas contemnant. Eiusmodi sunt igitur in ferendis legib. Oligarchicæ fraudes. 76 In democratiis autem aduersus hæc cōtrariæ fraudes excogitantur, merces enim pauperibus, si vel comitiis vel iudiciis adfuerint, exhibetur, diuitibus nulla pœna dicitur. Itaque planum est si quis recte commiscere ac temperare velit, vtraque esse coniungēda vt & illis merces, & his multa cōstituatur. Hoc.n. modo reip. communio inter oēs & societas cōparabitur, illo autem pacto ad alteros modo respub. pertinebit.

77 Verum enimuero hāc remp. ab iis tantū regi necesse est, qui bellica virtute atq; armorum facultate præstēt. Nec tamen census magnitudo quanta esse debeat specta ciuis cuiusq; qualitate &

76 Sophismata quib. resp. in Democratia trahitur: de his legibus num. 53. Hic locus aperte indicat rēp. hāc mediocrem esse Timocratiam. Sic enim componitur n. 53.

77 Mediocris resp. à militari ordine naturaliter regitur, & in ea census ex mediocrium qualitate definitur. Hic locus indicat politiā tertio libro omnib. rebusp. præpositā & hanc mediocrem remp. eandē esse, quia & politiæ & huius mediocris reipub. idem est populus.

persona, quantus omnino esse possit vt qui ad remp. accedant, plures sint non accedentibus, tantus certe definiendus erit. Cupiunt enim pauperes & à publicis honoribus seiuncti quiete pacateque viuere, nisi quis eos forte violet, aut suis fortunis euertat ac spoliet. At, id est difficile. Nec enim resp. perpetuo benignos & humanos rectores habet, & inopes belli temporibus grauiter & ægre ferunt, nisi commeatu & necessario victu sustentẽtur. Id autem cum fit, bellum prompto & alacri animo suscipiunt. Regitur vero nonnullis in vrbibus resp. nõ ab iis solum qui nunc arma ferunt, sed qui tulerunt. Quibus ex ciuibus apud Malienses respub. constabat, & magistratus ex ordine militum deligebãtur. Ac prima Græcorum resp. post Regũ tempora per bellicosos homines & in armis versatos administrabatur, initio quidem per equites, belli siquidẽ robur ac principatus in equitibus erit. Sublata enim ordinis ratione peditatus erit inutilis, at instruendæ aciei peritia & vsus veteribus defuit. Itaque belli robur in equitibus erat. Auctis vero ciuitatib. & amplificatis, & iis qui militiam

τας τῆς πολιτείας εἶναι πλείους τῶν μὴ μετεχόντων, τοῦτο τάττειν. ἐθέλουσι γὰρ οἱ πένητες καὶ μὴ μετέχοντες τῶν τιμῶν, ἡσυχίαν ἔχειν, ἐὰν μὴ ὑβρίζῃ τις αὐτούς. μήτε ἀφαιρῆται μηθὲν τῆς οὐσίας. ἀλλὰ τοῦτο οὐ ῥᾴδιον. οὐ γὰρ ἀεὶ συμβαίνει χαρίεντας εἶναι τοὺς μετέχοντας τοῦ πολιτεύματος. καὶ εἰώθασι δὲ, ὅταν πόλεμος ᾖ, ὀκνεῖν, ἂν μὴ λαμβάνωσι τροφὴν, ἄποροι δὲ ὦσιν· ἐὰν δὲ πορίζῃ τις τροφὴν, βούλονται πολεμεῖν. ἔστι δὴ ἡ πολιτεία παρ᾽ ἐνίοις, οὐ μόνον ἐκ τῶν ὁπλιτευόντων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὡπλιτευκότων. ἐν Μαλιεῦσι δὲ, ἡ μὲν πολιτεία ἦν ἐκ τούτων· τὰς δὲ ἀρχὰς ᾑροῦντο ἐκ τῶν στρατευομένων. καὶ ἡ πρώτη δὲ πολιτεία ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο μετὰ τὰς βασιλείας, ἐκ τῶν πολεμούντων· ἡ μὲν ἐξ ἀρχῆς, ἐκ τῶν ἱππέων· τὴν γὰρ ἰσχὺν καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐν τοῖς ἱππεῦσιν ὁ πόλεμος εἶχεν· ἄνευ μὲν γὰρ συντάξεως ἄχρηστον τὸ ὁπλιτικόν. αἱ δὲ περὶ τῶν τοιούτων ἐμπειρίαι καὶ τάξεις, ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον. ὥστ᾽ ἐν τοῖς ἱππεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχύν. αὐξανομέ-

αὐξανομένων δὲ τῶν πόλεων, καὶ τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ἰσχυσάντων μᾶλλον, πλείους μετεῖχον τῆς πολιτείας. διόπερ ἃς νῦν καλοῦμεν πολιτείας, οἱ πρότερον ἐκάλουν δημοκρατίας. ἦσαν δὲ αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι εὐλόγως ὀλιγαρχικαὶ, καὶ βασιλικαί· δι' ὀλιγανθρωπίαν γὰρ οὐκ εἶχον πολὺ τὸ μέσον. ὥστ' ὀλίγοι τε ὄντες τὸ πλῆθος, καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν μᾶλλον ὑπέμενον τὸ ἄρχεσθαι. διὰ τίνα μὲν οὖν εἰσιν αἰτίαν αἱ πολιτεῖαι πλείους, καὶ διὰ τί παρὰ τὰς λεγομένας ἕτεραι· δημοκρατία τε γὰρ, οὐ μία τὸν ἀριθμόν ἐστι, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· ἔτι δὲ, τίνες αἱ διαφοραὶ, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν συμβαίνει· πρὸς δὲ τούτοις τίς ἀρίστη τῶν πολιτειῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, καὶ τῶν ἄλλων ποία ποίοις ἁρμόττει τῶν πολιτειῶν, εἴρηται.

sequerentur potentiorib. effectis, complures remp. capessere cœperunt: Ideoque quas modo Timocratias dicimus, veteres Democratias appellabant. Nec sine caussa respubl. quondam Oligarchicæ regalesq; fuerũt. Cum enim non multi mediocres propter hominũ penuriam essent, pauci qui tum & numero & moderationis ordine fuerunt, facilius imperiũ tollerabant. Quam igitur ob caussam multæ respublic. & quare præter eas quæ celebrantur aliæ sunt (nec enim Democratia, nec alia quæuis resp. est vna numero) tũ vero quæ differentiæ & cur id accidit, præterea quæ sit magna ex parte optima resp. & e reliquis rebuspublic. quæ quibus conueniat expositum est.

Argumentum 5. partis.

Quinta parte libri quarti tractatur & explicatur quartum membrum quinquepartitæ diuisionis, de tribus partibus rempub. constituentibus, deliberationibus magistratibus iudiciis, id est, de specialibus magistratibus & rectionibus, quæ in vno licet simplici genere tamen multæ comprehenduntur. Ha-

bet enim regnum Aristocratia, & quamuis alia rešpub. deliberatores, magistratus iudices & partes rempubl. constituentes appellantur minores, hi magistratus comites principis, magistratus & ministri, hæc pars tractatur. Methodo sane Dialectica vniuersæ rerum definitiones præcedũt, partitiones generum subsequuntur. Tres sunt partes re publ. (inquit Aristoteles) deliberationes, magistratus, iudicia. Deliberationis igitur materia de bello, pace, fœderibus, legibus, morte, exilio, publicatione, repetundis, initio definitur: Deinde genera deliberationis pro rerumpublic. subiectarum generibus diuiduntur: Monarchia vel regia vel tyrãnica, quamuis deliberationes habet subditorũ sibi principũ, vnius tamẽ consilio & sententia cõcluditur. Deliberatiõis igitur genera pro Democratiæ, Oligarchiæ, Aristocratiæ Timocratiæ generibus diuiduntur. Et quia Democratia & Oligarchia frequentiores sint, ideo quaternis partibus pro quaternis earum generibus deliberationes plenius explicantur, & vtriusque ἀξιώματα quædam præscribuntur: Democratiæ vt mulcta diuites cogat ad iudicium, mercede pauperes alliciat vt suffragio vel sorte æqualiter ex omnibus ciuitatis partibus assumatur, vt pauperibus non omnibus mercedem tribuat, sed tantæ multitudini, vt facile diuites superet. Oligarchiæ vt è populo primarii quidam ad consilium adhibeantur vt populi sententia clam exquiratur, concordentque cum eo Oligarchici, aut populus quidem sit particeps consilii, sed Oligarchici statuant vt populo absoluẽdi potestas permittatur, non autem condemnandi. Maior est etiam de magistratibus & diligentior explicatio. Magistratus definitur deliberandi, iudicandi, sed præcipuè

pue imperandi poteſtate. Ideoque ſacerdotes, choragos magiſtratus proprie nõ eſſe, magiſtratuumque diuiſio deinde tractatur. Nam copioſe & apte diſquiritur magiſtratuum tum multitudo & diuturnitas pro ciuium multitudine, vt in magnis vrbibus ſinguli muneribus ſingulis exiguo tempore præficiantur, in paruis pauci & diuturni. Tum differentia pro locorum, in quibus ius dicitur, & cauſſarum ac perſonarum de quibus agitur, & rerumpubl. quibus ciuitates reguntur, varietate, multipliciaque magiſtratuum creandorum genera diſtinguuntur. Quæſtio de creandis magiſtratibus confuſius tractatur, locum arbitror eſſe deprauatum, diuiſa autem res eſt, cap. ex marg. Conſimilis eſt de iudicibus diligentia, è quibus iudices fiant, quæ apud eos cauſſæ diſceptentur, quæ ſint iudicum ſpecies, quæque ſit eorum creandorum varietas & diſſimilitudo, vbi & creatio ipſa perinde turbata eſt.

ΚΕΦ. ιδ.

Πάλιν 78 δὲ καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς περὶ ἑκάστης λέγωμεν περὶ τῶν ἐφεξῆς, λαβόντες ἀρχὴν τὴν προσήκουσαν αὐτῶν. ἔστι δὲ τρία μόρια τῶν πολιτειῶν πασῶν, περὶ ὧν δεῖ θεωρεῖν τὸν σπουδαῖον νομοθέτην, ἑκάστῃ τὸ συμφέρον. ὧν ἐχόντων καλῶς, ἀνάγκη τὴν πολιτείαν ἔχειν καλῶς, καὶ τὰς πολιτείας ἀλλήλων διαφέρειν, ἐν τῷ διαφέρειν ἕκαστον

CAP. XIV.

De 78 ſingulis autē rebuſp. & generatim & ſpeciatim denuo dicamus, eorumque de quibus deinceps dicendum eſt, idoneum principium ſtatuamus. Tres ſunt omnium rerump. partes, de quibus ſapiēs legumlator conſiderare debebit & videre quid cuique cōgruat, iis enim præclare conſtitutis rempubl. præclare conſtitui neceſſe eſt, vt eius ſpecies inter ſe eo ipſo diuidi, quo ſingulæ partes hę differunt. Ar-

78 Tres partes rerump. deliberatione, magiſtratus, iudicia: unde rerump. & ſtatus & differentia conſtituitur.

que ex his partibus tribus vna quidem versatur in publicarum deliberationum facultate, secunda in magistratibus, id est, quales eos esse, & quarum rerum authoritatem habere, & quonam pacto eligi deceat: Tertia de iudiciis.

79 Deliberationis materia.

79 Ac deliberationis authoritas & belli & pacis & fœderis vel ineundi vel dissoluendi, & legum & mortis & exilii, & publicationis & rationum negotiis caussisq; continetur.

80 Deliberationis diuisio secũdum genera rerumq; quatuor in monarchiis enim vnius est voluntas, non deliberatio multorum.

80 Necesse vero est aut omnibus ciuibus has deliberationes omnes permitti, aut quibusdam omnes, vt vni alicui vel pluribus magistratibus: aliis alias aut quasdam quidem omnibus, quasdam autem quibusdam.

81 Deliberatio Democraticæ secundum quatuor Democratias quatuor modis distincta. Primus cũ diuisis temporib. singulas partes ciuitatis separatim deliberant, exceptis certis rebus de quibus vniuersi deliberant. Talis est agricolarum Democratia.

81 Ac de rebus omnib. omnes deliberare Democraticæ reip. proprium est. Eiusmodi enim æqualitatẽ Democratia expetit & affectat. Huius autem deliberationis in qua omnes ciues sententiam dicũt, modi sunt complures, vnus quidem cum singuli diuisi non vniuersi deliberant, quemadmodum in rep. Thaletis Milesii, in aliis quibusdã conuenientes collegę deliberant, magistratus autem ab omnibus vicissim

τούτων. ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων, ἓν μέν τι τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν· δεύτερον δὲ, τὸ περὶ τὰς ἀρχάς· τοῦτο δ' ἐστὶν, ἃς δεῖ, καὶ τίνων εἶναι κυρίας· καὶ ποίαν τινὰ δεῖ γίγνεσθαι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν. τρίτον δὲ, τί τὸ δικάζον.

79 κύριον δ' ἐστὶ τὸ βουλευόμενον περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, καὶ συμμαχίας καὶ διαλύσεως, καὶ περὶ νόμων, καὶ περὶ θανάτου, καὶ φυγῆς, καὶ δημεύσεως, καὶ τῶν εὐθυνῶν.

80 ἀναγκαῖον δ' ἤτοι πᾶσι τοῖς πολίταις ἀποδεδόσθαι ταύτας τὰς κρίσεις, ἢ τισὶ, πάσας· οἷον ἀρχῇ τινι μιᾷ, ἢ πλείοσιν, ἢ ἑτέραις ἑτέρας· ἢ, τινὰς μὲν αὐτῶν, πᾶσι· τινὰς δὲ, τισί.

81 τὸ μὲν οὖν πάντας καὶ περὶ ἁπάντων, δημοτικόν· τὴν τοιαύτην γὰρ ἰσότητα ζητεῖ ὁ δῆμος. εἰσὶ δὲ οἱ τρόποι τοῦ πάντας, πλείους· εἷς μὲν, τὸ κατὰ μέρος, ἀλλὰ μὴ πάντας ἀθρόους, ὥσπερ ἐν τῇ πολιτείᾳ τῇ Τηλεκλέους ἐστὶ τοῦ Μιλησίου. καὶ ἐν ἄλλαις δὲ πολιτείαις βουλεύονται αἱ συναρχίαι συνιοῦσαι. εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς βαδίζουσι πάντες κατὰ μέρος ἐκ τῶν

φυλῶν

φυλῶν, καὶ τῶν μορίων, τῶν ἐλαχίστων παντελῶς, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων· συνιέναι δὲ μόνον περί τε νόμων θέσεως, καὶ τῶν περὶ τῆς πολιτείας· καὶ τὰ παραγγελλόμενα ἀκουσομένους ὑπὸ τῶν ἀρχόντων.

82 ἄλλος δὲ τρόπος, τὸ πάντας ἀθρόους· συνιέναι δὲ μόνον πρός τε τὰς ἀρχαιρεσίας αἱρησομένους, καὶ πρὸς τὰς νομοθεσίας· καὶ περὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης, καὶ πρὸς εὐθύνας· τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχὰς βουλεύεσθαι τὰς ἐφ' ἑκάστοις τεταγμένας, αἱρετὰς οὔσας ἐξ ἁπάντων, ἢ κληρωτάς.

83 ἄλλος δὲ τρόπος, τὸ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς εὐθύνας ἀπαντᾶν τοὺς πολίτας, καὶ περὶ πολέμου βουλευσομένους, καὶ συμμαχίας· τὰ δ' ἄλλα τὰς ἀρχὰς διοικεῖν, αἱρετὰς οὔσας, ὅσας ἐνδέχεται. τοιαῦται δ' εἰσὶν ὅσας ἄρχειν ἀναγκαῖον τοὺς ἐπισταμένους.

84 τέταρτος δὲ τρόπος, τὸ πάντας περὶ πάντων βουλεύεσθαι συνιόντας· τὰς δ' ἀρχὰς περὶ μηδενὸς κρίνειν, ἀλλὰ μόνον προανακρίνειν· ὅνπερ ἡ τελευταία δημοκρα-

geruntur, vt ex singulis tribubus minimisque omnino partibus ciuitatis, donec ad omnes peruentum sit. Conueniunt autem solum cũ leges promulgantur, & de rep. agitur vt audiant quæ referentur à magistratibus.

82 Alius autem modus est cũ deliberant vniuersi. Conueniũt vero solum ad comitia magistratuum vt eos eligant ad condendas leges de bello & pace, ad reposcendas gestarum rerũ rationes, cæteris vero de rebus certi magistratus ad singulas res designati & ex toto populo vel electi vel sorte facti decernunt.

82 Secundus modus cũ aelibe rant vniuersi de certis rebus: cætera relinquuntur magistratibus, quã ex definitione reliqui modi possunt intelligi.

83 Alius modus est cũ ciues vniuersi creãdorum magistratuum & repetũdarum caussa conueniunt, deq; bello ac pace & fœderibus statuũt, de reliquis autẽ negotiis omnes electi magistratus consilium capiunt, quales quidẽ magistratus à prudentibus & vsu peritis geri necesse est. 84 Quartus modus est cum omnes ciues omnibus de rebus congregati deliberant, magistratus nulla de re sententiam pronunciant, ad populũ tantum consultationis caussam referunt, quo modo extrema Democratia hoc tempore gu-

83 Tertius modus.

84 Quartus modus qua is Democratiæ proprius, qui tyrannidi comparatur p. 348

bernatur, quam Oligarchia Dynaſticę & monarchiæ tyrannicæ proportione reſpōdere diximus. Hę ſunt igitur omnes Democraticæ deliberationis ſpecies.

85 Deliberatio Oligarchica quatuor modis, item pro quatuor Oligarchiarum generibus, diuiſa.

85 Cum autem quidam omnibus de rebus deliberāt, Oligarchicum eſt. Idque in varia etiam genera diuiſum. Nam cū mediocri cenſu magiſtratus electi propter hanc mediocritatem cenſus complures fuerint, & quæ lex mo ueri prohibet non moueant ſed ſequantur, eique qui mediocri illo cenſu fuerit, honores publicos adipiſci liceat, tum eſt illa quidem reſp. Oligarchica, 86 ſed Timocratica quia mediocritatem ſequitur. Cum vero non omnes in publicum cōſilium adhibentur, ſed electi quidā, qui ſecundum leges imperent, quemadmodum in ſuperiore genere, Oligarchicū item illud eſt. At cum deliberationis authores & principes ſeipſos nomināt, liberique locum patris obtinēt, & in leges imperium occupant, neceſſe eſt talem ciuitatis ſtatum Oligarchicum eſſe.

86 Mediocrium enim reſpubl. eſt Timocratia, vt num. 79.

87 Deliberatio Ariſtocratica & Timocratica

87 Sed vbi genera cauſſarum aliis alia tribuuntur vt cum de bello & pace, de repetundis rationibus vniuer-

πία νῦν διοικεῖται. τρόπον δ' ἀνάλογόν φαμεν εἶναι ὀλιγαρχίᾳ τε δυναστευτικῇ, καὶ μοναρχίᾳ τυραννικῇ. οὗτοι μὲν οὖν οἱ τρόποι δημοκρατικοὶ πάντες.

85 τὸ δὲ τινὰς περὶ πάντων, ὀλιγαρχικόν. ἔχει δὲ καὶ τοῦτο διαφορὰς πλείους. ὅταν μὲν γὰρ ἀπὸ τιμημάτων μετριωτέρων αἱρετοί τε ὦσι καὶ πλείους διὰ τὴν μετριότητα τοῦ τιμήματος, καὶ περὶ ὧν ὁ νόμος ἀπαγορεύει μὴ κινῶσιν, ἀλλ' ἀκολουθῶσι· καὶ ἐξῇ κτωμένῳ τὸ τίμημα μετέχειν, ὀλιγαρχία μὲν, 86 πολιτικὴ δ' ἐστὶν ἡ τοιαύτη, διὰ τὸ μετριάζειν. ὅταν δὲ μὴ πάντες τοῦ βουλεύεσθαι μετέχωσιν, ἀλλ' αἱρετοὶ, κατὰ νόμον δ' ἄρχωσιν ὥσπερ καὶ πρότερον, ὀλιγαρχικόν. ὅταν δὲ καὶ αἱρῶνται αὐτοὶ αὐτοὺς οἱ κύριοι τοῦ βουλεύεσθαι, καὶ ὅταν παῖς ἀντὶ πατρὸς εἰσίν, καὶ κύριοι τῶν νόμων ὦσιν, ὀλιγαρχικὴν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τάξιν ταύτην.

87 ὅταν δὲ τινῶν τινες, οἷον πολέμου μὲν καὶ εἰρήνης, καὶ εὐθυνῶν, πάντες· τῶν δ' ἄλλων, ἄρχοντες·

ἄρχοντες. καὶ οὗτοι αἱρετοὶ ἢ κληρωτοί, ἀριστοκρατία μέν ἐστι [ἡ] πολιτεία. ἐὰν δέ, ἐνίων μὲν αἱρετοί, ἐνίων δὲ κληρωτοί, καὶ κληρωτοί, ἢ ἁπλῶς, ἢ ἐκ προκρίτων, ἢ κοινῇ αἱρετοὶ καὶ κληρωτοί, τὰ μὲν πολιτείας ἀριστοκρατικῆς ἐστι τούτων· τὰ δὲ, πολιτείας αὐτῆς. διῄρηται μὲν οὖν τὸ βουλευόμενον πρὸς τὰς πολιτείας τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ διοικεῖται ἑκάστη πολιτεία κατὰ τὸν εἰρημένον διορισμόν.

88 συμφέρει δὲ δημοκρατίᾳ τε, τῇ μάλιστ' εἶναι δοκούσῃ δημοκρατίᾳ νῦν· λέγω δὲ τοιαύτην, ἐν ᾗ κύριος ὁ δῆμος καὶ τῶν νόμων ἐστί· πρὸς τὸ βουλεύεσθαι, βέλτιόν τε αὐτὸ ποιεῖν, ὅπερ ἐπὶ τῶν δικαστηρίων ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· τάττουσι γὰρ ζημίαν τούτοις, οὓς βούλονται δικάζειν, ἵνα δικάζωσιν· ἡ δὲ δημοκρατία, μισθὸν τοῖς ἀπόροις. τοῦτο δὲ καὶ περὶ τὰς ἐκκλησίας ποιεῖν· βουλεύσονται γὰρ βέλτιον κοινῇ βουλευόμενοι πάντες· ὁ μὲν δῆμος, μετὰ τῶν γνωρί-

si decernunt, cæteris de reb. principes vel electi vel sorte facti, Aristocratia aut Timocratia est, sin autẽ de negotiis aliis electi magistratus, de aliis sorte facti deliberent, & sorte quidem facti vel simpliciter vel ex designatis, vel ex omnibus æqualiter tum electi tũ sorte facti, eorum partim quidem ad Aristocratiam, partim vero ad Timocratiã pertinent. Deliberationis igitur facultas hoc modo pro natura rerump. distincta est, eaque distinctione vnaquæq; respublica gubernatur.

88 Conducit vero Democratiæ illi quæ maxime Democratia nunc existimatur, eam nempe dico, in qua populus etiam legum cum deliberatur, dominus est, id ipsum melius agere, ꝙ quidem in Oligarchicis iudiciis agitur. Multam enim Oligarchici, iis quos iudices esse volunt, imponunt vt ad subeundam iudicii prouinciam sic impellant, Democratici autem ad eundem perferendum laborem mercede tenues & inopes alliciũt, quod etiam in concionibus & consultationibus facile perutile erit. Prudentius enim consultabunt hi qui deli er int, si fu int vna, par ter omnis plebs quidem cum n ilibus, no i es cum plebe in capiendo consilio coniuncti. Vtile etiã fuerit deliberatores ipsos

88 Democraticum ἀξίωμα triplex ꝙ Aristoteles nu 54. Timocraticum facit Verum tamen Democraticum est, quia consu[...] [...]. Democratica ἀξιώματα alia sunt libr. 6. parte secunda.

Hoc Timocratiæ tribuitur n. 54.

ex omnibus ciuitatis partib. vel suffragio deligi, vel sorte constitui. Quinetiam commodū fuerit, si plebeiorum numerus ciuiliū & prudentium ciuium numerum longe superabit, non omnibus præmiū proponere, sed eorum tātæ multitudini quanta nobilium ciuium numero facile respondeat, aut partem quæ superabit, sortibus excludere.

89 Oligarchicū ἀξίωμα ad salutem triplex. vide alia lib. 6. parte 3.

2 De hoc magistratu. Plato 6. legum multa scribit quomodo legendi ex optimis viris, & custodiæ, legum t bis arumque quibus ciuium consiliis contineatur, præsi ientius, & qua ætate incipere qua definire debeat, de hoc post ea 6 lib.

In Græco est ἐν ταῖς πολιτείαις: Aretius, in popularis statu, ut videatur legisse δ' ἐν ταῖς δημοκρατίαις, quæ lectio conuenientior est.

89 In Oligarchiis autem prodierit è plebe quosdā vel ante deligere & in consilium adhibere, vt fit in nonnullis rebusp. quos Græci προβούλους & νομοφύλακας appellant, qui de iis ad populū referant, de quibus ante consilium cœperint. Sic enim populus consilii particeps erit, nec vllam reip. partem labefactare poterit. Tum vero id etiam vtile fuerit, vt populus vel eadem decernat aut certe nihil iis contrarium quæ ab electis deliberatorib. referentur, aut cōsilii quidem populum totum participem facere, vt velit & iubeat, magistratus tamen sint authores, & cōtra quam fit in Democratiis, vt populi, si absoluerit, potestas rata sit: sin autem damnauerit, authoritas ad magistratus referatur. At in Democratiis cōtra fit. Nā

μῶν· οὗτοι δὲ, μετὰ τοῦ πλήθους. συμφέρει δὲ καὶ τὸ αἱρετοὺς εἶναι τοὺς βουλευομένους, ἢ κληρωτοὺς, ἴσως ἐκ τῶν μορίων. συμφέρει δὲ καὶ ἂν ὑπερβάλλωσι πολὺ κατὰ τὸ πλῆθος οἱ δημοτικοὶ τῶν πολιτικῶν, ἢ μὴ πᾶσι διδόναι μισθὸν, ἀλλ' ὅσοι σύμμετροι πρὸς τὸ τῶν γνωρίμων πλῆθος, ἢ ἀποκληροῦν τοὺς πλείους.

89 ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις, ἢ προαιρεῖσθαί τινας ἐκ τοῦ πλήθους, ἢ κατασκευάσαντας ἀρχεῖον. οἷον ἐν ἐνίαις πολιτείαις ἐστὶν, οὓς καλοῦσι προβούλους, καὶ νομοφύλακας· καὶ περὶ τούτων χρηματίζειν, περὶ ὧν ἂν οὗτοι προβουλεύσωσιν. οὕτω γὰρ μεθέξει ὁ δῆμος τοῦ βουλεύεσθαι, καὶ λύειν οὐθὲν δυνήσεται τῶν περὶ τὴν πολιτείαν. ἔτι ἢ ταὐτὰ ψηφίζεσθαι τὸν δῆμον, ἢ μηθὲν ἐναντίον τοῖς εἰσφερομένοις· ἢ τῆς συμβουλῆς μὲν μεταδιδόναι πᾶσι, βουλεύεσθαι δὲ τοὺς ἄρχοντας. καὶ τὸ ἀντικείμενον δὲ τοῦ ἐν ταῖς πολιτείαις γιγνομένου δεῖ ποιεῖν. ἀποψηφιζόμενον μὲν γὰρ κύριον δεῖ ποιεῖν τὸ πλῆθος· καταψηφιζόμενον δὲ, μὴ κύριον·

ἀλλ'

ἀλλ' ἐπαναγέσθω πάλιν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας· ἐν γὰρ ταῖς πολιτείαις ἀντεστραμμένως ποιοῦσιν. οἱ γὰρ ὀλίγοι, ἀποψηφισάμενοι μὲν, κύριοι· καταψηφισάμενοι δὲ, οὐ κύριοι· ἀλλ' ἐπανάγεται εἰς τοὺς πλείους ἀεί. περὶ μὲν οὖν τοῦ βουλευομένου, καὶ τοῦ κυρίου δὴ τῆς πολιτείας, τοῦτον διωρίσθω τὸν τρόπον.

si pauci magistratus absoluerint, id est ratum, si damnauerint, irritum est, & semper ad populum prouocatione certatur. Sed de facultate cõsultandi & deliberandi potestate, hoc modo tractatum esse necesse est.

ΚΕΦ. ιε.

Ἐχομένη [90] δὲ τούτων ἐστὶν ἡ περὶ τὰς ἀρχὰς διαίρεσις· ἔχει γὰρ καὶ τοῦτο τὸ μόριον τῆς πολιτείας πολλὰς διαφοράς· πόσαι τε ἀρχαὶ, καὶ κύριαι τίνων· καὶ περὶ χρόνου, πόσος ἑκάστης ἀρχῆς· οἱ μὲν γὰρ ἑξαμήνους, οἱ δὲ δι' ἐλάττονος, οἱ δ' ἐνιαυσίας, οἱ δὲ πολυχρονιωτέρας ποιοῦσι τὰς ἀρχάς· καὶ πότερον εἶναι δεῖ τὰς ἀρχὰς ἀϊδίους, ἢ πολυχρονίους, ἢ μηδέτερον· ἀλλὰ πλεονάκις τοὺς αὐτοὺς, ἢ μὴ τὸν αὐτὸν δίς, ἀλλ' ἅπαξ μόνον. ἔτι δὲ περὶ τὴν κατάστασιν τῶν ἀρχῶν ἐκ τίνων δεῖ γίνεσθαι, καὶ ὑπὸ τίνων, καὶ πῶς. περὶ πάντων γὰρ τούτων δεῖ δύνασθαι διελεῖν

CAP. XV.

PROXIMA [90] est his magistratuũ descriptio: habet enim hæc reip. pars varias etiã differentias, & quot magistratus, & quarũ rerum authoritatẽ habere, & quantum magistratus cuiusque tempus (alii enim semestres, alii breuiores) annuos alii, alii diuturniores magistratus efficiunt, & perpetuine an diuturni, an neutrum, sed sępe iidẽ an non iidem, verum semel tantummodo esse debeant, tum vero de creatione magistratuum & ex quibus & à quibus & quomodo fieri cõueniat. De iis enim omnib. quot modis fieri possint, & quæ quibus magistratibus resp. conueniant, necessario nobis est explicandum. Id vero definire nõ est

90 Dictum est adhuc de consultatione sequitur secũda pars reip. de magistratibus. Prima quæstio est definitionis, magistratusq́; definitur, primum reiectione eorũ qui videntur quidem, at re uera magistratus non sunt vt sacerdotes, choragi &c. Demũ adiunctis officiis definitur vt magistratus sit, qui potestatẽ habeat deliberandi, iudicandi imperandi. Sexti lib. n. 34. de magistratib. paulo fusius præcipitur, & sacerdotes etiã magistratus appellantur, quomodo Plato 6. legũ sentit 661.

facile, quod munus magistratus nomine sit appellandum. Multis enim ministris, qui curandis rebus præsint, communio ciuilis indiget, itaq; non omnes vel suffragio electi, vel sortito creati, magistratus appellandi sunt, cuiusmodi sunt imprimis sacerdotes, hoc siquidē genus est quoddam à ciuilibus magistratib. restinguēdum & separandum: Deinde Choragi & Præcones eliguntur etiam legati.

Sacerdos Choragi Præcones Legati.

Curationum autē aliæ quidem vrbanæ sunt, eæque vel omnium ciuium ad aliquam actionem communes, quo genere præest imperator exercitui: aut speciales, qualis est cura Gynæconomi ac Pædonomi, aliæ vero domesticæ, sæpe enim eliguntur ii quos sitometras Græci vocant, qui frumentum metuntur, aliæ famulæ & ministræ, ad quas si opes suppetant, serui adhibentur. Magistratus vero, vt breuiter definiam, ii præcipue sunt habendi, quibus præmissa & quibusdam & consultandi iudicandi & imperandi potestas, sed imperandi potissimū: magistratus enim magis imperio quam consilio, iudicione declaratur. Sed

Plato sexto legū vocat hūc magistratum τὸν τῆς παιδείας ἐπιμελητὴν, septimo τὸν παίδων ἐπιμελητὴν, disciplinæ & puerorum curatorē, quia cura educandæ iuuentutis ei commissa est. At vero vnum magistratuum qui in ciuitate sunt esse maximum & præstantissimū, de hoc iterū nu. 95.

κατὰ πόσους ἐνδέχεται γίνεσθαι τρόπους· καὶ ἅπερ ἁρμόσαι, ποίαις ποῖαι πολιτείαις συμφέρουσιν. ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο διορίσαι ῥᾴδιον, ποίας δεῖ καλεῖν ἀρχάς· πολλῶν γὰρ ἐπιστατῶν ἡ πολιτικὴ κοινωνία δεῖται. διόπερ οὐ πάντας, οὔτε τοὺς αἱρετοὺς, οὔτε τοὺς κληρωτοὺς, ἄρχοντας θετέον· οἷον τοὺς ἱερεῖς πρῶτον· τοῦτο γὰρ ἕτερόν τι παρὰ τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς θετέον· ἔτι δὲ, καὶ χορηγοὶ καὶ κήρυκες. αἱροῦνται δὲ καὶ πρεσβευταί. εἰσὶ δὲ αἱ μὲν πολιτικαὶ τῶν ἐπιμελειῶν, ἢ πάντων τῶν πολιτῶν πρός τινα πρᾶξιν· οἷον, στρατηγὸς στρατευομένων· ἢ κατὰ μέρος· οἷον, ὁ γυναικονόμος, ἢ παιδονόμος· αἱ δ' οἰκονομικαί· πολλάκις γὰρ αἱροῦνται σιτομέτρας· αἱ δ' ὑπηρετικαὶ, πρὸς ἃς, ἂν εὐπορῶσι, τάττουσι δούλους. μάλιστα δ', ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀρχὰς λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βουλεύσασθαί τε περὶ τινων, καὶ κρῖναι, καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τοῦτο. τὸ γὰρ ἐπιτάττειν, ἀρχικώτερόν ἐστιν. ἀλλὰ ταῦτα διαφέρει πρὸς

μη

μὲν τὰς χρήσεις οὐθέν, ὡς εἰπεῖν· οὐ γάρ πω κρίσις γέγονεν ἀμφισβητούντων περὶ τοῦ ὀνόματος.

91 ἔχει δέ τιν' ἄλλην διανοητικὴν πραγματείαν. ποῖαι δ' ἀρχαί, καὶ πόσαι ἀναγκαῖαι, εἰ ἔσται πόλις· καὶ ποῖαι ἀναγκαῖαι μέν, οὐ χρήσιμοι δὲ πρὸς σπουδαίαν πολιτείαν, μᾶλλον ἄν τις ἀπορήσειε, πρὸς ἅπασάν τε δὴ πολιτείαν, καὶ δὴ καὶ τὰς μικρὰς πόλεις. ἐν μὲν γὰρ δὴ ταῖς μεγάλαις ἐνδέχεταί τε καὶ δεῖ μίαν τετάχθαι πρὸς ἓν ἔργον· πολλούς τε γὰρ εἰς τὰ ἀρχεῖα ἐνδέχεται βαδίζειν, διὰ τὸ πολλοὺς εἶναι τοὺς πολίτας· ὥστε τὰς μὲν διαλείπειν πολὺν χρόνον, τὰς δ' ἅπαξ ἄρχειν. καὶ βέλτιον ἕκαστον ἔργον τυγχάνει τῆς ἐπιμελείας μονοπραγματούσης, ἢ πολυπραγματούσης. ἐν δὲ ταῖς μικραῖς, ἀνάγκη συνάγειν εἰς ὀλίγους πολλὰς ἀρχάς. διὰ γὰρ ὀλιγανθρωπίαν, οὐ ῥᾴδιόν ἐστι πολλοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς εἶναι. τίνες γὰρ

hęc de nominis significatione, ad rei naturam (quam quærimus) nihil admodum faciunt. Nec enim iudicia rerum in nominis contentione posita sūt.[91] Sed habet cōsiderationē animaduersione digniorem, quales magistratus & quot necessarii, si modo ciuitatus status integre sit futurus, & quot necessarii quidem, sed non vtiles ad laudabilem politiam constituendum, cum omnes reipub. tum imprimis paruas ciuitates gratia quærendum esse videatur. Itaque in magnis & amplis vrbibus & accidit & omnino necesse est singulis muneribus singulos magistratus attribui. Plerique siquidem ad magistratus & remp. possunt accededere, quia magnus fit ciuium numerus, vt alii quidem alias diuturno tempore magistratus intermittantur, alii vero semel tantummodo gerantur. Ac certe præstantius ac vberius est vnumquodq; opus in cuius vna cogitatione & cura mens tota versatur, quam si variis negotiis occuparetur. In paruis ciuitatibus secus est. At paucis enim ciuibus multos magistratus administrari necesse est. Nam cum magna

91 Quæstio de magistratuum numero & diuturnitate. In magnis vrbibus magistratus singuli reb. singulis præfecti & exigui tēporis, in paruis contra pauci & diuturni, de numero & distinctione magistratuū lib. 7. n. 53.

sit hominum penuria, nō est omnino facile vt multi publicis honoribus præficiantur: qui enim succederent? Eosdem tamen magistratus, easdemque leges interdum paruæ magnæque ciuitates accipiunt, nisi quod paruæ hæc eadem sæpius requirūt, quæ magnis longo temporis interuallo contingunt. Itaque in exiguis rebuspub. nihil prohibet multas & varias curationes vni & eidem mandare, nec aliæ aliis impedientur, & præ hominum paucitate necesse est magistratibus vrbanis, velut [92] obeliscolychniis vti. Quamobrem si definire valeamus quot magistratus in ciuitate esse necesse sit, & quot (cum aliquos esse oporteat) nō necesse sit, certe qui ista didicerit, facilius intelliget quos magistratus eidem simul credi committique conueniat.

92 Magistratus paruarum ciuitatum similes obeliscolychniis quæ ex vera lucernaq; composita varios vsus habent, vt Delphicus gladius, de quo lib. 1. n. 6.

[93] Conuenit autem etiam non illud ignorare quos magistratus pro loco varias curationes suscipere, & quarū vbique rerum authoritatem habere magistratum vnumquemque oporteat, vt si de moderatione rerum & congrua æstimatione quæratur an in rerum vænalium foro statuere debeat agoranom⁹, in alio loco aliud an vbique

93 Quæstio de triplici differētia magistratuum, ex loci, vbi sus dicitur, ex personarum de quib. agitur, ex reip. quib. ciuitates regūtur. differentia.

οἱ τούτους ἔσονται διαδεξόμενοι πάλιν; δέονται δ' ἐνίοτε τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ νόμων αἱ μικραὶ ταῖς μεγάλαις· πλὴν αἱ μὲν, δέονται πολλάκις τῶν αὐτῶν· ταῖς δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ τοῦτο συμβαίνει. διόπερ οὐθὲν κωλύει πολλὰς ἐπιμελείας ἅμα προστάττειν· οὐ γὰρ ἐμποδιοῦσιν ἀλλήλαις· καὶ πρὸς τὴν ὀλιγανθρωπίαν ἀναγκαῖον τὰ ἀρχεῖα [92] οἷον ὀβελισκολύχνια ποιεῖν. ἐὰν οὖν ἔχωμεν λέγειν πόσας ἀναγκαῖον ὑπάρχειν πάσῃ πόλει, καὶ πόσας οὐκ ἀναγκαῖον μὲν, δεῖ δ' ὑπάρχειν, ῥᾷον ἄν τις εἰδὼς ταῦτα συνάγοι, ποίας ἁρμόττει συνάγειν ἀρχὰς, εἰς μίαν ἀρχήν.

[93] ἁρμόττει δὲ καὶ τοῦτο μὴ λεληθέναι, ποῖα δεῖ κατὰ τόπον ἀρχεῖα πολλῶν ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ποίων πανταχοῦ μίαν ἀρχὴν εἶναι κυρίαν· οἷον, εὐκοσμίας, πότερον ἐν ἀγορᾷ μὲν ἀγορανόμον, ἄλλον δὲ κατ' ἄλλον τόπον, ἢ πανταχοῦ τὸν αὐτόν. καὶ πότερον κατὰ τὸ πρᾶγμα δεῖ διαιρεῖν, ἢ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους· λέγω δ', οἷον ἕνα τῆς εὐκοσμίας, ἢ παίδων ἄλλον, καὶ γυναικῶν.

κῶν. καὶ κατὰ τὰς πολιτείας δὲ, πότερον διαφέρει καθ' ἑκάστην καὶ τὸ τῶν ἀρχῶν γένος, ἢ οὐθέν· λέγω δ', ἐν δημοκρατίᾳ, καὶ ὀλιγαρχίᾳ, καὶ ἀριστοκρατίᾳ, καὶ μοναρχίᾳ πότερον αἱ αὐταὶ μέν εἰσιν ἀρχαὶ κύριαι· οὐκ ἐξ ἴσων δὲ, οὐδ' ἐξ ὁμοίων, ἀλλ' ἕτεραι ἐν ἑτέραις· οἷον ἐν μὲν ταῖς ἀριστοκρατίαις ἐκ πεπαιδευμένων· ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις, ἐκ πλουσίων· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις, ἐκ τῶν ἐλευθέρων. ἢ τυγχάνουσι μέν τινες οὖσαι καὶ κατ' αὐτὰς τὰς διαφορὰς τῶν ἀρχῶν· 94 ἔστι δ' ὅπου συμφέρουσιν αἱ αὐταὶ, καὶ ὅπου διαφέρουσιν. ἔνθα μὲν γὰρ ἁρμόττει μεγάλας, ἔνθα δ' εἶναι μικρὰς τὰς αὐτάς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἴδιαί τινές εἰσιν· οἷον ἡ τῶν προβούλων· αὕτη γὰρ οὐ δημοκρατικὴ, βουλὴ δὲ δημοτικόν. δεῖ μὲν γὰρ εἶναί τι τοιοῦτον, ᾧ ἐπιμελὲς ἔσται τοῦ δήμου προβουλεύειν· ὅπως ἀσχολῶν ἔσται· τοῦτο δὲ, ἂν ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ὦσιν, ὀλιγαρχικόν· τοὺς δὲ προβούλους ὀλίγους ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πλῆθος· ὥστ' ὀλιγαρχικόν. ἀλλ' ὅπου ἄμφω αὗται αἱ ἀρχαὶ, οἱ πρόβουλοι

idem, & vtrum ex rebus an è personis hoc sit diuidendum & distinguẽdum: verbi gratia, an vnus æstimãdis rerum preciis sit instituendus, an alius pueris & mulierib. conformandis præficiendus. Atque vtrum in repub. pro singulis earum generibus magistratuum genera differãt, necne, vt in Democratia & Oligarchia & Aristocratia & monarchia vtrum sint iidem magistratus cum authoritate: tametsi non sint ex æqualibus aut similibus, an potius diuersi magistratus pro rerumpub varietate, vt in Aristocratia sapientes & eruditi, in Oligarchia diuites & opulenti, in Democratia liberi & ingenui, an vero nonnulli magistratus pro rectionum & administrationũ diuersitate, erunt ipsi quoque diuersi.

94 Et certe alicubi iidem sunt, alicubi diuersi. alibi enim magnos, paruos alibi magistratus eosdẽ esse conuenit. Quinetiam proprii sunt quidam vt probuli, hoc enim magistratus non est Democratiæ, sed consilium Democratiæ est. Necesse est tale aliquid esse, quo populi commodis prospiciatur & prouideatur, ne à rebus necessariis & priuatis negotiis

94 Responsio de differentia magistratuum pro differentia rerump. Nil respondetur nominatim de duabus primis quæstionibus, idem tamen potest intelligi 94 locus & caussa magistratus diuersos plerumq. requiri.

auertatur. Quod si paucorum hominũ arbitrio comprehendatur, Oligarchicum est. At probuli pauci sunt necessario, itaque magistratus ille Oligarchicus est. At vbi & Probulorum & consilii authoritas in eadem ciuitate versantur, probulorũ maior est autoritas quam consiliariorum. Consiliarius enim est Democratiæ, probulus Oligarchiæ. Sæpe tamen autoritas consilii minuitur in his Democratiis, in quibus dũ conuentus aguntur, populus omnibus de rebus iudicat & statuit, quod accidere tum consueuit cum iis qui conuenerint quæstus & merces proponitur. Sæpe enim cum otiosi sunt, conueniunt, & omnia per se disceptant.

καθεστᾶσιν ἐπὶ τοῖς βουλευταῖς. ὁ μὲν γὰρ βουλευτὴς, δημοτικόν· ὁ δὲ πρόβουλος, ὀλιγαρχικόν. καταλύεται δὲ καὶ τῆς βουλῆς ἡ δύναμις ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις, ἐν αἷς αὐτὸς συνιὼν ὁ δῆμος χρηματίζειν περὶ πάντων. τοῦτο δὲ συμβαίνειν εἴωθεν, ὅταν εὐπορία τις ἢ μισθὸς τοῖς ἐκκλησιάζουσι· σχολάζοντες γὰρ συλλέγονταί τε πολλάκις, καὶ ἅπαντα αὐτοὶ κρίνουσι.

Idem lib. 6. nu. 46.

95 Paedonomus autem & gynæconomus & quiuis alius procurationis similis cum authoritate principatus Aristocratiæ proprius est non Democratiæ (quid enim pauperum vxores vagari prohibeat) neque Oligarchiæ (Oligarchicorum enim principum vxores luxuriose viuunt.) Sed de his hactenus.

95 παιδονόμος δὲ, καὶ γυναικονόμος, καὶ εἴ τις ἄλλος ἄρχων κύριός ἐστι τοιαύτης ἐπιμελείας, ἀριστοκρατικόν· δημοκρατικὸν δ᾽ οὔ· πῶς γὰρ οἷόν τε κωλύειν ἐξιέναι τὰς τῶν ἀπόρων; οὐδ᾽ ὀλιγαρχικόν· τρυφῶσι γὰρ αἱ τῶν ὀλιγαρχούντων. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω νῦν.

ΚΕΦ. ιϛ.

Περὶ 96 δὲ τὰς τῶν ἀρχῶν καταστάσεις πειρατέον ἐξ ἀρχῆς διελθεῖν. εἰσὶ δὴ αἱ διαφοραὶ ἐν τρισὶν ὅροις, ὧν συντιθεμένων, ἀναγκαῖον πάντας εἰλῆφθαι τοὺς τρόπους. ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων, ἓν μὲν, τίνες οἱ καθιστάντες τὰς ἀρχάς· δεύτερον δὴ, ἐκ τίνων· λοιπὸν δὲ, τίνα τρόπον. ἑκάστου δὲ τῶν τριῶν τούτων διαφοραὶ τρεῖς εἰσιν. ἢ γὰρ πάντες οἱ πολῖται καθιστᾶσιν, ἢ τινές· καὶ ἢ ἐκ πάντων, ἢ ἐκ τινῶν ἀφωρισμένων· οἷον ἢ τιμήματι, ἢ γένει, ἢ ἀρετῇ, ἤ τινι τοιούτῳ ἄλλῳ· ὥσπερ ἐν Μεγάροις ἐκ τῶν συγκατελθόντων, καὶ συμμαχεσαμένων πρὸς τὸν δῆμον· καὶ ταῦτα, ἢ αἱρέσει, ἢ κλήρῳ. πάλιν ταῦτα συνδυαζόμενα. λέγω δὲ τὰς μὲν τινὲς, τὰς δὲ πάντες· καὶ τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δὴ ἐκ τινῶν· καὶ τὰς μὲν αἱρέσει, τὰς δὲ κλήρῳ. τούτων δὴ ἑκάστης ἔσονται τῆς διαφορᾶς τρόποι τέσσαρες. ἢ γὰρ πάντες ἐκ πάντων αἱρέσει, ἢ πάντες ἐκ πάντων κλήρῳ· καὶ ἢ ἐξ ἁπάν-

CAP. XVI.

De 96 magistratuũ autem creatione, iam inde ab initio dicere aggrediamur: Tota autem rei differentia tribus partibus contineτur, quibus inter se compositis necesse est omnes varietates existere. Harum autem trium partium vna est per quos ipsi magistratus creentur, altera ex quibus, tertia quomodo. Atque hæ partes tribus differentiis & diuisionibus sunt distinctæ, aut enim ciues omnes creãt magistratum, aut quidam & aut ex omnibus, aut ex certis quibusdam, vt aut censu, aut genere, aut virtute, aut alia quadam re simili, quemadmodum Megaris, ex fœderatis & sociis idq; vel suffragio vel sorte: tum vero si hæ partes inter se copulantur, vt magistratus quosdam quidam creent, quosdã cuncti, quosdam ex omnibus, quosdam ex quibusdã, itemtemque quosdam electione, quosdam sorte. Harum trium differentium partiũ singulæ quaternas species habent. Aut enim omnes ex omnibus electione, aut omnes ex omnibus sorte, idque vel ex omnibus coniunctis, vel ex omnibus diuisis,

96 Quæstio de creandis magistratibus diuisa in tres partes qui creent, ex quib. creent, quomodo creent, quæ singulæ duas habent differentias aut enim creát omnes, aut quidam ex omnib. aut quibusdam [illegible] ne: Adduntur duæ differentiæ priori, coniunctionis nempe & diuisionis: tũ pars quarta additur qui creentur: ex quib. inter se comparatis Aristoteles duodecim hos modos fieri docet.

Omnes creant ex omnib. electione, omnes creant ex omnibus sorte, omnes creãt ex omnib. coniunctis, omnes creant ex omnib. diuisis, omnes creãt ex omnib. coniunctis quosdã omnes creãt ex omnib. diuisis quosdam. Quidam creãt ex omnib. electione. Quidam creant ex omnibus sorte. Quidam creant ex quibusdam electione. Quidam creant ex quibusdam sorte. Quidam creant ex omnibus electione. Quidam creant ex omnibus sorte.

diuisis, vt ex tribubus, vicis, curiis, donec ad omnes ciuitatis partes peruentum sit: coniunctis, vt semper ex omnibus: aut partim quidem hoc modo, partim autem illo. At vero cum quidam creant, creãt sane aut ex omnibus electione, aut ex omnib. sorte, aut ex quibusdam electione, aut ex quibusdã sorte aut partim quidẽ hoc modo, partim quidem illo, id est partim ex omnibus electione, partim ex omnibus sorte. Quare duabus copulationibus omissis, duodecim modi hinc existunt: horum autem generum cõstitutiones duæ Democratiæ sunt cum omnes magistratus ex omnibus electione, aut sorte fiũt, aut vtroque modo, cum quidam sorte, quidam electione. At vero quando non omnes simul quidem, sed ex omnibus creant, aut ex quibusdã, aut sorte, aut electione, aut vtroque modo, aut quosdam ex omnibus, quosdam ex quibusdam, vtroque modo, id est quosdã quidem sorte, quosdam vero electione politiæ est. Cum vero quidam ex omnibus quosdam electione creant, quosdam sorte,

των, ἢ ὡς ἀνὰ μέρος· οἷον, κατὰ φυλὰς, καὶ δήμους, καὶ φρατρίας, ἕως ἂν διέλθῃ διὰ πάντων τῶν πολιτῶν· ἢ ἀεὶ ἐξ ἁπάντων· καὶ τὰ μὲν οὕτω, τὰ δὲ ἐκείνως. πάλιν, εἰ τινὲς οἱ καθιστάντες, ἢ ἐκ πάντων αἱρέσει, ἢ ἐκ πάντων κλήρῳ· ἢ ἐκ τινῶν αἱρέσει, ἢ ἐκ τινῶν κλήρῳ· ἢ τὰ μὲν οὕτω, τὰ δὲ ἐκείνως λέγω δὲ τὰ μὲν ἐκ πάντων, αἱρέσει· τὰ δὲ, κλήρῳ· ὥστε δώδεκα οἱ τρόποι γίνονται χωρὶς τῶν δύο συνδυασμῶν. τούτων δὴ, αἱ μὲν δύο καταστάσεις, δημοτικαὶ, τὸ, πάντας ἐκ πάντων αἱρέσει, ἢ κλήρῳ γίνεσθαι, ἢ ἀμφοῖν τὰς μὲν κλήρῳ, τὰς δὲ αἱρέσει, τῶν ἀρχῶν. τὸ δὲ, μὴ πάντας ἅμα μὲν καθιστάναι, ἐξ ἁπάντων δὲ, ἢ ἐκ τινῶν· ἢ κλήρῳ, ἢ αἱρέσει, ἢ ἀμφοῖν· ἢ τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δ' ἐκ τινῶν, ἀμφοῖν· τὸ δὲ ἀμφοῖν λέγω, τὰς μὲν κλήρῳ, τὰς δ' αἱρέσει· πολιτικόν. καὶ τὸ, τινὰς ἐκ πάντων, τὰς μὲν αἱρέσει καθιστάναι, τὰς δὲ κλήρῳ· ἢ ἀμφοῖν, τὰς μὲν κλήρῳ, τὰς δὲ αἱρέσει, ὀλιγαρχικόν· ὀλιγαρχικώτερον δὲ καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν. τὸ δὲ, τὰς μὲν ἐκ πάντων, τὰς δὲ ἐκ τινῶν, πολιτικόν

χὸν ἀριστοκρατικῶς· ἢ τὰς μὲν αἱρέσει, τὰς δὲ κλήρῳ. τὸ δὲ, τινὰς ἐκ τινῶν, ὀλιγαρχικόν· καὶ τὸ, τινὰς ἐκ τινῶν κλήρῳ, μὴ γινόμενον δ' ὁμοίως· καὶ τὸ τινὰς ἐκ τινῶν, ἀμφοῖν. τὸ δὲ, τινὰς ἐξ ἁπάντων, οὐκ ὀλιγαρχικόν. τὸ δὲ, ἐκ τινῶν αἱρέσει πάντας, ἀριστοκρατικόν. οἱ μὲν οὖν τρόποι τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς, τοσοῦτοι τὸν ἀριθμόν εἰσι, καὶ διῄρηνται κατὰ τὰς πολιτείας οὕτω. τίνα δὲ τίσι συμφέρει, καὶ πῶς δεῖ γίνεσθαι τὰς καταστάσεις ἅμα ταῖς δυνάμεσι τῶν ἀρχῶν, καὶ τίνες εἰσὶν, ἔσται φανερόν.

97 λέγω δὲ δύναμιν ἀρχῆς, οἷον, τὴν κυρίαν τῶν προσόδων, καὶ τὴν κυρίαν τῆς φυλακῆς. ἄλλο γὰρ εἶδος δυνάμεως· οἷον στρατηγίας, καὶ τῆς τῶν περὶ τὴν ἀγορὰν συμβολαίων κυρίας.

ſorte, vel vtroq; modo quoſdam ſorte, quoſdam electione, Oligarchiæ eſt, ſed Oligarchiæ multo magis, ſi vtroque modo. At vbi quidam ex omnibus, quidam ex quibuſdam, aut quidam ſuffragio, quidam autẽ ſorte, politiæ & Ariſtocratiæ eſt commune. Quando autem quidam creãtur ex quibuſdam, & quidam ex quibuſdam: tametſi non ſimiliter fiat, & quidam ex quibuſdam vtroque modo, Oligarchiæ eſt. Cum autem quidam ex omnibus, aut ex quibuſdam omnes electione, Ariſtocratię eſt. Faciẽdorum itaque magiſtratuũ genera ea ſunt & pro rerumpub. natura & cõditione diſtincta. Qui vero magiſtratus, quibus rebuſp. conducãt aut quomodo, quibuſque poteſtatibus ornandi & qui omnino ſunt, poſtea, erit manifeſtum.

[97] Poteſtatem autem magiſtratuum voco, vt vectigalium curã, præſidii & cuſtodiæ prouinciam: alia enim poteſtas imperii militaris, alia prouiſionis ad conuentiones forenſes attinentis.

97 *Quarta parte libr. 6. vbi de magiſtratibus.*

ΚΕΦ. ιζ. CAP. XVII.

Λοιπὸν [98] δὲ τῶν τριῶν τὸ δικαστικὸν εἰπεῖν. ληπτέον

De [98] tribus autem partibus ſupereſt vt & de

98 *Tertia pars reip. de iudiciis in quibus tria*

spectantur. ex quibus iudices fiant, quæ caussæ, quomodo iudices creentur. Primo loco genera caussarum octo describuntur.

iudiciali facultate dicendum esse videatur, cuius genera ex eodē principio nobis deducēda sunt. Est enim vt magistratuum sic iudiciorum dissimilitudo in tribus partibus collocata, ex quib. hominibus, de quibus caussis, quomodo ex quibus, verbi gratia dico, an ex omnibus ciuib. an ex quibusdam. De quibus vero quot sint iudiciorum genera: quomodo autem sortene an electione. Ac primum quidē iudiciorum species explicandæ & partiendæ sunt. Sunt autem octo. Prima in reposcendis gestæ prouinciæ rationibus, secunda in publicis iniuriis tertia in negotiis reip. quarta vbi, & qui sunt in magistratu, & qui priuati, de multis impositis litigant, quinta de priuatis, sed magnis commerciis. Sexta de homicidiis, septima de peregrinis, sed de homicidiis iudicium siue apud eosdem, siue diuersos iudices, varias species habet, & de iis tum quę consulto & de industria, tū quæ per imprudētiam facta sunt, tum quæ facta quidem esse constat sed iure defenduntur

δὲ καὶ τούτων τοὺς τρόπους, κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. ἔστι δὲ διαφορὰ τῶν δικαστηρίων ἐν τρισὶν ὅροις· ἐξ ὧν τε, καὶ περὶ ὧν, καὶ πῶς. λέγω δὲ, ἐξ ὧν μὲν, πότερον ἐκ πάντων, ἢ ἐκ τινῶν· περὶ ὧν δὲ, πόσα εἴδη δικαστηρίων· τὸ δὲ πῶς, πότερον κλήρῳ, ἢ αἱρέσει. πρῶτον οὖν διαιρείσθω, πόσα εἴδη δικαστηρίων. ἔστι δὲ τὸν ἀριθμὸν ὀκτώ. ἓν μὲν, εὐθυντικόν· ἄλλο δὲ, εἴ τίς τι τῶν κοινῶν ἀδικεῖ. ἕτερον, ὅσα εἰς τὴν πολιτείαν φέρει. τέταρτον, καὶ ἄρχουσι καὶ ἰδιώταις, ὅσα περὶ ζημιώσεων ἀμφισβητοῦσι. πέμπτον, τὸ περὶ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων, καὶ ἐχόντων μέγεθος. καὶ παρὰ ταῦτα, τό τε φονικὸν, καὶ τὸ ξενικόν. φονικοῦ μὲν εἴδη, ἄν τ' ἐν τοῖς αὐτοῖς δικασταῖς, ἄν τ' ἐν ἄλλοις· περί τε τῶν ἐκ προνοίας, καὶ περὶ τῶν ἀκουσίων· καὶ ὅσα μὲν ὁμολογεῖται, ἀμφισβητεῖται δὲ περὶ τοῦ δικαίου. τέταρτον δὲ, ὅσα τοῖς φεύγουσι φόνου, ἐπὶ καθόδῳ ἐπιφέρεται· οἷον Ἀθήνησι λέγεται καὶ τὸ ἐν Φρεαττοῖ δικαστήριον. συμβαίνει

νει δὲ τὰ τοιαῦτα ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ ὀλίγα, καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι. τὸ δὲ ξενικὸν, ἓν μὲν ξένοις πρὸς ξένους· ἄλλο, ξένοις πρὸς ἀστούς.

ἔτι δὲ παρὰ πάντα ταῦτα περὶ τῶν μικρῶν συναλλαγμάτων, ὅσα δραχμιαῖα, καὶ πεντάδραχμα, καὶ μικρῷ πλείονος. δεῖ μὲν γὰρ καὶ περὶ τούτων γίνεσθαι κρίσιν· οὐκ ἐμπίπτει δὲ εἰς δικαστῶν πλῆθος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀφείσθω, καὶ τῶν φονικῶν, καὶ τῶν ξενικῶν· περὶ δὲ τῶν πολιτικῶν λέγωμεν· περὶ ὧν μὴ γινομένων καλῶς, διαστάσεις γίνονται, καὶ τῶν πολιτειῶν αἱ κινήσεις.

99 ἀνάγκη δὴ ἤτοι πάντας περὶ πάντων κρίνειν τῶν διῃρημένων, αἱρέσει, ἢ κλήρῳ· ἢ πάντας περὶ πάντων, τὰ μὲν κλήρῳ, τὰ δὲ αἱρέσει· ἢ περὶ ἐνίων τῶν αὐτῶν τοὺς μὲν κληρωτοὺς, τοὺς δὲ αἱρετούς. οὗτοι μὲν οὖν οἱ τρόποι τέτταρες τὸν ἀριθμόν.

tur, tum quæ reis factæ cædis in reditu ab exilio obiiciuntur, quale est Athenis illud iudicium quod ἐν Φρεαττοῖ dicitur, qualia vel in magnis ciuitatibus iudicia rara sunt. Peregrini vero iudicii genera sunt duo, alterum quo peregrini aduersus peregrinos, alterum quo peregrini aduersus ciues ius suũ repetunt.

Est vero præter hęc septem iudiciorum genera octauum de leuibus pactis, vt quę sunt vnius drachmæ, aut quinq; drachmarum, aut paulo maioris summæ. Nam & de iis ius dici necesse est, sed magnum iudicum numerũ non requirunt. Verumtamen & hæc iudicia, & cætera illa de homicidiis, & peregrinis omittamus, de ciuilibus potius disseramus, quibus neglectis necessario inter ciues seditiones excitabuntur, & res ipsæ publicæ corruent & euertentur.

99 Necesse autem est, aut vt omnes ciues de omnibus descriptis caussis iudicare, vel electione vel sorte, aut omnes partim sorte, partim electione, aut omnes de nonnullis iisdem alios sorte, alios electione.

99 Prima & tertia pars ex quibus iudices & quomodo creentur, vbi ratio creandorum iudicum simillima describitur creationi magistratuum, & sic [illegible] quatuor generibus accommodatur.

hi ſunt igitur numero quatuor modi vniuerſi, ſpeciales etiam totidem reperientur. Rurſus enim iudices quidam de omnibus iudicāt vel lecti vel ſorte facti, aut partim quidem ſorte facti, partim lecti, aut quidam de iiſdem & ſorte facti & lecti. Quapropter hi modi antea, deſcriptis inſtituendi magiſtratus modis reſpondent. iidē præterea copulati & coniugati modos pares efficiūt, exempli cauſſa; omnes nunc iudicēt, nunc quidam, nunc vtroque modo, vt ſi eiuſdem iudicii ſint, alii quidem iudices ex omnibus, alii vero ex quibuſdam, idque vel ſorte vel ſuffragio, vel vtroq; modo. Quot igitur modis fieri potuit, iudicia diuiſa ſunt, eorumque prima quidem Democratiæ ſunt, in quibus omnes aut de omnibus iudicant, ſecunda autem Oligarchiæ, vbi quidem de omnibus: tertia Ariſtocratiæ & politiæ, vbi tum omnes, tum quidam iudicant.

τοσοῦτοι δὴ ἕτεροι καὶ οἱ κατὰ μέρος. πάλιν γὰρ ἐκ τινῶν ἢ οἱ δικάζοντες περὶ πάντων αἱρέσει, ἢ ἐκ τινῶν περὶ πάντων κλήρῳ· ἢ τὰ μὲν κλήρῳ, τὰ δὲ αἱρέσει· ἢ ἔνια δικαστήρια περὶ τῶν αὐτῶν ἐκ κληρωτῶν καὶ αἱρετῶν. οὗτοι μὲν οὖν ὥσπερ ἐλέχθησαν, οἱ τρόποι τοῖς εἰρημένοις. ἔτι δὲ τὰ αὐτὰ συνδυαζόμενα. λέγω δὴ οἷον, τὰ μὲν ἐκ πάντων, τὰ δὴ ἐκ τινῶν, τὰ δὴ ἐξ ἀμφοῖν· οἷον, εἰ τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου εἶεν, οἱ μὲν ἐκ πάντων, οἱ δ' ἐκ τινῶν· καὶ ἢ κλήρῳ, ἢ αἱρέσει, ἢ ἀμφοῖν. ὅσους μὲν οὖν ἐνδέχεται τρόπους εἶναι τὰ δικαστήρια, εἴρηται. τούτων δὲ, τὰ μὲν πρῶτα, δημοτικά, ὅσα ἐκ πάντων, ἢ περὶ πάντων· τὰ δὲ δεύτερα, ὀλιγαρχικὰ, ὅσα ἐκ τινῶν περὶ πάντων· τὰ δὲ τρίτα, ἀριστοκρατικὰ, καὶ πολιτικά, ὅσα τὰ μὲν ἐκ πάντων, τὰ δὴ ἐκ τινῶν.

Finis Libri quartj.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Ε.

ΚΕΦ. α.

ΠΕΡΙ [1] μὲν οὖν τῶν ἄλλων ὧν προειλόμεθα, σχεδὸν εἴρηται περὶ πάντων. ἐκ τίνων δὲ μεταβάλλουσιν αἱ πολιτεῖαι, καὶ πόσων, καὶ ποίων, καὶ τίνες ἑκάστης πολιτείας φθοραὶ, καὶ ἐκ ποίων εἰς ποίας μάλιστα μεθίστανται· ἔτι δὲ σωτηρίαι τίνες καὶ κοινῇ καὶ χωρὶς ἑκάστης εἰσίν· ἔτι δὲ διὰ τίνων ἂν μάλιστα σώζοιτο τῶν πολιτειῶν ἑκάστη, σκεπτέον ἐφεξῆς τοῖς εἰρημένοις. δεῖ δὲ πρῶτον ὑπολαβεῖν τὴν ἀρχὴν, ὅτι πολλαὶ γεγένηνται πολιτεῖαι, πάντων μὲν ὁμολογούντων τὸ δίκαιον, καὶ τὸ κατ' ἀναλογίαν ἴσον· τούτου δ' ἁμαρτανόντων, ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον. δῆμος μὲν γὰρ ἐγένετο, ἐκ τοῦ ἴσους ὁτιοῦν ὄντας, οἴεσθαι ἁπλῶς ἴσους εἶναι· ὅτι γὰρ ἐλεύθεροι πάντες ὁμοίως,

ARISTOTELIS POLITICΩN, LIBER V.

CAP. I.

DE [1] cæteris quidem partibus omnibus (de quibus dicere propoſueramus) hactenus fere eſt diſputatum: deinceps autem conſiderandum eſt, quibus de cauſſis, & quot & qualibus reſp. commutentur, & quæ ſint earum ſingularum labes & ruinæ, & quæ in quas commutari præcipue ſoleant; tum quæ ſalus communis ſit omnium & propria ſingularum, quib. denique rebus omnes maxime conſeruari poſſint. Atq; illud eſt imprimis fundamẽtum conſtituendum, multas eſſe reſp. & in iis omnes æquitatem & proportionis æquabilitatem ſibi proponere, ſed ab ea tamen aberrare, ſicut antea demonſtratum eſt. Democratia enim ex eo conſtat, quia Democratici, cum aliqua parte cæteris ciuibus ſibi pares eſſe videantur, omnino ſe pares eſſe arbitrãtur. Quod n. liberi ſint

1 Tranſitione initio utitur. Nã de quinq; mẽbris partitionis initio 4. libri poſita, quatuor expedita ſunt, primum de generibus & partibus reip: ſecundum de ſecũdâ rep. tertiũ quæ ſingularum ciuitatũ reſp. ſint propria. Quartum de partib. remp. conſtituentib. quintum ſupereſt quibus rebus euertantur & conſeruentur reſp. q hoc quinto libro tractatur, primum ex generalibus & uniuerſis ſeditionũ & mutationũ ciuilium cauſſis: deinde ex ſpecialib. & ſingularib. quomodo regnũ, Ariſtocratia, politia, Tyrannis, Oligarchia Democratia ſubuertantur & conſeruentur. Ponitur initio quæſtio libri & generalis mutationum ciuilium cauſſa, ab inæqualitate petitur, idq; exemplis Oligarchicorum, De-

mocraticorum bonorum virorũ & nobilium declaratur.

omnes, ideo penitus se pares esse existimant: Oligarchia autem hinc oritur, quod Oligarchici cum aliqua parte sint superiores, se partibus omnibus superiores esse putant: Cum enim diuitiis superent, omnino se prorsusq; superare iudicant, tum vero alii tanquam pares habeantur, omnibus in rebus paria sibi præmia deberi censent: alii autem tanquam superẽt, omnia maiora sibi postulãt & arrogãt. Quod enim maius est superius est. Quapropter hæ omnes respub. ius aliquod sequuntur, sed certe verum & absolutum non sequuntur. Itaque cum vtriq; & Democratici & Oligarchici pro suo arbitratu in republ. locum non obtinent, seditiones excitant.

Plato de iniustitia 439. idem 636. 663.

2 Idem tertio lib dictũ eos vere superiores esse qui virtute præstarent, quique ideo ad ciuitatis præmiũ propius accederent.

2 Seditiones autem faciendæ caussa iustissima sane fuerit, tametsi id minime omnium faciant ciuibus, qui virtute reliquis antecellant, quippe qui soli absoluta ratione superiores optimo iure esse videantur. Sunt vero nonnulli, qui quia generis claritate & nobilitate præstent, se cum cæteris æquandos esse non existimant, ob eam quam dixi, generis excellẽtiam. Nobiles enim esse videntur ii, in quibus maiorum suorum virtutes & opes eluceant.

3 Prin

ἁπλῶς εἶναι νομίζουσιν. ὀλιγαρχία δὲ ἐκ τοῦ ἀνίσους ἕν τι ὄντας, ὅλως εἶναι ἀνίσους ὑπολαμβάνειν· κατ᾽ οὐσίαν γὰρ ἄνισοι ὄντες, ἁπλῶς ἄνισοι ὑπολαμβάνουσιν εἶναι. εἶτα, οἱ μὲν ὡς ἴσοι ὄντες, πάντων τῶν ἴσων ἀξιοῦσι μετέχειν· οἱ δὲ, ὡς ἄνισοι ὄντες, πλεονεκτεῖν ζητοῦσι· τὸ γὰρ πλεῖον, ἄνισον. ἔχουσι μὲν οὖν τι πᾶσαι δίκαιον· ἡμαρτημέναι δὲ ἁπλῶς εἰσί. καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ὅταν μὴ κατὰ τὴν ὑπόληψιν, ἣν ἑκάτεροι τυγχάνουσιν ἔχοντες, μετέχωσι τῆς πολιτείας, στασιάζουσι.

2 πάντων δὲ δικαιότατα μὲν ἂν στασιάζοιεν, ἥκιστα δὲ τοῦτο πράττουσιν οἱ κατ᾽ ἀρετὴν διαφέροντες· μάλιστα γὰρ εὔλογον ἀνίσους ἁπλῶς εἶναι τούτους μόνον. εἰσὶ δέ τινες οἱ κατὰ γένος ὑπερέχοντες, οὐκ ἀξιοῦσι τῶν ἴσων αὐτοὺς, διὰ τὴν ἀνισότητα ταύτην· εὐγενεῖς γὰρ εἶναι δοκοῦσιν, οἷς ὑπάρχει προγόνων ἀρετὴ, καὶ πλοῦτος.

3 ἀρ-

3 ἀρχαὶ μὲν οὖν, ὡς εἰπεῖν, αὗται, καὶ πηγαὶ τῶν στάσεών εἰσιν, ὅθεν στασιάζουσι. διὸ καὶ αἱ μεταβολαὶ γίνονται διχῶς· ὁτὲ μὲν γὰρ πρὸς τὴν πολιτείαν, ὅπως ἐκ τῆς καθεστηκυίας ἄλλην καταστήσωσιν· οἷον ἐκ δημοκρατίας ὀλιγαρχίαν, ἢ δημοκρατίαν ἐξ ὀλιγαρχίας, ἢ πολιτείαν καὶ ἀριστοκρατίαν ἐκ τούτων· ἢ ταύτας ἐξ ἐκείνων· ὁτὲ δ' οὐ πρὸς τὴν καθεστηκυῖαν πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν μὲν κατάστασιν προαιροῦνται τὴν αὐτήν· δι' αὐτῶν δ' εἶναι βούλονται ταύτην· οἷον τὴν ὀλιγαρχίαν, ἢ τὴν μοναρχίαν. ἔτι περὶ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον· οἷον, ἢ ὀλιγαρχίαν οὖσαν, εἰς τὸ μᾶλλον ὀλιγαρχεῖσθαι, ἢ εἰς τὸ ἧττον· ἢ δημοκρατίαν οὖσαν, εἰς τὸ μᾶλλον δημοκρατεῖσθαι, ἢ εἰς τὸ ἧττον. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πολιτειῶν, ἢ ἵνα ἐπιταθῶσιν, ἢ ἀνεθῶσιν. ἔτι πρὸς τὸ μέρος τι κινῆσαι τῆς πολιτείας, οἷον, ἀρχήν τινα καταστῆσαι, ἢ ἀνελεῖν. ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονί φασι Λύσανδρόν τινες ἐπιχειρῆσαι καταλῦσαι τὴν βασιλείαν· καὶ Παυσανίαν τὸν

3 Principia igitur & quasi fontes omnium seditionum, quibus homines tumultuantur & concitantur, hi sunt, vnde etiam rerump. mutationes accidunt. Modo namque fit vt ciues reip. statum ex certa & cõstituta repub. in aliam rempub. commutent, vt ex Democratia in Oligarchiam aut in Democratiam ex Oligarchia: aut in Timocratiam & Aristocratiam ex his, aut in has ex illis. Modo autem nõ in certam aliam reip. formam: verum quamuis eãdem remp. probent & amẽt, vt Oligarchiam aut monarchiam, eius tamen ipsi principes esse & rectores cupiunt, modo vero amplificationis & diminutionis ratione respubl. commutantur: vt si Oligarchia fit potẽtior Oligarchia fiat aut debilior: aut si Democratia sit, suo statu augeatur aut extenuetur: ac de cæteris quidem rebusp. eodem modo vel augendis vel minuendis: modo item ex parte aliqua, veluti si quis magistratus instituatur aut euertatur, quemadmodum Lacedæmone Lysander, (vt aiunt quidam) regnum tollere voluit: Et Pausanias rex, Ephoratum. Atque Epidamni ex parte aliqua reip. species est

3 Concludit propositum de summa seditionum caussa & mutationum cuius genera quatuor facit. posit enimuero declarat exemplis cum resp. ex alio genere mutatur in aliud. cum mutatur princeps cum resp. augetur potentia vel minuitur, cum magistratus vel institutus nouus aut vetus abrogatur. Primo solo genere mutatur resp. id est ordo ciuitatis. Sed Aristoteles videtur genera quatuor seditionum & motuum complecti.

Magnū Athenis iudiciū fuit.

4 Repetit conclusionem de inæqualitate seditionum matres & duas species æqualitatis: duæ distinguntur de quibus in argumēto. vide Euclidē 5 elementorum, vbi prior arithmetica vocatur in pari differentia, posterior geometrica in simili ratione comparatarum rerum, de iis etiam in argumento tota Platonis philosophia de rep. nil aliud fere docet quam iustitiā & hominis & ciuitatis esse sanitatem, pulchritudinē, vigorem, iniustitiam contra morbum turpitudinem imbecillitatem. Sed tamen locus hic totus de duplici genere æqualitatis in sexto legum be pulchre describitur: æqualitas tamen geometrica p̄ponitur à Platone non arithmetica, vt hic videtur ab Aristotele præponi.

mutata. Nam pro Phylarchis consilium instituerunt. In Heliçam vero si quis magistratus faciendus sit, necesse est eos magistratus assumi, qui adhuc in rep. versentur. Atque etiam Archon, qui vnus est in hac Atheniensi repub. ad Oligarchiam pertinet.

4 Omnes itaque seditiones oriuntur ab inæqualitate, nisi disparibus pro merito suum cuique ac debitum tribuatur. Perpetuum enim regnum si fuerit inter æquales, inçqualis quidem res est. Omnino autem æqualitatis studio seditiones excitantur. Est vero duplex æqualitatis ratio: altera siquidem numero, altera autē dignitate definitur. Æqualitatem numero definio, quæ multitudine & magnitudine: dignitate autem, quæ ratione par & eadem est, quemadmodum numero, tria duobus superiora sunt, & hæc vno: ratione quatuor duobus, & hæc vno. Eadē enim pars est binarius quaternarius, quæ vnitas binarii: vtrumque enim dimidium, tametsi enim confitentur & existimant id quod secundum dignitatē est, omnino iustum esse, dissentiunt tamen quēadmodum dictum prius est:

βασιλέα τὴν ἐφορείαν. καὶ ἐν Ἐπιδάμνῳ δὲ μετέβαλεν ἡ πολιτεία κατὰ μόριον· ἀντὶ γὰρ τῶν φυλάρχων, βουλὴν ἐποίησαν· εἰς δὲ τὴν Ἡλιαίαν ἐπάναγκές ἐστιν ἔτι τῷ αὐτῷ πολιτεύματι βαδίζειν τὰς ἀρχὰς, ὅταν ἐπιψηφίζηται ἀρχή τις. ὀλιγαρχικὸν δὲ καὶ ὁ ἄρχων ὁ εἷς ἦν ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ.

4 πανταχοῦ γὰρ διὰ τὸ ἄνισον ἡ στάσις. οὐ μὴν τοῖς ἀνίσοις ὑπάρχει ἀνάλογον· ἀΐδιος γὰρ βασιλεία ἄνισος, ἐὰν ᾖ ἐν ἴσοις· ὅλως γὰρ τὸ ἴσον ζητοῦντες στασιάζουσιν. ἔστι δὲ διττὸν τὸ ἴσον· τὸ μὲν γὰρ, ἀριθμῷ· τὸ δὲ, κατ' ἀξίαν ἐστί. λέγω δὲ, ἀριθμῷ μὲν, τὸ πλήθει ἢ μεγέθει ταὐτὸν καὶ ἴσον· κατ' ἀξίαν δὲ, τὸ τῷ λόγῳ· οἷον ὑπερέχει, κατ' ἀριθμὸν μὲν ἴσον τὰ τρία τοῖν δυοῖν, καὶ ταῦτα τοῦ ἑνός· λόγῳ δὲ, τέτταρα τοῖν δυοῖν, καὶ ταῦτα τοῦ ἑνός· ἴσον γὰρ μέρος τὰ δύο τῶν τεττάρων, καὶ τὸ ἓν τοῖν δυοῖν· ἄμφω γὰρ ἡμίση. ὁμολογοῦντες δὲ [τὸ] ἁπλῶς εἶναι δίκαιον, τὸ κατ' ἀξίαν διαφέρονται, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον· οἱ μὲν, ὅτι, ἐὰν κατά τι ἴσοι

ἴσοι ὦσιν, ὅλως ἴσοι νομίζουσιν εἶναι· οἱ δ᾽, ὅτι, ἐὰν κατά τι ἄνισοι, πάντων ἀνίσων ἀξιοῦσιν ἑαυτούς. διὸ καὶ μάλιστα δύο γίνονται πολιτεῖαι, δῆμος καὶ ὀλιγαρχία· εὐγένεια γὰρ καὶ ἀρετὴ, ἐν ὀλίγοις· ταῦτα δ᾽, ἐν πλείοσιν· εὐγενεῖς γὰρ καὶ ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατόν· ἄποροι δὲ πολλοὶ πολλαχοῦ.

5 τὸ δὲ ἁπλῶς πάντῃ καθ᾽ ἑκατέραν τετάχθαι τὴν ἰσότητα, φαῦλον. φανερὸν δ᾽ ἐκ τοῦ συμβαίνοντος· οὐδεμία γὰρ μόνιμος ἐκ τῶν τοιούτων πολιτειῶν. τούτου δ᾽ αἴτιον, ὅτι ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἡμαρτημένου, μὴ ἀπαντᾶν εἰς τὸ τέλος κακόν τι. διὸ δεῖ, τὰ μὲν ἀριθμητικῇ ἰσότητι χρῆσθαι, τὰ δὲ τῇ κατ᾽ ἀξίαν.

6 ὅμως δὲ ἀσφαλεστέρα καὶ ἀστασίαστος μᾶλλον ἡ δημοκρατία τῆς ὀλιγαρχίας. ἐν μὲν γὰρ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἐγγίνονται δύο, ἥ τε πρὸς ἀλλήλους στάσις, καὶ ἔτι ἡ πρὸς τὸν δῆμον· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις, ἡ πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν μόνον· αὐτῷ δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, οὐκ ἐγγίνεται τῷ

alii quidem quia parte aliqua ſunt æquales, omnibus partibus ſe protinus ęquales iudicant, alii vero quia re aliqua ſuperent, omnia ſibi ſuperiora deberi contēdunt, vnde fit vt duæ potiſſimum reſpubl. exiſtant & oriantur Democratia & Oligarchia. Nobilitas enim & virtus in paucis reperiuntur, inopia vero in permultis. Nobiles enim & boni viri, vix vſquã ac ne vix quidem centũ, inopes vbique infiniti.

5 Omnino autem & omni ex parte ius abſolutũ ex alterutro æqualitatis genere definire, verum & rectũ non eſſet: quod è re ipſa planum & clarum eſſe poteſt. Nulla enim hoc modo fundata reſpub. ſtabilis eſt, atque eius rei cauſſa in promptu eſt, ꝙ caueri nõ poſſit, ſi primis initiis offenſum peccatumque fuerit, quin tandem detrimenti aliquid & incommodi capiatur. Itaque æqualitas partim numeri: partim rationis & dignitatis vſurpãda & adhibenda eſt: 6 attamen trãquillior eſt, & ab omni ſeditionis motu tutior Democratia quam Oligarchia. In Oligarchiis enim ſeditio duplex excitatur, altera Oligarchicis ipſis inter ſe, ad uerſus plebem altera. In De-

5 Docet vtramque æqualitatẽ in rep. pro temporibus tenendam: vnde concludit democraticam ſtabiliorem quam in Oligarchia.

6 Probat ex adiunctis ſeditionib. Democratiam Oligarchia eſſe firmiorem & ſtabiliorem: locus parum cõ unctus eſt Videtur autem ſignificare Ariſtoteles minorem eſſe culpam ſi ſola numeri ratio teneatur in Democratia, quã ſi ſola dignitatis ratio habeatur vt in Oligarchia.

mocratiis vero, aduersus Oligarchicos sola. Democratici enim ipsi, quæ memorari quidem conueniat) inter se nullã seditionem aut contentionem faciunt: denique mediocrium ciuium respub. (quæ omniũ huiusmodi rerumpubl. tranquillissima & tutissima est,) Democratiæ quam Oligarchiæ vicinior & germanior est.

δήμῳ στάσις. ἔτι δ' ἡ ἐκ τῶν μέσων πολιτεία, ἐγγυτέρω τοῦ δήμου, ἢ ἡ τῶν ὀλίγων, ἥπερ ἐστὶν ἀσφαλεστάτη τῶν τοιούτων πολιτειῶν.

CAP. II.

ΚΕΦ. β.

7 *Principia seditionum tria, affectiones hominum, fines rerũ caussæ impellentes. Partitio parum subtilis est, æqualitas autẽ vel arithmetica vel geometrica finis est seditionũ caussa autem efficiens inæqualitas.*

QVONIAM [7] vero quærimus, quæ seditionũ caussæ sint & ciuilium mutationum, generales earum & vniuersi origines atque caussę primũ declarãdæ sunt. Sũt autem numero tres, quæ per se primũ leuiter, summatimque describendæ sunt. Primum quomodo animati atque affecti sint qui dissident: deinde quorum gratia: Demum quę sint initia seditionum ciuilium & inter ciues seditionum. Quemadmodum igitur affecti sint ciues ad motus faciendum, ea caussa omnino & maxime statuenda est, de qua iam locuti sumus.

8 *Secunda pars diuisionis de fine qui est, vt diximus, æqualitas nempe quæstus vel honoris assequendi aut depellendi. contraria vel his similium.*

[8] Hi namque vt pares & æquales fiant seditionem faciunt, si cum partes maiores & superiores occupãtibus sunt æquales, se conditione deteriore esse arbitrentur, illi ve-

Ἐπεὶ δὲ σκοποῦμεν ἐκ τίνων αἵ τε στάσεις γίγνονται, καὶ αἱ μεταβολαὶ περὶ τὰς πολιτείας, ληπτέον καθόλου πρῶτον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν. εἰσὶ δὲ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, τρεῖς τὸν ἀριθμόν· ἃς διοριστέον καθ' αὑτὰς τύπῳ πρῶτον. δεῖ γὰρ λαβεῖν, πῶς τε ἔχοντες στασιάζουσι, καὶ τίνων ἕνεκεν· καὶ τρίτον, τίνες ἀρχαὶ γίνονται τῶν πολιτικῶν ταραχῶν, καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους στάσεων. τοῦ μὲν οὖν αὐτοὺς ἔχειν πως πρὸς τὴν μεταβολὴν, αἰτίαν καθόλου μάλιστα θετέον, περὶ ἧς ἤδη τυγχάνομεν εἰρηκότες.

[8] οἱ μὲν γὰρ ἰσότητος ἐφιέμενοι, στασιάζουσιν, ἂν νομίζωσιν ἔλαττον ἔχειν, ὄντες ἴσοι τοῖς

τοῖς πλεονεκτοῦσιν· οἱ δὲ τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς ὑπεροχῆς, ἂν ὑπολαμβάνωσιν, ὄντες ἄνισοι, μὴ πλέον ἔχειν, ἀλλ' ἴσον ἢ ἔλαττον. τούτων δ', ἔστι μὲν ὀρέγεσθαι δικαίως, ἔστι δὲ καὶ ἀδίκως. ἐλάττους τε γὰρ ὄντες, ὅπως ἴσοι ὦσι, στασιάζουσι· καὶ ἴσοι ὄντες, ὅπως μείζους. πῶς μὲν οὖν ἔχοντες στασιάζουσιν, εἴρηται.

9 περὶ ὧν δὲ στασιάζουσιν, ἔστι κέρδος καὶ τιμὴ, καὶ τἀναντία τούτοις. καὶ γὰρ ἀτιμίαν φεύγοντες καὶ ζημίαν, ἢ ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ τῶν φίλων, στασιάζουσιν ἐν ταῖς πόλεσιν. αἱ δ' αἰτίαι καὶ ἀρχαὶ τῶν κινήσεων, ὅθεν αὐτοί τε διατίθενται τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ περὶ τῶν λεχθέντων, ἔστι μὲν ὡς τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ τυγχάνουσιν οὖσαι, ἔστι δ' ὡς πλείους. ὧν δύο μέν ἐστι ταὐτὰ τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως. διὰ κέρδος γὰρ καὶ διὰ τιμὴν παροξύνονται πρὸς ἀλλήλους· οὐχ ἵνα κτήσωνται σφίσιν αὐτοῖς, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, ἀλλ' ἑτέρους ὁρῶντες, τοὺς μὲν δικαίως, τοὺς δ' ἀδίκως πλεονεκτοῦντας τούτων. ἔτι

ro vt superent ac præstent remp. cõturbant, si cum sibi superiores esse videantur, nõ superiorem sed æqualem vel etiam inferiorem locum teneant. Hęc vero & iuste & iniuste possunt appeti. Nã qui sunt inferiores vt sint pares, & qui pares sunt, vt superiores sint, seditiones excitant. Quemadmodum igitur affecti sint authores seditionnm, dictum est.

In [9] his autem quorum gratia seditiones excitantur, numerantur quæstus & honor & his contraria. Etenim vt dedecus ac damnum vel suum vel amicorum homines effugiant, remp. commouent & perturbant. Motionũ vero caussę atque origines, vnde & ciues eo modo, qui descriptus est, afficiũtur atque animãtur & ob eas res, quæ propositæ sunt, septem quodammodo, quodã etiam modo plures commemorantur: quarum duæ quidem sunt eędem cum iis, quę dicta sunt, non tamen simili modo. Quæstus enim atque honoris gratia homines inter se dissident, non vt iis ipsi fruantur, sicuti præceptum est antea, sed quod videant hos iure, illos iniuria rebus his abundantiores & ornatiores esse. In his etiam cauſ-

9 Tertia pars de caussis impellẽtibus, quæstu, honore, iniuria, metu, exsuperãtia contemptu, immodica amplificatione cõtentione negligentia, re parua dissimilitudine in quibus deinde singulis explicandis lõga oratio est, omnia autẽ inæqualitate continẽtur, & partes ipse parum sunt inter se distinctæ.

sis ponitur iniuria, metus, exuperãtia, cõtemptus, amplificatio supra modum: Itemque alia ratione, contentio, negligentia, parua res dissimilitudo.

διὰ ὕβριν, διὰ φόβον, διὰ ὑπεροχὴν, διὰ καταφρόνησιν, διὰ αὔξησιν τὴν παρὰ τὸ ἀνάλογον. ἔτι δὲ ἄλλον τρόπον, δι' ἐριθείαν, δι' ὀλιγωρίαν, διὰ μικρότητα, δι' ἀνομοιότητα.

CAP. III.

ΚΕΦ. γ.

10 Iniuria & quæstus seditionem faciũt vexato per auaritiam magistratuum populo.

QVo [10] è numero quam vim habeãt & quas tumultuũ caussas iniuria & quæstus, fere satis apertum est. Nam cum magistratus insolescunt, & res suas immoderatius amplificant, tum ciuiũ motus inter se & contra rẽp. fiunt, quæ talem magistratibus potentiam permittat. Quæstus autem cupiditas nunc in priuatis rebus, nunc in publicis versatur.

11 Honor seditionis caussa, cũ alii despiciantur iuste, alii honorantur.

Nec [11] etiam est obscurũ, quid honor valeat, & quantas turbas efficiat. Nam qui spreti & inhonorati iacẽt, cũ honoratorum splendorem ac dignitatem intuẽtur, perturbant omnia. Quæ quidẽ iniusta sunt quando contra rationem merita, iusta autẽ quando pro ratione, quidam honore vel infamia afficiuntur.

12 Exuperantia seditionis caussa propter nimias & inuidiosas opes.

[12] Exuperantia vero seditionis origo est, cum alicuius aut plurium maiores o-

ΤΟύτων [10] δὲ, ὕβρις μὲν καὶ κέρδος τίνα ἔχουσι δύναμιν, καὶ πῶς αἴτια, σχεδόν ἐστι φανερόν. ὑβριζόντων τε γὰρ τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ πλεονεκτούντων, στασιάζουσι καὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸς τὰς πολιτείας τὰς διδούσας τὴν ἐξουσίαν. ἡ δὲ πλεονεξία γίνεται, ὁτὲ μὲν ἀπὸ τῶν ἰδίων, ὁτὲ δὲ ἀπὸ τῶν κοινῶν.

[11] δῆλον δὲ καὶ ἡ τιμὴ, καὶ τί δύναται, καὶ πῶς αἰτία στάσεως· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀτιμαζόμενοι, καὶ ἄλλους ὁρῶντες τιμωμένους, στασιάζουσι· ταῦτα δὲ, ἀδίκως μὲν γίνεται, ὅταν παρὰ τὴν ἀξίαν ἢ τιμῶνταί τινες, ἢ ἀτιμάζωνται· δικαίως δὲ, ὅταν κατὰ τὴν ἀξίαν·

[12] δι' ὑπεροχὴν δὲ, ὅταν τις ἢ τῇ δυνάμει μείζων, ἢ εἷς, ἢ πλείους, ἢ κατὰ τὴν πόλιν

καὶ τὴν

καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πολιτεύματος. γίνεσθαι γὰρ εἴωθεν ἐκ τῶν τοιούτων μοναρχία, ἢ δυναστεία. διὸ ἐνιαχοῦ εἰώθασιν ὀστρακίζειν· οἷον ἐν Ἄργει καὶ Ἀθήνησι. καί τοι βέλτιον ἐξ ἀρχῆς ὁρᾶν, ὅπως μὴ ἐνέσονται τοσοῦτον ὑπερέχοντες, ἢ ἐάσαντας γενέσθαι, ἰᾶσθαι ὕστερον.

13 διὰ δὲ φόβον στασιάζουσιν οἵ τε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην· καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι· ὥσπερ ἐν Ῥόδῳ συνέστησαν οἱ γνώριμοι ἐπὶ τὸν δῆμον, διὰ τὰς ἐπιφερομένας δίκας.

14 διὰ καταφρόνησιν δὲ καὶ στασιάζουσι, καὶ ἐπιτίθενται· οἷον, ἔν τε ταῖς ὀλιγαρχίαις, ὅταν πλείους ὦσιν οἱ μὴ μετέχοντες τῆς πολιτείας· κρείττους γὰρ οἴονται εἶναι· καὶ ἐν ταῖς δημοκρατίαις οἱ εὔποροι, καταφρονήσαντες τῆς ἀταξίας καὶ ἀναρχίας· οἷον καὶ ἐν Θήβαις μετὰ τὴν ἐν Οἰνοφύτοις μάχην, κακῶς πολιτευομένων, ἡ δημοκρατία διεφθάρη. καὶ ἡ Μεγαρέων, δι' ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν ἡττηθέντων. καὶ ἐν

pes fuerint, quam ciuitas aut reip. facultas ferre possit. Hinc enim monarchia & dynastia solet existere, & nonnullis locis ostracismus ob id inualuit, vt Argis & Athenis. Atqui fuerit vtilius ab initio prouidere ne quisquã re vna aliqua tantum prętstet & excellat, quam vbi permiseris remedium postea quærere.

13 Metu porro homines ad concitandum tumultum aggrediuntur, & qui ipsi aliis iniuriam fecerint, ne supplicio afficiantur & qui ab aliis futuram iniuriam metuunt, vt malis impendentibus occurrant atque anteuertãt. Quod Rhodi accidit, cum nobilitas iudicii & damnationis metu in plebem coniurauit.

13 Metus seditionis caussa vt malum impendens effugiatur.

14 Contemptu etiam irritati ciues seditionem atque impetum faciunt, vt in Oligarchiis, cum fuerint complures publicorum honorũ expertes. Namque se præstantiores esse qui diuitiis abundant ac potentiores arbitrantur. Atque etiam diuites in Democratiis dum ciuitatem sine ordine sine magistratu fluctuantem & periclitantem securi despiciunt, mutationum caussæ sunt, vt Thebis post prælium apud

14 Contemptus seditionis caussa dupliciter primo, cum primarii despiciũtur, vt populo ante de honore, secũdo cum despiciunt iidem remp.

de quo Plato in epitaphio

Enophytos commissum, quũ respub. male gereretur, Democratia periit, & Megaris cum propter ciuium confusionem magistratuũque cõtemptionem ciuitas victa est & afflicta: & Syracusidis ante tyrannidem Gelonis: Rhodi quoque Democratia ante defectionem concidit.

15 Immodica amplificatio, quomodo mutationis caussa sit, similitudine & exemplis declaratur, quod Oligarchia in Democratiam & Democratia in Oligarchiam hac caussa cõmutetur.

15 Immodica vero & immoderata rerũ suarum amplificatio rempublic. euertit. Quemadmodum enim corpus constat ex partibus, quas necesse est quidem æquabili proportione augeri, vt symmetria, id est apta membrorum & decora compactio compositioque seruetur, sin minus corrumpitur & interit, vt si pes quatuor cubitorum fuerit, reliquum corpus duorum palmorum: Interdum etiam in diuersi animãtis speciem ac formam commutetur, si non solum quantitate sed etiam qualitate vehementius & immoderatius augeatur. Sic ciuitas è partibus efficitur, quarum aliqua per sæpe imprudentibus nec animaduertentibus ciuibus supra modum crescat & amplificetur, vt inopum in Democratiis & timocratiis multitudo. Quod interdum fortuito quodam casu temerarioque accidit, vt Tarenti cum magna pars nobilitatis afflicta atque interempta esset, non multo post Medorum bellum

Συρακούσαις, περὶ τὴν Γέλωνος τυραννίδος. καὶ ἐν Ῥόδῳ ὁ δῆμος, περὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

15 γίνονται δὲ καὶ δι' αὔξησιν τὴν παρὰ τὸ ἀνάλογον μεταβολαὶ τῶν πολιτειῶν. ὥσπερ γὰρ σῶμα ἐκ μερῶν σύγκειται, καὶ δεῖ αὐξάνεσθαι ἀνάλογον, ἵνα μένῃ συμμετρία· εἰ δὲ μὴ, φθείρεται· ὅταν, ὁ μὲν ποὺς, τεττάρων πηχῶν ᾖ· τὸ δὲ ἄλλο σῶμα δυοῖν σπιθαμαῖν· ἐνίοτε δὲ, κἂν εἰς ἄλλου ζώου μεταβάλλοι μορφὴν, εἰ μὴ μόνον κατὰ τὸ ποσὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιὸν αὐξάνοιτο παρὰ τὸ ἀνάλογον· οὕτω καὶ πόλις σύγκειται ἐκ μερῶν, ὧν πολλάκις λανθάνει τι αὐξανόμενον· οἷον, τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος ἐν ταῖς δημοκρατίαις καὶ πολιτείαις. συμβαίνει δὲ ἐνίοτε τοῦτο καὶ διὰ τύχας· οἷον, ἐν Τάραντι ἡττηθέντων καὶ ἀπολομένων πολλῶν γνωρίμων ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων, μικρὸν ὕστερον

στερον τῶν Μηδικῶν, δημοκρατία, ἐγένετο ἐκ πολιτείας. 16 καὶ ἐν Ἄργει, τῶν ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἀπολομένων ὑπὸ Κλεομένους τοῦ Λάκωνος, ἠναγκάσθησαν παραδέξασθαι τῶν περιοίκων τινάς. καὶ ἐν Ἀθήναις ἀτυχούντων πεζῇ, οἱ γνώριμοι ἐλάττους ἐγένοντο, διὰ τὸ ἐκ καταλόγου στρατεύεσθαι ὑπὸ τὸν Λακωνικὸν πόλεμον. συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς δημοκρατίαις· ἧττον δέ. πλειόνων γὰρ τῶν ἀπόρων γινομένων, ἢ τῶν οὐσιῶν αὐξανομένων, μεταβάλλουσιν εἰς ὀλιγαρχίας καὶ δυναστείας.

17 μεταβάλλουσι δὲ αἱ πολιτεῖαι καὶ ἄνευ στάσεως, διά τε τὰς ἐριθείας, ὥσπερ ἐν Ἡραίᾳ· ἐξ αἱρετῶν γὰρ διὰ τοῦτο ἐποίησαν κληρωτάς, ὅτι ᾕρουν τοὺς ἐριθευομένους·

18 καὶ δι' ὀλιγωρίαν, ὅταν ἐάσωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς κυρίας παριέναι τοὺς μὴ τῆς πολιτείας φίλους· ὥσπερ ἐν Ὠρεῷ κατελύθη ἡ ὀλιγαρχία τῶν ἀρχόντων γενομένους Ἡρακλεοδώρου, ὃς ἐξ ὀλιγαρχίας πολιτείαν καὶ δημοκρατίαν κατεσκεύασεν.

bellum tempore Iapyges à sua politia Democratiam fecerunt, & Argis [16] cũ hebdome cæsus esset exercitus à Cleomene Lacedæmonio, coacti sunt quosdam periæcos ciuitate donare. Et Athenis cum terra pugnaretur infœliciter, nobilitas populo succubuit, quia ad Laconicũ bellum delectu habito conscriberetur. Quod etiam in Democratiis accidit, quanquam rarius. Nam cum fuerint multi locupletati & facultatibus amplificati, tum Democratiæ in Oligarchias & Dynastias mutari solent. [17] Commutantur etiam resp. sine seditione quod aliquando fit contentione, sicut Hereæ contigit, cum magistratus faciendi ratio à suffragiis ad sortes traducta est, quod antea ambitiosi duntaxat homines & contentiosi legerentur.

16 Græce est ἑβδόμῃ quod septimũ diẽ significare potest, melius de loco proprio intelligetur.
Interpone hic locum, Quem etiam resp. fol. 321.
17 contentionis exemplum.

[18] Aliquando negligentia & non curantia quædam: cũ honores publici hominibus, qui præsentem reip. statum non ament permittuntur, quemadmodum Orei Oligarchia euersa est cum Heracleodorus magistratum adeptus esset. Ex Oligarchia nẽpe Timocratiam aut Democratiam constituit.

18 Negligentiæ exemplum.

19 Paruæ rei exemplum. Locus hic de dissimilitudine ciuium tractatur à Platone 4. legum.

20 Declaratur recto exemplis dissimilitudo, & ad eam eandem refertur tota inæqualitatis caussa, & eadem etiam exempla de superiore loco repetuntur.

19 Alioquin re aliqua parua & exigua, quia frequẽter eueniat, vt parua re cõtempta, magna morum & institutorum mutatio consequatur. Vt Ambraciæ, paruus initio censsus fuit, tandẽ nullo, censu magistratus facti sunt, cũ id despiceretur, quasi parum & nihilum res eadẽ sit, aut certe inter parum & nihilum nihil admodum intersit. 20 Seditionis autẽ segetem materiamque continet gentis ac generis dissimilitudo, donec ad vnam similitudinẽ & consensionem populus adducatur. Vt enim non ex quauis multitudine, sic nõ in quouis tempore ciuitas efficitur. Quapropter quicumque adhuc inquilinos & aduenas in ciuitatẽ acceperunt, hi fere seditionib. agitati sunt: Vt Achei cum Træzeniis Sybarim, vna quidem habitarunt, verum cum numero & multitudine postea vincerent, Træzenios ipsos expulerunt, vnde etiam Sybaritæ calamitatem acceperunt, cum Thurios in ciuitatem admisissent. Nam cum agri tanquam sui maiorem sibi partẽ sumerẽt, prælio cæsi fugatique sunt. Sic Byzantiis aduenæ cum insidias facere cogitarẽt, in ipso scelere deprehẽsi, armis eie-

19 ἔτι διὰ τὸ παρὰ μικρόν. λέγω δὲ παρὰ μικρόν, ὅτι πολλάκις λανθάνει μεγάλη γινομένη μετάβασις τῶν νομίμων, ὅταν παρορῶσι τὸ μικρόν. ὥσπερ ἐν Ἀμβρακίᾳ μικρὸν ἦν τὸ τόμημα· τέλος δ' οὐθενὸς ἦρχον· ὡς ἔγγιον ἢ μηθὲν διαφέρον τοῦ μηθὲν τὸ μικρόν.

20 στασιωτικὸν δὲ καὶ μὴ ὁμόφυλον, ἕως ἂν συμπνεύσῃ. ὥσπερ γὰρ οὐδ' ἐκ τοῦ τυχόντος πλήθους πόλις γίγνεται, οὕτως οὐδ' ἐν τῷ τυχόντι χρόνῳ. διὸ ὅσοι ἤδη συνοίκους ἐδέξαντο ἢ ἐποίκους, οἱ πλεῖστοι ἐστασίασαν· οἷον, Τροιζηνίοις Ἀχαιοὶ συνῴκησαν Σύβαριν· εἶτα πλείους οἱ Ἀχαιοὶ γενόμενοι, ἐξέβαλον τοὺς Τροιζηνίους. ὅθεν τὸ ἄγος συνέβη τοῖς Συβαρίταις. καὶ ἐν Θουρίοις Συβαρῖται τοῖς συνοικήσασι. πλεονεκτεῖν γὰρ ἀξιοῦντες, ὡς σφετέρας τῆς χώρας, ἐξέπεσον. καὶ Βυζαντίοις οἱ ἔποικοι ἐπιβουλεύοντες φωραθέντες, ἐξέπεσον διὰ μάχης· καὶ Ἀντισσαῖοι τοὺς Χίων φυγάδας εἰσδεξάμενοι, διὰ μάχης ἐξέβαλον· Ζαγκλαῖοι δὲ Σαμίους ὑπο-

cti & ex-

δεξάμενοι, ἐξέπεσον καὶ αὐτοί. καὶ Ἀπολλωνιᾶται οἱ ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι, ἐστασίασαν. καὶ Συρακούσιοι μετὰ τὰ τυραννικά, τοὺς ξένους καὶ τοὺς μισθοφόρους πολίτας ποιησάμενοι, ἐστασίασαν, καὶ εἰς μάχην ἦλθον. καὶ Ἀμφιπολῖται, δεξάμενοι Χαλκιδέων ἀποίκους, ἐξέπεσον ὑπὸ τούτων οἱ πλεῖστοι αὐτῶν. στασιάζουσι δέ, ἐν μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις οἱ πολλοί, ὡς ἀδικούμενοι, ὅτι οὐ μετέχουσι τῶν ἴσων, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἴσοι ὄντες· ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις οἱ γνώριμοι, ὅτι μετέχουσι τῶν ἴσων, οὐκ ἴσοι ὄντες. [21] στασιάζουσι δὲ ἐνίοτε αἱ πόλεις καὶ διὰ τοὺς τόπους, ὅταν μὴ εὐφυῶς ἔχῃ ἡ χώρα πρὸς τὸ μίαν εἶναι πόλιν· οἷον ἐν Κλαζομεναῖς οἱ ἐπὶ Χύτρῳ, πρὸς τοὺς ἐν νήσῳ· καὶ Κολοφώνιοι, καὶ Νοτιεῖς. καὶ Ἀθήνησιν οὐχ ὁμοίως εἰσίν, ἀλλὰ μᾶλλον δημοτικοὶ οἱ τὸν Πειραιᾶ οἰκοῦντες τῶν τὸ ἄστυ. [22] ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς πολέμοις αἱ διαβάσεις τῶν ὀχετῶν, καὶ τῶν πάνυ σμικρῶν, διασπῶσι τὰς φάλαγγας, οὕτως

cti & expulsi sunt. Sic ab Antisseis Chiorũ exules cum in in vrbẽ recepti fuissent, prælio expulsi & fugati sunt: cõtra Zanclei à Samiis cum eos in ciuitatẽ suscepissent, eiecti sunt. Et Apolloniatæ qui põtum Euxinũ accolũt, susceptis aduenis in seditionẽ inciderunt: Et Syracusani Tirãnis liberati, cũ peregrinos & mercenarios ciuitate donassent, seditionũ & bellorũ ciuilium fluctib. iactati sunt: Et Amphipolitæ Chalcidensiũ colonis acceptis oẽs ab iis fere cęsi sunt & exterminati: Seditiones quidẽ vulgus in Oligarchicis efficit, tãquam iniuriã patiatur, qa nõ ęquas in rep. partes obtineat: quẽadmodũ dictũ est antea, cum sibi par esse videatur. In Democratiis vero nobilitas tumultus cõcitat, cũ cæteris æquat̃, cũ tamen se superiorẽ esse iudicet.[21] Discordiarũ ẽt semina p̃bet vrbib. earũ locus & situs, si regionis natura nõ satis est ad vnã vrbẽ cõstituendã idonea. Vt Clazomenis dissensio est iis qui Cytrũ incolũt, aduersus insulanos, & Colophoniis aduersus Notiẽses. Nec Athenis simili sũt animo ciues, sed magis sunt Democratici, qui Piræũ, quã qui vrbẽ habitant.[22] Nã sicut in bellis traiectiones fossarũ, quãuis exiguarũ phalãges & militũ ordines disturbãt:

21 dissimilitudo loci tribus exẽplis declarata.

22 Concludit dissimilitudinis expositione.

sic omnis differentia dissimilitudoque dissensionem facere videtur. Maximum igitur fortasse dissidium fuerit virtuti cum improbitate: deinde opibus cum paupertate, Itemque aliud alio maius. Quo in genere continetur ea caussa quam diximus.

CAP. IV.

[23] *Colliguntur deinceps multa seditionum exempla quæ ad superiores caussas referri possunt, sed prima de amoribus de patrimonii diuisione, de violatis aut spretis nuptiis, ad iniuriam pertinent.*

EXCITANTVR [23] autem seditiones nõ ob leuem caussam, tametsi è re leuissima plerumq; oriantur. Magnarum siquidem rerũ gratia decertatur armis. Exiguæ autem seditiones valde ac vehementer augentur ac corroborantur, cum inter summos & potentes viros oriuntur: quod Syracusis quõdam accidit: duorum enim adolescentulorum, (qui tum in magistratu erant) propter amores discordia remp. perdidit. Nam cum alter peregre abesset, quidam eius familiaris amasium ipsius sibi conciliauit: contra autem ille huic infensus, vxorem eius ad se pellexit, vnde magistratibus in has & illas partes distractis tota ciuitas seditionibus afflicta est.

[24] Quapropter hor malorum principiis est occurren-

ἔοικε πᾶσα διαφορὰ ποιεῖν διάστασιν. μεγίστη μὲν οὖν ἴσως διάστασις, ἀρετὴ καὶ μοχθηρία· εἶτα πλοῦτος καὶ πενία· καὶ οὕτω δὴ ἑτέρα ἑτέρας μᾶλλον· ὧν μία καὶ ἡ εἰρημένη ἐστί.

ΚΕΦ. δ.

ΓΙγνονται μὲν οὖν αἱ στάσεις οὐ περὶ μικρῶν, ἀλλ' ἐκ μικρῶν· στασιάζουσι δὲ περὶ μεγάλων. μάλιστα δὲ καὶ αἱ μικραὶ ἰσχύουσιν, ὅταν ἐν τοῖς κυρίοις γίνωνται· οἷον συνέβη καὶ ἐν Συρακούσαις ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις· μετέβαλε γὰρ ἡ πολιτεία ἐκ δύο νεανίσκων στασιασάντων, ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντων, περὶ ἐρωτικὴν αἰτίαν· θατέρου γὰρ ἀποδημοῦντος, ἑταῖρος ὤν τις, τὸν ἐρώμενον αὐτοῦ ὑπεποιήσατο. πάλιν δ' ἐκεῖνος τούτῳ χαλεπήνας, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀνέπεισεν, ὡς αὐτὸν ἐλθεῖν. ὅθεν προσλαμβάνοντες τοὺς ἐν τῷ πολιτεύματι, διεστασίασαν πάντας.

[24] διόπερ ἀρχομένων εὐλαβεῖσθαι δεῖ τῶν τοιούτων, καὶ

δια-

διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων στάσεις. ἐν ἀρχῇ γὰρ γίγνεται τὸ ἁμάρτημα· ἡ δ' ἀρχὴ λέγεται ἥμισυ εἶναι παντός. ὥστε καὶ τὸ ἐν αὐτῇ μικρὸν ἁμάρτημα ἀνάλογόν ἐστι πρὸς τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσιν. ὅλως δὲ αἱ τῶν γνωρίμων στάσεις συναπολαύειν ποιοῦσι καὶ τὴν ὅλην πόλιν. οἷον, ἐν Ἑστιαίᾳ συνέβη μετὰ τὰ Μηδικά, δύο ἀδελφῶν περὶ τῆς τῶν πατρῴων νομῆς διενεχθέντων. ὁ μὲν γὰρ ἀπορώτερος, ὡς οὐκ ἀποφαίνοντος θατέρου τὴν οὐσίαν, οὐδὲ τὸν θησαυρὸν, ὃν εὗρεν ὁ πατὴρ, προσήγετο τοὺς δημοτικούς. ὁ δ' ἕτερος, ἔχων οὐσίαν πολλὴν, τοὺς εὐπόρους. καὶ ἐν Δελφοῖς ἐκ κηδείας γενομένης διαφορᾶς, ἀρχὴ πασῶν ἐγένετο τῶν στάσεων τῶν ὕστερον. ὁ μὲν γὰρ, οἰωνισάμενός τι σύμπτωμα ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὴν νύμφην, οὐ λαβὼν ἀπῆλθεν· οἱ δ', ὡς ὑβρισθέντες, ἐνέβαλον τῶν ἱερῶν χρημάτων, θύοντος· κἄπειτα ὡς ἱερόσυλον ἀπέκτειναν. καὶ περὶ Μιτυλήνην δὲ ἐξ ἐπικλήρων στάσεως γενομένης, πολλῶν ἐγένετο ἀρχὴ κακῶν, καὶ τοῦ πο-

dum & principum ac potentum virorum diſſidium placandum & conciliandum. In principio enim tum peccatur: at principium dicitur eſſe dimidium totius Quapropter quod in eo offenſum peccatumque fuerit, reliquarum partium peccatis & offenſionibus æquali proportione reſpondet. Deniq; clarorum & illuſtrium virorum cõtentiones & diſcordiæ totam ciuitatẽ ſecum trahunt: vt Heſtiææ, poſt euerſam Democratiam accidit duob. fratribus, de patrimonii diuiſione inter ſe diſſidentibus. Nam cum alter (cuius opes minores eſſent) altero veluti patrimonium non edente nec exhibente theſaurum, quem pater inueniſſet, plebem ſibi aduerſus fratrẽ conciliauit: Alter (qui locupletior erat) locupletorum auxilium ſibi adiunxit. Idẽque delphis accidit. Nam cũ propinquitatis cauſſa, diſſenſio orta eſſet, ea principium fuit omnium ſeditionũ, quæ poſtea ſequutæ ſunt. Nam cum ſponſus ſiniſtrum aliquid & triſte auguratus ad vxorem acceſſiſſet, eam ducere noluit, vnde ſpõſæ propinqui velut iniuria laceſſiti, ſponſo ſacrificanti de ſacris pecuniis aliquid iniecerunt

eaque occasione tanquam sacrilegũ oppresserũt. Quod idem Mytilenis, cũ propter opulentas quasdam puellas dissensio extitisset, initium fuit multarum calamitatum & sacri aduersus Athenienses belli, In quo Paches Mytilenas ipsas expugnauit. Nã cũ Timophanes homo quidam prædiues & abundans duas puellas reliquisset, easque Doxander filiis suis petiuisset nec impetrasset, seditionis author fuit: & Athenienses (quorum ciuitati publice hospes erat) ad bellum sollicitauit. Atque etiam apud Phocenses, cum ob puellam magnis hæreditatum successionib. copiosam, dissidium inter Mnaseam Mnesonis patrem, & Euthicratem Onomarchi patrem natum esset, hoc dissidium sacri belli Phocensibus initium attulit. Simili de caussa mutata est Epidamni resp. ob nuptias. Cum enim quidam filiam despondisset isq; à sponsi patre, tum de magistratibus vnum gerẽte mulctatus esset, tanquam violatus cum priuatus, quibus remp. capessere non licebat, coniurationem fecit.

λέμου τοῦ πρὸς Ἀθηναίους, ἐν ᾧ Πάχης ἔλαβε τὴν πόλιν αὐτῶν. Τιμοφάνους γὰρ, τῶν εὐπόρων τινὸς, καταλιπόντος δύο θυγατέρας, ὁ περιωσθεὶς, καὶ οὐ λαβὼν τοῖς υἱέσιν αὐτοῦ, Δόξανδρος, ἦρξε τῆς στάσεως· καὶ τοὺς Ἀθηναίους παρώξυνε, πρόξενος ὢν τῆς πόλεως. καὶ ἐν Φωκεῦσιν δὲ ἐξ ἐπικλήρου στάσεως γενομένης περὶ Μνασέαν τὸν Μνήσωνος πατέρα, καὶ Εὐθυκράτη τὸν Ὀνομάρχου, ἡ στάσις αὕτη ἀρχὴ τοῦ ἱεροῦ πολέμου κατέστη τοῖς Φωκεῦσι. μετέβαλε δὲ καὶ ἐν Ἐπιδάμνῳ ἡ πολιτεία ἐκ γαμικῶν. ὑπομνηστευσάμενος γάρ τις θυγατέρα, ὡς ἐζημίωσεν αὐτὸν ὁ τοῦ ὑπομνηστευθέντος πατὴρ, γενόμενος τῶν ἀρχόντων, ἅτερος συμπαρέλαβε τοὺς ἐκτὸς τῆς πολιτείας, ὡς ἐπηρεασθείς.

25 Sex proxima exempla ad exuperantiam & immodicã amplificationẽ pertinent. Primum scriptum est ex tertio legum. Platonis, vbi plenissime narratur.

25 Quin etiam respubl. & in Oligarchiã & Democratiam & Timocratiam commumutantur si quis magistratus, vel si qua omnino pars ciuitatis, insi-

25 μεταβάλλουσι δὲ καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν, καὶ εἰς δῆμον, καὶ εἰς πολιτείαν, ἐκ τοῦ εὐδοκιμῆσαί τι, ἢ αὐξηθῆναι ἢ ἀρχεῖον,

χεῖον, ἢ μόριον τῆς πόλεως· οἷον ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴ, εὐδοκιμήσασα ἐν τοῖς Μηδικοῖς, ἔδοξε συντονωτέραν ποιῆσαι τὴν πολιτείαν. καὶ πάλιν ὁ ναυτικὸς ὄχλος, γενόμενος αἴτιος τῆς περὶ Σαλαμῖνα νίκης, καὶ διὰ ταύτης, τῆς ἡγεμονίας, διὰ τὴν κατὰ θάλατταν δύναμιν, τὴν δημοκρατίαν ἰσχυροτέραν ἐποίησε. καὶ ἐν Ἄργει οἱ γνώριμοι εὐδοκιμήσαντες περὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην τὴν πρὸς Λακεδαιμονίους, ἐπεχείρησαν καταλύειν τὸν δῆμον. καὶ ἐν Συρακούσαις ὁ δῆμος αἴτιος γενόμενος τῆς νίκης τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς Ἀθηναίους, ἐκ πολιτείας εἰς δημοκρατίαν μετέβαλε. καὶ ἐν Χαλκίδι Φόξον τὸν τύραννον μετὰ τῶν γνωρίμων ὁ δῆμος ἀνελὼν, εὐθὺς εἴχετο τῆς πολιτείας. καὶ ἐν Ἀμβρακίᾳ πάλιν ὡσαύτως Περίανδρον συνεκβαλὼν τοῖς ἐπιθεμένοις ὁ δῆμος τὸν τύραννον, εἰς ἑαυτὸν περιέστησε τὴν πολιτείαν. καὶ ὅλως δὴ δεῖ τοῦτο μὴ λανθάνειν, ὡς οἱ δυνάμεως αἴτιοι γενόμενοι, καὶ ἰδιῶται, καὶ ἀρχαὶ, καὶ φυλαὶ, καὶ ὅλως

tis, insigni aliqua laude gloriaque augeatur, vt in Areopago cum ex Persarum Medorumque prælio, Senatus magnam laudem esset adeptus, visus est remp. ad maiorem seueritatem traducere. contra vero cum nautica turba victoriam apud Salamina peperisset, tum propter eius victoriæ principatum, tum propter etiam maris imperium, Democratiam firmiorē validioremq; reddidit. Sic Argis nobiles, quoniam ex ea pugna, quæ Mātineæ contra Lacedemonios commissa est, magnam laudē reportassent, Democratiam peruertere conati sunt. Et Syracusis populus cum victoriæ de bello aduersus Athenienses gesto author extitisset, ex Timocratia seu politia remp. in Democratiam mutauit. Atque etiam Chalcide, cum populus Phoxum tyrannū cumq; tyranno nobiles eiecisset, rempub. protinus occupauit. Itemq; Ambraciæ similiter populus expulso Periandro tyranno, tyrannique fautoribus, remp. sibi ipsi vendicauit: denique illud est tenendum quod qui potentiæ atque authoritatis authores extiterint, siue priuati, siue magistratus, siue tribus, siue (vt vno nomi-

ne dicam) quæuis pars ciuitatis ac multitudo, seditionẽ faciũt. Aut enim qui horum gloriæ inuident, ciuitatem commouent, aut etiam hi ipsi propter excellentiam ac præstantiam suam cum cæteris æquari se moleste ferunt.

μέρος καὶ ὁποιονοῦν πλῆθος, στάσιν κινοῦσιν. ἢ γὰρ οἱ τούτοις φθονοῦντες τιμωμένοις, ἄρχουσι τῆς στάσεως· ἢ οὗτοι, διὰ τὴν ὑπεροχὴν, οὐ θέλουσι μένειν ἐπὶ τῶν ἴσων.

26 *Tertium genus seditionum sine exemplis, item ad exuperantiam & amplificationem referri potest.*

26 Euertuntur etiam respub. quando partes ciuitatis (quæ videntur esse cõtrariæ) inter se adæquantur: vt opulenti & plebeii: Mediocres autem inter eos vel pauci vel omnino nulli. Etenim si pars altera valde superet, aduersus eam (quam constet esse potentiorem) reliqua minime contendet.

26 κινοῦνται δὲ αἱ πολιτεῖαι, καὶ ὅταν τἀναντία εἶναι δοκοῦντα μέρη τῆς πόλεως, ἰσάζῃ ἀλλήλοις· οἷον οἱ πλούσιοι καὶ ὁ δῆμος· μέσον δὲ, ἢ μικρὸν, ἢ μηδὲν πάμπαν. ἂν γὰρ πολὺ ὑπερέχῃ ὁποτερονοῦν τῶν μερῶν πρὸς τὸ φανερῶς κρεῖττον, τὸ λοιπὸν οὐ θέλει κινδυνεύειν.

27 *Consectariũ quare nulla sit à bonis viris seditio,*

27 Itaque viri boni & virtute præstãtes seditionẽ non faciũt: cum multis enim improbis comparati valde pauci fuerint. Quapropter (vt semel concludã) in omnibus rebusp. & seditionũ & mutationum principia eiusmodi sunt.

27 διὸ καὶ οἱ κατ' ἀρετὴν διαφέροντες οὐ ποιοῦσι στάσιν, ὡς εἰπεῖν· ὀλίγοι γὰρ γίγνονται πρὸς πολλούς. καθόλου μὲν οὖν περὶ πάσας τὰς πολιτείας αἱ ἀρχαὶ καὶ αἰτίαι τῶν στάσεων καὶ τῶν μεταβολῶν, τοῦτον ἔχουσι τὸν τρόπον.

28 *Declarantur ad extremum duæ caussæ summæ primarum publicarum vis & fraus, & vtraque duplex.*

29 *Disputatum est adhuc de generalibus mutationum ciuilium caussis. Sequitur specialis do-*

28 Mutantur etiam resp. interdum quidem vi, interdum autẽ fraude: vi, aut statim ab initio, aut postea necessitate imposita. Est etiam sane fraus duplex: alias enim per fraudẽ seductis ciuibus & consentientibus respublica commutatur: tum vero repugnantibus iisdem & in-

28 κινοῦσι δὲ τὰς πολιτείας, ὁτὲ μὲν, διὰ βίας. ὁτὲ δὲ, δι' ἀπάτης. διὰ βίας μὲν, ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἢ ὕστερον ἀναγκάζοντες. καὶ γὰρ ἡ ἀπάτη διττή. ὁτὲ μὲν γὰρ ἐξαπατήσαντες τὸ πρῶτον, ἑκόντων μεταβάλλουσι τὴν πολιτείαν·

εἶθ'

ἔπειθ᾽ ὕστερον βίᾳ κατέχουσι ἀκόντων· οἷον ἐπὶ τῶν τετρακοσίων τὸν δῆμον ἐξηπάτησαν, φάσκοντες τὸν βασιλέα χρήματα παρέξειν πρὸς τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους· ψευσάμενοι δέ, κατέχειν ἐπειρῶντο τὴν πολιτείαν. ὁτὲ δὲ ἐξ ἀρχῆς τε πείσαντες, καὶ ὕστερον πάλιν πεισθέντων, ἑκόντων ἄρχουσιν αὐτῶν. ἁπλῶς μὲν οὖν περὶ πάσας τὰς πολιτείας, ἐκ τῶν εἰρημένων συμβέβηκε γίγνεσθαι τὰς μεταβολάς.

inuitis imperatur, vt in quadringentorũ dominatu contigit, qui cum populum initio fefellissent quod affirmarent regem pecunias ad bellum contra Lacedæmonios suppeditaturum tandem his dolis inducto populo, occupare remp. conati sunt: Alias autem cum initio statum reipub. commutandum persuasermt, etiam postea ciuib. in ea persuasione manentib. principatum ac dominatum arripiunt. His igitur in vniuersum caussis omnium rerumpubl. mutationes accidunt.

Ɖtrina de sp[illegible] singularum rerump mutationib. Incipit aūt Aristoteles [illegible] fuso ordine ab vltima rep [illegible] est Democratia. Ordo erat vt de iustis rebusp. [illegible] gno, Aristocratia, politia primum: tū de iniustis, Tyrannide, Oligarchia, Democratiaq; diceretur similis confusio fuit, lib. 4 Democratiæ, &c.

ΚΕΦ. ε.

CAP. V.

Καθ᾽ 29 ἕκαστον δὲ εἶδος πολιτείας ἐκ τούτων μερίζοντας, τὰ συμβαίνοντα δεῖ θεωρεῖν. αἱ μὲν οὖν δημοκρατίαι μάλιστα μεταβάλλουσι διὰ τὴν τῶν δημαγωγῶν ἀσέλγειαν. τὰ μὲν γὰρ, ἰδίᾳ συκοφαντοῦντες τοὺς τὰς οὐσίας ἔχοντας, συστρέφουσιν αὐτούς. συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος· τὰ δέ, κοινῇ τὸ πλῆθος ἐπάγοντες. καὶ τῶν τὸ ἐπὶ πολλῶν ἄν τις ἴδοι γιγνόμενον οὕτω. καὶ γὰρ ἐν Κῷ ἡ δημοκρατία

PARTITIS 29 igitur rerump generib. ac diuisis considerãdum iam erit quid singulis accidat, Democratiæ pręcęteris quidem caussis maxime commutãtur ob improbitatem hominũ popularium. Nam & priuatim calumniando, & publice populum concitando fortunatos & opulẽtos homines (aggregat enim & coniũgit vel inimicissimos cõmunis metus) ad coitionem ipsos inter se & coniurationẽ faciẽdum impellũt. Quarũ rerũ exẽpla permultis locis intueri licet.

Triplex eius est mutatio in Oligarchiã & extremam Democratiam. Primã Democratiæ mutatio est in Oligarchia per δημαγωγοὺς quib. diuites irritentur, & ad coniurandum impellantur. Sex exempla hic sunt quæ ad iniuriam referri possunt, & mox ad genera duo reuocatur. δημαγωγὸς, quem populare popularis [illegible] ieciatorem populi ducem populi assentatorē magistrum [illegible] ctorem [illegible] e timus, Græca tã[illegible] [illegible] significantior.

Nam in Choo cum tales auræ popularis improbos aucupes hæc haberet inſula, Democratia nobilium conſpiratione afflicta & ſublata eſt: Itemque Rhodi. Nã cum populi duces ſtipendia auerterent, atque inter ſe diuiderent, ob eam cauſſam debita trierarchis præmia perſolui prohibebant.

30 Hic locus Græce integro non eſt.

30 Trierarchæ vero ſtipendiis licet fraudati, cum lege nihilominus nauigare cogerẽtur, veriti iudiciorum pœnas, ad euertendam Democratiã conſpirauerunt. Concidit etiam Heracleę Democratia, vt primũ deducta colonia eſt, popularium aſſentatorum improbitate. Cum enim nobiles ab illis per iniuriam eſſent eiecti, hiq; inter ſe collecta & coacta manu patriam recuperaſſent, Democratiam deleuerunt. Eodemque modo Megaris ea corruit. Etenim cum illi plebis oratores, vt pecuniæ publicarẽtur, nobiles & inſignes ciues permultos eiicerent ac proſcriberẽt, hi reuerſi populum prælio vicerunt, & Oligarchiam inſtituerunt. Quod idem cuiuis accidit in Democratia quam Thraſimachus euertit.

31 Cõcludit ex plicatione primæ mutationis & exemplorũ ſummã ad duo iniuriarum genera redigit.

31 Ac in cæteris propemodum rebuſpubl. idem liceat

τία μετέβαλε πονηρῶν ἐγγινομένων δημαγωγῶν· οἱ γὰρ γνώριμοι συνέστησαν. καὶ ἐν Ῥόδῳ· μισθοφοράν τε γὰρ οἱ δημαγωγοὶ ἐπόριζον, καὶ ἐκώλυον ἀποδιδόναι τὰ ὀφειλόμενα τοῖς τριηράρχοις· οἱ δὲ, διὰ τὰς ἐπιφερομένας δίκας, ἠναγκάσθησαν συστάντες, καταλῦσαι τὸν δῆμον. κατελύθη δὲ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ὁ δῆμος μετὰ τὸν ἀποικισμὸν εὐθὺς, διὰ τοὺς δημαγωγούς. ἀδικούμενοι γὰρ ὑπ' αὐτῶν οἱ γνώριμοι, ἐξέπιπτον· ἔπειτα ἀθροισθέντες οἱ ἐκπίπτοντες, καὶ κατελθόντες, κατέλυσαν τὸν δῆμον. παραπλησίως δὲ καὶ ἡ ἐν Μεγάροις κατελύθη δημοκρατία. οἱ γὰρ δημαγωγοὶ, ἵνα χρήματα ἔχωσι δημεύειν, ἐξέβαλον πολλοὺς τῶν γνωρίμων, ἕως πολλοὺς ἐποίησαν τοὺς φεύγοντας· οἱ δὲ, κατιόντες, ἐνίκησαν μαχόμενοι τὸν δῆμον, καὶ κατέστησαν τὴν ὀλιγαρχίαν. συνέβη δὲ ταυτὸν καὶ περὶ Κύμην ἐπὶ τῆς δημοκρατίας, ἣν κατέλυσε Θρασύμαχος.

31 σχεδὸν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἄν τις ἴδοι θεωρῶν τὰς μετα-

μεταβολὰς τοῦτον ἐχούσας τὸν τρόπον. ὁτὲ μὲν γάρ, ἵνα χαρίζωνται, ἀδικοῦντες τοὺς γνωρίμους συνιστᾶσιν· ἢ τὰς οὐσίας ἀναδάστους ποιοῦντες, ἢ τὰς προσόδους ταῖς λειτουργίαις· ὁτὲ δέ, διαβάλλοντες, ἵν᾽ ἔχωσι δημεύειν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων.

32 ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαίων, ὅτε γένοιτο ὁ αὐτὸς δημαγωγὸς καὶ στρατηγός, εἰς τυραννίδα μετέβαλλον. σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων τυράννων, ἐκ δημαγωγῶν γεγόνασιν.

33 αἴτιον δὲ τοῦ τότε μὲν γίγνεσθαι, νῦν δὲ μή· ὅτι τότε μὲν οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἐκ τῶν στρατηγούντων· οὐ γάρ πω δεινοὶ ἦσαν λέγειν· νῦν δέ, τῆς ῥητορικῆς ηὐξημένης, οἱ δυνάμενοι λέγειν, δημαγωγοῦσι μέν, δι᾽ ἀπειρίαν δὲ τῶν πολεμικῶν, οὐκ ἐπιτίθενται, πλὴν εἴ που βραχύ τι γέγονε τοιοῦτον.

34 ἐγίγνοντο δὲ τυραννίδες πρότερον μᾶλλον ἢ νῦν, καὶ διὰ

agnoſcere, ſi quis tales ruinas & euerſiones contēpletur. Tales enim populi rectores & magiſtri, vt populo per iniuriam gratificentur, ſummos & claros viros irritant & concitant, alias enim eorū poſſeſſiones per æquationem bonorū populo diuidunt, vel ad reip. ſubſidia vectigales faciunt: alias calumniando & malitioſe criminādo idem faciunt, vt diuitum bona proſcribere & publicare poſſit.

[32] Antiquis vero temporibus cum eſſet idem multitudinis rector & exercitus ductor, Democratiæ in Tyrannidem mutabantur, & veteres tyranni fere omnes ex iis, qui magnam in populo gratiam & iactationem haberent, effecti ſunt.

32 Secūda Democratiæ mutatio eſt in tyrannidem. Tres autē cauſſæ ſunt cur olim ſæpius fieret è Democratia tyrannis, prima quia belli duces erant δημαγωγοί.

[33] Cauſſa vero eſt quamobrem id tum accideret, hoc autem tempore non accidat, quod belli duces tum primū valebant apud populum, eumque facile pro ſuo arbitrio regebāt. Nec enim dum oratores exſtiterant. Nunc vero tantis eloquentiæ ſtudiis excitatis, qui dicendi atque orandi prudentia valent, populum quidem quocunq; velint, reducunt, ſed imperitia rerum bellicarum nouare nihil audent, niſi ſicubi leuiter id eſt tentatum. [34] Tyrannides autem priſcis quam

33 Exponit tres cauſſas cur olim potius in tyrannidē Democratia mutaretur, prima quia belli duces plurimū gratia tum valebant apud populum.

34 Secūda cauſſa quod belli ducibus ſummi magiſtratus crederentur.

præsentibus temporib. frequentiores erant, quia summi potentatus quibusdam committerētur & crederentur: quemadmodum Mileti Tyrannis ex Prytania orta est. Multarū enim magnarumque rerum authoritas [35] Prytani mandabatur.

[36] Alia etiam caussa fuit, quia tum non magnæ ciuitates essent, sed populus in agris habitaret, & in opere faciundo laboriose viueret.

[37] Itaque populi magistratus cum bellicas artes didicissent, tyrannidem affectabant, idque faciebant populi grata & authoritate freti, quam videlicet assequebantur, si diuitibus essent infensi atque inimici vt & Athenis Pisistratus commota aduersus [38] Pædiacos seditione: & Theagenes Megaris cęsis diuitum pecoribus, quę ad fluuium pascentia compererat: & Dionysius cū Daphneum, cæterosque locupletes reos fecisset, tyrannidem obtinuit, quia propter illas inimicitias sese pro defensore populari probauisset. [39] Mutantur præterea Democratiæ ex auita patriaque forma in recentissimam & postremam. Vbi enim magistratus suffragiis creantur, populusque ęligit populares duces ho-

διὰ τὸ μεγάλας ἀρχὰς ἐγχειρίζεσθαί τισιν· ὥσπερ ἐν Μιλήτῳ ἐκ τῆς πρυτανείας· πολλῶν γὰρ ἦν καὶ μεγάλων κύριος ὁ [35] πρύτανις.

[36] ἔτι δὲ, διὰ τὸ μὴ μεγάλας εἶναι τότε τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀγρῶν οἰκεῖν τὸν δῆμον, ἄσχολον ὄντα πρὸς τοῖς ἔργοις, [37] οἱ προστάται τοῦ δήμου, ὅτε πολεμικοὶ γένοιντο, τυραννίδι ἐπετίθεντο. πάντες δὲ τοῦτο ἔδρων ὑπὸ τοῦ δήμου πιστευθέντες· ἡ δὲ πίστις ἦν ἡ ἀπέχθεια ἡ πρὸς τοὺς πλουσίους· οἷον Ἀθήνησί τε Πεισίστρατος στασιάσας πρὸς τοὺς [38] πεδιακούς· καὶ Θεαγένης ἐν Μεγάροις τῶν εὐπόρων τὰ κτήνη ἀποσφάξας, λαβὼν παρὰ τὸν ποταμὸν ἐπινέμοντας. καὶ Διονύσιος κατηγορῶν Δαφναίου, καὶ τῶν πλουσίων, ἠξιώθη τῆς τυραννίδος, διὰ τὴν ἔχθραν πιστευθεὶς, ὡς δημοτικὸς ὤν.

[39] μεταβάλλουσι δὲ καὶ ἐκ τῆς πατρίας δημοκρατίας εἰς τὴν νεωτάτην. ὅπου γὰρ αἱρεταὶ μὲν αἱ ἀρχαὶ, μὴ ἀπὸ τιμημάτων δέ· αἱρεῖται δὲ ὁ δῆμος, δημαγωγοῦντες οἱ σπου-

σπουδαρχι-

35 Prytanis summus erat Athenis magistratus vnus è quinquaginta, qui decimam partem consilii quingenarii cōficiebant, hinc ea magistratus illo Prytania dicebatur.

36 Tertia caussa quod vrbes tum paruæ essent, vbi declaratur exemplis, quomodo ducū popularitas tyrannidē faciat.

37 Declarat exemplis illā ducum popularitatem, tyrannidis effectum fuisse.

38 Tres sectæ Athenis tum fuerunt. Pediaci, Diacrii, Parali, primi erāt Oligarchici, secundi Democratici, tertii medii, de quo Plutarchus in Solone.

39 Tertia mutatio Democratiæ fit ex prima in vltimam, cui suū remedium additur.

δημαγωγοῦντες, εἰς τοῦτο καθιστᾶσιν ὡς κύριον εἶναι τὸν δῆμον καὶ τῶν νόμων. ἄκος δὲ ἢ τοῦ ἢ μὴ γίνεσθαι ἢ τοῦ γίνεσθαι ἧττον, τὸ τὰς φυλὰς φέρειν τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ μὴ πάντα τὸν δῆμον. τῶν μὲν οὖν δημοκρατιῶν αἱ μεταβολαὶ γίγνονται πᾶσαι σχεδὸν διὰ ταύτας τὰς αἰτίας.

noris ambitione & cupiditate incensi rem eo redigunt vt populo summa in leges authoritas permittatur. Quod ne fiat, aut certe remissius fiat, id erit remedio, si tribus singulæ diuersis ac diuisis tẽporibus, non vno tẽpore populus vniuersus magistratus suos faciat. His igitur de caussis Democratiæ commutari & euerti solent.

Tertia sexta octaua nona mutatio est in tyrannidẽ, quarta in Democratiam, in reliquis non exponuntur genera mutationis.

ΚΕΦ. ϛ.

Αἱ [40] δὲ ὀλιγαρχίαι μεταβάλλουσι διὰ δύο μάλιστα τρόπους τοὺς φανερωτάτους. ἕνα μὲν, ἐὰν ἀδικῶσι τὸ πλῆθος· πᾶς γὰρ ἱκανὸς γίνεται προστάτης· μάλιστα δὲ, ὅταν ἐξ αὐτῆς συμβῇ τῆς ὀλιγαρχίας γίνεσθαι τὸν ἡγεμόνα· καθάπερ ἐν Νάξῳ Λύγδαμις, ὃς καὶ ἐτυράννησεν ὕστερον τῶν Ναξίων.

[41] ἔχει δὲ καὶ ἡ ἐξ ἄλλων ἀρχὴ, στάσεως διαφοράς. ὁτὲ μὲν γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐπόρων, οὐ τῶν ὄντων δὲ ἐν ταῖς ἀρχαῖς, γίγνεται κατάλυσις, ὅταν ὀλίγοι σφόδρα ὦσιν οἱ ἐν ταῖς τιμαῖς· οἷον ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἐν Ἴστρῳ, καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ,

CAP. VI.

Oligarchiae [40] autem modis duob. notissimis præcipue commutantur: vno si populus ab Oligarchicis iniuriose tractetur: cum enim quiuis talis seditionis & commotionis author idoneus habeatur, tũ vero imprimis aptus existimatur, si ex ipso Oligarchicorũ ordine ac numero tumultus princeps aliquis oriatur: velut in Naxo Lydamis qui postea Naxarum tyrannus fuit.

[41] Seditionis autẽ principium (quod à diuitibus aliis oritur) suas quoq; differentias habet. Alias enim ipsi diuites qui publicis honoribus excluduntur, perdendæ atq; affligendæ reipub. authores sunt, cũ pauci admodũ magistratib. ornẽtur. vt Massiliæ

40 Accedit ad mutationes Oligarchiæ quarum tredecim species facit, sed omnium principes præponit. Prima mutatio in tyrannidẽ est cum populus affectus iniuria nactus est ducẽ præsertim Oligarchicum.

41 Secũda mutatio Oligarchiæ est in Democratiam & fit, cũ pauci diuites dominantur, cæteri excludũtur honoribus, quod declaratur quinq; exẽplis.

& Istri & Heracleę & in plerisque aliis ciuitatibus accidit.

42 Videtur quõdam hæc lex Massiliensium fuisse.

42 Nam quibus aditus ad gerendam remp. præcludebatur ii non ante seditiones & motus facere destiterunt, quam reip. statum commutarent: Primum quidem fratres natu maiores: deinde etiam rursus minores. Quibusdam enim in ciuitatibus nõ vna & pater & filius magistratus gerunt. In quibusdam autem neque natu maior minorque frater. Atque hic quidem propius ad Timocraticum genus accessit Oligarchia. Istri autem Oligarchia in Democratiã mutata est. Heracleæ vero à paucioribus ad sexcentos traducta est. Euersa est etiã Cnydi Oligarchia, cum nobiles ipsi inter se dissiderẽt, quia pauci remp. tenebant: vt (quemadmodum est dictũ) si quia pater quidam remp. administraret, eam filius attingere non posset, aut si fratres cõplures essent maximus natu solus remp. capesseret. Populus enim delecto sibi & nobilib. principe, discordes eos & incautos excipiẽs, impetu facto superauit. Vires enim seditionibus diuisæ tenues & infirmæ sunt. Atque Erytris cum Basilidæ 43 quondam Oligarchiam tenerent, quanquam qui in rep. tum versabantur

καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι συμβέβηκεν.

42 οἱ γὰρ μὴ μετέχοντες τῶν ἀρχῶν, ἐκίνουν, ἕως μετέλαβον οἱ πρεσβύτεροι πρότερον τῶν ἀδελφῶν· ὕστερον δ' οἱ νεώτεροι πάλιν· οὐ γὰρ ἄρχουσιν, ἐνιαχοῦ μὲν ἅμα πατήρ τε καὶ υἱός· ἐνιαχοῦ δὲ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός· καὶ ἔνθα μὲν, πολιτικωτέρα ἐγένετο ὀλιγαρχία· ἐν Ἴστρῳ δ' εἰς δῆμον ἀπετελεύτησεν· ἐν Ἡρακλείᾳ δ' ἐξ ἐλαττόνων εἰς ἑξακοσίους ἦλθε. μετέβαλε δὲ καὶ ἐν Κνίδῳ ἡ ὀλιγαρχία, στασιασάντων τῶν γνωρίμων αὐτῶν πρὸς αὑτοὺς, διὰ τὸ ὀλίγους μετέχειν· καὶ, καθάπερ εἴρηται, εἰ πατήρ, υἱὸν μὴ μετέχειν· μηδ' εἰ πλείους ἀδελφοί, ἀλλ' ἢ τὸν πρεσβύτατον· ἐπιλαβόμενος γὰρ στασιαζόντων ὁ δῆμος, καὶ λαβὼν προστάτην ἐκ τῶν γνωρίμων, ἐπιθέμενος ἐκράτησεν· ἀσθενὲς γὰρ τὸ στασιάζον.

43 καὶ ἐν Ἐρυθραῖς δὲ, ἐπὶ τῆς τῶν Βασιλιδῶν ὀλιγαρχίας, ἐν τοῖς

ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις· καίπερ καλῶς ἐπιμελουμένων τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὅμως διὰ τὸ ὑπ᾽ ὀλίγων ἄρχεσθαι ἀγανακτῶν ὁ δῆμος, μετέβαλε τὴν πολιτείαν.

44 κινοῦνται δ᾽ αἱ ὀλιγαρχίαι ἐξ αὐτῶν, καὶ διὰ φιλονεικίαν δημαγωγούντων. ἡ δημαγωγία δὲ διττή·

45 ἡ μὲν, ἐν αὐτοῖς τοῖς ὀλίγοις· ἐγγίνεται γὰρ δημαγωγὸς, κἂν πάνυ ὀλίγοι ὦσιν· οἷον, ἐν τοῖς τριάκοντα Ἀθήνησιν, οἱ περὶ Χαρικλέα ἴσχυσαν, τοὺς τριάκοντα δημαγωγοῦντες· καὶ ἐν τοῖς τετρακοσίοις οἱ περὶ Φρύνιχον τὸν αὐτὸν τρόπον. ἢ ὅταν τὸν ὄχλον δημαγωγῶσιν οἱ ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ὄντες· οἷον ἐν Λαρίσσῃ οἱ πολιτοφύλακες, διὰ τὸ αἱρεῖσθαι αὐτοὺς τὸν ὄχλον, ἐδημαγώγουν· καὶ ἐν ὅσαις ὀλιγαρχίαις οὐχ οὗτοι αἱροῦνται τὰς ἀρχὰς, ἐξ ὧν οἱ ἄρχοντές εἰσιν· ἀλλ᾽ αἱ μὲν ἀρχαὶ ἐκ τιμημάτων μεγάλων εἰσὶν, ἢ ἑταιρειῶν· αἱροῦνται δ᾽ οἱ ὁπλῖται, ἢ ὁ δῆμος· ὅπερ ἐν Ἀβύδῳ συνέβαινε· καὶ ὅπου τὰ δικαστήρια μὴ ἐκ τοῦ πολιτεύματός ἐστι· δημαγω-

ſabantur præclare gubernarent, populus tamē indignatus paucorū ſe imperio ſubiici remp. deleuit.

44 Alias autem Oligarchiæ per ſe quidē ipſę popularium principum contentionib. euertuntur. Popularitas vero duplex eſt.

45 Altera quidem cum ex ipſis Oligarchicis (quamuis admodum paucis) tamen vnus alios ſibi conciliat & adiungit, vt Athenis in triginta tyrānorum dominatu Caricles dum ipſis triginta tyrānnis facilem & obſequentem ducem prębet, potentatum ſibi vendicauit. Idemq; in quadringētorum principatu Phrynicus effecit. Altera eſt cum Oligarchiæ principes populum & fouent & amplectūtur: vt Lariſſę Politophylaces, quia ſuffragiis plebis magiſtratus aſſequitur, ſe turbæ populari duces exhibent, & in quibus Oligarchiis nō hi magiſtratum creāt, qui ipſum adipiſci poſſunt, ſed magiſtratus amplis cenſibus aut factionibus eliguntur. Eligunt vero milites aut populus, ſicut Abydi cōtigit: atq; vbi iudices eliguntur non ex iis qui remp. gerunt, tum enim Oligarchici populo ſuffragiorum iudiciorumue gratia aſſentantes,

13 *Baſilidæ Erythris erāt ab Androclo rege oriundi & ſic dicti quaſi regis filii, de quibus vide Strabonē 14. lib.*

44 *Tertia in tyrannidē mutatio cum Oligarchicus aliquis δημαγωγὸς eſt aliorum oligarchicorū.*

45 *Quarta in Democratiam cum oligarchicus aliquis eſt δημαγωγὸς plebis.*

remp.commutant: ꝙ Heracleæ cōtigit in ponto. [46] Mutātur etiā Oligarchiæ cū nōnulli Oligarchici Oligarchiā ipsā ad paucīorē imperantiū numerum redigunt. Nam cum cæteri parem sibi authoritatē quærant, plebis opem atque auxilium implorare compelluntur.

46 Quinta in Democratiam, eam redigitur ad pauciores oligarchia.

[47] Quod idem fit quando principes Oligarchici patrimonia sua in libidines & voluptates effundunt. Nepotes enim eiusmodi res nouas moliuntur, & tyrannidem aut ipsi affectant, aut alteri comparant quemadmodum Syracusis Hipparinus Dionysio. Et amphipolim Cleotimus Chalcidēsium colonos induxit, eosque aduersus diuites concitauit. Atque in Ægina qui negotium aduersus Charetem peregit, ob eādem caussam remp. euertere conatus est. Alias igitur motus aliquos faciunt, alias rempubl. prædantur ac spoliant, vnde seditiones vel ipsi inter se, vel aduersus tales prædones & spoliatores vexati & spoliati faciunt, sicuti Apolloniæ accidit, quæ est in ponto. Oligarchia vero concors & sibi consentiens non facile ex se ipsa peruertitur, quod pharsalicæ reip. argumento per-

47 Sexta in tyrannidem cum oligarchici patrimonia profuderunt.

γνῶντες γὰρ πρὸς τὰς κρίσεις μεταβάλλουσι τὴν πολιτείαν· ὅπερ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ἐγένετο τῇ ἐν τῷ Πόντῳ.

46 ἔτι δὲ, ὅταν ἔνιοι εἰς ἐλάττους ἕλκωσι τὴν ὀλιγαρχίαν· οἱ γὰρ τὸ ἴσον ζητοῦντες, ἀναγκάζονται βοηθὸν ἐπαγαγέσθαι τὸν δῆμον.

47 γίγνονται δὲ μεταβολαὶ τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια, ζῶντες ἀσελγῶς· καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι· καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον· ὥσπερ [ὁ] Ἱππαρῖνος Διονύσιον ἐν Συρακούσαις· καὶ ἐν Ἀμφιπόλει, ᾧ ὄνομα ἦν Κλεότιμος, τοὺς ἐποίκους τοὺς Χαλκιδέων ἤγαγε· καὶ ἐλθόντων, διεστασίασεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς εὐπόρους. καὶ ἐν Αἰγίνῃ ὁ τὴν πρᾶξιν τὴν πρὸς Χάρητα πράξας, ἐνεχείρησε μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν διὰ τοιαύτην αἰτίαν. ὁτὲ μὲν οὖν ἐπιχειροῦσί τι κινεῖν, ὁτὲ δὲ κλέπτουσι τὰ κοινά· ὅθεν πρὸς αὐτοὺς στασιάζουσιν ἢ οὗτοι, οἱ πρὸς τούτους μαχόμενοι κλέπτοντας· ὅπερ ἐν Ἀπολλωνίᾳ συνέβη τῇ ἐν τῷ

ἐν τῷ Πόντῳ. ὁμονοοῦσα δὲ ὀλιγαρχία, οὐκ εὐδιάφθορος ἐξ αὐτῆς. σημεῖον δὲ ἡ ἐν Φαρσάλῳ πολιτεία. ἐκεῖνοι γὰρ, ὀλίγοι ὄντες, πολλῶν κύριοί εἰσι, διὰ τὸ χρῆσθαι σφίσιν αὐτοῖς καλῶς.

48 καταλύονται δὲ, καὶ ὅταν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ ἑτέραν ὀλιγαρχίαν ἐμποιῶσι. τοῦτο δ' ἐστὶν, ὅταν τοῦ παντὸς πολιτεύματος ὀλίγου ὄντος, τῶν μεγίστων ἀρχῶν μὴ μετέχωσιν οἱ ὀλίγοι πάντες· ὅπερ ἐν Ἤλιδι συνέβη ποτέ. τῆς πολιτείας γὰρ δι' ὀλίγων οὔσης τῶν γερόντων, ὀλίγοι πάμπαν ἐγίνοντο, διὰ τὸ ἀϊδίους εἶναι, ἐννενήκοντα ὄντας· τὴν δὲ αἵρεσιν δυναστευτικὴν εἶναι, καὶ ὁμοίαν τῇ τῶν ἐν Λακεδαίμονι γερόντων.

49 γίνεται δὲ μεταβολὴ τῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ ἐν εἰρήνῃ. ἐν μὲν πολέμῳ, διὰ τὴν πρὸς τὸν δῆμον ἀπιστίαν, στρατιώταις ἀναγκαζομένων χρῆσθαι. ὧ γὰρ ἂν ἐγχειρίσωσιν, οὗτος πολλάκις γίνεται τύραννος· ὥσπερ ἐν Κορίνθῳ Τιμοφάνης. ἂν δὲ πλείους, οὗτοι αὐτοῖς περιποιοῦνται δυναστείαν. ὁτὲ δὲ ταῦτα δεδιότες,

cipi poteſt. Illic enim tametſi pauci reip. domini ſunt, tamen quia ſe honeſte & præclare in dominatu gerunt, permultos iam annos dominantur.

[48] Tolluntur inſuper Oligarchiæ, cum Oligarchia in Oligarchiam minorem redigitur, quod tũ accidit, cum tota rep. ad paucos redacta, non tamen omnes illi pauci, ſed ex iis quidam maximos magiſtratus adminiſtrant, quod quodam tempore Elidi contigit. Cum .n. reſp. teneretur à paucis, ſenatores admodũ pauci creabantur, tum quia nonaginta qui dicebantur, perpetui erant, tũ quia Dynaſtica erat eiuſmodi creatio & ei ſimilis, quæ Lacedęmone Senatoribus legendis ſeruatur.

48 Septima in Democratiam, cum in Oligarchia minor Oligarchia inſtituitur.

[49] Præterea autẽ Oligarchiarũ mutatio fit & in bello & in pace: bello quidem, quia cum populus principib. ſuſpect⁹ eſt, nec eis facile obſequatur, externis militibus vti coguntur. qui vero militibus pręfectus ſit, is ſępe tyrãnus efficitur, quemadmodum Corinthi Timophanes: quod ſi plures militum præfecti ſint, illi ipſi ſibi Dynaſtiam vendicant. Interdum autem hoc metu compulſi, cũ populo rẽp. & magiſtrat⁹

49 Octaua ob differentiam plebis & principis fit Tyrannus & Democratia interdum.

communes esse patiuntur, quia populi auxilio vti cogantur.

50 Nona in tyrannidem ex occasione pacis fit tyrannis.

50 In pace mutantur Oligarchiæ cum inter se principes alii aliis diffidūt, credūtque reip. custodiam militib. & principi intermedio, & neutram in partē magis inclinanti: is enim nonnunquā partes ambas suæ potestati subiicit: quod accidit Larissæ in Aleuadarum, qui Samiis imperant, principatu, & Abydi temporibus factionum & sectarum quarum vna fuit Iphiadæ.

Aleuadarum familiam Plato in Menone numerat inter Thessalicos optimates.

51 Decima ex occasione nuptiarum.

51 Fiunt etiam seditiones in Oligarchia, cum ex eius rectoribus alii ab aliis violentur, cumque vel nuptiarum vel iudiciorum caussa tumultuētur, quales ob nuptias fuerunt seditiones illæ antea commemoratæ. Oligarchiam etiā Eretriæ (quæ tum erat in equitum potestate) Diagoras euertit, quia nuptiarum caussa iniuriam acccepisset.

52 Vndecima ex occasione iudiciorum.

52 Ob forense vero iudicium seditio Heracleæ facta est: & Thebis ob adulterium cum iuste quidem, sed certe seditiose pœnas Heraclienses ex Eurytione, Thebani ex Archia sumpsissent. Sic enim eos prosequuti sunt inimici, vt in foro deligarētur ad pa-

μεταδιδόασι τῷ πλήθει τῆς πολιτείας, διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι τῷ δήμῳ χρῆσθαι.

50 ἐν δὲ τῇ εἰρήνῃ, διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους, ἐγχειρίζουσι τὴν φυλακὴν στρατιώταις καὶ ἄρχοντι μεσιδίῳ, ὃς ἐνίοτε γίνεται κύριος ἀμφοτέρων. ὅπερ συνέβη ἐν Λαρίσσῃ ἐπὶ τῆς τῶν Ἀλευαδῶν ἀρχῆς τῶν περὶ Σάμον. καὶ ἐν Ἀβύδῳ ἐπὶ τῶν ἑταιρειῶν· ὧν ἦν μία ἡ Ἰφιάδου.

51 γίνονται δὲ στάσεις καὶ ἐκ τοῦ περιωθεῖσθαι ἑτέρους ὑφ' ἑτέρων, τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ αὐτῶν· καὶ καταστασιάζεσθαι κατὰ γάμους, ἢ δίκας· οἷον, ἐκ γαμικῆς μὲν αἰτίας, αἱ εἰρημέναι πρότερον. καὶ τὴν ἐν Ἐρετρίᾳ δὲ ὀλιγαρχίαν τὴν τῶν ἱππέων, Διαγόρας [δὲ] κατέλυσεν ἀδικηθεὶς περὶ γάμον.

52 ἐκ δὲ δικαστηρίου κρίσεως, ἡ ἐν Ἡρακλείᾳ στάσις ἐγένετο· καὶ ἐν Θήβαις ἐπ' αἰτίᾳ μοιχείας· δικαίως μὲν, στασιωτικῶς δὲ ποιησαμένων τὴν κόλασιν· τῶν μὲν ἐν Ἡρακλείᾳ, κατ' Εὐρυτίωνος· τῶν δὲ ἐν Θήβαις,

Θήβαις, κατ' Ἀρχίου· ἐφιλονείκησαν γὰρ αὐτοὺς οἱ ἐχθροί, ὥστε δεθῆναι ἐν ἀγορᾷ ἐν τῷ κύφωνι.

53 πολλαὶ δὲ καὶ διὰ τὸ ἄγαν δεσποτικὰς εἶναι τὰς ὀλιγαρχίας, ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ τινῶν δυσχερανάντων κατελύθησαν· ὥσπερ ἡ ἐν Κνίδῳ, καὶ ἡ ἐν Χίῳ ὀλιγαρχία.

54 γίγνονται δὲ καὶ ἀπὸ συμπτώματος μεταβολαί, καὶ τῆς καλουμένης πολιτείας, καὶ τῶν ὀλιγαρχιῶν· ἐν ὅσαις ἀπὸ τιμήματος βουλεύουσι καὶ δικάζουσι, καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἄρχουσι. πολλάκις γὰρ τὸ ταχθὲν πρῶτον τίμημα πρὸς τοὺς παρόντας καιρούς, ὥστε μετέχειν, ἐν μὲν τῇ ὀλιγαρχίᾳ, ὀλίγους· ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ, τοὺς μέσους, εὐετηρίας γιγνομένης δι' εἰρήνην, ἢ δι' ἄλλην τινὰ εὐτυχίαν, συμβαίνει πολλαπλασίου γίγνεσθαι τιμήματος ἀξίας τὰς αὐτὰς κτήσεις, ὥστε πάντας πάντων μετέχειν· ὁτὲ μὲν ἐκ προσαγωγῆς, καὶ κατὰ μικρὸν γινομένης τῆς μεταβολῆς καὶ λανθανούσης· ὁτὲ δὲ καὶ θᾶττον.

55 αἱ μὲν οὖν ὀλιγαρχίαι μεταβάλλουσι καὶ στασιάζουσι διὰ

lum.[55] Permultæ porro Oligarchicæ, quia duriorem & acerbiorem dominatũ principes vſurparent, à nonnullis eorum ſociis & conſortibus eam indignitatem moleſte ferentibus ſublatæ ſunt: vt in Cnido & in Chio.

43 Duodecima ex dominatus acerbitate in Democratiam.

54 Quinetiam aliquando & Timocratię & Oligarchię caſu quodam fortuito pereunt. In quibus qui deliberant, qui iudicant, qui magiſtratus occupant, cenſu creantur. Nam ſæpe cenſus ita primum ex occaſione præſentium facultatum definitus eſt: vt in Oligarchia diuites pauci, in Timocratia multi mediocribus opibus præditi remp. gererent. Tamen cũ vel pacis cauſſa, vel quadam fœlicitate alia ſecundæ & proſperæ res affluant, fere fit, vt poſſeſſiones maiore cenſu cenſeantur, vt ſint omnes omnium honorũ participes, alias quidem modicis & lentis acceſſionibus, vt ſenſim & latenter mutatio fiat: alias vero magnis & ſubitis incrementis.

54 Decima tertia in Democratiam ex fortuito caſu.

55 Quapropter his de cauſſis Oligarchię commutari &

55 Concludit mutationes Oligarchiarum & Democratiarum.

seditionibus agitari solent. Postremo autem & Democratię & Oligarchiæ interdũ commutantur non in cõtrarios rerump. status, sed in eos qui sunt generis eiusdem, vt ex legitimis Democratiis & Oligarchiis fiunt eæ quæ nõ patriæ legibus reguntur, sed dominorum libidinibus opprimuntur aut ex his illæ.

τοιαύτας αἰτίας. ὅλως δὲ καὶ αἱ δημοκρατίαι, καὶ ὀλιγαρχίαι, ἐξίστανται ἐνίοτε, οὐκ εἰς τὰς ἐναντίας πολιτείας, ἀλλ' εἰς τὰς ἐν τῷ αὐτῷ γένει· οἷον, ἐκ τῶν ἐννόμων δημοκρατιῶν, καὶ ὀλιγαρχιῶν, εἰς τὰς κυρίους, καὶ ἐκ τούτων εἰς ἐκείνας.

CAP. VII.

56 Mutatio prima est, cum pares virtute, non sint pares honore, quia pauci præsunt, alii excluduntur, quæ cum secunda Oligarchiæ mutatione conuenit: trib. exemplis res illustratur.

IN [56] Aristocratiis vero seditiones quidem fiũt, cum pauci publicis honorib. ornantur, qua ruina diximus antea Oligarchias etiã corruere. Nam Aristocratia quodammodo Oligarchia est: In [57] vtraque enim remp. pauci gubernant, tametsi nõ eiusdem rei gratia, qui quia in vtraque rep. pauci sunt, ideo videtur Aristocratia Oligarchia esse. Id vero tum maxime accidere necesse est, cum multis tanquam virtute paribus ampla & se & magnifica iudicia spiritus altiores attulerint: vt iis Lacedæmone qui Partheniæ dicti sunt, genere siquidem pares erãt, quos Lacedęmonii, cum eorum

ΚΕΦ. ζ.

ΕΝ [55] δὲ ταῖς ἀριστοκρατίαις γίγνονται αἱ στάσεις· αἱ μὲν, διὰ τὸ ὀλίγους τῶν τιμῶν μετέχειν· ὅπερ εἴρηται κινεῖν καὶ τὰς ὀλιγαρχίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν ὀλιγαρχίαν εἶναί πως· [57] ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ὀλίγοι οἱ ἄρχοντες· οὐ μέντοι διὰ ταὐτὸν ὀλίγοι· ἐπεὶ δοκεῖ γε διὰ ταῦτα καὶ ἡ ἀριστοκρατία ὀλιγαρχία εἶναι. μάλιστα δὲ τοῦτο συμβαίνειν ἀναγκαῖον, ὅταν ᾖ τὸ πλῆθος τῶν πεφρονηματισμένων, ὡς ὁμοίων κατ' ἀρετήν· οἷον ἐν Λακεδαίμονι οἱ λεγόμενοι Παρθενίαι· ἐκ τῶν ὁμοίων γὰρ ἦσαν· οὓς φωράσαντες ἐπιβουλεύσαντας, ἀπέστειλαν Τάραντος οἰκιστάς. ἢ ὅταν τινὲς ἀτιμάζωνται μεγάλοι

λοι ὄντες, καὶ μηθενὸς ἥττους κατ' ἀρετὴν, ὑπό τινων ἐντιμοτέρων· οἷον Λύσανδρος ὑπὸ τῶν βασιλέων· ἢ ὅταν ἀνδρώδης τις ὢν, μὴ μετέχῃ τῶν τιμῶν· οἷον Κινάδων ὁ τὴν ἐπ' Ἀγησιλάῳ συστήσας ἐπίθεσιν ἐπὶ τοὺς Σπαρτιάτας.

58 ἔτι ὅταν οἱ μὲν ἀπορῶσι λίαν, οἱ δ' εὐπορῶσι· καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πολέμοις τοῦτο γίνεται. συνέβη δὲ καὶ τοῦτο ἐν Λακεδαίμονι ὑπὸ τὸν Μεσσηνιακὸν πόλεμον. δῆλον δὲ καὶ τοῦτο ἐκ τῆς Τυρταίου ποιήσεως τῆς καλουμένης εὐνομίας· θλιβόμενοι γάρ τινες διὰ τὸν πόλεμον, ἠξίουν ἀνάδαστον ποιεῖν τὴν χώραν.

59 ἔτι, ἐάν τις μέγας ᾖ, καὶ δυνάμενος ἔτι μείζων εἶναι, ἵνα μοναρχῇ· ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονι δοκεῖ Παυσανίας ὁ στρατηγήσας κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον· καὶ ἐν Καρχηδόνι Ἄννων.

60 λύονται δὲ μάλιστα αἵ τε πολιτεῖαι καὶ αἱ ἀριστοκρατίαι διὰ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πολιτείᾳ

rum insidias deprehendissent, expulerunt, Tarentinamque coloniam constituerunt aut cum magni & clari viri ab iis qui sunt in maioribus honoribus despiciuntur, vt Lysander à regibus, aut cum aliquis forti & excelso animo ciuis, publicos honores adipisci nõ potest, vt Cynadon, qui Agesilao regnante in Lacedæmonios coniurationis autor fuit.

58 Solent etiam Aristocratiæ commutari cum hi quidem inopia premantur, illi opum luxuria lasciuiant, idque imprimis belli temporib. vt Lacedęmone Messeniaco bello contigit, quod ex Eunomia Tyrtei poemate cognosci potest: bello enim illo quidã exhausti bonorum æquationem flagitabant.

58 Secũda mutatio cum virtute pares, non sunt opibus pares.

59 Atque etiam mutationes eiusmodi accidũt si quis iam magnam potentiam adeptus sit, metuaturque ne minorem possit adipisci, vt tandem monarchiam occupet, qualis Pausania videtur fuisse qui Medico bello dux Laconici exercitus fuit, & Carthagine Hamio.

59 Tertia mutatio, cum cuiuspiam præpotentis ne maior potentia fiat, metuitur.

60 Corruunt autem & collabuntur maxime & Timocratiæ & Aristocratiæ, quando

60 Quarta mutatio est ex generali caussa, iuris nempe violationi, quæ accidit, cum

Democratia & Oligarchia, & virtus non bene temperantur, i. cum inopes, diuites & boni nō consentiunt, sed praecipue diuites & inopes: tū enim resp. mutatur in eā partem in quā magis inclinat. tribus exemplis res declaratur, Turiorum, Lacedaemoniorum Locrorum.

ius in repub. violatur. Caussa vero ac principium mutationis est, quod in Timocratia non praeclare Democratia & Oligarchia, itemque hae ipsae cum virtute in Aristocratia misceantur atque temperentur, sed imprimis illae duae Democratia, in quā & Oligarchia, eas enim Timocratiae cōiungere & permiscere, sicut Aristocratiae quae dicuntur, contendunt. Hoc enim discrimine Timocratiae & Aristocratiae inter se differunt, ob eamque rem ex ipsis sunt hae quidem minus, illae vero magis stabiles ac firmae. Nam quae magis inclinant in Oligarchiam, Aristocratiae, quę magis spectant ad Democratiam, Timocratiae nominantur.

7° Quare tutiores & securiores sunt hae caeteris. Nam quod multitudine p̃stat, potentia quoque prestat, & qui paribus inter se & aequalibus feruntur, ii suis rebus contenti, tranquilius vitam degunt. At qui diuitiis affluūt, si resp. excellentiam illam aliquam permiserit, insolescunt & ampliores opes accumulare non desinunt: denique quamcunque in partem resp. declinat, in eā dum sua vtrique amplificāt, commutatur, vt Timocratia qui-

τοῦ δικαίου παρέκβασιν. ἀρχὴ γὰρ τὸ μὴ μεμίχθαι καλῶς, ἐν μὲν τῇ πολιτείᾳ, δημοκρατίαν, καὶ ὀλιγαρχίαν. ἐν δὲ τῇ ἀριστοκρατίᾳ, ταῦτά τε καὶ τὴν ἀρετήν. μάλιστα δὲ, τὰ δύο· λέγω δὲ τὰ δύο, δῆμον, καὶ ὀλιγαρχίαν· ταῦτα γὰρ αἵ πολιτείαι τε πειρῶνται μιγνύναι, καὶ αἱ πολλαὶ τῶν καλουμένων ἀριστοκρατιῶν. διαφέρουσι γὰρ τῶν ὀνομαζομένων πολιτειῶν αἱ ἀριστοκρατίαι τούτῳ· καὶ διὰ τοῦτ' εἰσὶν, αἱ μὲν ἧττον, αἱ δὲ μᾶλλον μόνιμοι αὐτῶν. τὰς γὰρ ἀποκλινούσας μᾶλλον πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν, ἀριστοκρατίας καλοῦσι· τὰς δὲ πρὸς τὸ πλῆθος, πολιτείας.

7° διόπερ ἀσφαλέστεραι αἱ τοιαῦται τῶν ἑτέρων εἰσί· κρεῖττόν τε γὰρ τὸ πλεῖον, καὶ μᾶλλον ἀγαπῶσιν ἴσον ἔχοντες. οἱ δ' ἐν ταῖς εὐπορίαις, ἂν ἡ πολιτεία διδῷ τὴν ὑπεροχὴν, ὑβρίζειν ζητοῦσι καὶ πλεονεκτεῖν. ὅλως δ' ἐφ' ὁπότερον ἂν ἐγκλίνῃ ἡ πολιτεία, ἐπὶ ταῦτα μεθίσταται, ἑκατέρων τὸ σφέτερον αὐξανόντων· οἷον, ἡ μὲν πολιτεία, εἰς δῆμον· ἀριστοκρατία δ', εἰς ὀλιγαρχίαν. ἢ εἰς

εἰς τἀναντία· οἷον, ἡ μὲν ἀριστοκρατία, εἰς δῆμον· ὡς ἀδικούμενοι γὰρ, περισπῶσιν εἰς τοὐναντίον οἱ ἀπορώτεροι· αἱ δὲ πολιτεῖαι, εἰς ὀλιγαρχίαν· μόνον γὰρ μόνιμον τὸ κατ' ἀξίαν ἴσον, καὶ τὸ ἔχειν τὰ αὑτῶν. συνέβη δὲ τὸ εἰρημένον ἐν Θουρίοις. διὰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ πλείονος τιμήματος εἶναι τὰς ἀρχάς, εἰς ἔλαττον μετέβη, καὶ εἰς ἀρχεῖα πλείω. διὰ δὲ τὸ τὴν χώραν ὅλην τοὺς γνωρίμους συγκτήσασθαι παρὰ τὸν νόμον· ἡ γὰρ πολιτεία ὀλιγαρχικωτέρα ἦν· ὥστε ἐδύναντο πλεονεκτεῖν· ὁ δὲ δῆμος γυμνασθεὶς ἐν τῷ πολέμῳ, τῶν φρουρῶν ἐγένετο κρείττων, ἕως ἀφεῖσαν τῆς χώρας, ὅσοι πλείω ἦσαν ἔχοντες.

71 ἔτι διὰ τὸ πάσας τὰς ἀριστοκρατικὰς πολιτείας ὀλιγαρχικὰς εἶναι, μᾶλλον πλεονεκτοῦσιν οἱ γνώριμοι· οἷον καὶ ἐν Λακεδαίμονι εἰς ὀλίγους αἱ οὐσίαι ἔρχονται· καὶ ἔξεστι ποιεῖν ὅ τι ἂν θέλωσι τοῖς γνωρίμοις μᾶλλον· καὶ κηδεύειν ὅτῳ θέλωσι. διὸ καὶ ἡ Λοκρῶν πόλις ἀπώλετο ἐκ τῆς πρὸς

dem in Democratiam. Ariſtocratia vero in Oligarchiã: aut in contraria: vt Ariſtocratia quidem in Democratiam (tenuiores enim velut contumelia aut iniuria affecti, in contrarium ſtatum remp. diſtrahunt) Timocratia vero in Oligarchiã. Cum enim ſuum cuiq; pro dignitate tribuitur&cõſeruatur,id demum conſtans eſt & diuturnũ. Accidit autem (quod modo dictum eſt) Thuriis. Nam cum maiore cenſu antea magiſtratus crearentur, reſp. poſtea ad minorẽ cenſum & plures magiſtratus eſt traducta: cum autem viri ciuitatis primarii totũ agrum ſoli contra leges occuparent,reſpub. magis erat Oligarchia, vt pauci facilius ſuas facultates augerent. At vero cum populus armis & bellicis ſtudiis exercitatus præſidiis diuitum & cuſtodiis potẽtior factus eſſet,tota regione qui maiores opes haberent,expulit.

71 Iam vero quoniam omnes Ariſtocraticæ ciuitates,Oligarchicæ etiam ſunt, principum fortunæ ampliores exiſtunt:vt Lacedæmone facultates & opes ad paucos perueniunt, maiorque multo primariis & illuſtrib. viris,& quiduis agendi,& cum

quouis affinitatem contrahendi, licentia permittitur. quæ caussa ob affinitatem Dionysii, Locrorum ciuitati exitiũ attulit, quod in Democratia & Aristocratia bene temperata moderataque magnam accidisset.

72 Quinta mutatio Aristocratiæ, item ex generali caussa, nempe ex parua re, quod exemplo Thuriorum declaratur.

Omnes expositæ motiones intestinæ sunt & domesticæ: Additur caussa externa, si resp. vicina sit contraria aut si longinqua sed præpotens.

72 Ex omnib. autem mutationibus Aristocratię nullæ sunt occultiores, quam ꝙ à paruis & exiguis caussis sũt inchoatę, quod de rebuspub. omnibus generaliter antea tractatum est, quod mutationum caussæ, paruis principiis oriantur. Nam cum semel quidpiam reip. necessarium omittitur, tum facilius etiam quidpiam paulo maius turbatur, vt tandem totus reip. status euertatur. Quod accidit Thuriorũ ciuitati. Nam cum apud illos lex esset, vt quinquẽnalis esset præfectura belli, adolescentes quidam bellica virtute nobiles, & in militum custodumq; vulgus probati, despectis iis qui domi rem gererent, perficiendique negotii fiducia adducti, primo legem hanc euertere conati sunt, vt possent iidem belli duces esse perpetui, quia eam sibi prouinciam à libenti promptoque populo delatum iri prouiderẽt. At magistratus comitiis præfecti (qui σύμβουλοι vocantur) quamuis

Διονύσιον κηδείας· ὃ ἐν δημοκρατίᾳ οὐκ ἂν ἐγίνετο, οὐδ' ἂν ἐν ἀριστοκρατίᾳ εὖ μεμιγμένῃ.

72 μάλιστα δὲ λανθάνουσιν αἱ ἀριστοκρατίαι μεταβάλλουσαι, τῷ λύεσθαι κατὰ μικρόν· ὅπερ εἴρηται ἐν τοῖς πρότερον καθόλου κατὰ πασῶν τῶν πολιτειῶν, ὅτι αἴτιον τῶν μεταβολῶν καὶ τὸ μικρόν ἐστιν. ὅταν γάρ τι προῶνται τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν, μετὰ τοῦτο καὶ ἄλλο, μικρῷ μεῖζον, εὐχερέστερον κινοῦσιν, ἕως ἂν πάντα κινήσωσι τὸν κόσμον. συνέβη δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Θουρίων πολιτείας. νόμου γὰρ ὄντος, διὰ πέντε ἐτῶν στρατηγεῖν, γενόμενοί τινες πολεμικοὶ τῶν νεωτέρων, καὶ παρὰ τῷ πλήθει τῶν φρουρῶν εὐδοκιμοῦντες, καταφρονήσαντες τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ νομίζοντες ῥᾳδίως κατασχήσειν, τοῦτον τὸν νόμον λύειν ἐπεχείρησαν πρῶτον, ὥστε ἐξεῖναι τοὺς αὐτοὺς συνεχῶς στρατηγεῖν, ὁρῶντες τὸν δῆμον αὐτοὺς χειροτονήσοντα προ-

προθύμως. οἱ δ' ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοι τῶν ἀρχόντων, οἱ καλούμενοι σύμβουλοι, ὁρμήσαντες τὸ πρῶτον ἐναντιοῦσθαι συνεπείσθησαν, ὑπολαμβάνοντες τοῦτον κινήσαντας τὸν νόμον, ἐάσειν τὴν ἄλλην πολιτείαν· ὕστερον δὲ βουλόμενοι κωλύειν ἄλλων κινουμένων, οὐκέτι πλέον ἐποίουν οὐθὲν, ἀλλὰ μετέβαλεν ἡ τάξις πᾶσα τῆς πολιτείας εἰς δυναστείαν τῶν ἐπιχειρησάντων νεωτερίζειν.

uis initio conatibus his resistere & intercedere conarẽtur, tamen tandem cesserũt, quod existimarent seditiosos illos, hac lege sublata, remp. quietam esse passuros: postea vero cupientes resistere, cum aliæ leges abrogarẽtur nil profecerunt, totaque respubl. in eorũ Dynastias adducta est; qui nouis reb. studuerunt.

73 πᾶσαι δ' αἱ πολιτεῖαι λύονται, ὁτὲ μὲν ἐξ αὑτῶν, ὁτὲ δ' ἔξωθεν· ὅταν ἐναντία πολιτεία ᾖ, ἢ πλησίον· ἢ πόρρω μὲν, ἔχουσα δὲ δύναμιν. ὅπερ συνέβαινεν ἐπ' Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. οἱ μὲν γὰρ Ἀθηναῖοι, πανταχοῦ τὰς ὀλιγαρχίας· οἱ δὲ Λάκωνες, τοὺς δήμους κατέλυον. ὅθεν μὲν οὖν αἱ μεταβολαὶ γίνονται τῶν πολιτειῶν καὶ αἱ στάσεις, εἴρηται σχεδόν.

73 Resp. autem euertuntur omnino non solum domesticis & intestinis malis, sed etiam externis, si respub. (quæ genere contrario gubernetur) vicina sit, aut longe quidem semota, sed magnas opes, magnamque potẽtiam complexa, quod florentibus Atheniensium Lacedæmoniorumque reb. accidit: ab Atheniensibus enim omnes Oligarchiæ, à Lacedæmoniis autem Democratiæ sublatæ sunt. Vnde igitur rerumpubl. mutationes & seditiones accidãt, expositum fere est.

73 Reuocat omnes mutationum ciuilium species in duo genera, & secundum duob. exemplis illustrat.

ΚΕΦ. η.

CAP. VIII.

Περὶ 74 δὲ σωτηρίας καὶ κοινῇ, καὶ χωρὶς ἑκάστης πολιτείας, ἐχόμενόν ἐστιν εἰπεῖν.

SEQVITVR 74 vt iam dicendum sit, quibus rebus & communiter & priuatim, respubl. conseruentur. Illud

74 Expositis morbis Democratiæ & Oligarchiæ, Aristocratiæ, & q-

busdam politiæ. Contraria remedia nullis deinde præceptis explicantur. Primũ remedium est, ne vel minimis rebus leges violentur, Respondet paruæ rei morbo, & Democraticis. 75 Atque Oligarchicis sophismatis.

igitur imprimis est manifestum, si quibus caussis euertantur resp. teneamus nos etiam caussas notas habere quibus conseruentur. Contrariorum enim contraria sunt efficientia, atque interitus est saluti contrarius.

75 Quapropter in rebusp. bene temperatis & præclare constitutis, illud est diligenter obseruandum, ne quicquam contra legem agatur, sed diligentissime omnium pestis illa cauēda & animaduertenda est, quæ paulatim repit: vt enim varius sumptus est exiguus, quia simul totus non fiat, sic ista labes, quia sensim augescit nō percipitur, ac prius interimit quam sentiatur. Atque animus his insidiis non secus quam sophismatis illis decipitur. Si singula parua sunt, totum etiam paruum erit, ꝙ vno modo verũ est, alio modo verũ non est. Totum.n. atque vniuersum paruũ non est, sed ex paruis efficitur. Vna igitur hæc contra talem ruinæ publicæ caussam, prouisio adhibenda est. Secunda est ne sophismatis ad circũueniendum populum confictis & excogitatis vlla fides habeatur: Res enim ipsa tales fraudes redarguit & refellit. Quæ vero rerump. so-

πρῶτον μὲν οὖν δῆλον ὅτι, εἴπερ ἔχομεν δι' ὧν φθείρονται αἱ πολιτεῖαι, ἔχομεν καὶ δι' ὧν σώζονται· τῶν γὰρ ἐναντίων τὰ ἐναντία ποιητικά. φθορὰ δὲ, σωτηρίᾳ ἐναντίον.

75 ἐν μὲν οὖν ταῖς εὐκεκραμέναις πολιτείαις, ὥσπερ ἄλλο τι δεῖ τηρεῖν, ὅπως μηθὲν παρανομῶσι· καὶ μάλιστα τὸ μικρὸν φυλάττειν· λανθάνει γὰρ ἐπεισδύουσα ἡ παράβασις, ὥσπερ τὰς οὐσίας αἱ μικραὶ δαπάναι δαπανῶσι, πολλάκις γινόμεναι. λανθάνει δὲ ἡ μετάβασις, διὰ τὸ μὴ ἀθρόα γίνεσθαι. παραλογίζεται γὰρ ἡ διάνοια ὑπ' αὐτῶν, ὥσπερ ὁ σοφιστικὸς λόγος· εἰ ἕκαστον μικρὸν, καὶ πάντα. τοῦτο δ' ἔστι μὲν ὥς, ἔστι δ' ὡς οὔ. τὸ γὰρ ὅλον, καὶ τὰ πάντα, οὐ μικρὸν, ἀλλὰ σύγκειται ἐκ μικρῶν.

μίαν μὲν οὖν φυλακὴν πρὸς ταύτην τὴν ἀρχὴν δεῖ ποιεῖσθαι· ἔπειτα μὴ πιστεύειν τοῖς σοφίσματος χάριν πρὸς τὸ πλῆθος συγκειμένοις· ἐξελέγχεται γὰρ ὑπὸ τῶν ἔργων. ποῖα δὲ λέγομεν τῶν πολιτει-

ῶν σο-

τῶν σοφίσματα, πρότερον εἴρηται.

76 Ἔτι δὲ ὁρᾶν, ὅτι ἔνιαι μένουσιν οὐ μόνον ἀριστοκρατίαι, ἀλλὰ καὶ ὀλιγαρχίαι, οὐ διὰ τὸ ἀσφαλεῖς εἶναι τὰς πολιτείας, ἀλλὰ διὰ τὸ εὖ χρῆσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς γινομένους, καὶ τοῖς ἔξω τῆς πολιτείας, καὶ τοῖς ἐν τῷ πολιτεύματι· τοὺς μὲν μὴ μετέχοντας, τῷ μὴ ἀδικεῖν, καὶ τῷ τοὺς ἡγεμονικοὺς αὐτῶν εἰσάγειν εἰς τὴν πολιτείαν· καὶ τοὺς μὲν φιλοτίμους μὴ ἀδικεῖν εἰς ἀτιμίαν, τοὺς δὲ πολλοὺς εἰς κέρδος· πρὸς αὑτοὺς δὲ καὶ τοὺς μετέχοντας, τῷ χρῆσθαι ἀλλήλοις δημοτικῶς. ὃ γὰρ ἐπὶ τοῦ πλήθους ζητοῦσιν οἱ δημοτικοὶ τὸ ἴσον, τοῦτ' ἐπὶ τῶν ὁμοίων οὐ μόνον δίκαιον, ἀλλὰ καὶ συμφέρον ἐστί. διὸ ἐὰν πλείους ὦσιν ἐν πολιτεύματι, πολλὰ συμφέρει τῶν δημοτικῶν νομοθετημάτων· οἷον, τὸ ἑξαμήνους τὰς ἀρχὰς εἶναι, ἵνα πάντες οἱ ὅμοιοι μετέχωσιν· ἔστι γὰρ ὥσπερ δῆμος ἤδη οἱ ὅμοιοι. διὸ καὶ ἐν τούτοις ἐγγίγνονται δημαγωγοὶ πολλάκις, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. ἐ-

phismate dicamus, expositum est antea.

76 Animaduertendum vero est nonnullas non solum aristocratias, sed etiam Oligarchias integras & incolumes permanere, non quod stabili per se firmoque statu fundatæ sint sed quia magistratus præclare se & moderate gerant non solum erga priuatos sed etiam erga consortes sociosque Imperii, dum priuatos quidem nulla afficiunt iniuria, socios autem qui modo principatu digni sunt, ad remp. capessendam inducunt, neque cãdidatos de meritis honoribus deiiciunt aut repellunt, neque plebeculæ commodum quæstumque præripiunt, sociis autem in rep. magistratibus & collegis comes & benigni & populares existũt. Quam enim æqualitatẽ in populo Democratici requirunt, ea est inter similes & pares non solum iusta, sed etiam vtilis & commoda. itaque si multi sunt in rep. rectores, multa etiam populariter instituta prosunt, quẽadmodum magistratus semestres esse, vt aditus paribus inter se & similibus ad publicos honores pateat. Sũt enim velut instar plebis, qui similes inter se sunt, vnde fit

76 Secundum: Magistratus æquos & bonos erga omnes se præbeant: hoc contra, & iniuriã, sed præcipue cõtra ambitionem & omnes fere Oligarchiæ mutationes.

vt apud eos (ſicut antea dictum eſt) frequenter exiſtant δημαγωγοί, leues principes & populi commodis ac voluntati dediti, tum etiã hac cautione fit, vt & Oligarchiæ & Ariſtocratię difficilius in dynaſtias commutentur. Nec enim tam facile eſt exigui quam diuturni tẽporis magiſtratum improbe & flagitioſe agere: ob id enim in Oligarchiis & Democratiis tyrannides exiſtunt. Aut enim qui ſunt in vtraque rep. potentiſſimi, tyrãnidem occupant, hic quidem δημαγωγοὶ popularis auræ captatores & plebeculæ: illic vero Dynaſtæ, aut qui magiſtratus ſummos habẽt, ſi diu imperent.

77 Tertium. Intentandæ formidines vt metu augeatur diligẽtia ciuiũ. Hoc igitur contra negligentiã.

77 Retinẽtur autẽ & conſeruãtur reſpub. non ſolum ſi procul ab his abfuerint, quę exitium poſſint afferre, ſed interdum etiam ſi periculis propinquæ & vicinæ videantur. Nam qui metuunt, rempublicam diligẽtius vigilantiuſq; cuſtodiũt. Quare conueniat, vt ii (quib. reſpub. curæ eſt) formidines ciuibus obiiciant & intentent, & quæ pericula longinqua ſint velut impendentia & imminentia denuncient, vt ciues rempublicam cuſtodiis ſuis, veluti nocturnis excubiis obſeruent atq; cuſtodiant eamque minime deſierant.

πλῆθ' ἤδη εἰς δυναστείας ἐμπίπτουσιν αἱ ὀλιγαρχίαι καὶ ἀριστοκρατίαι. οὐ γὰρ ὁμοίως ῥᾴδιον κακουργῆσαι ὀλίγον χρόνον ἄρχοντας καὶ πολύν· ἐπεὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις καὶ δημοκρατίαις γίγνονται τυραννίδες. ἢ γὰρ οἱ μέγιστοι ἐν ἑκατέρᾳ ἐπιτίθενται τυραννίδι· ἔνθα μὲν, οἱ δημαγωγοί, ἔνθα δὲ, οἱ δυνάσται· ἢ οἱ τὰς μεγίστας ἔχοντες ἀρχὰς, ὅταν πολὺν χρόνον ἄρχωσι.

77 σώζονται δ' αἱ πολιτεῖαι οὐ μόνον διὰ τὸ πόρρω εἶναι τῶν διαφθειρόντων, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ διὰ τὸ ἐγγύς. φοβούμενοι γὰρ, διὰ χειρῶν ἔχουσι μᾶλλον τὴν πολιτείαν. ὥστε δεῖ τοὺς τῆς πολιτείας φροντίζοντας, φόβους παρασκευάζειν, ἵνα φυλάττωσι, καὶ μὴ καταλύωσιν ὥσπερ νυκτερινὴν φυλακὴν, τὴν τῆς πολιτείας τήρησιν· καὶ τὸ πόρρω ἐγγὺς ποιεῖν.

ἔτι τὰς

Tum

78 ἔτι τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ στάσεις, καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν, καὶ τοὺς ἔξω τῆς φιλονεικίας ὄντας, πρὶν παρειληφέναι καὶ αὐτούς· ὡς τὸ ἐν ἀρχῇ γινόμενον κακὸν γνῶναι, οὐ τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ πολιτικοῦ ἀνδρός.

78 Tum vero ne primarii & illustres viri seditionibus inter se & discordiis agitentur, per leges est imprimis prouidendum, atque etiam cauendum est, ne reliqui ciues sese ad eorum contẽtiones aggregẽt: hoc enim multorum malorum est initium: Nascens autem malum prouidere non est cuiuslibet sed politici & excellentis in regenda republica viri.

78 Quartũ. Nobilium contentionib. o cur... leges, & prohibeant, reliquos cum illis cõ... gi. Hoc aduersus content. tnẽ.

79 πρὸς δὲ τὴν διὰ τὰ τιμήματα γιγνομένην μεταβολὴν, ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ πολιτείας, ὅταν συμβαίνῃ τοῦτο, μενόντων μὲν τῶν αὐτῶν τιμημάτων, εὐπορίας δὲ νομίσματος γιγνομένης, συμφέρει τοῦ τιμήματος ἐπισκοπεῖν τοῦ κοινοῦ τὸ πλῆθος πρὸς τὸ παρελθὸν [κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον,] ἐν ὅσαις μὲν πόλεσι τιμῶνται κατ' ἐνιαυτόν· ἐν δὲ ταῖς μείζοσι, διὰ τριετηρίδος, ἢ πενταετηρίδος· κἂν ᾖ πολλαπλάσιον, ἢ πολλοστημόριον τοῦ πρότερον, ἐν ᾧ αἱ τιμήσεις κατέστησαν τῆς πολιτείας, νόμον εἶναι καὶ τὰ τιμήματα ἐπιτείνειν ἢ ἀνιέναι· ἐὰν μὲν ὑπερβάλλῃ, ἐπιτείνοντας κατὰ τὴν πολλαπλασίωσιν· ἐὰν δὲ ἐλλείπῃ, ἀνιέντας καὶ ἐλάττω ποιοῦντας τὴν τίμησιν. ἐν μὲν γὰρ

79 Quod vero pertinet ad illas & Oligarchię & Timocratiæ ruinas, quæ ratione census eueniunt, cum id accidit, si census iidẽ maneant, & magna pecunię abundantia suppetat, vtile est cõmunis & præsentis census amplitudinem cum præterito censu comparare, vt census in quibus quidem ciuitatib. est animus fiat quotannis: In maioribus autem ciuitatibus, tertio aut quinto quoq; anno.

Ac si facultates auctæ sint aut diminutæ supra superiores, quibus reipublicæ descriptio facta erat, legem esse proderit, qua census augeatur vel minuatur: augeatur quidem pro amplificationis ratione, si diuitiæ auctæ sint, minuatur, si sint extenuatæ. In Oligarchiis.n.&

79 Quintũ census augeatur vel minuatur p. temporib. reip. Hoc aduersus tem paruam & decima tertiam mutatione Oligarchiæ. Oligarchiæ est & Democratiæ proprium.

Timocratiis nisi remissio hęc moderatioque teneatur, hæ quidem in Oligarchiam, illæ vero in dynastiam labuntur, aut si illa census amplificatio negligatur, ex politia Democratia fiet, ex Oligarchia autem politia aut Democratia.

τοῖς ὀλιγαρχίαις καὶ ταῖς πολιτείαις, μὴ ποιούντων μὲν οὕτως, ἔνθα μὲν ὀλιγαρχίαν, ἔνθα δὲ δυναστείαν γίγνεσθαι συμβαίνει· ἐκείνως δὲ, ἐκ μὲν πολιτείας, δημοκρατίαν, ἐκ δ᾽ ὀλιγαρχίας πολιτείαν ἢ δῆμον.

80 Sextū. Potestas publica immodica nemini permittatur aut permissa paulatim minuatur non repente tollatur. hæc aduersus exuperantiam.

80 Communis autem est & Democratiæ & Oligarchiæ,& cuiusuis omnino reip. salus, nemini immodicam & immoderatam potentiã permittere, sed potius exiguos & paruos eosque diuturnos quam ad breue tempus immensos & infinitos honores tribuere. Nam facile corrumpuntur, & fortunam secundam non omnes moderate ferre possunt; sin minus cum maximi honores semel concessi fuerint, non erunt omnes simul auferendi, sed sensim & paulatim minuendi.

80 κοινὸν δὲ καὶ ἐν δήμῳ, καὶ ὀλιγαρχίᾳ, καὶ μοναρχίᾳ, καὶ πάσῃ πολιτείᾳ, μήτ᾽ αὐξάνειν λίαν μηδένα παρὰ τὴν συμμετρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον πειρᾶσθαι μικρὰς καὶ πολυχρονίους διδόναι τιμὰς, ἢ ταχὺ μεγάλας. διαφθείρονται γάρ· καὶ φέρειν οὐ παντὸς ἀνδρὸς εὐτυχίαν. εἰ δὲ μὴ, μή τοί γ᾽ ἀθρόας δόντας, ἀφαιρεῖσθαι πάλιν ἀθρόας, ἀλλ᾽ ἐκ προσαγωγῆς.

81 Septimum. Prohibeantur legibus immodicæ copiæ vel opum vel pecuniarum. Hoc aduersus amplificationem.

81 Imprimis autem legibus ita quidem cauendum & prouidendum est, ne quis vel amicorum vel opum copia vehementius cœteris excellat, alioqui procul ab vrbe summouendus & relegandus erit.

81 καὶ μάλιστα μὲν πειρᾶσθαι τοῖς νόμοις οὕτως ἄγειν, ὥστε μηδένα ἐγγίνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα δυνάμει, μήτε φίλων, μήτε χρημάτων· εἰ δὲ μὴ, ἀποδημητικὰς ποιεῖσθαι τὰς παραστάσεις αὐτῶν.

82 Octauum. Magistratus creandi qui priuatorum mores conseruent. Aduersus contemptum hoc præcipue dicitur, & dissimilitudinem & [illegible] tam mutationem Aristocratiæ.

82 Ac quoniam qui priuatam vitam degunt, nouis rebus studeant, magistratum quendam fieri oportebit, qui

82 ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ τοὺς ἰδίους βίους νεωτερίζουσι, δεῖ ἐμποιεῖν ἀρχήν τινα τὴν ἐποψομένην τοὺς ζῶντας ἀσυμφόρως

φόρως πρὸς τὴν πολιτείαν· ἐν μὲν δημοκρατίᾳ, πρὸς τὴν δημοκρατίαν· ἐν δὲ ὀλιγαρχίᾳ, πρὸς τὴν δημοκρατίαν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτειῶν ἑκάστῃ.

83 καὶ τὸ εὐημεροῦν δὲ τῆς πόλεως ἀνὰ μέρος φυλάττεσθαι διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. τούτου δ' ἄκος, τὸ αἰεὶ τοῖς ἀντικειμένοις μορίοις ἐγχειρίζειν τὰς πράξεις, καὶ τὰς ἀρχάς· λέγω δὲ ἀντικεῖσθαι τοὺς ἐπιεικεῖς τῷ πλήθει, καὶ τοὺς ἀπόρους τοῖς εὐπόροις. καὶ τὸ πειρᾶσθαι ἢ συμμιγνύναι τὸ τῶν ἀπόρων πλῆθος, καὶ τὸ τῶν εὐπόρων, ἢ τὸ μέσον αὔξειν. τοῦτο γὰρ διαλύει τὰς διὰ τὴν ἀνισότητα στάσεις.

84 μέγιστον δὲ ἐν πάσῃ πολιτείᾳ, τὸ καὶ τοῖς νόμοις καὶ τῇ ἄλλῃ οἰκονομίᾳ οὕτω τετάχθαι ὥστε μὴ εἶναι τὰς ἀρχὰς κερδαίνειν. τοῦτο δὲ μάλιστα ἐν ταῖς ὀλιγαρχικαῖς δεῖ τηρεῖν. οὐ γὰρ οὕτως ἀγανακτοῦσιν εἰργόμενοι τοῦ ἄρχειν οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ χαίρουσιν, ἐάν τις ἐᾷ πρὸς τοῖς ἰδίοις σχολάζειν, ὡς ἐὰν οἴωνται τὰ κοινὰ κλέπτειν

ciuium mores reip. perniciosos obseruet, vt in Democratia, qui Democratiam, in Oligarchia qui Oligarchiã, atque in reliquis generibus eodem modo qui quãquam remp. lædant & offendant.

83 Ac si qua pars in ciuitate secundis rebus insolescat, ob easdem caussas studiose cõsideranda & obseruanda est. Atque huius mali remedium erit, contrariæ parti curationes rerum & potestates cõmittere. Dico autem contrarios optimates plebeis, inopes opulentis. Atque etiam perficiendum vt vel cõiungatur & temperetur inopum multitudo cum diuitibus, aut mediocribus opibus præditi & vtrisque interiecti fortunis augeantur. Id enim seditiones eas restinguit quæ ex inæqualitate oriuntur.

83 Nonum. Si pars ciuitatis secundis rebus insolescat eius reprimendæ potestas permittatur contrariæ parti. hoc contra dissimilitudinẽ & quartã mutationem Aristocratiæ. Idem n.7.

84 Maximum vero omniũ est in omni rep. maximeque tenendum, vt & legibus & alia quauis prouisione caueatur, ne magistratibus vlla faciendi quæstus occasio permittatur: Idque in Oligarchiis præcipue est animaduertendum. Nec enim vulgus hominum hac ratione indignatur se magistratibus exclusum, imo vero lætatur si liberum, nec alienis curis impeditum suas res agere

84 Decimum. Quæstus omnis à magistratib. remoueatur. Hoc manifeste contra quæstũ, sicuti proximæ duæ.

possit. Quod si reimp. Magistratibus prædæ & quæstui esse existimet, tum ex ea re duplicem dolorem capit, & quod honore & quod lucro priuetur. Cæterum hac vna ratione Democratia Aristocratiaque coniungi possunt, si quis hoc instituat: tunc enim fide vt vtrique & nobiles & plebes, quæ volent, assequantur. Omnibus siquidem licere magistratum capessere Democraticum est: & nobiles cum imperio esse Aristocraticum, quod tum demum accidit cum à magistratu faciendi lucri facultas omnis amouebitur. Inopes enim nolent, quia lucrum nullum sperabunt, sed in suis rebus versari mallent. Diuites autem quia pecunia publica nihil egeant, poterunt. Itaque fiet vt & inopes facile ditescant, quia suis priuatis negotiis intenti duntaxat erunt & diuites à quouis non regantur.

[85] Ne vero resp. diripiatur, in præsentia conspectuq; ciuium omniũ pecuniæ magistratibus exhibeantur, earumque antigrapha tabulæque penes curias & centurias & tribus asseruentur. Atque vt gratis & sine lucro magistratibus administrẽtur, spectatis & de rep. bene meri-

85 *Ratio pecuniæ publicæ cõtra magistratuũ auaritiam conseruandæ.*

τοὺς ἄρχοντας· τότε δὴ ἀμφότερα λυπεῖ, τό τε τῶν τιμῶν μὴ μετέχειν, καὶ τὸ τῶν κερδῶν. μοναχῶς δὲ καὶ ἐνδέχεται ἅμα εἶναι δημοκρατίαν καὶ ἀριστοκρατίαν, εἰ τοῦτο κατασκευάσειέ τις· ἐνδέχοιτο γὰρ ἂν καὶ τοὺς γνωρίμους καὶ τὸ πλῆθος ἔχειν, ἃ βούλονται, ἀμφοτέροις. τὸ μὲν γὰρ ἐξεῖναι πᾶσιν ἄρχειν, δημοκρατικόν· τὸ δὲ τοὺς γνωρίμους εἶναι ἐν ταῖς ἀρχαῖς, ἀριστοκρατικόν. τοῦτο δὴ ἔσται, ὅταν μὴ ᾖ κερδαίνειν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν. οἱ γὰρ ἄποροι οὐ βουλήσονται ἄρχειν, τῷ μηδὲν κερδαίνειν, ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἰδίοις εἶναι μᾶλλον· οἱ δὲ εὔποροι, δυνήσονται, διὰ τὸ μηδενὸς προσδεῖσθαι τῶν κοινῶν. ὥστε συμβήσεται, τοῖς μὲν ἀπόροις, γίνεσθαι εὐπόροις, διὰ τὸ διατρίβειν πρὸς τοῖς ἔργοις· τοῖς δὲ γνωρίμοις, μὴ ἄρχεσθαι ὑπὸ τῶν τυχόντων. [85] τοῦ μὲν οὖν μὴ κλέπτεσθαι τὰ κοινά, ἡ παράδοσις γιγνέσθω τῶν χρημάτων, παρόντων πάντων τῶν πολιτῶν· καὶ ἀντίγραφα κατὰ φρατρίας, καὶ λόχους, καὶ φυλὰς, τιθέσθωσαν. τοῦ δὲ

τις

ἀκερδῶς ἄρχειν, τιμὰς εἶναι δεῖ νενομοθετημένας τοῖς εὐδοκιμοῦσι. 86 δεῖ δ' ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις τῶν εὐπόρων φείδεσθαι, μὴ μόνον τὰς κτήσεις μὴ ποιεῖν ἀναδάστους, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς καρπούς· ὃ ἐν ἐνίαις τῶν πολιτειῶν λανθάνει γιγνόμενον. βέλτιον δὲ καὶ βουλομένους κωλύειν λειτουργεῖν τὰς δαπανηρὰς μὲν, μὴ χρησίμους δὲ, λειτουργίας· οἷον χορηγίας, καὶ λαμπαδαρχίας, καὶ ὅσαι ἄλλαι τοιαῦται· 87 ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ, τῶν ἀπόρων ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι πολλήν· καὶ τὰς ἀρχάς, ἀφ' ὧν λήμματα, τούτοις ἀπονέμειν· κἄν τις ὑβρίσῃ τῶν εὐπόρων, εἰς τούτους μείζω τὰ ἐπιτίμια εἶναι, ἢ ἂν σφῶν αὐτῶν. καὶ τὰς κληρονομίας μὴ κατὰ δόσιν εἶναι, ἀλλὰ κατὰ γένος· μηδὲ πλειόνων ἢ μιᾶς τὸν αὐτὸν κληρονομεῖν. οὕτω γὰρ ἂν ὁμαλώτεραι αἱ οὐσίαι εἶεν, καὶ τῶν ἀπόρων εἰς εὐπορίαν ἂν καθίσταιντο πλείους. 88 συμφέρει δὲ καὶ ἐν δημοκρατίᾳ, καὶ ἐν ὀλιγαρχίᾳ, τῶν ἄλλων ἢ ἰσότητα ἢ προεδρίαν νέμειν τοῖς ἧττον κοινωνοῦσι τῆς πολιτείας·

tis ciuibus honores legibus definiendi & constituendi sunt.

86 In Democratiis autem diuitibus parcendum est, vt non modo possessionum, sed ne fructuum quidem fiat æquatio quod non manifesta quidem sed latenti & nescio qua ratione in nonnullis ciuitatibus efficitur. Commodius certe fuerit prohibere ne vel ii etiam qui occulta illa ratione velut, munera sumptuosa quidē sed inutilia obeant, vt choragia, vt Lampadiarchias & cætera generis eiusdem.

87 At in Oligarchia pauperū ratio diligēter habenda est, & iis curationes cōmittendæ, vnde commodū fructumq; percipiant. At si quis diues eos offenderit, grauiorib. pœnis coerceatur, quam si diuites ipsi inter se alii alios violarēt, nec permittendum vt hæreditates donationibus obueniant, sed generis successionibus nec vt idem vna plures adeat, sic enim possessiones æquabiliores fient, & maior inopum numerus ditabitur.

88 Quin etiam & Democratiæ & Oligarchiæ conueniet (magistratibus summis exceptis) qui eorum (qui rēp. tenēt.) vel singularib. vel

86 Vndecimum: diuitib. sua diuit æ conseruē-tur contra primam.
Iterum libr. 6. part. 2. idem.

87 Duodecimū. Pauperib. subueniatur. proprium Oligarchiæ. Item lib. 6. part. 3. contra primam mutationem Oligarchiæ.

Duo præcepta proxima nō sūt generalia. primum de tuēda Oligarchia, secundum de Democratia simul & Oligarchia.

88 Decimū tertium. Commune Democratiæ & Oligarchiæ.

pluribus mandandi ſunt exceptis (inquam,) magiſtratibus ſummis reliquarum rerum vel pares vel maiores etiam partes priuatis & à rep. ſecluſis cõcedere. In Democratia quidem diuitibus, In Oligarchia tenuibus.

ἐν μὲν δήμῳ, τοῖς εὐπόροις· ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ, τοῖς ἀπόροις· πλὴν ὅσαι ἀρχαὶ κύριαι τῆς πολιτείας. ταύτας δὲ τοῖς ἐκ τῆς πολιτείας ἐγχειρίζειν μόνοις, ἢ πλείοσι.

CAP. IX.

ΚΕΦ. θ.

89 Occaſione ꝓximi loci digreditur ad explicandũ tres virtutes ſummi in rep. magiſtratus, beneuolentiam, peritiam, iuſtitiam, quas inter ſe ſic comparat, vt præſtantiſſima iudicetur, quæ pſenti tempori ſit vtiliſſima.

TRIA [89] autẽ ſunt, quæ præcipuis & maximis magiſtratibus pręfuturi habere debent, primum quidẽ vt pręſentem reip. ſtatum diligant. Deinde vt ad munera ſui magiſtratus obeunda & experiẽtiam maximam habeant, poſtremo vt ſit in iis virtus & iuſtitia in vnaquaque rep. ad ipſius reipub. ſtatum tenendum & conſeruãdum idonea. Nam ſi non idem iuſtum fuerit in omnibus rebuſp. neceſſe erit varias iuſtitiæ differentias exiſtere. Quæri autem poteſt, quando hęc omnia in eundẽ vnum non conueniunt, quale ſit ea de re faciendũ iudicium, vt ſi quis bello faciẽdo exercituique ducendo ſit aptus improbus tamen & reip. inimicus, alius autem & iuſtus & amicus, quis delectus adhibendus eſt? Duo quidem videntur eſſe conſi-

ΤΡία [89] δέ τινα χρὴ ἔχειν τοὺς μέλλοντας ἄρξειν τὰς κυρίας ἀρχάς· πρῶτον μὲν, φιλίαν πρὸς τὴν καθεστῶσαν πολιτείαν· ἔπειτα, δύναμιν μεγίστην τῶν ἔργων τῆς ἀρχῆς· τρίτον δ', ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ, τὴν πρὸς τὴν πολιτείαν. εἰ γὰρ μὴ ταὐτὸ τὸ δίκαιον κατὰ πάσας τὰς πολιτείας, ἀνάγκη καὶ τῆς δικαιοσύνης εἶναι διαφοράς. ἔχει δ' ἀπορίαν, ὅταν μὴ συμβαίνῃ ταῦτα πάντα περὶ τὸν αὐτὸν, πῶς χρὴ ποιεῖσθαι τὴν διαίρεσιν· οἷον, εἰ στρατηγικὸς μέν τις εἴη, πονηρὸς δὲ, καὶ μὴ τῇ πολιτείᾳ φίλος· ὁ δὲ, δίκαιος καὶ φίλος, πῶς δεῖ ποιεῖσθαι τὴν αἵρεσιν; ἔοικε δὲ δεῖν βλέπειν εἰς δύο· τίνος πλεῖον μετέ-

χουσι πάντες, καὶ τινος ἔλαττον. διὸ ἐν στρατηγίᾳ μὲν εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον τῆς ἀρετῆς· ἔλαττον γὰρ στρατηγίας μετέχουσι, τῆς δ' ἐπιεικείας πλεῖον· ἐν δὲ φυλακῇ καὶ ταμιείᾳ τοὐναντίον· πλείονος γὰρ ἀρετῆς δεῖται, ἢ ὅσην οἱ πολλοὶ ἔχουσιν· ἡ δὲ ἐπιστήμη, κοινὴ πᾶσιν.

90 ἀπορήσειε δ' ἄν τις, κἂν δύναμις ὑπάρχῃ τῆς πολιτείας καὶ φιλίας, τί δεῖ τῆς ἀρετῆς; ποιήσει γὰρ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ δύο· ἢ ὅτι ἐνδέχεται τοὺς τὰ δύο ταῦτα ἔχοντας, ἀκρατεῖς εἶναι· ὥστε καθάπερ καὶ αὑτοῖς οὐχ ὑπηρετοῦσιν εἰδότες καὶ φιλοῦντες αὑτούς, οὕτω καὶ πρὸς τὸ κοινὸν οὐδὲν κωλύει ἔχειν ἐνίοις.

91 ἁπλῶς δέ, ὅσα ἐν τοῖς νόμοις, ὡς συμφέροντα λέγομεν ταῖς πολιτείαις, ἅπαντα ταῦτα σώζει τὰς πολιτείας. καὶ τὸ πολλάκις εἰρημένον μέγι-

ϛον

deranda, quo magis abundant omnes, quo magis carent & egent omnes. Itaque in imperatore legẽdo & cõſtituẽdo magis peritia & experientia, quam probitas & iuſtitia deſideratur, quod in paucioribus imperatoria facultas, in pluribus æquitas probitaſque reperiatur. At in publicę pecuniæ quęrendæ & conſeruandæ cura ſecus eſt. Huius enim muneris æquitas maior eſſe debet quam in vulgo hominum facile cernatur. Vſus autem & peritia vulgaris & communis eſt.

90 At dubitabit aliquis fortaſſe, ſi facultas regendæ reipub. beneuolentiaq; adfuerit, quid probitate iuſtitiaque ſit opus. Nam qui duobus illis ornatus fuerit, facile quæ vtilia reipubl. commodaque ſunt, præſtabit. An vero fieri poteſt, vt in quibus vſus amorque ſit, in his incontinentia quoque & animi impotentia ſit? & quẽadmodum incontinẽtes & impotentes, quamuis prudentes & ſibiipſis chari, ſuæ tamen rationi ſuoque iudicio non obtemperant, ſic erga rempublic. nonnulli ſimiliter afficiantur. 91 Verumtamen vt ad conſeruandum ciuitatis ſtatum reuertamur, quæcumque legibus comprehenſa reipubl. prodeſſe iudicamus. Hæc omnia remp. conſer-

90 Docet incõtinentis comparatione, ſine iuſtitia beneuolẽtiam & peritiam non ſatis eſſe.

91 Regreditur ad documenta ſeruandæ reip. vtiles legis ſer-

Decimū quin[illegible]. Pars reip. studiosior sit potentior. hoc adn[illegible]us contem[illegible] [illegible]det & [illegible]udinē. [illegible] sex[illegible] imperii modus statuatur. Infinitum non [illegible]tatur [illegible] d[illegible]latur sim[illegible] ine [illegible] [illegible]ersus [illegible]ficatione [illegible]modu[illegible] [illegible].

uant, sed, quod sæpe iam diximus, præcipuum caput est, efficere vt manus sectaq; ciuium (quæ remp. saluam & incolumem esse cupit) vires maiores in ciuitate & ampliores habeat.

92 At præter hæc omnia non est ignorandum, quod tamē à corruptis & extra legitimos reip. fines egressis rebusp. ignoratur vt potestatis & imperii modus constituatur. Pleraq; enim eorum quę Democratica vidētur esse, Democratiam & quę Oligarchica, Oligarchiam funditus tollunt & euertunt. Nā qui virtutem singularem esse iudicant quo latius imperes, eo maius imperiū semper affectare, hi remp. extra veros & legitimos fines longius abstrahunt, nec intelligunt quemadmodum Nasus si à rectitudine, quæ pulcherrima est, ad aduncitatē, aut (vt ita dicam) simitatem deflexerit, est tamē adhuc venustus & pulcher aspectu. At si vehemētius valdeq; supra modum porrigitur aut contrahatur, primum, partis illius decor omnis ac dignitas amittitur, tum demū, si longius progrediare, sic afficietur, vt propter exuperātiam contrariorum aut defectionem ne nasus quidem esse videatur. Ac de cæteris corporis

στον στοιχεῖον, τὸ τηρεῖν ὅπως κρεῖττον ἔσται τὸ βουλόμενον τὴν πολιτείαν πλῆθος, τοῦ μὴ βουλομένου. 92 παρὰ πάντα δὲ ταῦτα δεῖ μὴ λανθάνειν, ὃ νῦν λανθάνει τὰς παρεκβεβηκυίας πολιτείας, τὸ μέσον· πολλὰ γὰρ τῶν δοκούντων δημοτικῶν, λύει τὰς δημοκρατίας· καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν, τὰς ὀλιγαρχίας· οἱ δ' οἰόμενοι ταύτην εἶναι μίαν ἀρετὴν, ἕλκουσιν εἰς τὴν ὑπερβολήν· ἀγνοοῦντες ὅτι καθάπερ ῥὶς ἐστὶ παρεκβεβηκυῖα μὲν τὴν εὐθύτητα τὴν καλλίστην, πρὸς τὸ γρυπὸν, ἢ τὸ σιμὸν, ἀλλ' ὅμως ἔτι καλὴ καὶ χάριν ἔχουσα πρὸς τὴν ὄψιν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐὰν ἐπιτείνῃ τις ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ὑπερβολὴν, πρῶτον μὲν ἀποβαλεῖ τὴν μετριότητα τοῦ μορίου· τέλος δ' οὕτως, ὥστε μηδὲ ῥῖνα ποιήσει φαίνεσθαι, διὰ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐναντίων· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔχει καὶ περὶ τῶν ἄλλων μορίων· συμβαίνει δὴ τοῦτο καὶ περὶ τὰς ἄλλας πολιτείας. καὶ γὰρ ὀλιγαρ-

χίαν καὶ δημοκρατίαν ἐστὶν ὥστ' ἔχειν ἱκανῶς, καίπερ ἐξεστηκυίας τῆς βελτίστης τάξεως· ἐὰν δέ τις ἐπιτείνῃ μᾶλλον ἑκατέραν αὐτῶν, πρῶτον μὲν χείρω ποιήσει τὴν πολιτείαν· τέλος δ', οὐδὲ πολιτείαν.

93 διὸ δεῖ τοῦτο μὴ ἀγνοεῖν τὸν νομοθέτην καὶ τὸν πολιτικόν, ποῖα σώζει τῶν δημοτικῶν, καὶ ποῖα φθείρει τὴν δημοκρατίαν, καὶ ποῖα τῶν ὀλιγαρχικῶν τὴν ὀλιγαρχίαν. οὐδετέραν μὲν γὰρ ἐνδέχεται αὐτῶν εἶναι καὶ διαμένειν ἄνευ τῶν εὐπόρων καὶ τοῦ πλήθους· ἀλλ' ὅταν ὁμαλότης γένηται τῆς οὐσίας, ἄλλην ἀνάγκη εἶναι ταύτην τὴν πολιτείαν. ὥστε φθείροντες τοῖς καθ' ὑπεροχὴν νόμοις, φθείρουσι τὰς πολιτείας. ἁμαρτάνουσι δὲ καὶ ἐν ταῖς δημοκρατίαις, καὶ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις, οἱ δημαγωγοί, ὅπου τὸ πλῆθος κύριον τῶν νόμων· δύο γὰρ ποιοῦσιν ἀεὶ τὴν πόλιν, μαχόμενοι τοῖς εὐπόροις· δεῖ δὲ τοὐναντίον, ἀεὶ δοκεῖν λέγειν ὑπὲρ εὐπόρων· ἐν δὲ

partib. eadem ratio: sic sane in Oligarchia Democratiaque & ceteris rebusp. accidit. Etenim fieri põt vt Oligarchia Democratiaq; præclare quidẽ hæ se habeant, quamuis ab optimo reip. gradu statuque deiectæ & dimotę. Ac si quis eas latius extẽdat, primum sane in deteriorẽ formam deducet, tãdem si pergat, ne reip. quidem speciem vllam relinquet.

93 Quapropter neque Legislator, neque reip. rector ignorare debet, quæ Democratica Democratiam, itemque quę Oligarchica Oligarchiam & conseruent & labefactent. Neutra enim earum siue diuitibus, siue etiã pauperibus stare aut permanere potest. Ac quũ facultatum æquatio inducitur, necesse est ab iis diuersam remp. institui. Itaq; qui de excellẽtia leges euertũt, has resp. euertunt. Labuntur autem etiam in Democratiis & Oligarchiis: In Democratiis quidẽ plebicolæ, cum plebs est legum domina. Itaque sua cum diuitibus dissensione & discordia ciuitatem duas in partes diuidunt, & seditiose concitant.

93 Decimum septimum. De tutela Democratiæ & Oligarchiæ. Oligarchici ostendant se patronos pauperum Democratici diuitũ.

Contrarium autem potius semper agendum est, vt diuitum patroni & defensores

esse videantur. In Oligarchiis & Oligarchici populũ tueri existimentur, contrariumq; quam nunc fieri soleat, iureiurando confirmẽt. Nunc enim nonnullis in ciuitatibus id iureiurando recipiunt & promittunt, populo contrarius & inimicus ero, & quicquid potero incommodabo. At contrarium ostentandum ac simulandum est, & hac in iureiurando sponsione est vtendũ, populum nihil offendam.

ταῖς ὀλιγαρχίαις ὑπὲρ τοῦ δήμου τοὺς ὀλιγαρχικούς, καὶ τοὺς ὅρκους ἐναντίους ἢ νῦν ὀμνύναι τοὺς ὀλιγαρχικούς. νῦν μὲν γὰρ ἐνίαις ὀμνύουσι, Καὶ τῷ δήμῳ κακόνους ἔσομαι, καὶ βουλεύσω ὅ τι ἂν ἔχω κακόν. χρὴ δὲ καὶ ὑπολαμβάνειν καὶ ὑποκρίνεσθαι τοὐναντίον, ἐπισημαινομένους ἐν τοῖς ὅρκοις, ὅτι Οὐκ ἀδικήσω τὸν δῆμον.

94 *Decimum octauum. Educatio iuuentutis reip. consentanea sit, vbi notantur Oligarchiæ & Democratiæ quadam vitia. Plato 464. Immo totis libris de rep. & legibus.*

84 Eorum autem omniũ quæ ad conseruandum reipub. statum præcepta sunt, nihil est maius neque præstantius (quod ab omnib. tamen hoc tempore despicitur) quam disciplina reipub. moribus accommodata. Nihil .n. proderunt leges, quãuis salutares, quamuis ab omnibus qui rempu. regunt, probatæ, nisi educatio & disciplina reip. congrua accesserit, vt si leges sint Democraticæ, Democratica, si oligarchicæ, oligarchica: qualis enim est vnius hominis, talis est vniuersę ciuitatis intemperantia. Educatio autem & disciplina reip. congrua in eo posita non est, si quid agatur, quod oligarchiæ aut Democratiæ Principibus placeat, sed qua pos-

94 μέγιστον δὲ πάντων τῶν εἰρημένων πρὸς τὸ διαμένειν τὰς πολιτείας, ὃ νῦν ὀλιγωροῦσι πάντες, τὸ παιδεύεσθαι πρὸς τὰς πολιτείας. ὄφελος γὰρ οὐθὲν τῶν ὠφελιμωτάτων νόμων, καὶ συνδεδοξασμένων ὑπὸ πάντων τῶν πολιτευομένων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ· εἰ μὲν οἱ νόμοι δημοτικοί, δημοτικῶς· εἰ δ' ὀλιγαρχικοί, ὀλιγαρχικῶς. εἴπερ γάρ ἐστι ἐφ' ἑνὸς ἀκρασία, ἔστι καὶ ἐπὶ πόλεως. ἔστι δὲ τὸ πεπαιδεῦσθαι πρὸς τὴν πολιτείαν οὐ τοῦτο, τὸ ποιεῖν οἷς χαίρουσιν οἱ ὀλιγαρχοῦντες, ἢ οἱ δημοκρατίαν βουλόμενοι, ἀλλ' οἷς δυνήσονται,

sunt

οἱ μὲν ὀλιγαρχεῖν, οἱ δὲ δημοκρατεῖσθαι. νῦν δ' ἐν μὲν ταῖς ὀλιγαρχίαις οἱ τῶν ἀρχόντων υἱοὶ τρυφῶσιν· οἱ δὲ τῶν ἀπόρων, γίγνονται γεγυμνασμένοι καὶ πεπονηκότες· ὥστε καὶ βούλονται μᾶλλον, καὶ δύνανται νεωτερίζειν. ἐν δὲ ταῖς δημοκρατίαις ταῖς μάλιστα εἶναι δοκούσαις δημοκρατικαῖς, τοὐναντίον τοῦ συμφέροντος καθέστηκεν.

95 αἴτιον δὲ τούτου, ὅτι κακῶς ὁρίζονται τὸ ἐλεύθερον. δύο γάρ ἐστιν οἷς ἡ δημοκρατία δοκεῖ ὡρίσθαι, τῷ τὸ πλεῖον εἶναι κύριον, καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ. τὸ μὲν γὰρ δίκαιον, ἴσον δοκεῖ εἶναι· ἴσον δ', ὅτι ἂν δόξῃ τῷ πλήθει, τοῦτ' εἶναι κύριον. ἐλεύθερον δὲ καὶ ἴσον, τὸ ὅτι ἂν βούληταί τις, ποιεῖν.

96 ὥστε ζῇ ἐν ταῖς τοιαύταις δημοκρατίαις ἕκαστος ὡς βούλεται, καὶ εἰς ὃ χρῄζων, ὥς φησιν Εὐριπίδης. τοῦτο δ' ἐστὶ φαῦλον. οὐ γὰρ δεῖ οἴεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. ἐξ ὧν μὲν οὖν αἱ πολιτεῖαι μεταβάλλουσι καὶ φθείρονται, καὶ διὰ τίνων σώζονται καὶ διὰ-

sint illi quidẽ Oligarchiam, hi vero Democratiam conseruare. At in Oligarchiis hoc tempore principũ liberi delicate & molliter educantur. Inopum vero liberi grauib. & duris laboribus exercentur, vnde fit etiam vt facilius & libentius nouis rebus studeant, in Democratiis autem quæ videntur imprimis esse Democraticæ, longe contra quam deceat est institutum, eiusque mali caussa est, quod 95 libertatem vitiosa & aliena ratione definiant. Duo siquidem sunt, quibus Democratia definita esse videatur, populi summa & potestas & libertas. Iustitia enim æqualitate æstimatur, æqualitas autem eo iudicatur, si ꝙ populus iubeat velitque, id summa authoritate præditũ habeatur: Libertasque ea demum sit si quod quisq; velit, hoc ei facere liceat.

95 Hac de re li. 6. parte 2.

95 Itaque in talibus Democratiis viuit vnusquisque vt vult, & quemadmodum ait Euripides, καὶ εἰς ὃ χρῄζων, ad quod vult, fertur. Id autẽ malum est. Nam viuere secundum remp. non seruitus, sed salus iudicanda est. Quãobrem quibus rebus tollantur & euertantur resp. quibusque conseruentur & retineantur (vt semel absoluam)

96 Legũ Aristocratiam. tyrannis Oligarchiam & Democratiã imitatur.

hactenus generaliter est expositum.

CAP. X.

97 *Disputatũ adhuc est de mutatione Democratiæ, Oligarchiæ, Aristocratiæ, politiæ. Sequitur similis de regno & tyrannide disputatio. Vbi primũ monet Aristoteles superiora præcepta etiam hic esse communia: sed antequam de mutatione præcipiat, exponit origines regum & tyrannorum contrarias, & vtriusque proprietates dissentaneas.*

RELIQVA[97] de monarchiis disputatio est, quibus modis & euerti & conseruari soleant. Sunt autem quæ de rebusp. adhuc dicta sunt, iis finitima & similia, quæ regno, quæque tyrannidi accidunt, regnum quippe Aristocratiã bonitatẽ complectitur. Tyrannis autem ex Oligarchia Democratiaque, perditissimis illis quidẽ & extremis efficitur. Itaque etiam subditis perniciosissima, quippe quæ ex duab. vitiosis rebusp. effecta: & vtriusque reip. labem & perniciem complexa. Vtriusque porro monarchiæ ex cõtrariis initiis origo est profecta.

98 *Regum origo & finis.*

[98] Regnum enim ad pręsidium proborum & honestorum virorum cõtra multitudinis corruptum vulgus & imperitum comparatur, & rex creatur ex bonis & insignibus viris propter virtutis excellentiam, aut rerum gestarum gloriam, aut ob aliquam generis & familiæ dignitatem atque præstantiam.

μένουσιν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, πασαῦτ᾽ ἐστί.

ΚΕΦ. ι.

ΛΕίπεται[97] δ᾽ ἐπελθεῖν καὶ περὶ μοναρχίας, ἐξ ὧν τε φθείρεται, καὶ δι᾽ ὧν σώζεσθαι πέφυκε. σχεδὸν δὲ παραπλήσια τοῖς εἰρημένοις περὶ τὰς πολιτείας ἐστί, καὶ τὰ συμβαίνοντα περὶ τὰς βασιλείας, καὶ τὰς τυραννίδας. ἡ μὲν γὰρ βασιλεία, κατὰ τὴν ἀριστοκρατίαν ἐστίν· ἡ δὲ τυραννίς, ἐξ ὀλιγαρχίας τῆς ὑστάτης σύγκειται καὶ δημοκρατίας. διὸ δὴ καὶ βλαβερωτάτη τοῖς ἀρχομένοις ἐστίν, ἅτε ἐκ δυοῖν συγκειμένη κακῶν, καὶ τὰς παρεκβάσεις καὶ τὰς ἁμαρτίας ἔχουσα τὰς παρ᾽ ἀμφοτέρων τῶν πολιτειῶν. ὑπάρχει δ᾽ ἡ γένεσις εὐθὺς ἐξ ἐναντίων, ἑκατέρᾳ τῶν μοναρχιῶν.

98 ἡ μὲν γὰρ βασιλεία, πρὸς βοήθειαν τὴν ἀπὸ τοῦ δήμου τοῖς ἐπιεικέσι γέγονε, καὶ καθίσταται βασιλεὺς ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ᾽ ὑπεροχὴν ἀρετῆς ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ἢ καθ᾽ ὑπεροχὴν τοιούτου γένους.

ὁ δὲ

99 ὁ δὲ τύραννος, ἐκ τοῦ δήμου καὶ τοῦ πλήθους ἐπὶ τοὺς γνωρίμους, ὅπως ὁ δῆμος ἀδικῆται μηδὲν ὑπ' αὐτῶν. φανερὸν δ' ἐκ τῶν συμβεβηκότων. σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων γεγόνασιν ἐκ δημαγωγῶν, ὡς εἰπεῖν, πιστευθέντες ἐκ τοῦ διαβάλλειν τοὺς γνωρίμους. αἱ μὲν γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον κατέστησαν τῶν τυραννίδων, ἤδη τῶν πόλεων ηὐξημένων· αἱ δὲ πρὸ τούτων, ἔκ τε τῶν βασιλέων παρεκβαινόντων τὰ πάτρια, καὶ δεσποτικωτέρας ἀρχῆς ὀρεγομένων· αἱ δ', ἐκ τῶν αἱρετῶν ἐπὶ τὰς κυρίας ἀρχάς· τὸ γὰρ ἀρχαῖον οἱ δῆμοι καθίστασαν πολυχρονίους τὰς δημιουργίας, καὶ τὰς θεωρείας· αἱ δ', ἐκ τῶν ὀλιγαρχιῶν αἱρουμένων ἕνα τινὰ κύριον ἐπὶ τὰς μεγίστας ἀρχάς. πᾶσι γὰρ ὑπῆρχε τοῖς τρόποις τούτοις τὸ κατεργάζεσθαι ῥᾳδίως, εἰ μόνον βουληθεῖεν, διὰ τὸ δύναμιν προϋπάρχειν, τοῖς μὲν, βασιλικῆς ἀρχῆς, τοῖς δὲ, τὴν τῆς τιμῆς· οἷον, Φείδων μὲν περὶ Ἄργος, καὶ ἕτεροι, τύραννοι κατέστησαν, βασι-

99 Tyrannis autem à multitudine contra claros & insignes viros constituitur, vt popul⁹ ab iis nihil detrimẽti patiatur. Quod euentis rerum & exẽplis intelligi potest. Nam tyranni plerique propemodum omnes ex popularibus ducibus facti sunt, qui nobiles apud populum criminando & calumniando fidem & authoritatem essent adepti. Tyranni igitur hoc modo alii quidem iam auctis ciuitatibus instituti sunt. Alii autem ante hos & è regibus patriæ leges violantibus & omnino ex aliis ciuibus appetentibus dominatum maiorem, quam libera ciuitas pati possit. Alii vero ab iis qui ad summos principat⁹ essent electi. quõdam enim populus diuturniorem reip. curationem & cognitionem magistratibus mandabat. Alii denique ex Oligarchiis summa cum authoritate principes eligẽtibus. His enim modis omnibus, si modo tyrãni esse vellent, occupare tyrannidem facile fuit, cum facultas tanta suppeteret, illis quidẽ regiæ potestatis, his vero publicæ dignitatis. Sic factus est tyrannus Phidon Argis aliiq; locis aliis cũ regnũ obtinerẽt, alii in Ionia & Phallaris,

99 Tyrannidis origo & finis; sed origo ex superiorum mutationum doctrina latius repetitur & exemplis exponitur.

cum publicis potestatib. essent instructi. Panætius autem Leontinus & Cypselus Corinthi, & Pisistratus Athenis, & Dionysius Siracusis. Eodemque modo alii popularem auram fauoremq; nacti.

100 Origo regni latius exponitur & illustratur exemplis.

100 Regia vero potestas, quemadmodū diximus, Aristocratiæ imitatrix est & æmula: nempe quæ dignitate seu virtute vel priuata, vel generis & familiæ propria, vel meritis in remp. & beneficiis, vel his simul omnibus cum potentia coniunctis. Omnes enim qui de ciuitate aut gente bene meriti sunt, aut certe bene mereri poterant, hunc honorem sunt assecuti, cum bello alii ciues suos à seruitute hostium defendissent, vt Codrus: alii cū seruitute iam oppressos in libertatem vindicassent, vt Cyrus: aut vrbes cōdidissent & fundassent, vel adiecta noua prouincia imperium auxissent. Rex vero natura sua ciuium suorum custos est, vt locupletes quidem nullā iniuriam perferant, inopes vero nullam contumeliam accipiant.

Vt Lacedæmoniorum & Macedonum & Molosorum reges.

101 Regis & tyranni fines & circumstantiæ contrariæ.

101 At Tyrannus (sicuti dictum est) ad remp. priuatæ duntaxat vtilitatis gratia re-

λείας ὑπαρχούσης. οἱ δὲ περὶ τὴν Ἰωνίαν, καὶ Φάλαρις, ἐκ τῶν τιμῶν. Παναίτιος δὲ ἐν Λεοντίνοις, καὶ Κύψελος ἐν Κορίνθῳ, καὶ Πεισίστρατος Ἀθήνησι, καὶ Διονύσιος ἐν Συρακούσαις, καὶ ἕτεροι τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐκ δημαγωγίας.

100 καθάπερ οὖν εἴπομεν, ἡ βασιλεία τέτακται κατὰ τὴν ἀριστοκρατίαν. κατ' ἀξίαν γάρ ἐστιν, ἢ κατ' ἰδίαν ἀρετὴν ἢ κατὰ γένους, ἢ κατ' εὐεργεσίας, ἢ κατὰ ταῦτά τε καὶ δύναμιν. ἅπαντες γὰρ εὐεργετήσαντες, ἢ δυνάμενοι τὰς πόλεις ἢ τὰ ἔθνη εὐεργετεῖν, ἐτύγχανον τῆς τιμῆς ταύτης· οἱ μὲν, κατὰ πόλεμον κωλύσαντες δουλεύειν, ὥσπερ Κόδρος· οἱ δ', ἐλευθερώσαντες, ὥσπερ Κῦρος· ἢ κτίσαντες, ἢ κτησάμενοι χώραν, ὥσπερ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς, καὶ Μακεδόνων, καὶ Μολοττῶν. βούλεται δ' ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας, μηθὲν ἄδικον πάσχωσιν, ὁ δὲ δῆμος μὴ ὑβρίζηται μηθέν.

101 ἡ δὲ τυραννίς, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις, πρὸς οὐδὲν ἀπο-

ἀποβλέπει κοινὸν, εἰ μὴ τῆς ἰδίας ὠφελείας χάριν. ἔστι δὲ σκοπὸς, τυραννικὸς μὲν, τὸ ἡδύ· βασιλικὸς δὲ, τὸ καλόν. διὸ καὶ τῶν πλεονεκτημάτων, τὰ μὲν χρήματα, τυραννικά· τὰ δ᾽ εἰς τιμὴν, βασιλικὰ μᾶλλον. καὶ φυλακὴ, βασιλικὴ μὲν, πολιτική· τυραννικὴ δὲ, διὰ ξένων.

102 ὅτι δ᾽ ἡ τυραννὶς ἔχει κακὰ καὶ τὰ τῆς δημοκρατίας, καὶ τὰ τῆς ὀλιγαρχίας, φανερόν· ἐκ μὲν ὀλιγαρχίας, τὸ τὸ τέλος εἶναι πλοῦτον· οὕτω γὰρ καὶ διαμένειν ἀναγκαῖον μόνως τήν τε φυλακὴν, καὶ τὴν τρυφὴν· καὶ τὸ τῷ πλήθει μηδὲν πιστεύειν· διὸ καὶ τὴν παραίρεσιν ποιοῦνται τῶν ὅπλων· καὶ τὸ κακοῦν τὸν ὄχλον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἄστεος ἀπελαύνειν καὶ διοικίζειν, ἀμφοτέρων κοινὸν, καὶ τῆς ὀλιγαρχίας, καὶ τῆς τυραννίδος. ἐκ δημοκρατίας δὲ, τὸ πολεμεῖν τοῖς γνωρίμοις, καὶ διαφθείρειν λάθρα καὶ φανερῶς· καὶ φυγαδεύειν, ὡς ἀντιτέχνους, καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐμποδίους· ἐκ γὰρ τούτων συμβαίνει γίνεσθαι καὶ τὰς ἐπιβουλάς· τῶν μὲν, ἄρχειν αὐτῶν

ſpicit. Eſt vero finis tyranni quidem voluptas, regis autem honeſtas. Itaque etiam tyranni præſtant opibus, reges honoribus, & regũ quidẽ cuſtodia ciuilis eſt & vrbana, tyrannorum vero peregrina & barbara.

102 Declaratur tyrannidem ex Oligarchiæ Democratiæq; vitiis eſſe compoſitam.

102 Tyrannidi vero ineſſe & Democratiæ & Oligarchiæ vitia perſpicuum eſt. Ex Oligarchia quidem tyrannis habet, & quod ſummum in diuitiis bonum extremumque finem conſtituit. His enim neceſſe eſt & corporis cuſtodiam & vitæ lautitiam luxuriamq; tueatur, & quod ſuſpectum in rebus omnib. populũ habeat, eumq; propterea telis & armis ſpoliatum inermẽ eſſe iubeat. Eſt etiam vtriuſque reip. & Oligarchicæ & tyrannicæ proprium, plebem vexare, & è ciuitatis excellentiore parte propellere, variiſque locis diſſipare. A Democratia autem tyrannis iſta mutuatur, quod cum nobilibus inimicitias & ſimultates exerceat, eoſque modis omnib. & occultis & apertis è medio tollat, in exiliumque velut æmulos & dominatus inimicos eiiciat. His enim de cauſſis ciuibus ſuis inſidiari tyrannum conſueuerunt, dum hi quidem dominari cupiũt,

illi vero seruire nolunt. Vnde illud Periandri de spicis eminentib. amputandis Trasibulo datum consilium extitit, quasi semper vtile sit excellentes è republica ciues exterminare.

103 Quemadmodum igitur antea fere dictum est, iisdem principiis cæteræ respubl. & monarchiæ euertũtur & pereunt. Nam & iniuria & metus & contemptus subditos ad monarchiã delendam commouent, sed ex omni iniuriæ genere imprimis contumelia, aliquando etiam rerum propriarum & priuatarum spoliatio & direptio. Nec vero principia solum sunt eadẽ, sed etiam fines (propter quos & aliæ respub. & tyrannides & regna subuertuntur) iidẽ sunt, magna siquidem & opũ & honorum abundantia monarchis suppeditat, quæ res ab omnibus expetuntur. Impetus autem fit alias in dominantis caput, alias in ipsum dominatum, qui vero contumelia excitatur impetus, in caput fieri solet, cumque contumeliæ species multæ sint, vnaquæque earum ad iram læsos & offensos accedit, iratosq; maxima ex parte nõ imperii cupido, sed vlcisçẽdi libido ad facinus im-

103 Definitis originib. & differentiis regni & tyrannidis declarantur, deinde mutationes vtriusq; & tyrannidis prius ex generalibus mutationum caussis: de quib. huius libri ca. 3. contumelia, metu, contemptu, quæstu, honore, cõtumeliæ exempla nouẽ commemoratur. Mutationis genus nusquam exprimitur.

βουλομένων, τῶν δὲ, μὴ δουλεύειν. ὅθεν καὶ τὸ Περιάνδρου πρὸς Θρασύβουλον συμβούλευμά ἐστιν, ἡ τῶν ὑπερεχόντων σταχύων κόλουσις· ὡς δέον ἀεὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν πολιτῶν ἀναιρεῖν.

103 καθάπερ οὖν σχεδὸν ἐλέχθη, τὰς αὐτὰς ἀρχὰς δεῖ νομίζειν περί τε τὰς πολιτείας εἶναι τῶν μεταβολῶν, καὶ περὶ τὰς μοναρχίας. διά τε γὰρ ἀδικίαν, καὶ διὰ φόβον, καὶ διὰ καταφρόνησιν, ἐπιτίθενται πολλοὶ τῶν ἀρχομένων ταῖς μοναρχίαις· τῆς δὲ ἀδικίας μάλιστα δι᾽ ὕβριν· ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν ἰδίων στέρησιν. ἔστι δὲ καὶ τὰ τέλη ταὐτὰ, καθάπερ κἀκεῖ, καὶ περὶ τὰς τυραννίδας καὶ τὰς βασιλείας. μέγεθος γὰρ ὑπάρχει πλούτου καὶ τιμῆς τοῖς μονάρχοις, ὧν ἐφίενται πάντες. τῶν δ᾽ ἐπιθέσεων, αἱ μὲν ἐπὶ τὸ σῶμα γίνονται τῶν ἀρχόντων, αἱ δ᾽ ἐπὶ τὴν ἀρχήν.

αἱ μὲν οὖν δι᾽ ὕβριν, ἐπὶ τὸ σῶμα. τῆς δ᾽ ὕβρεως οὔσης πολυμεροῦς, ἕκαστον αὐτῶν αἴτιον γίνεται τῆς ὀργῆς. τῶν δ᾽ ὀργιζο-

ὀργιζομένων σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τιμωρίας χάριν ἐπιτίθενται, ἀλλ' οὐχ ὑπεροχῆς. οἷον, ἡ μὲν τῶν Πεισιστρατιδῶν, διὰ τὸ προπηλακίσαι μὲν τὴν Ἁρμοδίου ἀδελφὴν, ἐπηρεάσαι δὲ Ἁρμόδιον.

ὁ μὲν γὰρ Ἁρμόδιος, διὰ τὴν ἀδελφήν· ὁ δὲ Ἀριστογείτων, διὰ τὸν Ἁρμόδιον. ἐπεβούλευσαν δὲ καὶ Περιάνδρῳ τῷ ἐν Ἀμβρακίᾳ τυράννῳ, διὰ τὸ συμπίνοντα μετὰ τῶν παιδικῶν, ἐρωτῆσαι αὐτὸν εἰ ἤδη ἐξ αὐτοῦ κύει. ἡ δὲ Φιλίππου ὑπὸ Παυσανίου, διὰ τὸ ἐᾶσαι ὑβρισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν περὶ Ἄτταλον. καὶ ἡ Ἀμύντου τοῦ μικροῦ ὑπὸ Δέρδα, διὰ τὸ καυχήσασθαι εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ. καὶ ἡ τοῦ εὐνούχου Εὐαγόρᾳ τῷ Κυπρίῳ· διὰ γὰρ τὸ τὴν γυναῖκα παρελέσθαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπέκτεινεν, ὡς ὑβρισμένος. πολλαὶ δ' ἐπιθέσεις γεγένηνται, καὶ διὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα αἰσχύνεσθαι τῶν μονάρχων τινάς· οἷον, καὶ ἡ Κραταίου εἰς Ἀρχέλαον· ἀεὶ γὰρ βαρέως εἶχε πρὸς τὴν ὁμιλίαν. ὥστε ἱκανὴ καὶ ἐλάττων ἐγένετο πρόφασις, διότι τῶν θυγατέρων οὐδεμίαν ἔδωκεν ὁμολο-

pellit, vt in Piſiſtratidas facta cõiuratio, hinc orta eſt, quod Harmodii ſorori ſtupri labẽ infamiamq; intuliſſent, Harmodiumque ipſum necauiſſent. Itaque Harmodium ſororis labes, Ariſtogitonem, Harmodii cædes in exitium tyrannorum inflammarunt. Inſidiæ autẽ Periandro Ambraciæ tyranno factæ, hinc ortæ ſunt, quod in conuiuio puerum, quem amabat, interrogauit, an ex eo grauidus eſſet. Philippum vero Pauſanias idcirco interemit, quod illum contumeliis Attali vexari ſineret, & Dereas Amyntam paruum, quia contra eius ætatẽ gloriaretur, & Eunuchum Cyprius Euagoras. Nã cum Eunuchi filius Euagoræ vxorem rapuiſſet, Euagoras hac iniuria permotus Eunuchum ipſum necauit. Sæpe autem in quoſdam monarchas coniuratum ideo eſt, quod ſuorum corporibus probrum & dedecus intuliſſent, qualis Cratei coniuratio fuit in Archelaum: grauiter enim eius conſuetudinem ferebat. Itaque leuior etiam cauſſa illi ſatis idonea fuit ad facinꝰ aggrediendum, vel quod (tametſi

Aliter in Platone fol. 2. de hac hiſtoria. Plato in Hypparcho ait ipſum ab Harmodio & Ariſtogitone interemptum, quod eius ſapientiæ inuideret.

despondisset, filiarum tamen neutram ei dederit: sed bello aduersus Sirram & Arabeum impeditus Elibiæ regi maiorem natu locauerit, minorem autem Amyntę filio, sperans illum cum Cleopatræ filio hac de re nullam contentionem facturum. At alienandi animi fuit hoc initiũ quod Veneris gratia teneri se moleste ferret. Vna vero etiam coniurauit. Hellanocrates Larissæus eadem caussa permotus, nam cũ Archelaus eius ętate frueretur, neque tamen (sicuti promiserat) in patriam reduceret, existimauit Hellanocrates, improbitate & contumelia, non amatoria caussa illam sibi cum eo consuetudinem intercessisse. Paron etiam & Heraclides Aeniẽses Cotyn, vlciscendi patris gratia occiderunt, Adamasq; ab eo defecit, quod ab eo per contumeliam esset exectus. Plerique etiã corporis plagis veluti contumeliis & iniuriis acceptis indignati, nõ solum Dynastas, sed regias ipsas Dynastias aut euerterunt, aut euertere certe conati sunt, vt Mitylenis Pentalidas, qui tota vrbe cursitãtes, & volitantes, obuium quemque clauis percuterent & cæderent, facta cum amicis coniuratio-

γήμας αὐτῷ· ἀλλὰ τὴν μὲν προτέραν, κατεχόμενος ὑπὸ πολέμου πρὸς Σιρρᾶν καὶ Ἀρράβαιον, ἔδωκε τῷ βασιλεῖ τῷ τῆς Ἐλιμείας· τὴν δὲ νεωτέραν τῷ υἱεῖ Ἀμύντα, οἰόμενος οὕτως ἂν ἐκεῖνον ἥκιστα διαφέρεσθαι, καὶ τὸν ἐκ τῆς Κλεοπάτρας. ἀλλὰ τῆς γε ἀλλοτριότητος ὑπῆρχεν ἀρχὴ, τὸ βαρέως φέρειν πρὸς τὴν ἀφροδισιαστικὴν χάριν. συνεπέθετο δὲ καὶ Ἑλλανοκράτης ὁ Λαρισσαῖος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. ὡς γὰρ χρώμενος αὐτοῦ τῇ ἡλικίᾳ, οὐ κατῆγεν ὑποσχόμενος, δι' ὕβριν καὶ οὐ δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν ᾤετο εἶναι τὴν γεγενημένην ὁμιλίαν. Πάρων δὲ καὶ Ἡρακλείδης οἱ Αἴνιοι Κότυν διέφθειραν, τῷ πατρὶ τιμωροῦντες. Ἀδάμας δὲ ἀπέστη Κότυος, διὰ τὸ ἐκτμηθῆναι παῖς ὢν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ὑβρισμένος. πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα αἰκισθῆναι πληγαῖς, ὀργισθέντες, οἱ μὲν διέφθειραν, οἱ δὲ ἐνεχείρησαν, ὡς ὑβρισθέντες· καὶ τῶν περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ βασιλικὰς δυναστείας· οἷον, ἐν Μιτυλήνῃ τοὺς Πενταλίδας Μεγακλῆς περιϊόντας,

τὰς, καὶ τύπτοντας ταῖς κορύναις, ἐπιθέμενος μετὰ τῶν φίλων ἀνεῖλε. καὶ ὕστερον Σμέρδις Πένθιλον πληγὰς λαβὼν, καὶ περὶ τῆς γυναικὸς ἐξελκυσθεὶς, διέφθειρε. καὶ τῆς Ἀρχελάου δὲ ἐπιθέσεως Δεκάμνιχος ἡγεμὼν ἐγένετο, παροξύνων τοὺς ἐπιθεμένους πρῶτος. αἴτιον δὲ τῆς ὀργῆς, ὅτι αὐτὸν ἐξέδωκε μαστιγῶσαι Εὐριπίδῃ τῷ ποιητῇ· ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐχαλέπαινεν, εἰπόντος τι αὐτοῦ εἰς δυσωδίαν τοῦ στόματος. καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ διὰ τοιαύτας αἰτίας, οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ ἐπεβουλεύθησαν.

104 ὁμοίως δὲ καὶ διὰ φόβον. ἓν γάρ τι τοῦτο τῶν αἰτιῶν ἦν, ὥσπερ καὶ περὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς μοναρχίας· οἷον, Ξέρξην Ἀρταπάνης, φοβούμενος τὴν διαβολὴν τὴν περὶ Δαρεῖον, ὅτι ἐκρέμασεν οὐ κελεύσαντος Ξέρξου, ἀλλ' οἰόμενος συγγνώσεσθαι ὡς ἀμνημονοῦντα διὰ τὸ δειπνεῖν.

105 αἱ δὲ, διὰ καταφρόνησιν· ὥσπερ Σαρδανάπαλον

ne Megacles interemit. Postea Smerdes Penthilum ab eo vulneratus, & ab eius vxore tractus & raptatus, occidit. Coniurationis autem in Archelaum factæ Decamnichus author & princeps fuit, in eumq; reliquos coniuratos primus incitauit, cuius coniurationis caussa fuit quod Archelaus ipsum Euripidi poetæ verberãdum tradiderat. Euripides porro Decamnicho ob eam caussam erat infensus, quia nescio qd in eius os odoremq; tetrum cauillatus esset, atq; alii permulti monarchæ ob eiusmodi caussas partim quidẽ sublati sunt, partim insidiis sunt appetiti, [104] Ob metum autem similes cõiurationes fieri consueuerunt. Vna enim quædam ruinæ & euersionis caussa hæc est, vt in cæteris rebuspub. sic in Monarchiis, qualis fuit Artapanis in Xerxem coniuratio. Metuens enim Artapanes ne ob Darii, quem Xerxis iniussu cruci suffixerat, necem, pęnas dare cogeretur, quamuis speraret regem ipsum sibi veniã daturum, velut eius facinoris immemorem quia conuiuam illum cænis acciperet, supplicii tamen metu commotus interemit.

104 Secunda tyrannidis mutatio ex metu.

105 Tertia mutatio ex contẽptu, cuius caussæ ponuntur, nimia familiaritas subditorum & potestas.

105 Conspirationes aliæ etiam ex contemptu oriri solent,

qua caussa motus quidā Sardanapalum adortus est, cum eum cum mulieribus nentem conspexisset, si modo qui ista fabulantur & narrant vera dicunt: quod si minus in illo verum fuerit, at in alio esse potuit. Sic Dion minorem Dionysium aggressus est, quod eum cōtemneret, ciuesque eius erga ipsum sic affectos videret, Dionysum autem ipsum semper ebrium conspiceret atque amici nonnulli in monarchas quos despiciunt coniurare solent. Nam cum magna apud illos fide sunt & authoritate, hac spe freti velut in suspicionem minime venturi sint, nihili principes suos faciunt. Itemque qui dominatum obtinere se posse existimant, quadam contemptus simili caussa facinus adoriuntur. Etenim quasi rem perficere possint, spretis & pro nihilo habitis periculis, facile aggrediūtur, vt exercituum & prouinciarum duces & rectores monarcham suum. Sic Cyrus Astyagem adortus, cum eius & vitam & potētiam despiceret, quia eius quidem potentia, otio & ignauia elanguisset, ipse vero molliter & delicate viueret, sic Senthes Trax cum exercitui præfectus esset, Amadocum aggressus est. 106 Alios etiam caussæ complures

ἰδών τις ξαίνοντα μετὰ τῶν γυναικῶν, εἰ ἀληθῆ ταῦτα οἱ μυθολογοῦντες λέγουσιν. εἰ δὲ μὴ ἐπ' ἐκείνου, ἀλλ' ἐπ' ἄλλου γε ἂν γένοιτο ἀληθές. καὶ Διονυσίῳ τῷ ὑστέρῳ Δίων ἐπέθετο, διὰ τὸ καταφρονεῖν, ὁρῶν τούς τε πολίτας οὕτως ἔχοντας, καὶ αὐτὸν ἀεὶ μεθύοντα. καὶ τῶν φίλων δέ τινες ἐπιτίθενται διὰ καταφρόνησιν· διὰ γὰρ τὸ πιστεύεσθαι, καταφρονοῦσιν ὡς λήσοντες. καὶ οἱ οἰόμενοι δύνασθαι κατασχεῖν τὴν ἀρχὴν, τρόπον τινὰ διὰ τὸ καταφρονεῖν ἐπιτίθενται. ὡς δυνάμενοι γὰρ, καὶ καταφρονοῦντες τοῦ κινδύνου διὰ τὴν δύναμιν, ἐπιχειροῦσι ῥαδίως, ὥσπερ οἱ στρατηγοῦντες τοῖς μονάρχοις· οἷον, Κῦρος Ἀστυάγη, καὶ τοῦ βίου καταφρονῶν, καὶ τῆς δυνάμεως, διὰ τὸ τὴν μὲν δύναμιν ἐξηργηκέναι, αὐτὸν δὲ τρυφᾶν· καὶ Σεύθης ὁ Θρᾷξ Ἀμαδόκῳ, στρατηγὸς ὤν.

106 οἱ δὲ καὶ διὰ πλείω τούτων

τούτων ἐπιτίθενται· οἱ δὲ, καὶ καταφρονοῦντες, καὶ διὰ κέρδος· ὥσπερ Ἀριοβαρζάνῃ Μιθριδάτης. μάλιστα δὲ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐγχειροῦσιν οἱ τὴν φύσιν μὲν θρασεῖς, τιμὴν δ᾽ ἔχοντες πολεμικὴν παρὰ τοῖς μονάρχοις· ἀνδρεία γὰρ δύναμιν ἔχουσα, θράσος ἐστί. δι᾽ ἃς ἀμφοτέρας, ὡς ῥᾳδίως κρατήσοντες, ποιοῦνται τὰς ἐπιθέσεις.

107 τῶν τε διὰ φιλοτιμίαν ἐπιτιθεμένων, ἕτερος τρόπος ἐστὶ τῆς αἰτίας παρὰ τοὺς εἰρημένους πρότερον. οὐ γὰρ ὥσπερ ἔνιοι τοῖς τυράννοις ἐπιχειροῦσιν, ὁρῶντες κέρδη τε μεγάλα, καὶ τιμὰς μεγάλας οὔσας αὐτοῖς, οὕτω καὶ τῶν διὰ φιλοτιμίαν ἐπιτιθεμένων ἕκαστος προαιρεῖται κινδυνεύειν· ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι μὲν, διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν. οὗτοι δ᾽, ὥσπερ καὶ ἄλλης τινὸς γινομένης πράξεως περιττῆς, καὶ δι᾽ ἣν ὀνομαστοὶ γίγνονται καὶ γνώριμοι τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ τοῖς μονάρχοις ἐγχειροῦσιν, οὐ κτήσασθαι βουλόμενοι μοναρχίαν, ἀλλὰ δόξαν.

plures ad euertendam Monarchiam impellunt, vt contemptus simul & quæstus. Sic Mithridates in Ariobarzanem inuectus est, sed imprimis ea caussa commouet homines natura intrepidos & audaces, itemque rerum bellicarum gloria apud Monarcham nobiles. Fortitudo enim virib. & potentiæ coniuncta audacia est. Nam his duabus rebus freti, cum se facile superiores esse sperēt, remp. conturbant.

106 Quarta mutatio ex cōtemptu & quæstu simul.

107 Eorum vero quos in tyrannos impellit ambitio, alia est, præter superiores, caussa & ratio. Non. n. quemadmodum nonnulli tyrānos aggrediuntur magni inde quæstus, magnique præcii spe sollicitati, sic qui gloriæ cupiditate cōmouentur, pericula subeūt, sed illi quidem ea quā dixi, spe illecti, hi vero veluti munere quodam maiore & excellentiore moti, vt nominis sui fama terrarum orbem compleant, sic (inquam) tyrannos aggrediuntur, nō vt Monarchiam sed gloriam consequantur. Verumtamē paucissimi adhuc extiterunt, quos ea caussa in monarchas impulerit.

107 Quinta mutatio ex honoris cupiditate, & eius cum superiore caussa dissimilitudo exēplo Dionis illustrata.

Necesse

Necesse est enim sic animatos eos esse, vt mori non recusent, nisi rem confecerint, atq; illa Dionis sententia septos vt comitatos esse conuenit, quæ tamen nō facile multis persuadeatur. Ille namque parua militum manu Dionysium agressus est, ita se animatum & affectum dictitans, vt quocunq; progredi posset, id operis sibi satisfuturum, vt si, simulatque vel minimum in Dionysii fines inuasisset, moriendum esset, eam mortē præclaram sibi & gloriosam duceret.

108 Sexta mutatio ex caussis externis.

108 Euertitur etiā Tyrannis vno quidem genere, quo etiam cęteræ respub. subuertūtur, id est externis caussis, si quæ inimica resp. potentior fuerit. Voluntatem enim affuturam esse, perspicuum est, propter institutionis repugnātiam. At omnes quod volunt, si modo etiam possint, efficiunt. Sunt autem respub. æmulæ, Democratia quidem Tyrannidis, quemadmodum ait Hesiodus,

vt figulus figulo.

Etenim extrema Democratia, tyrannis quædam est, regalis autem resp. Aristocratiæ propter legū & morum dissi-

οὐ μὴν ἀλλ' ἐλάχιστοί γε τὸν ἀριθμόν εἰσιν οἱ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁρμῶντες· ὑποκεῖσθαι γὰρ δεῖ τὸ τοῦ σωθῆναι μηδὲν φροντίζειν, ἂν μὴ μέλλῃ κατασχήσειν τὴν πρᾶξιν. οἷς ἀκολουθεῖν μὲν δεῖ τὴν Δίωνος ὑπόληψιν· οὐ ῥᾴδιον δ' αὐτὴν ἐγγίνεσθαι πολλοῖς. ἐκεῖνος γὰρ μετ' ὀλίγων ἐστράτευσεν ἐπὶ Διονύσιον, οὕτως ἔχειν φάσκων, ὡς ὁπουπερ ἂν δυνηθῇ προελθεῖν, ἱκανὸν αὐτῷ τοσοῦτον μετασχεῖν τῆς πράξεως· οἷον, εἰ μικρὸν ἐπιβάντα τῆς γῆς εὐθὺς συμβαίη τελευτῆσαι, τοῦτον καλῶς ἔχειν αὐτῷ τὸν θάνατον.

108 Φθείρεται δὲ τυραννίς, ἕνα μὲν τρόπον, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἑκάστη πολιτειῶν, ἔξωθεν, ἐὰν ἐναντία τις ᾖ πολιτεία κρείττων. τὸ μὲν γὰρ βούλεσθαι, δῆλον ὡς ὑπάρξει διὰ τὴν ἐναντιότητα τῆς προαιρέσεως· ἃ δὲ βούλονται, δυνάμενοι πράττουσι πάντες. ἐναντίαι δ' αἱ πολιτεῖαι, δῆμος μὲν τυραννίδι, καθ' Ἡσίοδον,

„ Ὡς κεραμεῖ κεραμεύς·

καὶ γὰρ ἡ δημοκρατία ἡ τελευταία, τυραννίς ἐστι· βασιλεία δὲ καὶ ἀριστοκρατία, διὰ τὴν ἐναντιότητα

τητα τῆς πολιτείας. διὸ Λακεδαιμόνιοι πλείστας κατέλυσαν τυραννίδας· καὶ Συρακούσιοι κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἐπολιτεύοντο καλῶς.

109 ἕνα δὴ, ἐξ αὐτῆς, ὅταν οἱ μετέχοντες στασιάζωσιν· ὥσπερ ἡ τῶν περὶ Γέλωνα, καὶ νῦν ἡ τῶν περὶ Διονύσιον. ἡ μὲν Γέλωνος, Θρασυβούλου τοῦ Ἱέρωνος ἀδελφοῦ, τὸν υἱὸν τοῦ Γέλωνος δημαγωγοῦντος, καὶ πρὸς ἡδονὰς ὁρμῶντος, ἵν' αὐτὸς ἄρχῃ. τῶν δ' οἰκείων συστησάντων, ἵνα μὴ τυραννὶς ὅλως καταλυθῇ, ἀλλὰ Θρασύβουλος· οἱ δὲ συστάντες αὐτῶν, ὡς καιρὸν ἔχοντες, ἐξέβαλον ἅπαντας αὐτούς. Διονύσιον δὲ Δίων στρατεύσας, κηδεστὴς ὢν, καὶ προσλαβὼν τὸν δῆμον, ἐκεῖνον ἐκβαλὼν, διεφθάρη. δύο δὲ οὐσῶν αἰτιῶν δι' ἃς μάλιστ' ἐπιτίθενται ταῖς τυραννίσι, μίσους καὶ καταφρονήσεως, θάτερον μὲν δεῖ τούτων ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις, τὸ μῖσος· ἐκ δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι πολλαὶ γίνονται τῶν καταλύσεων. σημεῖον δέ. τῶν μὲν γὰρ κτησαμένων οἱ πλεῖστοι, καὶ διεφύλαξαν τὰς ἀρχάς· οἱ δὲ, παραλαβόν-

dissimilitudinem. Quibus de caussis Lacedæmonii quōdam & Syracusani, cum eorum respublic. florerent, tyrannidem multis locis euerterunt.

109 Alio autem modo per se tyrānis affligitur, cum ciues intestinis & ciuilibus discordiis agitantur. Sic Gelonis antea tyrannis euersa est: nunc Dionysii. Gelonis quidem cum Trasibulus Hieronis frater, Gelonis filium blanditiis corrumperet, & voluptatis illecebris perderet, eaque via dominatum affectaret. Domestici autem quamuis coniurabant, non quidem vt tyrannis funditus euelleretur, sed vt Trasibulus tolleretur, attamen turbatis cum rebus velut idoneum tempus nacti, vna omnes expulerunt. Dionysio autem Dion, licet eius affinis, bellum fecit acceptisque Syracusanorū auxiliis cum Dionysium Sicilia eiecisset, Dion ipse necatus est. Cum vero duæ caussæ sint, quibus in tyrannos subditi commoueri soleant, odium & contemptus, in odio certe necesse est tyrannos esse. Sed contemptus tamen eos sæpius euertit, quod hinc animaduerti potest, quia permulti tyranni qui tyrannidem sibi suo

109 Septima mutatio ex caussis intestinis. Discordia nempe subditorum principum, vbi vis odii & iræ comparatur.

suo Marte peperissent, eandem retinuerunt: qui vero ab aliis acceperunt, protinus amiserunt. Nam cum in deliciis & voluptatibus viuant, facile contemnuntur à suis, & multas insidiantib. occasiones præbēt. Ita vero pars odii quædam statuenda est, cum earundem sit quodammodo actionū caussa, quinetiam multo vehementior est odio, multoque efficacior. Etenim ira commoti maiore feruntur impetu, propterea quod hæc animi perturbatio ratione & iudicio vti non potest. Ira autem imprimis inflammantur homines, si contumeliam acceperint. Hac siquidem de caussa Pisistratidarum tyrannis interiit, & aliorū tyrannorum tyrannides permultæ, at odium, iudicio propius est & rationi magis coniunctum. Iram vero dolor comitatur. Nec eam ideo ratiocinari & iudicare sinit. At odium potest à dolore seiungi.

110 Statuitur postremo labes Oligarchiæ & Democratiæ communes esse cum tyrannide.

110 Quamobrem, vt semel omnia comprehendam, quibuscumque caussis diximus intemperata & extrema, Oligarchia, itemque vltima, Democratia mutari & euerti solet, iis omnibus concludendum est etiam tyrannidis euersionem contineri. Illæ enim respublic.

τες, εὐθὺς, ὡς εἰπεῖν, ἀπολλύασι πάντες. ἀπολαυστικῶς γὰρ ζῶντες, εὐκαταφρόνητοί τε γίγνονται, καὶ πολλοὺς καιροὺς παραδιδόασι τοῖς ἐπιτιθεμένοις. μόριον δέ τι τοῦ μίσους καὶ τὴν ὀργὴν δεῖ τιθέναι· τρόπον γάρ τινα τῶν αὐτῶν αἰτία γίνεται πράξεων· πολλάκις δὲ καὶ πρακτικώτερον τοῦ μίσους· συντονώτερον γὰρ ἐπιτίθενται διὰ τὸ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ τὸ πάθος. μάλιστα δὲ συμβαίνει τοῖς θυμοῖς ἀκολουθεῖν διὰ τὴν ὕβριν· δι' ἣν αἰτίαν, ἥ τε τῶν Πεισιστρατιδῶν κατελύθη τυραννὶς, καὶ πολλαὶ τῶν ἄλλων. ἀλλὰ μᾶλλον τὸ μῖσος. ἡ μὲν γὰρ ὀργὴ, μετὰ λύπης πάρεστιν· ὥστε οὐ ῥᾴδιον λογίζεσθαι· ἡ δὲ ἔχθρα, ἄνευ λύπης.

110 ὡς δ' ἐν κεφαλαίοις εἰπεῖν, ὅσας αἰτίας εἰρήκαμεν τῆς τε ὀλιγαρχίας τῆς ἀκράτου καὶ τελευταίας, καὶ τῆς δημοκρατίας τῆς ἐσχάτης, τοσαύτας καὶ τῆς τυραννίδος θετέον·

τέον· καὶ γὰρ αὗται τυγχάνουσιν οὖσαι διαιρεταὶ τυραννίδες.

111 βασιλεία δ' ὑπὸ μὲν τῶν ἔξωθεν ἥκιστα φθείρεται· διὸ καὶ πολυχρόνιός ἐστιν· ἐξ αὑτῆς δ' αἱ πλεῖσται φθοραὶ συμβαίνουσι. φθείρεται δὲ κατὰ δύο τρόπους· ἕνα μὲν, στασιασάντων τῶν μετεχόντων τῆς βασιλείας· ἄλλον δὲ τρόπον, τυραννικώτερον πειρωμένων διοικεῖν, ὅταν εἶναι κύριοι πλειόνων ἀξιῶσι καὶ παρὰ τὸν νόμον.

112 οὐ γίγνονται δ' ἔτι βασιλεῖαι νῦν, ἀλλ' ἄν περ γίγνωνται, μοναρχίαι καὶ τυραννίδες μᾶλλον· διὰ τὸ τὴν βασιλείαν ἑκούσιον μὲν ἀρχὴν εἶναι, μειζόνων δὲ κυρίαν· πολλοὺς δ' εἶναι τοὺς ὁμοίους, καὶ μηδένα διαφέροντα τοσοῦτον, ὥστε ἀπαρτίζειν πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς. ὥστε διὰ μὲν τοῦτο, ἑκόντες οὐχ ὑπομένουσιν· ἂν δὲ δι' ἀπάτης ἄρξῃ τις ἢ βίας, ἤδη δοκεῖ τοῦτο εἶναι τυραννίς. ἐν δὲ ταῖς κατὰ γένος βασιλείαις θεῖναι δεῖ τῆς φθορᾶς αἰτίαν πρὸς ταῖς εἰρημέναις, καὶ τὸ

blic. tyrannides quædam ſunt, exiguo interuallo diſtinctæ.

111 Ad regnum autem labefactandum multo minimæ & rariſſimæ cauſſæ ſunt externæ, ideoque diutius etiam regnum permanet, inteſtinæ autem omnium periculoſiſſimæ & frequētiſſimæ, quibus regnum dupliciter euerti ſolet, primum ſi regni principes à rege ipſo diſſideant: deinde ſi tyrannice reges imperare, & maiorem dominatum quam patriæ leges concedant, occupare velint.

111 Adhuc mutationes tyrannidis expoſitæ ſunt: regni mutationes deinde breuiter explicātur: duæ primum: deinde additur tertia: genus tamē mutationis nō exponitur.

112 Hoc vero tempore regna nulla ſunt, ac ſi qua nominantur, tyrannicæ potius monarchiæ ſunt appellandæ, quia verum regnum eſt imperium maioribus & pręſtantioribus viris voluntate ciuium delatum. At permulti ſunt reges ciuibus reliquis pares, nec vllus tantum cæteris antecellit, vt amplitudinem & maieſtatem regalis imperii virtute pari ac dignitate tueatur. Itaque horum temporũ reges ferũtur ab inuitis. At ſi qs vel fraude vel

112 Digreſſiuncula de ſuperioribus repetita, quod qui reges nominantur, potius tyranni ſunt.

vel violẽtia dominatur, manifesta tyrannis est. In regnis vero generis successione cõtinuatis, hæc etiam præter superiores interitus caussa numeranda est, quod regna plerisque cõtemptis & ignauis obueniant, qui licet non potestatem tyrannicam, sed dignitatem regiam adepti, libidinose tamen & superbe viuunt. At regnum quidem facile corruit. Etenim si nolentib. imperatur, regnum protinus esse desinit, tyrannis efficitur, quæ vi dominatur. Quamobrem his & similibus aliis caussis monarchiæ delentur & affliguntur.

Plato ideo 4. legum persuaderi leges iubet, 649. ut quemadmodum Medicus sic princeps bonus nil ante imperet & præscribat quã persuaserit.

γίνεσθαι πολλοὺς εὐκαταφρονήτους, καὶ τὸ δύναμιν μὴ κεκτημένους τυραννικὴν, ἀλλὰ βασιλικὴν τιμὴν, ὑβρίζειν· ῥᾳδία γὰρ ἐγίνετο ἡ κατάλυσις, μὴ βουλομένων γὰρ εὐθὺς οὐκ ἔσται βασιλεὺς, ἀλλ᾽ ὁ τύραννος καὶ μὴ βουλομένων. φθείρονται μὲν οὖν αἱ μοναρχίαι διὰ ταύτας καὶ τοιαύτας ἑτέρας αἰτίας.

CAP. XI.

CONSERVANTUR [113] quidem certe generatim ex contrariis remediis, speciatim sane regnũ, si moderata imperii specie temperataque forma teneatur. Nam quo magis moderatus erit rex, quoque minorib. & paucioribus erit contentus tanto constantius & diuturnius regnum necessario permanebit. Nam & à tyrannorũ dominatione longius recedit, & ad morum æquabilitatem vitęq; humanitatem propius accedet, & subditorum inuidiã minorẽ capiet:

113 Declaratæ sunt labes & ruinæ Monarchiarum: salus deinde & confirmatio sequitur. Primum præceptũ generale est contrariis remediis cõtraria mala curari. Secundũ speciale de regno cuius salus in moderata potentia consistit quod illustratur exemplis.

ΚΕΦ. ια.

Σώζονται [113] δὲ δῆλον, ὡς ἁπλῶς μὲν εἰπεῖν, ἐκ τῶν ἐναντίων· ὡς δὲ καθ᾽ ἕκαστον, τῷ τὰς μὲν βασιλείας ἄγειν ἐπὶ τὸ μετριώτερον. ὅσῳ γὰρ ἂν ἐλαττόνων ὦσι κύριοι, πλείω χρόνον ἀναγκαῖον μένειν πᾶσαν τὴν ἀρχήν. αὐτοί τε γὰρ ἧττον γίνονται δεσποτικοὶ, καὶ τοῖς ἤθεσιν ἴσοι μᾶλλον, καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχομένων φθονοῦνται ἧττον. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ περὶ Μολοττοὺς πολὺν χρόνον βασιλεία διέμεινε· καὶ ἡ Λακεδαιμονίων.

διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς τε εἰς δύο μέρη διαιρεθῆναι τὴν ἀρχήν· καὶ πάλιν Θεοπόμπου μετριάσαντος τοῖς τε ἄλλοις, καὶ τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν ἐπικαταστήσαντος. τῆς γὰρ δυνάμεως ἀφελὼν, ηὔξησε τῷ χρόνῳ τὴν βασιλείαν. ὥστε τρόπον τινὰ ἐποίησεν οὐκ ἐλάττονα, ἀλλὰ μείζονα αὐτήν. ὅπερ καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα ἀποκρίνασθαί φασιν αὐτὸν, εἰποῦσαν, εἰ μηδὲν αἰσχύνεται τὴν βασιλείαν ἐλάττω παραδιδοὺς τοῖς υἱέσιν, ἢ παρὰ τοῦ πατρὸς παρέλαβεν, Οὐ δῆτα φάναι· παραδίδωμι γὰρ πολυχρονιωτέραν.

114 αἱ δὲ τυραννίδες σώζονται κατὰ δύο τρόπους τοὺς ἐναντιωτάτους· ὧν ἅτερός ἐστιν ὁ παραδεδομένος, καὶ καθ' ὃν διοικοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων τὴν ἀρχήν. τούτων δὲ τὰ πολλά φασι καταστῆσαι Περίανδρον τὸν Κορίνθιον. πολλὰ δὲ καὶ παρὰ τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἔστι τοιαῦτα λαβεῖν. ἔστι δὲ τά τε πάλαι λεχθέντα πρὸς σωτηρίαν,

Enimuero eam ob caussam Molossorum regnum diutissime floruit, itemque Lacedæmoniorum; quoniam initio Spartanum regnum duobus regibus bifariam diuisum est, posteaque Theopompus illud etiam successoribus moderatius reliquit, & Ephororum magistratum ad eam moderationem retinendam constituit. Hac enim ratione regni quidem potentiam infirmauit, sed certe diuturnitatem & stabilitatem confirmauit, & ita modo quodam regnum non imminuit sed amplificauit. Quod etiam vxori respondisse ipsum ferunt conquerenti & exprobranti, an nihil eum puderet liberis suis regnum minus relinquere, quam ipse à patre accepisset: minime vero, inquit, stabilius enim & diuturnius relinquo.

Plato 636. tertio legum hunc regni Laconici moderationem triplicem ostendit: primum quod ex vno reges duo facti sunt: deinde quod octo & viginti senatores maximis in reb. potentiæ regum sint æquiparati: tertius senator accessit Ephoratus qui luxuriāti principatui frænum iniiceret.

114 Tyrannis autem duobus modis inter se maxime contrariis conseruatur, quorum alter expositus est antea, quo plerique tyranni principatum suum tueri solent, cuius generis permulta feruntur à Periandro Corinthio constituta, nec ab imperio Persarū pauciora sunt proposita. Ea vero sunt quæ ad Tyrannidis tutelam ante descripta sunt, præstantes viros

114 Tractatur deinceps Tyrannidis conseruatio, vel potius ex improbissimo tyrānorum factis, tyrannidis definitio, duæ partes sunt, altera improbitatis apertæ, altera simulatæ probitatis. Prioris partis primum documentū est vt præstantes & fortes viri tollantur.

occidere, magno & elato animo præditos è medio tollere, neque[115] sodalitates neque familiaritates neque disciplinas, neque eiusmodi quicquam permittere, sed (quia rebus illis duo tyrannis inimica solent homines sibi comparare prudentiam & fidam inter se amicitiam) edicto prohibere, neq; scholas, neque alios oblectandi otii caussa liberos conuentus permittere, omnibus demum rationibus efficere, vt ciues ipsi inter se, sic ignoti sint, vt alii aliis peregrini & hospites esse videantur.

115 Secundum documentũ vt ciues tanquam fere peregrini efficiantur; quæ nullam rerum scientiã, nullam etiam sui inter se notitiam habeant.

116 Notitia enim fidos inter se notos efficit, vt etiam satellites & tyrannidis ministri in publicum prodeuntes ante oculos omnium perpetuo versentur, & pro foribus obambulent, sic enim facile perspicietur, quid vnusquisque ciuis agat, & minime animos attollent qui perpetua seruitute opprimentur. Atque alia quæcunque eiusmodi Persica & barbara tyrannidem scilicet retinent & conseruãt. Omnia enim hæc viribus paria sunt. Itemque exquirere quid quisque subditorum & sentiat & faciat & ad eam rem exploratores & speculatores adhibere, qualis Syracusis erant. Prof-

116 Tertium vt ciues per speculatores & ministros tyrannidis, in perpetua formidine teneantur.

σωτηρίαν, ὡς οἷόν τε, τῆς τυραννίδος, τὸ τοὺς ὑπερέχοντας κολούειν, καὶ τοὺς φρονηματίας ἀναιρεῖν·

115 καὶ μήτε συσσίτια ἐᾶν, μήτε ἑταιρείαν, μήτε παιδείαν, μήτε ἄλλο μηθὲν τοιοῦτον· ἀλλὰ [πάντα] φυλάττειν ὅθεν εἴωθε γίνεσθαι δύο, φρόνημά τε καὶ πίστις· καὶ μήτε σχολάς, μήτε ἄλλους συλλόγους ἐπιτρέπειν γίνεσθαι σχολαστικούς, καὶ πάντα ποιεῖν ἐξ ὧν ὅτι μάλιστα ἀγνῶτες ἀλλήλοις ἔσονται πάντες·

116 ἡ γὰρ γνῶσις πίστιν ποιεῖ μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους. καὶ τὸ τοὺς ἐπιδημοῦντας ἀεὶ φανεροὺς εἶναι, καὶ διατρίβειν περὶ θύρας· οὕτω γὰρ ἂν ἥκιστα λανθάνοιεν τί πράττουσι· καὶ φρονεῖν ἂν ἐθίζοιντο μικρόν, αἰεὶ δουλεύοντες. καὶ τἄλλα ὅσα τοιαῦτα Περσικὰ καὶ βάρβαρα, τυραννικά ἐστι· πάντα γὰρ ταὐτὸν δύναται. καὶ τὸ μὴ λανθάνειν πειρᾶσθαι, ὅσα τυγχάνει τις λέγων ἢ πράττων τῶν ἀρχομένων, ἀλλ' εἶναι κατασκόπους· οἷον, περὶ Συρακούσας αἱ ποταγωγίδες καλούμεναι. καὶ τοὺς ὠτακουστὰς ἐξέπεμπεν Ἱέρων, ὅπου

ὅπου τις εἴη συνουσία καὶ σύλλογος. παῤῥησιάζονταί τε γὰρ ἧττον, φοβούμενοι τοὺς τοιούτους· κἂν παῤῥησιάζωνται, λανθάνουσιν ἧττον.

117 καὶ τὸ διαβάλλειν ἀλλήλοις καὶ συγκρούειν, καὶ φίλους φίλοις, καὶ τὸν δῆμον τοῖς γνωρίμοις, καὶ τοὺς πλουσίους ἑαυτοῖς,

118 καὶ τὸ πένητας ποιεῖν τοὺς ἀρχομένους, τυραννικὸν, ὅπως μήτε φυλακὴ τρέφηται, καὶ πρὸς τὸ καθ' ἡμέραν ὄντες ἄσχολοι ὦσιν ἐπιβουλεύειν. παράδειγμα δὲ τούτου αἵ τε πυραμίδες αἱ περὶ Αἴγυπτον, καὶ τὰ ἀναθήματα τῶν Κυψελιδῶν, καὶ τοῦ Ὀλυμπίου ἡ οἰκοδόμησις ὑπὸ τῶν Πεισιστρατιδῶν, καὶ τῶν περὶ Σάμον ἔργα Πολυκράτεια· πάντα γὰρ ταῦτα δύναται ταὐτὸν, ἀσχολίαν καὶ πενίαν τῶν ἀρχομένων. καὶ ἡ εἰσφορὰ τῶν τελῶν· οἷον ἐν Συρακούσαις· ἐν πέντε γὰρ ἔτεσιν, ἐπὶ Διονυσίου τὴν

agogidæ velut emissarii & delatores. Hieron siquidem otacustas emittebat, qui auscultarent & exciperent, sicubi cœtus aliquis & conuentus esset. Ciues enim cum tales insidias metuant, minus audent, & si quid audeãt, non facile celatur, aut recultatur.

117 Tyrannidis etiam salus est subditos alios ab aliis criminibus & calumniis afflictari & vexari, amicos amicis, plebeios patriciis, diuites etiam sibi ipsis insidiari.

117 Quartum vt ciues mutuis criminationib. vexentur.

118 Omnes deniq; ad inopiam & egestatem redigi, vt milites in custodia vrbis & præsidio locatos non stipendio principis, sed impendio plebis ali & omnibus rebus instrui, vt plebem ipsam gratuitis operis, & fabris imperatis, sic impediri, vt contra tyrãnum machinari & moliri nil possit. Cuius oppressionis exempla sunt Pyramides Ægypti & Cypselidarum statuæ, & Iouis Olympii fanum à Pisistratidis ædificatum, & Samia Policratis opera. Hæc siquidem omnia eo pertinent vt subditi in labore & paupertate miseri versentur. Exactio etiam tributorum eodem referenda est, vt Syracusis, vt tyranno Dionysio accidit, ciues quinquennii tributo fortunis & facultatibus omnibus spoliari & exhauriri. Est etiam eiusdem generis tyrannicum

118 Quintũ vt ciues ad inopiã redigantur, quod fit, stipendium militib. nõ soluẽdo, gratuitas operas & fabros imperando, immane vectigal exigendo, bellũ assiduum faciendo.

commentum bellum facere, vt ſubditi interim ſint occupati, & in ducis miniſterio ſeruitioque permaneant.

119 Sextũ. Diffidentia amicorum.

[119] Ac regnum quidem amicorum fide & beneuolentia conſeruatur. Tyrannis vero diffidentia familiarium & amicorum, velut omnes quidem velint atque etiam imprimis hi poſſint tyrannum tollere.

120 Septimum. Poteſtas & libertas mulierũ in viros, & ſeruorum in dominos: vbi repetũtur quædam ex libri huius numero de Democratia & tyrãnide & earum adulatoribus.

[120] Ea etiam quæ in extrema Democratia fieri ſolent, tyrannorum propria ſunt omnia, mulierum in ſua cuiuſque familia poteſtas viros accuſandi & criminandi, ſeruorumq; ob eandẽ aduerſus heros cauſſam libertas & licẽtia, quoniã neq; ſerui neq; mulieres tyrannis facere inſidias cogitant. Immo vero ſi pro ſua voluntate ac libidine viuant, & tyrannidem & Democratiam neceſſario fouebunt & amabũt. Enimuero Democratica tyrannidi ſunt ideo congrua, quia populus quemadmodum & tyrannus, vnus & ſolus dominus eſſe vult. Itaque in Democratia & in tyrannide adulator colitur & honoratur, in Democratia quidem δημαγωγὸς, eſt enim δημαγωγὸς plebis aſſentator in tyrannide ſunt eodem numero

τὴν οὐσίαν ἅπασαν εἰσενηνοχέναι συνέβαινεν. ἔστι δὲ καὶ πολεμοποιὸς ὁ τύραννος, ὅπως ἄσχολοί τε ὦσι, καὶ ἡγεμόνος ἐν χρείᾳ διατελῶσιν ὄντες.

[119] Καὶ ἡ μὲν βασιλεία σώζεται διὰ τῶν φίλων· τυραννικὸν δὲ τὸ μάλιστ' ἀπιστεῖν τοῖς φίλοις, ὡς βουλομένων μὲν πάντων, δυναμένων δὲ μάλιστα τούτων [αὐτὸν καθελεῖν.]

[120] Καὶ τὰ περὶ τὴν δημοκρατίαν δὲ γιγνόμενα τὴν τελευταίαν, τυραννικὰ πάντα· γυναικοκρατία [τε] περὶ τὰς οἰκίας, ἵν' ἐξαγγέλωσι κατὰ τῶν ἀνδρῶν· καὶ δούλων ἄνεσις, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, οὔτε γὰρ ἐπιβουλεύουσιν οἱ δοῦλοι καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς τυράννοις. εὐημεροῦντάς τε ἀναγκαῖον εὔνους εἶναι καὶ ταῖς τυραννίσι, καὶ ταῖς δημοκρατίαις· καὶ γὰρ ὁ δῆμος εἶναι βούλεται μόναρχος. διὸ καὶ ὁ κόλαξ παρ' ἀμφοτέροις ἔντιμος· παρὰ μὲν τοῖς δήμοις, ὁ δημαγωγός· ἔστι γὰρ ὁ δημαγωγὸς, τοῦ δήμου κόλαξ· παρὰ δὲ τοῖς τυράννοις, οἱ ταπεινῶς ὁμιλοῦντες· ὅπερ ἐστὶν ἔργον κολακείας· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο πονηρόφιλον ἡ τυραννίς· κολακευόμενοις

κευόμενοι γὰρ χαίρουσι. τοῦτο δ' οὐδ' ἂν εἷς ποιήσειε φρόνημα ἔχων ἐλεύθερον· ἀλλὰ φιλοῦσιν οἱ ἐπιεικεῖς, ἢ οὐ κολακεύουσι. καὶ χρήσιμοι οἱ πονηροὶ εἰς τὰ πονηρά· ἥλῳ γὰρ ὁ ἧλος, ὥσπερ ἡ παροιμία.

121 καὶ τὸ μηδενὶ χαίρειν σεμνῷ, μηδ' ἐλευθέρῳ, τυραννικόν· αὐτὸν γὰρ εἶναι μόνον ἀξιοῖ τοιοῦτον ὁ τύραννος· ὁ δ' ἀντισεμνυνόμενος καὶ ἐλευθεριάζων, ἀφαιρεῖται τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὸ δεσποτικὸν τῆς τυραννίδος. μισοῦσιν οὖν ὥσπερ καταλύοντας τὴν ἀρχήν.

122 καὶ τὸ χρῆσθαι συσσίτοις καὶ συνημερευταῖς ξενικοῖς μᾶλλον ἢ πολιτικοῖς, τυραννικόν· ὡς τοὺς μὲν, πολεμίους, τοὺς δ' οὐκ ἀντιποιουμένους. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, τυραννικὰ μὲν καὶ σωτήρια τῆς ἀρχῆς· οὐθὲν δ' ἐλλείπει μοχθηρίας. ἔστι δ', ὡς εἰπεῖν, πάντα ταῦτα περιειλημμένα τρισὶν εἴδεσι.

atq; loco, qui ſe tyrannorum moribus & ſermonibus demiſſe & humiliter accommodant, quod adulationis opus eſt, Etenim tyrãnus ob eam cauſſam improbis amicis vtitur, q aſſentationibus delectetur. Nec enim libero quiſquam & ingenuo animo tyrannis adulatur, ſed optimus quiſq; potius diligit aut certe non aſſentatur. At improbi ad res improbas idonei ſunt, quoniam ἥλῳ γὰρ ὁ ἧλος, vt in prouerbio eſt, 121 Tyrannicum etiam eſt, neque grauitate hominis cuiuſq; neq; libertate delectari. Tyrannus enim ſe talẽ ſolum exiſtimat eſſe oportere. Atqui contra & grauitatem & libertatem parem reponit, is tyrannidis excellẽtiam & dominationẽ tollit, quapropter oderunt eos tyranni veluti tyrannidis hoſtes & euerſores.

122 Peregrinis etiam ſodalibus & conuiuis potius quam ciuibus vti, tyrannicum eſt, velut hi quidem ſint hoſtes, illi vero non aduerſarii hæc itaque & huius generis alia tyrannica ſunt, & ad retinendam conſeruandamque tyrannidem ſalutaria, non bona quidem per ſe vel honeſta, imo vero potius cum omni improbitate & ſcelere coniuncta. Quæ omnia tribus generibus comprehenſa ſunt.

121 Octauum: grauib & liberis viris non delectari.

122 Nonum: vt exteri potius q̃ ciues ad conuiuiũ adhibeantur.

123 Reuocat superiora documenta omnia ad tres species, vt subditis nullus sit animus, nulla inter se fides, nulla potentia.

123 Tria sunt enim tyrannidi proposita, vnū quidem vt subditi demisso sint & abiecto animo. Nec enim cuiquam pusillus & humilis animus insidiatur: alterū autem vt alii diffidant aliis: nec enim labefactari tyrānis ante poterit, quam quidā mutua fide confirmati coniurarint. Itaque bonis viris tyranni infensi atque infesti sunt, veluti sibi ac suæ tyrannidi perniciosis non solum quia nolunt tyranno tanquā mancipia domino seruire: sed quia & sibi & inter se atq; aliis sint fideles neque se neque alios calumnientur & accusent. Tertium vt nulla sit potentia aut facultas. nullus enim aggreditur quod efficere nequeat. Itemq; neque tyrannum, si vires desint dominatu pellere quisquam tentabit. Hi sunt igitur tres fines, & quasi termini, ad quos tyrannorum voluntates consiliaque referuntur. Omnes enim tyrānicæ fraudes ad eos fines referri redigique possint, vt subditi partim quidem nil sibi inter se credant & confidant, partim vero vt nihil possint, partim autem vt inertes & ignaui sint.

123 στοχάζεται γὰρ ἡ τυραννὶς τριῶν· ἑνὸς μὲν, τοῦ μικρὰ φρονεῖν τοὺς ἀρχομένους· οὐδενὶ γὰρ ἂν μικρόψυχος ἐπιβουλεύσειε. δευτέρου δὲ, τοῦ διαπιστεῖν ἀλλήλοις· οὐ καταλύεται γὰρ πρότερον τυραννὶς, πρὶν, ἢ πιστεύσωσί τινες αὐτοῖς· διὸ καὶ τοῖς ἐπιεικέσι πολεμοῦσιν, ὡς βλαβεροῖς πρὸς τὴν ἀρχήν. οὐ μόνον διὰ τὸ μὴ ἀξιοῦν ἄρχεσθαι δεσποτικῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πιστοὺς καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις εἶναι, καὶ μὴ καταγορεύειν μήτε ἑαυτῶν, μήτε τῶν ἄλλων. τρίτον δὲ, ἀδυναμία τῶν πραγμάτων· οὐθεὶς γὰρ ἐπιχειρεῖ τοῖς ἀδυνάτοις. ὥστε οὐδὲ τυραννίδα καταλύειν, μὴ δυνάμεως ὑπαρχούσης. εἰς οὓς μὲν οὖν ὅρους ἀνάγεται τὰ βουλήματα τῶν τυράννων, οὗτοι τρεῖς τυγχάνουσιν ὄντες. πάντα γὰρ ἀναγάγοι τις ἂν τὰ τυραννικὰ πρὸς ταύτας τὰς ὑποθέσεις· τὰ μὲν, ὅπως μὴ πιστεύωσιν ἀλλήλοις· τὰ δὲ, ὅπως μὴ δύνωνται· τὰ δὲ, ὅπως μικρὸν φρονῶσιν.

124 Transitio à prima parte cō-

124 Hæc igitur vna est ra-

124 ὁ μὲν οὖν εἷς τρόπος δι' οὗ γίνεται

οὐ γίνεται σωτηρία ταῖς τυραννίσι, τοιοῦτός ἐστιν· ὁ δ' ἕτερος, σχεδὸν ἐξ ἐναντίας ἔχει τοῖς εἰρημένοις τὴν ἐπιμέλειαν. ἔστι δὲ λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς φθορᾶς τῆς τῶν βασιλειῶν. ὥσπερ γὰρ τῆς βασιλείας εἷς τρόπος τῆς φθορᾶς τὸ ποιεῖν τὴν ἀρχὴν τυραννικωτέραν, οὕτω τῆς τυραννίδος σωτηρία, ποιεῖν αὐτὴν βασιλικωτέραν, ἓν φυλάττοντα μόνον, τὴν δύναμιν· ὅπως ἄρχῃ μὴ μόνον βουλομένων, ἀλλὰ καὶ μὴ βουλομένων· προϊέμενος γὰρ καὶ τοῦτο, προΐεται καὶ τὸ τυραννεῖν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὥσπερ ὑπόθεσιν, δεῖ μένειν· τὰ δ' ἄλλα, τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ δοκεῖν, ὑποκρινόμενον τὸ βασιλικὸν καλῶς.

125 πρῶτον μὲν, δοκεῖν φροντίζειν τῶν κοινῶν· μήτε δαπανῶντα δωρεὰς τοιαύτας, ἐφ' αἷς τὰ πλήθη χαλεπαίνουσιν, ὅταν ἀπ' αὐτῶν μὲν λαμβάνωσιν ἐργαζομένων καὶ πονούντων γλίσχρως, διδῶσι δ' ἑταίραις καὶ ξένοις καὶ τεχνίταις ἀφθόνως.

126 λόγον τε ἀποδιδόντα τῶν λαμβανομένων καὶ δα-

tio tuendæ tyrãnidis & conſeruandæ. Altera autem ſuperiori contraria eſt, eaque de regnorum interitu ſumi poteſt. Quemadmodum enim regni labes & ruina cõſequitur, ſi tyrannicum efficiatur, ſic ſane tyrannidis ſalus eſt, ſi ad regni ſimilitudinem cõparetur: vna tamen duntaxat excepta potentia, vt non ſolum volẽtibus, ſed etiam nolentibus & inuitis imperet. Hoc enim deſpecto & contempto neceſſe eſt etiam tyrannidem ipſam deſpici & contemni. At illud imperium tanquam tyrannidis fundamentum ponẽdum & firmandum eſt, cætera partim, reuera quidem prȩſtanda ſunt, partim autem ſpecie regalis perſonæ belle & aſtute ſimulanda.

ſeruãdæ tyrannidis (quæ conſtat improbitate manifeſta) ad ſecundam in ſimulatione probitatis poſitam. Primum documentum eſt vt Tyrannus boni regis præ ſe ſpeciem ferat.

125 Primum vt reip. tyrannus conſulere videatur, neq; largitiones eas faciat, quib. animi multitudinis offendantur, cum ea ſcortis, amicis, adulatoribus, ſcenicis artificibus profuſe largitur, quæ ciuium labori atque operi miſere & indigne ſubtrahit & ſuffuratur.

125 Secundum documentũ: non eripiat miſero populo, quod in libidines profundat.

126 Itemque & recepti & expenſi rationẽ reddat, quod ſuperio-

126 Tertium. Accepti & expenſi rationem reddat, quod adiunctis cõmodis approbatur.

superiores tyranni quidam fecerunt. Nam qui sic remp. administrabit, non tyrannus sed œconomus esse videbitur. neque metuendum est nequando pecuniis & opib. tyrannus egeat, cum ciuitatis sit dominus. Imo vero si forte domo & vrbe exierit, vtilius id erit, quã domi coaceruantes & conditos thesauros relinquere. Minus enim tyrannici in vrbe relicti custodes nouis rebus studebunt quos quidam tyranni peregre exeuntes magis quã ciues suos formidant, ciues enim tyrannum comitãtur, & illi custodes in vrbis custodia remanent.

127 *Quartum. Vectigalia reip. caussa imperare videatur.*

127 Tributa quoque & vectigalia tyrannis sic indicere & imperare debet, vt id œconomiæ gratia facere, & ad belli necessitates & vsus respicere, deniq; seipsum velúti publicæ pecuniæ non suæ & propriæ custodem & questorem præstare videatur.

128 *Quintum. Superbiã suam tyrannus grauitatis specie & ciuilis virtutis prætexat.*

128 Præterea se non difficilem & insolẽtem, sed constãtem & grauẽ fingat, quod hinc efficietur, si qui ad illum conueniendi & colloquendi gratia adibunt, non timeant sed potius vereãtur, quod assequi tamen non facile possit is, qui facile contemnatur. Quamobrẽ tam-

πανωμένων· ὅπερ ἤδη πεποιήκασί τινες τῶν τυράννων· οὕτω γὰρ ἄν τις διοικῶν, οἰκονόμος, ἀλλ' οὐ τύραννος εἶναι δόξει. οὐ δεῖ δὲ φοβεῖσθαι μήποτε ἀπορήσῃ χρημάτων, κύριος ὢν τῆς πόλεως· ἀλλὰ τοῖς γ' ἐκτοπίζουσι τυράννοις ἀπὸ τῆς οἰκίας, καὶ συμφέροι τοῦτο μᾶλλον, ἢ καταλιπεῖν ἀθροίσαντας· ἧττον γὰρ ἂν οἱ φυλάττοντες ἐπιθεῖντο τοῖς πράγμασιν. εἰσὶ δὲ φοβερώτεροι τῶν τυράννων τοῖς ἀποδημοῦσιν οἱ φυλάττοντες, τῶν πολιτῶν· οἱ μὲν γὰρ, συναποδημοῦσιν· οἱ δὲ, ὑπομένουσιν.

127 ἔπειτα τὰς εἰσφορὰς καὶ τὰς λειτουργίας δεῖ φαίνεσθαι τῆς τε οἰκονομίας ἕνεκα συνάγοντα· κἄν ποτε δεηθῇ, χρῆσθαι πρὸς τοὺς πολεμικοὺς καιρούς. ὅλως τε αὑτὸν παρασκευάζειν φύλακα καὶ ταμίαν ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἰδίων.

128 καὶ φαίνεσθαι μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνόν. ἔτι δὲ τοιοῦτον, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μᾶλλον αἰδεῖσθαι. τούτου μέντοι τυγχάνειν οὐ ῥᾴδιον, ὄντα εὐκαταφρόνητον.

φρόνητον. διὸ δεῖ, κἂν μὴ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιμέλειαν ποιῆται, ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς, καὶ δόξαν ἐμποιεῖν περὶ αὑτοῦ τοιαύτην.

129 ἔτι δὲ μὴ μόνον αὐτὸν φαίνεσθαι μηδένα τῶν ἀρχομένων ὑβρίζοντα, μήτε νέον, μήτε νέαν, ἀλλὰ μηδ' ἄλλον μηδένα τῶν περὶ αὐτόν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς οἰκείας ἔχειν γυναῖκας πρὸς τὰς ἄλλας. ὡς καὶ διὰ γυναικῶν ὕβρεις πολλαὶ τυραννίδες ἀπολώλασι.

περί τε τὰς ἀπολαύσεις τὰς σωματικὰς τοὐναντίον ποιεῖν, ἢ νῦν τινες τῶν τυράννων ποιοῦσιν. οὐ γὰρ μόνον εὐθὺς ἕωθεν τοῦτο δρῶσι, καὶ συνεχῶς πολλὰς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις βούλονται τοῦτο πράττοντες, ἵν' ὡς εὐδαίμονας καὶ μακαρίους θαυμάσωσιν. ἀλλὰ μάλιστα μὲν μετριάζειν τοῖς τοιούτοις· εἰ δὲ μή, τό γε φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις διαφεύγειν. οὔτε γὰρ εὐεπίθετος, οὔτ' εὐκαταφρόνητος ὁ νήφων, ἀλλ' ὁ μεθύων· οὐδ' ὁ ἄγρυπνος, ἀλλ' ὁ καθεύδων.

etſi cæterarum laudum nulla tyrannis cura ſit, attamen ciuilis virtutis imprimis habenda eſt ratio, eaque de ſe ipſis confirmanda opinio.

129 Atque etiam non ſolũ tyrannus ipſe ſubditorum ſuorum nemini, neque puero neq; puellæ, ſed ne familiarium ipſius & domeſticorum quiſquam iniuriam afferre videatur. In eadẽ continẽtia tyranni cõiuges appareant, ne ſint in alias mulieres cõtumelioſæ, quia tyrannicæ dominationes permultæ mulierum contumeliis euerſæ ſunt, quod etiã ad voluptates corporis attinet, contraquam pleriq; noſtrorum temporum tyranni faciant, erit faciendum. Nam qui tyrannidem nunc tenẽt, non ſolum ſimulatque diluxit dies, permultos etiã continuos voluptatibus corporis ſe tradunt, ſed apud alios etiam ſuas delicias ac voluptates prædicant & oſtentãt, vt ab illis tanquam fœlices ac beati ſuſpiciantur. At hæc imprimis quidem moderanda ſunt ac temperanda, aut certe moderatio quædam & temperatio fingẽda. Nec enim ſobrii, ſed ebrii, neque vigilantes ſed dormientes facile oppugnantur & contemnuntur.

129 Sextũ. Tyrannus tyrãnique familiares & domeſtici à ſubditorum iniuriis & contumeliis abſtinere videantur: & explicatur collatione tyrannorum.

130 Septimum. His contraria ſimuletur, quæ in prima tyrãnidis conſeruatione dicta ſunt

130 Contraria etiam malis illis, quæ ſupra memorauimus, agenda ſunt, ciuitas enim velut à procuratore & patrono, non ab oppreſſore & tyranno componenda & ornanda eſt.

130 τοὐναντίον τε ποιητέον τῶν πάλαι λεχθέντων σχεδὸν πάντων. κατασκευάζειν γὰρ δεῖ καὶ κοσμεῖν τὴν πόλιν, ὡς ἐπίτροπον ὄντα, καὶ μὴ τύραννον.

131 Octauum. Summa religio ſumme ſimuletur: quod adiũctis commodis approbatur.

131 Præterea eos eximia ſingularique religione colere ac venerari videatur. Nam minus iniurias ab eo principe ſubditi metuũt, quem religioſum & Deorũ cultui deditum arbitrantur: eiq; velut commilitones deos & adiutores habenti minus inſidiantur. Nec vero ſtulta & anili ſuperſtitione, ſed vera & conſtanti religione talem videri neceſſe eſt.

131 ἔτι δὲ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόντως. ἧττόν τε γὰρ φοβοῦνται τὸ παθεῖν τι παράνομον ὑπὸ τῶν τοιούτων, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα, καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν· καὶ ἐπιβουλεύουσιν ἧττον, ὡς συμμάχους ἔχοντι καὶ τοὺς θεούς. δεῖ δ' ἄνευ ἀβελτηρίας φαίνεσθαι τοιοῦτον.

132 Nonũ. Iuſtitiam ſic exerceat tyrannus ꝑ ſe erga viros claros magnifice muneretur: nocentes per ſuos magiſtratus puniat.

132 Tum etiam viros reb. præclare geſtis egregios iis honoribus afficere debebit, vt à libera & ſuis legib. vtente ciuitate maiores ſe conſequi potuiſſe non exiſtiment: atq; hos honores per ſe quidem, ipſe tyrãnus tribuet, eamque ſibi gratiam propriam reſeruabit. Pœnarum autem & ſuppliciorum ſeueritatem & acerbitatem magiſtratibus aliis iudiciiſque committet.

132 τούς τε ἀγαθοὺς περί τι γιγνομένους τιμᾶν οὕτως, ὥστε μὴ νομίζειν ἄν ποτε τιμηθῆναι μᾶλλον ὑπὸ τῶν πολιτῶν αὐτονόμων ὄντων. καὶ τὰς μὲν τοιαύτας τιμὰς ἀπονέμειν αὐτόν· τὰς δὲ κολάσεις δι' ἑτέρων ἀρχόντων καὶ δικαστηρίων.

133 Decimum. Sicut proximũ ſequens correctio quædam eſt non: vt potius multi quam vnus augeatur, neque ii feroces.

133 Omnis autẽ monarchiæ retinendæ & conſeruandę communis eſt cautio, neminem vnum magnis o-

133 κοινὴ δὲ φυλακὴ πάσης μοναρχίας, τὸ μηδένα ποιεῖν ἕνα μέγαν· ἀλλ' εἴπερ, πλείους· τηρήσουσι γὰρ ἀλλήλους.

λους· ἐὰν δ' ἄρα τινὰ δέῃ ποιῆσαι μέγαν, μή τοι τό γε ἦθος θρασύν· ἐπιθετικώτατον γὰρ τὸ τοιοῦτον ἦθος περὶ πάσας τὰς πράξεις·

134 καὶ τῆς δυνάμεώς τινα δοκῇ παραλύειν, ἐκ προσαγωγῆς τοῦτο δρᾶν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν.

135 ἔτι δὲ, πάσης μὲν ὕβρεως εἴργεσθαι· παρὰ πάσας δὲ δυοῖν, τῆς τε εἰς τὰ σώματα κολάσεως, καὶ τῆς εἰς τὴν ἡλικίαν. μάλιστα δὲ ταύτην ποιητέον τὴν εὐλάβειαν περὶ τοὺς φιλοτίμους. τὴν μὲν γὰρ εἰς τὰ χρήματα ὀλιγωρίαν, οἱ φιλοχρήματοι φέρουσι βαρέως· τὴν δὲ εἰς ἀτιμίαν, οἵ τε φιλότιμοι καὶ οἱ ἐπιεικεῖς τῶν ἀνθρώπων. διόπερ ἢ μὴ χρῆσθαι δεῖ τοῖς τοιούτοις, ἢ τὰς μὲν κολάσεις πατρικῶς φαίνεσθαι ποιούμενον, καὶ μὴ δι' ὀλιγωρίαν· τὰς δὲ πρὸς τὴν ἡλικίαν ὁμιλίας, δι' ἐρωτικὰς αἰτίας, ἀλλὰ μὴ δι' ἐξουσίαν. ὅλως δὲ τὰς

pibus & honoribus augere & ornare. Sed (ſi commodum id erit) plures: propterea quod aliús alium cuſtodiet & obſeruabit. At ſi quis amplis honoribus augendus ſit, in eo tamen feroces & audaces mores fugiendi & cauendi erunt: tales enim mores omnium commotionum & perturbationum ſunt auidiſſimi.

134 Si quis autem poteſtate ſpoliādus videatur ea ſenſim & paulatim minuenda erit, non tota ſimul auferenda.

134 Vndecimū. Repetitur de nume o 61. vt inferiorum potentia paulatim minuatur.

135 Cum autem ab omni iniuria tyrannus abſtinere debeat, tum certe imprimis duabus, ne crudeliter in cuiuſquam corpus ſeruiat, neue ætati, gratia libidinis illudat, eaque cautio erga homines laudis auidos & honoris appetentes diligenter adhibēda eſt: vt enim auari pecuniæ, ſic honoris & bonæ famæ ſtudioſi bonique viri, gloriç iacturam grauiter ferunt. Quamobrem aut ab his ſuppliciis omnino eſt abſtinendum, aut his veluti paterna quadā grauitate, non inſolēti crudelitate eſt vtendum: amorumque conſuetudini eadem ſpeciės prætexenda eſt, vt nō à libidine & licentia ſed ab amore & gratia profecta videatur, omni-

135 Reuetit ſexium documētum & latius explicat de contumeliarum acerbitate de amorum libidine.

noque macula quæcumque videbitur iniusta, maioribus honoribus redimenda & cōpensanda est. Ex his vero qui vim tyrannis & manus afferre audeant, hi maxime sunt formidandi, & imprimis obseruandi, qui modo necē tyrannis attulerint, de vita sua nil laborāt. Itaque tales maxime obseruandi sunt, si vel se vel sibi charos contumelia affectos existiment. Nihil enim sibi consulunt aut parcunt qui ad impetum faciēdum ira concitantur, quemadmodum etiam ait Heraclitus, cum inquit, χαλεπὸν εἶναι θυμῷ μάχεσθαι difficile est contra iram pugnare, eam siquidem pugnam vitæ præcio animæque dispēdio constare.

136 Duodecimū conciliet sibi tyrannus ciuium beneuolentiam sed imprimis potentiorum.

136 Quoniam vero ciuitates duabus ex partib. constant, pauperib. & diuitibus, perficiendum est imprimis vt existiment vtrique se sui principis auxilio beneficioq; seruari, aliosque ab aliorum iniuriis contineri: vtrilibet autem sint potētiores, hi tyranno sunt omnium studio conciliandi. Nam si tyrannus eos sibi adiunxerit, nec seruos liberare ac manumittere, nec arma ciuibus adimere cogetur. Parte enim altera potentiæ eius adiuncta, satis

ἢ τὰς δοκούσας ἀτιμίας, ἐξωνεῖσθαι μείζοσι τιμαῖς. τῶν δὲ ἐπιχειρούντων ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος διαφθορὰν, οὗτοι φοβερώτατοι, καὶ δέονται πλείστης φυλακῆς, ὅσοι μὴ προαιροῦνται περιποιεῖσθαι τὸ ζῆν διαφθείραντες. διὸ μάλιστα εὐλαβεῖσθαι δεῖ τοὺς ὑβρίζεσθαι νομίζοντας, ἢ αὐτοὺς, ἢ ὧν κηδόμενοι τυγχάνουσιν· ἀφειδῶς γὰρ ἑαυτῶν ἔχουσιν οἱ διὰ θυμὸν ἐπιχειροῦντες· καθάπερ καὶ Ἡράκλειτος εἶπε, χαλεπὸν φάσκων εἶναι θυμῷ μάχεσθαι· ψυχῆς γὰρ ὠνεῖσθαι.

136 ἐπεὶ δὲ αἱ πόλεις ἐκ δύο συνεστήκασι μορίων, ἔκ τε τῶν ἀπόρων ἀνθρώπων, καὶ τῶν εὐπόρων, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρους ὑπολαμβάνειν δεῖ σώζεσθαι διὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ τοὺς ἑτέρους ὑπὸ τῶν ἑτέρων ἀδικεῖσθαι μηδέν· ὁπότεροι δὲ ἂν ὦσι κρείττους, τούτους ἰδίους μάλιστα ποιεῖσθαι τῆς ἀρχῆς· ὡς, ἂν ὑπάρξῃ τοῦτο τοῖς πράγμασιν, οὔτε δούλων ἐλευθέρωσιν

θέρωσιν ἀνάγκη ποιεῖσθαι τὸν τύραννον, οὔτε ὅπλων παραιρέσιν· ἱκανὸν γὰρ θάτερον μέρος πρὸς τῇ δυνάμει προστιθέμενον, ὥστε κρείττους εἶναι τῶν ἐπιτιθεμένων.

137 περίεργον δὲ τὸ λέγειν καθ' ἕκαστον τῶν τοιούτων. ὁ γὰρ σκοπὸς φανερὸς, ὅτι δεῖ μὴ τυραννικὸν, ἀλλ' οἰκονόμον καὶ βασιλικὸν εἶναι φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις· καὶ μὴ σφετεριστὴν, ἀλλ' ἐπίτροπον· καὶ τὰς μετριότητας τοῦ βίου διώκειν, μὴ τὰς ὑπερβολάς. ἔτι δὲ τοὺς μὲν γνωρίμοις καθομιλεῖν, τοὺς δὲ πολλοὺς δημαγωγεῖν. ἐκ γὰρ τούτων ἀναγκαῖον, οὐ μόνον τὴν ἀρχὴν εἶναι καλλίω καὶ ζηλωτοτέραν, τῷ βελτιόνων ἄρχειν, καὶ μὴ τεταπεινωμένων· μηδὲ μισούμενον καὶ φοβούμενον διατελεῖν· ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν εἶναι πολυχρονιωτέραν. ἔτι δὲ αὐτὸν διακεῖσθαι κατὰ τὸ ἦθος, ἤτοι καλῶς πρὸς ἀρετὴν, ἢ ἡμίχρηστον ὄντα· καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ' ἡμιπόνηρον.

ſatis erit ad eos reprimendũ, qui res nouas mouere & turbare tentabunt.

137 Verumtamen de his ſingulis præcipere ſuperuacaneum fuerit, cum huc omnia referenda ſint vt ſubditis non tyrannus, ſed œconomus, & regia quadam virtute præditus nõ ciuium depeculator ſed reipubl. tutor & procurator: nec intemperantis & inſolentis cupiditatis conſectator ſed laudabilis & honeſtæ vitæ moderator & author appareat: vtque ſe nobilitati familiarem & plebi popularem præbeat. Ex his enim rebus neceſſario principatus ille nõ ſolum illuſtrior & amabilior cum prçſtantibus nec abiectis viris hic princeps imperabit, quem nec oderint ciues, nec metuant, verum etiam conſtãtior & diuturnior exiſtet: denique moribus his præditus ſit vt vel præclare ad virtutem comparatus & affectus, vel iam ſemibonus, aut certe non malus, ſed ſemimalus eſſe videatur.

137 Epilogus, quo ſecunda tyrannidis conſeruatio cõcluditur, vt tyrannus ad regiam bonitatem quã proxime poterit, accedat, vt vniuerſi populi gratiam quærat, vt probos mores præſeferat.

CAP. XII.

138 Monarchiarum, imo etiam cæterarum rerump. labe & salute exposita videtur Aristoteles generatim de omnium rerump. diuturnitate comparationẽ quandam induxisse. Proponit tamẽ duntaxat de duab. Oligarchia & tyrannide & quidẽ de tyrannide sola exequitur, quam putat annis centũ diuturniorem nũquam fuisse: res quatuor exẽplis exponitur. Licet autem à tyrannide sursum versus retroq. progredi ad Oligarchiã Democratiam, politiam, Aristocratiam, regnum, vt diuturnitatis collatio definiatur.

ATQVI [138] omnium rerumpub. breuissimæ sunt, minimæque vitæ Oligarchia & tyrannis. Diutissime enim omnium Tyrannidum Sycione permansit ea tyrannis, quam Orthagoras Orthagoræque posteri tenuerunt. Annos enim centum stetit, cuius diuturnitatis ea caussa fuit, quod ciues suos moderate tractabant, & permulta secũdum leges administrabãt: & quoniam Clisthenes bellicosus erat, nõ contemnebatur, multaque populo gratificabatur: quin etiam fertur eum iudicem (à quo victoriæ præmiũ illi abiudicatum esset) corona donauisse. Nõnulli vero statuam illam quæ Sicyone in foro posita est, imaginẽ iudicis eius esse tradunt. Aiunt etiam Pisistratum, cum dies ei dicta esset, Areopagi iudicium subiisse. Diuturnitati deinde huic proxima fuit Corinthia, Cypselidarũ tyrannis. Hæc enim tres annos & septuaginta, mensesque sex floruit. Cypselus enim triginta annos tyrannidem

ΚΕΦ. ιβ.

ΚΑί τοι [138] πασῶν ὀλιγοχρονιώτεραι τῶν πολιτειῶν εἰσιν, ὀλιγαρχία καὶ τυραννίς. πλεῖστον γὰρ ἐγένετο χρόνον ἡ περὶ Σικυῶνα τυραννίς, ἡ τῶν Ὀρθαγόρου παίδων, καὶ αὐτοῦ Ὀρθαγόρου· ἔτη δ' αὕτη διέμεινεν ἑκατόν. τούτου δ' αἴτιον, ὅτι τοῖς ἀρχομένοις ἐχρῶντο μετρίως, καὶ πολλὰ τοῖς νόμοις ἐδούλευον. καὶ διὰ τὸ πολεμικὸς γενέσθαι Κλεισθένης, οὐκ ἦν εὐκαταφρόνητος. καὶ τὰ πολλὰ ταῖς ἐπιμελείαις ἐδημαγώγουν. λέγεται γοῦν Κλεισθένης τὸν ἀποκρίναντα τῆς νίκης αὐτὸν, ὡς ἐστεφάνωσεν· ἔνιοι δ' εἰκόνα φασὶν εἶναι τοῦ κρίναντος οὕτω, τὸν ἀνδριάντα τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ καθήμενον. φασὶ δὲ καὶ Πεισίστρατον ὑπομεῖναί ποτε προσκληθέντα δίκην εἰς Ἄρειον πάγον. δευτέρα δὲ περὶ Κόρινθον ἡ τῶν Κυψελιδῶν· καὶ γὰρ αὕτη διετέλεσεν ἔτη τρία καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ ἓξ μῆνας. Κύψελος μὲν γὰρ, ἐτυράννησεν ἔτη τριάκοντα· Περίανδρος δὲ, τετταράκοντα καὶ τέτταρα· Ψαμμήτιχος δ' ὁ Γορδίου, τρία ἔτη. τὰ

τη. τὰ δ' αἴτια, ταὐτὰ καὶ ταύτης· ὁ μὲν γὰρ Κύψελος, δημαγωγὸς ἦν, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν διετέλεσεν ἀδορυφόρητος· Περίανδρος δ', ἐγένετο μὲν τυραννικὸς, ἀλλὰ πολεμικός· τρίτη δ' ἡ τῶν Πεισιστρατιδῶν Ἀθήνησιν· οὐκ ἐγένετο δὲ συνεχής· δὶς γὰρ ἔφυγε Πεισίστρατος τυραννῶν. ὥστε ἐν ἔτεσι τριάκοντα καὶ τρισὶν, ἑπτακαίδεκα ἔτη τούτων ἐτυράννευσεν· ὀκτωκαίδεκα δὲ οἱ παῖδες. ὥστε τὰ πάντα ἐγένετο ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε. τῶν δὲ λοιπῶν, ἡ περὶ Ἱέρωνα καὶ Γέλωνα περὶ Συρακούσας. ἔτη δ' οὐδ' αὕτη πολλὰ διέμεινεν, ἀλλὰ τὰ σύμπαντα δυοῖν δέοντα εἴκοσι. Γέλων μὲν γὰρ, ἑπτὰ τυραννεύσας, τῷ ὀγδόῳ τὸν βίον ἐτελεύτησε· δέκα δ', Ἱέρων· Θρασύβουλος δὲ, τῷ ἑνδεκάτῳ μηνὶ ἐξέπεσεν. αἱ δὲ πολλαὶ τῶν τυραννίδων ὀλιγοχρόνιαι πᾶσαι γεγόνασι παντελῶς. τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς πολιτείας, καὶ τὰ περὶ τὰς μοναρχίας, ἐξ ὧν

nidem tenuit. Periãder quatuor & quadraginta. Psammetichus Gordii filius tres. Eędem etiam causię diuturnitatis huius fuerũt. Cypselus enim tam popularis fuit, vt imperium sine vlla corporis custodia teneret. Periander acerbe quidem & crudeliter imperauit, vir alioqui bello clarus & nobilis.

Tertia tyrannis diuturna Pisistratidarum Athenis fuit, tametsi non continua. Bis enim Pisistratus tyrannide pulsus & eiectus est. Itaque ex annis triginta tribus, septemdecim tãtum rempub. tenuit, octodecim eius liberi. Summa igitur annorum triginta quinque fuit. E reliquis vero diutissime permãsit ea, quam Syracusis Hiero Geloque tenuerunt, quæ non multos tamen annos permansit, sed duodeuiginti duntaxat stetit. Gelo namque cum annos septem reipubl. præfuisset, octauo demum anno diem suũ obiit. Hiero autem decem annos imperauit. At Trasibulus vndecimo mense pulsus est. Denique pleraq; omnia tyrannorum imperia breuissimo tempore durauerunt. Quibus igitur rebus & aliæ respublicæ & monarchiæ deleantur, & vicissim

conseruentur, omnino fere dictum est. [139] In Platonis autem politia de ciuilibus commutationibus à Socrate disputatur, sed non recte disputatur. Nec enim optimæ & primæ reip. propriam & præcipuam mutationem tradit. At eius interitum ex ea caussa deducit, quod nihil firmum & stabile in eodem statu perpetuum permaneat, sed quodam circuitu temporis quoduis mutetur & intereat. Principium vero horum esse inquit ea quorum fundus [140] sesquitertius quinario coniugatus & copulatus genuinos concentus efficit: additq; id tum futurum, cum descriptionis huius ac figuræ numerus solidus fuerit, quasi natura quandoque tam prauos tamque à bono & honesto auersos gignat, vt emēdari doctrina & corrigi nullo pacto possint.

ἐξ ὧν τε φθείρονται, καὶ πάλιν σώζονται, σχεδὸν εἴρηται περὶ πάντων.

[139] ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ λέγεται μὲν περὶ τῶν μεταβολῶν ὑπὸ τοῦ Σωκράτους· οὐ μέντοι λέγεται καλῶς· τῆς τε γὰρ ἀρίστης πολιτείας καὶ πρώτης οὔσης, οὐ λέγει τὴν μεταβολὴν ἰδίως. φησὶ γὰρ αἴτιον εἶναι τὸ μὴ μένειν μηθὲν, ἀλλ' ἔν τινι περιόδῳ μεταβάλλειν. ἀρχὴν δ' εἶναι τούτων, [140] ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται· λέγων, ὅταν ὁ τοῦ διαγράμματος ἀριθμὸς τούτου γένηται στερεὸς, ὡς τῆς φύσεώς ποτε φυούσης φαύλους καὶ κρείττους τῆς παιδείας· τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ λέγων ἴσως οὐ κακῶς· ἐνδέχεται γὰρ εἶναί τινας, οὓς παιδευθῆναι

139 Reliqua capitis huius oratione octauus Platonis liber de republ. reprehenditur. In quo nō recte descriptas esse rerump. mutationes, Aristoteles deinde disputat. Plato autē optimam remp. ait in Laconicam, hāc in Oligarchiam: q̄ deinde in Democratiam, & Democratiam postremo in Tyrannidem mutari: Prima reprehensio est de caussa primæ mutationis, quę non propria optimæ reipubl. à Platone, sed cōmunis omnium rerumpub. doceatur. Socrates autem octauo de rep. cū septem libris superioribus optimā & primam rempub. descripsisset: docet hanc remp. tandiu permansuram, quandiu concordia consensioque fuerit, perituram autem cum discordia fuerit & dissensio: quando autem seditio illa futura sit, obscurum. Hic itaq; poetarum more in disticho videlicet hoc Musas inuocat, & eas hac de re loquentes ita facit, vt huius commutationis caussam ad naturales cœlestium conuersionum affectiones referant, quibus seditiosi ciues ac perniciosi reipublicæ principes gignuntur. Sed quando (vt dixi) id futurum sit numeris tam obscuris inuoluunt, vt ad hæc mysteria intelligendum Apolline Musarum præside Platonici opus esse existiment. Theon siquidem Simoneus, qui dicta Platonis mathematica interpretari solet, hunc locum non attigit. Iamblichus Calcideus explicare voluit, sed potius implicauit. Videtur autem Plato numeris tam obscuris & poetica Musarum fictione significare voluisse, Illa Temporum momenta (quæ posuit pater cœlestis in potestate sua) ab hominibus quærenda non esse: & si quærantur, non magis tamen quam numeros illos quos proposuit intelligi posse. 140 ἐπίτριτος πυθμὴν *id est,*

θῆναι καὶ γένεσθαι σπουδαίους ἄνδρας ἀδυνάτων. ἀλλ' αὕτη τί ἂν ἴδιος εἴη μεταβολὴ τῆς ὑπ' ἐκείνου λεγομένης ἀρίστης πολιτείας μᾶλλον, ἢ τῶν ἄλλων πασῶν καὶ τῶν γιγνομένων πάντων; καὶ διά τε τοῦ χρόνου, δι' ὃν λέγει πάντα μεταβάλλειν, καὶ τὰ μὴ ἅμα ἀρξάμενα γίγνεσθαι, ἅμα μεταβάλλει. οἷον, εἰ τῇ προτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐγένετο τῆς τροπῆς, ἅμα ἄρα μεταβάλλει· πρὸς δὲ τούτοις διὰ τὴν αἰτίαν ἐκ ταύτης εἰς τὴν Λακωνικὴν μεταβάλλει; πλεονάκις γὰρ εἰς τὴν ἐναντίαν μεταβάλλουσι πᾶσαι αἱ πολιτεῖαι, ἢ [εἰς] τὴν σύνεγγυς. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων μεταβολῶν· ἐκ γὰρ τῆς Λακωνικῆς, φησί, μεταβάλλει εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν· ἐκ δὲ ταύτης, εἰς δημοκρατίαν· εἰς τυραννίδα δέ, ἐκ δημοκρατίας. καίτοι καὶ ἀνάπαλιν μεταβάλλουσιν· οἷον, ἐκ δήμου εἰς ὀλιγαρχίαν· καὶ μᾶλλον ἢ εἰς μοναρχίαν. ἔτι δὲ τυραννίδος οὐ λέγει, οὔτ' εἰ ἔσται μεταβολή, οὔτ' εἰ μὴ ἔσται, διὰ τὴν αἰτίαν, καὶ εἰς ποίαν

Atque id ipsum fortasse non male, cum possint in quibusdam ea esse naturæ vitia, vt conformari disciplina & curatione emendari nõ possint. At hæc commutatio cur reipub. ab illo descriptæ magis propria fuerit, quam cuiusuis alius reip. Imo vero omnium rerum nascentium profecto quod ad tempus attinet, quo cuncta labi & fluere existimat, etiam non simul orta, simul tamẽ intereunt: vt si pridie solstitii facta quædam sint, quædam tempore alio; simul tamen intereãt: deinde quid caussæ est, quamobrem optima illa respub. in Laconicam mutetur? sæpius enim in rempub. contrariam omnes respub. commutãtur, quam in proximam. Eadem vero cõmutationum reliquarum caussa est: ex rep. Laconica (inquit) fit Oligarchia: ex hac Democratia, ex qua tandem tyrannnis efficitur. Enimuero etiã contra ac sursum versus resp. commutantur, vt è Democratia fiat Oligarchia potius quã monarchia. Iam vero futurane sit vlla tyrannidis mutatio necne, nõ explicat, nec quamobrem, nec in quam remp. sit futura: ea autem caussa est, quod ei facilis hęc explicatio non fuerit, res enim est obscura & incer-

id est, sesquitertius fundus, à Platone significatur septenarius, qui est fundus quaternarii & ternarii, in quib. est ratio sesquitertia, & concentus diatheßaron: quamuis autẽ est item fundus binarii & ternarii, in quibus est ratio sesquialtera & concentus diapẽte. Secunda reprehensio Platonis. Mutatur Laconica in Oligarchiam, nec Oligarchia in Democratiam, nec Democratia in Tyrannidem: Rationes Aristotelis captiosæ sunt & falsæ. Facilius enim mutatur ignis in aerem, aer in aquam, quam ignis in aquã. Vere tamen admonet Aristoteles alias mutationes esse: Quod autẽ Plato non dixerit in quam remp. mutetur tyrannis, Aristotelis per hic est vitiu: Quæstio, dixerit nec in tyrãnide nec in Aristocratia nec politia.

ta, quoniam ipsius sententia, tyrannis in optimam illam, eandemque primam remp. commigrare debeat. Sic enim cōtinuus harum turbationū circuitus & orbis contexeretur. Verumtamē permutatur tyrānis alias in tyrannidem, vt Myronis Sicyonia tyrannis in Clisthenis tyrannidem mutata est: alias in Oligarchiam, vt Chalcide tyrannis Antileontis alias in Democratiam, vt Syracusis ea quam Gelonis liberi tenuerūt, alias in Aristocratiam vt Charilai tyrānis Lacedæmone, alias in tyrannidem ipsam mutatur Oligarchia vt in Sicilia permultæ veteres Oligarchiæ, vt Leontinorum Oligarchia in tyrannidem Panetii & Geloorum in Cleandri & Rhegiorum in Anaxilai & in aliis ciuitatibus permultis eodem modo.

141 Absurdum est autem putare remp. in Oligarchiam commutari, quod auari sint magistratus & pecuniæ cupidi, ac non potius, quod multi diuitiis affluentes non æquum iustumue putent esse, vt inopes pari & æquali iure publicos honores suscipiant:

141 Tertia reprehensio quod Plato non recte posuerit caussam mutationis in Oligarchiam, sed calumnia est. Aristoteles enim quarto libro, diuitiis Oligarchiam proprie definiri contendit. Et Plato dicit cum magi-

πολιτείαν. τούτου δ' αἴτιον, ὅτι οὐ ῥᾳδίως ἂν εἶχε λέγειν· ἀόριστον γάρ· ἐπεὶ κατ' ἐκεῖνον δεῖ εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν ἀρίστην· οὕτω γὰρ ἂν ἐγίγνετο συνεχὲς καὶ κύκλος. ἀλλὰ μεταβάλλει καὶ εἰς τυραννίδα τυραννίς· ὥσπερ ἡ Σικυῶνος ἐκ τῆς Μύρωνος εἰς τὴν Κλεισθένους.

καὶ εἰς ὀλιγαρχίαν· ὥσπερ ἡ ἐν Χαλκίδι, ἡ Ἀντιλέοντος. καὶ εἰς δημοκρατίαν· ὥσπερ ἡ τῶν Γέλωνος ἐν Συρακούσαις. καὶ εἰς ἀριστοκρατίαν· ὥσπερ ἡ Χαριλάου ἐν Λακεδαίμονι, καὶ ἐν Καρχηδόνι. καὶ εἰς τυραννίδα μεταβάλλει ἐξ ὀλιγαρχίας· ὥσπερ ἐν Σικελίᾳ σχεδὸν αἱ πλεῖσται τῶν ἀρχαίων· ἐν Λεοντίνοις, εἰς τὴν Παναιτίου τυραννίδα· καὶ ἐν Γέλᾳ, εἰς τὴν Κλεάνδρου· καὶ ἐν Ῥηγίῳ, εἰς τὴν Ἀναξιλάου· καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς πόλεσιν ὡσαύτως.

141 ἄτοπον δὲ καὶ τὸ οἴεσθαι εἰς ὀλιγαρχίαν διὰ τοῦτο μεταβάλλειν, ὅτι φιλοχρήματοι καὶ χρηματισταὶ οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς, ἀλλ' οὐχ ὅτι οἱ πολλοὶ ὑπερέχοντες ταῖς οὐσίαις, οὐ δίκαιον οἴονται εἶναι, ἴσον μετέχειν τῆς

τῆς πόλεως τοὺς κεκτημένους μηθὲν τοῖς κεκτημένοις· ἐν πολλαῖς τε ὀλιγαρχίαις οὐκ ἔξεστι χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ νόμοι εἰσὶν οἱ κωλύοντες· ἐν Καρχηδόνι δὲ δημοκρατουμένῃ χρηματίζονται, καὶ οὔπω μεταβεβλήκασιν. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ φάναι δύο πόλεις εἶναι τὴν ὀλιγαρχικὴν, πλουσίων, καὶ πενήτων. τί γὰρ αὕτη μᾶλλον τῆς Λακωνικῆς πέπονθεν, ἢ ὁποιασοῦν ἄλλης, οὗ μὴ πάντες κέκτηνται ἴσα, ἢ μὴ πάντες ὁμοίως εἰσὶν ἀγαθοὶ ἄνδρες; οὐδενὸς δὲ πενεστέρου γινομένου ἢ πρότερον, οὐθὲν ἧττον μεταβάλλουσιν εἰς δῆμον ἐξ ὀλιγαρχίας, ἂν γίνωνται πλείους οἱ ἄποροι· καὶ ἐκ δήμου εἰς ὀλιγαρχίαν, ἐὰν κρεῖττον ᾖ τοῦ πλήθους τὸ εὔπορον· καὶ οἱ μὲν ἀμελῶσιν, οἱ δὲ προσέχωσι τὸν νοῦν.

142 πολλῶν τε οὐσῶν αἰτιῶν δι' ὧν γίγνονται αἱ μεταβολαὶ, οὐ λέγει, ἀλλὰ μίαν, ὅτι ἀσωτευόμενοι κατατοκιζόμενοι γίγνονται πένητες· ὡς ἐξ ἀρχῆς πλουσίων ὄντων πάντων, ἢ τῶν πλείστων· τοῦτο δ' ἐστὶ ψεῦδος. ἀλλ' ὅταν μὲν τῶν ἡ-

piant: atque in plerisque Oligarchiis nõ licet magistratibus quæstum sectari, & leges eos pecuniæ caussa negotiari prohibent. Carthagine vero quæ ciuitas Democratice gubernatur, quæstus facere Magistratibus conceditur, neque dũ tamen eorum respub. mutata est. Alienum est etiam Oligarchiam duabus ciuitatibus diuitum & pauperum compositam dicere. Quid enim caussæ, cur hæc sit potius gemina ciuitas quam Laconica aut quęuis alia resp. In qua non omnes peræque vel opulenti vel probi viri sunt. Quod si nemo tenuior & pauperior fiat quam antea semper fuerit, nihilominus tamen Oligarchia in Democratiam mutabitur: si multitudo pauperum tandem superet, & in Oligarchiam Democratia, si locupletes superiores & potentiores fuerint, illique rem negligant, hi diligentius & vigilantius animaduertant.

142 Cumque multæ sint commutationum ciuilium caussæ, Socrates vnam tantummodo commemorat: quod homines asoti & effusi ęre alieno tandem & fœnore obruantur, & ad inopiam redigantur, velut omnes aut

stratus cęsu & diuitiis creabũtur, tum Oligarchiam futuram, Aristoteles aliud hic refellit & quod duas ciuitates esse, ait Plato. Metonymia est pro duobus ciuium generib. Platonis locus est 466. & 513.

142 Quarta, reprehensio, quod de tam multis Oligarchiæ caussis vnicam Plato posuerit. At Plato dicit idem quod Aristoteles: & bonorum priuatio si nulla auaritia coniuncta sit, reip. principes fortasse mutabit, ordinem ciuitatis & rẽpub non mutabit.

plurimi diuites ab initio fuerint. At id fictũ est & commentitium. Verum cũ nonnulli principes ciuitatis patrimonia sua profuderunt, res nouas moliuntur: cũ vero priuatus aliquis & plebeius idem fecerit, nihil accidit reipublic. pertimescendum. Nec vnquam potius Oligarchia in Democratiam quam in aliam quamuis rempub. mutatur: tum si vel honoribus excludantur ciues, vt iniuriis & cõtumeliis afficiantur, seditiones faciũt, ac respub. euertunt, etiam si fortunas suas nõ obligurierint, quia quidquid velint, id illis impune liceat: cuius rei caussa immoderatæ libertati attribuitur.

143 Postrema reprehensio quod Plato per genera & Oligarchiæ & Democratiæ mutationum quoque genera non descripserit. At id Aristoteles non fecit, & genera Oligarchiæ & Democratiæ quæ tradit lib. 4. & 6. nulla sunt vera genera primorum generum, sed permista & confusa.

[143] Denique cum multæ sint & Oligarchię & Democratiæ species, earum tamen mutationes Socrates ita describit, quasi sit vtriusq; simplex & vnum genus.

γεμόνων τινὲς ἀπολέσωσι τὰς οὐσίας, καινοτομοῦσιν· ὅταν δὲ τῶν ἄλλων, οὐδὲν γίγνεται δεινόν. καὶ μεταβάλλοισιν οὐδὲν μᾶλλον οὐδέποτε εἰς δῆμον, ἢ εἰς ἄλλην πολιτείαν. ἔτι δὲ, κἂν τιμῶν μὴ μετέχωσι, κἂν ἀδικῶνται, ἢ ὑβρίζωνται, στασιάζοισι, καὶ μεταβάλλοισι τὰς πολιτείας, κἂν μὴ καταδαπανήσωσι τὴν οὐσίαν, διὰ τὸ ἐξεῖναι ὅ τι ἂν βούλωνται ποιεῖν. οὗ αἰτίαν τὴν ἄγαν ἐλευθερίαν εἶναί φησι.

143 πλειόνων δ᾽ οὐσῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ δημοκρατιῶν, ὡς μιᾶς οὔσης ἑκατέρας, λέγει τὰς μεταβολὰς ὁ Σωκράτης.

Finis Libri quinti.

Argu-

Argumentum libri sexti.

SExtus liber particulam quandam libri quarti repetit de Democratia Oligarchiaque, deque magistratibus. Quarti enim libri primo membro, de Democratia & Oligarchia: quarto etiam eiusdem libri membro, de Magistratibus actum est. Sed res hic fusius tractatur. Quatuor sunt libri partes. Prima in prooemio est, Secunda de Democratia, Tertia de Oligarchia, Quarta de Magistratibus.

ΑΡΙΣΤΟΤΕ΄ΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚῶν τὸ Ζ.

ΚΕΦ. α.

ΠΟ΄ΣΑΙ μὲν οὖν διαφοραὶ καὶ τίνες τοῦ τε βουλευτικοῦ ἢ κυρίου τῆς πολιτείας καὶ τῆς περὶ τὰς ἀρχὰς τάξεως, καὶ περὶ δικαστηρίων, καὶ ποία πρὸς ποίαν συντέτακται πολιτείαν· ἔτι δὲ περὶ φθορᾶς τε καὶ σωτηρίας τῶν πολιτειῶν, ἐκ ποίων τε γίνεται καὶ διὰ τίνας αἰτίας, εἴρηται πρότερον.

ARISTOTELIS POLITICΩN, LIBER VI.

CAP. I.

QVOT sunt igitur & quę dissimilitudines & differētię, tum consultationum, tum summorum in rep. principatuum, tum faciendorum magistratuum, tum iudiciorum constituendorū & quæ cui rep. cōueniant: Tum vero de pernicie & salute rerumpublicarum ex quib. & per quæ & corruant & permaneant, hactenus est explicatum.

Duæ sunt partes prooemii. In prio e repetitur summa q̄dam superioris doctrinæ, in posteriore præponitur quid deinceps sit explicandum. Repetitur autē primum quarta pars quarti libri & sūma vniuersi quinti.

[1] Quoniam autem Democratiæ, aliarumque item rerump. multa sunt genera, non erit alienum si quid ex iis reliquum sit, vna continentiq; disputatione comprehendere, & quæ cuique reipub. ratio vtilis commodaque sit explicare.

[2] Præterea generum istorum omnium, de quib. adhuc diximus, coniunctiones & copulationes considerare. Hæc enim coniuncta varias rerumpub. formas & species efficiunt, vt Aristocratiæ in Oligarchias, & politię in Democratias declinent. Copulationes autẽ dico, quę tametsi antea nondum tractatæ sint, sunt tamen tractandæ & considerandæ: vt si cõsultationum & legendorũ magistratuũ ratio Oligarchica sit, iudiciorum autem Aristocratica, aut deliberationum quidem ratio Oligarchica, creandorum autem magistratuum Aristocratica, aut alio quodam modo non omnia quæ vnius reipubl. propria sint, coniungantur.

[3] Qualis vero Democratia cui ciuitati, eodemq; modo quæ Oligarchia, cui populo

[1] ἐπεὶ δὲ τετύχηκεν εἴδη πλείω δημοκρατίας ὄντα, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως πολιτειῶν, ἅμα τε περὶ ἐκείνων εἴ τι λοιπὸν, οὐ χεῖρον ἐπισκέψασθαι, καὶ τὸν οἰκεῖον καὶ τὸν συμφέροντα τρόπον ἀποδοῦναι πρὸς ἑκάστην.

[2] ἔτι δὲ καὶ τὰς συναγωγὰς αὐτῶν τῶν εἰρημένων ἐπισκεπτέον πάντων τῶν τρόπων· ταῦτα γὰρ συνδυαζόμενα, ποιεῖ τὰς πολιτείας ἐπαλλάττειν· ὥστε ἀριστοκρατίας τε ὀλιγαρχικὰς εἶναι, καὶ πολιτείας δημοκρατικωτέρας. λέγω δὲ τοὺς συνδυασμούς, οὓς δεῖ μὲν ἐπισκοπεῖν, οὐκ ἐσκεμμένοι δ' εἰσὶ νῦν· οἷον, ἂν τὸ μὲν βουλευόμενον, καὶ τὸ περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας, ὀλιγαρχικῶς ᾖ συντεταγμένον· τὰ δὲ περὶ δικαστήρια, ἀριστοκρατικῶς· ἢ ταῦτα μὲν καὶ τὸ περὶ τὸ βουλευόμενον, ὀλιγαρχικῶς· ἀριστοκρατικῶς δὲ, τὸ περὶ τὰς ἀρχαιρεσίας· ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον μὴ πάντα συντεθῇ τὰ τῆς πολιτείας οἰκεῖα.

[3] ποία μὲν οὖν δημοκρατία πρὸς ποίαν ἁρμόττει πόλιν·

1 Videtur hic polliceri quandam propriam doctrinam singularũ rerump. regni Aristocratiæ, & aliarum: quum adhuc nullam admodum dedit: tertio autẽ & quarto libris simplicia hæc rerump. genera sunt exposita.

2 De hac permistione simpliciũ generum, nusquã in octo politicis ab Aristotele postea tractatũ. Nam cũ genera simplicia, regnum Aristocratia, politia, tyrãnis, Oligarchia, Democratia simpliceſq; eorum species exposita sint, poterat etiam de permistis & compositis generibus præcipi: quod Aristoteles in his politicis nusquã facit.

3 Quæ respub. quibus populis conueniat tertio quarti libri membro propositum est, sed parum ac fere nihil explicatũ.

λιν· ὡσαύτως δὲ καὶ ποία τῷ ὀλιγαρχιῶν ποίῳ πλήθει, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ πολιτειῶν, τίς συμφέρει τίσιν εἴρηται πρότερον.

4 ὅμως δὲ δεῖ γενέσθαι δῆλον, μὴ μόνον ποία, τούτων τῶν πολιτειῶν ἀρίστη ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ καὶ πῶς δεῖ κατασκευάζειν καὶ ταύτας καὶ τὰς ἄλλας, ἐπέλθωμεν συντόμως.

5 καὶ πρῶτον περὶ δημοκρατίας εἴπωμεν· ἅμα γὰρ καὶ περὶ τῆς ἀντικειμένης πολιτείας φανερόν· αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἣν καλοῦσί τινες ὀλιγαρχίαν. ληπτέον δὲ πρὸς ταύτην τὴν μέθοδον πάντα τὰ δημοτικὰ, καὶ τὰ δοκοῦντα ταῖς δημοκρατίαις ἀκολουθεῖν. ἐκ γὰρ τούτων συντιθεμένων τὰ τῆς δημοκρατίας εἴδη γίνεσθαι συμβαίνει· καὶ πλείους δημοκρατίας μιᾶς εἶναι, καὶ διαφόρους. δύο γάρ εἰσιν αἰτίαι, δι᾽ ἅσπερ αἱ δημοκρατίαι πλείους εἰσί. πρῶτον μὲν, ἡ λεχθεῖσα πρότερον, ὅτι διάφοροι οἱ δῆμοι· γίνεται γὰρ τὸ μὲν, γεωργικὸν πλῆθος· τὸ δὲ, βάναυσον καὶ θη-

pulo, & quæ omnino resp. quibus ciuitatibus congruant, dictum est antea.

4 Verumtamen quoniam constare debet non solum quæ de rebusp. omnibus ciuitati sit optima, sed etiam quomodo sit instituenda, & de his & de aliis omnib. breuiter & succincte agamus.

5 Atq; à Democratia ducamus initium. Erit enim eadem explicatione de rep. quoque contraria cognitum & perspectum: ea vero est, quam nonnulli vocant Oligarchiam. Ad hanc autem tractationem Democratica omnia, omniaque Democratiis consentanea & coniuncta erunt assumenda. Ex his enim copulatis & cõiunctis Democratiæ species cõplures & inter se differentes oriuntur. Duabus enim de caussis Democratię dissimiles, & specie differentes extiterunt: Altera quę supra descripta est ex populorum differentia, alii enim sunt agricolæ, alii sordidi opifices & mercenarii, quorũ primum genus, si iungatur cum secundo & tertium cum vtrisque nõ eo solum Democratia differet, quod melior deteriorue fiet, sed etiam quod eadem non erit, sed diuersa: altera caussa est, de qua ser-

4 De constituenda resp. quartum quarti libri membrum fuit de iudiciis, magistratibus, deliberationib., & hoc libro nominatim erit de constituẽda Democratia & Oligarchia, eodem etiam de magistratibus doctrina referri potest.

5 Adhuc proœmii prima pars fuit, secunda sequitur, vbi proponitur summa disputationis in hoc libro futuræ, de Democratia nẽpe & Oligarchia, sed de Democratia pcipue; quia hinc Oligarchia percipietur. Ad hãc igitur Democratiæ declarationem omnia Democratica sibi persequẽda Aristoteles proponit. Prima ratio est, quia ex his genera Democratiæ percipiãtur: diuersa autem genera rerump. faciunt duo; de his li. 4. n. 15 16. primo mẽbro.

6 Secunda ratio cur omnia Democraticis colligenda sint, vt genera Democratiæ constituantur, vbi etiã legũlatore sic reprehenduntur.

7 Proœmium superiori cap. fuit, sequitur in 2. cap. vniuersæ Democratiæ ex summa definitione generum partitione, caussis & procreantib & conseruantibus declaratio Democratiæ prima hypothesis est, æqualitas arithmetica: vnde & finis & leges eius oriũtur. Hinc igitur definitionẽ Democratiæ Aristoteles educit, vt Democratia resp. sit in qua omnes ciues libertate sint pares, libertas finis est & ponitur vt vicissitudine honorũ, & summa vitæ licentia definitur

Secunda pars sexti lib. in 3. 4. 5 capitib.

mo præsens instituitur. Nã quæ Democratiæ consentanea sunt quæque sunt huius reip. propria, ea copulata Democratias alias atque alias efficiũt. In aliam enim pauciora, in aliã plura, in aliam omnia conuenient.

6 Perutile vero fuerit earum rerum genera singula cognita habere, & ad constituendum quod quisque reip. probabit genus, & ad corrigendũ & ad emendandum, quod improbabit. Hoc enim meditantur & prouident rerumpub. conditores, vt omnia, quæ propositæ & definitæ reip. accommodata sint, ad hypothesim & finem suum referãt. In quo tamen errant & labuntur, sicuti superiore libro demõstratum est, cum ageretur de conseruatione & euersione rerumpub.

7 Deinceps autem communes Democratiæ leges & mores persequamur.

ζιών· ὧν τοῦ πρώτου τῷ δευτέρῳ προσλαμβανομένου, καὶ τοῦ τρίτου πάλιν τοῖς ἀμφοτέροις, οὐ μόνον διαφέρει τῷ βελτίω καὶ χείρω γίνεσθαι τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ τὴν αὐτήν. δευτέρα δέ, περὶ ἧς νῦν λέγομεν· τὰ γὰρ ταῖς δημοκρατίαις ἀκολουθοῦντα καὶ δοκοῦντα εἶναι τῆς πολιτείας οἰκεῖα ταύτης, ποιεῖ συντιθέμενα τὰς δημοκρατίας ἑτέρας· τῇ μὲν γὰρ ἐλάττω, τῇ δ᾽ ἀκολουθήσει πλείονα, τῇ δ᾽ ἅπαντα ταῦτα.

6 χρήσιμον δ᾽ ἕκαστον αὐτῶν γνωρίζειν πρός τε τὸ κατασκευάζειν ἣν ἄν τις αὐτῶν τύχῃ βουλόμενος, καὶ πρὸς τὰς διορθώσεις. ζητοῦσι μὲν γάρ, οἱ τὰς πολιτείας καθιστάντες, ἅπαντα τὰ οἰκεῖα συναγαγεῖν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν· ἁμαρτάνουσι δὲ τοῦτο ποιοῦντες, καθάπερ ἐν τοῖς περὶ τὰς φθορὰς καὶ τὰς σωτηρίας τῶν πολιτειῶν εἴρηται πρότερον. 7 νυνὶ δὲ τὰ ἀξιώματα, καὶ τὰ ἤθη, καὶ ὧν ἐφίενται, λέγομεν·

CAP. II.

PRIMVM autem in Democratia summumque

ΚΕΦ. β.

ΥΠόθεσις μὲν οὖν τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας, ἐλευθε-

ἐλευθερία· τοῦτο γὰρ λέγειν εἰώθασιν, ὡς ἐν μόνῃ τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ μετέχοντας ἐλευθερίας· τούτου γὰρ στοχάζεσθαί φασι πᾶσαν δημοκρατίαν. ἐλευθερίας δὲ, ἓν μὲν, τὸ ἐν μέρει ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν· καὶ γὰρ τὸ δίκαιον τὸ δημοτικὸν, τὸ ἴσον ἔχειν δεῖ κατ' ἀριθμὸν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἀξίαν. τούτου δ' ὄντος τοῦ δικαίου, τὸ πλῆθος ἀναγκαῖον εἶναι κύριον· καὶ ὅ τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τοῦτ' εἶναι καὶ τέλος, καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ δίκαιον· φασὶ γὰρ δεῖν ἴσον ἔχειν ἕκαστον τῶν πολιτῶν. ὥστε ἐν ταῖς δημοκρατίαις συμβαίνει κυριωτέρους εἶναι τοὺς ἀπόρους τῶν εὐπόρων· πλείους γάρ εἰσι· κύριον δὲ, τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν.

ἓν μὲν οὖν τῆς ἐλευθερίας σημεῖον τοῦτο ὃν τίθενται πάντες οἱ δημοτικοὶ τῆς πολιτείας ὅρον. ἓν δὲ, τὸ ζῆν ὡς βούλεταί τις· τοῦτο γὰρ τῆς ἐλευθερίας ἔργον εἶναί φασιν, εἴπερ τοῦ δούλου ὄντος, τὸ ζῆν μὴ ὡς βούλεται.

[8] τῆς μὲν οὖν δημοκρατίας ὅρος οὗτος δεύτερος. ἐντεῦθεν

propositum est, libertas, sic enim vulgo dici solet, tanquam in hac sola politia ciues libertatis sũt participes, ad eum nempe, tanquam sibi designatum scopum omnem, aiunt Democratiã spectare & contendere. Libertatis autem vnum signum est vicissim parere & imperare. Etenim Democraticũ ius in eo positum est, vt omnes par & æquale numero non dignitate habeant: quo iure posito & probato, necesse est populi summã potestatem esse, quodque maior populi pars decreuerit, id summa authoritate probari ac iustũ constitui. Aiunt enim singulis ciuib. eodem parique iure viuendum esse, q̃ caussa est vt inopes (quoniam numero vincunt) maiorem in repub. potestatem quam locupletes habeant.

Id autem demum firmum & ratum est, quod pluribus visum probatumque fuerit. Atque hoc vnum quidem libertatis signum est, quẽ sibi finem Democratici omnes suæ reip. constituunt. Alterũ vero est, si, quemadmodum velit, ita viuat vnusquisque. hoc enim libertatis opus aiunt esse proprium, quoniam seruit[9] est viuere vt nolis.

[8] Atque hic Democratiæ terminus & finis alter est, vnde

8 Sequitur ad descriptũ De-

mocratiæ finẽ, duod·cim leges Democratiæ quas Aristo teles mathema tica metapho ra nominat ἀξιώματα quia velut in Geometria nominu illius cõ munes regulæ, sic in Democratia leges hæ clarissimæ & probatissimæ sint. Sed harũ legum quædam sunt etiam iustæ reip. communes.

& illud extitit, vt Democratici parere velint omnino nemini, aut certe pareant ea conditione, vt vicissim imperent, idque putatur ad illam parilitatis & æqualitatis libertatem conducere. His vero positis & talibus quasi fundamentis iactis & constitutis, eiusmodi Democratiæ iura atque hæc leges erunt, omnes ciues ex omnibus magistratum legere, vniuersos ciues singulis ciuibus, singulosque vicissim vniuersis imperare. Magistratus omnes aut certe qui peritiam & artem nõ requirent, sortitione creare. Magistratus nullo aut certe minimo censu mandare. Nullum magistratum aut raro aut paucos, bellicis exceptis idem bis gerere. Magistratus aut omnes, aut certe qui breui tempore definiri poterunt, exigui temporis esse. Omnes ciues atque omnium ordinum de omnib. rebus, aut certe de plurimis & maximis & grauissimis iudicanto, vt de repetundis, de repub. de priuatis pactis & conuentis. Summa rerum omnium potestas penes vniuersum populum esto, penes magistratum nulla, aut maiorum & grauiorum rerum penes populum: mino-

δ' ἐλήλυθε τὸ μὴ ἄρχεσθαι· μάλιστα μὲν ὑπὸ μηδενός· εἰ δὲ μὴ, κατὰ μέρος. καὶ συμβάλλεται ταύτῃ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν κατὰ τὸ ἴσον. τούτων δ' ὑποκειμένων, καὶ τοιαύτης οὔσης τῆς ἀρχῆς, τὰ τοιαῦτα δημοτικά· τὸ αἱρεῖσθαι τὰς ἀρχὰς πάντας ἐκ πάντων. τὸ ἄρχειν πάντας μὲν ἑκάστου, ἕκαστον δ' ἐν μέρει πάντων. τὸ κληρωτὰς εἶναι τὰς ἀρχὰς, ἢ πάσας, ἢ ὅσαι μὴ ἐμπειρίας δέονται καὶ τέχνης. τὸ μὴ ἀπὸ τιμήματος μηδενὸς εἶναι τὰς ἀρχὰς, ἢ ὅτι μικροτάτου. τὸ μὴ δὶς τὸν αὐτὸν ἄρχειν μηδεμίαν, ἢ ὀλιγάκις, ἢ ὀλίγας· ἔξω τῶν κατὰ πόλεμον. τὸ ὀλιγοχρονίους τὰς ἀρχὰς, ἢ πάσας, ἢ ὅσας ἐνδέχεται. τὸ δικάζειν πάντας, καὶ ἐκ πάντων, καὶ περὶ πάντων· ἢ περὶ τῶν πλείστων, καὶ τῶν μεγίστων καὶ τῶν κυριωτάτων· οἷον, περὶ εὐθυνῶν, καὶ πολιτείας, καὶ τῶν ἰδίων συναλλαγμάτων. τὸ τὴν ἐκκλησίαν κυρίαν εἶναι πάντων· ἀρχὴν δὲ μηδεμίαν μηδενὸς, ἢ ὅτι ὀλιγίστων, ἢ τῶν μεγίστων κυρίαν. τῶν δ' ἀρχῶν, δημοτικώτατον

τικώτατον βουλή, ὅπου μὴ μισθοῦ εὐπορία πᾶσιν· ἐνταῦθα γὰρ ἀφαιροῦνται καὶ ταύτης τῆς ἀρχῆς τὴν δύναμιν· εἰς αὑτὸν γὰρ ἀνάγει τὰς κρίσεις πάσας ὁ δῆμος, εὐπορῶν μισθοῦ, [9] καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τῇ μεθόδῳ τῇ πρὸ ταύτης. ἔπειτα τὸ μισθοφορεῖν, μάλιστα μὲν πάντας, ἐκκλησίαν, δικαστήρια, ἀρχάς· εἰ δὲ μή, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ δικαστήρια, καὶ βουλήν, καὶ τὰς ἐκκλησίας, τὰς κυρίας· ἢ τῶν ἀρχῶν ἃς ἀνάγκη συσσιτεῖν μετ' ἀλλήλων.

10 ἔτι, ἐπειδὴ ὀλιγαρχία καὶ γένει καὶ πλούτῳ καὶ παιδείᾳ ὁρίζεται, τὰ δημοτικὰ δοκεῖ τἀναντία τούτων εἶναι, ἀγένεια, πενία, βαναυσία. ἔτι δὲ τῶν ἀρχῶν, τὸ μηδεμίαν ἀΐδιον εἶναι· ἐὰν δέ τις καταλειφθῇ ἐξ ἀρχαίας μεταβολῆς, τότε περιαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν αὐτῆς· καὶ ἐξ

rum & leuiorum penes magiſtratum. Ex omni autem Democratiæ ſtatu & principatu, nihil eſt tam Democraticum tamque populare quam conſultatio & conſilium, vbi non omnibus merces proponitur: tum enim magiſtratus huius poteſtas offenditur & imminuitur: populus cum quæſtu mercedis adductus, ad ſeipſum omnia iudicia reuocat, [9] veluti ſuperiorib. libris antea dictum eſt, tum vero mercedem capere, imprimis quidem omnes qui concionibus interſunt, qui iudicia exercent, qui magiſtratum gerunt, aut ſi non omnes ſaltem præcipui & magiſtratus & iudices & cõſilii atque concionis authores, aut è magiſtratib. ii qui neceſſaria ſodalitate, victuſque communione inter ſe coniunguntur.

9 Lib. 4. quarto membro, hoc dictum eſt. n. 28

[10] Præterea vero cũ Oligarchia & generis nobilitate & opulentia & ingenua diſciplina definiatur: Democratica videntur eſſe ea quæ ſunt illis contraria, generis obſcuritas, inopia, ſordida & illiberalia opificia: poſtremo magiſtratum nullum perpetuum eſſe, ac ſi quis ex veteri mutatione reliquus ſit, eius authoritatem imminui & à ſuffragiis ad ſortes trãſferre. Atque hæc ſunt Demo-

10 Sic quarto libro Ariſtoteles poſuit in partibus Oligarchiæ opes, nobilitatem, virtutem, doctrinã.

cratiæ communes leges, eęque ex illo iure quod omniū consensu Democraticū est, profectæ. Illa siquidem tum demū verissima Democratia est, cum omnes eam numeri æqualitatem obtinent. æquale enim ius est, cum diuitum non maior est quam pauperum potestas, neque alteri soli præsunt, sed illo ęquato numeri iure omnes imperant. Hac enim ratione in rep. & æqualitatem & libertatem futuram existimant.

δὲ αἱρετῶν κληρωτοὺς ποιεῖν. τὰ μὲν οὖν κοινὰ ταῖς δημοκρατίαις, ταῦτ' ἐστί. συμβαίνει δὴ ἐκ τοῦ δικαίου τοῦ ὁμολογουμένου εἶναι δημοκρατικοῦ. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἴσον ἔχειν ἅπαντας κατ' ἀριθμόν, ἡ μάλιστ' εἶναι δοκοῦσα δημοκρατία καὶ δῆμος· ἴσον γὰρ, τὸ μηθὲν μᾶλλον ἄρχειν τοὺς ἀπόρους ἢ τοὺς εὐπόρους· μηδὲ κυρίους εἶναι μόνους, ἀλλὰ πάντας ἐξ ἴσου κατ' ἀριθμόν. οὕτω γὰρ ἂν ὑπάρχειν νομίζοιεν τήν τ' ἰσότητα τῇ πολιτείᾳ, καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

11 Quoniā hypothesis Democratiæ posita est in æqualitate arithmetica, vt quod parti maiori visum sit, id ratum habeatur: quærit Aristoteles, an pars maior maiore censu an maiore & diuitum & pauperum multitudine, an omnino maiore capitū numero metienda sit. Prima pars & tertia reiicitur, secunda sola retinetur.

CAP. III.

QVAE [11] cum ita sint, quæretur fortasse qua tandem ratione, Democratici æqualitatem illam obtinebūt. An, verbi gratia, quingentorum locupletum census, mille inopum censibus æquiparandi, vt tantum illi quingenti, quam mille possint? An non est hac ratione comparanda æqualitas, sed hac ciuium partitione facta ex quingentis par numerus, & ex mille sumptus disceptationibus rerum & iudiciis præficiendus est. Vtrum igitur hæc resp. iure Demo-

ΚΕΦ. γ.

ΤΟ [11] δὲ μετὰ τοῦτο, ἀπορεῖται πῶς ἕξουσι τὸ ἴσον· πότερον δεῖ τὰ τιμήματα διελεῖν χιλίοις τὰ τῶν πεντακοσίων, καὶ τοὺς χιλίους ἴσον δύνασθαι τοῖς πεντακοσίοις· ἢ οὐχ οὕτω δεῖ τιθέναι τὴν κατὰ τοῦτο ἰσότητα· ἀλλὰ διελεῖν μὲν οὕτως· ἔπειτα, ἐκ τῶν πεντακοσίων ἴσους λαβόντα, καὶ ἐκ τῶν χιλίων, τούτους κυρίους εἶναι τῶν διαιρέσεων, καὶ τῶν δικαστηρίων. πότερον οὖν αὕτη ἡ πολιτεία δικαιο-

δικαιοτάτη κατὰ τὸ δημοτικὸν δίκαιον, ἢ μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ πλῆθος; φασὶ γὰρ οἱ δημοτικοὶ τοῦτο δίκαιον, ὅ τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσιν· οἱ δ' ὀλιγαρχικοί, ὅ τι ἂν δόξῃ τῇ πλείονι οὐσίᾳ· κατὰ πλῆθος γὰρ οὐσίας φασὶ κρίνεσθαι δεῖν. ἔχει δ' ἀμφότερα ἀνισότητα καὶ ἀδικίαν· εἰ μὲν γὰρ ὅ τι ἂν οἱ ὀλίγοι, τυραννίς· καὶ γὰρ, ἐὰν εἷς ἔχῃ πλείω τῶν ἄλλων εὐπόρων, κατὰ τὸ ὀλιγαρχικὸν δίκαιον, ἄρχειν δίκαιος μόνος· εἰ δ' ὅ τι ἂν οἱ πλείους κατ' ἀριθμὸν, ἀδικήσουσι, δημεύοντες τὰ τῶν πλουσίων καὶ ἐλαττόνων, [12] καθάπερ εἴρηται πρότερον. τίς ἂν οὖν εἴη ἰσότης ἣν ὁμολογήσουσιν ἀμφότεροι, σκεπτέον ἐξ ὧν ὁρίζονται δικαίων ἀμφότεροι· λέγουσι γὰρ ὡς, ὅ τι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι τῶν πολιτῶν, τοῦτο εἶναι δεῖ κύριον. ἔστω δὴ τοῦτο, μὴ μέντοι πάντως· ἀλλ' ἐπειδὴ δύο μέρη τετύχηκεν ἐξ ὧν ἡ πόλις, πλούσιοι καὶ πένητες, ὅ τι ἂν ἀμφοτέροις δόξῃ, ἢ τοῖς πλείοσι, τοῦτο κύριον ἔστω.

cratico iustissima est, an potius quæ multitudine & numero nititur. Aiunt enim Democratici iustum illud esse quod pluribus: Oligarchici vero quod potentioribus & opulentioribus visum fuerit. Id enim ius pro magnitudine diuitiarum iudicandum & æstimãdum esse censent. Sed vtrumq; & inæqualitatẽ & iniqtatẽ retinet. Etenim si ius est ꝙ locupletiores pauci approbarint, tyrannis hoc iure cõstituetur. Nã si maiores vnus opes habeat, quã cæteri diuites, hac Oligarchica lege, solus imperio dignus est: sin vero ꝙ numero pluribus placuerit id ius habeatur, hi complures iniuriosi & facinorosi erunt, bonaq; diuitũ & pauciorum publicabunt, [12] sicut antea dictum. Quæ sit igitur æqualitas vtrisque probata, & quibus reb. ius ambo definiant, est inquirendum.

At tertia sola vera est, & æqualitatis arithmeticæ propria. Nec Aristotelis argumentum quicquam contra concludit: Rapinæ enim sunt in hac iniusta rep. propria & l.4.n.34. Aristoteles Democratiam Tyrannidi comparat. Prima vere cõfutatur. Secũda non bene pbatur, q̃a Geometricæ æqualitatis aliquid admiscet.

[12] *lib.3.n.9.*

Quod enim ratum contendunt esse debere, quod maiori ciuium parti placuerit, id esto sane, tametsi omnino esse non potest. Sed quoniam duæ sunt partes quibus ciuitas constat, diuites & pauperes, quod vtriq; vel eorum certe permulti, iustum esse censuerint, id ratum esto.

13 Docet in contraria sententiis maior pars censu definienda esse. At ista æqualitas Geometrica est nō Arithmetica, quæ tamen est hypothesis Democratiæ posita.

13 Quod si contrariæ sint eorum sententiæ, quod plures & opulentiores censuerint, vt si sint opulēti decem, pauperes viginti, opulentique sex aliud quidem iussérint, aliud autem pauperes quindecim, quindecim autem pauperibus, opulenti quatuor: sex vero diuitibus pauperes quinq; assentiantur, ambarum partium censibus vtrisque inter se collatis, & comparatis vtriuslibet partis census maior & superior erit, eius partis sententia grauior & superior esse debebit. Quod si sententiæ pares fuerint, hæc controuersia pro communi cōsuetudine disceptanda est, & ita dirimenda, vt hoc tempore si vtrique parti paria in comitio suffragia, aut in foro iudicia cōtigerint, aut enim sorte aut alio quodammodo contentio disceptatur & dirimitur.

Docet in paribus sententiis quid agendum.

14 Veritatis inuentio difficilis, persuasio difficilior.

14 Enimuero in æqualitate & æquitate veritatem, tametsi difficile sit & arduū reperire, est tamē longe facilius id assequi, quam locupletibus & res suas amplificare volentibus persuadere & probare. Semper enim æqualitatem & æquitatem, inferiores quidem requirunt, superiores autem contemnunt & negligunt.

13 ἐὰν δὲ τἀναντία δόξῃ, ὅ τι ἂν μὲν οἱ πλείους, καὶ ὧν τὸ τίμημα πλεῖον· οἷον, οἱ μὲν δέκα, οἱ δὲ εἴκοσιν· ἔδοξε δὲ τῶν μὲν πλουσίων τοῖς ἕξ, τῶν δὲ ἀπορωτέρων τοῖς πεντεκαίδεκα· προσκεχώρηνται τοῖς μὲν πένησι, τέτταρες τῶν πλουσίων· τοῖς δὲ πλουσίοις, πέντε τῶν πενήτων. ὁποτέρων οὖν τὸ τίμημα ὑπερτείνει, συναριθμουμένων ἀμφοτέρων ἑκατέροις, τοῦτο κύριον. ἐὰν δὲ ἴσοι συμπέσωσι, κοινὴν εἶναι ταύτην νομιστέον ἀπορίαν· ὥσπερ νῦν, ἐὰν δίχα ἡ ἐκκλησία γένηται, ἢ τὸ δικαστήριον· ἢ γὰρ ἀποκληρωτέον, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ποιητέον.

14 ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ ἴσου καὶ τοῦ δικαίου, κἂν ᾖ πάνυ χαλεπὸν εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν, ὅμως ῥᾷον τυχεῖν, ἢ συμπεῖσαι τοὺς δυναμένους πλεονεκτεῖν. ἀεὶ γὰρ ζητοῦσι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττους· οἱ δὲ κρατοῦντες, οὐδὲν φροντίζουσι.

CAP.

CAP. IV. — ΚΕΦ. δ.

Δημοκρατιῶν [15] δ' οὐσῶν τεττάρων, βελτίστη μὲν ἡ πρώτη τάξει, καθάπερ ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐλέχθη λόγοις. ἔστι δὲ καὶ ἀρχαιοτάτη πασῶν αὕτη.

λέγω δὲ πρώτην, ὥσπερ ἄν τις διέλοι τοὺς δήμους. βέλτιστος γὰρ δῆμος, ὁ γεωργικός ἐστιν. ὥστε καὶ ποιεῖν ἐνδέχεται δημοκρατίαν, ὅπου ζῇ τὸ πλῆθος ἀπὸ γεωργίας, ἢ νομῆς. διὰ μὲν γὰρ τὸ μὴ πολλὴν οὐσίαν ἔχειν, ἄσχολος· ὥστε μὴ πολλάκις ἐκκλησιάζειν. διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν τἀναγκαῖα, πρὸς τοῖς ἔργοις διατρίβουσι, καὶ τῶν ἀλλοτρίων οὐκ ἐπιθυμοῦσιν· ἀλλ' ἥδιον τὸ ἐργάζεσθαι τοῦ πολιτεύεσθαι καὶ ἄρχειν, ὅπου ἂν μὴ ᾖ λήμματα μεγάλα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν. οἱ γὰρ πολλοὶ μᾶλλον ὀρέγονται τοῦ κέρδους, ἢ τῆς τιμῆς. σημεῖον δέ· καὶ γὰρ καὶ τὰς ἀρχαίας τυραννίδας ὑπέμενον,

CVM [15] vero Democratiæ species sint quatuor, optima est omnium quę primo loco describitur, quemadmodum superiori sermone declaratum est, eaque est omnium antiquissima. Primam autem dico, quemadmodum quis populi genera diuiserit & ęstimarit: optimus enim ex agricolis est populus, & ita vbi ex agricultura, & pecore viuitur, ibi Democratia constitui potest: quod enim modicas opes hic populus habeat, ideo in opere & labore assidue versatur, raroque ad comitia cogitur, quodq; necessariis rebus frequenter egeat, ea de caussa priuatis negotiis intentius & studiosius incũbit, nec alienas res appetit, sed maiorem voluptatem capit ex rustico opere, quam ex ciuitatis, vbi magistratui non magnus quæstus esset propositus, administratione.

15 Vniuersa Democratiæ definitio adhuc fuit, sequitur singularis explicatio ex diuisione quatuor generum subiectorum, agricolarũ, pastorum, opificum, omnis generis permistorum hominum. Confusio quarti libri primo mẽbro talis fuit. Ex his enim quatuor generib. primũ & secundũ politiæ sunt. Describuntur initio mores & ἀξιώματα agricolarum quo pacto consuetus agant, quo magistratus suos ex bonis viris creent & si quid ab eis peccatũ sit corrigant.

Vulgus enim honori lucrum præponit. Cuius rei signum atque argumentum est, quod olim tyrannidem agricolæ perferebant, & hoc tempore Oligarchiam perferunt, dum modo nec operibus prohibeantur, nec

ſua re familiari ſpolientur. Celeriter enim aliis quidem magnæ facultates ſuppetũt, aliis vero non multæ res deſunt. Iam vero ſi qui honoris cupiditate moueantur cum legendi & corrigendi magiſtratus authoritatem habeant, hac authoritate facile eorum cupiditas explétur, præſertim cum quidam populi, quamuis faciendi magiſtratus nulla poteſtas illis ſit, ſed quibuſdam, ex vnoquoque ordine viciſſim delectis concedatur, vt Mantineæ, attamen quod in conſilio deliberandi ius habeāt & decernendi, huiuſce muneris honore cõtenti ſunt. Atque ſpecies hæc Democratiæ forma quædam putanda eſt, qualis quondā Mantineæ fuit, eaq; Democratię iam deſcriptæ commoda & apta eſt. Atque in ea conſueuit eſſe publica omnibus & communis poteſtas magiſtratus faciendi & corrigendi, & de cauſſis iudicandi, vtque ſummis honoribus delecti viri cenſu præſint, & quidem tāto maiore, quanto maiores honores fuerint, aut omnino in mandandis magiſtratibus ratio nulla cẽſus habeatur, ſed eis committantur, qui gerere poterunt.

μενον, καὶ τὰς ὀλιγαρχίας ὑπομένουσιν, ἐάν τις αὐτοὺς ἐργάζεσθαι μὴ κωλύῃ, μηδ᾽ ἀφαιρῆται μηθέν. ταχέως γὰρ, οἱ μὲν πλουτοῦσιν αὐτῶν, οἱ δ᾽ οὐκ ἀποροῦσιν.

ἔτι δὲ τὸ κυρίους εἶναι τοῦ ἑλέσθαι καὶ εὐθύνειν, ἀναπληροῖ τὴν ἔνδειαν· εἴ τι φιλοτιμίας ἔχουσιν· ἐπεὶ παρ᾽ ἐνίοις δήμοις, κἂν μὴ μετέχωσι τῆς αἱρέσεως τῶν ἀρχῶν, ἀλλά τινες αἱρετοὶ κατὰ μέρος ἐκ πάντων, ὥσπερ ἐν Μαντινείᾳ· τοῦ δὲ βουλεύεσθαι κύριοι ὦσιν, ἱκανῶς ἔχει τοῖς πολλοῖς. καὶ δεῖ νομίζειν καὶ τοῦτ᾽ εἶναι σχῆμά τι δημοκρατίας, ὥσπερ ἐν Μαντινείᾳ ποτ᾽ ἦν. διὸ δὴ καὶ συμφέρον ἐστὶ τῇ πρότερον ῥηθείσῃ δημοκρατίᾳ, καὶ ὑπάρχειν εἴωθεν, αἱρεῖσθαι μὲν τὰς ἀρχὰς καὶ εὐθύνειν καὶ δικάζειν πάντας· ἄρχειν δὲ τὰς μεγίστας αἱρετοὺς, καὶ ἀπὸ τιμημάτων· τὰς μείζους ἀπὸ μειζόνων· ἢ καὶ ἀπὸ τιμημάτων μὲν μηδεμίαν, ἀλλὰ τοὺς δυναμένους.

16 ἀνάγκη δὲ πολιτευομένους οὕτω, πολιτεύεσθαι καλῶς· αἵ τε γὰρ ἀρχαὶ ἀεὶ διὰ τῶν βελτίστων ἔσονται, τοῦ δήμου βουλομένου, καὶ τοῖς ἐπιεικέσιν οὐ φθονοῦντος· καὶ τοῖς ἐπιεικέσι καὶ γνωρίμοις ἀρκοῦσαν εἶναι ταύτην τὴν τάξιν· ἄρξονται γὰρ οὐχ ὑπ' ἄλλων χειρόνων· καὶ ἄρξουσι δικαίως, διὰ τὸ τῶν εὐθυνῶν εἶναι κυρίους ἑτέρους. τὸ γὰρ ἐπανακρέμασθαι, καὶ μὴ πᾶν ἐξεῖναι ποιεῖν, ὅ τι ἂν δόξῃ, συμφέρον ἐστίν. ἡ γὰρ ἐξουσία τοῦ πράττειν ὅ τι ἂν ἐθέλῃ τις, οὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων φαῦλον. ὥστε ἀναγκαῖον συμβαίνειν ὅπερ ἐστὶν ὠφελιμώτατον ἐν ταῖς πολιτείαις, ἄρχειν τοὺς ἐπιεικεῖς ἀναμαρτήτους ὄντας, μηδὲ ἐλαττουμένου τοῦ πλήθους.

ὅτι μὲν οὖν αὕτη τῶν δημοκρατιῶν ἀρίστη, φανερόν· καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, ὅτι διὰ τὸ ποιόν τινα εἶναι τὸν δῆμον.

17 πρὸς δὲ τὸ κατασκευάζειν γεωργὸν τὸν δῆμον, τῶν τε νόμων τινὲς τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς κειμένων τὸ ἀρχαῖον,

16 Hac vero ratione rempub. principes præclare gubernabũt cum magistratus ex optimis viris, populo volente, nec probis inuidente, deligentur, bonique & primarii ciues hoc statu erunt, & ordine contenti. Nec enim regentur ab iniustis, & ipsi iuste imperabunt, cum sibi sui muneris atque officii rationem reddendam apud alios existimabunt: subiectos vero & suspensos magistratus teneri, nec eis quicquid libuerit permitti, valde commodum est: propterea quod effrenata quidlibet agendi licentia ingeneratam hominibus & insitam prauitatem reprimere & donare non potest. Itaque necesse est accidere, quod est imprimis in rebuspub. optandum, vt nullo iure plebis imminuto viri boni, nec vllo vitio inquinati præsint. Hanc igitur Democratiam omnium Democratiarum optimam esse, perspicuũ est, propterea quod his morib. sint eius ciues.

17 Vt autem ad agriculturã populus alliciatur, pleræque leges omnes, quæ olim apud multos populos latæ sunt, vtiles erunt: quæ aut omnino quendam possessionib. & fundis modum

16 *Statuitur ex descriptis legibus hanc Democratiam omnium minime malam fore quia ex optimis viris deiectos magistratus habeb.t & rationib. obnoxios & qui peccare non audeant. Quod ve:e dictũ est, sed hoc genus incõstanter in Democratiis (quæ ex iniustis vna est) parte collocatur.*

17 *Quatuor ἀξιώματα quib. populus ad agricu'turã inducatur.*

præſcribunt, aut à certo ad vrbem & ciuitatem loco definiunt. Legib. etiam quondam multæ ciuitates cauerunt, ne cui primas hæreditates vendere liceret. Eſt etiam lex (quam Oxilo tribuunt) ea fere ſententia, ne cui fœnore fundũ alterius occupare liceat. At nunc Aphyteorum lege dirigenda nobis & ſtatuenda ſunt omnia, ad id enim quod agimꝰ, accommodata eſt. Nã quamuis illi perexiguos pro multitudine hominum fines habeant, omnes tamẽ ſunt colendis agris dediti, quia non vniuerſa bona in cenſu profitentur, ſed partibus agros ita diuiſos, vt etiam pauperes cenſu excellere poſſint.

Hæ leges de primis hæreditatibus non vẽdendis, de fœnere. & cenſu ſunt apud Platonẽ lib. 5. legum.

χρήσιμοι πάντες, ἢ τὸ ὅλως μὴ ἐξεῖναι κεκτῆσθαι πλείω γῆν μέτρου τινός· ἢ ἀπό τινος τόπου πρὸς τὸ ἄστυ, καὶ τὴν πόλιν. ἦν δὲ τό γε ἀρχαῖον ἐν πολλαῖς πόλεσι νενομοθετημένον, μηδὲ πωλεῖν ἐξεῖναι τοὺς πρώτους κλήρους. ἔστι δὲ καὶ ὃν λέγουσιν Ὀξύλου νόμον εἶναι, τοιοῦτόν τι δυνάμενος, τὸ μὴ δανείζειν εἴς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς. νῦν δὲ δεῖ διορθοῦν καὶ τῷ Ἀφυταίων νόμῳ· πρὸς γὰρ ὃ λέγομεν ἐστὶ χρήσιμος. ἐκεῖνοι γάρ, καίπερ ὄντες πολλοί, κεκτημένοι δὲ γῆν ὀλίγην, ὅμως πάντες γεωργοῦσι· τιμῶνται γὰρ οὐχ ὅλας τὰς κτήσεις, ἀλλὰ κατὰ τηλικαῦτα μόρια διαιροῦντες. ὥστ᾽ ἔχειν ὑπερβάλλειν ταῖς τιμήσεσι καὶ τοὺς πένητας.

18 Secundum autem hanc agricolarum ciuitatem, optima eſt paſtorum ciuitas, qui pecoribus & armentis viuunt, habet enim permulta agriculturę ſimilia, paſtoreſque, vt agricolæ, ad rem bellicam & militarem robuſto ſunt habitu & exercitato corpore, vt facile ſub dio durare & quiduis pati poſſint.

18 Secũdũ Democratiæ genus ex paſtorib. virtute ſuperiori proximũ, quales olim Arcades.

Idem 2 c.1. œconomici.

Re-

18 μετὰ δὲ τὸ γεωργικὸν πλῆθος, βέλτιστος δῆμός ἐστιν, ὅπου νομεῖς εἰσι, καὶ ζῶσιν ἀπὸ βοσκημάτων· πολλὰ γὰρ ἔχει τῇ γεωργίᾳ παραπλησίως· καὶ τὰ πρὸς τὰς πολεμικὰς πράξεις, μάλιστ᾽ οὗτοι γεγυμνασμένοι τὰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ δυνάμενοι θυραυλεῖν.

19 τὰ

19 τὰ δ' ἄλλα πλήθη πάντα σχεδὸν, ἐξ ὧν αἱ λοιπαὶ δημοκρατίαι συνεστᾶσι, πολλῷ φαυλότερα τούτων· ὁ γὰρ βίος φαῦλος, καὶ οὐθὲν ἔργον μετ' ἀρετῆς, ὧν μεταχειρίζεται τὸ πλῆθος· τό τε τῶν βαναύσων, καὶ τὸ τῶν ἀγοραίων ἀνθρώπων, καὶ τὸ θητικόν.

ἔτι δὲ, διὰ τὸ περὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ἄστυ κυλίεσθαι, πᾶν τὸ τοιοῦτον γένος, ὡς εἰπεῖν, ῥᾳδίως ἐκκλησιάζει. οἱ δὲ γεωργοῦντες, διὰ τὸ διεσπάρθαι κατὰ τὴν χώραν, οὔτ' ἀπαντῶσιν, οὔθ' ὁμοίως δέονται τῆς συνόδου ταύτης.

ὅπου δὲ καὶ συμβαίνει τὴν χώραν τὴν θέσιν ἔχειν τοιαύτην, ὥστε τὴν χώραν πολὺ τῆς πόλεως ἀπηρτῆσθαι, ῥᾴδιον καὶ δημοκρατίαν ποιεῖσθαι χρηστὴν, καὶ πολιτείαν· ἀναγκάζεται γὰρ τὸ πλῆθος ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ποιεῖσθαι τὰς ἀποικίας. ὥστε δεῖ, κἂν ἀγοραῖος ὄχλος ᾖ, μὴ ποιεῖν ἐν ταῖς δημοκρατίαις ἐκκλησίας ἄνευ τοῦ κατὰ τὴν χώραν πλήθους. πῶς μὲν οὖν δεῖ κατα-

19 Reliqui vero fere omnes populi vnde cætera Democratiæ genera constiterunt, à duobus illis degenerarunt. Nam vulgus opificum sordidorum & institorum & mercenariorũ peruerse viuit, nec quicquã honestum & cum virtute coniunctum agit. Præterea quia hoc hominum genus & in foro & ciuitate media versatur, facile conuocatur & cogitur. At aratores tota regione longe & late dissipati, neque inter se coeunt, neq; eiusmodi coitiones requirunt Vbi vero contigerit eo situ regionem esse, vt ab vrbe longo interuallo disiungatur, facile est optimam & Democratiam & politiam constituere. Cogitur enim multitudo in agris quasi coloniis sese deducere. Itaquè necesse est in Democratiis quamuis negotiatorũ turba adfuerit attamen sine rustica & agresti multitudine cõcionem nullã habere. Quẽadmodũ igitur optima primaque Democratia constituenda sit dictum est: Manifestum est etiam quomodò reli-

19 Tertiũ genus Democratiæ ex opificibus & mercenariis callidũ & fraudulentum, duobusq; ideo superior b. d. terius, & in quo virtutis nullum sit studium quod primæ Democratiæ collatione declaratur.

20 Quartũ genus Democratiæ ex omnium hominum colluuione concretum & deterrimum omnium ad cuius constitutionem tria ἀξιώματα describuntur. Primum est vt in ciuitatem omne genus hominum recipiatur: tanta tamen multitudine, vt illustrium & mediocriũ ciuium numerus vincat.

reliquæ cõstitui possint. Deinceps enim ab optimo genere digrediendum, & corruptius illud hominũ vulgus segregandum.

20 Extrema vero Democratia quoniam omnis generis homines in ea dominantur & imperãt, nec cuiuis ciuitati tolerabilis est, nec facile statim suum tueri potest nisi bonis & legibus & morib. cõponatur. Quibus autem rebus & hæc respub. & cæteræ omnes euertantur, maxima ex parte declaratum est antea. Ad hunc vero Democratiæ statũ constituendum, populique opes confirmandum, soliti sunt eius rectores & præfecti, quamplurimos vndique accersere, neque solum legitimos & germanos ciues, sed alterutro parente, patre aut matre ciue procreatos in ciuitate collocare. Huic enim populo quodlibet hominũ genus est accommodatum. Mos igitur est plebicolis ita rempub. componere: sed tamen ea hominum multitudo in ciuitatem recipienda est, quam primariorum & mediocrium ciuium numerus superet, neque maior est accipienda. Nam si frequentior fæcis huius multitudo fuerit, omnem reipub. ordi-

σκευάζειν τὴν βελτίστην καὶ πρώτην δημοκρατίαν, εἴρηται· φανερὸν δὲ καὶ πῶς τὰς ἄλλας. ἑπομένως γὰρ δεῖ παρεκβαίνειν, καὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ πλῆθος χωρίζειν.

20 τὴν δὲ τελευταίαν, διὰ τὸ πάντας κοινωνεῖν, οὔτε πάσης ἐστὶ πόλεως φέρειν, οὔτε ῥᾴδιον διαμένειν, μὴ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἔθεσιν εὖ συγκειμένην. ἃ δὲ φθείρειν συμβαίνει καὶ ταύτην καὶ τὰς ἄλλας πολιτείας, εἴρηται πρότερον τὰ πλεῖστα σχεδόν. πρὸς δὲ τὸ καθιστάναι ταύτην τὴν δημοκρατίαν, καὶ τὸν δῆμον ποιεῖν ἰσχυρὸν, εἰώθασιν οἱ προεστῶτες, τῷ προσλαμβάνειν ὡς πλείστους, καὶ ποιεῖν πολίτας, μὴ μόνον τοὺς γνησίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς [νόθους, καὶ τοὺς] ἐξ ὁποτερουοῦν πολίτου· λέγω δὲ, οἷον πατρὸς ἢ μητρός· ἅπαν γὰρ οἰκεῖον τοῦτο τῷ τοιούτῳ δήμῳ μᾶλλον. εἰώθασι μὲν οὖν οἱ δημαγωγοὶ κατασκευάζειν οὕτω. δεῖ μέντοι προσλαμβάνειν, μέχρις ἂν ὑπερτείνῃ τὸ πλῆθος τῶν γνωρίμων καὶ τῶν μέσων, καὶ τούτου μὴ πέρα προβαίνειν· ὑπερβάλλοντες γὰρ, ἀτακτοτέραν τε ποιοῦσι

ποιοῦσι τὴν πολιτείαν, καὶ τοὺς γνωρίμους πρὸς τὸ χαλεπῶς ὑπομένειν τὴν δημοκρατίαν, παροξύνουσι μᾶλλον· ὅπερ συνέβη τῆς στάσεως αἴτιον γενέσθαι περὶ Κυρήνην. ὀλίγον μὲν γὰρ πονηρὸν παρορᾶται· πολὺ δὲ γινόμενον, ἐν ὀφθαλμοῖς μᾶλλόν ἐστιν.

21 ἔτι δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα κατασκευάσματα χρήσιμα πρὸς τὴν δημοκρατίαν τὴν τοιαύτην, οἷς Κλεισθένης τε Ἀθήνησιν ἐχρήσατο, βουλόμενος αὐξῆσαι τὴν δημοκρατίαν καὶ περὶ Κυρήνην οἱ τὸν δῆμον καθιστάντες. φυλαί τε γὰρ ἕτεραι ποιητέαι πλείους, καὶ φρατρίαι· καὶ τὰ τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά· καὶ πάντα σοφιστέον, ὅπως ἂν ὅτι μάλιστα ἀναμιχθῶσι πάντες ἀλλήλοις, αἱ δὲ συνήθειαι διαζευχθῶσιν αἱ πρότερον.

22 ἔτι δὲ καὶ τὰ τυραννικὰ κατασκευάσματα, δημοτικὰ δοκεῖ πάντα· λέγω δ', οἷον ἀναρχία τε δούλων· αὕτη δ' ἂν εἴη μέχρι του συμφέρουσα· καὶ γυναικῶν καὶ παίδων· καὶ τὸ ζῆν ὅπως τις βούλεται, παρορᾶν· πολὺ γὰρ ἔσται τὸ τῇ

nem conturbat, & illustrib. viris odiosum Democratiæ statũ & inuisum facit. Quę Cyrenis caussa seditionis extitit. Malum ante omnium oculos versatur.

21 Tum vero ad hunc Democratiæ statum exædificãdum illis quasi machinis erit vtendum, quibus & Clisthenes vsus est Athenis, cupiens augere Democratiã, & Cyrenis Democratiæ conditores: tribus enim complures instituendæ & phratriæ à priuatis sacris in pauca & cõmunia redigendæ, omniaq; fingenda & inuenienda, vt quam maxime ciues omnes inter se commisceantur superioresque consuetudines aboleantur.

22 Atque etiam omnis tyrannica machinatio solertiaque Democratia videtur esse, cuiusmodi est seruorum, quæ quodam tenus commoda possit esse: Itemque mulierum & puerorum licentia & libera vitæ, ac sine animaduersionis metu proposita potestas: permulti enim talem reipubl. statum optabunt & amabunt, cum plerique malint dissolute

Enim nascens & adhuc exiguum non animaduertitur: at vbi creuerit & latius conualuerit.

21 Secundum ἀξίωμα vt plures trib. efficiantur, & omnes inter se ciues permisceantur.

22 Tertium ἀξίωμα vt seruis, mulieribus, pueris, licẽtia & libertas permittatur.

lute, quam modeſte & temperate viuere.

τοιαύτη πολιτεία βουλομένη. ἥδιον γὰρ τοῖς πολλοῖς τὸ ζῆν ἀτάκτως, ἢ τὸ σωφρόνως.

CAP. V.

ΚΕΦ. ε.

23 Quinque ἀξιώματα ad conſecrationem Democratiæ, quorum ſumma eſt vt diuitib. parcatur, inopib. ſuccurratur, At hæc ἀξιώματα iuſtæ reip magis Propria ſunt q̃ Democratiæ, & ſic iniuſtæ reip. conſeruãtur cum iuſtas imitantur.

Tranſit autem à conſtitutione Democratiæ vltimæ ad eius conſeruationẽ. In qua hoc primum ſtatuit, maiorem eſſe principis virtutem remp. conſeruare quã condere.

Tria pertinẽt ad diuites quorum primum eſt vt damnatorum multæ ſacro adiudicẽtur, non diuidantur populo.

EST [23] autem legumlatoribus & eiuſce reipub. conditoribus neque maximum neque ſolum opus ꝓpoſitum, eam ipſam rempublic. condere & fundare. ſed multo maius opus eſt quib. rebus conſeruetur, eas comparare. Vnum enim aut alterum tertiumue diem reipublic. ſtatum qualemcumque permanere, difficile non eſt. Itaque ex deſcriptis antea cauſſis, quibus rerumpub. & pernicies & ſalus cõtinetur, ſtatus ciuitatis ſtabiliendus & confirmandus eſt. In eoq; primum vitanda nobis erũt ea, quæ reſpub. euertunt: deinde legibus & ſcriptis & nõ ſcriptis tenenda quæ remp. imprimis ſaluam & incolumen tueantur, neque exiſtimandum erit id eſſe vel Democraticum vel Oligarchicum, quo ciuitas Democraticæ vel Oligarchice gubernetur, ſed quo potius diutiſſime conſeruetur, hoc vero tempore δημαγωγῶν plebis aſſentatores & rectores, vt populo gratificentur, mul-

ΕΣτι [23] δ' ἔργον τοῦ νομοθέτου καὶ τῶν βουλομένων συνιστάναι τινὰ τοιαύτην πολιτείαν, οὐ τὸ καταστῆσαι μέγιστον ἔργον, οὐδὲ μόνον ἕν, ἀλλ' ὅπως σώζηται μᾶλλον· μίαν γὰρ, ἢ δύο, ἢ τρεῖς ἡμέρας, οὐ χαλεπὸν μεῖναι, πολιτευομένους ὁπωσοῦν. διὸ δεῖ περὶ ὧν τεθεώρηται πρότερον, τίνες σωτηρίαι καὶ φθοραὶ τῶν πολιτειῶν, ἐκ τούτων πειρᾶσθαι κατασκευάζειν τὴν ἀσφάλειαν· εὐλαβουμένους μὲν τὰ φθείροντα, τιθεμένους δὲ τοιούτους νόμους καὶ τοὺς ἀγράφους καὶ τοὺς γεγραμμένους, οἳ περιλήψονται μάλιστα τὰ σώζοντα τὰς πολιτείας· καὶ μὴ νομίζειν τοῦτ' εἶναι δημοτικὸν, μηδ' ὀλιγαρχικὸν, ὃ ποιήσει τὴν πόλιν ὅτι μάλιστα δημοκρατεῖσθαι, ἢ ὀλιγαρχεῖσθαι· ἀλλ' ὃ πλεῖστον χρόνον. οἱ δὲ δημαγωγοὶ, χαριζόμενοι τοῖς δήμοις, πολλὰ δημεύουσι διὰ τῶν δικαστηρίων·

καστηρίων· διὸ δεῖ πρὸς ταῦτα ἀντιπράττειν τοὺς κηδομένους τῆς πολιτείας, νομοθετοῦντας μηδὲν εἶναι δημόσιον τῶν καταδικαζομένων καὶ φερόντων πρὸς τὸ κοινόν, ἀλλ' ἱερόν. οἱ μὲν γὰρ ἀδικοῦντες, οὐδὲν ἧττον εὐλαβεῖς ἔσονται· ζημιώσονται γὰρ ὁμοίως. ὁ δ' ὄχλος ἧττον καταψηφιεῖται τῶν κρινομένων, λήψεσθαι μηθὲν μέλλων.

24 ἔτι δὲ τὰς γινομένας δημοσίας δίκας, ὡς ὀλιγίστας ἀεὶ ποιεῖν, μεγάλοις ἐπιτιμίοις τοὺς εἰκῇ γραφομένους κωλύοντας. οὐ γὰρ τοὺς δημοτικούς, ἀλλὰ τοὺς γνωρίμους εἰώθασιν εἰσάγειν. δεῖ δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ πάντας μάλιστα μὲν εὔνους εἶναι τοὺς πολίτας· εἰ δὲ μή, μή τι γε ὡς πολεμίους νομίζειν τοὺς κυρίους.

25 ἐπεὶ δ' αἱ τελευταῖαι δημοκρατίαι πολυάνθρωποί τε εἰσί, καὶ χαλεπὸν ἐκκλησιάζειν ἀμίσθους, τοῦτο δ' ὅπου πρόσοδοι μὴ τυγχάνουσιν οὖσαι, πολέμιον τοῖς γνωρίμοις· ἀπό τε γὰρ

torum bona & fortunas iudiciis & damnationibus publicant. Itaque boni ciues & reip. ſtudioſi contraria præſidia comparare debent, legibuſque ſancire ne vlla damnatorum publicata bona populo diuidantur, ſed omnia ſacro adiudicētur. Neque enim minus pertimeſcent, qui facere iniuriam cogitabunt, paribus enim pænis afficientur & minus damnationis auidus populus erit, cum ad ſe de mulctis & publicationibus nihil redIturum putabit.

24 Deinde prouidendum vt publicę quęſtiones quam pauciſſimæ quamque rariſſimæ conſtituantur, graueſque pœnę calumniatoribus proponendæ. Nec enim tenues & plebeios, ſed fortunatos & opulētos accuſare cōſueuerunt. Omnibus vero ciuibus imprimis charam eſſe remp. neceſſe eſt: quod ſi minus effici poterit, at certe præſtandum eſt, ne ciuib. ſuis principes ac magiſtratus velut hoſtes habeantur.

24 Secundum ἀξίωμα. publicæ quæſtiones, quæ ſunt de capite & fortunis ciuiū raræ ſunto.

25 Quoniā vero extremæ Democratiæ & magna hominum frequentia ac multitudine redundant & difficile eſt, vt nulla mercede propoſita conuentus agant, & comitia habeant certe, ſi nulla reip. vectigalia fuerint, locu-

25 Tertium ἀξίωμα. Si vectigalia non fuerint, raræ conciones & raræ iudicia, ſed multis de reb. ſimul ſunto.

pletibus solet esse perniciosum, cum id ex collatione tributorum & publicatione & cōdemnatione corruptorum iudiciorum fieri necesse sit: quæ res iam multas Democratias euerterunt. Quapropter vbi fructus publici nulli sunt, raræ cōciones aduocandę sunt, iudicia multis quidem de rebus vno tempore, sed raris & paucis diebus facienda. Id. n. faciet vt diuites minus sumptū metuant, licet in iudicio nullũ diuitibus, sed solis pauperibus præmium persoluatur: faciet etiam vt caussę iustius disceptentur. Nec enim diuites à domesticis negotiis & priuatis rebus abesse diu volunt, paulum autē non moleste ferunt. At quibus in ciuitatibus vectigalia publice suppeditant: non erit his sic vtendũ, quemadmodum publice quidam nunc vtuntur. Nam si qua pecunia publica supersit, eam populo diuidunt, eiusque partem ipsi capiunt, ac tamen rursus eandem requirunt. Est videlicet egregiũ hoc populi subsidium, quasi dolium perforatum.

26 Duo reliqua ἀξιώματα *pertinent ad alleuationem pauperum, primum si vectigalia suppetũt, singulis ciuibus aut quamplurimis earum fructus diuidēdus. Res dissimili consuetudine declaratur.*

26 Ac ciui vere Democratico vereque populari ratio diligenter habenda est, ne populus egestate & inopia prematur. Hac enim re misera

τὸ γὰρ εἰσφορᾶς καὶ δημεύσεως ἀναγκαῖον γίνεσθαι καὶ δικαστηρίων φαύλων· ἃ πολλὰς ἤδη δημοκρατίας ἀνέτρεψεν· ὅπου μὲν οὖν πρόσοδοι μὴ τυγχάνουσιν οὖσαι, δεῖ ποιεῖν ὀλίγας ἐκκλησίας, καὶ δικαστήρια, πολλῶν μὲν, ὀλίγας δὲ ἡμέρας. τοῦτο γὰρ φέρει μὲν καὶ πρὸς τὸ μὴ φοβεῖσθαι τοὺς πλουσίους τὰς δαπάνας, ἐὰν οἱ μὲν εὔποροι μὴ λαμβάνωσι δικαστικόν, οἱ δὲ ἄποροι. φέρει δὲ καὶ πρὸς τὸ κρίνεσθαι τὰς δίκας πολὺ βέλτιον. οἱ γὰρ εὔποροι, πολλὰς μὲν ἡμέρας οὐκ ἐθέλουσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀπεῖναι· βραχὺν δὲ χρόνον ἐθέλουσι. ὅπου δὲ εἰσὶ πρόσοδοι, μὴ ποιεῖν ὃ νῦν οἱ δημαγωγοὶ ποιοῦσι· τὰ γὰρ περιόντα νέμουσι. λαμβάνουσι δὲ ἅμα, καὶ πάλιν δέονται τῶν αὐτῶν· ὁ τετρημένος γάρ ἐστι πίθος ἡ τοιαύτη βοήθεια τοῖς ἀπόροις.

26 ἀλλὰ δεῖ τὸν ἀληθινῶς δημοτικὸν, ὁρᾶν ὅπως τὸ πλῆθος μὴ λίαν ἄπορον ᾖ. τοῦτο γὰρ αἴτιον τοῦ μοχθηρὰν εἶναι τὴν δημοκρατίαν. τεχναστέον οὖν

Democratia

ὅπως ἂν εὐπορία γένοιτο χρόνιος. ἐπεὶ δὲ συμφέρει τοῦτο καὶ τοῖς εὐπόροις, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν προσόδων γινόμενα συναθροίζοντας, ἀθρόα χρὴ διανέμειν τοῖς ἀπόροις. μάλιστα μὲν εἴ τις δύναται τοσοῦτον ἀθροίζων ὅσον εἰς γηδίου κτῆσιν· εἰ δὲ μή, πρὸς ἀφορμὴν εὐπορίας καὶ γεωργίας. καὶ εἰ μὴ πᾶσι δυνατὸν, ἀλλὰ κατὰ φυλὰς, ἤ τι μέρος ἕτερον ἐν μέρει διανέμειν·

27 ἐν δὲ τούτῳ πρὸς τὰς ἀναγκαίας συνόδους τοὺς εὐπόρους εἰσφέρειν τὸν μισθὸν, ἀφιεμένους τῶν ματαίων λειτουργιῶν· τοιοῦτον δέ τινα τρόπον Καρχηδόνιοι πολιτευόμενοι, φίλον κέκτηνται τὸν δῆμον. ἀεὶ γάρ τινας ἐκπέμποντες τοῦ δήμου πρὸς τὰς περιοικίδας, ποιοῦσιν εὐπόρους. χαριέντων δ' ἐστὶ καὶ νοῦν ἐχόντων γνωρίμων, καὶ διαλαμβάνοντας τοὺς ἀπόρους, ἀφορμὰς μὲν διδόντας, τρέπειν ἐπ' ἐργασίας. καλῶς δ' ἔχει μιμεῖσθαι καὶ τὰ Ταραν-

Democratia efficitur. Quare modis & rationib. omnibus prouidendum erit vt ciuitas sit opibus bene constitutis & fundatis diu locuples & copiosa. Quod cum sit diuitibus etiam vtile omnes publicorum vectigalium fructus cogendi sunt & congregandi & inopib. dispertiendi. Sed illud imprimis est optandum vt tãtum sit ærarium, vt ad coemendum singulis inopibus agellum suppeditare possit: sin minus quod ad mercaturã aut agriculturam subsidium aliquod attulerit: Quod si viritim diuidi non poterit, at certe tributim, aut alia quadam ciuium partitione, vicissim diuidatur.

27 Qua in re ad necessarios conuentus agẽdum diuites vanis & inanibus publicorum munerũ sumptibus leuati & liberati stipendium de suo cõferre & constituere debebũt. Hac enim liberalitate qui remp. Carthaginensium gubernant, populi beneuolentiam charitatemque sibi conciliant. Nam cum è populo quosdã perpetuo in colonias deducant, eadem quoque ratione locupletant. Est autem liberalium sapientumque principum inopes auxilio leuare, & occasione proposita ad fru-

27 Secundum paupertatis ἀξίωμα. diuites sumptus necessarios reip. sustinẽto, coloniis deducendis & aliis occasionibus inopiã plebis subleuanto: Quod exemplis Carthaginensium & Tarentinorũ declaratur. Est vero Tarẽtinorũ hoc exemplũ pulcherrimum, nec in Democratia potius quam in quauis optima rep. propemodũ. Sed iniustæ resp. iustarum præsidiis (vt dictum est) conseruantur.

ctuosum & quæstuosum opus excitare. Est etiam honestum Tarentinos imitari qui possessionum suarũ fructum & vsum cum populo communem faciunt, eaque liberalitate & gratia fidelẽ populum & beneuolum sibi deuinciunt. Atque iidẽ magistratus suos in duo genera diuiserunt, aliosque suffragiis, alios sortitioni cõmittunt: sortitioni quidẽ vt populus etiam particeps esse possit: suffragiis autem vt remp. melius & lautius gerant, quod in vno & eodem magistratu fieri liceat, si res ita diuidatur, vt aliis sorte, aliis suffragio tribuatur.

Ταραντίνων· ἐκεῖνοι γὰρ, κοινὰ ποιοῦντες τὰ κτήματα τοῖς ἀπόροις ἐπὶ τὴν χρῆσιν, εὔνουν παρασκευάζουσι τὸ πλῆθος. ἔτι δὲ τὰς ἀρχὰς πάσας ἐποίησαν διττὰς, τὰς μὲν, αἱρετὰς, τὰς δὲ, κληρωτάς. τὰς μὲν κληρωτὰς, ὅπως ὁ δῆμος αὐτῶν μετέχῃ· τὰς δὲ αἱρετὰς ἵνα πολιτεύωνται βέλτιον. ἔστι δὲ τοῦτο ποιῆσαι, καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς μερίζοντας, τοὺς μὲν κληρωτοὺς, τοὺς δὲ αἱρετούς.

28 Declarata est secunda libri parte Democratia definitione, partitione, constitutione, conseruatione: Oligarchia deinceps tertia parte ad eius cõparationem breuiter explicatur, omissaque definitione distribuitur in genera quatuor. Prima Oligarchia est vbi pauci boni viri paruo censu remp. administrant, quæ ex Aristocratia mixta est potius quam Oligarchia. Aristoteles etiam Timocratiæ similem facit.

28 Quemadmodum igitur Democratiæ constituendæ sunt, hactenus est explicatum.

28 πῶς μὲν οὖν δεῖ τὰς δημοκρατίας κατασκευάζειν, εἴρηται.

CAP. VI.

ΚΕΦ. ϛ.

PRopemodũ vero etiam ex his explicatũ est, quomodo vnumquodque Oligarchiæ genus sit instituendum. Ex cõtrariis enim suis componendæ sunt Oligarchiæ & singulæ ex Democratiæ sibi contrariæ comparatione & collatione definiendæ. Imprimis quidem Oligarchia illa optime temperata, ac prima quę Timocratię finitima est & germa-

Σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας πῶς δεῖ, φανερὸν ἐκ τούτων· ἐκ τῶν ἐναντίων γὰρ δεῖ συνάγειν ἑκάστην ὀλιγαρχίαν πρὸς τὴν ἐναντίαν δημοκρατίαν ἀναλογιζόμενον· τὴν μὲν εὔκρατον μάλιστα τῶν ὀλιγαρχιῶν καὶ πρώτην· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ σύνεγγυς τῇ καλουμένῃ πολιτείᾳ, ἧ δεῖ τὰ τιμήματα διαιρεῖν, τὰ μὲν, ἐλάττω, τὰ δὲ, μεί-

δὲ, μείζω ποιοῦντας. ἐλάττω, μὲν ἀφ' ὧν τῶν ἀναγκαίων μεθέξουσιν ἀρχῶν· μείζω δὲ, ἀφ' ὧν τῶν κυριωτέρων· τῷ κτωμένῳ τὸ τίμημα μετέχειν ἐξεῖναι τῆς πολιτείας, τοσοῦτον εἰσαγομένου τοῦ δήμου πλῆθος διὰ τοῦ τιμήματος, μεθ' οὗ κρείττονες ἔσονται τῶν μὴ μετεχόντων. ἀεὶ δὲ δεῖ παραλαμβάνειν ἐκ τοῦ βελτίονος δήμου τοὺς κοινωνούς.

29 ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἐχομένην ὀλιγαρχίαν ἐπιτείνοντας δεῖ μικρὸν κατασκευάζειν. τῇ δ' ἀντικειμένῃ τῇ τελευταίᾳ δημοκρατίᾳ, τῇ δυναστικωτάτῃ καὶ τυραννικωτάτῃ τῶν ὀλιγαρχιῶν, ὅσῳπερ χειρίστη, τοσούτῳ δεῖ πλείονος φυλακῆς. ὥσπερ γὰρ, τὰ μὲν σώματα εὖ διακείμενα πρὸς ὑγίειαν, καὶ πλοῖα τὰ πρὸς ναυτιλίαν καλῶς ἔχοντα τοῖς πλωτῆρσιν, ἐπιδέχεται πλείους ἁμαρτίας, ὥστε μὴ φθείρεσθαι δι' αὐτάς· τὰ δὲ νοσερῶς ἔχοντα τῶν σωμάτων, καὶ τὰ τῶν πλοίων ἐκλελυμένα, καὶ πληρωτήρων τετυχηκότα φαύλων, οὐδὲ τὰς

μικρὰς

na, in qua census ita partiendi sunt, vt alii maiores, minores alii statuantur: minores quidem, quibus minores, maiores quibus maiores magistratus describātur: ac illo censu præditis resp. pateat, tantaque sit in hoc censu populi multitudo vt reliquam multitudinē hoc censu atque his opibus inferiorem facile vincat & superet. Atque etiam perpetuo prouidendum est vt ad illum censum illamque reip. communionem spectatissimus quisque è populo & probatissimus adhibeatur.

29 Deinceps autem reliquæ sequentes Oligarchiæ modica cēsus amplificatione describendæ sunt. At Oligarchia quæ postremæ & deterrimæ Democratiæ velut è regione respondet, quaque nulla Oligarchia magis Dynastica magisque tyrannica est, quanto est omnium pessima, tanto opus habet cautione & prouisione maxima. Vt enim corpora sana & valētia & nauigia ad nauigandum commode nautis adornata, pluribus offensionibus resistunt, neque facile debilitari aut violari possunt: ægra autem & infirma corpora & nauigia dissoluta ac inertibus nautis instructa, ne leuissimas quidem offensas

29 Prætereuntur parua significationi reliquæ Oligarchiæ. Secunda enim est Oligarchia, vbi pauciores magno censu: tertia vbi adhuc pauciores & maiore censu: quarta vbi paucissimi maximo censu præsunt. Sic enim quarto libro diuisa sunt hæc genera, vbi de hac confusione egimus. Postrema est pessima, & reuera sola Democratia est, ideoque plurimis præsidiis eget, quæ similitudine corporis & nauis illustratur.

ferre possunt: Sic etiam vt quæq; respub. pessime constituta est, ita plurimum ad se tuendum & conseruãdum requirit.

μικρὰς δύναται φέρειν ἁμαρτίας· οὕτω καὶ τῶν πολιτειῶν αἱ χείρισται, πλείστης δέονται φυλακῆς.

30 Vt antea Democratiæ, ita nũc Oligarchiæ status tut-laq; describitur & primo ad constituẽtes caussas diuidantur militum genera, in equites, pedites, grauis armaturæ ferẽtarios, classiarios quartæ Oligarchiæ equites, tertiæ pedites armati tribuũtur. Ferentarii autem & classiarii, tametsi Democratici sint, Oligarchiæ tamen accommodari possunt: de equitib. libr. 4. n. 6. idem dicitur.

30 Ac Democratias quidem ipsa ciuium multitudo & frequentia conseruat, quę iure numeri non dignitatis vtitur, Oligarchiæ vero cõtrarium salutis præsidium à recta præclaraque institutione petendum est.

30 τὰς μὲν οὖν δημοκρατίας ὅλως ἡ πολυανθρωπία σώζει· τοῦτο γὰρ ἀντίκειται πρὸς τὸ δίκαιον τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν· τὴν δ᾽ ὀλιγαρχίαν, δῆλον ὅτι τοὐναντίον ὑπὸ τῆς εὐταξίας δεῖ τυγχάνειν τῆς σωτηρίας.

CAP. VII.

QVONIAM vero partes populi sunt quatuor excellentiores, agricolæ, opifices, negotiatores, mercenarii, totidemque species gerendis bellis necessariæ, equites, pedites armati, ferẽtarii classiarii, certe vbi regio equitationi congrua est, hic Dynastiam & prępotentem Oligarchiam percommode cõstituere licebit. Hac enim potentia præsidium & salus incolis afferetur: & equos alere diuitũ est & amplas opes habentium. At vbi regio peditibus armatis apta est, ea proxime Oligarchiæ fuerit oportuna, quam grauis armaturæ peditatus, locupletum magis est quam inopum. At ferentaria &

De equitibus lib. 4. n. 16.

ΚΕΦ. ζ.

ἘΠεὶ δὲ τέτταρα μέν ἐστι μέρη μάλιστα τοῦ πλήθους, γεωργικὸν, βάναυσον, ἀγοραῖον, θητικόν· τέτταρα δὲ τὰ χρήσιμα πρὸς πόλεμον, ἱππικὸν, ὁπλιτικὸν, ψιλὸν, ναυτικόν· ὅπου μὲν συμβέβηκε τὴν χώραν εἶναι ἱππάσιμον, ἐνταῦθα μὲν εὐφυῶς ἔχει κατασκευάζειν τὴν ὀλιγαρχίαν ἰσχυράν· ἡ γὰρ σωτηρία τοῖς οἰκοῦσι διὰ ταύτης ἐστὶ τῆς δυνάμεως· αἱ δ᾽ ἱπποτροφίαι, τῶν μακρὰς οὐσίας κεκτημένων εἰσίν. ὅπου δ᾽ ὁπλίτην, τὴν ἐχομένην ὀλιγαρχίαν· τὸ γὰρ ὁπλιτικὸν, τῶν εὐπόρων ἐστὶ μᾶλλον, ἢ τῶν ἀπόρων. ἡ δὲ ψιλὴ δύναμις, καὶ

ναυτική,

ναυτική, δημοκρατικὴ πάμπαν. νῦν μὲν οὖν ὅπου τοιοῦτον πολὺ πλῆθός ἐστιν, ὅταν διαστῶσι, πολλάκις ἀγωνίζονται χεῖρον. δεῖ δὲ πρὸς τοῦτο φάρμακον παρὰ τῶν πολεμικῶν λαμβάνειν στρατηγῶν· οἳ συνδυάζουσι πρὸς τὴν ἱππικὴν δύναμιν καὶ τὴν ὁπλιτικὴν, τὴν ἁρμόττουσαν τῶν ψιλῶν. ταύτῃ δ' ἐπικρατοῦσιν ἐν ταῖς διαστάσεσιν οἱ δῆμοι τῶν εὐπόρων. ψιλοὶ γὰρ ὄντες, πρὸς ἱππικὴν καὶ ὁπλιτικὴν ἀγωνίζονται ῥαδίως. τὸ μὲν οὖν ἐκ τούτων καθιστάναι ταύτην τὴν δύναμιν, ἐφ' ἑαυτοὺς ἐστι καθιστάναι. δεῖ δὲ διῃρημένης τῆς ἡλικίας, καὶ τῶν μὲν ὄντων πρεσβυτέρων, τῶν δὲ νέων, ἔτι μὲν ὄντας νέους τοὺς αὐτῶν υἱεῖς διδάσκεσθαι τὰς κούφας καὶ τὰς ψιλὰς ἐργασίας· ἐκκεκειμένους δὲ ἐκ παίδων, ἀθλητὰς εἶναι αὐτοὺς τῶν ἔργων.

31 τὴν δὲ μετάδοσιν γίνεσθαι τῷ πλήθει τοῦ πολιτεύματος, ἤτοι καθάπερ εἴρηται πρό-

classiaria turba, Democratice tota est. Nunc igitur vbi magna est huiusce generis multitudo, cum frequenter in bellis tumultuetur & dissideat, infœlicius præliatur & dimicat. Cuius mali remedium à belli ducibus petendum est, qui cum equitatu & grauis armaturæ peditatu congruentem leuis armaturæ manum coniungunt. His autem leuioribus copiis plebei, si discordia ciuilis & seditio exorta sit, fortunatos & opulentos facile vincunt. Nam cum prompti sint & expediti, aduersus equites & armatos pedites facile decertant. Itaque ex hac hominũ multitudine si Oligarchici Oligarchiã constituũt, contra seipsos constituunt. Verumtamen cum sint homines ætate distincti, aliique seniores, adolescentiores alii, profectò conueniet patribus, vt primis adhuc & teneris annis liberos suos leuibus & expeditis exercitationibus instituant, deque ipso puerorum numero deligant, qui certaminis huius & numeris sint exercitatores & tãquam magistri.

31 Communicanda etiam erit resp. cum plebeis, aut quemadmodum dictum est antea, cum censum legitimum

31 Transitio ad tuti am & cõseruationẽ Oligarchiæ: nulla tamẽ nota trãsitionis: duo sũt ἀξιώματα

Probatissimi ad remp. regendam leguntur, lectis publicorum munerum gratia munera adiungantur, vt talē reip. statū populus [illegible] que Aristoteles [illegible] in Oligarchiis nō obseruari. Hæc ἀξιώματα potius Aristocratica sunt quam Oligarchica, sed in [illegible] rerump. remedia petuntur à iustu.

fuerint adepti, aut sicut apud Thebanos fieri solet cū certo quodam tempore sordidas artes factitare desierint, aut velut Massiliæ delectu habito, cognitaque caussa quibus ad publicos honores aditus apertus esse debeat, quibus exclusus. Maximis etiam quibusque & nobilissimis magistratibus (quibus reip. rectores præesse necesse sit) onera publicarum curationum, tam sumptuosa tamque grauia sunt imponenda, vt tales honores populus vltro refugiat, principibusque velut magnum suę dignitatis pretium soluentibus sine inuidia concedat. Conueniet autem, qui tales magistratus inierint, & magnifica sacra facere & monumēta quædam publica construere, vt populus in epulis conuiuiisque publicis cum ciuitatem templis, porticibus, basilicis similibusq; ædificiis ornatam & splendidam conspiciet, lætis & libentibus animis integram & florentem remp. conspiciat. Qua ex re etiam principibus monimenta magnificentiæ suæ constabunt. Verumtamen hoc tempore Oligarchici ab ea liberalitate tantum absunt, vt auaritiam contrariam potius sectentur: nec minus vtilitati quam dignitati seruiant. Itaque tales Oligarchiæ

Postrema hæc pars l. 6. tota fere est in 6. & 12. legum Platonis. Prius magistrat⁹ hic descrip.⁹ vocatur 4. l. Agoranomus.

Pars 4. in capite 8.

32 Democratiæ & Oligarchiæ declaratio conclusa est: quarta & postrema

πρότερον, τοῖς τὸ τίμημα κτωμένοις· ἢ καθάπερ Θηβαίοις, ἀποσχομένοις χρόνον τινὰ τῶν βαναύσων ἔργων· ἢ καθάπερ ἐν Μασσαλίᾳ, κρίσιν ποιουμένους τῶν ἀξίων τῶν ἐν τῷ πολιτεύματι, καὶ τῶν ἔξωθεν. ἔτι δὲ καὶ ταῖς ἀρχαῖς ταῖς κυριωτάταις, ἃς δεῖ τοὺς ἐν τῇ πολιτείᾳ κατέχειν, δεῖ προσκεῖσθαι λειτουργίας, ἵν' ἑκὼν ὁ δῆμος μὴ μετέχῃ, καὶ συγγνώμην ἔχῃ τοῖς ἄρχουσιν, ὡς μισθὸν πολὺν διδοῦσι τῆς ἀρχῆς. ἁρμόττει δὲ θυσίας τε εἰσιόντας ποιεῖσθαι μεγαλοπρεπεῖς, καὶ κατασκευάζειν τι τῶν κοινῶν, ἵνα τῶν περὶ τὰς ἑστιάσεις μετέχων ὁ δῆμος, καὶ τὴν πόλιν ὁρῶν κοσμουμένην, τὰ μὲν ἀναθήμασι, τὰ δὲ οἰκοδομήμασιν, ἄσμενος ὁρᾷ μένουσαν τὴν πολιτείαν. συμβήσεται δὲ καὶ τοῖς γνωρίμοις εἶναι μνημεῖα τῆς δαπάνης. ἀλλὰ τοῦτο νῦν οἱ περὶ τὰς ὀλιγαρχίας οὐ ποιοῦσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον· τὰ λήμματα γὰρ ζητοῦσιν οὐχ ἧττον, ἢ τὴν τιμήν. διόπερ εὖ ἔχει λέγειν

ταύτας εἶναι δημοκρατίας μικράς.

32 πῶς μὲν οὖν χρὴ καθιστάναι τὰς δημοκρατίας καὶ τὰς ὀλιγαρχίας, διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

ligarchiæ, Democratię quędam paruæ merito nominari possunt.

32 Ac de cõstituendis Democratiis & Oligarchiis satis superque disputatum.

ΚΕΦ. η.

Ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ, τὸ διῃρῆσθαι καλῶς τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς, πόσαι, καὶ τίνες, καὶ τίνων, καθάπερ εἴρηται καὶ πρότερον· τῶν μὲν γὰρ ἀναγκαίων ἀρχῶν χωρὶς, ἀδύνατον εἶναι πόλιν· τῶν δὲ πρὸς εὐταξίαν καὶ κόσμον, ἀδύνατον οἰκεῖσθαι καλῶς. ἔτι δὲ ἀναγκαῖον, ἐν μὲν ταῖς μικραῖς ἐλάττους εἶναι τὰς ἀρχάς· ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις, πλείους, ὥσπερ τυγχάνει πρότερον εἰρημένον. ποίας οὖν ἁρμόττει συνάγειν, καὶ ποίας χωρίζειν, δεῖ μὴ λανθάνειν. πρῶτον μὲν οὖν ἐπιμέλεια τῶν ἀναγκαίων ἡ περὶ τὴν ἀγοράν, ἐφ' ᾗ δεῖ τινα ἀρχὴν εἶναι τὴν ἐφορῶσαν περί τε τὰ συμβόλαια καὶ τὴν εὐκοσμίαν. σχεδὸν γὰρ ἀναγκαῖον πάσαις ταῖς πόλεσι, τὰ μὲν ὠνεῖσθαι, τὰ δὲ πωλεῖν

CAP. VIII.

SEQVITVR vero vt magistratuum genera videamus, & quot & quæ & quibus reb. præficiantur, quẽadmodum etiam antea dictum est. Nec enim ciuitas sine magistratibus necessariis esse potest, nec commode habitari & coli potest sine magistratibus ad dignitatem vitæ splendoremque respicientib. Est etiam (quod antea præceptum est) necessarium in paruis quidem ciuitatibus pauciores, in magnis autem complures esse magistratus. Quapropter ignorandum nõ est qui probandi & instituendi sint in rep. magistratus, & qui separandi ac repudiandi. Imprimis igitur constare debet ex necessariis muneribus & curatio quæ versatur & occupatur in foro, eique pręficiendus magistratus, qui de commerciis rerum cognoscat, eique modum decenter & conuenienter adhibeat. In omnibus enim fere ciuitatibus ad mutuos necessariarum rerum vsus necesse est, hæc quidem emere, illa autem

parte, sequitur generalis explicatio magistratuũ & omnium rerump. cõmunn. Magistratuũ diuisio triplex est. Prima est, quod alii ad vtilitatẽ, alii ad dignitatẽ spectent: secunda quod alib. sunt plures, alibi pauciores Tertia quod humani sint aut diuini, de quib. generibus quarti libri quarto mẽbro proponitur, solumq; magistratus appellatur, qui deliberandi iudicandi, imperandi potestatem habet. Itaq; sacerdotes & reliquos rerum diuinarũ curato es magistratus nõ esse Aristoteles hic generalius ac primo de nouẽ magistratibus maxime ad vtilitatem spectãtib. præcipitur. Primus, rerum venalium cura definitur appellaturq; Agoranomus lior. 4. Plato 6 legũ & ἀγορανόμον item vocat & eodẽ modo definit, sed multa de muneribus eorũ præcipit.

vendere: idque proximum est & simillimum illi rerum omnium copiæ & abundantiæ, cuius gratia vidẽtur homines in ciuitates conuenisse.

33 Secundus magistratus pertinet ad ædes, vias, fines, mores, fontes, portus: appellatur, hic ἀστύνομος quasi lex vrbis. Plato 6. de rep. sic appellat vbi multa de eorum creatione numeroque disseruit.

[33] Secunda est huic simillima rerum vrbanarum & publicarum & priuatarum curatio, vt decor in his & ornatus retineatur: vt caduca ædificia integra conseruentur, viæ reficiantur & dirigantur, agrorũ fines, vt sua cuique certa sint & pacata, regantur & cætera generis eiusdem procurentur. Hunc magistratum plerique astynomiam velut vbanam præfecturam vocant, cui multæ partes subiectæ sunt, quarũ aliis alios in frequentiorib. & celebriorib. oppidis præficiunt, quales sunt murorũ refectores, fontium curatores, portuum custodes.

34 Tertius magistratus similis superiori, sed in agris tractat quæ superior in vrbe agronomus veluti lex agrorum, & Hylorus tanquam custos syluarũ nominatur.

[34] Alius autem magistratus est necessarius & huic vicinus: in iisdem enim rebus versatur, sed rusticis & agrestibus non vrbanis, qui vocatur ab aliis quidem agronomus, quia in agris versetur, ab aliis autem Hylorus, quia syluas custodiat. Hæ sunt igitur earũ rerum tres curationes.

λεῖν, πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀναγκαίαν χρείαν. καὶ τοῦτ' ἔστιν ὑπογυότατον πρὸς αὐτάρκειαν, δι' ἣν δοκοῦσιν εἰς μίαν πολιτείαν συνελθεῖν.

33 ἑτέρα δὲ ἐπιμέλεια ταύτης ἐχομένη καὶ συνεγγὺς, ἡ τῶν περὶ τὸ ἄστυ δημοσίων καὶ ἰδίων, ὅπως εὐκοσμία ᾖ, καὶ τῶν πιπτόντων οἰκοδομημάτων καὶ ὁδῶν σωτηρία καὶ διόρθωσις· καὶ τῶν ὁρίων τῶν πρὸς ἀλλήλους, ὅπως ἀνεγκλήτως ἔχωσι· καὶ ὅσα τούτοις ἄλλα τῆς ἐπιμελείας ὁμοιότροπα. καλοῦσι δ' ἀστυνομίαν οἱ πλεῖστοι τὴν τοιαύτην ἀρχήν. ἔχει δὲ μόρια πλείω τὸν ἀριθμόν· ὧν ἑτέρους ἐφ' ἕτερα καθιστᾶσιν ἐν ταῖς πολυανθρωποτέραις πόλεσιν· οἷον, τειχοποιοὺς, καὶ κρηνῶν ἐπιμελητὰς, καὶ λιμένων φύλακας.

34 ἄλλη δ' ἀναγκαία τε καὶ παραπλησία ταύτῃ. περὶ τῶν αὐτῶν μὲν γὰρ, ἀλλὰ περὶ τὴν χώραν ἐστὶ καὶ τὰ περὶ τὰ ἔξω τοῦ ἄστεος. καλοῦσι δὲ τοὺς ἄρχοντας τούτους, οἱ μὲν ἀγρονόμους, οἱ δ' ὑλωρούς. αὗται

μὲν οὖν

μὲν οὖν ἐπιμέλειαί εἰσι τούτων τρεῖς.

35 ἄλλη δ' ἀρχὴ πρὸς ἣν αἱ πρόσοδοι τῶν κοινῶν ἀναφέρονται· παρ' ὧν φυλαττόντων μερίζονται πρὸς ἑκάστην διοίκησιν. καλοῦσι δ' ἀποδέκτας τούτους, καὶ ταμίας.

36 ἑτέρα δ' ἀρχὴ πρὸς ἣν ἀναγράφεσθαι δεῖ τά τε ἴδια συμβόλαια, καὶ τὰς κρίσεις ἐκ τῶν δικαστηρίων. παρὰ δὲ τοῖς αὐτοῖς τούτοις καὶ τὰς γραφὰς τῶν δικῶν γίνεσθαι δεῖ, καὶ τὰς εἰσαγωγάς. ἐνιαχοῦ μὲν οὖν μερίζουσι καὶ ταύτην εἰς πλείους· ἔστι δὲ μία κυρία τούτων πάντων· καλοῦνται δὲ ἱερομνήμονες, καὶ ἐπιστάται, καὶ μνήμονες· καὶ τούτοις ἄλλα ὀνόματα σύνεγγυς.

37 μετὰ δὲ ταύτην ἐχομένη μὲν, ἀναγκαιοτάτη δὲ σχεδὸν καὶ χαλεπωτάτη τῶν ἀρχῶν ἐστιν, ἡ περὶ τὰς πράξεις τῶν καταδικασθέντων, καὶ τῶν προτιθεμένων κατὰ τὰς ἐγγραφὰς καὶ περὶ τὰς φυλακὰς τῶν σωμάτων. χαλεπὴ μὲν οὖν ἐστι διὰ τὸ πολλὴν ἔ-

35 Alius autem est magistratus, à quo publica vectigalia exercentur & exiguntur itemque cōseruantur, & ad cuiusque administrationis vsus diuiduntur. Hic Latine quæstor ærarius vel vrbanus dicatur.

36 Est alius etiam magistratus apud quem & primatæ pactiones & res iudicatæ describendę apud hunc eundem & accusationes & vocationes in ius constituendę sunt. Sed in quibusdam ciuitatibus hic magistratus in multas partes diuiditur, penes vnum tamen authoritas est omnium cuiusmodi sunt scribæ, sacri & iurati, quales ad consilium amphyctionicum mittebantur actuarii seu commentarienses ἱερομνήμονες, ἐπιστάται μνήμονες, aliiq; similibus nominibus appellati.

37 Nunc magistratus sequitur alius omnium fere maxime necessarius, idemque molestissim⁹ & difficillimus, qui circa & damnatorum mulctas & pœnas, circa lites æstimatas, circa carcerē atque custodias versatur. Est vero grauis & molesta eiusmodi prouincia, quia in multorū offensiones & inimicitias incurrit. Itaque nisi quęstus ingens huic mune-

35 Quartus magistratus spectat ad ærariū Græce generalius appellatur, ab Aristotele ἀποδέκτης & ταμίας, id est, receptor & dispensator, quam Latine quæstor quia quæstor in bello proprie dicitur. Plato 6. legum quæstorē sacrorum pecuniarum.

36 Quintus magistratus pertinet ad γραμματεῖς, id est scribas, cui multæ species subiectæ sunt ἱερομνήμονες, id est scribæ sacri & iurati, qui mittebatur ad concilium amphyctionicum ἐπιστάται tabularum custodes, proficiebāt u μνήμονες id est actuarii seu commentarienses.

37 Sextus magistratus suo nomine describitur: continentur autem hac definitione viatores actores, carnifices, tortores ianitores, carceris omnesq;

que rerum iudicatarũ exequuntur, quem magistratum & molestum & necessariũ esse demonstrat.

ri proponatur, nemo suscipiet, aut si susceperit, in eo iura, legesque violabit. Atqui hoc magistratu ciuitas carere non potest, quia iudiciis & legibus nihil proficiatur, nisi iudicata res ad exitũ perducatur. Itaque si communio ciuilis sine iudiciis consistere non potest, neq; sane consistere poterit, nisi quis res iudicatas exequatur. Itaque commodius erit in hoc magistratu non vnum, sed multos aliosque aliarum esse decuriarum, & vt varia rerum tribunalia erunt, ita varios & multiplices constitui.

38 Monet variu magistratibus varia munera diuidẽda esse & pro occasionibus distinguenda, vt alius iudicet alius exequatur.

38 Proderit etiam nõnulla cũ magistratus alios tum præcipue nouos nouis atq; instantibus rebus præfectos exequi, vt quod alius iudicauerit, alius exequatur, verbi gratia, astynomi exequãtur quę agronomi iudicauerũt, & quæ statuerint Astynomi alii magistratus exequãtur. Nam quo minus inuidię iudiciorum ministri sustinebunt, tanto facilius erit res iudicatas absolui & perfici. Quapropter si iidem iudicent, & rem iudicatam exequantur, inuidia duplici flagrabunt. Si vero etiam omnia magistratuũ omnium munera suscipere & exerce-

χὴν ἀπέχθειαν· ὥστε ὅπου μὴ μεγάλα δεῖ κερδαίνειν, οὔτ' ἄρχειν ὑπομένουσιν αὐτὴν· οὔθ' ὑπομείναντες, ἐθέλουσι πράττειν κατὰ τοὺς νόμους. ἀναγκαία δ' ἐστὶν, ὅτι οὐδὲν ὄφελος γίνεσθαι μὲν δίκας περὶ τῶν δικαίων, ταύτας δὲ μὴ λαμβάνειν τέλος. ὥστ' εἰ μὴ γιγνομένων, κοινωνεῖν ἀδύνατον ἀλλήλοις, καὶ πράξεων μὴ γιγνομένων. διὸ βέλτιον μὴ μίαν εἶναι ταύτην τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἄλλους ἐξ ἄλλων δικαστηρίων. καὶ περὶ τὰς προθέσεις τῶν ἀναγεγραμμένων ὡσαύτως πειρᾶσθαι διαιρεῖν.

38 ἔτι δ' ἔνια πράττεσθαι, καὶ τὰς ἀρχὰς τάς τε ἄλλας καὶ τὰς τῶν νέων μᾶλλον τὰς νέας· καὶ τὰς τῶν ἐνεστώτων, ἑτέρας καταδικασάσης, ἑτέραν εἶναι τὴν πραττομένην· οἷον, ἀστυνόμους τὰς παρὰ τῶν ἀγορανόμων· τὰς δὲ παρὰ τούτων, ἑτέρους. ὅσῳ γὰρ ἂν ἐλάττων ἀπέχθεια ἐνῇ τοῖς πραττομένοις, τοσούτῳ μᾶλλον λήψονται τέλος αἱ πράξεις. τὸ μὲν οὖν τοὺς αὐτοὺς εἶναι τοὺς καταδικάσαντας καὶ πραττο-

παραφυλαττομένους, ἀπέχθειαν ἔχει διπλῆν· τὸ δὲ περὶ πάντων τοὺς αὐτοὺς, πολεμίους πᾶσι. πολλαχοῦ δὲ διῄρηται καὶ ἡ φυλάττουσα πρὸς τὴν πραττομένην· οἷον, Ἀθήνησι τῶν ἕνδεκα καλουμένων. διὸ βέλτιον καὶ ταύτην χωρίζειν, καὶ τὸ σόφισμα ζητεῖν καὶ περὶ ταύτην. ἀναγκαία μὲν γάρ ἐστιν οὐχ ἧττον τῆς εἰρημένης. συμβαίνει δὲ, τοὺς μὲν ἐπιεικεῖς φεύγειν μάλιστα ταύτην τὴν ἀρχήν. τοὺς δὲ μοχθηροὺς οὐκ ἀσφαλὲς ποιεῖν κυρίους· αὐτοὶ γὰρ δέονται φυλακῆς μᾶλλον ἢ φυλάττειν ἄλλους δύνανται. διὸ δεῖ μὴ μίαν ἀποτεταγμένην ἀρχὴν εἶναι πρὸς αὐτοῖς· μηδὲ συνεχῶς τὴν αὐτὴν, ἀλλὰ τῶν τε νέων, ὅπου τις ἐφήβων ἢ φρουρῶν ἐστι τάξις· καὶ τῶν ἀρχῶν δεῖ κατὰ μέρη ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν ἑτέρους. ταύτας μὲν οὖν τὰς ἀρχὰς, ὡς ἀναγκαιοτάτας θετέον εἶναι πρώτας.

39 μετὰ δὲ ταύτας, τὰς ἀναγκαίας μὲν οὐδὲν ἧττον, ἐν σχήματι δὲ μείζονι τεταγμένας· καὶ γὰρ ἐμπειρίας καὶ πίστεως δέονται πολλῆς. τοιαῦται δ'

re iidem cogitabunt, communes se omniũ hostes esse declarabunt. Multis autem locis magistratib. diuisa est nocẽtes & maleficos homines tum custodiendi tũ puniendi ratio, sicut Athenis vndecimuiri distincti sunt. Itaque melius est hũc quoque magistrum diuidere, & eius inuidiam remedio aliquo mitigare. Nec enim superiore minus est commodus ac necessarius. Talẽ vero prouinciam viri boni maxime refugiunt & improbis mandare periculosum est, quoniam ipsi custodiis potius egeant, quam alios custodiri queant. Magistratus igitur in his rebus neque vnus neque continuus idem & perpetuus esse debet, sed vbi iuuenum aut custodum aut magistratuũ ordo quidam descriptus est, necesse est, vt in huius oneris curam aliis alii vicissim succedant. Quapropter hi magistratus velut ex omnibus maxime necessarii, primi etiam omnium iudicandi sunt.

39 Hos autem alii sequuntur non minus illi quidem necessarii, sed qui tamen authoritatis speciem & splendorem maiorem præ se ferant, quod in illis prudentia maior fidesque requiritur:

39 Septimus magistratus spectat ad rem militarem, πολύμορφος dicitur, cuius genera hic breuiter suis nominibus nõtãtur, de quib. Plato 6. legum.

cuiusmodi sunt ii quibus vrbis præsidium custodiaque mandatur, quibusq; omnino res militaris committitur. Necesse est enim & pacis & belli temporibus similem prouinciam dari quibusdam, qui & portas & muros vrbis custodiant, quique ciues & recenseant & describant. Harum itaque rerum omnium nonnullis in vrbibus magistratus sunt complures, in aliis autē pauciores vt in paruis ciuitatibus vnus his omnibus muneribus præest. Hi vero magistratus appellantur στρατηγοὶ & πολέμαρχοι. Tum vero si sint equites aut ferētarii aut sagittarii aut classiarii, in his singulis aliquādo magistratus instituitur, appellaturq; ναυαρχία ἱππαρχία & ταξαρχία, id est nauium, equitum, ordinum præfectura, singillatimque his magistratibus subiectæ prouinciæ τριηραρχίαι & λοχαγίαι & φυλαρχίαι, id est triremium, turmarum & decuriarum præfecturæ cæteræque partes eiusmodi. Tota vero prouinciæ res istas militares attingētis cōsideratio vna quædā est. Atque huius quidē magistratus descriptio talis.

εἶεν αἵ τε περὶ τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως, καὶ ὅσαι τάττονται πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας. δεῖ δὲ καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, πυλῶν τε καὶ τειχῶν φυλακῆς ὁμοίως ἐπιμελητὰς εἶναι, καὶ ἐξετάσεως, καὶ συντάξεως τῶν πολιτῶν. ἔνθα μὲν οὖν, ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀρχαὶ πλείους εἰσίν· ἔνθα δ᾽, ἐλάττους· οἷον, ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσι μία περὶ πάντων. καλοῦσι δὲ στρατηγοὺς καὶ πολεμάρχους τοὺς τοιούτους. ἔτι δὲ κἂν ὦσιν ἱππεῖς, ἢ ψιλοὶ, ἢ τοξόται, ἢ ναυτικόν· καὶ ἐπὶ τούτων ἑκάστων ἐνίοτε καθίστανται ἀρχαὶ, αἳ καλοῦνται ναυαρχίαι, καὶ ἱππαρχίαι, καὶ ταξιαρχίαι· καὶ κατὰ μέρος δὲ αἱ ὑπὸ ταύτας τριηραρχίαι, καὶ λοχαγίαι, καὶ φυλαρχίαι, καὶ ὅσα τούτων μόρια· τὸ δὲ πᾶν ἕν τι τούτων ἐστὶν εἶδος ἐπιμελείας πολεμικῶν. περὶ μὲν οὖν ταύτην τὴν ἀρχὴν ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον.

40 Quoniā vero si minus omnes, at nōnulli certe magistratus publica bona tractant, alium quendam esse necesse est qui rerum ab illis gestarum

40 ἐπεὶ δὲ ἔνιαι τῶν ἀρχῶν, εἰ καὶ μὴ πᾶσαι, διαχειρίζουσι πολλὰ τῶν κοινῶν, ἀναγκαῖον ἑτέραν εἶναι τὴν ληψο-

40 Octauus magistratus pertinet ad iudiciū repetundarū & ad aliorū magistratuū correctionem & probationem: nomina eius hic varia sunt. Plato 734 12 legum vocat, εὐθυντὴν, & tres tales totius ciuitatis consensu optimos vnis ergo

μένην λογισμὸν, καὶ προσευθυνοῦσαι, αὐτὴν μηθὲν διαχειρίζουσαν ἕτερον. καλοῦσι δὲ τούτους, οἱ μὲν εὐθύνους, οἱ δὲ λογιστὰς, οἱ δὲ ἐξεταστὰς, οἱ δὲ συνηγόρους.

41 παρὰ πάσας δὲ ταύτας τὰς ἀρχὰς ἡ μάλιστα κυρία πάντων ἐστὶν· ἡ γὰρ αὐτὴ πολλάκις ἔχει τὸ τέλος καὶ τὴν εἰσφορὰν· ἢ προκάθηται τοῦ πλήθους, ὅπου κύριός ἐστιν ὁ δῆμος· δεῖ γὰρ εἶναι τὸ συνάγον τὸ κύριον τῆς πολιτείας. καλεῖται δὲ, ἔνθα μὲν πρόβουλοι, διὰ τὸ προβουλεύειν· ὅπου δὲ τὸ πλῆθός ἐστι, βουλὴ μᾶλλον.

42 αἱ μὲν οὖν πολιτικαὶ τῶν ἀρχῶν, σχεδὸν τοσαῦταί τινές εἰσιν. ἄλλο δ' εἶδος ἐπιμελείας ἡ περὶ τοὺς θεούς· οἷον, ἱερεῖς τε καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν περὶ τὰ ἱερὰ τοῦ σώζεσθαι τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀνορθοῦσθαι τὰ πίπτοντα τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τέτακται πρὸς τοὺς θεούς. συμβαίνει δὲ τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην ἐνιαχοῦ μὲν εἶναι μίαν· οἷον ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσιν· ἐνιαχοῦ δὲ πολλὰς καὶ κεχωρισμένας τῆς ἱερωσύνης· οἷον, ἱεροποιοὺς, καὶ ναο-

rationem reposcat, in eosq; animaduertat, nec quicquã aliud agat: quales magistratus appellantur tum εὔθυνοι, tum λογισταὶ, tum ἐξετασταὶ tum συνήγοροι, id est censores, ratiocinatores, quæsitores, patroni.

41 Præter hos omnes magistratus vnus est maximus maximaque potestate præditus, hic enim sæpe vectigal imperat & tributum indicit, qui populo (vbi populi ipsius summa sit potestas) pficitur: oportet. n. eum qui congregandi populi & concionis aduocandæ ius habeat, primas quoque in repub. partes obtinere, vocãtur aũt alicui πρόβουλοι tales magistratus, διὰ τὸ προβουλεύειν quia prius ipsi de reb. agẽdis consiliũ capiãt. In Democratia vero consiliũ potius appellatur. Ciuiles igitur magistratus hoc fere numero sunt. 42 Sed aliud est magistratus genus qđ ad deorũ cæremonias & religiones attinet, vt sacerdotes & q sacris reb. præfecti sunt, vt tẽpla, q sunt integra, syncera cõseruentur, & quæ vitiata sunt, reficiantur, cæteraq; diis cõsecrata sarta tectaque teneantur. Hæc autem diligentia apud quosdam simplex & vna est, vt in paruis ciuitatib.

41 Nonus magistratus potestatis imperãdi tributi & vocãdi populi definitur. In Oligarchia πρόβουλος, In Democratia cõsilium vocatur. Plato 6. legũm de creatione senatus, id est, τῆς βουλῆς multa scribit, quomodo Senatores creari, & vicissim vigilare in custodia reip. debeant.

42 Præcipitur secundo loco de magistratibus diuinis & necessariis. Plato 6. legum de iis & eorum creatione & muneribus.

In nonnullis autem oppidis multiplex, & à sacerdotio distincta, quales sunt sacrificuli, æditui, sacrarum pecuniarum dispensatores. Proximus huic magistratus est priuatim præpositus cõmunibus sacrificiis omnib. quęcunque sacerdotibus per legem non attribuũtur: sed in epulo publico celebrantur. Hi modo principes modo reges modo prytanes appellantur.

43 Epilogus omnium magistratuum ad huc expositorũ.

43 Quamobrem vt aliquando subductis reb. summam faciamus ac peroremus, hi magistratus necessarii sunt ad rationẽ deorum, bellorum, vectigalium, impensarum, fori, vrbis, portuum, agrorum, itemque iudiciorum, pactorum, tabularum, executionum, custodiarum, repetundarum, quæstionum, cẽsuræ & correctionis magistratuum denique cõsultationum & deliberationum publicarum. Propria vero est paratis & tranquillis ac fortunatis, itemque dignitatis & splendoris ciuilis amantibus & studiosis ciuitatibus γυναικονομία, νομοφυλακία, γυμνασιαρχία, id est mulierum, legum

φύλακας, καὶ ταμίας τῶν ἱερῶν χρημάτων. ἐχομένη δὲ ταύτης ἡ πρὸς τὰς θυσίας ἀφωρισμένη τὰς κοινὰς πάσας, ὅσας μὴ τοῖς ἱερεῦσιν ἀποδίδωσιν ὁ νόμος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κοινῆς ἑστίας ἔχουσι τὴν τιμήν. καλοῦσι δ' οἱ μὲν ἄρχοντας τούτους, οἱ δὲ βασιλεῖς, οἱ δὲ πρυτάνεις.

43 αἱ μὲν οὖν ἀναγκαῖαι ἐπιμέλειαί εἰσι περὶ τούτων, ὡς εἰπεῖν συγκεφαλαιωσαμένους, περί τε τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ πολεμικά, καὶ περὶ τὰς προσόδους, καὶ περὶ τὰ ἀναλισκόμενα, καὶ περὶ ἀγοράν, καὶ περὶ τὸ ἄστυ, καὶ λιμένας, καὶ τὴν χώραν· ἔτι τὰ περὶ τὰ δικαστήρια, καὶ συναλλαγμάτων ἀναγραφάς, καὶ πράξεις, καὶ φυλακάς, καὶ ἐπιλογισμούς τε καὶ ἐξετάσεις, καὶ πρὸς εὐθύνας τῶν ἀρχόντων· καὶ τέλος αἱ περὶ τὸ βουλευόμενόν εἰσι τῶν κοινῶν. ἴδια δὲ ταῖς σχολαστικωτέραις, καὶ μᾶλλον εὐημερούσαις πόλεσιν, ἔτι δὲ φροντιζούσαις εὐκοσμίας, γυναικονομία, νομοφυλακία, παιδονομία, γυμνασιαρχία· πρὸς δὲ τού-

δὲ τούτοις, περὶ ἀγῶνας ἐπιμέλεια γυμνικοὺς καὶ Διονυσιακοὺς, κἂν εἴ τινας ἑτέρας συμβαίνει τοιαύτας γίνεσθαι θεωρίας· τούτων δ' ἔνιαι φανερῶς εἰσιν οὐ δημοτικαὶ τῶν ἀρχῶν· οἷον, γυναικονομία καὶ παιδονομία· τοῖς γὰρ ἀπόροις ἀνάγκη χρῆσθαι καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶν ὥσπερ ἀκολούθοις, διὰ τὴν ἀδουλίαν. τριῶν δ' οὐσῶν ἀρχῶν, καθ' ἃς αἱροῦνταί τινες ἀρχὰς τὰς κυρίους, νομοφυλάκων, προβούλων, βουλῆς· οἱ μὲν νομοφύλακες ἀριστοκρατικὸν, ὀλιγαρχικὸν δ' οἱ πρόβουλοι, βουλὴ δὲ δημοτικόν. περὶ μὲν οὖν τῶν ἀρχῶν, ὡς [ἐν] τύπῳ, σχεδὸν εἴρηται περὶ πασῶν.

gum puerorum, gymnasiorum disciplina & custodia & institutio & præfectura: ludorum præterea cura & gymnicorum & Dionysiacorum & eiusmodi si qua præterea sint spectaculorum. Istorum vero magistratuum quidam certe ad Democratiam nil attinet, vt γυναικονομία & παιδονομία. Inopes enim vxoribus & liberis perinde ac ministris & famulis vtuntur, necessario, quia seruos aliūde multos habeant. Cumque tres sint magistratus per quos quædam ciuitates summos reipublic. rectores eligunt, nomophilaces, πρόβουλοι, consilium: nomophylaces quidem ad Aristocratiam, πρόβουλοι autem ad Oligarchiam: consilium vero ad Democratiam pertinet. Ac magistratus quidem fere omnes breuiter & summatim descripti sunto.

παιδονομία.

Trāsitio ad magistratus dignitatis, tum humanos tū diuinos, & pro reip. distinctio. sicut quarto libro fecit, parte 5.

Finis Libri sexti.

Argumentum primæ partis septimi libri.

PLato, vt antea bis dictum est, duas respub. viginti duobus libris definiuit: alteram beatissimam

omnium (quam putabat) decem libris de repub. alteram magis facilem sed minus beatam duodecim libris de legibus. Aristoteles appellat illam primam, hanc secundam: contra quam utramque secundo libro disputauit. Ad æmulationem itaque Platonis, Aristoteles etiam duas respub. conscripsit, perfectam & mediocrem: de mediocri dictum est libri quarti parte secunda: de perfecta & prima differitur hoc toto libro. Quamobrem ut intelligatur, quam beatam & perfectam remp. esse censeat, prima parte libri septimi summariam quandam beatæ vitæ disciplinam ex Ethicis de beatitudinis definitione & partitione repetit. Beatitas definitur in Ethicis actio virtutis perfectæ in vita perfecta. Itaque quoniam virtutis actiones sine corporis & fortunæ commodis exerceri nō possunt beatam vitam tribus bonorum generibus, animi, corporis, fortunæ comprehendi statuit, sed animi præcipue, quia virtus animi reliqua bonorum genera comparet non reliqua bona virtutem, quia virtus immensa bonitate augeri possit, reliquis, si tanta accessio facta sit, bona esse desinant. Denique quia virtus tanto bonorum omnium prima sit quanto omnium est subiecto nobilissima, ut quanta sit in homine virtus, (sicut exemplo Dei percipitur) qui totus, quamuis reliquis bonis nil utatur, sua virtute infinite beatus est, tanta sit in eo beatitudo. Ut autem Grammatica una est quam pueri vel in paternis ædibus vel in schola uniuersa doceantur, sic una est & eadem singulorum hominum beatitudo, & uniuersorum in ciuitate coniunctorum, ut respublic. & ciuitas optima beatissimaque sit, quæ virtute

tute honesta sit, cæterisque corporis & fortunæ commodis firma, locuples, ampla. Genera beatitudinis duo constituuntur, ciuile & philosophicum, illud in actione, hoc in contemplatione situm. De quorum præstantia Aristoteles in vtramque partem argumentatur. Ciuilis vita (inquit) si herili more imperet, est iniqua, si ciuili est iniucunda: philosophica autem humanis turbis libera est & vacua, ideoque ciuili præponenda. At contra ciuilis actuosa est, philosophica otiosa: præstantior igitur ciuilis quæ agit, quam philosophica quæ nihil agit.

Tandem vero ex sententia pronunciatur, ciuilem vitam herilem vel dominicam non esse, nec tamen iniucundam, quia ciuiliter imperet. philosophicam tamen longe præstare, nec esse otiosam, cum animi contemplationes sint hominis actiones verissimæ. Interponitur autem in huius excellentiæ controuersia, vita tyrannica in magno dominatu principatuque collocata, & contrarias in partes similiter agitatur: primum quod omnium vitarum sit optima, sicum omnium gentium leges & mores indicant, quæ vitam illam consectantur, quodque res complurimas & optimas agens magnas occasiones habeat, sed obsistitur contra, quod iniqua & contra naturam & violenta, quodque sine ea beata ciuitas esse possit.

Tandem ex sententia concluditur, in tyrannica & imperiosa vita disciplinam laudabilem quidem esse, sed in ea beatitudine non esse positam. Verumenimuero per Deum immortalem, quænam

est ista beatitas Aristotelis, quæ ciuitates quæ respublic. beatas efficit? Virtus (inquit) quæ reliqua bona sibi comparat, quæ bonitatis suæ terminos finitimos non habet, quæ sola Deum optimum & beatissimum facit. O sententiam prædicabilem & gloriandam & philosopho beatæ vitæ magistro dignissimam. At gloriosius hic (si constare sibi potuisset) philosophus clarissimam istam preciosissimamque gemmam, nescio quibus sordibus inquinauit. Quid igitur ait? quid in beato viro præter virtutem requirit? δεῖ δ' οὐ μόνον ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ὑπάρχειν καθ' ἣν ἔσται πρακτικός. *Non solum virtutem adesse necesse est, sed agendi facultatem. Quid igitur? An virtus se ipsa contenta non est? An non tota in seipsam penitus controuersa est? Quid extrinsecus ad se tuendum requirit? Valetudinem (inquit) & vires corporis, fortunæque facultates & opes, quia hæc virtutis instrumenta sunt, sine quibus otiosa, & tanquam veterno sopita dormiat. At bone Deus sententia hæc nimis est vulgaris, nimis à Philosophiæ veritate abhorrens & aliena. Virtutes igitur consideremus, quibus beatos homines effici Aristoteles arbitratur. Proponit primo huius libri capite virtutis quatuor species, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam. An Prudentia his instrumentis carere non potest? At eius cogitationes & meditationes* αὐτοτελεῖς, *id est, absolutas & se ipsis contentas tertio capite, Aristoteles docet esse, & diuinæ menti, cuius actiones nullis externis rebus egeant, comparat. Ac multi nobiles philosophi diuitias tanquam prudentiæ & sapientiæ contrarias abiecerunt, oculos etiam sibi Democritus*

eruit,

eruit, Plato locum corpori insalubrem ad melius philosophandum in Academia delegit, aliique alia his præclaris & corporis & fortunæ instrumentis contraria sapientiæ & prudentiæ instrumenta quæsierunt. An iustitia his instrumentis carere non potest? At eius officium nullum est in eorum vel possessione vel vsupositum, sed in tribuendo cuique quod suum est. Aristides Græcorum iustissimus habitus est, at tam pauper fuit vt indotatas filias relinqueret. An fortitudo his instrumentis carere non potest? At eorum priuatione & amissione etiam gloriosa est. Regulus qui paulo ante victor portis Carthaginis insultabat, amissa fortuna, libertate, patria captus resectis palpebris alligatus in machina cruciatur à Pænis, atque hos cruciatus fortiter & constanter patitur. Quando igitur fortitudinis laude clarior & illustrior fuit? An temperantia his instrumentis carere non potest? At omnium libidinum occasiones ex his instrumentis oriuntur, temperantiaque laus est, hæc donare si habeas, si non habeas, non desiderare. Quid est igitur cum omnes virtutes, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia his instrumentis carere possunt, an non poterit sola virtus hominem beatum facere? Liberalitas (credo) sine pecuniis esse non poterit? At hæc contorta pecuniariæ liberalitatis cogitatio, Aristotelem misere fefellit & induxit. Liberalitas versatur in largitione bonorum, concedo. An igitur exceptis pecuniis & diuitiis bona alia nulla sunt? Nonne sunt animi bona partibus infinitis maiora quam hæc caduca fortunæ ludibria? Dones igitur gratis non habentibus, erudias ignaros, honestas artes & vitæ humanæ vtiles doceas, afflictos & desperatos con-

solare, veram viam virtutis ostende ad Iustitiã, Fortitudinem, Temperantiam, Prudentiam adhortare. An largiri te nulla tum bona putabis? An non liberaliorem Socratem aut alium quemuis qui hæc gratuita benignitate fecerit, quam Alexandrum qui omnia rapuit, vt omnia profunderet. Quamobrem hoc Aristotelicum decretum de secundo tertioque genere bonorum ad beate viuẽdum necessario, licet infirmitati & imbecillitati, licet auaritiæ, licet cupiditati, licet inertiæ humanæ gratissimum, tamen vt improbum & bonis moribus pestiferum damnandum & execrandum est, potuisque Platonis illud & priuatim & publice tota ciuitate cantandum & celebrandum, Omnis iustus est beatus, nullus iniustus est beatus: Nec persuadendum populo quemquam esse vel miserum vel non beatũ, quia sit corporis aut fortunæ commodis priuatus.

An pedibus, manibus, auribus, oculis, corpore toto denique largiri sine pecunia nil potes? Est iter aliquod miseri hominis gratia faciendum? gratis conſice. In afflictum forte incidis, & opem prætereũtis implorantem? manum porrige, & iacentem gratis erige. Opprimitur innocens aliquis, quia a nemine auditus sit, aures illi gratis præbe; tabulas & instrumenta suæ caussæ legenda proponit? oculos gratis exhibe, operam postremo industriam, diligentiam, omni & personæ & loco & tempori congruenti humanitatis & liberalitatis caussa tribue, teque his officiis liberalem esse conside. nulla te pecunia Aristotelis impediet. Verumenimuero Aristoteles ipse primo politico, legatur, audiatur, credatur, agricolas, pastores, venatores, piscatores, olitores, mellificatores, arboratores, opulentos

Quia politici libri antecedũt lib. primo, tertio quarto quinto sexto, magistri eruditionem & principes sunt informati, deinde de ciuibus & ciuitate, ... est disciplina & schola à qua ex eruditione ciuili & humana percipitur. Sed cum summa quædam Ethicæ disciplinæ proponitur, tres igitur sunt huius politici partes: tamen prima repetitur summaria quædam disciplina moralis philosophiæ de beatitudinis definitione & partitione. In secunda materia ciuitatis ex hominum locorumque natura declaratur. In tertia leges exercitationis explicantur, & ad extremum politicum continuantur.

Primæ partis argumentum in trib. primis capitibus sic habet.

pulentos & fortunatos esse prædicat, eorumque solas opes veras & naturales esse disputat, reliquas, quæ præterea diuitias, vt libidinis auaritiæ, luxuriæ, cupiditatis, omnisque fraudis ac sceleris ministras acriter & vehementer accusat.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟ Η.

ΚΕΦ. α.

ΠΕΡΙ [1] πολιτείας ἀρίστης τὸν μέλλοντα ποιήσασθαι τὴν προσήκουσαν ζήτησιν, ἀνάγκη διορίσασθαι πρῶτον, τίς αἱρετώτατος βίος. ἀδήλου γὰρ ὄντος τούτου, καὶ τὴν ἀρίστην ἀναγκαῖον ἄδηλον εἶναι πολιτείαν. ἄριστα γὰρ πράττειν προσήκει τοὺς ἄριστα πολιτευομένους ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ἐὰν μή τι γίγνηται παράλογον. διὸ δεῖ πρῶτον ὁμολογεῖσθαι τίς ὁ πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, αἱρετώτατος βίος·

[2] μετὰ δὲ τοῦτο, πότερον κοινῇ καὶ χωρὶς ὁ αὐτὸς, ἢ ἕτερος.

ARISTOTELIS POLITICΩN, LIBER VII.

CAP. I.

QVI [1] de optimo reip. statu conuenienter agere atq; inquirere statuet, necesse est vt primo loco definiat, quæ vita sit maxime expetenda: hac enim dubia & ignota, necesse quoq; est optimam remp. ignorari. Eos autem qui optima rep. vtuntur, suis facultatibus sibi suppetentibus & bonis beatos esse decet, nisi quod absurdum & incredibile forte contigerit. Constet igitur initio, quę omnibus optatissima beatissimaque vita sit: [2] deinde vitam vniuersis communiter an singulis separatim eadem vel diuersa sit.

1. De optima rep. philosophanti, optima vita consideranda est: qualis enim est ciuium vita, talis est respub. & contra, qualis resp. talis ciuiũ vita. Itaq; 4 libri n. 62. Resp. vocatur vita ciuitatis.

2 Hæc quæstio soluitur nu. 12. 14 & 15. 27. Sumpta autem est ex Platonis repub. vbi insit a fœlicitatis hominis ex iustitia & fœlicitate ciuitatis inquiritur. Et tamen Socrates ait quarto libro iustum viru a iusta ciuitate quoad iustitiæ speciem attinet nil differre. Sed Plato de hominis beatitudine aliter quã Aristoteles philosophatur, quã de re in horum philosophorum collatione dicemus.

3 Repetit ex Ethica disciplina summā quandam ac primū definit beatitudinem bonis animi, corporis fortunæ, bona animi & virtutem probat ad beate viuēdum requiri.

Partitio virtutum hic est ex 2. de legibus à Platone sumpta, quā virtutum quadripartitā diuisionem posteritas omnis fere sequuta est: de trib. bonorum generib. ad beatitudinē necessariis.

3 Qua de re, quoniam aliis libris satis multa verba mihi fecisse videor, illinc nobis assumenda sunt, quæ ad hunc explicandum locum pertinebunt. Nec enim certe in vna bonorum diuisione, quasi tria non sunt corū genera, fortunæ corporis, animi quisque hæsitabit aut dubitabit, quin hæc omnia beatis adesse necesse sit. Nec enim quisquam beatum dixerit, in quo nulla neq; fortitudinis neque temperantiæ neque iustitiæ neq; prudentiæ scintilla compareat, sed contra tam ignauum vt aduolantes muscas extimescat tam dissolutum, vt à nulla vel extrema turpitudine cibi vel potus abstineat, tā iniustum vt quadrantis gratia charissimos amicos interficiat: tam denique stultum & omni mēte captum, vt puer aut furiosus esse videatur.

4 Præterit reliquorum bonorum probationem tanquam manifestam & cōtra vulgi errorem disputat virtutem ad beate viuendū plus posse quā reliqua bona. Primum quia virtus parit opes & conseruat, non contra opes virtutem.

4 Atq; hæc iusta quidem & ab omnibus prope concessa sunt, sed de quantitate & exuperātia dissensio quædam est: virtute enim quantulacumque sit, se satis instructum esse hominū vulgus arbitratur. At vero diuitiis & pecuniis, & potentia & gloria, cæterisque generis e-

3 νομίσαντας οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέγεσθαι καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς, καὶ νῦν χρηστέον αὐτοῖς. ὡς ἀληθῶς γὰρ πρός γε μίαν διαίρεσιν οὐδεὶς ἀμφισβητήσειεν ἄν· ὡς οὐ τριῶν οὐσῶν μερίδων, τῶν τε ἐκτὸς, καὶ τῶν ἐν σώματι, καὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ, πάντα ταῦτα ὑπάρχειν τοῖς μακαρίοις δεῖ. οὐδεὶς γὰρ ἂν φαίη μακάριον τὸν μηθὲν μόριον ἔχοντα ἀνδρείας, μηδὲ σωφροσύνης, μηδὲ δικαιοσύνης, μηδὲ φρονήσεως, ἀλλὰ δεδιότα μὲν τὰς παραπετομένας μυίας· ἀπεχόμενον δὲ μηθενὸς, ἂν ἐπιθυμήσῃ τοῦ φαγεῖν ἢ πιεῖν, τῶν ἐσχάτων· ἕνεκα δὲ τεταρτημορίου διαφθείροντα τοὺς φιλτάτους φίλους· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν διάνοιαν οὕτως ἄφρονα καὶ διεψευσμένον, ὥσπερ τι παιδίον, ἢ μαινόμενον.

4 ἀλλὰ ταῦτα μὲν λεγόμενα, ὥσπερ πάντες ἂν συγχωρήσειαν· διαφέρονται δ' ἐν τῷ ποσῷ, καὶ ταῖς ὑπεροχαῖς. τῆς μὲν γὰρ ἀρετῆς ἔχειν ἱκανὸν νομί-

νομίζουσιν ὁποσονοῦν· πλούτου δὲ, καὶ χρημάτων, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης, καὶ πάντων τῶν τοιούτων, εἰς ἄπειρον ζητοῦσι τὴν ὑπερβολήν. ἡμεῖς δὲ αὐτοῖς ἐροῦμεν, ὅτι ῥᾴδιον μὲν περὶ τούτων καὶ διὰ τῶν ἔργων διαλαμβάνειν τὴν πίστιν, ὁρῶντας ὅτι κτῶνται καὶ φυλάττουσιν οὐ τὰς ἀρετὰς τοῖς ἐκτὸς, ἀλλ' ἐκεῖνα ταύταις·

5 καὶ τὸ ζῆν εὐδαιμόνως, εἴτ' ἐν τῷ χαίρειν ἐστὶν, εἴτ' ἐν ἀρετῇ τοῖς ἀνθρώποις, εἴτ' ἐν ἀμφοῖν, ὅτι μᾶλλον ὑπάρχει τοῖς τὸ ἦθος μὲν καὶ τὴν διάνοιαν κεκοσμημένοις εἰς ὑπερβολὴν, περὶ δὲ τὴν ἔξω κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν μετριάζουσιν, ἢ τοῖς ἐκεῖνα μὲν κεκτημένοις πλείω τῶν χρησίμων, ἐν δὲ τούτοις ἐλλείπουσιν.

6 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν λόγον σκοπουμένοις εὐσύνοπτόν ἐστι. τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς, ἔχει πέρας, ὥσπερ ὄργανόν τι· πᾶν δὲ τὸ χρήσιμόν ἐστιν, ὧν τὴν ὑπερβολὴν, ἢ βλάπτειν ἀναγκαῖον, ἢ μηδὲν ὄφελος εἶναι αὐτῶν τοῖς ἔχουσι. τῶν δὲ περὶ ψυχὴν ἕκαστον ἀγαθῶν, ὅσωπερ ἂν ὑπερβάλλῃ, τοσούτῳ μᾶλλον χρήσιμον εἶναι· εἰ δεῖ καὶ τούτοις ἐπι-

iisdem bonis infinite capitur, neque iis modum adhibet vllum. Verumenimuero nos illis respondebimus facile esse in hac caussa de reb. ipsis fidem capere: quod homines non opibus & fortunis virtutes, sed virtutibus opes & fortunas acquirunt & custodiunt.

5 Quodque in beata vita, siue in voluptate, siue in virtute, siue in vtraque locanda sit, in iis potius insit, qui moribus & sapientia mirifice decorẽtur & ornentur, mediocrib. fortunę bonis contenti, quam qui redundantes opes habeant, veris autẽ illis animi bonis careant.

5 Secundũ argumentum est ex subiectis, qa virtus sine bonis aliis beatiorem possessorem suum, quã reliqua bona sine virtute faciũt.

6 Quinetiam si studiose ac diligenter animaduerteris id ipsum quod agimus, perspicuum erit: fortunæ namque bona sicut instrumenta quædam definitum modum ac determinatum habent, bonorum siquidem vtilium exuperantia omnis aut perniciosa est, aut certe possessoribus inutilis. At animi bona quanto maiora sunt, tanto magis vtilia sunt

6 Tertium ex adiunctis, quod exuperãtia diuitiarũ noceat, exuperantia virtutis prosit.

si tamen

si tamen non honesta solum, sed vtilia deceat appellare.

λέγειν, μὴ μόνον τὸ καλόν, ἀλλὰ καὶ τὸ χρήσιμον.

7 Quartum ex senecto, quia animus in quo virtus est, præstet corpori & fortunæ: quod approbatur finis argumento, quod cætera sint animi gratia.

7 Verissimum autem omnino illud & certissimum statuemus, optimas singularium rerum affectiones inter se comparari pro exuperantia differētia rerum, quarum has ipsas affectiones esse dicimus. Itaque si sit animus & opib. & corpore longe nobilior, non solum naturæ suæ præstantia, sed etiā æstimatione natura necesse quoque erit optimam cuiusque horum affectionem simili ratione cōparari. Tū vero hęc animi gratia naturaliter optantur, & omnes sapientes ea de caussa optare debent, non autē illorum gratia animum.

7 ὅλως δὲ δῆλον ὡς ἀκολουθεῖν φήσομεν τὴν διάθεσιν τὴν ἀρίστην ἑκάστου πράγματος πρὸς ἄλληλα, κατὰ τὴν ὑπεροχὴν ἥνπερ εἴληχε διάστασιν· ὧν φαμὲν αὐτὰς εἶναι διαθέσεις ταύτας. ὥστ' εἴπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ, καὶ τῆς κτήσεως καὶ τοῦ σώματος τιμιώτερον, καὶ ἁπλῶς, καὶ ἡμῖν, ἀνάγκη καὶ τὴν διάθεσιν τὴν ἀρίστην ἑκάστου, ἀνάλογον τούτων ἔχειν. ἔτι δὲ τῆς ψυχῆς ἕνεκεν ταῦτα πέφυκεν αἱρετά· καὶ δεῖ πάντας αἱρεῖσθαι τοὺς εὖ φρονοῦντας, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων ἕνεκεν τὴν ψυχήν.

8 Cōcludit præstantiam virtutu ad beatitudinē, & exēplo Dei confirmat, qui sola virtute beatus est.

8 Quapropter tantā beatitudinis facultatem vnicuique suppetere, quanta virtutis & prudentiæ, & honestarum & prudentium actionum facultas suppetet nobis sit confessum, ipsoque Deo teste, comprobatū qui nullis quidem fortunæ cōmodis & externis adiumentis, sed per se ipsum & sua vi ac natura fœlix & beatus est,

8 ὅτι μὲν οὖν ἑκάστῳ τῆς εὐδαιμονίας ἐπιβάλλει τοσοῦτον, ὅσονπερ ἀρετῆς καὶ φρονήσεως, καὶ τοῦ πράττειν κατὰ ταύτας, ἔστω συνωμολογημένον ἡμῖν, μάρτυρι τῷ θεῷ χρωμένοις· ὃς εὐδαίμων μέν ἐστι καὶ μακάριος, δι' οὐθὲν δὲ τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ δι' αὑτὸν αὐτὸς, καὶ τῷ ποιός τις εἶναι τὴν φύσιν·

9 Differentia beatitudinis & prosperæ fortunæ.

9 cum etiam prosperitatem & beatitudinem iccirco differētes esse necesse est, quod temeritas & fortuna exter-

9 ἐπεὶ καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς εὐδαιμονίας διὰ ταῦτ' ἀ-

niorum

ἀναγκαῖον ἑτέραν εἶναι· τῶν μὲν γὰρ ἐκτὸς ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς, αἴτιον ταὐτόματον καὶ ἡ τύχη· δίκαιος δ' οὐδεὶς οὐδὲ σώφρων ἀπὸ τύχης, οὐδὲ διὰ τὴν τύχην ἐστίν.

10 ἐχόμενον δ' ἐστὶ καὶ τῶν αὐτῶν λόγων δεόμενον, καὶ πόλιν εὐδαίμονα τὴν ἀρίστην εἶναι καὶ πράττουσαν καλῶς· ἀδύνατον δὲ καλῶς πράττειν τοῖς μὴ τὰ καλὰ πράττουσιν· οὐθὲν δὲ καλὸν ἔργον, οὔτ' ἀνδρὸς, οὔτε πόλεως, χωρὶς ἀρετῆς καὶ φρονήσεως.

11 ἀνδρεία δὲ πόλεως, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φρόνησις, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν καὶ μορφήν. ὧν μεταχὼν ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων, λέγεται δίκαιος, καὶ φρόνιμος, καὶ σώφρων.

12 ἀλλὰ γὰρ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον ἔστω πεφροιμιασμένα τῷ λόγῳ. οὔτε γὰρ μὴ θιγγάνειν αὐτῶν δυνατὸν, οὔτε πάντας τοὺς οἰκείους ἐπεξελθεῖν ἐνδέχεται λόγους· ἑτέρας γάρ ἐστιν ἔργον σχολῆς ταῦτα.

13 νῦν δ' ὑποκείσθω τοσοῦτον, ὅτι βίος μὲν ἄριστος, καὶ χωρὶς ἑκάστου, καὶ κοινῇ ταῖς

norum bonorum domina est. Nullus autem neque iustus, neque temperatus fortuna casuue efficitur.

10 Consentaneum itaque est,& iis rationibus coniunctum, ciuitatem beatam optimam esse, & præclare atque honeste agere. Præclare autem & honeste agere nullo modo potest, nisi res præclaras & honestas agat, nec vlla actio, siue singularis viri, siue vniuersę ciuitatis, absque virtute & prudẽtia honesta erit.

10 Concludit quod positum est n.1.

11 Fortitudo autem ciuitatis & iustitia & prudentia, eandem vim rationemque habent, quam habẽt eędem virtutes, quibus singuli homines præditi, iusti prudentes, temperati nominantur.

11 Hic locus spectat ad quæstionem n. 2.

12 Sed de iis adhuc quadã exordii specie oratio nostra fuerit: nec enim de iis attingi nil potuit, nec accuratas tamen & proprias rationes eorum persequi necesse est, cùm præsertim sint alterius disputationis ac doctrinæ.

12 Prolepsis quod hæc disputatio plena sit, & ideo breuius contrahenda.

13 Nunc vero tantum ponatur vitam & priuatim singulis ciuibus & publice ciuitati vniuersæ optimã esse,

13 Concludit beatitudinem tribus bonorum generibus contineri. quæstio n. 2.

quæ cum virtute coniuncta, copias & opes tantas habeat, vt virtutis actiones facile tueatur. Eos autem qui ab hac ſententia diſſentiũt, pauliſper miſſos faciamus, contra quos alias, ſi quis expoſitis rationibus motus non erit, diſſeremus.

πόλεσιν, ὁ μετ' ἀρετῆς κεχορηγημένης ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετέχειν τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων. πρὸς δὲ τοὺς ἀμφισβητοῦντας, ἐάσαντας ἐπὶ τῆς νῦν μεθόδου, διασκεπτέον ὕστερον, εἴ τις τοῖς εἰρημένοις τυγχάνει μὴ πειθόμενος.

CAP. II.

14 Probat quæſtionem numeri 2. varijs beatitudinis definitionibus.

VTRVM [14] autē beatitas eadem ſit cenſenda hominum ſingulorum & ciuitatis, an diuerſa, diſputandum deinceps erit: ſed id etiam planum eſt: omnes enim eandem eſſe confitentur. Nam quicumque beatam vitam in ſolis diuitiis & opulentia reponunt, hi etiam totam ciuitatem, ſi diues & opulenta ſit beatam eſſe iudicant. Itemque qui tyrannicam vitam, tanquam beatam ſuſpiciunt, hi quoque ciuitatem longe & late dominantem beatam ducunt. At ſi quis præſtantem virtute virum probet, & in beatis numeret, is etiam ciuitatem tanto beatiorē ſentiet, quãto virtute præſtãtior fuerit. [15] Hæc itaque reliqua duo ſunt, quæ diſputationē requirere videantur: alterũ

15 Definitio beatitudinis adhuc breuiter cõprehenſa & explicata eſt: partitio ſequitur in ciuilem & philoſophicam. Ariſtoteles ſuo more quæſtionibus inuoluit. De præſtantia ciuilis vitæ & philoſophicæ deque optima

ΚΕΦ. β.

Πότερον [14] δὲ τὴν εὐδαιμονίαν τὴν αὐτὴν εἶναι φατέον, ἑνός τε ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων καὶ πόλεως, ἢ μὴ τὴν αὐτήν, λοιπόν ἐστιν εἰπεῖν. φανερὸν δὲ καὶ τοῦτο· πάντες γὰρ ἂν ὁμολογήσειαν εἶναι τὴν αὐτήν. ὅσοι γὰρ ἐν πλούτῳ τὸ ζῆν εὖ τίθενται ἐφ' ἑνός, οὗτοι καὶ τὴν πόλιν ὅλην, ἐὰν ᾖ πλουσία, μακαρίζουσιν. ὅσοι τε τὸν τυραννικὸν βίον μάλιστα τιμῶσιν, οὗτοι καὶ πόλιν τὴν πλείστων ἄρχουσαν, εὐδαιμονεστάτην ἂν εἶναι φαῖεν. εἴ τέ τις τὸν ἕνα δι' ἀρετὴν ἀποδέχεται, καὶ πόλιν εὐδαιμονεστέραν φύσει τὴν σπουδαιοτέραν.

15 ἀλλὰ ταῦτα ἤδη δύο ἐστὶν ἃ δεῖται σκέψεως· ἓν μέν,

πότερος

πότερος αἱρετώτερος βίος, ὁ διὰ τοῦ συμπολιτεύεσθαι καὶ κοινωνεῖν πόλεως, ἢ μᾶλλον ὁ ξενικὸς καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπολελυμένος: ἔτι δὲ, τίνα πολιτείαν θετέον, καὶ ποίαν διάθεσιν πόλεως ἀρίστην· εἴτε πᾶσιν ὄντος αἱρετοῦ κοινωνεῖν πόλεως· εἴτε καὶ, τισὶ μὲν μὴ, τοῖς δὲ πλείστοις. ἐπεὶ δὲ τῆς πολιτικῆς διανοίας καὶ θεωρίας τοῦτ' ἔστιν ἔργον, ἀλλ' οὐ τὸ περὶ ἕκαστον αἱρετόν· ἡμεῖς δὲ ταύτην προῃρήμεθα νῦν τὴν σκέψιν, ἐκεῖνο μὲν πάρεργον ἂν εἴη, τοῦτο δ' ἔργον τῆς μεθόδου ταύτης. ὅτι μὲν οὖν ἀναγκαῖον εἶναι πολιτείαν ἀρίστην ταύτην, καθ' ἣν τάξιν κἂν ὁστισοῦν ἄριστα πράττοι καὶ ζώῃ μακαρίως, φανερόν ἐστιν.

16 ἀμφισβητεῖται δὲ παρ' αὐτῶν τῶν ὁμολογούντων τὸν μετ' ἀρετῆς βίον αἱρετώτατον, πότερον ὁ πολιτικὸς καὶ πρακτικὸς βίος αἱρετός, ἢ μᾶλλον ὁ πάντων τῶν ἐκτὸς ἀπολελυμένος· οἷον, θεωρητικός τις· ὃν μόνον τινές φασιν εἶναι φιλόσοφον. σχεδὸν γὰρ τούτους τοὺς δύο βίους τῶν ἀνθρώπων οἱ φιλοτιμότατοι πρὸς ἀρετὴν

quidem vtra vita magis expetenda atque optanda sit, an quæ in regenda ciuitate & gubernanda repub. versatur, an potius quæ velut peregrini & hospitis vita est, & à reipub. communione ac sollicitudine soluta & libera: alterum vero quæ resp. & quæ ciuitatis gubernatio optima putāda sit, siue rectio & administratio ciuitatis omnibus optāda sit, siue non omnib. quidem, sed tamen plurimis. Id enim certe ciuilis cōmentationis & contemplationis munus est, nō autem quid singulis optabile sit exquirere. Ac nunc equidem nobis illa de re quæstionem proposuimus, hoc enim plane sit alienum, cum illud positæ quæstionis sit proprium. Quod igitur necesse sit, hanc optimam esse remp. cuius legib. & institutis optime agitur, & beate viuitur, cognitū est atque perspectum.

16 Sed ab iis etiam quæritur qui vitam cum virtute & honestate coniunctam maxime probandam existimāt: Vtrū vita ciuilis & in actione posita præferenda sit, an potius, quæ omnibus externarum rerum molestiis soluta cuiusmodi vita est

vita. In priore quæstio e diuisio beatitudinis continetur, posterior beatitudinis definitione prius explicatum.

16. Accedit ad priorē quæstionem de præstantia ciuilis & philosophicæ vitæ, in quam collationem tertia pars inducitur, de vita in summo meroque imperio sita, quam τυραννικὸν βίον appellat Aristoteles illa generali significatione de qua libro 4. disputatur. In vtramque partem de singulis. primo, de ciuili vita quæ si herili modo imperet, iniqua sit, sic vili iniucunda. Contra vero in ea virtutes omnes exerceri melius quam in vita priuata.

in cognitione & contẽplatione rerum conſtituta, quã plerique vitam philoſopho dignam ſolam arbitrantur. Nam fere omnes virtutis imprimis amantes & ſtudioſi homines, ſi patrum memoria, ſiue natura has duas vitas ſibi propoſuerunt, duas (inquam) ciuilem & philoſophicam. Nec vero parui refert vtro ſe modo veritas habeat. Neceſſe enim eſt, vt ſapiens non ſolum priuatim vnumquemque ciuem, ſed publice totam ciuitatem ad optabiliorem præſtantioremque vitæ finem inſtituat. Nonnullorum autẽ ſententia eſt, in finitimos imperium, ſi herili more velut in ſeruos exerceatur, cum maxima iniuria eſſe coniunctum. Sin autem Timocratice imperetur, iniuſtitia quidem vacare, ſed carere vitæ ſuauitate ac fœlicitate. Cui ſententiæ alia velut è regione, contraria ſententia opponitur. Eam enim vitam ſolam homine dignam eſſe arbitrantur, quæ in actione cernitur & in publicis negotiis occupatur. Nec enim melius à priuatis vnãquamque virtutẽ tractari & exerceri quam à reſp. regentib. Atque horum quidem hæc opinio eſt.

17 Interponitur in vtramq; partem diſputatio de tyrannica vita, quæ primo vt beatiſſima

17 Alii vero principatum domini & tyranni ſolum beatum eſſe fœlicemque ſtatuunt: Atque talis reip. finis apud quoſdam

φαίνονται προαιρούμενοι, καὶ τῶν προτέρων, καὶ τῶν νῦν. λέγω δὲ δύο, τόν τε πολιτικὸν καὶ τὸν φιλόσοφον. διαφέρει δὲ οὐ μικρὸν ποτέρως ἔχει τὸ ἀληθές. ἀνάγκη γὰρ τόν τε εὖ φρονοῦντα πρὸς τὸν βελτίω σκοπὸν συντάττεσθαι, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἕκαστον, καὶ κοινῇ τὴν πωλιτείαν. νομίζουσι δ' οἱ μὲν τὸ τῶν πέλας ἄρχειν, δεσποτικῶς μὲν γιγνόμενον, μετ' ἀδικίας τινὸς εἶναι τῆς μεγίστης· πολιτικῶς δέ, τὸ μὲν ἄδικον οὐκ ἔχειν, ἐμπόδιον δὲ ἔχειν τῇ περὶ αὐτῶν εὐημερίᾳ. τούτων δ' ὥσπερ ἐξ ἐναντίας ἕτεροι τυγχάνουσι δοξάζοντες· μόνον γὰρ ἀνδρὸς τὸν πρακτικὸν εἶναι βίον καὶ πολιτικόν. ἐφ' ἑκάστης γὰρ ἀρετῆς οὐκ εἶναι πράξεις μᾶλλον τοῖς ἰδιώταις, ἢ τοῖς τὰ κοινὰ πράττουσι καὶ πολιτευομένοις.

17 οἱ μὲν οὖν οὕτως ὑπολαμβάνουσιν· οἱ δέ, τὸν δεσποτικὸν καὶ τυραννικὸν τρόπον τῆς πολι-

πολιτείας εἶ) μόνον εὐδαίμονά φασι παρ' ἐνίοις δὲ καὶ τῆς πολιτείας οὗτος ὅρος τῶν νόμων, ὅπως δεσπόζωσι τῶν πέλας. διὸ καὶ τῶν πλείστων νομίμων χύδην, ὡς εἰπεῖν, κειμένων παρὰ τοῖς πλείστοις, ὅμως εἴ πού τι πρὸς ἓν οἱ νόμοι βλέπουσι, τοῦ κρατεῖν στοχάζονται πάντες· ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονι καὶ Κρήτῃ πρὸς τοὺς πολέμους συντέτακται σχεδὸν ἥ τε παιδεία, καὶ τὸ τῶν νόμων πλῆθος. ἔτι δ' ἐν τοῖς ἔθνεσι πᾶσι τοῖς δυναμένοις πλεονεκτεῖν, ἡ τοιαύτη τετίμηται δύναμις· οἷον ἐν Σκύθαις, καὶ Πέρσαις, καὶ Θρᾳξὶ, καὶ Κελτοῖς. ἐν ἐνίοις γὰρ καὶ νόμοι τινές εἰσι παροξύνοντες πρὸς τὴν ἀρετὴν ταύτην, καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασὶ τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. ἦν δέ ποτε καὶ περὶ Μακεδονίαν νόμος, τὸν μηθένα ἀπεκτακότα πολέμιον ἄνδρα, περιεζῶσθαι τὴν φορβειάν. ἐν δὲ Σκύθαις οὐκ ἐξῆν πίνειν ἐν ἑορτῇ τινι σκύφον περιφερόμενον, τῷ μηθένα ἀπεκτακότι πολέμιον. ἐν

quoſdam populos legibus propoſitus eſt, vt finitimorũ domini ſint. Itaque tametſi plurimæ leges paſſim apud populos quamplurimos latæ ſint, tamen ſicubi quid vnum cõmune ſpectant, certe dominatum omnes ſpectãt: vt in Sparta & in Creta aduerſus hoſtes, tum educatio & diſciplina, tum leges ipſæ totę fere cõſtitutę ſunt: denique apud omnes gentes quæ fines imperii propagare poſſunt, ea virtus honoratur, vt apud Scythas, Perſas, Thracas, Celtas. Apud nonnullos etiam leges quędã ſunt, quæ ciues ad talem virtutem exacuant & excitent: quemadmodum Carthagine ferunt vnumquemque pro numero bellicarum expeditionum, quibus interfuerit, annulorum ornamenta cõſequi. Ac fuit quõdã lex in Macedonia, vt qui nullũ interemiſſet hoſtem, capiſtro cingeretur. Apud Scytas autem ſolenni quodam ac feſto die ſcyphũ, qui epulo circumferebatur bibere non licebat ei, qui nullum necauiſſet hoſtem. Sic apud Iberos bellicoſam gẽtem, tot obeliſci in mortui ſepulchro eriguntur, quot hoſtes viuus interemerit. Atque eiuſdem generis ſex-

commendatur teſtimoniis gentium, quæ hanc vitam imprimis approbarint. Ad annulos autem Carthaginenſium, vide nunquid attinet Hannibalis illud, quod in Cannenſi victoria memoratur à Liuio feciſſe, qui detractos Romanis equitibus tam multos annulos miſerit, vt modium expleuerit.

centa sunt alia, partim legibus, partim vsu & consuetudine probata.

18 Dictum est adhuc pro tyrannica vita: deinde contra disputatur ex adiunctis. quod iniusta & violenta sit.

18 Quamquam vehementer alienum & absurdum (si quis acutius id intueri velit) fortasse videatur, si ciuili viro & reip. principi munus imponatur considerandi & prouidendi, vt ciuitas finitimis populis seu volentibus seu nolentibus imperet, ac in eos dominetur. Quo enim modo ciuile aut lege sanciendum sit quod legitimum non fuerit? Atqui id ipsum in propinquos & finitimos non solum iuste, sed etiam iniuste dominari, legitimum certe non est. Dominari enim licet non iuste. Verum ne id quidem in cæteris disciplinis cernimus. Neque enim vel medici vel gubernatoris opus est, aut verbis allicere aut minus impellere, illius quidem ægrotos, huius autem vectores.

19 Tralapsis pro vita tyrannica cui parum perspicue resistitur: Sententia est, dominatum esse quendam naturalem, sed non seruos naturales: de quibus libri primi parte 2. Res explicatur similitudine venationis.

19 Tametsi dominicam istam & herilem potentiam plerique ciuilem esse arbitrantur, & quod in se ipsis iustum & commodum esse negant, id in aliis admittere non erubescunt. Ipsi namque suis in rebus nil nisi iustum præcipi atque imperari volunt. In alienis autem

καὶ τοῖς Ἴβηρσιν, ἔθνει πολεμικῷ, τοσούτους τὸν ἀριθμὸν ὀβελίσκους καταπηγνύουσι περὶ τὸν τάφον, ὅσους ἂν διαφθείρῃ τῶν πολεμίων. καὶ ἕτερα δὴ παρ' ἑτέροις ἐστὶ τοιαῦτα πολλά, τὰ μὲν νόμοις κατειλημμένα, τὰ δὲ ἔθεσι.

18 καί τοι δόξειεν ἂν ἄγαν ἄτοπον ἴσως εἶναι τοῖς βουλομένοις ἐπισκοπεῖν, εἰ τοῦτ' ἔστιν ἔργον τοῦ πολιτικοῦ τὸ δύνασθαι θεωρεῖν, ὅπως ἄρχῃ καὶ δεσπόζῃ τῶν πλησίον, καὶ βουλομένων, καὶ μὴ βουλομένων. πῶς γὰρ ἂν εἴη τοῦτο πολιτικόν, ἢ νομοθετικόν, ὅ γε μηδὲ νόμιμόν ἐστιν; οὐ νόμιμον δέ, τὸ μὴ μόνον δικαίως, ἀλλὰ καὶ ἀδίκως ἄρχειν· κρατεῖν δὲ ἔστι καὶ μὴ δικαίως. ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις τοῦτο ὁρῶμεν. οὔτε γὰρ τοῦ ἰατροῦ, οὔτε τοῦ κυβερνήτου ἔργόν ἐστι, τὸ ἢ πεῖσαι, ἢ βιάσασθαι· τοῦ μὲν τοὺς θεραπευομένους, τοῦ δὲ τοὺς πλωτῆρας.

19 ἀλλ' ἐοίκασιν οἱ πολλοὶ τὴν δεσποτικὴν, πολιτικὴν οἴεσθαι εἶναι· καὶ ὅπερ αὐτοῖς ἕκαστοι οὔ φασιν εἶναι δί-

καιον

καιον, οὐδὲ συμφέρον, τοῦτ' οὐκ αἰσχύνονται πρὸς τοὺς ἄλλους ἀσκοῦντες. αὐτοὶ μὲν γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ δικαίως ἄρχειν ζητοῦσι· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους οὐδὲν μέλει τῶν δικαίων. ἄτοπον δ' εἰ μὴ φύσει, τὸ μὲν δεσποστόν ἐστι, τὸ δ' οὐ δεσποστόν. ὥστε εἴπερ ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον, οὐ δεῖ πάντων πειρᾶσθαι δεσπόζειν, ἀλλὰ τῶν δεσποστῶν· ὥσπερ οὐδὲ θηρεύειν ἐπὶ θοίνην ἢ θυσίαν ἀνθρώπους, ἀλλὰ τὸ πρὸς τοῦτο θηρευτόν· ἔστι δὲ θηρευτόν, ὃ ἂν ἄγριον ᾖ, ἐδεστὸν ζῷον.

20 ἀλλὰ μὴν εἴη γ' ἂν καὶ καθ' ἑαυτὴν μία πόλις εὐδαίμων, ἡ πολιτεύεται δηλονότι καλῶς· εἴπερ ἐνδέχεται πόλιν οἰκεῖσθαί που καθ' ἑαυτὴν νόμοις χρωμένην σπουδαίοις, ἧς τῆς πολιτείας ἡ σύνταξις οὐ πρὸς πόλεμον, οὐδὲ πρὸς τὸ κρατεῖν ἔσται τῶν πολεμίων· μηθὲν γὰρ ὑπαρχέτω τοιοῦτον.

21 δῆλον ἄρα ὅτι πάσας τὰς πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιμελείας, καλὰς μὲν θετέον. οὐχ ὡς τέλος δὲ πάντων ἀκρότατον, ἀλλὰ ἐκείνου χάριν ταύτας. τοῦ δὲ νομοθέτου τοῦ σπουδαίου ἐστὶ τὸ

negotiis omnem iustitiam pro nihilo ducunt. At vero minime vllum imperiũ probandum est, nisi ciuium alii sint ad imperandum, alii ad parendum nati. Quæ cum ita sint, non in omnes imperium affectare cõueniet, sed in eos demum, qui alterius imperium suapte natura ferent. Quemadmodum neq; venamur homines vt eis vescamur aut sacra diis faciamus, sed eos animãtes, quos his vsibus natura genuit, vt feræ sunt agrestes, & ad hominũ victum natura comparatæ.

20 Verumtamen ciuitas sola quidem & per se beata esse potest, quæ nempe honeste & recte gubernetur; fieri namque potest vt alicubi per se sola ac sine aliis vrbibus incolatur, bonisque legibus vtatur, cuius reipub. status nec ad pugnam nec victoriam spectet. Nil enim tale in ea tradatur. 21 Quib. positis perspicitur omnia disciplinæ militaris studia honesta quidem illa esse & laudabilia, in eis tamen omnium ciuilium bonorum summum & extremum finem situm non esse, sed ad hunc finem illa tendere.

20 Aliud argumentũ cõtra tyrannicã vitã, q sine ea beata ciuitas esse possit.

21 Solutio disputationis de tyrannica vita, & bellicæ artis studium, quale est tyrannicæ vitæ, laudabile quidem sit, sed non complectatur summum bonũ ad q tamen legislatoris & boni principis cõsilium totũ referendum sit: Tametsi pro differentia populorum quædam sit in legib. differentia.

Sapientis autem Legumlatoris est prouidere, qua ratione & ciuitas & hominum genus vniuersum & quæuis alia societas & cõmunio bonã, & quoad possit beatam vitam consequatur. Erit tamen quædam in legibus & institutis differentia, & id considerare ad legum ferendarum prudentiam pertinet, si quidam erunt populi propinqui & finitimi, quæ aduersus quos colenda sunt & exercenda studia, aut quæ sunt ergá singulos præstanda officia. Sed hoc quidem diligenter & accurate postea tractabitur, quẽ ad finem optima respub. respicere debeat.

θεάσασθαι πόλιν, καὶ γένος ἀνθρώπων, καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν. ζωῆς ἀγαθῆς πῶς μεθέξουσιν, καὶ τῆς ἐνδεχομένης αὐτοῖς εὐδαιμονίας. διοίσει μέντοι τῶν τιθεμένων ἔνια νομίμων· καὶ τοῦτο τῆς νομοθετικῆς ἐστὶν ἰδεῖν, ἐάν τινες ὑπάρχωσι γειτνιῶντες. ποῖα πρὸς ποίους ἀσκητέον, ἢ πῶς τοῖς καθήκουσι πρὸς ἑκάστους χρηστέον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν κἂν ὕστερον τύχοι τῆς προσηκούσης σκέψεως, πρὸς τί τέλος δεῖ τὴν ἀρίστην πολιτείαν συντείνειν.

22 Reuertitur ad beatitudinẽ & contentionẽ ciuilis & philosophicæ vitæ (ciuilis vita aspernanda est, & ab ea differt philosophica vita quæ est optima: imo ciuilis præstat, quia agat, philosophica nõ agat.

CAP. III.

DE [22] iis autem qui vitam cum virtute coniunctam optatissimam esse iudicant, sed de virtutis ipsius vsu inter se dissentiunt, differendũ atque agendum nobis est. Alteri enim ciuiles magistratus aspernãtur, atque existimant liberi atque otiosi hominis vitam, à ciuili esse diuersam, longeq; omnium primam maximeq; optandam. Alteri vero ciuilem præponendam esse disputant, quia fieri non potest

ΚΕΦ. γ.

Πρὸς [22] δὲ τοὺς, ὁμολογοῦντας μὲν τὸν μετ' ἀρετῆς εἶναι βίον αἱρετώτατον, διαφερομένους δὲ περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ, λεκτέον ἡμῖν πρὸς ἀμφοτέρους αὐτούς· οἱ μὲν γὰρ ἀποδοκιμάζουσι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς, νομίζοντες τόν τε τοῦ ἐλευθέρου βίον ἕτερόν τινα εἶναι τοῦ πολιτικοῦ, καὶ πάντων αἱρετώτατον· οἱ δὲ, τοῦτον ἄριστον· ἀδύνατον γὰρ, τὸν μηθὲν πράτ-

πράττοντα, πράττειν εὖ· τὴν δ' εὐπραγίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εἶναι ταὐτόν.

23 ὅτι τὰ μὲν ἀμφότεροι λέγουσιν ὀρθῶς, τὰ δ' οὐκ ὀρθῶς. οἱ μὲν, ὅτι ὁ τοῦ ἐλευθέρου βίος, τοῦ δεσποτικοῦ ἀμείνων. τοῦτο γὰρ ἀληθές. οὐθὲν γὰρ τῷ γε δούλῳ, ᾗ δοῦλος, χρῆσθαι σεμνόν· ἡ γὰρ ἐπίταξις ἡ περὶ τῶν ἀναγκαίων, οὐδενὸς μετέχει τῶν καλῶν. τὸ μέντοι νομίζειν πᾶσαν ἀρχὴν εἶναι δεσποτείαν, οὐκ ὀρθόν. οὐ γὰρ ἔλαττον διέστηκεν ἡ τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴ, τῆς τῶν δούλων, ἢ αὐτὸ φύσει ἐλεύθερον τοῦ φύσει δούλου. διώρισται δὲ περὶ αὐτῶν ἱκανῶς ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις. τὸ δὲ μᾶλλον ἐπαινεῖν τὸ ἀπρακτεῖν, τοῦ πράττειν, οὐκ ἀληθές· ἡ γὰρ εὐδαιμονία πρᾶξίς ἐστιν. ἔτι δὲ πολλῶν καὶ καλῶν τέλος ἔχουσιν αἱ τῶν δικαίων καὶ σωφρόνων πράξεις.

24 καίτοι τάχ' ἂν ὑπολάβοι τις τούτων οὕτω διωρισμένων, ὅτι τὸ κύριον εἶναι πάντων ἄριστον· οὕτω γὰρ ἂν πλείστων καὶ καλλίστων κύριος εἴη πράξεων. ὥστε οὐ δεῖ τὸν δυνάμενον ἄρχειν παριέναι τῷ

putant, quia fieri non potest vt qui nil agat bene agat, bonam autem actionē & beatitudinem idem esse.

23 Quæ vtrique partim recte partim etiam non recte dicunt. Illi quidem quod liberi hominis & negotiis vacui vitam, dominantis vitæ preferunt. Id enim verum est. Nec enim quicquā magnū est seruo, quatenus seruus est, vti: nec res ad vsum necessarias alteri mandare & imperare magnæ laudi tribuendum. Attamen putare omnem principatum, herilem quendam esse dominatum, verum certe & rectum non erit. Nec enim minus differt liberis hominibus & seruis imperare, quam natura liberum & seruum esse, de quibus abūde superioribus sermonibus actum est. Maiorem vero laudem otiosis quam agentibus dare, nulla ratio est, beatitas enim actio est, & iustorum virorum & temperātum actiones, multarum insignium & honestarum rerum fructus assequitur.

23 Solutio contentionis: philosophica præstat. Nec tamen ciuilis vita herilis est. & agere præstat quā otiari. n 25 autem dicetur an philosophica aliquid agat.

24 Quæ cum ita sint, existimabit aliquis, fortasse late in omnes mortales & longe dominari, summum & extremum bonū esse, quoniam plurimarū & optima-

34 Prolepsis per digressionem de tyrannica vita, quod res plurimas & optimas agere possit. Itaque maxime

rum actionum tum materia præbeatur. Itaque nō oportere cum dominari tam late possis, alteri boni tā singularis occasionem cōcedere, sed poti' eā præripere, nec ea patrē liberis, nec liberos patri, nec omnino amicū amico cedere neq; iccirco laborare. Optimū siquidē quod est maxime est optādū, beneq; agere optimū. [25] Atq; id quidē vere dicāt fortasse, si modo latronib. qui rapiunt qui vim & manus afferūt, id inesse possit, quod est omnium optimū & præstātissimum. Sed certe inesse nullo modo potest, idque sibi falso persuadent. Nec enim actiones honestę cadūt, nisi in animū tantū cæteris excellentem, quantum vir vxori, pater liberis, dominus seruis excellit. Itaque qui à recta via semel aberrauerit, nunquam se postea tantum reuocabit, quātum à virtute iam recesserit. Similes autem inter se ac pares honestum & iustum imperium in parendi & imperādi vicissitudine statuūt, id siquidem par est & simile. Pares autem & similes non pari similiq; iure viuere cōtra naturā est. Ac nihil eorū quæ cōtra naturam sunt, est honestum. [26] Quare si quis virtute & rectas ac pręclaras

25 Solutio prolepseos, ꝙ non omni tyrannicæ vitæ virtus addatur: deinde ꝙ contra naturam sit tyrannis.

26 Redit ad beatitudinis definitionē & docet etiā exēplo solitario ciuitatis & Dei & mundi vitam

πλησίον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφαιρεῖσθαι, καὶ μήτε πατέρα παίδων, μήτε παῖδας πατρός, μήθ' ὅλως φίλον φίλου μηθένα ὑπολογίζειν, μηδὲ πρὸς τοῦτο φροντίζειν· τὸ γὰρ ἄριστον, αἱρετώτατον· τὸ δ' εὖ πράττειν, ἄριστον.

25 τοῦτο μὲν οὖν ἀληθῶς ἴσως λέγουσιν, εἴπερ ὑπάρξει τοῖς ἀποστεροῦσι καὶ βιαζομένοις, τὸ τῶν ὄντων αἱρετώτατον. ἀλλ' ἴσως οὐχ οἷόν τε ὑπάρχειν, ἀλλ' ὑποτίθενται τοῦτο [ψεῦδος·] οὐ γὰρ ἔτι καλὰς τὰς πράξεις ἐνδέχεται εἶναι τῷ μὴ διαφέροντι τοσοῦτον, ὅσον ἀνὴρ γυναικός, ἢ πατὴρ τέκνων, ἢ δεσπότης δούλων. ὥστε ὁ παραβαίνων, οὐθὲν ἂν τηλικοῦτον κατορθώσειεν ὕστερον, ὅσον ἤδη παρεκβέβηκε τῆς ἀρετῆς. τοῖς γὰρ ὁμοίοις τὸ καλὸν τὸ δίκαιον ἐν τῷ μέρει· τοῦτο γὰρ ἴσον καὶ ὅμοιον. τὸ δὲ μὴ ἴσον τοῖς ἴσοις, καὶ τὸ μὴ ὅμοιον τοῖς ὁμοίοις, παρὰ φύσιν· οὐδὲν δὲ τῶν παρὰ φύσιν καλόν.

26 διὸ κἂν ἄλλος τις ᾖ κρείττων κατ' ἀρετὴν καὶ κατὰ δύναμιν τὴν πρακτικὴν τῶν ἀρίστων, τούτῳ καλὸν ἀκολουθεῖν, καὶ τού-

τῳ

τῷ πείθεσθαι δίκαιον. δεῖ δὲ οὐ μόνον ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ὑπάρχειν, καθ' ἣν ἔσται πρακτικός. ἀλλ' εἰ ταῦτα λέγεται καλῶς, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν εὐπραγίαν θετέον, καὶ κοινῇ πάσης πόλεως ἂν εἴη καὶ καθ' ἕκαστον ἄριστος βίος ὁ πρακτικός. ἀλλὰ τὸν πρακτικὸν οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς ἑτέρους, καθάπερ οἴονταί τινες· οὐδὲ τὰς διανοίας εἶναι μόνας ταύτας πρακτικὰς, τὰς τῶν ἀποβαινόντων χάριν γιγνομένας ἐκ τοῦ πράττειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὰς αὐτοτελεῖς καὶ τὰς αὑτῶν ἕνεκεν θεωρίας καὶ διανοήσεις· ἡ γὰρ εὐπραξία τέλος· ὥστε καὶ πρᾶξίς τις. μάλιστα δὲ καὶ πράττειν λέγομεν, καὶ κυρίους τῶν ἐξωτερικῶν πράξεων, τοὺς ταῖς διανοίαις ἀρχιτέκτονας. ἀλλὰ μὴν, οὐδ' ἀπρακτεῖν ἀναγκαῖον τὰς καθ' αὑτὰς πόλεις ἱδρυμένας, καὶ ζῆν, οὕτω προῃρημένας· ἐνδέχεται γὰρ κατὰ μέρη καὶ τοῦτο συμβαίνειν. πολλαὶ γὰρ κοινωνίαι πρὸς ἄλληλα τοῖς μέρεσι τῆς πόλεώς εἰσιν. ὁμοίως δὲ τοῦτο ὑπάρχει καὶ καθ' ἑνὸς ὁτουοῦν τῶν ἀνθρώπων.

res gerēdi facultate cæteris præstabit, hūc sequi pulchrū est, & audire iustū. Nec vero virtutem solā adesse necesse est, sed agēdi potentiā. Quæ si vera sunt, profecto beatitudo in beata actiōe locāda est, & tum communiter vniuersæ ciuitatis, tum proprie singularum optima vita in actione cōsistit. Tametsi nō necesse est hāc ipsam actuosam vitam ad opera externa referri, vt quorūdam opinio est, nec ea in agēdo sola consilia versari, quæ certorū operum peragendorum gratia suscipiuntur, sed eas cōtemplationes & meditationes multo magis actuosas esse, quæ in se ipsas omnino conuersæ, suoque fructu cōtentæ, extrinsecus nil requirūt. Honesta nempe actio finis est, ideoque etiā actio quædam. Imo vero proprie eos agere dicimus, qui mēte atque animo principes atque architecti externorum sunt operum. Nec vero necesse fuerit otiari ac nil agere ciuitates in diserta solitudine constitutas, idque vitæ genus de industria sequutas. Id namque partibus vsuuenit, auxiliis enim mutuis & cōmunibus officiis partes ciuitatis inter se sociatæ sunt, eaque affectio similis, in hominibus singulis cernitur.

philosophicam aliquid agere. Vbi soluitur argumentum n. 23. Mundū hic intelliges Aristoteli Deū esse: de quo Cicero 1. de Natura deorum. Aristoteles quoque in 3 de philosophia, libro, multa turbat, à magistro Platone vno dissentiens: modo enim mēti tribuit omnē diuinitatem, modo mūdum ipsum Deum ait esse, modo aliū quēdā præficit mūdo, eique eas partes tribuit, vt replicatione quadā mundi motum regat atque tueatur, tū cœli ardorem Deū dicit esse.

Alioqui neque Deus neque mundus vniuersus beatus haberi posset, quibus actiones externæ nullæ sunt, sed omnes suæ naturæ congruentes ac propriæ.

27 Concludit rursus quæstionem n. 2.

27 Quamobrem eadem vita necessario optima erit, & priuatim singulorum hominũ, & publice ciuitatum, hominumque omnium.

σχολῇ γὰρ ἂν ὁ θεὸς ἔχοι καλῶς, καὶ πᾶς ὁ κόσμος, οἷς οὐκ εἰσὶν ἐξωτερικαὶ πράξεις παρὰ τὰς οἰκείας τὰς αὐτῶν.

27 ὅτι μὲν οὖν τὸν αὐτὸν βίον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν ἄριστον. ἑκάστῳ τε τῶν ἀνθρώπων, καὶ κοινῇ ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς ἀνθρώποις, φανερόν ἐστιν.

CAP. IV.

28 Fuit adhuc disputatio ex Ethicis repetita, sequitur materia ciuitatũ duplex de homine & regione, quæ aliarum similitudine artiũ declaratur.

Plato 4 reipub. ciuitatẽ communione rerũ vnã ait esse maximã, etiã si mille tantum propugnatores habeat. Aristoteles vnitatem Platonicam non probauit, magnitudinis tamen eandẽ rationem probauit. Plato 5. legum certũ ciuiũ numerum

QVONIAM 28 vero de his nũc dicta ad procemii cuiusdam speciem sumpta sunt, ac de cæteris rebuspub. non de optima solum à nobis antea est disputatum, de iis quæ supersunt, dicendi exordium huic dicendũ est, quænã ciuitatis eius, quam animi votis omnibus exoptemus, principia ponenda sunt. Nec enim fieri potest vt optima resp. efficiatur, nisi copia atq; abundantia rerum temperata ac moderata sit. Itaque multa fundamenta tãquam voto aliquo iacienda sunt, eiusmodi tamen vt existere quidem illa possint, vt de multitudine ciuium & quantitate regionis. Quemadmodum enim cæteris opificibus, vt textori

ΚΕΦ. δ.

Ἐπεὶ 28 δὲ πεφροιμίασται τὰ νῦν εἰρημένα περὶ αὐτῶν, καὶ περὶ τὰς ἄλλας πολιτείας ἡμῖν τεθεώρηται πρότερον, ἀρχὴ τῶν λοιπῶν εἰπεῖν πρῶτον, ποίας τινὰς δεῖ τὰς ὑποθέσεις εἶναι [περὶ] τῆς μελλούσης κατ' εὐχὴν συνεστάναι πόλεως. οὐ γὰρ οἷόν τε πολιτείαν γενέσθαι τὴν ἀρίστην ἄνευ συμμέτρου χορηγίας· διὸ δεῖ πολλὰ προϋποτεθεῖσθαι καθάπερ εὐχομένους· εἶναι μέντοι μηθὲν τούτων ἀδύνατον. λέγω δέ, οἷον περί τε πλήθους πολιτῶν, καὶ χώρας. ὥσπερ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς, οἷον ὑφάντῃ καὶ ναυπηγῷ, δεῖ τὴν ὕ-

λην ὑπάρχειν, ἐπιτηδείαν οὖσαν πρὸς τὴν ἐργασίαν· ὅσῳ γὰρ ἂν αὕτη τυγχάνῃ παρεσκευασμένη βέλτιον, ἀνάγκη καὶ τὸ γιγνόμενον ὑπὸ τῆς τέχνης εἶναι κάλλιον· οὕτω καὶ τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ νομοθέτῃ δεῖ τὴν οἰκείαν ὕλην ὑπάρχειν ἐπιτηδείως ἔχουσαν.

ἔστι δὲ πολιτικῆς χορηγίας πρῶτον, τό τε πλῆθος πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, πόσους τε καὶ ποίους τινὰς ὑπάρχειν δεῖ φύσει· καὶ κατὰ τὴν χώραν ὡσαύτως, ὅσην τε εἶναι, καὶ ποίαν τινὰ ταύτην.

29 οἴονται μὲν οὖν οἱ πλεῖστοι προσήκειν μεγάλην εἶναι τὴν εὐδαίμονα πόλιν. εἰ δὲ τοῦτ' ἀληθές, ἀγνοοῦσι ποία μεγάλη καὶ ποία μικρὰ πόλις. κατ' ἀριθμοῦ γὰρ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων κρίνουσι τὴν μεγάλην. δεῖ δὲ μᾶλλον μὴ εἰς τὸ πλῆθος, εἰς δὲ δύναμιν ἀποβλέπειν. ἔστι γάρ τι καὶ πόλεως ἔργον. ὥστε τὴν δυναμένην τοῦτο μάλιστ' ἀποτελεῖν, ταύτην οἰητέον εἶναι μεγίστην· οἷον, Ἱπποκράτην, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλ' ἰατρὸν εἶναι μείζω φήσειεν ἄν τις τοῦ διαφέροντος κατὰ τὸ μέ-

& nauium artifici materiam oportet operi congruam & consentaneã suppetere, quãto enim ipsa cultior & instructior erit, tãto necesse est artis opus elegantius ac præstantius esse, sic ciuili viro & legumlatori, materiã propriam & conuenienter excultam adesse necesse est. Est vero ciuilis materię & copię prima quidẽ pars multitudo hominũ, & quot & qualesnam natura esse deceat: altera vero de regione similis, quanta & qualis hæc esse debeat.

29 Permulti igitur beatam ciuitatem putant magnam esse oportere: quod tametsi verum est, tamen qualis & quanta sit magna & parua ciuitas, nõ satis intelligunt. Nam pro magna incolarum multitudine, magnam ciuitatem esse iudicant. Atqui non ex multitudine, sed ex viribus atque potentia magnitudo ciuitatis potius æstimanda est. Est enim certũ quoddam ciuitatis opus, vt quæ facilime & promptissime possit illud præstare maxima dicenda sit, vt Hippocratem (dixerit aliquis) non hominem sed medicum maiorem esse, à quo magnitudine corporis superetur. Atque etiam si magna ciuitas

definit quinques millenos & quadragenos.

Plato 466. de quantitate hominum & agrorum.

Plato 655. Agrum huic multitudini oportunum similiter diuidit.

29 Pars materiæ ciuilis ad homines pertinẽtis duas q̃stiones habet, alteram quantitatis, alterã qualitatis, quantitas tractatur priore loco, de qualitate dicetur, n. 37.

Quantitas vero hominu magna esse debet, sed hæc magnitudo beatæ vitæ potentia & facultate desiniẽda est, & magna ciuitas dicenda, quæ facile suum opus agit, id est beate viuit, no incolarum magnitudine, q. serui & inquilini & peregrini esse possunt, & multitudo immensa ab homine regi non potest licet à Deo possit.

vbi Aristoteles videtur diuinā quandam prouidentiam statuere.

multitudinis habita ratione censenda esset, non tamen cuiusuis multitudinis ratione, cum præsertim necessario sit in ciuitatibus permagnus & seruorum & inquilinorum & peregrinorum numerus, sed eorum multitudine, qui ciuitatis partes habeantur, & ex quib. tanquam propriis ac suis membris ciuitas efficiatur. Nam præstans eorum hominum multitudo, magnæ ciuitatis iudicium est: at ex qua ciuitate magnus sordidorum opificum numerus, militum paruus educi potest, hæc esse magna nullo modo potest. Nec ciuitatis magnitudo & hominum frequentia res vna est & eadem. Verum enimuero res ipsa declarat quam id sit difficile, quamque fortasse fieri nullo modo possit, vt ciuitas ingenti multitudine frequentiaque hominum referta, bonis legibus regatur. Atque earum certe quæ præclaris institutis tenentur: nullam tam copiosam frequentemque cernimus. Quod etiā rationum atque argumentorum fide probari potest. Lex enim ordinatio quædam est, & bona lex ordinatio bona debet esse. Numerus autem tantus tamque immēsus ordine nullo regi gubernariue potest, diuinæ

γεθος τοῦ σώματος. οὐ μὴν ἀλλά, κἂν εἰ δεῖ κρίνειν πρὸς τὸ πλῆθος ἀποβλέποντας, οὐ κατὰ τὸ τυχὸν πλῆθος τοῦτο οἰητέον· ἀναγκαῖον γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν ἴσως ὑπάρχειν καὶ δούλων ἀριθμὸν πολλῶν, καὶ μετοίκων, καὶ ξένων· ἀλλ' ὅσοι πόλεώς εἰσι μέρος, καὶ ἐξ ὧν συνίσταται πόλις οἰκείων μορίων· ἡ γὰρ τούτων ὑπεροχὴ τοῦ πλήθους μεγάλης πόλεως σημεῖον. ἐξ ἧς δὲ βάναυσοι μὲν ἐξέρχονται πολλοὶ τὸν ἀριθμόν, ὁπλῖται δὲ ὀλίγοι, ταύτην ἀδύνατον εἶναι μεγάλην· οὐ γὰρ ταὐτὸν μεγάλη τε πόλις καὶ πολυάνθρωπος. ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτό γε ἐκ τῶν ἔργων φανερὸν ὅτι χαλεπόν. ἴσως δ' ἀδύνατον εὐνομεῖσθαι τὴν λίαν πολυάνθρωπον. τῶν γοῦν δοκουσῶν πολιτεύεσθαι καλῶς οὐδεμίαν ὁρῶμεν οὖσαν ἀνειμένην πρὸς τὸ πλῆθος. τοῦτο δὲ δῆλον καὶ διὰ τῆς τῶν λόγων πίστεως. ὅ τε γὰρ νόμος τάξις τίς ἐστι, καὶ τὴν εὐνομίαν ἀναγκαῖον εὐταξίαν εἶναι· ὁ δὲ λίαν ὑπερβάλλων ἀριθμός, οὐ δύναται μετέχειν τάξεως. θείας γὰρ δὴ τοῦτο δυ-

νάμεως ἔργον, ἥτις καὶ τόδε συνέχει τὸ πᾶν·

30 ἐπεὶ τόγε καλὸν ἐν πλήθει καὶ μεγέθει εἴωθε γίνεσθαι. διὸ καὶ πόλιν, ἧς μετὰ μεγέθους ὁ λεχθεὶς ὅρος ὑπάρχει, ταύτην εἶναι καλλίστην ἀναγκαῖον. ἀλλ᾽ ἐστί τι καὶ πόλεσι μεγέθους μέτρον, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων πάντων, ζώων, φυτῶν, ὀργάνων. καὶ γὰρ τούτων ἕκαστον, οὔτε λίαν μικρὸν, οὔτε κατὰ μέγεθος ὑπερβάλλον ἕξει τὴν αὑτοῦ δύναμιν· ἀλλ᾽ ὁτὲ μὲν, ὅλως ἐστερημένον ἔσται τῆς φύσεως, ὁτὲ δὲ, φαύλως ἔχον· οἷον, πλοῖον σπιθαμιαῖον μὲν, οὐκ ἔσται πλοῖον ὅλως, οὐδὲ δυοῖν σταδίοιν· εἰς δέ τι μέγεθος ἐλθὸν, ὁτὲ μὲν, διὰ σμικρότητα φαύλην ποιήσει τὴν ναυτιλίαν, ὁτὲ δὲ, διὰ τὴν ὑπερβολήν. ὁμοίως δὲ καὶ πόλις, ἡ μὲν ἐξ ὀλίγων λίαν, οὐκ αὐτάρκης· ἡ δὲ πόλις, αὔταρκες· ἡ δὲ ἐκ πολλῶν ἄγαν, ἐν μὲν τοῖς ἀναγκαίοις αὐτάρκης, ὥσπερ ἔθνος, ἀλλ᾽ οὐ πόλις· πολιτείαν γὰρ οὐ ῥάδιον ὑπάρχειν· τίς γὰρ στρατηγὸς ἔσται τοῦ λίαν ὑπερβάλλοντος πλήθους, ἢ τίς κήρυξ.

uinæ namque virtutis opus, quæ hunc vniuerſum mundum regit & gubernat.

3° Quoniam vero pulchritudo in multitudine & magnitudine conſiſtit, ea certe ciuitas, cuius cum magnitudine temperatus erit expoſitus terminus ac modus pulcherrima neceſſario erit. Sed certe eſt etiam ciuitatibus, vt & aliis omnib. & animalibus & plãtis & inſtrumentis, magnitudinis cert⁹ quidam ac definit⁹ modus. Nec enim hæc ſingula vel nimis parua atque anguſta, vel nimis magna atque immenſa vim & facultatem ſuam tueri poterunt: ſed modo natura penitus orbata, modo male comparata atque affecta erunt, veluti vnius palmi nauigiũ, omnino nauigium non erit, nec item duorum ſtadiorum aut ad maiorem aliquam magnitudinẽ perductũ: ſed alias propter exiguitatem, alias propter nimiam magnitudinem periculoſam nauigationem faciet: Similiter ciuitas ex per paucis illa quidem conſtituta, ſe ipſa contenta non erit: ex nimis autem multis, rebus ſane neceſſariis abundabit, ſed gentis formam potius habebit quam ciuitatis. Nec enim facile eſt tantam multitudinem in reip. formam & ordinem ciuilem adduci.

30 Ciuitatis magnitudo moderata eſſe debet, vt ſimilitudine rerum & naturalium & artificioſarum percipitur.

Quis dux in bello tātę multitudini pręfuerit?[31] quis erit præco nō Stētoreus?[32] Quāobrem sit prima ciuitas ex eo numero, qui ad bene beateque viuendum in ciuili communione suis facultatibus satis instructus sit & munitus. Ac tametsi ciuitas, nē-pe quæ aliam magnitudine superet maior esse possit: illa tamen magnitudo, vt diximus, non erit infinita. Quis autem sit hic exuperantiæ terminus, è rebus ipsis facillime perspici potest. Ciuitas enim suas actiones habet, alias principum, alias subditorū: principum munus est in imperando & iudicando positum: vt autem ius suum cuique reddatur, & pro dignitate magistratus eligantur, necesse est vt inter se ciues, quales sint internoscantur. Nā sicubi obseruatum hoc non erit, necesse est peruerse & magistratus & iudicia exerceri, cum in vtrisque tamen nihil sit temere vel inconsiderate committendum. Atqui certe temeritas hæc & inconsiderantia in illam immēsam hominum multitudinē cadit, in qua etiam & hospitibus & inquilinis facile est remp. occupare. Facile enim in tanta frequentia delite-

31 μὴ στεντόρειος; —

32 διὸ πρώτην μὲν εἶναι πόλιν ἀναγκαῖον τὴν ἐκ τοσούτου πλήθους, ὃ πρῶτον πλῆθος αὔταρκες πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἐστι κατὰ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. ἐνδέχεται δὲ καὶ τὴν ταύτης ὑπερβάλλουσαν κατὰ πλῆθος, εἶναι μείζω πόλιν. ἀλλὰ τοῦτ' οὐκ ἔστιν, ὥσπερ εἴπομεν, ἀόριστον. τίς δ' ἐστὶν ὁ τῆς ὑπερβολῆς ὅρος, ἐκ τῶν ἔργων ἰδεῖν ῥᾴδιον. εἰσὶ γὰρ αἱ πράξεις τῆς πόλεως, τῶν μὲν ἀρχόντων, τῶν δ' ἀρχομένων. ἄρχοντος δ', ἐπίταξις καὶ κρίσις ἔργον. πρὸς δὲ τὸ κρίνειν περὶ τῶν δικαίων, καὶ πρὸς τὸ τὰς ἀρχὰς διανέμειν κατ' ἀξίαν, ἀναγκαῖον γνωρίζειν ἀλλήλους, ποῖοί τινές εἰσι, τοὺς πολίτας. ὡς ὅπου τοῦτο μὴ συμβαίνει γίνεσθαι, φαύλως ἀνάγκη γίνεσθαι τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς κρίσεις· περὶ ἀμφότερα γὰρ οὐ δίκαιον αὐτοσχεδιάζειν· ὅπερ ἐν τῇ πολυανθρωπίᾳ τῇ λίαν ὑπάρχει φανερῶς. ἔτι δὲ ξένοις καὶ μετοίκοις ῥᾴδιον μεταλαμβάνειν τῆς πολιτείας· οὐ γὰρ χαλεπὸν τὸ λανθάνειν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πλήθους. δῆ-

scunt

31 Stentor præco maxime vocis, de quo Homerus Iliad. 2.
Στέντορι εἰσαμένη μεγαλήτορι χαλκεοφώνῳ.
ὃς τόσον αὐδήσασχ' ὅσον ἄλλοι πεντήκοντα.
De Iunone loquitur Homerus
Stentori similis magnanimo æream vocē habenti.
Qui tantū vociferabatur quantum alii quinquaginta.
32 Concluditur apertius propositæ magnitudinis definitio. Magna est ciuitas quæ est seipsa contenta ad beate viuē-dum, & actis principum & priuatorum ciuium declaratur, quæ ni si se ciues internoscant esse non possint.
Plato 656.

λον τοίνυν ὡς οὗτός ἐστι πόλεως ὅρος ἄριστος, ἡ μεγίστη τοῦ πλήθους ὑπερβολή, πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς εὐσύνοπτος. περὶ μὲν οὖν μεγέθους πόλεως διωρίσθω τὸν τρόπον τοῦτον.

ſcunt & ciuium notitiam effugiunt. Patet igitur hunc optimum eſſe ciuitatis modum & terminum, ſi maxima multitudo ad beate viuendum ſeipſa perfecte planeque contenta ſit. Sed de magnitudine ciuitatis, ad hunc modum.

Hæc ratio eſt ex quinto legum Plato: vbi Plato ſic iubet ciues inter ſe notos eſſe, aliqui nec honores pro dignitate nec magiſtratus, nec ius ſuũ cuique recte tribui poſſe

ΚΕΦ. ε.

Παραπλησίως [33] δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς χώρας ἔχει. περὶ μὲν γὰρ τοῦ ποίαν τινά, δῆλον ὅτι τὴν αὐταρκεστάτην πᾶς τις ἂν ἐπαινέσειε. τοιαύτην δὲ ἀναγκαῖον εἶναι τὴν παντοφόρον· τὸ γὰρ πάντα ὑπάρχειν, καὶ δεῖσθαι μηθενός, αὔταρκες. πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τοσαύτην, ὥστε δύνασθαι τοὺς οἰκοῦντας ζῆν σχολάζοντας, ἐλευθερίως ἅμα καὶ σωφρόνως. τοῦτον δὲ τὸν ὅρον εἰ καλῶς ἢ μὴ καλῶς λέγομεν, ὕστερον ἐπισκεπτέον ἀκριβέστερον, ὅταν ὅλως περὶ κτήσεως καὶ τῆς περὶ τὴν οὐσίαν εὐπορίας συμβαίνῃ ποιεῖσθαι μνείαν, πῶς δεῖ, καὶ τίνα τρόπον ἔχειν πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτήν. πολλαὶ γὰρ περὶ τὴν σκέψιν ταύτην εἰσὶν ἀμφισβητήσεις, διὰ

CAP. V.

PROXIMO [33] autem loco de regione dicẽdum, in cuius qualitate illud profecto probabunt omnes & laudabunt, vt ſit ager omnibus neceſſariis rebus inſtructiſſimus, & ſe ipſo maxime contentus, qualem neceſſe eſt eſſe omnium rerum feracem & abundantem. Omnibus enim rebus abundare ac nullis egere, id eſt, demum ſeipſo eſſe contentum. Amplitudo autem & magnitudo tãta ſit, vt eius incolæ facile poſſint in otio liberaliter ac temperate viuere. Id autem rectene an ſecus ſentiamus, diligentius erit poſtea differendum, quando de toto genere poſſeſſionum & fortunarum copiis præcipiemus, quomodo, & qua ratione ſit his vtendum. Variæ ſunt enim hac de re diſſenſiones ac controuerſiæ propter eos, qui in vtramq; vitæ

33 Quantitas hominũ & magnitudo ciuitatis expoſita eſt: de qualitate dicetur n. 37. Confuſo autem ordine dicitur de regionis partim qualitate vt ſua fertilitate facile ſuos incolas alat, partim forma & ſitu, vt terræ mariſque particeps quã plurimas vtilitates amplectatur, ſit hoſtibus difficilis ingreſſu, ciuibus facilis egreſſu, vbi etiã de ſitu vrbis agitur, vt ſit maris & terræ particeps. Plato 644. 664 670.

De regionis fertilitate. Plato in primo quarti legum, de ſitu quinto.

exuperantiam, nunc ad illiberalem & sordidam tenacitatem, nunc ad dissolutam & effusam luxuriam distrahunt. Regionis autem formam describere non est difficile. Enimuero fides nonnulla adiungenda est rei militaris ac bellicæ disciplinæ peritis imperatoribus, statuentibus regionem hostibus aggressione difficilem, ciuibus egressione facilem esse oportere. Tum vt ciuium ipsorum multitudinem, sic regionem notam & conspicuam esse debere dicimus. Perspicuus autem & ante oculos positus ager erit, cum ei facile ciuitas opitulari poterit. Vrbs autem si pro voto locari poterit, situ & ad mare & ad terram accõmodato locanda erit. Quamobrem autem, iam vna caussa dicta est. Ad auxilia enim & suscipienda & mittenda necesse est vrbem in omnes regiones pertinere & spectare, altera vero ad regionis ipsius fructus importandum, itemq; lignorum materiem, & si quam aliam generis eiusdem regio cõmoditatem habeat, in eam facile conuehendum.

Plato de hac communione maris 4. & 8. legum: de peregrinorum etiā muneribus, 12

τοὺς ἕλκοντας ἐφ' ἑκάτερον τοῦ βίου [τὴν] ὑπερβολήν· τοὺς μὲν, ἐπὶ τὴν γλισχρότητα, τοὺς δὲ, ἐπὶ τὴν τρυφήν. τὸ δ' εἶδος τῆς χώρας οὐ χαλεπὸν εἰπεῖν. δεῖ δ' ἔνια πείθεσθαι καὶ τοῖς περὶ τὴν στρατηγίαν ἐμπείροις· ὅτι χρὴ μὲν τοῖς πολεμίοις εἶναι δυσέμβολον, αὐτοῖς δ' εὐέξοδον. ἔτι δ', ὥσπερ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων εὐσύνοπτον ἔφαμεν εἶναι δεῖν, οὕτω καὶ τὴν χώραν. τὸ δ' εὐσύνοπτον, τὸ εὐβοήθητον εἶναι τὴν χώραν ἐστί. τῆς δὲ πόλεως τὴν θέσιν, εἰ χρὴ ποιεῖν κατ' εὐχήν, πρός τε τὴν θάλατταν προσήκει κεῖσθαι καλῶς, πρός τε τὴν χώραν. εἷς μὲν ὁ λεχθεὶς ὅρος· δεῖ γὰρ πρὸς τὰς ἐκβοηθείας κοινὴν εἶναι τῶν τόπων ἁπάντων· ὁ δὲ λοιπὸς, πρὸς τὰς τῶν γιγνομένων καρπῶν παραπομπάς. ἔτι δὲ τῆς περὶ ξύλα ὕλης, κἂν εἴ τινα ἄλλην ἐργασίαν ἡ χώρα τυγχάνοι κεκτημένη τοιαύτην, εὐπαρακόμιστον.

CAP.

ΚΕΦ. ϛ.

Περὶ[34] δὲ τῆς πρὸς τὴν θάλατταν κοινωνίας, πότερον ὠφέλιμος ταῖς εὐνομουμέναις πόλεσιν, ἢ βλαβερά, πολλὰ τυγχάνουσιν ἀμφισβητοῦντες· τό τε γὰρ ἐπιξενοῦσθαί τινας ἐν ἄλλοις τεθραμμένους νόμοις, ἀσύμφορον εἶναί φασι πρὸς τὴν εὐνομίαν, καὶ τὴν πολυανθρωπίαν· γίνεσθαι μὲν γὰρ ἐκ τοῦ χρῆσθαι τῇ θαλάσσῃ, διαπέμποντας καὶ δεχομένους ἐμπόρων πλῆθος. ὑπεναντίαν δ' εἶναι πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι καλῶς. ὅτι μὲν οὖν εἰ ταῦτα μὴ συμβαίνει, βέλτιον καὶ πρὸς ἀσφάλειαν, καὶ πρὸς εὐπορίαν τῶν ἀναγκαίων μετέχειν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν τῆς θαλάττης, οὐκ ἄδηλον. καὶ γὰρ πρὸς τὸ ῥᾷον φέρειν τοὺς πολεμίους, εὐβοηθήτους εἶναι δεῖ κατ' ἀμφοτέρας τοὺς σωθησομένους, καὶ κατὰ γῆν, καὶ κατὰ θάλατταν· καὶ πρὸς τὸ βλάψαι τοὺς ἐπιτιθεμένους, εἰ μὴ κατ' ἄμφω δυνατόν, ἀλλὰ κατὰ θάτερον ὑπάρξει μᾶλλον, ἀμφοτέρων μετέχου-

CAP. VI.

Maris[34] autem communio commoda ne bene moratis & institutis ciuitatibus an incommoda sit, magna quæstio est. Cum enim peregrini & alienis legib. educati in ciuitates admittuntur, bonis legib. perniciosum id esse aiūt, & tantam hominum frequētiam, quanta ex vsu maris, mercatorum turba nūc importantium, nunc exportantiū congregatur, præclaræ gubernationi & administrationi esse contrariam. Atqui certe nemini dubium esse debet, quin si modo hæc incommoda caueri & vitari queant, & ad securitatem, & ad rerum necessariarum copiam longe commodius sit & præstantius ciuitatem regionemque maris esse participem. Etenim quo facilius hostium impetus sustineantur, necesse est, ciuibus, quos saluos & incolumes seruari volumus, terra marique non solum capiendi auxilii, sed hostis vexandi copiā suppetere necesse est. Quod si vtraque & maris & terræ occasione simul id

34 Prolepsis cōtra communionē maris, quia hinc mores corrumpātur, quæ soluitur primū, quod corruptela morum vitari posit, si port⁹ vrbi commode iungatur, quo ex vrbe certi homines ad mercatum conueniant nec quiuis cū peregrinis communicare queant, & tamen commoditas maris retineri posit. Plato 644. 693 736.

efficere nequeant, attamen qui vtraque valebunt, altera certe magis valebunt. Quin etiam si quibus rebus ciuitas indigebit ea suscipere aliunde: si quibus abundabit, in exteras terras emittere necessariæ commoditatis & vtilitatis est. Ciuitas autẽ non aliis quidẽ, sed sibi ipsi mercari negotiariq; debet. Qui vero mercatum palam apud se omnibus aperiunt, lucri & quæstus gratia id faciunt. At in qua ciuitate talis auaritia tolleranda non est, neq; sane talis mercatura instituenda est. Quoniam vero nunc etiam videmus in plerisque & regionibus & vrbibus nauium stationes & portus ciuitati tam commode tamque congruenter adiunctos, vt neque ciuitatem ipsam diuidant, neque procul ab ea diuidantur, sed mœnibus & aliis eiusmodi propugnaculis includantur planũ & perspicuum est, si quid emolumenti rerum istarum communione & vsu possit accidere, id à ciuitate percipi: si quid autem detrimenti, facillime vitari posse, cauendo legibus & sanciendo cũ quibus communicare ciues oporteat & quibuscũ nõ oporteat. 35 Quod autẽ ad nauti-

35 *Naualis potentia quã ciuitas imperiosa sit, tam necessaria est: tametsi nautarum turba in ciuitatibus esse non debet, sicuti neque aratorum.*

σιν. ὅσα τ' ἂν μὴ τυγχάνῃ παρ' αὐτοῖς ὄντα, δέξασθαι ταῦτα, καὶ τὰ πλεονάζοντα τῶν γιγνομένων ἐκπέμψασθαι, τῶν ἀναγκαίων ἐστίν· αὐτῇ γὰρ ἐμπορικὴν, ἀλλ' οὐ τοῖς ἄλλοις δεῖ εἶναι τὴν πόλιν· οἱ δὲ παρέχοντες σφᾶς αὐτοὺς πᾶσιν ἀγορὰν, προσόδου χάριν ταῦτα πράττουσιν. ἣν δὲ μὴ δεῖ πόλιν τοιαύτης μετέχειν πλεονεξίας, οὐδ' ἐμπόριον δεῖ κεκτῆσθαι τοιοῦτον. ἐπεὶ δὲ καὶ νῦν ὁρῶμεν πολλαῖς ὑπάρχον καὶ χώραις καὶ πόλεσιν ἐπίνεια καὶ λιμένας, εὐφυῶς κείμενα πρὸς τὴν πόλιν, ὥστε μήτε τὸ αὐτὸ νέμειν ἄστυ, μήτε πόρρω λίαν, ἀλλὰ κρατεῖσθαι τείχεσι, καὶ τοιούτοις ἄλλοις ἐρύμασι· φανερὸν, ὡς εἰ μὲν ἀγαθόν τι συμβαίνει γίγνεσθαι διὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, ὑπάρξει τῇ πόλει τοῦτο τὸ ἀγαθόν· εἰ δέ τι βλαβερὸν, φυλάξασθαι ῥᾴδιον τοῖς νόμοις, φράζοντας καὶ διορίζοντας, τίνας οὐ δεῖ, καὶ τίνας ἐπιμίσγεσθαι δεῖ πρὸς ἀλλήλους.

35 περὶ δὲ τῆς ναυτικῆς δυνά-

δυνάμεως, ὅτι μὲν βέλτιστον ὑπάρχειν μέχρι τινὸς πλήθους, οὐκ ἄδηλον. οὐ γὰρ μόνον αὑτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν πλησίον τισὶ δεῖ καὶ φοβεροὺς εἶναι, καὶ δύνασθαι βοηθεῖν, ὥσπερ κατὰ γῆν, καὶ κατὰ θάλατταν. περὶ δὲ πλήθους ἤδη καὶ μεγέθους τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς τὸν βίον ἀποσκεπτέον τῆς πόλεως· εἰ μὲν γὰρ ἡγεμονικὸν καὶ πολιτικὸν ζήσεται βίον, ἀναγκαῖον καὶ ταύτην τὴν δύναμιν ὑπάρχειν πρὸς τὰς πράξεις σύμμετρον. τὴν δὲ πολυανθρωπίαν τὴν γιγνομένην περὶ τὸν ναυτικὸν ὄχλον, οὐκ ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ταῖς πόλεσιν. οὐθὲν γὰρ αὐτοὺς μέρος εἶναι δεῖ τῆς πόλεως. τὸ μὲν γὰρ ἐπιβατικὸν, ἐλεύθερον, καὶ τῶν πεζευόντων ἐστίν· ὃ κύριόν ἐστι, καὶ κρατεῖ τῆς ναυτιλίας. πλήθους δὲ ὑπάρχοντος περιοίκων, καὶ τῶν τὴν χώραν γεωργούντων, ἀφθονίαν ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ναυτῶν. ὁρῶμεν δὲ καὶ τοῦτο καὶ νῦν ὑπάρχον τισίν· οἷον, τῇ πόλει τῶν Ἡρακλεωτῶν. πολλὰς γὰρ ἐκπληροῦσι τριήρεις,

cam potētiam attinet: optimū sine dubio est esse quandam nautarum & definitam multitudinem. Nam ciuitas non sibi solum sed finitimis quibusdam & terrorem & opem, quemadmodum terra, sic mari ferre debet. Sed de amplitudine & magnitudine potentiæ huius, pro vitæ (quam ciuitas elegerit) genere iudicandum est. Nam si ciuitas vitam quandam imperiosam & in ciuili gubernatione sitam sibi proposuerit, necesse etiam est hāc potentiā ad illas imperii & gubernationis rationes & actiones esse compositam & accommodatā. Tametsi multitudo hominū, quæ ex nautica turba oriri solet, in ciuitatibus esse necessaria non debet, in nulla enim parte ciuitatis habenda est. Classiarii enim milites ingenui sunt ac liberi, & ex pedestribus copiis assumpti, hique classis primum, locum & nauigationis principatum tenent. Itaq; cum periæcorum & aratorum magna multitudo sit, necesse quoque est nautarum abundantiā suppetere. Quod ipsum his tēporibus videmus nonnullis vsuuenire, vt in Heracleotarum ciuitate, qui quamuis ciuitatem plerisque aliis angustiorem possideant, trire-

mes tamen permultas complent.

κεκτημένοι τῷ μεγέθει πόλιν ἑτέρων ἐμμελεστέραν.

36 Epilogus disputationis de vtraq; ciuitatis materia.

36 Sed de regione & portubus & vrbibus & mari & nautica potentia sit adhuc isto modo tractatum. De ciuili autem multitudine, quis eius modus esse debeat, explicatum est antea.

36 περὶ μὲν οὖν χώρας, καὶ λιμένων καὶ πόλεων, καὶ θαλάττης, καὶ περὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ἔστω διωρισμένα τὸν τρόπον τοῦτον· περὶ δὲ τοῦ πολιτικοῦ πλήθους, τίνα μὲν ὅρον ὑπάρχειν χρὴ πρότερον εἴπομεν.

37 Reuocatur quæstio de qualitate hominum intermissa nu 33. In qua requiritur animus & ingeniū, id est natura ad virtutes mentis quæ sunt ingenii & virtutes morales, quæ sūt animi, id est τοῦ θυμοῦ apta & cōgrua quia hæc natura si perfecta tandem fuerit, beatos ciues efficiet. Res declaratur exemplo, tum simili Græcorum qui sunt ingenio & animositum dissimili reliquorū Europæ & Asiæ populorum, quib. cū altera virtus adsit, deest altera: qualisetiā quædam inter Græcos differentia posit animaduerti. Thebani valentes, ingeniosi Attici.

CAP. VII.

QVA 37 vero natura prȩditos & affectos ciues esse oporteat, nunc est explicandum. Id vero facile quis intelligat, cōtemplatus non solum Græcorum nobiles & celebres ciuitates, sed orbē terrarū vniuersum tot gentibus ac nationib. varie cultum atque habitum. Nam quæ gētes frigidas plagas & Europam accolunt, animosȩ quidem sunt & robustæ, sed certe minꝰ solertes sunt minusque ingeniosæ. Itaq; liberius quidem viuunt, & solutius, sed minus ciuiliter ac minus vrbane, nec finitimis imperare possunt. At, quæ gentes Asiam tenent, intelligentia animi prudentiaque præstant, sed animo remisso & ignauo sunt, vnde fit, vt perpetuo pareant & seruiāt.

ΚΕΦ. ζ.

Ποίους 37 δέ τινας τὴν φύσιν εἶναι δεῖ, νῦν λέγωμεν. σχεδὸν δὴ κατανοήσειεν ἄν τις τοῦτό γε, βλέψας ἐπί τε τὰς πόλεις τὰς εὐδοκιμούσας τῶν Ἑλλήνων, καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὡς διείληπται τοῖς ἔθνεσι. τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις ἔθνη, καὶ τὰ περὶ τὴν Εὐρώπην, θυμοῦ μέν ἐστι πλήρη, διανοίας δὲ ἐνδεέστερα καὶ τέχνης. διόπερ ἐλεύθερα μὲν διατελεῖ μᾶλλον· ἀπολίτευτα δέ, καὶ τῶν πλησίον ἄρχειν οὐ δυνάμενα. τὰ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν, διανοητικὰ μὲν καὶ τεχνικὰ τὴν ψυχήν· ἄθυμα δέ· διόπερ ἀρχόμενα καὶ δουλεύοντα διατελεῖ.

τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος, ὥσπερ μεσεύει κατὰ τοὺς τόπους, οὕτως ἀμφοῖν μετέχει. καὶ γὰρ ἔνθυμον καὶ διανοητικόν ἐστι· διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ, καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον· καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μιᾶς τυγχάνον πολιτείας. τὴν αὐτὴν δὲ ἔχει διαφορὰν καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἔθνη πρὸς ἄλληλα. τὰ μὲν γὰρ ἔχει τὴν φύσιν μονόκωλον, τὰ δὲ εὖ τε κέκραται πρὸς ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις ταύτας.

φανερὸν τοίνυν ὅτι δεῖ διανοητικούς τε εἶναι καὶ θυμοειδεῖς τὴν φύσιν, τοὺς μέλλοντας εὐαγώγους ἔσεσθαι τῷ νομοθέτῃ πρὸς τὴν ἀρετήν. ὅπερ γάρ φασί τινες, δεῖν ὑπάρχειν τοῖς φύλαξι, τὸ φιλητικοὺς μὲν εἶναι τῶν γνωρίμων, πρὸς δὲ τοὺς ἀγνῶτας ἀγρίους· ὁ θυμός ἐστιν ὁ ποιῶν τὸ φιλητικόν· αὕτη γάρ ἐστιν ἡ τῆς ψυχῆς δύναμις, ᾗ φιλοῦμεν. σημεῖον δέ· πρὸς γὰρ τοὺς συνήθεις καὶ φίλους ὁ θυμὸς αἴρεται μᾶλλον, ἢ πρὸς τοὺς ἀγνῶτας, ὀλιγωρεῖσθαι νομίσας.

At Græcorum genus quemadmodũ medium inter eos locũ obtinet, sic amborum affine & particeps est, cum sit & animosum & ingeniosum. Itaque & perpetua libertate fruitur & optime gubernatur, & quamuis vni tãtum reip. preponatur, omnibus tamen præponi merito possit. Eandem autem dissimilitudinem habent inter se etiam ipsæ Græcorum variæ nationes. Aliæ enim sunt natura ad alteram modo harum facultatum partẽ comparatæ: aliæ vero ad has vtrasque dotes moderatæ & temperatæ.

Constat igitur eos, quos legislator suis institutis ad virtutem formare debeat, natura & ingeniosos & animosos esse oportere. Nam quod aiunt quidam custodes ciuitatis & principes notis & popularibus suis comes & blandos esse oportere: ignotis autem & exteris duros & infestos, idipsum certe animus efficit. Hæc siquidem est facultas animæ qua diligimus & amamus. Quod hinc perspici potest quod vehementius animus, si factam sibi iniuriam putet, in familiares & amicos exardescat, quã in alienos &

Plato de natura canum 447. toto 6 & fere 7. de rep. Idẽ 604.

Plato, 2 6. 7. de rep, multa disserit de natura suorum ciuium secundo autem comparat generosis canib. & ait principes ciuitatis ciuibus suis faciles, exteris difficiles esse debere. Ergo, inquit Aristoteles. Plato iubet animosos esse, quia amor & odium sint τοῦ θυμοῦ id est animi. Et tamẽ hoc Platonis dictum reprehẽditur, quia princeps nemini nisi inimicum faciẽti acerbus esse debeat: immo debeat esse acerbior peccanti ciui quam peregrino sicut prouerbio testatũ est.

Plato in l. 433. iustus neminē lædit.

ignotos. Quapropter Archilochus de amicis conquerens apte & decore amicum sic affatur.

Atque etiam & imperandi & libere viuendi cupiditas ex hac animæ parte in omnibus existit. Est enim animus, id est θυμὸς vis ea, qua cæteris imperare, minimeque vinci & superari volumus. Id autem non vere neque recte dicitur, exteris custodes ciuitatis & principes duros esse oportere. Nec enim aduersos cuiquam aut infestos esse decet. Nec enim magnanimi natura sunt feri vel feroces, nisi aduers⁹ eos forte qui iniuriam faciant, quales se magis (vt antea dictũ est) ostendunt erga propinquos & familiares si se ab his violatos existimant. Neq; id sine ratione. Nam per quos beneficium sibi debitum meritumque prestari debuisse iudicant, per eos se addita etiam iniuria gratia priuari arbitrantur. Hinc illud prouerbio celebratum, fratrum bella grauia & quorum summa amicitia fuerit, eorum summum esse odium,

38 Sic nō omnia in partib. habēda sunt, quibus eo stat necessario ciuitas aut alia.

38 Quamobrem de ciuibus, & quot & quales natura esse debeant, itemque quan-

διὸ καὶ Ἀρχίλοχος προσηκόντως τοῖς φίλοις ἐγκαλῶν, διαλέγεται πρὸς τὸν θυμόν·

„ Οὐ γὰρ δὴ παρὰ φίλων ἀπάγχεο.

καὶ τὸ ἄρχον δὲ καὶ τὸ ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς δυνάμεως ταύτης ὑπάρχει πᾶσιν· ἀρχικὸν γὰρ καὶ ἀήττητον ὁ θυμός. οὐ καλῶς δ' ἔχει λέγειν χαλεποὺς εἶναι πρὸς τοὺς ἀγνῶτας· πρὸς οὐθένα γὰρ εἶναι χρὴ τοιοῦτον. οὐδέ εἰσιν οἱ μεγαλόψυχοι τὴν φύσιν ἄγριοι, πλὴν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας. τοῦτο δὲ μᾶλλον ἔτι πρὸς τοὺς συνήθεις πάσχουσιν, ὅπερ εἴρηται πρότερον, ἂν ἀδικεῖσθαι νομίζωσι. καὶ τοῦτο συμβαίνει κατὰ λόγον· παρ' οἷς γὰρ ὀφείλεσθαι δεῖν τὴν εὐεργεσίαν ὑπολαμβάνουσι, πρὸς τῇ βλάβει, καὶ ταύτης ἀποστερεῖσθαι νομίζουσιν. ὅθεν εἴρηται,

„ Χαλεποὶ γὰρ πόλεμοι ἀδελφῶν· καὶ,

„ Οἵ τοι πέρα στέρξαντες,
38 οἱ δὲ καὶ πέρα μισοῦσι.

περὶ μὲν οὖν τῶν πολιτευομένων, πόσους τε ὑπάρχειν δεῖ, καὶ ποίους τινὰς τὴν φύσιν· ἔτι δὲ τὴν

ἔτι δὲ τὴν χώραν πόσην τέ τινα, καὶ ποίαν τινά, διώρισται σχεδόν. οὐ γὰρ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δεῖ ζητεῖν διά τε τῶν λόγων καὶ τῶν γιγνομένων διὰ τῆς αἰσθήσεως.

ta regio & qualis fere definitum eſt. Nec enim tam diligens tamque accurata docendi ratio poſtulanda eſt in his, quæ rationibus & argumentis inquiruntur, quam in his quæ ſenſibus etiā probantur & demonſtrantur.

ΚΕΦ. η.

Ἐπεὶ [39] δ' ὥσπερ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ φύσιν συνεστώτων, οὐ ταῦτά ἐστι μόρια τῆς ὅλης συστάσεως, ὧν ἄνευ τὸ ὅλον οὐκ ἂν εἴη, δῆλον ὡς οὐδὲ πόλεως μέρη θετέον, ὅσα ταῖς πόλεσιν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, οὐδ' ἄλλης κοινωνίας οὐδεμιᾶς, ἐξ ἧς ἕν τι τὸ γένος. ἓν γάρ τι καὶ κοινὸν εἶναι δεῖ καὶ ταὐτὸ τοῖς κοινωνοῖς, ἄν τε ἴσον, ἄν τε ἄνισον μεταλαμβάνωσιν· οἷον, εἴτε τροφὴ τοῦτό ἐστιν, εἴτε χώρας πλῆθος, εἴτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἐστίν. ὅταν δ' ᾖ τὸ μὲν τούτου ἕνεκεν, τὸ δ' οὗ ἕνεκεν, οὐθὲν ἔν γε τούτοις κοινόν· ἀλλ' ἢ τῷ μὲν ποιῆσαι, τῷ δὲ λαβεῖν. λέγω δ' οἷον ὀργάνῳ τε παντὶ πρὸς τὸ γιγνόμενον ἔργον, καὶ τοῖς δημιουργοῖς· οἰκίᾳ γὰρ πρὸς οἰκοδόμον, οὐθέν ἐστιν ὃ γίνεται κοινόν, ἀλλ' ἔστι τῆς οἰκίας χάριν ἡ τῶν οἰκοδόμων

CAP. VIII.

QVEMADMODVM [39] autem naturalium rerum non hæ partes ſunt vniuerſæ cōpoſitionis ſine quibus vniuerſum ipſum ac totum conſiſtere non poſſit cōmunio quæuis ex qua genus vnum aliquod exiſtat. Neceſſe enim eſt idem aliquid vnum partib. eiuſdem rei ſociis & inter ſe communicantibus, eſſe commune ſiue par illud inter ſe, ſiue impar aſſumāt, ſiue hoc, exempli gratia, alimentum ſit, ſiue regionis amplitudo, ſiue aliud quidpiam eiuſmodi. Quando autem aliud ad finem refertur, aliud eſt ipſe finis, nihil hic eſt inter ſe cōmune, niſi quod hoc quidem agere, illud autē capere debet vt omnibus organis & opificibus ad id opus quod efficitur, nihil eſt commune. Ædibus enim ad ædificatorem commune, quod igitur, nihil eſt, ſed ædificandi ars gratia ædium expetitur. Ita-

39 Definita eſt verorū ciuium natura, unde perpēditur qui veri ſint & non veri ciues. Statuitur autem primo generaliter non omnia in partib. ciuitatis eſſe numeranda, ſine quibus ciuitas eſſe non poßit, quia partib. eiuſdem rei eſt aliquid commune, quod non omnib. tamen ineſt, ſine quibus ciuitas eſſe non poßit.

que possessione tametsi ciuitatibus op⁹, nulla tamẽ pars est ciuitatis possessio. At multæ res viuæ & animatæ possessionũ partibus continentur, & ciuitas ex similibus est cõmunio, gratia vitæ quam fieri possit optime constituta.

40 Quoniam autem beatitas optima res est, & in perfecta virtutis actione absolutoque vsu consistit, acciditq; vt eius alii plane sint cõpotes, alii parum admodum, aut omnino nihil, hinc fieri constat vt ciuitatis variæ sint species, variæque dissimilitudines ac differentiæ. Alium enim modum atq; alia via sequuti singuli alias atque alias vitas & resp. instituerunt.

41 Considerandum autem etiam est quotnam sint ea, sine quibus ciuitas esse non possit. Necesse enim est in his ciuitatem consistere, quæ ciuitatis partes habeantur. Rerum igitur harum numerus habẽdus est, vnde id perspici poterit. Imprimis igitur alimentum suppetere necesse est, secundo opificia. Multis enim instrumẽtis vita indiget: Tertio arma, quæ sunt eiusdem reip. sociis necessaria, & non solum ad magi-

τέχνη. διὸ κτήσεως μὲν δεῖ ταῖς πόλεσιν· οὐδὲν δ' ἐστὶν ἡ κτῆσις μέρος τῆς πόλεως. πολλὰ δὲ ἔμψυχα μέρη τῆς κτήσεώς ἐστιν. ἡ δὲ πόλις κοινωνία τις ἐστὶ τῶν ὁμοίων, ἕνεκεν δὲ ζωῆς τῆς ἐνδεχομένης ἀρίστης.

40 ἐπεὶ δ' ἐστὶν εὐδαιμονία τὸ ἄριστον· αὕτη δὲ ἀρετῆς ἐνέργεια καὶ χρῆσίς τις τέλειος· συμβέβηκε δὲ οὕτως, ὥστε τοὺς μὲν ἐνδέχεσθαι μετέχειν αὐτῆς, τοὺς δὲ μικρὸν ἢ μηδέν· δῆλον ὡς τοῦτ' αἴτιον τοῦ γίγνεσθαι πόλεως εἴδη καὶ διαφορὰς, καὶ πολιτείας πλείους· ἄλλον γὰρ τρόπον καὶ δι' ἄλλων ἕκαστοι τοῦτο θηρεύοντες, τούς τε βίους ἑτέρους ποιοῦνται καὶ τὰς πολιτείας.

41 ἐπισκεπτέον δὲ καὶ πόσα ταῦτ' ἐστὶν, ὧν ἄνευ πόλις οὐκ ἂν εἴη. καὶ γὰρ ἃ λέγομεν εἶναι μέρη πόλεως, ἐν τούτοις ἂν εἴη ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. ληπτέον τοίνυν τῶν ἔργων τὸν ἀριθμόν· ἐκ τούτων γὰρ ἔσται δῆλον. πρῶτον μὲν οὖν ὑπάρχειν δεῖ τροφὴν, ἔπειτα τέχνας· πολλῶν γὰρ ὀργάνων δεῖται τὸ ζῆν. τρίτον δὲ, ὅπλα· τοὺς γὰρ κοινωνοῦντας ἀναγκαῖον καὶ ἐν

αὐτοῖς

40 Caussa tam differentiũ rerump. ex differenti beatitudinis communicatione, id est fine, quarti autẽ libri parte 2. & sexti libri eadẽ parte sumitur hæc rerumpub. differentia ex ciuitatis differẽtibus partibus, id est, ciuitatis materia, vt Aristoteles hoc libro vocat.

41 Sex sunt hominum genera, sine quib. ciuitas esse non potest, agricolæ, opifices, mercatores, milites, magistratus, sacerdotes qui in quadã rep. iidẽ possunt esse, vt in Democratia. In quadam non possunt, vt in Oligarchia. Itaq; in optima rep. (de qua nunc agitur) agricolæ, opifices, mercatores ciues esse

αὐτοῖς ἔχειν ὅπλα· πρός τε τὴν ἀρχὴν, τῶν ἀπειθούντων χάριν, καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἀδικεῖν ἐπιχειροῦντας. ἔτι χρημάτων τινὰ εὐπορίαν, ὅπως ἔχωσι καὶ πρὸς τὰς καθ' αὑτοὺς χρείας, καὶ πρὸς πολεμικάς. πέμπτον δὲ καὶ πρῶτον, τὴν περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλειαν, ἣν καλοῦσιν ἱερατείαν. ἕκτον δὲ τὸν ἀριθμὸν, καὶ πάντων ἀναγκαιότατον, κρίσιν περὶ τῶν συμφερόντων καὶ τῶν δικαίων, τῶν πρὸς ἀλλήλους. τὰ μὲν οὖν ἔργα ταῦτ' ἐστὶν, ὧν δεῖται πᾶσα πόλις, ὡς εἰπεῖν. ἡ γὰρ πόλις πλῆθός ἐστιν οὐ τὸ τυχὸν, ἀλλὰ πρὸς ζωὴν αὔταρκες, ὥς φαμεν. ἐὰν δέ τι τυγχάνῃ τούτων ἐκλεῖπον, ἀδύνατον ἁπλῶς αὐτάρκη τὴν κοινωνίαν εἶναι ταύτην. ἀνάγκη τοίνυν κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας συνεστάναι πόλιν. δεῖ ἄρα γεωργῶν τ' εἶναι πλῆθος, οἳ παρασκευάσουσι τὴν τροφὴν, καὶ τεχνίτας, καὶ τὸ μάχιμον, καὶ τὸ εὔπορον, καὶ ἱερεῖς, καὶ κριτὰς τῶν ἀναγκαίων καὶ συμφερόντων.

ſtratus authoritatem in iis coercendis, qui principis dicto audientes nō fuerint, ſed ad externā vim & iniuriam propulſandam: deinde pecuniarum & facultatum abundantia, vt iis & ad priuatas commoditates & ad bellicas neceſſitates vtantur. Quintū vero ac præcipuum eſt ſacrarū & diuinarum rerum cura, quod ſacerdotium nominant. Sextum numero ſed ex omnibus maxime neceſſarium, rerum ciuibus inter ſe & vtilium & iuſtarum diſceptatio. Hæc ſunt igitur quibus omnis ciuitas indiget. Ciuitas enim eſt multitudo non quęuis, ſed ad beate viuendum ſeipſa (vt dicimus) contenta; & ſi quid eorum forte defuerit eiuſmodi communio ſeipſa contenta eſſe nullo modo poteſt. Itaq; ciuitas his opportunitatibus neceſſario inſtructa & munita eſſe debet. Erunt igitur Agricolæ qui victum atque alimentum parent, & opifices & milites & locupletes & ſacerdotes & in his rebus neceſſariis ac vtilibus diſceptatores ac iudices.

non poſſunt, quæ hæc vita genera ciuili virtuti & prudentiæ conſentanea nō ſint, & tres ſolū ciuium ſpecies relinquentur milites ſenatores, ſacerdotes. Franci vocant, ſtatus patriæ, Nobilitatem, iuſtitiam, Eccleſiam.

Plato 2. reſp. de neceſſariis hominibus in ciuitate loquitur nec ab hac tamen Ariſtotelis ſentētia mercator non ſit ciuis.

Plato 445.

Octauo & vndecimo legum idē nominatim cēſet, à numero ciuiū mercatores remouet, in legib. idem nominatim ſentit. Nam ſeptimo legum agricolas ſeruos facit. Octauo & vndecimo mercatores è ciuiū numero remouet.

CAP. IX.

His autem definitis superest ea quæstio, an ab omnibus hæc omnia tractari ac exerceri conueniat (fieri namque potest vt sint iidem omnes & agricolæ & artifices, & deliberatores & iudices) an in singulis operibus alii præficiendi? An eorū alia quidem propria necessario sint, alia cōmunia? Atqui hoc nō in omni republ. quemadmodum enim diximus, accidit, vt oēs omnia hæc munia & non omnes omnia, sed quædam quidam sustineant, atq; hinc rerumpub. genera diuersa existāt. Nam in Democratiis omnia communicātur omnibus, in Oligarchiis contra. Quoniam vero de optima rep. nūc agimus, atque hæc eiusmodi sit, in qua ciuitas beata sit, nec beatitudo possit ipsa, (vt antea dictum est) sine virtute consistere, certum atq; exploratum est in ciuitate (quę præclare gubernetur) quæque viris nō adumbrata, sed expressa solidaque iustitia præditis ornetur, ciues neq; sordidam opificū neq; quæstuariā mercatorum vitam

Plato 694.

ΚΕΦ. θ.

Διωρισμένων δὲ τούτων λοιπὸν σκέψασθαι, πότερον πᾶσι κοινωνητέον πάντων τούτων· ἐνδέχεται γὰρ τοὺς αὐτοὺς ἅπαντας εἶναι καὶ γεωργοὺς καὶ τεχνίτας, καὶ τοὺς βουλευομένους καὶ δικάζοντας· ἢ καθ' ἕκαστον ἔργον τῶν εἰρημένων ἄλλους ὑποθετέον. ἢ τὰ μὲν, ἴδια, τὰ δὲ κοινὰ τούτων ἐξ ἀνάγκης ἐστίν. οὐκ ἐν πάσῃ δὲ τοῦτο πολιτείᾳ. καθάπερ γὰρ εἴπομεν, ἐνδέχεται καὶ πάντας κοινωνεῖν πάντων, καὶ μὴ πάντας πάντων, ἀλλὰ τινὰς τινῶν. ταῦτα γὰρ καὶ ποιεῖ τὰς πολιτείας ἑτέρας. ἐν μὲν γὰρ ταῖς δημοκρατίαις, μετέχουσι πάντες πάντων· ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις, τοὐναντίον. ἐπεὶ δὲ τυγχάνομεν σκοποῦντες περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας· αὕτη δ' ἐστὶ καθ' ἣν ἡ πόλις ἂν εἴη μάλιστ' εὐδαίμων· τὴν δὲ εὐδαιμονίαν ὅτι χωρὶς ἀρετῆς ἀδύνατον ὑπάρχειν, εἴρηται πρότερον· φανερὸν ὡς ἐν τῇ κάλλιστα πολιτευομένῃ πόλει, καὶ τῇ κεκτημένῃ δικαίους ἄνδρας ἁπλῶς, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, οὔτε βάναυσον βίον, οὔτ' ἀγοραῖον δεῖ

ζῆν

ζῆν τοὺς πολίτας· ἀγεννὴς γὰρ ὁ τοιοῦτος βίος, καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναντίος. οὐδὲ δὴ γεωργοὺς εἶναι· δεῖ γὰρ σχολῆς καὶ πρὸς τὴν γένεσιν τῆς ἀρετῆς, καὶ πρὸς τὰς πράξεις τὰς πολιτικάς.

42 ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πολεμικὸν, καὶ τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν συμφερόντων, καὶ κρῖνον περὶ τῶν δικαίων ἐνυπάρχει, καὶ μέρη φαίνεται τῆς πόλεως μάλιστα ὄντα, πότερον ἕτερα καὶ ταῦτα θετέον ἢ τοῖς αὐτοῖς ἀποδοτέον ἄμφω; φανερὸν δὲ καὶ τοῦτο· διότι τρόπον μέν τινα τοῖς αὐτοῖς, τρόπον δέ τινα καὶ ἑτέροις. ᾗ μὲν γὰρ ἑτέρας ἀκμῆς ἑκάτερον τῶν ἔργων, καὶ τὸ μὲν δεῖται φρονήσεως, τὸ δὲ δυνάμεως, ἑτέροις· ᾗ δὲ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ τοὺς δυναμένους βιάζεσθαι καὶ κωλύειν, τούτους ὑπομένειν ἀρχομένους ἀεὶ, ταύτῃ δὲ τοὺς αὐτούς· οἱ γὰρ τῶν ὅπλων κύριοι, καὶ μένειν καὶ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν. λείπεται τοίνυν τοῖς αὐτοῖς μὲν ἀμφοτέροις ἀποδιδόναι τὴν πολιτείαν ταύτην. μὴ ἅμα δὲ ἀλλ᾽ ὥσπερ πέφυκεν, ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυ-

ſecuturos. Ignobilis enim eſt hæc vita & virtuti contraria nec agricolæ ciues hic eſſe poterunt, quieto enim & libero otio opus eſt ad comparandum virtutem & ad ciuiles actiones exercendum.

42 Quoniam vero etiam milites & de rebus vtilibus deliberatores ac de iuſtis iudices in ciuitate verſantur, & imprimis partes ciuitatis eſſe videantur: An hæc diuidenda & diſtinguẽda, an potius iiſdem ambo attribuẽdæ? Quæſtio ſane hæc aperta & facilis eſt. Modo nẽpe quod iiſdem, quodam autem non iiſdem ſunt attribuenda. Quatenus enim vtrumque munus alterius ætatis eſt, alterumque animi prudentia, alterum corporis viribus indiget, hactenus diuerſis attribuẽda ſunt. Quatenus vero fieri nõ poteſt, vt qui cogere & prohibere poſſint, perpetuo pareant. eatenus iiſdem ſunt committenda. Armorum enim principes & conſeruandæ & commutandæ reipub. ſunt etiam principes. Reliquũm igitur eſt vt iiſdem vtriſque rebuſpub. committatur, non eodem tamen tempore, ſed vt rerum temporumque natura poſtulabit. Robur autem

Plato videtur contra 2. & 3. de rep. vnã vni autem tribuere. At reuera tamen in cuſtodib. hoc ſentit, quibus omnes virtutes tribuit, præcipue in 6. & 7. de rep. & per omnes honorum gradus deducit

42 Idem poteſt eſſe miles & magiſtratus & ſacerdos (vt mox dicetur,) ſed in iuuentute miles, in virili ætate magiſtratus. In ſenectute ſacerdos attribuit Ariſtoteles militib. & magiſtratibus opes: de ſacerdotibus idẽ intelligendũ. Res ex diuiſione agrorum p ſtea magis intelligetur.

est florentis ætatis: prudentia senectutis. Itaque sic vtrisque distribui, & vtile est, & æquum videtur, & fit ea distributio ꝓ dignitate. Verumenimuero facultates & opes his adesse necesse est, cũ in ciuibus, in quo numero sunt, abundantia fortunarũ requiratur. At sordidi & illiberales opifices habẽdi non sunt, nec eorũ genus vllum qui virtutem sibi comparare non possunt. Idq; ex primis huius institutionis elemẽtis intelligi potest. Nam fœlix & beata vita cum virtute, necessario coniuncta est. Fœlix autem & beata ciuitas nõ ex vna sua parte aliqua, sed ex omnibus partibus & ciuibus æstimanda est. Constat vero etiam locupletes ciues esse, siquidem agricolas necesse est seruos esse aut periæcos.

43 Sacerdotium non e[st] agricolis, opificib. mercatoribus mandandum, sed ciuibus senibus & emeritis.

43 Reliquum est ex propositis genus sacerdotum quorum etiam descriptio & institutio manifesta est. Nec enim agricola nec sordidus opifex ad Sacerdotium cooptandus est: deos enim decet à ciuibus coli & honorari. Quoniam autem ciuile genus duas in partes diuisum est, id est milites & disceptatores, quos belli pacisque laboribus perfunctos, requiescere tandem conue-

ἐν πρεσβυτέροις ἐστίν. οὐκοῦν οὕτως ἀμφοῖν νενεμῆσθαι συμφέρει καὶ δίκαιον εἶναι· ἔχει γὰρ αὕτη ἡ διαίρεσις τὸ κατ' ἀξίαν. ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς κτήσεις δεῖ εἶναι περὶ τούτους. ἀναγκαῖον γὰρ εὐπορίαν ὑπάρχειν τοῖς πολίταις. πολῖται δὲ οὗτοι. τὸ γὰρ βάναυσον οὐ μετέχει τῆς πόλεως, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν γένος, ὃ μὴ τῆς ἀρετῆς δημιουργόν ἐστι. τοῦτο δὲ δῆλον ἐκ τῆς ὑποθέσεως. τὸ μὲν γὰρ εὐδαιμονεῖν, ἀναγκαῖον ὑπάρχειν μετὰ τῆς ἀρετῆς. εὐδαίμονα δὲ πόλιν οὐκ εἰς μέρος τι βλέψαντας δεῖ λέγειν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς πάντας τοὺς πολίτας. φανερὸν δὲ, καὶ ὅτι δεῖ τὰς κτήσεις εἶναι τούτων, εἴπερ ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς γεωργοὺς, δούλους, ἢ βαρβάρους, ἢ περιοίκους.

43 λοιπὸν δὲ ἐκ τῶν καταριθμηθέντων τὸ τῶν ἱερέων γένος. φανερὰ δὲ καὶ ἡ τούτων τάξις. οὔτε γὰρ γεωργὸν, οὔτε βάναυσον ἱερέα καταστατέον· ὑπὸ γὰρ τῶν πολιτῶν πρέπει τιμᾶσθαι τοὺς θεούς. ἐπεὶ δὲ διῄρηται τὸ πολιτικὸν εἰς δύο μέρη, τουτέστι τό τε ὁπλιτικὸν καὶ τὸ βουλευτικόν. πρέ-

πει δὲ

πρέπει δὲ τήν τε θεραπείαν ἀποδιδόναι τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ἔχειν περὶ αὐτοὺς τοὺς διὰ τὸν χρόνον ἀπειρηκότας, τούτους ἂν εἴη ταῖς ἱερωσύναις ἀποδοτέον. ὧν μὲν τοίνυν ἄνευ πόλις οὐ συνίσταται, καὶ ὅσα μέρη πόλεως, εἴρηται. γεωργοὶ μὲν γὰρ, καὶ τεχνῖται, καὶ πᾶν τὸ θητικὸν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ταῖς πόλεσι· μέρη δὲ τῆς πόλεως, τό τε ὁπλιτικὸν, καὶ βουλευτικόν.

44 καὶ κεχώρισται δὴ τούτων ἕκαστον, τὸ μὲν ἀεί, τὸ δὲ κατὰ μέρος.

niat, certe cum diis immortalibus cultus exhibendus, eorumque ministris vacatio concedenda sit sacerdotia senibus iis emeritis erũt attribuenda. De numero igitur eorum sine quibus ciuitas esse non potest, & de ciuitatis partibus dictum est. Aratores enim & opifices & totum illud theticum mercenariorum genus, in ciuitatibus esse debet. At partes ciuitatis sunt milites & ciuiliũ caussarum disceptatores.

44 Atque horum munerum vnumquodq; discrimine tum perpetuo, tum vicissitudine temporis commutato diuisum & separatum est.

44 Agricolæ, opifices, mercatores semper à ciuibus distinguntur, at miles, magistratus, sacerdos, temporis & ætatis discrimine diuiduntur.

ΚΕΦ. ι.

Ἔοικε 45 δ' οὐ νῦν, οὐδὲ νεωστὶ τοῦτ' εἶναι γνώριμον τοῖς περὶ πολιτείας φιλοσοφοῦσιν ὅτι δεῖ διῃρῆσθαι χωρὶς κατὰ γένη τὴν πόλιν, καὶ τό τε μάχιμον ἕτερον εἶναι, καὶ τὸ γεωργοῦν. ἐν Αἰγύπτῳ τε γὰρ ἔχει τὸν τρόπον τοῦτον ἔτι καὶ νῦν· τά τε περὶ τὴν Κρήτην. τὰ μὲν οὖν περὶ Αἴγυπτον,

CAP. X.

VIDETVR 45 autem nec his temporib. nec proximis superiorib. notum & cognitum fuisse de rep. philosophantibus ciuitatẽ certis ciuium generibus diuidendam & distinguendam esse & militum genus ab agricolarum genere separandum. Nam adhuc etiam nunc in Ægypto & in Creta hunc in modum se res habet. In Ægypto quidem

In ciuitatis partibus.

45 Demonstratur Aegyptiorum & Cretensiũ & Italorum exemplo quam vetusta sit ciuium per genera distinctio. Itali enim sodalitates in Italia: Sesostris in Aegypto ciuium per genera diuisiones primus instituerat.

Sesostris, vt aiunt, in Creta Minois legibus ita constituta. Sodalitatum etiam videtur esse vetus institutio. Nã in Creta iam tum regnante Minoe, In Italia autem multis ante temporibus constististitutæ sunt. Narrant enim periti regionis illius incolæ Italum quendam regẽ Oenotriæ fuisse, à quo nomine permutatio, Italos pro Oenotriis appellatos esse, eamque Europæ oram (quanta intra Scylleticum & Lameticum sinũ [46] dimidiati fere diei itinere pateat,) Italiam esse nuncupatam. Hunc autem Italum ferũt Oenotrios (qui tum greges & armenta pascebant) ad agriculturam traduxisse, eisque cum leges alias posuisse, tum sodalitates instituisse. Itaque adhuc etiam nunc ex eius posteris, nonnulli ipsius & sodalitiis & institutis vtuntur. Incolebant autem Tyrrheni maris oram Opici, & antea & hoc tẽpore Ausonii cognominati Iapygiam autẽ & Ionium (quæ Syrtis dicebatur) Chaones occupabant, qui etiam ipsi genere erant Oenotrii

46 Hic videtur esse Sinus cui⁹ Plinius lib. 3. c. 10. meminit.

Σεσώστριος, ὥς φασιν, οὕτω νομοθετήσαντος· Μίνω δὲ τὰ περὶ Κρήτην. ἀρχαία δ' ἔοικεν εἶναι καὶ τῶν συσιτίων ἡ τάξις· τὰ μὲν περὶ Κρήτην, γενόμενα περὶ τὴν Μίνω βασιλείαν· τὰ δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν, πολλῷ παλαιότερα τούτων. φασὶ γὰρ οἱ λόγιοι τῶν ἐκεῖ κατοικούντων, Ἰταλόν τινα γενέσθαι βασιλέα τῆς Οἰνωτρείας· ἀφ' οὗ τό τε ὄνομα μεταβαλόντας, Ἰταλοὺς ἀντ' Οἰνωτρῶν κληθῆναι· καὶ τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς Εὐρώπης, Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν, ὅση τετύχηκεν ἐντὸς οὖσα [46] τοῦ κόλπου τοῦ Σκυλλητικοῦ, καὶ τοῦ Λαμητικοῦ· ἀπέχει γὰρ ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων ὁδὸν ἡμισείας ἡμέρας. τοῦτον δὴ λέγουσι τὸν Ἰταλὸν, νομάδας τοὺς Οἰνωτροὺς ὄντας, ποιῆσαι γεωργούς· καὶ νόμους ἄλλους τε αὐτοῖς θέσθαι, καὶ τὰ συσσίτια καταστῆσαι πρῶτον. διὸ καὶ νῦν ἔτι τῶν ἀπ' ἐκείνου τινὲς χρῶνται τοῖς συσιτίοις, καὶ τῶν νόμων ἐνίοις. ᾤκουν δὲ τὸ μὲν πρὸς τὴν Τυρρηνίαν Ὀπικοὶ, καὶ πρότερον καὶ νῦν καλούμενοι τὴν ἐπωνυμίαν Αὔσονες. τὸ δὲ πρὸς τὴν Ἰαπυγίαν καὶ τὸ Ἰόνιον Χῶνες, τὴν καλουμένην Σύρτιν. ἦσαν δὲ καὶ οἱ Χῶνες Οἰνωτροὶ

νωτροὶ τὸ γένος. ἡ μὲν οὖν τῶν συσσιτίων τάξις ἐντεῦθεν γέγονε πρῶτον· ὁ δὲ χωρισμὸς ὁ κατὰ γένος, τοῦ πολιτικοῦ πλήθους, ἐξ Αἰγύπτου· πολὺ γὰρ ὑπερτείνει τοῖς χρόνοις τὴν Μίνω βασιλείαν ἡ Σεσώστριος. σχεδὸν μὲν οὖν καὶ τὰ ἄλλα δεῖ νομίζειν εὑρῆσθαι πολλάκις ἐν τῷ πολλῷ χρόνῳ, μᾶλλον δὲ ἀπειράκις. τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα τὴν χρείαν διδάσκειν εἰκὸς αὐτήν· τὰ δὲ εἰς εὐσχημοσύνην καὶ περιουσίαν, ὑπαρχόντων ἤδη τούτων, εὔλογον λαμβάνειν τὴν αὔξησιν. ὥστε καὶ τὰ περὶ τὰς πολιτείας οἴεσθαι δεῖ τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον. ὅτι δὲ πάντα ἀρχαῖα, σημεῖον τὰ περὶ Αἴγυπτόν ἐστιν.

47 οὗτοι γὰρ ἀρχαιότατοι μὲν δοκοῦσιν εἶναι, νόμων δὲ τετυχήκασι καὶ τάξεως πολιτικῆς. διὸ δεῖ τοῖς μὲν εἰρημένοις ἱκανῶς χρῆσθαι· τὰ δὲ παραλελειμμένα πειρᾶσθαι ζητεῖν. ὅτι μὲν οὖν δεῖ τὴν χώραν εἶναι τῶν ὅπλα κεκτημένων, καὶ τῶν τῆς πολιτείας μετεχόντων, εἴρηται πρότερον· καὶ διότι τοὺς γεωργοῦντας αὐτῶν ἑτέρους εἶναι δεῖ· καὶ πόσην τινὰ

notrii. Sodalitatum igitur institutio hinc originẽ primum habuit. At ciuilis multitudinis generatim partiẽdæ ratio ex Ægypto profecta est. Sesostris enim regnũ Minois regno multo superius & antiquius est. Quamobrẽ & cętera fere alia iudicãdũ est, multis ante vel potius infinitis temporibus reperta atque inuenta fuisse. Nam, sicuti credi par est, ad vitam necessaria, vsus ipse primum docuit; quibus fundatis & constitutis consentaneum est ad dignitatem & splendorem accessiones multas factas esse. Itaque etiam resp. iisdem progressionibus & incrementis vsas esse credẽdum est. Quod igitur hæc peruetusta sint ex Ægyptiorum monumentis intelligi potest.

47 Hi namque sunt hominum antiquissimi, qui legibus & institutis informati sint. Veterum igitur cõmodis & vtilibus inuentis vtendum est: quod autem ab illis omissum est id omni studio quærendum & inuestigandum. Agrum vero & militibus & ciuibus attribuẽdum esse, & quãobrẽ deceat agricolas

47 Sic Sacerdos Aegyptius in Timæo Platonis narrat Soloni plurimorũ tẽporũ monimenta apud Aegyptios seruari.

colas ab his separatos esse, & quantus qualisque ager ipse esse debeat, dictum est antea.

48 Iam vero quoniam facultates non propria possessione, (vt quibusdam visum est) sed amabili & benigno vsu communes fieri, neque ciuium quenquam necessariis alimentis indigere volumus, de agri diuisione, qui & quales aratores esse debeāt, deinceps est explicādum. Ac sodalitates quidem in bene constitutis ciuitatibus inesse, omnibus commodū videtur. Nobis autem quamobrem idem videatur, dicetur postea. Ad sodalitates autem necesse est omnes ciues admitti, nec facile tamē tenues & egentes ex priuatis opibus & tributum pensitare & reliquis rei domesticæ necessitatibus occurrere poterunt. Sunt vero etiā sacrorum sumptus cōmunes vniuersæ ciuitatis. Quapropter ager necessario duas in partes diuidetur alterā publicam, alteram priuatam, & earum vtraque rursus bifariam tribuetur, vt agri quidē publici pars in deorū sacrificia, pars in sodalitatū sumptus impēdatur: priuati autem pars in extremis regionis finibus, pars vrbi finiti-

48 Reuocatur quæstio de materia regionis, q̄ non possessione sed vsu liberali communis esse debet, eaq; partim publica ad sodalitates & sacra, partim priuata ad reliquas necessitates sed priuata partim vrbi, partim hosti vicina, vt cōmunis sit omnibus & belli & pacis ratio Plato 658 Hæc partitio est in legibus Platonis, sed præcipue 5. lib.

χρὴ, καὶ ποίαν εἶναι τὴν χώραν. περὶ δὲ τῆς διανομῆς, καὶ τῶν γεωργούντων, τίνας καὶ ποίους εἶναι χρὴ, λεκτέον πρῶτον. 48 ἐπειδὲ οὔτε κοινήν φαμεν εἶναι δεῖν τὴν κτῆσιν, ὥσπερ τινὲς εἰρήκασιν, ἀλλὰ τῇ χρήσει φιλικῶς γινομένην κοινήν. οὔτ᾽ ἀπορεῖν οὐθένα τῶν πολιτῶν τροφῆς. περὶ συσσιτίων τε συνδοκεῖ πᾶσι χρήσιμον εἶναι ταῖς εὖ κατεσκευασμέναις πόλεσιν ὑπάρχειν. δι᾽ ἣν δ᾽ αἰτίαν συνδοκεῖ καὶ ἡμῖν, ὕστερον ἐροῦμεν. δεῖ δὲ τούτων κοινωνεῖν πάντας τοὺς πολίτας. οὐ ῥᾴδιον δὲ τοὺς ἀπόρους ἀπὸ τῶν ἰδίων τε εἰσφέρειν τὸ συντεταγμένον, καὶ διοικεῖν τὴν ἄλλην οἰκίαν. ἔτι δὲ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς δαπανήματα κοινὰ πάσης τῆς πόλεώς ἐστιν. ἀναγκαῖον τοίνυν εἰς δύο μέρη διῃρῆσθαι τὴν χώραν· καὶ τὴν μὲν εἶναι κοινὴν, τὴν δὲ τῶν ἰδιωτῶν· καὶ τούτων ἑκατέραν διῃρῆσθαι δίχα πάλιν. τῆς μὲν κοινῆς, τὸ μὲν ἕτερον μέρος, εἰς τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς λειτουργίας· τὸ δὲ ἕτερον, εἰς τὴν τῶν συσσιτίων δαπάνην. τῆς δὲ τῶν ἰδιωτῶν τὸ ἕτερον μέρος, τὸ πρὸς τὰς ἐσχατιάς· ἕτερον δὲ, τὸ πρὸς τὴν πό-

τὴν πόλιν· ἵνα δύο κλήρων ἑκάστῳ νεμηθέντων, ἀμφοτέρων τῶν τόπων πάντες μετέχωσι. τό τε γὰρ ἴσον οὕτως ἔχει, καὶ τὸ δίκαιον, καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας πολέμους, ὁμονοητικώτερον. ὅπου γὰρ μὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οἱ μὲν ὀλιγωροῦσι τὴν πρὸς τοὺς ὁμόρους ἔχθραν, οἱ δὲ λίαν φροντίζουσι, καὶ παρὰ τὸ καλόν. διὸ παρ' ἐνίοις νόμος ἐστὶ τοὺς γειτνιῶντας τοῖς ὁμόροις, μὴ συμμετέχειν βουλῆς τῶν πρὸς αὐτοὺς πολέμων· ὡς διὰ τὸ ἴδιον οὐκ ἂν δυναμένους βουλεύσασθαι καλῶς. τὴν μὲν οὖν χώραν ἀνάγκη διῃρῆσθαι τὸν τρόπον τοῦτον, διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας·

49 τοὺς δὲ γεωργήσοντας μάλιστα μὲν εἰ δεῖ κατ' εὐχὴν δούλους εἶναι, μήτε ὁμοφύλων πάντων, μήτε θυμοειδῶν. οὕτω γὰρ ἂν πρός τε τὴν ἐργασίαν εἶεν χρήσιμοι, καὶ πρὸς τὸ μηδὲν νεωτερίζειν ἀσφαλεῖς. δεύτερον δὲ βαρβάρους περιοίκους παραπλησίους τοῖς εἰρημένοις τὴν φύσιν.

ma definiatur, vt duabus vnicuique fundis attributis, vtrumque locũ ciues omnes inter se participent. Sic enim æqualitas seruabitur & æquitas, & belli aduersus finitimos gerendi magis consentiens & concors omniũ volũtas. Quæ sicubi negligantur, hic alii finitimorũ bella contemnunt, alii cupidius & indecẽtius persequũtur. Qua de caussa lex est apud quodã populos, ne qui extremũ, & finitimis populis propinquũ agrum accolunt, in cõsilium de bellis aduersus finitimos gerendis, adhibeantur, tanquam priuatis affectib. impediti, vtiliter & commode consulere non possint, ob eas itaque caussas ager diuidendus & distribuẽdus erit.

49 De iis vero qui agrum sunt araturi, id imprimis prouidendũ est & precauendum (si modo quales eos optam⁹, tales esse volumus) vt serui sint neq; omnes vnius gentis, neq; temerarii & turbulenti: sic enim fiet vt & ad opus faciendum sint accõmodati & à rebus nouandis magis remoti & alieni. Secundo autem loco considerandum erit, vt agricultores hi sint barbari superiorib. illis natura similes.

49 Dictum est n. 42. agricolas seruos esse debere: qualitas eorum nunc exponitur, vt sint diuersæ gentis, vt abiecti, vt barbari, vt in agro publico publici, in priuato priuati, hæc in legibus Platonis sexto præcipue. Plato 669.

Atque ex iis qui sunt priuati necesse est eos & in priuatis agris occupari & priuatorum dominorum proprios haberi: qui vero sunt cõmunes & publici in agro publico & communi. Quemadmodum autem seruis vtendum sit, & quamobrem sit vtilius omnibus seruis libertatis præmium pręponi, postea dicemus.

Cap. 5. Oeconomicorum.

τούτων δὲ, τοὺς μὲν ἰδίους ἐν τοῖς ἰδίοις εἶναι τῶν κεκτημένων τὰς οὐσίας· τοὺς δὲ, ἐπὶ τῇ κοινῇ γῇ, κοινούς. τίνα δὲ δεῖ τρόπον χρῆσθαι δούλοις, καὶ διότι βέλτιον πᾶσι τοῖς δούλοις ἆθλον προκεῖσθαι τὴν ἐλευθερίαν, ὕστερον ἐροῦμεν.

CAP. XI.

50 De regione generaliter adhuc præceptum est, ac vrbe regionis ipsius capite speciatim nunc dicitur. In cuius situ spectãda sunt quatuor venti Orientales, venti Aquilonares, ciuiles & bellicæ commoditates, aquæ salubres & copiosæ: quæ omnia fere ad beatitudinẽ spectant.

QVEMADMODVM 50 quidem vrbs in terram & mare atq; in regionem totam quantum quidem fieri possit, communiter spectare, patereque debeat, dictum est antea, vt autẽ positionem sibi congruentem nanciscatur, spectanda nobis quatuor atque optanda sunt. Primum quidem (quia valde necessaria sit) salubritas. Vrbes enim ad Orientem & ad Orientis ventos cõuersæ reliquis sunt salubriores. Deinde vero quæ sunt ad Aquilonem sitæ quippe quæ hyemis frigora plenius & copiosius admittãt. E reliquis autem secundum vt ad ciuiles & bellicas actiones ciuitas commode mutata sit, ad res quidem bellicas necesse est

ΚΕΦ. ια.

Τὴν 50 δὲ πόλιν, ὅτι μὲν δεῖ κοινὴν εἶναι τῆς ἠπείρου τε καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς χώρας ἁπάσης ὁμοίως, ἐκ τῶν ἐνδεχομένων εἴρηται πρότερον. αὐτῆς δὲ πρὸς αὐτὴν εἶναι τὴν θέσιν εὔχεσθαι δεῖ κατατυγχάνειν, πρὸς τέτταρα βλέποντας. πρῶτον μὲν, ὡς ἀναγκαῖον, πρὸς ὑγίειαν αἵ τε γὰρ πρὸς ἕω τὴν ἔγκλισιν ἔχουσαι, καὶ πρὸς τὰ πνεύματα τὰ πνέοντα ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, ὑγιεινότεραι. δεύτερον δὲ, κατὰ βορέαν· εὐχείμεροι γὰρ αὗται μᾶλλον. τῶν δὲ λοιπῶν πρός τε τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ πολεμικὰς, καλῶς ἔχειν. πρὸς μὲν οὖν τὰς πολεμικὰς,

αὐτοῖς

αὐτοῖς μὲν εὐέξοδον εἶναι χρή· τοῖς δ' ἐναντίοις δυσπρόσοδον, καὶ δυσπερίληπτον. ὑδάτων τε καὶ ναμάτων, μάλιστα μὲν ὑπάρχειν πλῆθος οἰκεῖον· εἰ δὲ μή, τοῦτό γ' εὕρηται διὰ τοῦ κατασκευάζειν ὑποδοχὰς ὀμβρίοις ὕδασιν ἀφθόνους καὶ μεγάλας· ὥστε μηδέποτε ὑπολείπειν εἰργομένους τῆς χώρας διὰ πόλεμον. ἐπεὶ δὲ δεῖ περὶ ὑγιείας φροντίζειν τῶν ἐνοικούντων· τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν τῷ κεῖσθαι τὸν τόπον, ἔν τε τοιούτῳ, καὶ πρὸς τοιοῦτον καλῶς· δεύτερον δὲ, ὕδασιν ὑγιεινοῖς χρῆσθαι· καὶ τούτου τὴν ἐπιμέλειαν ἔχειν μὴ παρέργως. οἷς γὰρ πλείστοις χρώμεθα πρὸς τὸ σῶμα καὶ πλειστάκις, ταῦτα πλεῖστον συμβάλλεται πρὸς τὴν ὑγίειαν. ἡ δὲ τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ πνεύματος δύναμις, τοιαύτην ἔχει τὴν φύσιν. διόπερ ἐν ταῖς εὖ φρονούσαις δεῖ διωρίσθαι πόλεσιν, ἐὰν μὴ πάνθ' ὅμοια, μήτ' ἀφθονία τούτων ἢ ναμάτων, χωρὶς τά τε εἰς τροφὴν ὕδατα, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἄλλην χρείαν.

51 περὶ δὲ τόπων τῶν ἐρυμνῶν, οὐ πάσαις ὁμοίως ἔχει

vrbem esse ciuibus ipsis egressione facilem, hostibus aggressiõe & oppugnatione difficilem. Atque imprimis aquarum fontiumque naturalis, perennisque copia suppetere debet, quę si desit, abundantia tamen adfuerit, si magnæ & aquis abundantes cisternæ cõparentur, vt quãuis hostibus ex agris ciues in vrbem se recipere cogantur, nunquam aquis destituãtur. Cum autem incolarum valetudini ꝓuidendum & prospiciendum sit, eaque ex loci positione, cælique natura & qualitate primum: deinde ex aquarum salubrium vsu pendeat, id quoque diligenter curãdum & animaduertendum est. Quib. enim rebus ad vsum corporis multũ ac sæpe vtimur hæ conferũt ad valetudinem tuendã plurimum, cuiusmodi est aquarum ventorumque vis ac natura. Itaque prudentes & sapientes ciuitates, si non eadem sit aquarum omnium natura, nec fontium abundantia, præscribunt ac definiunt quibus ad alimentum & victum quibus ad alias commoditates sit vtendum.

Plato 5. legũ de situ vrbis, sexto de propugnaculis, Plinius fontibus.

51 Quod attinet autem ad locorum munitiones & pro-

51 Oppidũ pro diuersis rebusp. varijs propugnaculis munitum esse debet.

pugnacula, non eadem est in omnibus rebusp. ratio: velut arx Oligarchiam magis & monarchiam attingit: planities & ęquabilitas Democratiam: neutrum Aristocratiã: sed multa potius castella & propugnacula.

52 Aediũ priuatorũ forma recens paci, vetus bello aptior. Itaq; vtraque species miscẽda est.

52 Ædiũ vero priuatarum forma concinnior & gratior & ad alias plerasque vtilitates aptior: si aditus faciles habeat & recentiorem Hippodamiumque modum sequatur. Contra vero ad bellicas opportunitates vtilior, si ad veteris architecturę speciem componatur. Peregrinis enim & exteris exitus difficiles, hostibus inuadere cupientibus recessus abditos & inextricabiles latebras præbebit. Vtraque igitur vtilitas est retinenda, & id quidẽ fieri potest, si quis ædes dirigat eo modo, quo solent agricolæ, quos vocant vitium ordines & tramites, vt non tota vrbe, sed certis partibus ac locis peruiæ transitiones instituantur. Sic enim vrbs non solum tutior & instructior, sed ornatior & splendidior erit.

53 Plato 6. de legib. muros vrbibus adimit. Hæc opinio reprehenditur quinq; argumentis, quia sine muris ciuitates quæ erant sunt improbatæ, & multis sunt muris obtectæ & similes domui parietes non habẽti, &

53 Muros autẽ quod adimunt quidam his vrbibus, quæ ciues strenuos & virtute præditos habeãt, antiqua valde veteraq; repetunt, cernuntque vrbes reipsa improbari, quæ

τὸ συμφέρον ταῖς πολιτείαις· οἷον, ἀκρόπολις, ὀλιγαρχικὸν καὶ μοναρχικόν· δημοκρατικὸν δὲ, ὁμαλότης· ἀριστοκρατικὸν δὲ, οὐδέτερον· ἀλλὰ μᾶλλον ἰσχυροὶ τόποι πλείους.

52 ἡ δὲ τῶν ἰδίων οἰκήσεων διάθεσις, ἡδίων μὲν νομίζεται καὶ χρησιμωτέρα πρὸς τὰς ἄλλας πράξεις, ἂν εὔτομος ᾖ, καὶ κατὰ τὸν νεώτερον καὶ τὸν Ἱπποδάμειον τρόπον· πρὸς δὲ τὰς πολεμικὰς ἀσφαλείας, τοὐναντίον, ὡς εἶχον κατὰ τὸν ἀρχαῖον χρόνον. δυσέξοδος γὰρ ἐκείνη τοῖς ξενικοῖς, καὶ δυσεξερεύνητος τοῖς ἐπιτιθεμένοις. διὸ δεῖ τούτων ἀμφοτέρων μετέχειν. ἐνδέχεται γὰρ, ἄν τις οὕτω κατασκευάζῃ, καθάπερ ἐν τοῖς γεωργοῖς, ἃς καλοῦσί τινες τῶν ἀμπέλων συστάδας. καὶ τὴν μὲν ὅλην μὴ ποιεῖν πόλιν εὔτομον, κατὰ μέρη δὲ καὶ τόπους. οὕτω γὰρ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ κόσμον ἕξει καλῶς.

53 περὶ δὲ τειχῶν, οἱ μὴ φάσκοντες δεῖν ἔχειν τὰς τῆς ἀρετῆς ἀντιποιουμένας πόλεις, λίαν ἀρχαίως ὑπολαμβάνουσι, καὶ ταῦθ' ὁρῶντες ἐ-

λεγχομένας ἔργῳ τὰς ἐκείνως καλλωπισαμένας. ἔστι δὲ, πρὸς μὲν τοὺς ὁμοίους, καὶ μὴ πολὺ τῷ πλήθει διαφέροντας, οὐ καλὸν τὸ πειρᾶσθαι σώζεσθαι διὰ τῆς τῶν τειχῶν ἐρυμνότητος. ἐπεὶ δὲ καὶ συμβαίνει καὶ ἐνδέχεται πλείω τὴν ὑπεροχὴν γίγνεσθαι τῶν ἐπιόντων, ἢ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς ἐν τοῖς ὀλίγοις ἀρετῆς, εἰ δεῖ σώζεσθαι καὶ μὴ πάσχειν κακῶς μηδὲ ὑβρίζεσθαι, τὴν ἀσφαλεστάτην ἐρυμνότητα τῶν τειχῶν οἰητέον εἶναι πολεμικωτάτην· ἄλλως τε καὶ νῦν εὑρημένων τῶν περὶ τὰ βέλη καὶ τὰς μηχανὰς εἰς ἀκρίβειαν πρὸς τὰς πολιορκίας. ὅμοιον γὰρ τὸ τείχη μὴ περιβάλλειν ταῖς πόλεσιν ἀξιοῦν, καὶ τὸ τὴν χώραν εὐέμβολον ζητεῖν, καὶ περιαιρεῖν τοὺς ὀρεινοὺς τόπους· ὁμοίως δὲ καὶ ταῖς οἰκήσεσι ταῖς ἰδίαις μὴ περιβάλλειν τοίχους, ὡς ἀνάνδρων ἐσομένων τῶν κατοικούντων. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦτό γε δεῖ λανθάνειν, ὅτι τοῖς μὲν περιβεβλημένοις τείχη περὶ τὴν πόλιν, ἔξεστιν ἀμφοτέρως χρῆσθαι ταῖς πόλεσιν, καὶ ὡς ἐχούσαις τείχη καὶ ὡς μὴ ἐχούσαις· ταῖς δὲ μὴ κεκτημέναις,

ri, quæ exeo gloriã affectarunt: tametsi enim aduersus pares neq; multitudine valde superiores minime decorum est murorum septis & vallis, salutẽ suam tueri velle. Attamen cum vsu veniat & fieri certe possit, vt vis hostium virtutem ciuium præsertim paucorũ superet, certe si salutem tueri, nec iniurias & contumelias pati deceat, murorum propugnacula & tutissima & bello aptissima putanda sunt, hoc præsertim tempore telis & machinis ad obsidiones & oppugnationes vrbium tam mirabili industria repertis. Enimuero vrbes mœnibus nolle communire, simile est atque regionem oppugnatione facilem quęrere, & mõtosos locos tollere & priuatas domos parietibus non obducere, quasi vero molliores intra muros & ignauiores sint futuri. Sed certe illud ignorandum non est, liberum esse iis, qui muris vrbes circumdederunt, vtroq; modo suis oppidis vti & tanquam muros habentibus, & tanquam muros nõ habentibus. Quibus autem in oppidis

quæ muros habent, muris suis & vti & nõ vti possunt. Itaque sicut hostis multas oppugnationes sic ciuis varias propugnationes habere debet.

pidis nunc nulli ſunt, opportunitas ea non ſuppetit: quę ſi ita ſe habeant, non ſolum oppida mœnibus cingenda ſunt, ſed eſt etiã prouidẽdum vt ea res vrbi & ad ornamẽtum & ad bellicos vſus cum cæteros omnes alios: tũ recens inuentos & repertos apta ſit & congrua. Vt enim ab oppugnantib. omnia ſtudioſe & ſollicite procurantur, quibus ſuperiores euadant: ita propugnantib. præſidia nõ ſolum propoſita debent eſſe, quæ iam reperta ſunt, ſed noua cõminiſcenda & fabricanda. Neque enim ſane paratos, & inſtructos temere hoſtes aggrediuntur aut oppugant.

54 Triclinia triplicium ſodalitatum diſtincta: militum ad muros, ſacerdotum ad templa, magiſtratuũ ad forum rerũ venalium. Locus templi & fori duplicis, liberi & rerum venalium & gymnaſiorũ notatur. Plato 6. de legib. idẽ 695 [illegible] & 8. legum de templis & palatiis cuſtodiam, magiſtratuum, iudicum de gymnaſiis Theatris, ſcholis.

CAP. XII.

CVM [54] vero ciuiũ multitudinem ſodalitatib. diſtribui & muros propugnaculis & turribus diſtingui, certe locorum & opportuno interuallo deceat, res ipſa profecto clare admonet ſodalitatũ triclinia quædam in ipſis propugnaculis ædificanda & extruenda eſſe, & hæc quidem iſto modo extruenda quiſpiam fortaſſe exiſtimabit. Sacris autem

που, οὐχ ὅτι τείχη μόνον περιβλητέον, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπιμελητέον, ὅπως καὶ πρὸς κόσμον ἔχῃ τῇ πόλει πρεπόντως, καὶ πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας, τάς τ' ἄλλας, καὶ τὰς νῦν ἐπεξευρημένας. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἐπιτιθεμένοις ἐπιμελές ἐστι δι' ὧν τρόπων πλεονεκτήσουσιν, οὕτω τὰ μὲν εὕρηται, τὰ δὲ δεῖ ζητεῖν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ τοὺς φυλαττομένους. ἀρχὴν γὰρ οὐδ' ἐπιχειροῦσιν ἐπιτίθεσθαι τοῖς εὖ παρεσκευασμένοις.

ΚΕΦ. ιβ.

Ἐπεὶ [54] δὲ δεῖ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πολιτῶν ἐν συσσιτίοις κατανενεμῆσθαι, τὰ δὲ τείχη διειλῆφθαι φυλακτηρίοις καὶ πύργοις κατὰ τόπους ἐπικαίρους, δῆλον ὡς αὐτὰ προσκαλεῖται παρασκευάζειν ἔνια τῶν συσσιτίων ἐν τούτοις τοῖς φυλακτηρίοις. καὶ ταῦτα μὲν δὴ τοῦτον ἄν τις διακοσμήσειε τὸν τρόπον. τὰς δὲ τοῖς

θείοις

θείοις ἀποδεδομένας οἰκήσεις, καὶ τὰ κυριώτατα τῶν ἀρχείων συσσίτια, ἁρμόττει τόπον ἐπιτήδειόν τε ἔχειν, καὶ τὸν αὐτόν· ὅσα μὴ τῶν ἱερῶν ὁ νόμος ἀφορίζει χωρὶς, ἤ τι μαντεῖον ἄλλο πυθόχρηστον. εἴη δ' ἂν τοιοῦτος ὁ τόπος, ὅστις ἐπιφάνειάν τε ἔχει πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς θέσιν ἱκανῶς, καὶ πρὸς τὰ γειτνιῶντα μέρη τῆς πόλεως ἐρυμνοτέρως.

πρέπει δ' ὑπὸ μὲν τοῦτον τὸν τόπον τοιαύτης ἀγορᾶς εἶναι κατασκευὴν, οἵαν καὶ περὶ Θετταλίαν ὀνομάζουσιν, ἣν ἐλευθέραν καλοῦσιν. αὕτη δ' ἐστὶν ἣν δεῖ καθαρὰν εἶναι τῶν ὠνίων πάντων· καὶ μήτε βάναυσον, μήτε γεωργὸν, μήτ' ἄλλον μηδένα τοιοῦτον παραβάλλειν, μὴ καλούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. εἴη δ' ἂν εὔχαρις ὁ τόπος, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι τὴν τάξιν ἐνταῦθα. πρέπει γὰρ διῃρῆσθαι κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τοῦτον τὸν κόσμον· καὶ παρὰ μὲν τοῖς νεωτέροις ἄρχοντάς τινας διατρίβειν·

deorum immortalium templis itemque tricliniis, quibus summæ & solennes magistratuum sodalitates agentur, aptus & decorus locus diligendus est. Idemque sacris omnibus quæ neque lege, neque oraculis vllis aut respõsis Apollinis excipiuntur. Sit autem locus hic eiusmodi, qui talem speciem splendoremque præ se ferat, vt non solum dicatum virtuti, & consecratum domicilium, sed ad vrbis vicinas partes tuendum propugnaculum collocatum esse videatur.

Cui loco forum tali structura atque ornatu subiiciatur quale in Thessalia celebratur, quod Liberum vocant, id est, emptionum venditionumque sordibus alienum & purum, nec eo vel opifices vel agricolæ, vel huius generis homines accedant, nisi à magistratibus accersiti, qui locus gratissimus est futurus, si fuerint in eo puerorum Gymnasia constituta: Est enim etiam hic vrbis ornatus pro ætatibus distinguendus, & adolescentium ludis magistratus, magistratuumque consiliis

ſenes quidam debent intereſſe. Magiſtratuũ enim ante oculos verſantium præſentia, verum pudorem & ingenuam verecundiam gignit. Aliud etiam à ſuperiore diuerſum rerũ vænaliũ forum conſtituendum eſt, ſeiuncto loco & ad res omnes tum ex mari tum ex agro cõuehendas opportuno. At quoniam ciuilis multitudo eſt in Sacerdotes & magiſtratus diuiſa, decet etiã Sacerdotum ſodalitiis eſſe attributa triclinia ſacris ædibus coniuncta. Magiſtratuum autem ſiue pactis & conuentis ſiue litibus & actionibus, ſiue vocationibus in ius, ſiue aliis ſimilibus negotiis ſiue Agoranomia ſine aſtynomia occupentur, aulæ quoque ſodalitiis ſuis in foro & loco celebri quo facile omnes conueniant, ædificãdæ ſunt: qualis locus neceſſario vicinus eſſe debebit: Illud enim forum ſuperius quieti & otio dicamus, hoc autem neceſſariis rebus & negotiis attribuimus. Atque hæc rerum deſcriptio quæ facta adhuc eſt in toto agro tenenda eſt & imitãda. Neceſſe eſt enim vt qui ſint illic magiſtratus,

quos

τοὺς δὲ πρεσβυτέρους, παρὰ τοῖς ἄρχουσιν· ἡ γὰρ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀρχόντων παρουσία, μάλιστα ἐμποιεῖ τὴν ἀληθινὴν αἰδῶ, καὶ τὸν τῶν ἐλευθέρων φόβον. τὴν δὲ τῶν ὠνίων ἀγορὰν, ἑτέραν τε δεῖ ταύτης εἶναι, καὶ χωρίς. ἔχουσαν τόπον εὐσυνάγωγον, τοῖς τε ἀπὸ τῆς θαλάττης πεμπομένοις, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς χώρας πᾶσιν. ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος διαιρεῖται τῆς πόλεως εἰς ἱερεῖς, εἰς ἄρχοντας, πρέπει καὶ τῶν ἱερέων συσσίτια περὶ τὴν τῶν ἱερῶν οἰκοδομημάτων ἔχειν τὴν τάξιν. τῶν δὲ ἀρχείων ὅσα περὶ τὰ συμβόλαια ποιεῖται τὴν ἐπιμέλειαν, περί τε γραφὰς δικῶν, καὶ τὰς κλήσεις, καὶ τὴν ἄλλην τὴν τοιαύτην διοίκησιν· ἔτι δὲ περὶ τὴν ἀγορανομίαν, καὶ τὴν καλουμένην ἀστυνομίαν, πρὸς ἀγορᾷ μὲν δεῖ, καὶ συνόδῳ τινὶ κοινῇ, κατεσκευάσθαι. τοιοῦτος δὲ ὁ περὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀγοράν ἐστι τόπος· ἐνσχολάζειν μὲν γὰρ, τὴν ἄνω τίθεμεν. ταύτην δὲ, πρὸς τὰς ἀναγκαίας πράξεις. μεμιμῆσθαι δὲ χρὴ τὴν εἰρημένην τάξιν, καὶ τὰ περὶ τὴν χώραν· καὶ γὰρ ἐκεῖ τοῖς ἄρχουσιν, οὓς καλοῦσιν

οἱ δ'

οἱ μὲν ὑλωροὺς, οἱ δὲ ἀγρονόμους, καὶ φυλακτήρια καὶ συσσίτια πρὸς φυλακὴν ... ὑπάρχειν. ἔτι ... κατὰ τὴν χώραν διανενεμημένα· τὰ μὲν θεοῖς, τὰ δὲ ἥρωσιν. ἀλλὰ τὸ διατρίβειν νῦν ἀκριβολογουμένους καὶ λέγοντας περὶ τῶν τοιούτων, ἀργόν ἐστιν. οὐ γὰρ χαλεπόν ἐστι τὰ τοιαῦτα νοῆσαι, ἀλλὰ ποιῆσαι μᾶλλον. τὸ μὲν γὰρ λέγειν, εὐχῆς ἔργον ἐστί· τὸ δὲ συμβῆναι, τύχης. διὸ περὶ μὲν τῶν τοιούτων τό γε ἐπὶ πλεῖον ἀφείσθω τὰ νῦν.

...hyloros, alii agro...nomos vocāt, loca & custodiis & sodalitiis habeant designata, sacraque in agro debent esse diuisa, diis alia, heroibus alia. Sed hic immorari & de his accurate philosophari, superuacaneũ est. Nec enim harum rerum cognitio difficilis, sed actio. Eius enim rei disputatio facilis est & voti atque optati similis: Effectio autem difficilis & fortunæ subiecta. Quapropter his de rebus oratio longior nunc omittatur.

ΚΕΦ. ιγ.

CAP. XIII.

Περὶ [55] δὲ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ἐκ τίνων, καὶ ἐκ ποίων δεῖ συνεστάναι τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι πόλιν μακαρίαν, καὶ πολιτεύεσθαι καλῶς, λεκτέον. ἐπεὶ δὲ δύο ἐστὶν ἐν οἷς γίγνεται τὸ εὖ πᾶσι· τούτοιν δὲ ἐστὶν, ἓν μὲν, ἐν τῷ τὸν σκοπὸν κεῖσθαι καὶ τὸ τέλος τῶν πράξεων ὀρθῶς· ἓν δὲ, τὰς πρὸς τὸ τέλος φερούσας πράξεις εὑρίσκειν· ἐνδέχεται γὰρ ταῦτα καὶ διαφωνεῖν ἀλλήλοις καὶ συμφωνεῖν· ἐνίοτε γὰρ ὁ μὲν σκοπὸς ἔκκειται καλῶς, ἐν δὲ τῷ πράτ-

De [55] ipsa vero republica quibus ex rebus & qualibus constare debeat, ea ciuitas (quæ beata quæq; optimo statu sit futura) dicēdum est. Atqui duo sunt in quibus omnium hominum beatitudo consistit, quorum vnum est, vt scopus & finis agendarum rerum recte & vere proponatur. Alterũ vt actiones quę ad finem illum spectant, cōstent & adhibeantur. Hæc enim possunt inter se & dissonare & cōsonare. Alias enim idipsum patet quo tanquam cursus dirigatur, verum in actionibus ad

55 Disputatũ est adhuc de materia beatæ ciuitatis, deinceps eiusdē propria quædam traditur exercitatio, quæ primum sic definitur, vt finem & rectas ad finem actiones spectet, & in actũ vsumq; deducat, quia aliquādo in altero aliquando in vtroq; peccatur.

illud adipiscen-
riis offenditur, aliæ necessa-
actiones veræ adhibentur, sed
ad finem vitiosum referuntur: alias in vtroq; peccatur, vt accidit in Medicina. Nec enim semper certe iudicatur, quomodo sanum corpus affectū esse debeat, nec propositi finis efficientia adhibentur, cum vtrumq; tamen in omnibus scientiis & artibus obtinendum sit & extremum & officia quib. extremum comparetur. Planum vero est omnes & bene viuendi & beatitudinis desiderio teneri: sed alii desiderii sui compotes esse possunt, alii quibusdam vel fortunæ vel naturę incommodis impediti nō possunt. Adiumenta enim quædam beata vita desiderat, in melius quidē affectis minora & leuiora: In mancis autem & debilibus maiora & grauiora. Atqui nōnulli sunt etiam, qui tametsi facultas illis non desit, beatitudinem protinus non recte quærant.

Plato in regno plura de hac exercitatione in duobus vinculis diuino & humano. in repub. autem & legib. totus fere est in educatione iuuentutis & exercitatione.

56 Quum sit igitur nobis optimę reipub. consideratio proposita, eaque sit qua ciuitas optime gubernatur: optime autē gubernetur, si queat imprimis bene beateque viuere, certe quid beatitudo sit non erit ignorandū. Do-

56 Finis hominis est beatitudo, actiones ad eam rectæ sunt per se & absoluta ratione honestæ, quippe q̄ in bonis perfruendis duntaxat occupentur, vt in pecuniis liberalitas, in honoribus magnanimitas, in volu-

τὴν, τοῦ τυχεῖν αὐτοῦ διαμαρτάνουσιν· ὁτὲ δὲ, τῶν μὲν πρὸς τὸ τέλος πάντων ἐπιτυγχάνουσιν, ἀλλὰ τὸ τέλος ἔθεντο φαῦλον· ὁτὲ δ' ἑκατέρου διαμαρτάνουσιν· οἷον, περὶ ἰατρικήν· οὔτε γὰρ, ποῖόν τι δεῖ τὸ ὑγιαῖνον εἶναι σῶμα, κρίνουσιν ἐνίοτε καλῶς, οὔτε πρὸς τὸν ὑποκείμενον αὐτοῖς ὅρον τυγχάνουσι τῶν ποιητικῶν· δεῖ δ' ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις ταῦτα ἀμφότερα κρατεῖσθαι, τὸ τέλος, καὶ τὰς εἰς τὸ τέλος πράξεις. ὅτι μὲν οὖν τοῦ τ' εὖ ζῆν, καὶ τῆς εὐδαιμονίας ἐφίενται πάντες, φανερόν. ἀλλὰ τούτων τοῖς μὲν ἐξουσία τυγχάνειν, τοῖς δὲ οὔ, διά τινα τύχην ἢ φύσιν· δεῖται γὰρ καὶ χορηγίας τινὸς τὸ ζῆν καλῶς· τούτου δὲ, ἐλάττονος μὲν, τοῖς ἄμεινον διακειμένοις· πλείονος δὲ, τοῖς χεῖρον. οἱ δ' εὐθὺς οὐκ ὀρθῶς ζητοῦσι τὴν εὐδαιμονίαν, ἐξουσίας ὑπαρχούσης.

56 ἐπεὶ δὲ τὸ προκείμενόν ἐστι, τὴν ἀρίστην πολιτείαν ἰδεῖν· αὕτη δ' ἐστὶ καθ' ἣν ἄριστ' ἂν πολιτεύοιτο πόλις· ἄριστα δ' ἂν πολιτεύοιτο, καθ' ἣν εὐδαιμονεῖν μάλιστα ἐνδέχεται τὴν πόλιν.

πόλιν· δῆλον ὅτι τὴν εὐδαιμονίαν δεῖ, τί ἐστι, μὴ λανθάνειν. φαμὲν δὲ καὶ ἐν τοῖς ἠθικοῖς, εἴ τι τῶν λόγων ἐκείνων ὄφελος, ἐνέργειαν εἶναι καὶ χρῆσιν ἀρετῆς τελείαν· καὶ ταύτην οὐκ ἐξ ὑποθέσεως, ἀλλὰ ἁπλῶς. λέγω δ' ἐξ ὑποθέσεως, τἀναγκαῖα· τὸ δὲ ἁπλῶς, τὸ καλῶς· οἷον, τὰ περὶ τὰς δικαίας πράξεις αἱ δίκαιαι τιμωρίαι, καὶ κολάσεις, ἀπ' ἀρετῆς μὲν εἰσιν· ἀναγκαῖαι δέ, καὶ τὸ καλῶς ἀναγκαίως ἔχουσιν· αἱρετώτερον μὲν γὰρ μηδενὸς δεῖσθαι τῶν τοιούτων. μήτε τὸν ἄνδρα, μήτε τὴν πόλιν. αἱ δ' ἐπὶ τὰς τιμὰς καὶ τὰς εὐπορίας, ἁπλῶς εἰσι κάλλισται πράξεις. τὸ μὲν γὰρ ἕτερον, κακοῦ τινος αἵρεσίς ἐστιν· αἱ τοιαῦται δὲ πράξεις, τοὐναντίον· κατασκευαὶ γὰρ ἀγαθῶν εἰσι καὶ γεννήσεις. χρήσαιτο δ' ἂν ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ πενίᾳ, καὶ νόσῳ, καὶ ταῖς ἄλλαις τύχαις ταῖς φαύλαις, καλῶς· ἀλλὰ τὸ μακάριον ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐστί. καὶ γὰρ τοῦτο διώρισται κατὰ τοὺς ἠθικοὺς λόγους, ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ὁ σπουδαῖος, ᾧ διὰ τὴν ἀρετὴν τὰ ἀγαθά ἐστι, τὰ ἁπλῶς ἀγαθά.

cemus autem in Ethicis, si quid forte nos illa doctrina iuuare possit beatitudinem in actione perfecta, absolutoque virtutis vsu constitui, idque non adiuncta conditione quadã, sed ratione summa & absoluta: Ex conditione autem dico cum actio ipsa necessaria est: ratione vero summa, cum est honesta p se & præclara, veluti quod ad iusticię officia pertinet, animaduersiones & pœnæ q̃ iure expetũtur, à virtute quidem proficiscuntur, necessariæ tamen sunt & necessitatis ratione laudantur & probãtur, optabilius enim fuerat nihil horum neque viro neque ciuitati opus esse. At vero quæ in honoris magnificẽtia & facultatum abundantia, virtutis actiones cernuntur, hæ per se sunt pulcherrimæ & honestissimæ, illic enim mali cuiusdam est depulsio, hic contra boni cõparatio & affectio. Et quidẽ vir bon⁹ & egestatẽ & morbos atque alias fortunæ miserias constanter & egregie fortasse perferat. At in opibus, bona valetudine, cõtrariisq; bonis beatitudo collocatur. Id. n. est in Ethicis definitũ: eum nempe virũ esse bonũ, cui vera & pfecta bona, virtutis gratia bona sunt.

ptatibus honestis Temperantia, in præmiis iustitia, in his omnibus bonis prudentia, quæ actiones beatitudinem efficiunt. Necessariæ autem actiones sunt, quæ in malis tolerandis & reprimẽdis versentur. ut fortitudo in periculis & reb. aduersis, temperantia in voluptatibus inhonestis, iustitia in animaduersionibus prudẽtia in eorũ sollicitudine malorũ quæ actiones non faciunt beatam.

nota.

Manifestum vero est harum rerum vsus, bonos quoque & honestos esse debere.

57 *Prolepsis quod beatitatis sicuti quidam putant, non ideo caussa sit fortuna, sed instrumentum ut cithara canendi, unde concluditur, commoda fortunæ optanda quidem esse: reliqua autem animi & corporis bona comparanda tribus rebus, natura, consuetudine, ratione. Naturales enim sunt eorum bonorum dotes, quæ consuetudine & ratione confirmandæ sunt. Partitio est uniuersiæ monitionis de exercitatione moralis philosophiæ.*

57 Quapropter in his externis fortunæ cōmodis vulgus beatitudinem esse iudicat tanquam videlicet numerose compositeq; canendi, citharam non artem musicam, caussam esse iudicaret. Quibus positis necessario efficit, vt bona alia subsint ac suppetāt, alia prudentia legislatoris accedant. Itaque ad vrbis statum opibus & externis bonis (quorum domina fortuna est) instruendū, vota facimus. Eorum enim fortunam dominā esse dicimus, ciuitatē vero probam & honestam facere, nō fortunæ & temeritatis, sed prudentiæ & voluntatis est opus. Atqui ciuitas ideo proba est & honesta, quia ciues reip. participes probi sunt & honesti. Omnibus autē ciuibus rempub. participari & cōmunicari volumus. Quāobrem considerandum qua ratione vir bonus possit effici. Enimuero si possint vniuersi ciues esse viri boni, nōne etiam singuli poterūt? Id enim sit optabilius. Consentaneū est enim si omnes sint, & singulos esse. Trib. autem rebus probi & boni viri effi-

δῆλον δ' ὅτι καὶ τὰς χρήσεις ἀναγκαῖον σπουδαίας εἶναι καὶ καλὰς ταύτας ἁπλῶς.

57 διὸ καὶ νομίζουσιν ἄνθρωποι τῆς εὐδαιμονίας αἴτια τὰ ἐκτὸς εἶναι τῶν ἀγαθῶν· ὥσπερ εἰ τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς αἰτιῷντο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. ἀναγκαῖον τοίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὰ μὲν ὑπάρχειν, τὰ δὲ παρασκευάσαι τὸν νομοθέτην. διὸ κατ' εὐχὴν εὐχόμεθα τὴν τῆς πόλεως σύστασιν, ὧν ἡ τύχη κυρία· κυρίαν γὰρ αὐτὴν ὑπάρχειν τίθεμεν· τὸ δὲ σπουδαίαν εἶναι τὴν πόλιν, οὐκέτι τύχης ἔργον, ἀλλ' ἐπιστήμης καὶ προαιρέσεως· ἀλλὰ μὴν σπουδαία πόλις ἐστὶ, τῷ τοὺς πολίτας, τοὺς μετέχοντας τῆς πολιτείας, εἶναι σπουδαίους· ἡμῖν δὲ, πάντες οἱ πολῖται μετέχουσι τῆς πολιτείας. τοῦτ' ἄρα σκεπτέον πῶς ἀνὴρ γίνεται σπουδαῖος. καὶ γὰρ εἰ πάντας ἐνδέχεται σπουδαίους εἶναι, μὴ καθ' ἕκαστον δὲ τῶν πολιτῶν, οὕτως αἱρετώτερον. ἀκολουθεῖ γὰρ τῷ καθ' ἕκαστον, καὶ τὸ πάντας. ἀλλὰ μὴν ἀγαθοί γε καὶ σπουδαῖοι γίγνονται διὰ τριῶν. τὰ

τρία δὲ ταῦτά ἐστι, φύσις, ἔθος, λόγος. καὶ γὰρ φῦναι δεῖ πρῶτον· οἷον, ἄνθρωπον, ἀλλὰ μὴ τῶν ἄλλων τι ζώων· εἶτα, καὶ ποιόν τινα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. ἔνιά τε οὐθὲν ὄφελος φῦναι. τὰ γὰρ ἔθη μεταβαλεῖν ποιεῖ· ἔνια γάρ ἐστι διὰ τῆς φύσεως ἐπαμφοτερίζοντα διὰ τῶν ἐθῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ τὸ βέλτιον. τὰ μὲν οὖν ἄλλα τῶν ζώων, μάλιστα μὲν τῇ φύσει ζῇ, μικρὰ δ' ἔνια καὶ τοῖς ἔθεσιν, ἄνθρωπος δὲ καὶ λόγῳ· μόνον γὰρ ἔχει λόγον. ὥστε δεῖ ταῦτα συμφωνεῖν ἀλλήλοις. πολλὰ γὰρ παρὰ τοὺς ἐθισμοὺς καὶ τὴν φύσιν πράττουσι διὰ τὸν λόγον, ἐὰν πεισθῶσιν ἄλλως ἔχειν βέλτιον. τὴν μὲν τοίνυν φύσιν, οἵους εἶναι δεῖ τοὺς μέλλοντας εὐχειρώτους ἔσεσθαι τῷ νομοθέτῃ, διωρισάμεθα πρότερον. τὸ δὲ λοιπὸν ἔργον ἤδη παιδείας. τὰ μὲν γὰρ ἐθιζόμενοι μανθάνουσι, τὰ δ', ἀκούοντες.

ΚΕΦ.

ciuntur, Natura, Consuetudine, Doctrina. Etenim nasci primũ necesse est, hominem quippe non autem alterius generis animantem. Itemq; & animi & corporis qualitate quadam effectum: tametsi naturæ dotes nonnullæ nil admodum faciunt: moribus enim peruertũtur. Quædam enim à natura hominibus tributa in vtramuis partem inclinant, sed moribus corrumpũtur aut emendantur ac cæteræ quidem animantes naturam quidẽ vitæ suę ducem maxime sequuntur, quædam paululum consuetudine reguntur. Hominis autem vita ratione etiam gubernatur. Solus enim ex tam multis animantib. ratione præditus est. Hæc igitur inter se cõuenire & congruere necesse est. Homines enim ratione & consilio adducti, multa faciunt contra mores & naturam, si contrarium fore commodius & vtilius existiment. Qua igitur natura dotatos esse ciues cõueniat, vt legislatorem facile ac libenter audiant declarauimus antea. Reliquum opus ac munus est educationis ac doctrinę, partim enim moribus & cõsuetudine, partim audiendo & cognoscendo homines instituuntur.

CAP. XIV. ΚΕΦ. ιδ.

58 Repetitur ex tertio libro distinctio virtutis in principe & ciue optimæ ciuitatis & docetur quodammodo eandem esse & natura & consuetudinis & rationis considerationem in principibus & priuatis & quodammodo non eandem. Vt enim ciues sunt iidem specie, quo modo parent, quo modo imperãt, in bello, in foro, in templo: qualitate tamẽ diuersi quia præstantiore virtute ac vigilãtiore prudentia esse debent dũ imperant, obsequio promptiore & attentiore, dum parent: Sic videlicet pro ætatibus & muneribus distincta debet esse principis & priuati ciuis disciplina. Interim hic soluitur quæstio de perpetuitate magistratuum posita lib. 3. num. 78. si qui cæteris præstantes inueniantur, an perpetuo imperare debeant. Tales enim negat Aristoteles inueniri, & ideo vicissitudinem tertio libro tantopere probatam comprobat ad extremum.

QVONIAM [58] vero ciuilis societas omnis cõstat ex iis qui imperant & iis qui sunt in imperio, id sane considerandum est, varii ne esse tum qui præsunt, tũ qui subsint, an iidẽ tota vita permanere debeant. Qualis enim hæc distinctio fuerit, talem necesse est ciuilis disciplinæ distinctionem esse. Si igitur homines aliis alii tãto præstantiores ac superiores essent, quanto deos & heroas (qui corpore primũ, deinde animo tam multis partibus antecellunt hominibus) excellentiores esse arbitramur, vt principũ supra subditos perspecta virtus talis esset & cognita, profecto sẽper eosdẽ constanter & continenter, & illis imperare & hos parere cõmodius omnino & vtilius esset. Verũ cum tales viri nõ facile reperiantur, neque Reges (sicut ait Schylax) apud Indos esse possunt, qui tanto virtutis interuallo, subditis antecedãt,

ΕΠεὶ [58] δὲ πᾶσι πολιτικὴ κοινωνία συνέστηκεν ἐξ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, τοῦτο δὴ σκεπτέον, εἰ ἑτέρους εἶναι δεῖ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἀρχομένους, ἢ τοὺς αὐτοὺς διὰ βίου. δῆλον γὰρ ὡς ἀκολουθεῖν δεήσει καὶ τὴν παιδείαν κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην. εἰ μὲν τοίνυν εἴησαν τοσοῦτον διαφέροντες ἅτεροι τῶν ἄλλων, ὅσον τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας ἡγούμεθα τῶν ἀνθρώπων διαφέρειν, εὐθὺς πρῶτον κατὰ τὸ σῶμα πολλὴν ἔχοντες ὑπερβολήν· εἶτα κατὰ τὴν ψυχήν, ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι καὶ φανερὰν τὴν ὑπεροχὴν τοῖς ἀρχομένοις τὴν τῶν ἀρχόντων· δῆλον ὅτι βέλτιον ἀεὶ τοὺς αὐτούς, τοὺς μὲν ἄρχειν, τοὺς δ' ἄρχεσθαι καθάπαξ. ἐπεὶ δὲ τοῦτ' οὐ ῥᾴδιον λαβεῖν, οὐδ' ἔστιν, ὥσπερ ἐν Ἰνδοῖς φησι Σκύλαξ, εἶναι τοὺς βασιλέας τοσοῦτον διαφέροντας τῶν ἀρχομέ-

certe

ἀρχομένων, φανερὸν ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας ἀναγκαῖον πάντας ὁμοίως κοινωνεῖν τοῦ κατὰ μέρος ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι. τό τε γὰρ ἴσον ταὐτὸν τοῖς ὁμοίοις, καὶ χαλεπὸν μένειν τὴν πολιτείαν τὴν συνεστηκυῖαν παρὰ τὸ δίκαιον. μετὰ γὰρ τῶν ἀρχομένων ὑπάρχουσι, νεωτερίζειν βουλόμενοι, πάντες οἱ κατὰ τὴν χώραν· τοσούτους τε εἶναι τοὺς ἐν τῷ πολιτεύματι τὸ πλῆθος, ὥστ' εἶναι κρείττους πάντων τούτων, ἕν τι τῶν ἀδυνάτων ἐστίν. ἀλλὰ μὴν ὅτι γε δεῖ τοὺς ἄρχοντας διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀναμφισβήτητον. πῶς οὖν ταῦτ' ἔσται, καὶ πῶς μεθέξουσι, δεῖ σκέψασθαι τὸν νομοθέτην. εἴρηται δὲ πρότερον περὶ αὐτοῦ. ἡ γὰρ φύσις δέδωκε τὴν αἵρεσιν, ποιήσασα αὐτῷ τῷ γένει ταὐτό· τὸ μὲν, νεώτερον, τὸ δὲ, πρεσβύτερον· ὧν τοῖς μὲν, ἄρχεσθαι πρέπει, τοῖς δ', ἄρχειν. ἀγανακτεῖ δὲ οὐδεὶς καθ' ἡλικίαν ἀρχόμενος, οὐδὲ νομίζει εἶναι κρείττων· ἄλλως τε καὶ μέλλων ἀντιλαμβάνειν τοῦτον τὸν ἔρανον, ὅταν τύχῃ τῆς ἱκνουμένης ἡλικίας. ἔστι μὲν ἄρα ὡς τοὺς

certe ciues omnes multis de caussis æquato iure vicissim sic parere, & imperare necessario debebant. Tum enim æqualitas parib. & similibus tribuitur, ac remp. contra ius & ęquum institutam permanere difficile est. Omnes enim totius regionis accolæ nouandis reb. intenti ad subditorũ caussam aggregantur. Tantum autẽ esse principum numerum vt plus possint quam si omnes fieri posse nullo modo videatur. tametsi dubium minime sit quin principes subditis excellentiores esse deceat. Quare quemadmodum id fiat, & qua ratione cũ ciuibus omnibus imperiũ commune possit esse, legumlatori meditandum & cõmentandum est, quãquam ea de re iam antea diximus. Natura enim discriminis huiꝰ diuisionẽ docuit, quæ ex eodẽ hominum genere, alios adolescentes, alios senes facit, ex quibus illos parere decorum sit, hos imperare. Nec enim quisque in ętate ac tempore subesse alteri & parere indignatur, nec se potiorem esse arbitratur, præsertim cũ ad ętatem legitimam peruenerit, huius honoris fructũ vicissim ab aliis recepturus. Quare quẽadmodum cõce-

dendum est & eosdem & diuersos esse qui imperãt quique obtemperant, sic eorum disciplinam & eandem quodammodo, modo etiã quodam esse diuersam. Nam qui bene imperaturus est, paruerit (aiunt) antea necesse est. Imperium autem quemadmodum superioribus libris dictum est, aliud quidem ad imperantis, aliud ad obtẽperantis vtilitatẽ est accommodatum: quorũ illud quidem seruorum, hoc autẽ liberorum esse dicimus. Ac differũt imperata & pręscripta nonnulla, non operis & rei genere sed fine. Itaq; permulta ministrorum & puerorum fortasse opera videãtur, quæ tamen liberis & ingenuis hominibus non sunt aliena nec indigna. Honestate enim & turpitudine nõ tam per se differũt actiones quam ea re cuius gratia susceptæ fuerint.

58 Differentia principis & subditi disciplina præcipitur in omnib. virtutib. ciues exercẽdos esse, sed præcipue in studiis sapientiæ, deinde in moralibus virtutib. demõstratio sumitur ex fine virtutũ, quia virtutes sapientiæ referuntur ad mentem, quæ pars animæ præstatior est, virtutes morales ad domandum appetitum quæ pars animæ inferior est, qua eadem ratione pax bello, otiũ negotio, honestũ cõmodo præponitur. Plato 470. 471.

59 Quoniam autem & ciuis & principis eandẽ, quam optimi viri virtutem esse dicimus, eundemque & prius paruisse & postea imperare. Id legumlatori fuerit exquirendum & tractandum qua ratione, & quib. studiis boni viri possint effici, & qs optimæ vitę propositus finis esse debeat. Anima vero du-

αὐτοὺς ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι φατέον· ἔστι δὲ ὡς ἑτέρους. ὥστε καὶ τὴν παιδείαν ἔστιν ὡς τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον. ἔστι δ' ὡς ἑτέραν εἶναι. τόν τε γὰρ μέλλοντα καλῶς ἄρχειν, ἀρχθῆναί φασι δεῖν πρῶτον. ἔστι δ' ἀρχή, καθάπερ ἐν τοῖς πρώτοις εἴρηται λόγοις, ἡ μὲν, τοῦ ἄρχοντος χάριν, ἡ δὲ, τοῦ ἀρχομένου. τούτων δὲ, τὴν μὲν, δεσποτικὴν εἶναί φαμεν, τὴν δὲ, τῶν ἐλευθέρων. διαφέρει δ' ἔνια τῶν ἐπιταττομένων, οὐ τοῖς ἔργοις, ἀλλὰ τῷ τίνος ἕνεκα. διὸ πολλὰ τῶν εἶναι δοκούντων διακονικῶν ἔργων, καὶ τῶν νέων τοῖς ἐλευθέροις καλὸν διακονεῖν. πρὸς γὰρ τὸ καλὸν καὶ τὸ μὴ καλὸν οὐχ οὕτω διαφέρουσιν αἱ πράξεις καθ' αὑτάς, ὡς ἐν τῷ τέλει, καὶ τῷ τίνος ἕνεκεν. 59 ἐπεὶ δὲ πολίτου καὶ ἄρχοντος τὴν αὐτὴν ἀρετὴν εἶναί φαμεν, καὶ τοῦ ἀρίστου ἀνδρός· τὸν δ' αὐτὸν ἀρχόμενόν τε δεῖν γίνεσθαι πρότερον καὶ ἄρχοντα ὕστερον, τοῦτ' ἂν εἴη τῷ νομοθέτῃ πραγματευτέον, ὅπως ἄνδρες ἀγαθοὶ γίγνονται, καὶ διὰ τίνων ἐπιτηδευμάτων· καὶ τί τὸ τέλος τῆς ἀρίστης ζωῆς. διῄρηται δὲ δύο μέρη τῆς ψυχῆς· ὧν τὸ μὲν,

μὲν, ἔχει λόγον καθ' αὑτό· τὸ δ', οὐκ ἔχει μὲν καθ' αὑτὸ, λόγῳ δὲ ὑπακούειν δυνάμενον. ὧν φαμὲν τὰς ἀρετὰς εἶναι, καθ' ἃς ἀνὴρ ἀγαθὸς λέγεταί πως. τούτων δὲ ἐν ποτέρῳ μᾶλλον τὸ τέλος, τοῖς μὲν οὕτω διαιροῦσιν ὡς ἡμεῖς φαμεν, οὐκ ἄδηλον πῶς λεκτέον. αἰεὶ γὰρ τὸ χεῖρον τοῦ βελτίονός ἐστιν ἕνεκεν· καὶ τοῦτο φανερὸν ὁμοίως ἔν τε τοῖς κατὰ τέχνην, καὶ τοῖς κατὰ φύσιν. βέλτιον δὲ τὸ λόγον ἔχον. διῄρηταί τε διχῇ, καθ' ὅνπερ εἰώθαμεν τρόπον διαιρεῖν· ὁ μὲν γὰρ, πρακτικός ἐστι λόγος, ὁ δὲ, θεωρητικός. ὡσαύτως οὖν ἀνάγκη διῃρῆσθαι καὶ τοῦτο τὸ μέρος, δῆλον ὅτι καὶ τὰς πράξεις δ' ἀνάλογον ἐροῦμεν ἔχειν· καὶ δεῖ τὰς τοῦ φύσει βελτίονος αἱρετωτέρας εἶναι τοῖς δυναμένοις τυγχάνειν, ἢ πασῶν, ἢ τοῖν δυοῖν. αἰεὶ γὰρ ἑκάστῳ τοῦθ' αἱρετώτατον, οὗ τυχεῖν ἐστιν ἀκροτάτου. διῄρηται δὲ καὶ πᾶς ὁ βίος εἰς ἀσχολίαν, καὶ εἰς σχολὴν, καὶ πόλεμον καὶ εἰρήνην.

καὶ

as in partes diuisa est, altera per se rationis est particeps, altera per se illa quidem rationis expers, sed tamen quę rationis imperio possit obsequi, quarum partium, virtutes eas esse dicimus, vnde vir bonus appellatur. Vtra vero in parte, dicet aliquis, finis potius consistit? Certe quid hic respondeant dubitare non possunt ii qui partitionem nostram sequuntur. Nā vt minus perfecta, perfectorum fiunt gratia, idque non solum in artificiosis, sed etiam in naturalibus reb. est manifestum. At perfectior est animæ pars quæ rationis est compos, eaque bifariam diuiditur, quemadmodum eam diuidere consueuimus. Ratio enim alia in actione, alia in contemplatione versatur. Hoc igitur pacto necesse est, & hanc animæ partem (quę ratione prędita est) distribui ac diuidi. Actiones vero etiā simili ratione partiemur, vt officia partis natura nobilioris ac potioris optabiliora sint iis & chariora, qui vel omnia vel duo certe præstare possunt. Id enim semper est omnib. imprimis expetendū, quo possunt extremum summumque finem consequi. Omnis etiam vita duabus differentiis diuiditur laboris & otii, belli & pacis,

Itemque rerum agendarum aliæ quidem neceſſariæ ſunt & vtiles, aliæ vero laudabiles & honeſtæ. In quibus delectus idem adhibendus, qui in partibus animæ, quique in earũ partium actionib. adhibetur, vt bellum pacis, labor otii, commoditas & vtilitas honeſtatis gratia expetatur. Quapropter hæc omnia reipub. moderator in ferendis legibus perſpicere & conſiderare debebit, vt animæ partes, ipſarumque partium actiones, ſed imprimis quæ præſtabunt, quæque ſumma & extrema erunt, eodemque & in vitæ generibus conſtituendis, & in rerum diuiſionibus faciendis, iudicio fuerit vtendum. Quamuis enim negotium bellumq; aliquãdo neceſſarium ſit, pacis tamen atq; otii tempora præponenda ſunt, itemque neceſſaria commdaque bona, quamuis ſint exquirenda, laudandis tamen & honeſtis bonis poſtponenda. Quamobrem in Inſtitutione iuuẽtutis & cuiuſuis ætatis (quæ quidem diſciplinam requiret,) ad hunc veluti ſcopum conuertenda & dirigenda diſciplina eſt.

60 Digreſsio in legumlatores q. nec ad optimũ

60 At vero de Græcis qui videntur & in gubernanda repub. ſummam laudem meruiſſe,

καὶ τῶν πρακτῶν τὰ μὲν εἰς τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, τὰ δ' εἰς τὰ καλά. περὶ ὧν ἀνάγκη τὴν αὐτὴν αἵρεσιν εἶναι, καὶ τοῖς τῆς ψυχῆς μέρεσι, καὶ ταῖς πράξεσιν αὐτῶν· πόλεμον μὲν, εἰρήνης χάριν· ἀσχολίαν δὲ, σχολῆς· τὰ δ' ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, τῶν καλῶν ἕνεκεν. πρὸς πάντα μὲν τοίνυν τῷ πολιτικῷ βλέποντι νομοθετητέον, καὶ κατὰ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν· μᾶλλον δὲ πρὸς τὰ βελτίω καὶ τὰ τέλη. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοὺς βίους, καὶ τὰς τῶν πραγμάτων διαιρέσεις· δεῖ μὲν γὰρ ἀσχολεῖν δύνασθαι, καὶ πολεμεῖν, μᾶλλον δ' εἰρήνην ἄγειν καὶ σχολάζειν· καὶ τἀναγκαῖα, καὶ τὰ χρήσιμα δὲ πράττειν, τὰ δὲ καλὰ δεῖ μᾶλλον. ὥστε πρὸς τούτους τοὺς σκοποὺς καὶ παῖδας ἔτι ὄντας παιδευτέον, καὶ τὰς ἄλλας ἡλικίας, ὅσαι δέονται παιδείας.

60 οἱ δὲ νῦν ἄριστα δοκοῦντες πολιτεύεσθαι τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν νομοθετῶν

οἱ ταύτας καταστήσαντες τὰς πολιτείας, οὔτε πρὸς τὸ βέλτιον τέλος φαίνονται συντάξαντες τὰ περὶ τὰς πολιτείας, οὔτε πρὸς πάσας τὰς ἀρετὰς τοὺς νόμους καὶ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ φορτικῶς ἀπέκλιναν πρὸς τὰς χρησίμους εἶναι δοκούσας καὶ πλεονεκτικωτέρας. παραπλησίως δὲ τούτοις καὶ τῶν ὕστερόν τινες γραψάντων, ἀπεφήναντο τὴν αὐτὴν δόξαν. ἐπαινοῦντες γὰρ τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν, ἄγανται τοῦ νομοθέτου τὸν σκοπόν, ὅτι πάντα πρὸς τὸ κρατεῖν καὶ πρὸς πόλεμον ἐνομοθέτησεν. ἃ καὶ κατὰ τὸν λόγον ἐστὶν εὐέλεγκτα, καὶ τοῖς ἔργοις ἐξελήλεγκται νῦν. ὥσπερ γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ζηλοῦσι τῶν πολλῶν δεσπόζειν, ὅτι πολλὴ χορηγία γίνεται τῶν εὐτυχημάτων, οὕτω καὶ Θίβρων ἀγάμενος φαίνεται τὸν τῶν Λακώνων νομοθέτην· καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν γραφόντων περὶ πολιτείας αὐτῶν, ὅτι διὰ τὸ γεγυμνάσθαι πρὸς τοὺς κινδύνους, πολλῶν ἦρχον. καίτοι δῆλον, ὡς ἐπειδὴ νῦν γε οὐκέτι ὑπάρχει τοῖς Λάκωσι τὸ ἄρχειν; οὐκ εὐ-

ruisse, vel resp. ipsas præclaris legibus & institutis fundasse, nec in describēdis rebusp. optimum verissimumque finem, nec in condendis legibus tradendaque disciplina virtutes omnes sibi ꝓposuerūt, sed ridicule & absurde ad commoditates fortunæ & ampliores & largiores opes declinarunt. Atque ex his, q postea de his de rebus scripserunt, nonnulli vicinam his germanamq; sententiam secuti sunt. Lacedæmoniorum enim remp. laudant, consiliumque legūlatoris admirātur quod ad victoriam bellumque leges omnes accommodarit. Quæ certe rationib. & argumentis refutari possunt, & iam re ipsa refutantur. Quemadmodum enim hominū plerique magnos potentatus & dominatus affectāt, quod hinc amplæ rerum copiosæque facultates existunt: Sic Thibro videtur Laconū legumlatorem, & quisquis eorum remp. scriptis suis celebrauit, suspicere, quod propositis à legumlatore laboriosis & periculosis exercitationibus tantum tamque latum imperium essent assecuti. Itaque (quoniam Lacones imperium nunc amise-

finem nec ad optimas actiones ciuitates suas instituūt. Sed in Lycurgū præcipue q; dominatū pro fine proposuit: hac enim ratione ne Lacones quidem amisso dominatu beati nunc essent, immo ne tū erat, cum suis legib. vterentur & dominarentur, & præstat in liberos quā in seruos imperiū & tali fine ciuis vnusquisq; ad tyrannidem excitatur, & bellicæ virtutis (q; tantopere colebant,) non est hic finis dominatus, & bellicis tantum studiis exercitata ciuitas, pacis tempore periclitatur.

rūt) nec ipsos beatos nec eorum legumlatorē sapientem iam fas est dicere. Illud est etiam valde ridiculum, Lacedæmonios cum legumlatoris sui legibus obtemperarent, nec quicquā (quamuis his vterentur) obstaret, bonam beatamque vitam contempsisse. Sed neque recte iudicant de imperio, quod legumlatori laudatum probatumque videri debeat. Est enim nobilius & illustrius in liberos quam in seruos imperium & virtuti magis coniunctum: tum vero neq; ciuitas beata videri debet, neque ideo legumlator laudandus, quod ciues suos ad dominandum imperādumque finitimis exercuerit. Hęc enim magnum detrimētum cōtinent. Nec enim dubium est, quin si quis potentia ciuibus cæteris excellat, his legibus incitatus nō id vnum agat, studeatque vt se suę ciuitatis dominū faciat. Quod tamen in Pausania rege tanta licet authoritate ac dignitate viro Lacones ipsi criminātur & accusant. Nulla igitur earum rationū legumue ciuilis est, nulla vtilis, nulla vera, nam quę & priuatim & publice bona sunt, eadem legumlator in animis hominum penitus infigere debet atque

δαίμονες· οὐδ᾽ ὁ νομοθέτης ἀγαθός. ἔτι δὲ τοῦτο γελοῖον, εἰ μένοντες ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ, καὶ μηδενὸς ἐμποδίζοντος πρὸς τὸ χρῆσθαι τοῖς νόμοις, ἀποβεβλήκασι τὸ ζῆν καλῶς. οὐκ ὀρθῶς δ᾽ ὑπολαμβάνουσιν οὐδὲ περὶ τῆς ἀρχῆς, ἣν δεῖ τιμῶντα φαίνεσθαι τὸν νομοθέτην. τοῦ γὰρ δεσποτικῶς ἄρχειν ἡ [τῶν] ἐλευθέρων ἀρχὴ καλλίων, καὶ μᾶλλον μετ᾽ ἀρετῆς. ἔτι δ᾽ οὐ διὰ τοῦτο δεῖ τὴν πόλιν εὐδαίμονα νομίζειν, καὶ τὸν νομοθέτην ἐπαινεῖν, ὅτι κρατεῖν ἤσκησεν ἐπὶ τὸ τῶν πέλας ἄρχειν. ταῦτα γὰρ μεγάλην ἔχει βλάβην· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ τῶν πολιτῶν τῷ δυναμένῳ τοῦτο πειρατέον διώκειν, ὅπως δύνηται τῆς οἰκείας πόλεως ἄρχειν· ὅπερ ἐγκαλοῦσιν οἱ Λάκωνες Παυσανίᾳ τῷ βασιλεῖ, καίπερ ἔχοντι τηλικαύτην τιμήν. οὔτε δὴ πολιτικὸς τῶν τοιούτων λόγων καὶ νόμων οὐθείς, οὔτε ὠφέλιμος, οὔτε ἀληθής ἐστι. ταὐτὰ γὰρ ἄριστα καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ τὸν νομοθέτην ἐμποιεῖν δεῖ ταῖς ψυχαῖς τῶν

ἀνθρώπων. τήν τε τῶν πολεμικῶν ἄσκησιν οὐ τούτου χάριν δεῖ μελετᾶν, ἵνα καταδουλώσωνται τοὺς ἀναξίους, ἀλλ' ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὶ μὴ δουλεύωσιν ἑτέροις· ἔπειτα, ὅπως ζητῶσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὠφελείας ἕνεκα τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ μὴ πάντων δεσποτείας· τρίτον δὲ, τὸ δεσπόζειν τῶν ἀξίων δουλεύειν. ὅτι δὲ δεῖ τὸν νομοθέτην μᾶλλον σπουδάζειν, ὅπως καὶ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ, καὶ τὴν ἄλλην νομοθεσίαν τοῦ σχολάζειν ἕνεκεν τάξῃ, καὶ τῆς εἰρήνης, μαρτυρεῖ τὰ γιγνόμενα τοῖς λόγοις· αἱ γὰρ πλεῖσται τῶν τοιούτων πόλεων, πολεμοῦσαι μὲν σώζονται, κατακτησάμεναι δὲ τὴν ἀρχὴν, ἀπόλλυνται. τὴν γὰρ βαφὴν ἀφιᾶσιν, ὥσπερ ὁ σίδηρος, εἰρήνην ἄγοντες· αἴτιος δ' ὁ νομοθέτης, οὐ παιδεύσας δύνασθαι σχολάζειν.

ΚΕΦ.

atq; imprimere. Bellicis autem ſtudiis ac exercitationibus non iccirco eſt vtendum vt in ſeruitutem redigantur ii, qui ſeruitute ſunt indigni. Sed imprimis ne nos aliis ſeruiamus. Deinde vt imperium ad ſubditorum ſalutem ac vtilitatem comparemus, non autem omnes alios dominatu opprimamus, postremo vt eorum domini ſimus, qui ſerui noſtri merito fuerint. Quod autem legumlator in eo potius laborare debeat, vt belli cęterarumque rerum leges otii paciſque gratia conſtituantur, res ipſa rationi cõgrua, conſentaneaque teſtatur. Eiuſmodi enim ciuitates permultæ interea dum gerendis bellis occupantur, tantiſper incolumes & florentes conſeruãtur. At vbi principatu parto ab armis receſſere è veſtigio labuntur & corruunt. Quemadmodum enim ferrum niſi atteratur, ſitum rubiginemque cõtrahit, ita pacatis & otioſis tẽporibus ſplendorem amittunt, idque culpa legislatoris accidit, qui ciues ſuos in pace & otio viuere non docuerit.

CAP. XV.

61 Concluditur ex antecedentibus omnes virtutes beatæ ciuitati necessarias esse. Syllog. sic est: quæ spectant ad otium ea beatæ ciuitati necessaria sũt omnes virtutes eo spectant. Sunt igitur necessariæ.

AT [61] quoniam finis idem & priuatim singulis & vniuersis publice videtur esse propositus, idemque modus & optimo viro & optimę reip. tenendus est, certe pacis & otii virtutes adesse necesse est, pax enim (sicut ante positum est) finis est belli, otiũ negotii. Conferunt autem ad otium oblectamentumque vitæ non solum virtutes pacis & otii, sed etiam laboris & negotii. Multis enim rebus necessariis opus est vt in otio viuatur. Itaque & temperantiæ & fortitudinis & tollerantiæ comitatu septa debet esse ciuitas. Vt enim in prouerbio est, οὐ σχολὴ δούλοις: quique fortiter & animose periculis obiicere se non audent, ab hostibus opprimuntur, & in seruitutem rediguntur. Fortitudine igitur & patiẽtia in suscipiendis & gerendis negotiis opus est. In tranquillis autem quietisque reb. sapientia: in vtrisque temporibus temperantia & iustitia: sed in pace præsertim & otio: bello siquidem & iusti & temperantes esse cogimur. At pacis tempore secundarũ rerum fructus & otium in-

ΚΕΦ. ιε.

ΕΠεὶ [61] δὲ τὸ αὐτὸ τέλος εἶναι φαίνεται καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸν αὐτὸν ὅρον ἀναγκαῖον εἶναι τῷ τε ἀρίστῳ ἀνδρὶ καὶ τῇ ἀρίστῃ πολιτείᾳ, φανερὸν ὅτι δεῖ τὰς εἰς τὴν σχολὴν ἀρετὰς ὑπάρχειν. τέλος γὰρ, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις, εἰρήνη μὲν πολέμου, σχολὴ δὲ ἀσχολίας. χρήσιμοι δὲ τῶν ἀρετῶν εἰσι πρὸς τὴν σχολὴν καὶ διαγωγὴν, ὧν τε ἐν τῇ σχολῇ τὸ ἔργον, καὶ ὧν ἐν τῇ ἀσχολίᾳ. δεῖ γὰρ πολλὰ τῶν ἀναγκαίων ὑπάρχειν, ὅπως ἐξῇ σχολάζειν. διὸ σώφρονα τὴν πόλιν εἶναι προσήκει, καὶ ἀνδρείαν, καὶ καρτερικήν· κατὰ γὰρ τὴν παροιμίαν, οὐ σχολὴ δούλοις. οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι κινδυνεύειν ἀνδρείως, δοῦλοι τῶν ἐπιόντων εἰσίν. ἀνδρείας μὲν οὖν καὶ καρτερίας δεῖ πρὸς τὴν ἀσχολίαν· φιλοσοφίας δὲ πρὸς τὴν σχολήν· σωφροσύνης δὲ καὶ δικαιοσύνης ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χρόνοις· καὶ μᾶλλον εἰρήνην ἄγουσι καὶ σχολάζουσιν. ὁ μὲν γὰρ πόλεμος ἀναγκάζει δικαίους εἶναι καὶ σωφρονεῖν· ἡ δὲ τῆς εὐτυχίας ἀπόλαυσις, καὶ τὸ σχολάζειν μετ' εἰρήνης, ὑβριστὰς ποιεῖ μᾶλλον.

πολλῆς

πολλῆς οὖν δεῖ δικαιοσύνης καὶ πολλῆς σωφροσύνης τοὺς ἄριστα δοκοῦντας πράττειν, καὶ πάντων τῶν μακαριζομένων ἀπολαύοντας· οἷ, εἴ τινές εἰσιν, ὥσπερ οἱ ποιηταί φασιν, ἐν μακάρων νήσοις. μάλιστα γὰρ οὗτοι δεήσονται φιλοσοφίας, καὶ σωφροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, ὅσῳ μᾶλλον σχολάζουσιν ἐν ἀφθονίᾳ τῶν τοιούτων ἀγαθῶν. διότι μὲν οὖν τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονήσειν καὶ σπουδαίαν ἔσεσθαι πόλιν, τούτων δεῖ τῶν ἀρετῶν μετέχειν, φανερόν. αἰσχροῦ γὰρ ὄντος μὴ δύνασθαι χρῆσθαι τοῖς ἀγαθοῖς, ἔτι μᾶλλον μὴ δύνασθαι ἐν τῷ σχολάζειν χρῆσθαι· ἀλλ᾽ ἀσχολοῦντας, μὲν καὶ πολεμοῦντας φαίνεσθαι ἀγαθούς. εἰρήνην δ᾽ ἄγοντας καὶ σχολάζοντας, ἀνδραποδώδεις. 62 διὸ δεῖ μὴ καθάπερ ἡ Λακεδαιμονίων πόλις τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐ ταύτῃ διαφέροισι τῶν ἄλλων, τῷ μὴ νομίζειν ταὐτὰ τοῖς ἄλλοις μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ τῷ γενέσθαι ταῦτα μᾶλλον διά τινος ἀρετῆς. ἐπεὶ δὲ μείζω τε ἀγαθὰ ἢ τὰ τοῦ πολέμου ταῦτα, καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τὴν τούτων, ἢ τὴν τῶν ἀρετῶν, καὶ

solentiam parit. Magna itaque iustitia, magna temperantia his opus est, qui optime agere ac beatissime viuere, hisque rebus omnibus (quæ beatos efficiunt) abundare & perfrui videantur, quales sunt in beatis insulis, (si qui tamen sunt) quos poetæ commemorant. At tanto magis illis sapientia & temperantia & iustitia necessaria erit, quanto magis in tam abundantib. tamq; affluentibus bonis otio perfruētur. Cur igitur ciuitas, (quæ beata honestaque futura sit) his virtutibus ornata esse debeat manifestum est, cum turpe sit bonis vti non posse: tũ certe longe turpius erit homines negotio belloq; implicatos, virtutis sectatores & ęmulos videri. In pace autem & otio degētes, improbis mancipiis comparari.

Plato 501. 509. Plato 7. de rep. ait philosophos otio suo contētos in beatorũ insulis habitare.

62 Itaque non Lacedæmoniorum more virtus exercēda est, qui non hac ratione differũt à cæteris, quod non eadem quę cęteri in summis bonis habeant, sed quod hęc vna quadam virtute cōparari existiment. Quibus positis efficitur, quoniã otium negotio, paxque bello præstet, otii quoque & pacis & virtutem otio pacique congruentium fructum bellicis

62 Notantur rursus Lacedæmonii qui sola fortitudine summũ bonum crederent comparari.

virtutibus anteponēdum & per se expetēdum & optandum esse.

63 Repetitur ex nu. 50. partitio naturæ consuetudinis rationis. Prima cura est naturæ informatione fœtus, secunda cōsuetudinis in moderatione appetitus: Tertia rationis in mētis eruditione, quia hæc est naturalis ad beatitudinem consequendam hominis progressio

63 Quomodo autem, quibusque rebus id assequamur deinceps erit considerādum. Antea vero posuimus natura, moribus & ratione opus esse. Quanam autem natura pręditos esse ciues oporteat, iam à nobis est explicatum: Illud vnum superest, an à ratione prius an moribus iuuentutis educatio & institutio debeat incipere. Hæc enim mirifice necesse est inter se cōsentire & quasi conspirare & fieri. Tamē potest, vt ab hypothesi & fine ratio deflectat, & ad illud quod sibi proposuerit consentaneis moribus & similibus deducatur, perspicuum id quidem est, quemadmodum cæterarum rerū sic hominis ortum ab aliquo initio, & ortus finem ab alterius finis aliquo principio ꝓficisci. Atqui naturæ humanæ finis est ratio & mēs. Ad rationis igitur & mentis absolutionem, non solū hominis ortus, sed morum etiam institutio cōformatioque referatur. Deinde sicut anima & corpus res duę sunt, sic animæ duas partes, alteram rationis expertem, alteram participem cernimus.

ὅτι δὴ αὐτὴν φανερὸν ἐκ τούτων.

63 πῶς δὲ, καὶ διὰ τίνων ἔσται, τοῦτο δὴ θεωρητέον. τυγχάνομεν δὴ διῃρημένοι πρότερον, ὅτι φύσεως, καὶ ἔθους, καὶ λόγου δεῖ. τούτων δὲ ποίους μέν τινας εἶναι χρὴ τὴν φύσιν, διώρισται πρότερον. λοιπὸν δὲ θεωρῆσαι πότερον παιδευτέοι τῷ λόγῳ πρότερον, ἢ τοῖς ἔθεσι. ταῦτα γὰρ δεῖ πρὸς ἄλληλα συμφωνεῖν συμφωνίαν τὴν ἀρίστην· ἐνδέχεται γὰρ διημαρτηκέναι καὶ τὸν λόγον τῆς βελτίστης ὑποθέσεως· καὶ διὰ τῶν ἐθῶν ὁμοίως ἦχθαι. φανερὸν δὴ τοῦτό γε, πρῶτον μὲν, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὡς ἡ γένεσις ἀπ' ἀρχῆς ἐστι, καὶ τὸ τέλος ἀπό τινος ἀρχῆς ἄλλου τέλους· ὁ δὲ λόγος ἡμῖν, καὶ ὁ νοῦς, τῆς φύσεως τέλος. ὥστε πρὸς τούτους τὴν γένεσιν καὶ τὴν τῶν ἐθῶν δεῖ παρασκευάζειν μελέτην. ἔπειτα ὥσπερ ψυχὴ καὶ σῶμα δύ' ἐστὶν, οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς ὁρῶμεν δύο μέρη· τό τε ἄλογον, καὶ τὸ λόγον ἔχον·

Itemque

χον· καὶ τὰς ἕξεις τὰς τούτων δύο τὸν ἀριθμόν. ὧν τὸ μέν ἐστιν ὄρεξις, τὸ δὲ νοῦς. ὥσπερ δὲ τὸ σῶμα πρότερον τῇ γενέσει τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ τὸ ἄλογον τοῦ λόγον ἔχοντος. φανερὸν δὲ καὶ τοῦτο. θυμὸς γὰρ καὶ βούλησις, ἔτι δὲ ἐπιθυμία, καὶ γενομένοις εὐθὺς ὑπάρχει τοῖς παιδίοις· ὁ δὲ λογισμὸς καὶ ὁ νοῦς, προϊοῦσιν ἐγγίνεσθαι πέφυκε.

διὸ πρῶτον μὲν τοῦ σώματος τὴν ἐπιμέλειαν ἀναγκαῖον εἶναι προτέραν, ἢ [τὴν] τῆς ψυχῆς· ἔπειτα, τὴν τῆς ὀρέξεως· ἕνεκα μέν τοι τοῦ νοῦ τὴν τῆς ὀρέξεως· τὴν δὲ τοῦ σώματος, τῆς ψυχῆς. Εἴπερ οὖν ἀπ' ἀρχῆς τὸν νομοθέτην ὁρᾶν δεῖ, ὅπως βέλτιστα τὰ σώματα γένηται τῶν τρεφομένων, [64] πρῶτον μὲν ἐπιμελητέον περὶ τὴν σύζευξιν, πότε καὶ ποίους τινὰς ὄντας χρὴ ποιεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους τὴν γαμικὴν ὁμιλίαν.

Itemque partium illarum duos habitus, quorum hic appetitus, mens ille dicitur. Vt autem corporis ortus, ortum animæ, sic ortus partis irrationalis, ortum rationalis antecedit: quod ex eo quidem intelligi potest, quia in pueris infantibus, simulatque in lucem editi sunt & ira & voluntas, itemque cupiditas apparet. At ratio & mens progressu temporis & ætatis naturaliter ingeneratur. Quamobrem corporis prima cura esse debebit, secunda animæ, ex animæ partibus prima, appetitus, secunda mẽtis: tametsi mentis gratia appetitus cura suscipiatur, & animæ caussa corpus formetur & instituatur. Quapropter si legislatori initio prouidendum est, (vt puerorum quos educare oporteat) corpora quam optimo habitu prædita sint & affecta, [64] Imprimis certe ratio habenda erit, quanam ætate, & quales connubio iungere copulareque deceat.

Plato 479. 480.

64 Leges annales de prima & summa procreatione ad conformandam optimi ciuis naturam vir procreare incipiat. 37. ætatis anno, mulier 18. vir desinat 70. mulier 50. secus discordia

CAP.

CAP. XVI. | ΚΕΦ. ιϛ.

COMMVNIONIS autem huius societatisq; legibus sanciendis parētum ratio est habēda, vt spectentur vir & fœmina tempusq; vitæ vt ætatibus in eandem occasionem rerum maturitatemque cōgruant & conueniant. Neque naturæ vires & facultates ita discrepēt, vt liberos creare vir possit, mulier non possit, aut hæc quidē possit, ille non possit. Hæc enim dissensiones inter ipsos & discordias excitant. Deinde etiam prouisio adhibenda erit in successione sobolis & propagatione. Nec enim conuenit liberos à patribus ætate valde disiunctos esse, quia patribus gratiam liberi referre, & patres liberis opē ferre nullam possent. Nec ita conducit ætate propinquos & vicinos esse. Nam multæ & graues molestiæ hinc oriuntur, tum quia tales liberi minore pudore & reuerentia patres velut æquales suos

ΔΕῖ δὴ ἀποβλέποντα νομοθετεῖν [περὶ] ταύτην τὴν κοινωνίαν, πρὸς αὐτούς τε καὶ τὸν τοῦ ζῆν χρόνον, ἵνα συγκαταβαίνωσι ταῖς ἡλικίαις ἐπὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ μὴ διαφωνῶσιν αἱ δυνάμεις· τοῦ μὲν, ἔτι δυναμένου γεννᾷν, τῆς δὲ, μὴ δυναμένης· ἢ ταύτης μὲν, τοῦ δ' ἀνδρὸς μή· ταῦτα γὰρ ποιεῖ καὶ στάσεις πρὸς ἀλλήλους, καὶ διαφοράς. ἔπειτα, καὶ πρὸς τὴν τῶν τέκνων διαδοχήν. δεῖ γὰρ οὔτε λίαν ὑπολείπεσθαι ταῖς ἡλικίαις τὰ τέκνα τῶν πατέρων· ἀνόνητος γὰρ τοῖς μὲν πρεσβυτέροις ἡ χάρις παρὰ τῶν τέκνων, ἡ δὲ παρὰ τῶν πατέρων βοήθεια τοῖς τέκνοις· οὔτε λίαν πάρεγγυς εἶναι. πολλὴν γὰρ ἔχει δυσχέρειαν. ἥ τε γὰρ αἰδὼς ἧττον ὑπάρχει τοῖς τοιούτοις, ὥσπερ ἡλικιώταις, καὶ περὶ τὴν

ornētur, gratia parentib. & liberis, inter se mutua adiuuetur, fœtus imbecilli erūt, matres grauius laborabunt (vt oraculo etiam significatur) in partu, & libidinosiores erunt, viri autē debiliores. Videtur autem Pithagoricus aliquis aut Philosophus alius viri & mulieris ætates numeris definisse, viris septenarius, vt primo septenario corpus formaretur: duob. proximis disciplinæ discerentur, ꝙ etiā dicetur nu 79. 4 & 5. grauiores labores & maior exercitatio, subirentur: deinceps procreatio institueretur cuius esse viget in octauo septenario, finis in decimo. Mulieris autem senario, quæ à tertio senario ætatis procreationis initium duceret, vigorem sexto sentiret, octauo concluderet. Quam sententiam tametsi valde sequitur Aristoteles, numer. tamen 79. videtur nonnihil improbare. Plato 5. Republicæ, viri tēpus ad procreandū definit, anno 13. vsq; ad 55. fœminæ à 20. ad 40. 7. legum. Nuptias fœminæ permittat, anno 17. vltra 20. ferri non vult, viro autem 30. vnde vltra tricesimum quintum differri vult.

obseruant

περὶ τὴν οἰκονομίαν ἐγκληματικὸν τὸ πάρεγγυς. ἔτι δ', ὅθεν ἀρχόμενοι δεῦρο μετέβημεν, ὅπως τὰ σώματα τῶν γεννωμένων ὑπάρχῃ πρὸς τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν. σχεδὸν δὴ πάντα ταῦτα συμβαίνει κατὰ μίαν ἐπιμέλειαν. ἐπεὶ γὰρ ὥρισται τέλος τῆς γεννήσεως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν, ἀνδράσι μὲν, ὁ τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀριθμὸς ἔσχατος, πεντήκοντα δὲ γυναιξί, δεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς συζεύξεως κατὰ τὴν ἡλικίαν εἰς τοὺς χρόνους καταβαίνειν τούτους. ἔστι δ' ὁ τῶν νέων συνδυασμὸς φαῦλος πρὸς τεκνοποιίαν. ἐν γὰρ πᾶσι ζώοις ἀτελῆ τὰ τῶν νέων ἔγγονα, καὶ θηλυτόκα μᾶλλον, καὶ μικρὰ τὴν μορφήν. ὥστ' ἀναγκαῖον ταὐτὸ τοῦτο συμβαίνειν καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. τεκμήριον δέ. ἐν ὅσαις γὰρ τῶν πόλεων ἐπιχωριάζεται τὸ νέους συζευγνύναι καὶ νέας, ἀτελεῖς καὶ μικροὶ τὰ σώματά εἰσιν. ἔτι δὲ ἐν τοῖς τόκοις αἱ νέαι πονοῦσί τε μᾶλλον καὶ διαφθείρονται πλείους. διὸ καὶ τὸν χρησμὸν γενέσθαι τινές φασι διὰ

obſeruant & colunt, tũ quia illa ætatum propinquitas rei familiaris adminiſtrationẽ contentioſam facit. Demum autem cautio hæc etiam erit vt ſuſceptæ ſobolis corpora, (vnde huc oratio noſtra delapſa eſt) legislatoris conſilio & voluntati conſentiant: hęc ſiquidem vna fere & eadem diligentia continentur. Etenim quoniã magna ex parte procreãdi finis viris quidem ſeptuageſimo, mulierib. autem quinquageſimo ætatis anno, ſummus & extremus cõſtitutus & terminatus eſt, connubii coniunctioniſque principium pro ratione ętatis & diſtinctione in eas opportunitates debet incidere. Eſt vero iuuenum coniunctio ad procreationem ſobolis incommoda. In omnibus enim animantium generib. imperfecti iuniorum partus & ſæpe fœminei & forma puſilli. Itaque neceſſe eſt illud idem hominum generi contingere. Cuius rei argumentum hinc ſumi poteſt quod in quibus ciuitatibus adoleſcentuli puellulis copulari coniungique ſolẽt his homines ſint corporibus debiles & exigui. Atq; in partu iuuenculę vehemẽtius laborant è dolore & cõplures intereũt. Itaq; oraculũ Trezeniis editum nonnulli ſic inter-

pretantur, quaſi multæ propterea perirent, quia iuniores atque immaturæ nuberent, nō autem propter fructuum perceptionem: Tum vero ad continentiam temperantiamque proderit, ſi adultæ & maturæ copulentur. Nam quibus adoleſcentulis conſuetudo cum viris interceſſerit, hæ libidinoſiores & intemperantiores videntur. Quin etiam mares incremento corporis officiunt, ſi dum corpus adhuc augeſcit, rebus venereis vtantur: Augeſcendi enim definitum quoddam & terminatum tempus eſt à quo procreandi tempus non eſt valde ſeparatum. Quapropter virgines anno circiter duodeuiceſimo, Mares triceſimoſeptimo aut paulo ante copulari coniugio conuenit. Nam tum validis & florentibus corporibus copulabuntur, & temporibus opportune congruentibus procreare deſinent, atque liberi quidem ſuccedent parentibus ineunte flore ętatis, ſi quamprimum (vt veriſimile eſt,) procreentur. Parentibus vero ętate iā ad ſeptuageſimū & quin-

τοιαύτην αἰτίαν τοῖς Τροιζηνίοις, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας, ἀλλ' οὐ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν κομιδήν. ἔτι δὲ καὶ πρὸς σωφροσύνην συμφέρει τὰς ἐκδόσεις ποιεῖσθαι πρεσβυτέραις· ἀκολαστότεραι γὰρ εἶναι δοκοῦσι νέαι χρησάμεναι ταῖς συνουσίαις.

Τά τε τῶν ἀρρένων δὲ σώματα βλάπτεσθαι δοκεῖ πρὸς τὴν αὔξησιν, ἐὰν ἔτι τοῦ σπέρματος αὐξανομένου ποιῶνται τὴν συνουσίαν. καὶ γὰρ τούτου τις ὡρισμένος χρόνος, ὃν οὐχ ὑπερβαίνει πληθύον ἔτι. διὸ τὰς μὲν ἁρμόττει περὶ τὴν ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν ἡλικίαν συζευγνύναι, τοὺς δ' ἑπτὰ καὶ τριάκοντα, ἢ μικρόν· ἐν τοσούτῳ γὰρ ἀκμάζουσί τε τοῖς σώμασι σύζευξις ἔσται, καὶ πρὸς τὴν παῦλαν τῆς τεκνοποιίας συγκαταβήσεται τοῖς χρόνοις εὐκαίρως. ἔτι δὲ ἡ διαδοχὴ τῶν τέκνων, τοῖς μὲν ἀρχομένης ἔσται τῆς ἀκμῆς, ἐὰν γίγνηται κατὰ λόγον εὐθὺς ἡ γένεσις· τοῖς δὲ ἤδη καταλελυμένης τῆς ἡλικίας πρὸς

πρὸς τ̃ τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀριθμόν. περὶ μὲν οὖν τοῦ πότε δεῖ ποιεῖσθαι τὴν σύζευξιν, εἴρηται.

65 τοῖς δὲ περὶ τὴν ὥραν χρόνοις, δεῖ χρῆσθαι, οἷς οἱ πολλοὶ χρῶνται καλῶς καὶ νῦν, ὁρίσαντες χειμῶνος τὴν συναυλίαν ποιεῖσθαι ταύτην. δεῖ δὴ καὶ αὐτοὺς ἤδη θεωρεῖν πρὸς τὴν τεκνοποιίαν, τά τε παρὰ τῶν ἰατρῶν λεγόμενα, καὶ τὰ παρὰ τῶν φυσικῶν. οἵ τε γὰρ ἰατροὶ τοὺς καιροὺς τῶν σωμάτων ἱκανῶς λέγουσι· καὶ περὶ τῶν πνευμάτων οἱ φυσικοί, τὰ βόρεια τῶν νοτίων ἐπαινοῦντες μᾶλλον.

66 ποίων δέ τινων τ̃ σωμάτων ὑπαρχόντων, μάλιστα ὄφελος εἴη τοῖς γινομένοις, ἐπιστήσασι μὲν μᾶλλον λεκτέον ἐν τοῖς περὶ τῆς παιδονομίας· τύπῳ δὲ ἱκανὸν εἰπεῖν καὶ νῦν. οὔτε γὰρ ἡ τῶν ἀθλητῶν χρήσιμος ἕξις πρὸς πολιτικὴν εὐεξίαν, οὔτε πρὸς ὑγίειαν, καὶ τεκνοποιίαν, οὔτε ἡ θεραπευτικὴ καὶ κακοπονητικὴ λίαν, ἀλλ' ἡ μέση τούτων.

& quinquagesimum annum inclinante. Qua igitur ætate nuptiæ faciendæ sint, explicatum est.

65 Anni vero temporibus vtendum est quib. multi vtuntur qui nunc hyemem ad hanc instituendam coniunctionem commode definiant. Sunt quidem certe coniugibus (cum liberis operam dabunt) ea diligenter animaduertenda, quæ sunt à Medicis & Physicis tradita. Nam & Medici tēpora corporibus opportuna accurate describūt, & Physici de ventis, Aquilonios Australibus anteponunt. *65 Tempus anni & ventorum constitutio procreationi conueniens.*

66 Quæ vero corporis in parentibus affectio requiratur, vt inde commodissima corpora liberis ingenerentur, proprius erit exponendi locus, cum de puerorum educatione percipietur: Nūc vero satis est leuiter adumbrare. Nec enim Athletarum requiritur habitus ad optimū ciuilis corporis habitum: nec ad sanitatem, nec ad procreationem, nec rursus morbosus & Medicorū pharmacis obnoxius, sed amborum particeps ac medius. *66 Habitus corporis in parentibus sit moderatus.*

Robusto

Robusto enim & confirmato corpore opus est: non tamen grauibus & violẽtis laboribus, nec ad laborem vnũ (qualis est habit⁹ Athletarum) sed ad liberales & ingenuas actiones exercitato. Atque hæc promiscue viris & mulieribus debent esse communia.

πεπονημένην μὲν οὖν ἔχειν δεῖ τὴν ἕξιν· πεπονημένην δὲ πόνοις μὴ βιαίοις· μηδὲ πρὸς ἕνα μόνον, ὥσπερ ἡ τῶν ἀθλητῶν ἕξις, ἀλλὰ, πρὸς τὰς τῶν ἐλευθέρων πράξεις. ὁμοίως δὲ δεῖ ταῦτα ὑπάρχειν ἀνδράσι καὶ γυναιξί.

67 Exercitationes grauidis mulierib. necessariæ, de quibus Plato initio septimi legum.

67 Grauidæ enim corporum suorum rationẽ habere, nec otio torpescere nec alimento noxio vti debent. Quæ legislator facile pstabit, si quotidianum iter aliquod grauidis imperet ad colendum & venerandũ sacra puluinaria deorum, qui parturientibus præesse & opitulari existimantur. Mentis tamẽ alia erit quam corporis exercitatio, quieta nẽpe & tranquilla. Quemadmodum enim stirpes è terræ solo, sic infantes è matris vtero victum alimentumq; capiunt.

67 χρὴ δὲ καὶ τὰς ἐγκύους ἐπιμελεῖσθαι τῶν σωμάτων, μὴ ῥᾳθυμούσας, μηδ᾽ ἀραιᾷ τροφῇ χρωμένας. τοῦτο δὲ ῥᾴδιον τῷ νομοθέτῃ ποιῆσαι, προστάξαντι καθ᾽ ἡμέραν τινὰ ποιεῖσθαι πορείαν πρὸς θεῶν ἀποθεραπείαν, τῶν εἰληχότων τὴν περὶ τῆς γενέσεως τιμήν. τὴν μέντοι διάνοιαν τοὐναντίον τῶν σωμάτων ῥᾳθυμοτέρως ἁρμόττει διάγειν. ἀπολαύοντα γὰρ φαίνεται τὰ γινόμενα τῆς ἐχούσης, ὥσπερ καὶ τὰ φυόμενα τῆς γῆς.

68 Lex expositionis & abortionis. omne mancum exponatur, legitimo numero liberorum completo: fœtus omnis antequam sensu præditus sit abortiatur. Plato simile quiddã in regno 176. improbis eiciendis & post 446. 455. 456.

68 De liberis autem vel exponendis vel educandis lex esto. Ne quid orbum mutilumue nutriatur. Ob multitudinem autem liberorum mores gẽtium fortasse procreatos fœtus seruare prohibeãt: Definitus est enim sobolis numerus: si sane cõiugibus contra hanc legẽ numerosior proles accidat, pri-

68 περὶ δὲ ἀποθέσεως καὶ τροφῆς τῶν γιγνομένων, ἔστω νόμος, μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν· διὰ δὲ πλῆθος τέκνων, ἐὰν ἡ τάξις τῶν ἐθνῶν κωλύῃ, μηδὲν ἀποτίθεσθαι τῶν γιγνομένων· ὡρίσθαι γὰρ δεῖ τῆς τεκνοποιίας τὸ πλῆθος. ἐὰν δέ τισι γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυασθέντων

συνδυασθέντων πρὶν αἴσθησιν ἐγγενέσθαι καὶ ζωὴν, ἐμποιεῖσθαι δεῖ τὴν ἄμβλωσιν· τὸ γὰρ ὅσιον καὶ τὸ μὴ διωρισμένον, τῇ αἰσθήσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται.

69 ἐπεὶ δ' ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς ἡλικίας ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ διώρισται, πότε ἄρχεσθαι χρὴ τῆς συζεύξεως, καὶ πόσον χρόνον λειτουργεῖν ἁρμόττει πρὸς τεκνοποιίαν, ὡρίσθω. τὰ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἔκγονα, καθάπερ τὰ τῶν νεωτέρων, ἀτελῆ γίνεται καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς διανοίαις· τὰ δὲ τῶν γεγηρακότων, ἀσθενῆ. διὸ κατὰ τὴν τῆς διανοίας ἀκμήν· αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τοῖς πλείστοις, ἥνπερ τῶν ποιητῶν τινες εἰρήκασιν, οἱ μετροῦντες ταῖς ἑβδομάσι τὴν ἡλικίαν, περὶ τὸν χρόνον τὸν τῶν πεντήκοντα ἐτῶν. ὥστε τέτταρσιν ἢ πέντε ἔτεσιν ὑπερβάλλοντα τὴν ἡλικίαν ταύτην, ἀφεῖσθαι δεῖ τῆς εἰς τὸ φανερὸν γενήσεως· τὸ δὲ λοιπὸν, ὑγιείας χάριν, ἢ τινος ἄλλης τοιαύτης αἰτίας, φαίνεσθαι δεῖ ποιουμένους τὴν ὁμιλίαν. περὶ δὲ τῆς πρὸς ἄλλην ἢ πρὸς ἄλλον, ἔστω μὲν ἁπλῶς μὴ καλὸν

usquam fœtus sensu vitaque animetur, abortum facere oportebit. Sensu enim vitaque præditum, sanctum & inuiolatum esse debet, quoniam vero ætatis [69] initium viro & mulieri terminatum est, quando primum cõiungi copularíq; debeãt, quandiu etiam liberis operã dare debeant terminatum esto. Seniorum autem proles & iuniorum, & corporibus & animis infirma est & imperfecta: Ætate vero iam confectorum plane debilis atq; confecta, quia ad summum vigorẽ mentis & intelligentiæ peruenerunt. Hic autem est in maxima virorum parte (quem poetæ nõnulli tradiderunt) metientes hebdomade circa quinquagesimum annum. Itaque qui quarto vel quinto anno hãc ætatem excesserit, ab omni procreationis studio cessare debet ac desistere. In postremum autem valetudinis aut eiusmodi cuiusdam rei caussa, thori coniugialis vsus retinendus est, viri autem cum vxore aliena, vel vxoris cum alieno viro cõsuetudo, dum coniuges & erũnt & appellabuntur

69 Legis annalis pars prima, summaq; antea posita est, media hic explicatur, definiturq; viri vigor anno 50. caussa etiam coniugij post illud tempus retinẽdi ponitur.

Damnatur & viri & mulieris adulterium. Plato in fine sexti legum. Plato 2 & 3. de repub. his de rebus itemq; 507. 675.

labuntur in rebus turpissimis habeatur. Quod si quis contra tempore procreandis liberis instituto facere deprehendatur, pœnis peccato dignis & debitis afficiatur.

ἀπτόμενον φαίνεσθαι μηδέμη μηδαμῶς, ὅταν ἡ καὶ προσαγορευθῇ πόσις. περὶ δὲ τὸν χρόνον τὸν τῆς τεκνοποιΐας, ἐάν τις φαίνηται τοιοῦτόν τι δρῶν, ἀτιμίᾳ ζημιούσθω πρεπούσῃ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν.

70 De natura hominis conformanda dictum est, sequuntur præcepta de prima educatione septem primorũ annorũ, & consuetudine ad morales virtutes, patientiam præcipue & tẽperantiam, sed nonnihil etiam de ratione ad prudentiam, ad patientiam autem & fortitudinem, quinque prima spectant. Primum est ut infantes alantur lacte, sine vino.

71 Secundum leui motu exerceantur & artificiosis adminiculis formentur. Ad triennium usq; pueros gestari, ne mollitie distorqueantur.

Plato item initio septimi. legum de lacte præcipit secundo prohibet ne puer vinum attingat ante annũ, 18.

CAP. XVII.

ΚΕΦ. ιζ.

Svsceptvm 70 autem procreatisq; liberis plurimi referre iudicandum est, ad corporis vires cõfirmandum, quibus alimentis nutriantur. Ac lactis quidem copiosus vsus si cæteras animantes, immo vero etiam nationes (quibus bellicæ virtutis studium curæ fuerit) intueatur, corporibus familiarissimus esse videbitur, si modo vnum ad euitandos morbos abfuerit.

71 Conferunt etiam motiones quas ea corpuscula ferre possunt. Ac ne membra propter mollitiem temeritatemque deformentur ac distorqueantur, adhibent quædam nunc etiam gentes artificiosa quædam adminicula, quæ infantium corpo-

Γενομένων 70 δὲ τῶν τέκνων, οἴεσθαι μεγάλην εἶναι διαφορὰν πρὸς τὴν τῶν σωμάτων δύναμιν, τὴν τροφὴν, ὁποία τις ἂν ᾖ. φαίνεται δὲ διά τε τῶν ἄλλων ζώων ἐπισκοποῦσι, καὶ διὰ τῶν ἐθνῶν, οἷς ἐπιμελές ἐστιν εἰσάγει τὴν πολεμικὴν ἕξιν, ἡ τοῦ γάλακτος πληθύουσα τροφὴ μάλιστα οἰκεία τοῖς σώμασιν· ἀοινοτέρα δὲ, διὰ τὰ νοσήματα.

71 ἔτι δὲ καὶ κινήσεις, ὅσας ἐνδέχεται, ποιεῖσθαι τηλικούτων συμφέρει. πρὸς δὲ τὸ μὴ διαστρέφεσθαι τὰ μέλη δι' ἁπαλότητα, χρῶνται καὶ νῦν ἔνια τῶν ἐθνῶν ὀργάνοις τισὶ μηχανικοῖς· ἃ τὸ σῶμα

1. autem & 2 multa de vini incommodis de quo initio 7. legum. Vinum Plato 619. vsque ad 629. Plato 12 legum exerceri iubet frigoris æstusq; patientia.

τὸ σῶμα ποιεῖ τῶν τοιούτων ἀστραβές.

72 συμφέρει δὲ εὐθὺς καὶ πρὸς τὰ ψύχη συνεθίζειν ἐκ μικρῶν παίδων. τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς ὑγίειαν, καὶ πρὸς πολεμικὰς πράξεις, εὐχρηστότατον. διὸ παρὰ πολλοῖς ἐστι τῶν βαρβάρων ἔθος, τοῖς μὲν, εἰς ποταμὸν ἀποβάπτειν τὰ γιγνόμενα ψυχρὸν, τοῖς δὲ, σκέπασμα μικρὸν ἀμπίσχειν· οἷον, Κελτοῖς. πάντα γὰρ ὅσα δυνατὸν ἐθίζειν, εὐθὺς ἀρχομένων βέλτιον μὲν ἐθίζειν· ἐκ προσαγωγῆς δ' ἐθίζειν. εὐφυὴς δ' ἡ τῶν παίδων ἕξις, διὰ θερμότητα, πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν ἄσκησιν. περὶ μὲν οὖν τὴν πρώτην συμφέρει ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν τοιαύτην τε καὶ τὴν ταύτῃ παραπλησίαν·

73 τὴν δ' ἐχομένην ταύτης ἡλικίαν, μέχρι πέντε ἐτῶν, ἣν οὔτε πω πρὸς μάθησιν καλῶς ἔχειν προσάγειν οὐδεμίαν, οὔτε πρὸς ἀναγκαίους πόνους, ὅπως μὴ τὴν αὔξησιν ἐμποδίζωσι, δεῖ τοσαύτης τυγχάνειν κινήσεως ὥστε διαφεύγειν τὴν ἀργίαν τῶν σωμάτων·

ra à distortione prauitateque defendant.

72 Conducit etiam admodum, infantulos ad frigoris patientiam assuefacere. Id enim est & ad valetudinẽ & ad bellicas actiones aptissimũ. Itaque etiam nonnullis barbaris nationibus, vt Celtis, ea consuetudo est, vt in frigidum amnem natos immergant, & tenui amiculo vestiant. Nam quibuscumque rebus iuuentus assuefacere potest. Est autem pueritiæ habitus ob ingenitum calorem ad tollerantiã frigoris opportunus. Quamobrem hæc atque huiusmodi alia cura imprimis adhibenda erit.

73 Ab his autem principiis ætas deinde ad quinquennium consequens neque ad vllam artem perdiscendam trahenda est, nec impellenda ad eos labores perferendum qui incrementum impediant, sed ad corporis ignauiam & inertiam tantummodo depellendam, modicis

72 Tertium frigoris tolerantia durentur.

Plato 438. 733. Imprimisque capitis pedumque virtutem, alienis tegmentis non corrumpi.

73 Quartum. Ante quintum annum nullis grauibus disciplinarum, nec aliarum rerum laboribus onerentur, sed tẽperatis ludis exerceantur, iucundisque sermonibus & fabulis ad futura seriarum disciplinarũ studia præparentur.

Plato 7. legum & reipub. ante decimũ annum nulla admodũ artium studia esse vult, 10. tres proximos annos Grammaticæ tribuit, & eo nomine legendi, scribendique scientiam & poesim & rhetoricam quandam comprehendit. Tres proximos musicæ: deinceps ad 20. Gymnasticæ, arithmeticæ, Geometriæ, Astronomiæ, deinde à 20. ad 30. iubet eas simul respici & earumque usum comparari, tumque 30 Dialecticæ gustare: his hoc ad quintum annum consequentes annos 15. militarib. munerib. assignat. Et 50. demum anno in cognitione Dei acquiescatur.

modicis & temperatis motibus, cũ per alias actiones, tum per ludum inſtitutis & comparatis eſt exercenda. Sed luſiones eſſe debebunt, neque illiberales neque valde laborioſæ neque minus remiſſæ, atque etiam de ſermonibus & fabulis, quas audire infantuli debeãt, magiſtratus hi prouidẽto, quos pædonomos appellãt. Hæc enim omnia exordia futuris rerum ſtudiis accommodata eſſe debent. Itaque ludi magna ex parte ſpecies quędam & imagines ſeriarũ rerum quę ſunt impoſtorũ exercendæ & tractandæ, eſſe debebunt.

74 Quintum vociferari & eiulare prohibeantur.

74 Puerorum autem contentiones & eiulatus, qui ſuis legibus vetant, recte faciũt, ad incrementum enim conducunt, cum quandam exercitationem corporibus afferant. Spiritus enim retentio laborantib. vires addit, quod etiam pueris obtinentibus accidit.

75 Proxima tria præcepta ad temperantiã pertinent. Primum pueri cũ ſeruis quã minimũ verſentur.

75 Conſiderandum vero etiam pædonomis erit, vt hac ætatula & qualis alia pueri cum ſeruis minimũ verſentur. Hac enim ætate puer domi vſque ad annos ſeptem alendus

ἣν χρὴ παρασκευάζειν καὶ δι' ἄλλων πράξεων, καὶ διὰ τῆς παιδιᾶς. δεῖ δὲ καὶ τὰς παιδιὰς εἶναι μήτε ἀνελευθέρους, μήτε ἐπιπόνους, μήτε ἀνειμένας. καὶ περὶ λόγων δὲ καὶ μύθων, ποίους τινὰς ἀκούειν δεῖ τοὺς τηλικούτους, ἐπιμελὲς ἔστω τοῖς ἄρχουσιν, οὓς καλοῦσι παιδονόμους. πάντα γὰρ δεῖ τὰ τοιαῦτα προοδοποιεῖν πρὸς τὰς ὕστερον διατριβάς. διὸ τὰς παιδιὰς εἶναι δεῖ τὰς πολλὰς μιμήσεις τῶν ὕστερον σπουδαζομένων.

74 τὰς δὲ διατάσεις τῶν παίδων καὶ τοὺς κλαυθμοὺς, οὐκ ὀρθῶς ἀπαγορεύουσιν οἱ κωλύοντες ἐν τοῖς νόμοις. συμφέρουσι γὰρ πρὸς αὔξησιν. γίνεται γὰρ τρόπον τινὰ γυμνασία τοῖς σώμασιν. ἡ γὰρ τοῦ πνεύματος κάθεξις, ποιεῖ τὴν ἰσχὺν τοῖς πονοῦσιν· ὃ συμβαίνει καὶ τοῖς παιδίοις διατεινομένοις.

75 ἐπισκεπτέον δὲ τοῖς παιδονόμοις τὴν τούτων διαγωγὴν, τήν τ' ἄλλην, καὶ ὅπως ὅτι ἥκιστα μετὰ δούλων ἔσται. ταύτην γὰρ τὴν ἡλικίαν, καὶ μέχρι τῶν ἑπτὰ ἐτῶν, ἀναγ-

ἀναγκαῖον οἴκοι τὴν τροφὴν ἔχειν.

76 εὔλογον οὖν ἀπελαύνειν ἀπὸ τῶν ἀκουσμάτων καὶ τῶν ὁραμάτων ἀνελευθερίας, καὶ τηλικούτους ὄντας. ὅλως μὲν οὖν αἰσχρολογίαν ἐκ τῆς πόλεως, ὥσπερ ἄλλο τι, δεῖ τὸν νομοθέτην ἐξορίζειν. ἐκ τοῦ γὰρ εὐχερῶς λέγειν ὁτιοῦν τῶν αἰσχρῶν, γίνεται καὶ τὸ ποιεῖν σύνεγγυς. μάλιστα μὲν οὖν ἐκ τῶν νέων, ὅπως μήτε λέγωσι, μήτε ἀκούωσι μηδὲν τοιοῦτον. ἐὰν δέ τις φαίνηταί τι λέγων ἢ πράττων τῶν ἀπηγορευμένων, τὸν μὲν ἐλεύθερον, μήπω δὲ κατακλίσεως ἠξιωμένων ἐν τοῖς συσσιτίοις, ἀτιμίαις κολάζειν καὶ πληγαῖς· τὸν δὲ πρεσβύτερον τῆς ἡλικίας ταύτης, ἀτιμίαις ἀνελευθέροις, ἀνδραποδωδίας χάριν.

77 ἐπεὶ δὲ τὸ λέγειν τι τῶν τοιούτων ἐξορίζομεν, φανερὸν ὅτι καὶ τὸ θεωρεῖν, ἢ γραφὰς, ἢ λόγους ἀσχήμονας. ἐπιμελὲς μὲν οὖν ἔστω τοῖς ἄρχουσι μηδὲν μήτε ἄγαλμα, μήτε γραφὴν εἶναι τοιούτων πράξεων μίμησιν· εἰ μὴ παρά τισι

alendus & retinendus eſt.

76 Laudandum igitur etiam illud, vt à rerum ſordidarum & ſeruilium non ſolum auditu ſed aſpectu tenellus adhuc animus auertatur. Quare legislator, vt ſi q̄d aliud, verborū certe obſcœnitatem de ciuitate penitus exterminabit. Nam turpiter & obſcœnæ loquendi licentiæ, turpiter quoque & obſcœne faciendi licentia proxima eſt, ſed imprimis à tenellis animis, vt eiuſmodi nihil neque dicant neq; audiant. Quod ſi quis eorum quæ vetita fuerint, quicquã vel dicere, vel facere deprehendatur, iſque ingenuus neque dum in ſodalitiis accubationis honorem meritus, afficiendus erit ignominia, & virgis cædendus. Sin ætas iis caſtigationibus maior fuerit, ſeruili ignominia ſeruilis huius peccati cauſſa notandus erit.

76 Secundũ: omnis verborum obſcœnitas è ciuitate expellatur, pœnaq; turpiter loquentib. irrogetur.

Plato in 2. & 3. reip. & legũ 1. & 2. & 7. multus eſt in his rebus.

77 Et quoniam eiuſmodi quicquam dicere prohibemus, certe etiam ſpectacula & tabularum & fabularum impudicarum prohibemus. Quare magiſtratibus adhibenda cura erit, vt neque ſignis neque tabulis obſcœnitas vlla aut fœditas oſtendatur. Niſi forte apud illos

77 Tertiũ: Spectacula ſignorũ tabularũ, fabularum, obſcena licet viris moribus & diſciplina confirmatis permiſſa: tamen à puerorũ oculis amoueãtur.

Simile Plato de ebrietate f. 669.

deos, quibus etiam per leges lasciuia illa conceditur, & apud quos sacra facere ætate quidem prouectioribus pro se, pro liberis & coniugibus permittitur. Adolescentulos autem & Iamborum & comœdiarum spectatores esse lex prohibeat, priusquam ætatem attigerint, in qua & cum cæteris accubare iã licuerit, & ab omnibus vel ebrietatis vel aliarum inde nascentium rerum incommodis, disciplina liberos efficiat. Atque hæc quidẽ cursim summatimque attigimus, postea diligentius & accuratius agemus & quæremus, primum vllane puerorum disciplina, an nulla & qualis omnino esse debeat. Qua de re quantum tempus locusque postulauit, tantũmodo proposuimus.

78 Declaratur exemplo Theodori tragœdi: quantum sit à teneris assuescere. Plato 448.2. rep.
οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον ἄλλως τε καὶ νέῳ καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν; μάλιστα γὰρ δὴ τότε πλάττεται καὶ ἐνδύεται τύπος ὃν ἄν τις βούληται ἐνσημήνασθαι ἑκάστῳ.

78 Nec vero fortassis Theodorus tragœdus in hoc errabat, quod nollet quenquam vel leuissimum actorẽ ante se agere, quasi magis his rebus, quas primas audierint, spectatores capi & oblectari solerent. Hoc enim ipsum idem in hominum & rerum ipsarum naturam vsumque cadit, vt prima quæque gratissima

θεοῖς τοιούτοις, οἷς καὶ τὸν τωθασμὸν ἀποδίδωσιν ὁ νόμος· πρὸς δὲ τούτοις ἀφίησιν ὁ νόμος τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν πλέον προήκουσαν, καὶ ὑπὲρ αὑτῶν καὶ τέκνων καὶ γυναικῶν τιμαλφεῖν τοὺς θεούς. τοὺς δὲ νεωτέρους, οὔτ᾽ ἰάμβων, οὔτε κωμῳδίας θεατὰς νομοθετητέον, πρὶν ἢ τὴν ἡλικίαν λάβωσιν, ἐν ᾗ καὶ κατακλίσεως ὑπάρξει κοινωνεῖν, ἤδη, καὶ μέθης· καὶ τῆς ἀπὸ τῶν τοιούτων γιγνομένης βλάβης ἀπαθεῖς ἡ παιδεία ποιήσει πάντας. νῦν μὲν οὖν τοῦτον ἐν παραδρομῇ πεποιήμεθα τὸν λόγον· ὕστερον δ᾽ ἐπιστήσαντας δεῖ διορίσαι μᾶλλον, εἴτε μὴ δεῖ πρῶτον, εἴτε δεῖ διαπορήσαντας, καὶ πῶς δεῖ. κατὰ δὲ τὸν παρόντα καιρὸν, ἐμνήσθημεν ὡς ἀναγκαῖον.

78 ἴσως γὰρ οὐ κακῶς ἔλεγε τὸ τοιοῦτον Θεόδωρος ὁ τῆς τραγῳδίας ὑποκριτής· οὐθενὶ γὰρ πώποτε παρῆκεν ἑαυτοῦ προεισάγειν, οὐδὲ τῶν εὐτελῶν ὑποκριτῶν, ὡς οἰκειουμένων τῶν θεατῶν ταῖς πρώταις ἀκοαῖς· συμβαίνει δὲ ταὐτὸ τοῦτο καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας, καὶ πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων.

πάντα

πάντα γὰρ στέργομεν τὰ πρῶτα μᾶλλον. διὸ δεῖ τοῖς νέοις πάντα ποιεῖν ξένα τὰ φαῦλα, μάλιστα δ' αὐτῶν, ὅσα ἔχει ἢ μοχθηρίαν, ἢ δυσμένειαν.

79 διελθόντων δὲ τῶν πέντε ἐτῶν, τὰ δύο μέχρι τῶν ἑπτὰ δεῖ θεωροὺς ἤδη γίγνεσθαι τῶν μαθήσεων, ἃς δεήσει μανθάνειν αὐτούς. δύο δ' εἰσὶν ἡλικίαι, πρὸς ἃς ἀναγκαῖον διῃρῆσθαι τὴν παιδείαν· μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἑπτὰ, μέχρι ἥβης· καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀφ' ἥβης, μέχρι τῶν ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν. οἱ γὰρ ταῖς ἑβδομάσι διαιροῦντες τὰς ἡλικίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, λέγουσιν οὐ καλῶς. δεῖ δὲ τῇ διαιρέσει τῆς φύσεως ἐπακολουθεῖν. πᾶσα γὰρ τέχνη καὶ παιδεία, τὸ προσλεῖπον βούλεται τῆς φύσεως ἀναπληροῦν. πρῶτον μὲν οὖν σκεπτέον, εἰ ποιητέον τάξιν τινὰ περὶ τοὺς παῖδας· ἔπειτα, πότερον συμφέρει κοινῇ ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν, ἢ κατ' ἴδιον τρόπον· ὃ γίνεται ὡς νῦν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων. τρίτον δὲ, ποίαν τινὰ δεῖ ταύτην.

tissima accidant. Quapropter mala omnia à pueris amouenda sunt, sed imprimis nequitia omnis atque lascivia.

79 Præteritis autem annis quinque duobus, deinceps ad septimum sequentibus, pueros velut in Theatro, sic in ludo spectatores esse necesse est artium, quas postea perdiscere debebunt. Duæ vero sunt ætates in quas disciplina partiēda & diuidenda sit, altera ab anno septimo ad pubertatem, altera à pubertate ad annũ primum & vicesimum. Nam qui Hebdomadis ætates partiũtur, hi magnam quidem partem errant & fallũtur. Naturę aũt partitio probãda potiꝰ & sequēda est. Id enim est omnibus artib. ac disciplinis propositum, vt quod naturæ desit, adiungant & expleant. Primum igitur videndũ vllane puerorum debeat esse disciplina: deinde vtrum publice suscipienda an priuatim, quod etiam nunc fit in plurimis ciuitatibus: postremo qualisnam hæc esse debeat.

79 Postremum præceptum ad exercitationem & rationē prudētiæ magis attinet ex cognitione artium. Artes sunt biennio post 5. annum degustādæ duabus deinde annorum hebdomadib. penitus pernoscendæ ꝗ cum Platone congruit. De quo Plato ante.

Tres quæstiones hæ soluũtur initio lib. 8. prima nu. 1 secunda secunda, tertia, tertio.

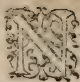
Finis Libri septimi.

ARISTOTELIS POLITICΩN, LIBER VIII.

ΑΡΙΣΤΟΤΈΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩ͂Ν ΤΟ Θ.

CAP. I.

1 Responsio ad primam quæstionem, Disciplina iuuentutis ciuitati necessaria, quia ea neglecta, resp. publ. pereunt, exculta conseruantur. Res declaratur artiũ collatione.

EMINI [1] quidem dubium esse possit, quia legislator de iuuentutis eruditione ac disciplina cogitare plurimum præcipereq; debeat. Id enim contemptum in ciuitatibus & neglectum resp. euertit. Singulæ namq; pro suo genere regendę sunt & administrandæ, propriiq; vniuscuiusque mores remp. ipsam vt Democratici Democratiam, Oligarchici Oligarchiam & defendunt & ab initio constituunt, semperq; mores optimi optimæ reip. authores extiterunt. Atque etiam vt in omnibus artium doctrinarumque facultatib. sunt quædam, quorum perceptio exercitatioque debeat actiones earum vsusque præcurrere: sic certe necesse est in ciuili vita quædam institutionis & educationis quasi fundamenta ponere, quæ virtutis operibus & actionibus antecedant.

2 Responsio ad secundam quæstionem. Disciplina iuuentutis debet esse publica, quia finis est publicus, qa singuli ciues sũt partes ciuitatis: Additur à Lacedæmoniis exẽplum.

[2] Quoniam vero ciuitatibus omnibus finis vnus p-

ΚΕΦ. α.

ΤΙ [1] μὲν οὖν τῷ νομοθέτῃ μάλιστα πραγματευτέον περὶ τὴν τῶν νέων παιδείαν, οὐδεὶς ἂν ἀμφισβητήσειε. καὶ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν οὐ γιγνόμενον τοῦτο, βλάπτει τὰς πολιτείας. δεῖ γὰρ πρὸς ἑκάστην πολιτεύεσθαι. τὸ γὰρ ἦθος τῆς πολιτείας ἑκάστης τὸ οἰκεῖον, καὶ φυλάττειν εἴωθε τὴν πολιτείαν, καὶ καθίστησιν ἐξ ἀρχῆς οἷον, τὸ μὲν δημοκρατικὸν δημοκρατίαν· τὸ δὲ ὀλιγαρχικὸν ὀλιγαρχίαν· ἀεὶ δὲ τὸ βέλτιστον ἦθος, βελτίονος αἴτιον πολιτείας. ἔτι δὲ πρὸς πάσας δυνάμεις καὶ τέχνας ἐστὶν ἃ δεῖ προπαιδεύεσθαι καὶ προεθίζεσθαι πρὸς τὰς ἑκάστων ἐργασίας. ὥστε δῆλον ὅτι καὶ πρὸς τὰς τῆς ἀρετῆς πράξεις.

[2] ἐπεὶ δ' ἓν τὸ τέλος τῇ πόλει πάσῃ, φανερὸν ὅτι καὶ

τὴν

τὴν παιδείαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων· καὶ ταύτης τὴν ἐπιμέλειαν εἶναι κοινήν, καὶ μὴ κατ' ἰδίαν· ὃν τρόπον νῦν ἕκαστος ἐπιμελεῖται τῶν αὐτοῦ πέκνων· ἰδίᾳ τε, καὶ μάθησιν ἰδίαν, ἣν ἂν δόξῃ, διδάσκων. δεῖ δὲ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἄσκησιν· ἅμα δὲ οὐδὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὑτοῦ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως. μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως· ἡ δ' ἐπιμέλεια πέφυκεν ἑκάστου μορίου βλέπειν πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἐπιμέλειαν. ἐπαινέσειε δ' ἄν τις καὶ τοῦτο Λακεδαιμονίους. καὶ γὰρ πλείστην ποιοῦνται σπουδὴν περὶ τοὺς παῖδας, καὶ κοινῇ ταύτην. ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας, καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν.

positus est: vnam quoque disciplinam omniũ & eandem esse necesse est, esseque publicæ curæ subiectam nõ priuatæ, quemadmodũ hoc tempore, quo sui cuique patri liberi curæ sunt, eamque priuatim ab eo docentur artem, quæ commoda illi visa fuerit. At communium & publicarum rerum, communem etiam & publicam institutionem & exercitationem oportet esse, nec ciuis vllus sui ipsius sed suæ ciuitatis se debet existimare. Est enim pars ciuitatis ciuis vnusquisque, & naturæ quadam lege fit vt partium singularum & totius vna coniunctaque sit institutio: vnde non immerito Lacedæmonios quispiam laudauerit, qui maximum informãdis pueris, idque publicum studium adhibeant. Planum igitur est definiendum legibus esse disciplinam, eamque publice suscipiendam.

CAP. II.

ΚΕΦ. β.

Τίς[3] δ' ἐστὶν ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων· οὐ γὰρ ταὐτὰ πάντες

QVAENAM[3] vero præstet aliis disciplina & quomodo tradenda & instituenda, non est ignorãdum, quoniam de rebus agendis hoc tempore quæritur: nec

3 Tertia quæstio de qualitate iuuenilis disciplinæ, nouis quæstionibus initio amplificata, an sapientia pri-

mo, an moralis virtus, an vtilia an honesta, an iucunda : tum ex honestis quæ docendæ sunt Soluitur deinde quod artes vtiles sed liberales & honestæ docendæ sunt.

enim pueris eadem cognoscenda nec ad virtutem nec ad beatam vitã omnes existimant. Neque certum est mẽtisne & intelligentiæ pueros potius, quã animi moribus instrui deceat. Atque etiã ex moralis vitæ promptà facilique disciplina, obscura quæstio & difficilis oritur, eane tractanda sint & exercenda quæ ad vitã commoda sunt & vtilia, an quæ spectant ad virtutem, an quę tantum iucunda sunt minimeque necessaria. Hæc enim omnia suos defensores & quosdam patronos habent: neque de his quæ pertinent ad virtutem quicquam est certum ac definitum. Nec enim virtus eadẽ colitur ab omnibus. Ideoque merito de ea colenda exercendaque dissentiunt. Ex vtilibus reb. necessariæ quidem sine dubio docendæ sunt. Non tamen omnes docendæ esse liberalium operum ab illiberalibus facta distinctio & diuisio planum facit, quia tales quærendæ commoditates videntur, quas qui habeat, minime sordidus seruilisque habeatur. Sordida autem ac seruilis quęuis & functio & ars & disciplina iudicanda est quæ ad minus virtutis & opus liberi hominis

ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους, οὔτε πρὸς ἀρετὴν, οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον· οὐδὲ φανερὸν πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον, ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος· ἔκ τε τῆς ἐμποδὼν παιδείας ταραχώδης ἡ σκέψις· καὶ δῆλον οὐδὲν, πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν, ἢ τὰ περιττά· πάντα γὰρ εἴληφε ταῦτα κριτάς τινας. περί τε τῶν πρὸς ἀρετὴν, οὐθὲν ἐστιν ὁμολογούμενον. καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν οὐ τὴν αὐτὴν εὐθὺς πάντες τιμῶσιν. ὥστ' εὐλόγως διαφέρονται καὶ πρὸς τὴν ἄσκησιν αὐτῆς. ὅτι μὲν οὖν τὰ ἀναγκαῖα δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐ ἄδηλον· ὅτι δὲ οὐ πάντα διῃρημένων τῶν τε ἐλευθέρων ἔργων καὶ τῶν ἀνελευθέρων, φανερὸν, ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν, ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάναυσον· βάναυσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν, καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς, ἀχρη-

[illegible]

στον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων, ἢ τὴν ψυχὴν, ἢ τὴν διάνοιαν. διὸ τάς τε τοιαύτας τέχνας, ὅσαι τὸ σῶμα παρασκευάζουσι χεῖρον διακεῖσθαι, βαναύσους καλοῦμεν, καὶ τὰς μισθαρνικὰς ἐργασίας· ἄσχολον γὰρ ποιοῦσι τὴν διάνοιαν, καὶ ταπεινήν.

4 ἔστι δὲ καὶ τῶν ἐλευθερίων ἐπιστημῶν μέχρι μέν τινος ἐνίων μετέχειν, οὐκ ἀνελεύθερον· προσεδρεύειν δὲ λίαν πρὸς τὸ ἐντελὲς, ἔνοχον ταῖς εἰρημέναις βλάβαις. ἔχει δὲ πολλὴν διαφορὰν καὶ τὸ, τίνος χάριν πράττει τις ἢ μανθάνει. αὐτοῦ μὲν γὰρ χάριν, ἢ φίλων, ἢ δι' ἀρετὴν, οὐκ ἀνελεύθερον· ὁ δὲ αὐτὸ τοῦτο πράττων δι' ἄλλους, πολλάκις θητικὸν καὶ δουλικὸν δόξειεν ἂν πράττειν. αἱ μὲν οὖν καταβεβλημέναι νῦν μαθήσεις, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον, ἐπαμφοτερίζουσιν.

& ingenui corpus ineptum, itemq; animum & mentem inhabilem reddit. Itaque artes eiusmodi quę corpus deterius afficiũt & coniquinãt, omnesq; mercenarias operas in sordidis & seruilibus rebus numeramus, quia meritis contemplationem negotiis & laboribus impediunt eamque abiiciunt & demittunt.

4 Atque etiam quamuis in absolutæ virtutis perfectæque sapientię studio nullus finis cõstituendus sit: attamen liberalibus nonnullis artib. modum adhibere nõ illiberale est. Nam qui eis operam infinitam collocauit, in illa sordidarũ & seruilium functionum detrimenta relabuntur, & ab vsu virtutis excellentioris auocantur: Tametsi permagni quidem refert quorsum disciplina perdiscatur. Nam si ad virtutẽ vel nobis vel amicis comparandam referatur, laudabile est & honestum, sin ad alios erudiẽdum quæstus & lucri gratia facias, rem illiberalem & sordidam & omnino seruilem agere videaris. Quapropter hæ disciplinæ (quemadmodum dictum est) ancipites & in vtramque partem propensos vsus habent.

4 Modus omnibus artibus liberalib. (excepta liberali) adhibendus est, ne maioru virtutis fructum impediant. Hæ vero sunt, quibus vti & abuti liceat.

CAP. III.

5 Disciplina iuuentutis honesta & liberalis quadruplex, grammatice, gymnastice, graphice, musice, de trib. primis in argumēto dictum.

6 Quæstio de musica quorsū discenda sit. A musica incipiendum. Plato 448. gymnastica sequi debet. De musica 3. de repub. & initio quarti 665.

Svnt [5] vero propemodum quatuor in quib. institui pueri solent, grammatice, gymnastice, musice, graphice. Grammatice quidem & graphice tanquam vtiles & pernecessariæ, gymnastice autem quod ad fortitudinē valeat: de [6] musica vero quispiā dubitauerit. Nunc enim pleriq; voluptatis gratia eam sequuntur. Veteres autem in artibus ingenuis eam numerabant, quia natura ipsa (quod antea sępe dictum est) non solum in negotio recte versari, sed otio præclare & honeste frui desiderat. Ad otium enim & quietem, velut extremum omnium rerū finem omnia referēda sunt vt ea de re nobis iterum dicendū sit, tametsi enim & negotium & otium necessarium sit, otium tamen anteponendum est. Quaꝑpter illud nobis quærendum est, quo possumus in otio viuere.

7 Otii & ludi & negotii differētia & finis ludi.

[7] Quæ cum ita sint, non tamen otium tale quærendum est, quale in lusionibus consumitur: sic enim vitæ nostræ ludus finis esset necessario, quod si falsum & absurdum est, in laboribus &

ΚΕΦ. γ.

Ἔστι [5] δὲ τέτταρα σχεδὸν ἃ παιδεύειν εἰώθασι, γράμματα καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικήν· καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν· τὴν μὲν γραμματικὴν καὶ γραφικὴν, ὡς χρησίμους πρὸς τὸν βίον οὔσας καὶ πολυχρήστους· τὴν δὲ γυμναστικὴν, ὡς συντείνουσαν πρὸς ἀνδρείαν· [6] τὴν δὲ μουσικὴν ἤδη διαπορήσειεν ἄν τις. νῦν μὲν γὰρ ὡς ἡδονῆς χάριν οἱ πλεῖστοι μετέχουσιν αὐτῆς· οἱ δ' ἐξ ἀρχῆς ἔταξαν ἐν παιδείᾳ, διὰ τὸ τὴν φύσιν αὐτὴν ζητεῖν, ὅπερ πολλάκις εἴρηται, μὴ μόνον ἀσχολεῖν ὀρθῶς, ἀλλὰ καὶ σχολάζειν δύνασθαι καλῶς. αὕτη γὰρ ἀρχὴ πάντων, ἵνα καὶ πάλιν εἴπωμεν περὶ αὐτῆς. εἰ γὰρ ἄμφω μὲν δεῖ, μᾶλλον δὲ αἱρετὸν τὸ σχολάζειν τῆς ἀσχολίας, καὶ ὅλως ζητητέον τί ποιοῦντας δεῖ σχολάζειν.

[7] οὐ γὰρ δὴ παίζοντας· τέλος γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ βίου τὴν παιδιὰν ἡμῖν. εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, καὶ μᾶλλον ἐν ταῖς ἀσχολίαις χρηστέον ταῖς παι-

διαῖς

διαῖς· ὁ γὰρ πονῶν, δεῖται τῆς ἀναπαύσεως· ἡ δὲ παιδιὰ, χάριν ἀναπαύσεώς ἐστι· τὸ δὴ ἀσχολεῖν συμβαίνει μετὰ πόνου καὶ συντονίας. διὰ τοῦτο δεῖ παιδιὰς εἰσάγεσθαι, καιροφυλακτοῦντας τὴν χρῆσιν, ὡς προσάγοντας φαρμακείας χάριν· ἄνεσις γὰρ ἡ τοιαύτη κίνησις τῆς ψυχῆς, καὶ διὰ τὴν ἡδονὴν ἀνάπαυσις· τὸ δὲ σχολάζειν ἔχειν αὐτὸ δοκεῖ τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ τὸ ζῆν μακαρίως. τοῦτο δὴ οὐ τοῖς ἀσχολοῦσιν ὑπάρχει, ἀλλὰ τοῖς σχολάζουσιν. ὁ μὲν γὰρ ἀσχολῶν, ἕνεκά τινος ἀσχολεῖ τέλους, ὡς οὐχ ὑπάρχοντος· ἡ δὴ εὐδαιμονία, τέλος ἐστὶν, ἣν οὐ μετὰ λύπης, ἀλλὰ μεθ᾽ ἡδονῆς οἴονται πάντες εἶναι. ταύτην μέντοι τὴν ἡδονὴν οὐκέτι τὴν αὐτὴν τιθέασιν, ἀλλὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἕκαστος, καὶ τὴν ἕξιν τὴν αὐτῶν· ὁ δὲ ἄριστος, τὴν ἀρίστην, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν καλλίστων. ὥστε φανερὸν ὅτι δεῖ καὶ πρὸς τὴν ἐν τῇ διαγωγῇ σχολὴν, μανθάνειν ἄττα καὶ παιδεύεσθαι· καὶ ταῦτα μὲν τὰ παιδεύματα, καὶ ταύτας τὰς μαθήσεις ἑαυτῶν εἶναι χά-

negotiis ludo potius vtendũ erit. Laboribus enim defatigati, requiem quærimus, ludus autem requietis est gratia. At negotium cum labore & cõtentione coniunctum est. Ob eam caussam in oportuni & temporis & vsus occasione veluti laboris medicina quædam, ita ludus adhibẽdus est. Hic enim motus animi remissio est & iucunda relaxatio. Otium autem non solum voluptatem sed etiam fœlicitatẽ & beatitatem complectitur, quib. certe non qui in negotio, sed qui in otio vitam degunt, perfruuntur. Nam qui negotia tractant, certe finis alicuius (qui nõ suppetit) gratia tractant. At beatitudo finis est quam non cum dolore, sed cum voluptate cõiunctam omnes existimãt: tametsi hanc voluptatem nõ iam eandem statuũt, sed pro suis quique sensibus ac moribus, optimis quidem optimam, & ab optimis & honestissimis actionibus profectam. Quibus positis intelligitur ad traducendum vitæ otium discenda quædam & percipienda esse, eaque ipsa cognita perceptaq; se ipsis esse contenta: quæ autem ad negotium spectant tanquam vtilia & necessaria ad aliud

Musica ad honestum otium discenda, reliquae artes liberales etiam ad certū fructū.

quidpiam referri.[8] Itaq; veteres Musicam statuerūt disciplinam non tanquam necessariam (nihil enim habet eiusmodi) nec veluti vtilem vt Grammatica est, & ad lucrum & ad quęstum & ad œconomiam, & ad perceptionem artium & ad ciuiles actiones permultas: nec item vt graphice, quæ videtur etiam vtilis esse ad rectius & melius de artificum operibus æstimandum, nec rursus vtilis est vt Gymnastice ad valetudinem & vires: neutrum enim videmus è musica existere. Reliquum igitur est vt ad vitam in otio degendam adhibeatur, cuius etiam rei gratia videtur adhiberi. In eo quippe vitæ genere solet vsurpari, quod homine ingenuo & libero dignum putatur. Itaq; sic Homerus cecinit,

ἀλλ' οἷον μέν ἐστι καλεῖν ἐπὶ δαῖτα θαλείην,

Et sic quosdam alios affatus ait,

οἳ κα-

ειν· τὰς δὲ πρὸς τὴν ἀσχολίαν, ὡς ἀναγκαίας καὶ χάριν ἄλλων.

8 διὸ καὶ τὴν μουσικὴν οἱ πρότερον εἰς παιδείαν ἔταξαν, οὐχ ὡς ἀναγκαῖον· οὐδὲν γὰρ ἔχει τοιοῦτον· οὐδ' ὡς χρήσιμον, ὥσπερ τὰ γράμματα πρὸς χρηματισμὸν, καὶ πρὸς οἰκονομίαν, καὶ πρὸς μάθησιν, καὶ πρὸς πολιτικὰς πράξεις πολλάς· δοκεῖ δὲ καὶ γραφικὴ χρήσιμος εἶναι πρὸς τὸ κρίνειν τὰ τῶν τεχνιτῶν ἔργα κάλλιον· οὐδ' αὖ καθάπερ ἡ γυμναστικὴ πρὸς ὑγίειαν καὶ ἀλκήν· οὐδέτερον γὰρ τούτων ὁρῶμεν γιγνόμενον ἐκ τῆς μουσικῆς.

λείπεται τοίνυν πρὸς τὴν ἐν τῇ σχολῇ διαγωγήν· εἰς ὅσπερ καὶ φαίνονται παράγοντες αὐτήν. ἣν γὰρ οἴονται διαγωγὴν εἶναι τῶν ἐλευθέρων, ἐν ταύτῃ τάττουσι. διόπερ Ὅμηρος οὕτως ἐποίησεν·

„ Ἀλλ' οἷον μέν ἐστι καλεῖν ἐπὶ δαῖτα θαλείην.

καὶ οὕτω προειπὼν, ἑτέρους τινὰς,

οἳ κα-

,, Οἵ καλέουσιν ἀοιδὸν, φησὶν, ὅ κεν τέρπῃσιν ἅπαντας.

καὶ ἐν ἄλλοις δέ φησιν Ὀδυσσεὺς ταύτην ἀρίστην εἶναι διαγωγὴν, ὅταν εὐφραινομένων τῶν ἀνθρώπων,

,, Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζονται ἀοιδοῦ,

,, Ἥμενοι ἑξείης.

ὅτι μὲν τοίνυν ἐστὶ παιδεία τις, ἣν οὐχ ὡς χρησίμην παιδευτέον τοὺς υἱεῖς, οὐδ' ὡς ἀναγκαίαν, ἀλλ' ὡς ἐλευθέριον καὶ καλὴν, φανερόν ἐστι.

πότερον δὲ μία τὸν ἀριθμὸν ἢ πλείους, καὶ τίνες αὗται, καὶ πῶς, ὕστερον λεκτέον περὶ αὐτῶν. νῦν δὲ τοσοῦτον ἡμῖν εἶναι πρὸ ὁδοῦ γέγονεν, ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων τινὰ μαρτυρίαν ἐκ τῶν καταβεβλημένων παιδευμάτων· ἡ γὰρ μουσικὴ τοῦτο ποιεῖ δῆλον. ἔτι δὲ καὶ τῶν χρησίμων ὅτι δεῖ τινα παιδεύεσθαι τοὺς παῖδας, οὐ μόνον διὰ τὸ χρήσιμον οἷον, τὴν τῶν γραμμάτων μάθησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πολλὰς ἐνδέχεσθαι γίγνεσθαι δι' αὐτῶν μαθήσεις ἑτέρας.

οἵ καλέουσιν ἀοιδὸν, φησὶν, ὅ κεν τέρπῃσιν ἅπαντας.

Atque aliis etiam locis Vlyſſes, ait optimam eſſe vitam quando lætis hominibus:

δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζωνται ἀοιδοῦ ἥμενοι ἑξείης.

Perſpicuum igitur eſt eſſe quandam diſciplinam, qua pueri ſunt informandi, non quia ſit vtilis, non quia neceſſaria, ſed quia liberalis & honeſta.

Vtrum vero vna numero ſit an plures, & quænam ipſæ ſint, & quomodo tractandæ, poſtea diſſeretur, nunc vero tantum nobis confectum ſit, quod de propoſitis artibus quædam teſtimonia habeamus. Id enim muſica verum eſſe comprobat, etiam vtilium artium nonnullas pueris tradendas eſſe, non ſolum quia ſint ipſæ ad externas commoditates aptæ, vt Grammatice, ſed etiam quod ad diſciplinas & actiones alias multum adiuuent.

Patet

Patet etiam Graphicen pueris esse commonstrandam non solum vt in priuatis rebus vendendis non fallantur, sed etiam in supellectilis emptione & venditione contra fraudes & imposturas ne omnino falli possint, vel potius vt corporum speciem, pulchritudinem & dignitatem subtilius & acutius contemplentur. Omnibus autem in rebus vtilitatem consectari, magnos & ingenuos animos minime decet. Quoniā vero clarum est vtrum cōsuetudine an ratione, itemque vtrum corpore prius an mente instituendi pueri sint, ex his etiam clarum est pueros gymnasticæ & pędotribicę tradendos esse, quarū illa corporis habitum corroborat, hæc opera conformat.

Pædotriba & gymnasiarchus idem, qui optime corporib. alimenta potest accommodare. Plato fol 40. idem fol. 5.

ὁμοίως δὲ καὶ τὴν γραφικήν, οὐχ ἵνα ἐν τοῖς ἰδίοις ὠνίοις μὴ διαμαρτάνωσιν, ἀλλ' ὦσιν ἀνεξαπάτητοι πρὸς τὴν τῶν σκευῶν ὠνήν τε καὶ πρᾶσιν· ἢ μᾶλλον ὅτι ποιεῖ θεωρητικὸν τοῦ περὶ τὰ σώματα κάλλους. τὸ δὲ ζητεῖν πανταχοῦ τὸ χρήσιμον, ἥκιστα ἁρμόττει τοῖς μεγαλοψύχεις καὶ τοῖς ἐλευθέροις. ἐπεὶ δὲ φανερὸν πότερον τοῖς ἔθεσιν, ἢ τῷ λόγῳ παιδευτέον εἶναι, καὶ περὶ τὸ σῶμα πρότερον, ἢ τὴν διάνοιαν, δῆλον ἐκ τούτων, ὅτι παραδοτέον τοὺς παῖδας γυμναστικῇ, καὶ παιδοτριβικῇ. τούτων γὰρ ἡ μὲν ποιάν τινα ποιεῖ τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, ἡ δὲ τὰ ἔργα.

CAP. IV.

ΚΕΦ. δ.

[9] Reprehenditur nimium gymnastices studium in Lacedæmoniis, præsertim qui efferatis exercitationib. fortitudinem affectabant, ad quam tamen solam nō sit exercenda iuuentus, nec

AT [9] nunc quidē hæ ciuitates (quæ videntur imprimis iuuentutis erudiendę curam suscipere) athleticum habitū corruptis corporū & formis & incrementis inducunt, quo genere Lacones quidem peccarūt. Laborib. siquidem pueros efferant, velut ad fortitudinē plurimum feritas illa pertineat.

ΝΥ͂Ν [9] μὲν οὖν αἱ μάλιστα δοκοῦσαι τῶν πόλεων ἐπιμελεῖσθαι τῶν παίδων, αἱ μὲν ἀθλητικὴν ἕξιν ἐμποιοῦσι λωβώμεναι τά τε εἴδη, καὶ τὴν αὔξησιν τῶν σωμάτων. οἱ δὲ Λάκωνες ταύτην μὲν οὐχ ἥμαρτον τὴν ἁμαρτίαν· θηριώδεις δ' ἀπεργάζονται τοῖς

πόνοις· ὡς τοῦτο πρὸς ἀνδρείαν μάλιστα συμφέρον. καί τοι, καθάπερ εἴρηται πολλάκις, οὔτε πρὸς μίαν, οὔτε πρὸς μάλιστα ταύτην βλέποντα ποιητέον τὴν ἐπιμέλειαν. εἴ τε καὶ πρὸς ταύτην, οὐδὲ τοῦτο ἐξευρίσκοισιν. οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις, οὔτ' ἐπὶ τῶν ἐθνῶν ὁρῶμεν τὴν ἀνδρείαν, ἀκολουθοῦσαν τοῖς ἀγριωτάτοις, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς ἡμερωτέροις καὶ λεοντώδεσιν ἤθεσι.

πολλὰ δ' ἐστὶ τῶν ἐθνῶν, ἃ πρὸς τὸ κτείνειν, καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι, καὶ τῶν ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν ἕτερα· τὰ μὲν ὁμοίως τούτοις, τὰ δὲ μᾶλλον, ἃ λῃστικὰ μέν ἐστιν, ἀνδρείας δ' οὐ μετειλήφασιν. ἔτι δ' αὐτοὺς τοὺς Λάκωνας ἴσμεν, ἕως μὲν αὐτοὶ προσήδρευον ταῖς φιλοπονίαις, ὑπερέχοντας τῶν ἄλλων· νῦν δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶσι λειπομένους ἑτέρων. οὐ γὰρ τῷ τοὺς νέους γυμνάζειν τὸν τρόπον τοῦτον διέφερον ἀλλὰ τῷ μόνον μὴ πρὸς ἀσκοῦντας ἀσκεῖν.

neat. At enim nec ad vnam nec ad hanc præcipue virtutem pueris informandis respectus habendus est, & si habendus esset, id tamen ea via non assequerentur. Nec enim in animantium reliquorum generibus, nec in vllis omnino gentibus videmus fortitudinem efferatis & immanib. sed potius mãsuetis, & (quales in leone cernuntur) generosis moribus conuenire. Multæ sunt nationes quibus vsitatũ & quotidianum est hominum cædes facere, & ex eorum carnibus cibum capessere, quales sunt in Ponticis gentibus & Achei & Eniochi, deque Mediterraneis aliæ sunt, partim quidem his similes, partim etiam immaniores quæ quamuis latrocinio viuunt, fortitudine tamen minime præditæ sunt, Lacedæmonios etiam ipsos scimus (dum se laboribus exercuerunt) cæteris fortiores fuisse, hoc tempore exercitationibus & bellicis certaminibus inferiores esse. Nec enim iccirco præstabant, quia pueros hoc modo instituerent, sed quia solum aduersus imparatos & inexercitatos instruerent & exercerent.

efferatis, sed honestis studiis exercẽda. Res explicatur exemplo ferarũ gentium.

Deferiis exercitationibus.

Plato in regno 176.

Plato 4.666.

Sic primo legũ Lacedæmonii reprehendũtur à Platone.

Ad honestatem igitur primæ exercitationis & certaminis partes non ad feritatē referendę sunt: nec enim lupus, nec vlla alia bestia, sed multo magis vir probus honestum periculũ adibit. Qui vero pueros ad hęc vehemẽtius vrgent & incitant, nec in rebus necessariis informandos curant, ii certe seruiles & sordidos efficiunt, & ad vnum duntaxat opus rationibus ciuilibus congruos & aptos reddunt, idque vt ratio dictat, cæteris deterius instructos. Hæc autem non ex præteritis, sed ex præsentib. potius æstimãda & iudicanda sunt: quandoquidem disciplinæ huius æmulos nunc habent, antea non habebant.

ὥστε τὸ καλὸν, ἀλλ' οὐ τὸ θηριῶδες δεῖ πρωταγωνιστεῖν· οὐ γὰρ λύκος, οὐδὲ τῶν ἄλλων θηρίων τι, ἀγωνίσαιτο ἂν οὐθένα καλὸν κίνδυνον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνὴρ ἀγαθός. οἱ δὲ λίαν εἰς ταῦτα ἀνέντες τοὺς παῖδας, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀπαιδαγώγους ποιήσαντες, βαναύσους κατεργάζονται κατά γε τὸ ἀληθές· πρὸς ἕν τε μόνον ἔργον τῇ πολιτικῇ χρησίμους ποιήσαντες, καὶ πρὸς τοῦτο χεῖρον, ὥς φησιν ὁ λόγος, ἑτέρων. δεῖ δὲ οὐκ ἐκ τῶν προτέρων ἔργων κρίνειν, ἀλλ' ἐκ τῶν νῦν· ἀνταγωνιστὰς γὰρ τῆς παιδείας νῦν ἔχουσι, πρότερον δ' οὐκ εἶχον.

10 Tempus gymnastices exercendæ à primi septenarii fine ad finem secundi.
Plato 494.

10 Quod autem gymnastice & adhibẽda sit, & quomodo adhibenda sit, certum id est atque confessum. Nam ad pubertatem vsque lenib. & modicis exercitationibus est vtendum, athletico & validiore victu, itemque violento atque vrgẽtiore labore secluso & remoto ne quid incremento corporis officiant. Quibus rebus hoc detrimentum afferri posse, signum non mediocre est,

10 ὅτι μὲν οὖν χρηστέον τῇ γυμναστικῇ, καὶ πῶς χρηστέον, ὁμολογούμενόν ἐστι. μέχρι μὲν γὰρ ἥβης, κουφότερα γυμνάσια προσοιστέον, τὴν βίαιον τροφὴν καὶ τοὺς πρὸς ἀνάγκην πόνους ἀπείργοντας, ἵνα μηδὲν ἐμπόδιον ᾖ πρὸς τὴν αὔξησιν. σημεῖον γὰρ οὐ μικρὸν ὅτι δύναται τοῦτο παρασκευάζειν.

ἂν γὰρ

ἐν γὰρ τοῖς ὀλυμπιονίκαις δύο τις ἂν ἢ τρεῖς εὕροι τοὺς αὐτοὺς νενικηκότας ἄνδρας τε καὶ παῖδας, διὰ τὸ νέους ἀσκοῦντας, ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων.

11 ὅταν δὲ ἀφ' ἥβης ἔτη τρία πρὸς τοῖς ἄλλοις μαθήμασι γένωνται, τότε ἁρμόττει καὶ τοῖς πόνοις καὶ ταῖς ἀναγκοφαγίαις καταλαμβάνειν τὴν ἐχομένην ἡλικίαν.

12 ἅμα γὰρ τῇ τε διανοίᾳ καὶ τῷ σώματι διαπονεῖν οὐ δεῖ· τοὐναντίον γὰρ ἑκάτερος ἀπεργάζεσθαι πέφυκε τῶν πόνων· ἐμποδίζων, ὁ μὲν τοῦ σώματος πόνος, τὴν διάνοιαν· ὁ δὲ ταύτης, τὸ σῶμα.

quod inter Olympianicas vix duos aut tres summum reperias, qui iidem & viri & adolescentuli victoriã reportarint, quod violentis & laboriosis exercitationibus, (dum se pueri exerceant) eorum vires opprimantur.

11 Cum vero pueri ex Ephebis excesserint, annosq; tres à pubertate proximos in cæteris artibus posuerint, labores grauiores & cibos firmiores, ætati sequẽti conueniet adhibere.

11 Tempus aliarum disciplinarum cognoscendarum.

12 Nec sunt eodem tempore & animi & corporis labores subeundi, quia hi labores vtrique contrarias inter se & repugnantes vires habent, labor enim corporis, animum, & animi labor corpus impedit.

12 Corporis & animi labores temporib. diuidendi.

ΚΕΦ. ε.

Περὶ 13 δὲ μουσικῆς ἔνια μὲν διηπορήκαμεν τῷ λόγῳ καὶ πρότερον· καλῶς δὲ ἔχει καὶ νῦν ἀναλαβόντας αὐτὰ προαγαγεῖν, ἵνα ὥσπερ ἐνδόσιμον γένηται τοῖς λόγοις, οὓς ἄν τις εἴποιεν ἀποφαινόμενος περὶ αὐτῆς.

CAP. V.

13 Sequitur reliqua disputatio de musica. Primo disputatur in vtramq; partem, an discẽda sit. Negatio pri' agitatur ex triplici Musicæ fine. Si discenda esset, disceretur aut ad quietem corporis aut ad virtutem moralem aut ad sapientiam.

DE 13 Musica nonnulla quidẽ antea disserendo quærendoque breuiter attigimus, non alienum tamen fuerit si modo eadem repetamus, latiusque tractemus & explicemus, vt sit adhibitum veluti procœmiũ quoddam orationis, qua de ipsa arte quispiam disputans vteretur.

Nec enim facile est statuere quam vim hæc habeat, nec quorsum sit adhibenda, ludine gratia & quietis, qualis est in dormientibus & vinolentis. Nec enim somnus & vinolentia per se honesta sunt,

Ἀλλ' ἡδέα καὶ ἅμα παύει
μέριμναν,

vt ait Euripides:
Itaque in eodem loco Musicam reponunt, eundemq; & similem & vini & vinolẽtiæ & Musicæ fructum atque vsum statuunt, ad eundemq; numerum saltationem referunt. An potius ad virtutem pertinere Musica iudicanda est? quasi possit (quemadmodum Gymnastice corporis habitum componit & constituit) sic animi mores fingere & honestæ voluptatis consuetudine formare? An vero etiam ad vitę rationem atque prudentiam? Id enim de propositis est tertium.

οὔτε γὰρ τίνα ἔχει δύναμιν, ῥᾴδιον περὶ αὐτῆς διελεῖν, οὔτε τίνος δεῖ χάριν μετέχειν αὐτῆς· πότερον παιδιᾶς ἕνεκα καὶ ἀναπαύσεως, καθάπερ ὕπνου καὶ μέθης· ταῦτα γὰρ καθ' αὑτὰ μὲν, οὔτε τῶν σπουδαίων, ἀλλ' ἡδέα, καὶ ἅμα παύει μέριμναν, ὥς φησιν Εὐριπίδης. διὸ καὶ τάττουσιν αὐτὴν καὶ χρῶνται πᾶσι τούτοις ὁμοίως, οἴνῳ, καὶ μέθῃ καὶ μουσικῇ. τιθέασι δὲ καὶ τὴν ὄρχησιν ἐν τούτοις. ἢ μᾶλλον οἰητέον πρὸς ἀρετήν τι τείνειν τὴν μουσικὴν, ὡς δυναμένην, καθάπερ ἡ γυμναστικὴ τὸ σῶμα ποιόν τι παρασκευάζειν, καὶ τὴν μουσικὴν τὸ ἦθος ποιόν τι ποιεῖν, ἐθίζουσαν δύνασθαι χαίρειν ὀρθῶς, ἢ πρὸς διαγωγήν τι συμβάλλεται, καὶ πρὸς φρόνησιν· καὶ γὰρ τοῦτο τρίτον θετέον τῶν εἰρημένων.

14 Assumptio syllogismi incipit, in qua primum primus finis tollitur: musica discitur cum labore, non valet igitur ad quietem.

14 Musicam igitur pueris ludi gratia tradendam non esse, non est quidem dubium, nec enim pueri discẽdo ludũt, præsertim cum sit illud ipsum discere cum molestia & labore coniunctum.

14 ὅτι μὲν οὖν δεῖ τοὺς νέους μὴ παιδιᾶς ἕνεκα παιδεύειν, οὐκ ἄδηλον· οὐ γὰρ παίζουσι μανθάνοντες· μετὰ λύπης γὰρ ἡ μάθησις.

15 ἀλλὰ

15 ἀλλὰ μὴν οὐδὲ διαγωγήν τε παισὶν ἁρμόττει καὶ ταῖς ἡλικίαις ἀποδιδόναι ταῖς τοιαύταις· οὐθενὶ γὰρ ἀτελεῖ προσήκει τέλος. ἀλλ᾽ ἴσως ἂν δόξειεν ἡ τῶν παίδων σπουδὴ παιδιᾶς εἶναι χάριν, ἀνδράσι γενομένοις, καὶ τελειωθεῖσιν. ἀλλ᾽ εἰ τοῦτ᾽ ἔστι τοιοῦτον, τίνος ἂν ἕνεκα δέοι μανθάνειν αὐτούς; ἀλλὰ μὴ καθάπερ οἱ τῶν Περσῶν καὶ Μήδων βασιλεῖς, δι᾽ ἄλλων αὐτὸ ποιούντων μεταλαμβάνειν τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς μαθήσεως. καὶ γὰρ ἀναγκαῖον βέλτιον ἀπεργάζεσθαι τοὺς αὐτὸ τοῦτο πεποιημένους ἔργον καὶ τέχνην, τῶν τοσοῦτον χρόνον ἐπιμελουμένον, ὅσον πρὸς μάθησιν μόνον. εἰ δὲ δεῖ τὰ τοιαῦτα διαπονεῖν αὐτούς, καὶ περὶ τὴν τῶν ὄψων πραγματείαν αὐτοὺς ἂν δέοι παρασκευάζειν· ἀλλ᾽ ἄτοπον.

16 τὴν δ᾽ αὐτὴν ἀπορίαν ἔχει, καὶ εἰ δύναται τὰ ἤθη βελτίω ποιεῖν· ταῦτα γὰρ τί δεῖ μανθάνειν αὐτούς; ἀλλ᾽ οὐχ ἑτέρων ἀκούοντας

15 Atqui neque vitæ prudentia pueris, neque teneris hisce ętatibus est attribuenda, cum inchoatæ & imperfectæ rei non congruat finis atque perfectio. At fortasse puerorum labores & studia illam sibi relaxationem recreationemque proponunt, qua viri ætate longius prouecti fruantur. Verum si ita se res habet, quid caussæ est cur à pueris Musica discatur? non potius (quēadmodum Persarum & Medorum reges solent) aliorum opera id opus facientium Musicæ voluptas & fructus capiatur? Etenim necesse est lautius & melius id ipsum ab illis præstari, qui in hoc vno operis artisq; munere assidue versantur, quam qui tantum tēporis adhibent, quantum ad artem leuiter degustandam satis esse existiment. Quod si sit in ea disciplina pueris elaborañdum in culina quoque & obsoniorum cura elaborandum erit. At id est absurdum.

15 Tollitur tertius finis imperfectæ puerorum ætati finis, id est sapientia non conuenit, & si possit tandē cōuenire: attamē ille fructus musicæ possit ex aliorum opera percipi, quod exēplis variis declaratur.

16 Eadem autem dubitatio fuerit, possitne musica meliores mores efficere: quid enim pueris ad eam rem musica discenda est? An non potius Musici sunt illis

16 Secundus finis tollitur eodē argumento.

audiendi, vt & honeſtam inde voluptatem capiant, & ea de re ſapienter Laconū more iudicent? Illi enim tametſi non didicerint, tamen (vt aiunt) recte iudicāt, qui concentus probandi ſint, & qui ſint improbandi.

ὀρθῶς τε χαίρειν καὶ δύνασθαι κρίνειν; ὥσπερ οἱ Λάκωνες· ἐκεῖνοι γὰρ οὐ μανθάνοντες, ὅμως δύνανται κρίνειν ὀρθῶς, ὥς φασι, τὰ χρηστὰ καὶ τὰ μὴ χρηστὰ τῶν μελῶν.

17 Tollitur denuo tertius finis, ſed eodē argumento quo antea: additur poeticum teſtimonium.

[17] Eadem autem dubitatio quæſtioque fuerit, an ad fœlicem & honeſtam vitæ traducendæ rationem muſica adhibenda ſit. quid enim neceſſe potius eſt pueros diſcere quam eorum qui didicerint, laborib. perfrui. Subducere autem licet animis & proponere (quam de diis habemus) opinionem. Nec enim apud Poetas Iuppiter cantat aut citharam pulſat, ſed in ſordidis & ſeruilibus habemus eiuſmodi artifices, eaſque actiones hominis eſſe dicimus vinolēti, aut certe pueriliter exultantis & ludētis, ſed de his poſtea commodius.

[17] ὁ δὴ αὐτὸς λόγος κἂν εἰ πρὸς εὐημερίαν καὶ διαγωγὴν ἐλευθέριον χρηστέον αὐτῇ, τί δεῖ μανθάνειν αὐτούς, ἀλλ' οὐχ ἑτέρων χρωμένων ἀπολαύειν. σκοπεῖν δὴ ἔξεστι τὴν ὑπόληψιν ἣν ἔχομεν περὶ τῶν θεῶν· οὐ γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ᾄδει καὶ κιθαρίζει τοῖς ποιηταῖς· ἀλλὰ καὶ βαναύσους καλοῦμεν τοὺς τοιούτους· καὶ τὸ πράττειν, οὐκ ἀνδρὸς μὴ μεθύοντος, ἢ παίζοντος. ἀλλ' ἴσως περὶ μὲν τούτων ὕστερον ἐπισκεπτέον·

18 Fuit adhuc inficiatio quæſtionis eius affirmatio de triplici fine cōtraria ſequitur. Primū quidem de primo & tertio. Muſica valet ad quietem corporis & ad prudentiam.

[18] Prima autem quæſtio eſt, muſicane in diſciplinarū genere numeranda ſit necne, quamque vim in tribus propoſitis quæſtionibus habeat, an ad oblectationem & ludum, an ad diſciplinam morū, an ad vitæ rationem prudentiamque referēda ſit. At optimo quidē iure ad hęc omnia refertur & eorum ſingulorum partē aliquā ample-

[18] ἡ δὲ πρώτη ζήτησίς ἐστι, πότερον οὐ θετέον εἰς παιδείαν τὴν μουσικήν, ἢ θετέον· καὶ τί δύναται τῶν διαπορηθέντων τριῶν, πότερον παιδείαν, ἢ παιδιάν, ἢ διαγωγήν. εὐλόγως δὴ εἰς πάντα τάττεται, καὶ φαίνεται μετέχειν. ἥ τε γὰρ παιδιά, χάριν

ἀνα-

ἀναπαύσεώς ἐστι. τὴν δ' ἀνάπαυσιν ἀναγκαῖον ἡδεῖαν εἶναι· τῆς γὰρ διὰ τῶν πόνων λύπης, ἰατρεία τίς ἐστι. καὶ τὴν διαγωγὴν ὁμολογουμένως δεῖ μὴ μόνον ἔχειν τὸ καλὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡδονήν· τὸ γὰρ εὐδαιμονεῖν ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἐστί· τὴν δὲ μουσικὴν, πάντες εἶναί φαμεν τῶν ἡδίστων, καὶ ψιλὴν οὖσαν, καὶ μετὰ μελῳδίας. φησὶ γοῦν καὶ Μουσαῖος, εἶναι βροτοῖς ἥδιστον ἀείδειν. διὸ καὶ εἰς τὰς συνουσίας καὶ διαγωγὰς εὐλόγως παραλαμβάνουσιν αὐτὴν, ὡς δυναμένην εὐφραίνειν. ὥστε καὶ ἐντεῦθεν ἄν τις ὑπολάβοι παιδεύεσθαι δεῖν αὐτὴν τοὺς νεωτέρους. ὅσα γὰρ ἀβλαβῆ τῶν ἡδέων, οὐ μόνον ἁρμόττει πρὸς τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν. ἐπεὶ δ' ἐν μὲν τῷ τέλει συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις ὀλιγάκις γίνεσθαι, πολλάκις δὲ ἀναπαύονται, καὶ χρῶνται ταῖς παιδιαῖς, οὐχ ὅσον ἐπὶ πλέον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἡδονὴν, χρήσιμον ἂν εἴη διαναπαύειν ἐν ταῖς ἀπὸ ταύτης ἡδοναῖς.

19 συμ-

ditur: Ludus. n. relaxationis & quietis gratia quæritur, & relaxatio requiesque necessario iucunda est quippe quę doloris ex labore & molestia contracti, medicina quędam sit, vitæ etiam ratio & institutio non solũ cum honestate, sed etiam cum voluptate cõiuncta est necessario: beata enim vita ex hac vtraque conficitur. Musicam autem cõstat inter omnes esse suauissimam siue simplex & nuda, siue cum numeris & modis audiatur. vnde etiã Musæus ait:

> εἶναι βροτοῖς ἥδιστον ἀείδειν.

Itaque etiam in humanę vitæ consuetudinem & institutionem merito musica assumitur quod ad recreandũ & oblectandum magnam vim habeat, vnde etiã concludi potest eam pueris esse cognoscendam. Voluptates enim omnes quæ nullis incommodis adiunctę sunt, nõ solum finis, sed etiam requietis gratia fruẽdæ sunt, quoniam autem ad finem raro perueniunt hominis, sed sæpe tamen recreantur & ludis vtuntur, non solum ob alios maiores fructus sed etiã ob voluptatem in musicis oblectationibus est acquiescendum.

19 Caussa quã- obrem voluptas per se expeta- tur.

19 Accidit autem vt homines ludum & animi corporisque remissionem summum quoddam vltimumq; bonum facerent, propterea fortasse quod vltimus humanæ vitæ finis voluptatem quandam habeat, sed eam non quamlibet neq; vulgarem, quã dum requirimus, ludicram illam & ioculatoriam pro hac fœlici beataq; capimus, quia cum officiorum actionumque laudabilium fine quasdam similitudines habeat. Finis enim vitæ nullius rei futuræ gratia expetitur, atque eiusmodi voluptates nullam item rem futuram spectant, sed in præteritis & laboribus & molestiis versantur. Quamobrem igitur beatam vitam cum his voluptatibus coniunctam esse homines existiment, hæc caussa cuipiam merito forsitan esse videatur. Quod autem ad vsum fructumque musicæ attinet, nunquid ob hanc solam caussam, quia sit vtilis ad remissionem laboris & requietem vt videtur pueris ediscenda est? Enimuero quærendum est nunquid hæc requieris vtilitas musicę aduẽtitia & fortuita, ipsiusque natura multis partibus quam talis vtilitas magis æstimanda atque optanda sit, atque oporteat non solum capere ab ea communes voluptates quarum

19 συμβέβηκε δὲ τοῖς ἀνθρώποις ποιεῖσθαι τὰς παιδιὰς τέλος· ἔχει γὰρ ἴσως ἡδονήν τινα καὶ τὸ τέλος, ἀλλ' οὐ τὴν τυχοῦσαν· ζητοῦντες δὲ ταύτην, λαμβάνουσιν ὡς ταύτην ἐκείνην, διὰ τὸ τῷ τέλει τῶν πράξεων ἔχειν ὁμοίωμά τι· τό τε γὰρ τέλος οὐθενὸς τῶν ἐσομένων χάριν αἱρετὸν, καὶ αἱ τοιαῦται τῶν ἡδονῶν οὐθενός εἰσι τῶν ἐσομένων ἕνεκεν, ἀλλὰ τῶν γεγονότων· οἷον, πόνων καὶ λύπης. δι' ἣν μὲν οὖν αἰτίαν ζητοῦσι τὴν εὐδαιμονίαν γίγνεσθαι διὰ τούτων τῶν ἡδονῶν, ταύτην ἄν τις εἰκότως ὑπολάβοι τὴν αἰτίαν. περὶ δὲ τοῦ κοινωνεῖν τῆς μουσικῆς, οὐ διὰ ταύτην μόνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ χρήσιμον εἶναι πρὸς τὰς ἀναπαύσεις, ὡς ἔοικεν. οὐ μὴν ἀλλὰ ζητητέον μή ποτε τοῦτο μὲν συμβέβηκε· τιμιωτέρα δ' αὐτῆς ἡ φύσις ἐστὶν, ἢ κατὰ τὴν εἰρημένην χρείαν· καὶ δεῖ μὴ μόνον τῆς κοινῆς ἡδονῆς μετέ-

χειν

χεῖν ἀπ' αὐτοῦ, ἧς ἔχουσι πάντες αἴσθησιν·

[20] ἔχει γὰρ ἡ μουσικὴ τὴν ἡδονὴν φυσικήν· διὸ πάσαις ἡλικίαις, καὶ πᾶσιν ἤθεσιν, ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐστὶ προσφιλής· ἀλλ' ὁρᾶν, εἴ πῃ καὶ πρὸς τὸ ἦθος συντείνει, καὶ πρὸς τὴν ψυχήν. τοῦτο δ' ἂν εἴη δῆλον, εἰ ποιοί τινες τὰ ἤθη γιγνόμεθα δι' αὐτῆς. ἀλλὰ μὴν ὅτι γιγνόμεθα ποιοί τινες, δῆλον διὰ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ διὰ τῶν [21] Ὀλύμπου μελῶν. ταῦτα γὰρ ὁμολογουμένως ποιεῖ τὰς ψυχὰς ἐνθουσιαστικάς. ὁ δ' ἐνθουσιασμὸς, τοῦ περὶ τὴν ψυχὴν ἤθους πάθος ἐστίν. ἔτι δὲ ἀκροώμενοι τῶν μιμήσεων, γίγνονται πάντες συμπαθεῖς, καὶ χωρὶς τῶν ῥυθμῶν καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν.

[22] ἐπεὶ δὲ συμβέβηκεν εἶναι τὴν μουσικὴν τῶν ἡδέων, τὴν δ' ἀρετὴν περὶ τὸ χαίρειν ὀρθῶς καὶ φιλεῖν καὶ μισεῖν, δεῖ δηλονότι μανθάνειν καὶ συνεθίζεσθαι μηθὲν οὕτως, ὡς τὸ κρίνειν ὀρθῶς, καὶ τὸ χαίρειν τοῖς ἐπιεικέσιν ἤθεσι, καὶ ταῖς καλαῖς πράξεσιν.

quarum omnes ſenſum habeant.

[20] Habet enim muſica voluptatẽ tam naturalẽ, vt omnibus ætatibus, omnibuſque moribus vſus eius ſit amabilis, ſed etiam conſiderare nunquid ad mores atq; ad animum formandũ pertineat. Id autem perſpicuum fuerit ſi muſica genere quodam mores noſtros afficiat, atque id ita ſe habere, [21] Olympi concentus oſtendunt, quibus conſtat animos diuino quodam furore permoueri & concitari. Atqui diuina illa pernotio & cõcitatio morum quædam eſt in animis affectio: tũ vero qui in ludis & ſcenis, hyſtrionum motus & actus ſpectãt, quãuis numeris ipſis ſublatis atque cantibus, tamen perinde vt res agũtur ita mouentur & afficiuntur.

[22] Quoniam vero iucundis in rebus muſica numeratur, virtuſque in eo ſita eſt, vt recte vereque gaudeamus & amem⁹ & odio proſequamur, certe nil in diſciplina & conſuetudine nobis tã propoſitum eſſe debet quam vt recte iudicemus, recteque & probis moribus & honeſtis actionibus gaudeamus.

20 Affirmatio ſecundi finis q muſica valeat ad formandos mores, & ſummam cum moribus ſimilitudinem habeat.

Olympi muſici Plato in Minoe conuiuio tertio legum meminit.

21 Olympus. vt Plato in Minoe & Suidas ait Marſys diſcipulus fuit qui citharæ leges dedit modoſque pulſandi reperit & docuit. Plato 631. 353.

22 Iudicii conſtantia muſico ſtudio cõfirmatur ob ſimilitudinem modorũ & affectuum.

23 Maior est morum similitudo in musicis quam in reliquorum sensuum subiectis.

23 Omnino autem cum à rerum natura veritateque discesseris, nulla re & iræ & misericordiæ & fortitudinis & temperantiæ, & contrariorum his affectib. generum, denique affectionũ & morum omnium similitudines & imagines mirabilius quã numeris & concentibus redduntur & exprimuntur. Idque de rebus ipsis intelligitur. Mouemur enim mentibus & animis, cum musicos modos audimus. Similibus autem in rebus & dolendi & gaudendi consuetudo finitima est ipsis in reb. vero dolori veroque gaudio, vt si qs (alicuius imagine conspecta lætetur, non ob aliam certe caussam, quam ob naturalem veramque formã ipsam lætetur. Itaque necesse est huic etiam aspectum illius ipsius (cuius imaginem contemplatur) esse iucundũ, cæteris autem in rebus quę sub sensum cadũt, nulla est cum morib. præ numeris & modis similitudo, vt in iis quæ tactu gustatuque sentiuntur.

In his autem quæ oculorum sensu percipiuntur: leuis est & exigua: ea enim sunt in figuris & lineamentis posita, quorum species moribus

23 ἔστι δὴ ὁμοιώματα μάλιστα παρὰ τὰς ἀληθινὰς φύσεις ἐν τοῖς ῥυθμοῖς καὶ τοῖς μέλεσιν ὀργῆς καὶ πραότητος· ἔτι δὴ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης, καὶ πάντων τῶν ἐναντίων τούτοις, καὶ τῶν ἄλλων ἠθικῶν. δῆλον δὲ ἐκ τῶν ἔργων. μεταβάλλομεν γὰρ τὴν ψυχὴν, ἀκροώμενοι τοιούτων. ὁ δὴ ἐν τοῖς ὁμοίοις ἐθισμὸς τοῦ λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν, ἐγγύς ἐστι τῷ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον· οἷον, εἴ τις χαίρει τὴν εἰκόνα τινὸς θεώμενος, μὴ δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν μορφὴν αὐτὴν, ἀναγκαῖον τούτῳ καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν θεωρείαν, οὗ τὴν εἰκόνα θεωρεῖ, ἡδεῖαν εἶναι.

συμβέβηκε δὲ τῶν αἰσθητῶν ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις μηδὲν ὑπάρχειν ὁμοίωμα τοῖς ἤθεσιν· οἷον, ἐν τοῖς ἁπτοῖς καὶ τοῖς γευστοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁρατοῖς ἠρέμα· σχήματα γάρ ἐστι τοιαῦτα. ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν

μικρὸν καὶ πάντες τῆς τοιαύτης αἰσθήσεως κοινωνοῦσιν. ἔτι δ' οὐκ ἔστι ταῦτα ὁμοιώματα τῶν ἠθῶν, ἀλλὰ σημεῖα μᾶλλον τὰ γινόμενα σχήματα καὶ χρώματα, τῶν ἠθῶν.

καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐν τοῖς πάθεσιν.

24 οὐ μὴν ἀλλ' ὅσον διαφέρει καὶ περὶ τὴν τούτων θεωρίαν, δεῖ μὴ τὰ Παύσωνος θεωρεῖν τοὺς νέους, ἀλλὰ τὰ Πολυγνώτου, κἂν εἴ τις ἄλλος τῶν γραφέων, ἢ τῶν ἀγαλματοποιῶν ἐστιν ἠθικός.

ἐν δὲ τοῖς μέλεσιν αὐτοῖς ἐστι μιμήματα τῶν ἠθῶν. καὶ τοῦτ' ἔστι φανερόν. εὐθὺς γὰρ ἡ τῶν ἁρμονιῶν διέστηκε φύσις· ὥστε ἀκούοντας, ἄλλως διατίθεσθαι, καὶ μὴ τὸν αὐτὸν ἔχειν τρόπον πρὸς ἑκάστην αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς μὲν ἐνίας ὀδυρτικωτέρως καὶ συνεστηκότως μᾶλλον, οἷον πρὸς τὴν μιξολυδιστὶ καλου-

ribus minime respondent omnesque sensus huius sunt participes, nec porro sunt in rebus corporeis & aspectabilibus insignes morum similitudines & expressæ, sed potius obscuræ significationes ex lineamentis & coloribus adumbratæ, eæque non ad animi sed ad corporis affectiones referendæ.

24 Tametsi quod ad tabularum & signorum inspectionem attinet, non erunt opera Pasonis adolescentibus spectanda, sed Polignoti & similium pictorum & statuariorum, qui laudabiles & honestos præstantium hominum mores suis operibus imitati sunt.

24 Obscœnitas spectacnlorum a pueris remouenda.

At in musicis cantibus perspicuæ sunt imitationes affectionum & morum nostrorum, idque est ex eo manifestum, quod simulatque carminis modus & concentus mutatus est, repente aliter atque aliter moueantur auditores, nec eodem modo singulis momentis afficiantur, sed quibusdam ad luctum & mœrorem vehementius excitentur, vt mixolydio

quibusdam contrahantur animo & humilius abiiciantur, vt remisso, quibusdam moderentur & temperētur, vt ex omnibus modorũ generibus, imprimis Dorio, Phrygius autem concitatior est & rapidior & vehementius animos ardentiusq; permouet. Hæc siquidem artis huius doctores & magistri accurate studioseque tradiderunt. Atque de rebus ipsis doctrinæ suæ testimonia & argumenta sumpserunt. Eadem vero est in rythmis ratio quorum alii mores constantiores & stabiliores efficiunt, leuiores alii & mutabiliores. Itemque alii motus habent illiberaliores, alii venustiores & vrbaniores.

25 Concluditur omnem musicã pueris tradendã esse propter fines antea descriptos argumentisque respõdetur quæ fuerant n 15.16 17 Primũ quod per alios Musica plane frui nequeamus, quia ad iudiciũ prudentiamq; rerũ multum intersit vt opus ipsi faciamus.

25 Quæ cum ita sint, musica certe ad componendos animi mores & instituendos plurimum poterit, ideoque iuuenes in ea erudiri & institui oportebit. Atque etiam teneris & iuuenilibus ingeniis Musica disciplina apta & consona est. Nihil enim iniucundum libenter ferunt iuuenes: musica

καλουμένην· πρὸς δὲ τὰς, μαλακωτέρως τὴν διάνοιαν, οἷον πρὸς τὰς ἀνειμένας· μέσως δὲ καὶ καθεστηκότως μάλιστα, πρὸς ἑτέραν· οἷον δοκεῖ ποιεῖν ἡ δωριστὶ μόνη τῶν ἁρμονιῶν· ἐνθουσιαστικοὺς δ᾽ ἡ φρυγιστί· ταῦτα γὰρ καλῶς λέγουσιν οἱ περὶ τὴν παιδείαν ταύτην πεφιλοσοφηκότες· λαμβάνουσι γὰρ τὰ μαρτύρια τῶν λόγων ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων. τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον ἔχει καὶ [τὰ] περὶ τοὺς ῥυθμούς. οἱ μὲν γὰρ, ἦθος ἔχουσι στασιμώτερον, οἱ δὲ, κινητικόν· καὶ τούτων οἱ μὲν, φορτικωτέρας ἔχουσι τὰς κινήσεις, οἱ δὲ, ἐλευθεριωτέρας.

25 ἐκ μὲν οὖν τούτων φανερὸν, ὅτι δύναται ποιόν τι τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος ἡ μουσικὴ παρασκευάζειν. εἰ δὲ τοῦτο δύναται ποιεῖν, δῆλον ὅτι προσακτέον καὶ παιδευτέον ἐν αὐτῇ τοὺς νέους. ἔστι δὲ ἁρμόττουσα πρὸς τὴν φύσιν τὴν τηλικαύτην ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς. οἱ μὲν γὰρ νέοι, διὰ τὴν ἡλικίαν.

ἀνήδυν-

ἀνήδυντον οὐθὲν ὑπομένουσιν ἑκόντες· ἡ δὲ μουσικὴ φύσει τῶν ἡδυσμένων ἐστί· καί τις ἔοικε συγγένεια ταῖς ἁρμονίαις καὶ τοῖς ῥυθμοῖς εἶναι. διὸ πολλοί φασι τῶν σοφῶν, οἱ μὲν, ἁρμονίαν εἶναι τὴν ψυχήν, οἱ δὲ, ἔχειν ἁρμονίαν.

sica vero per se & sua natura delectat & quædã animis nostris cum Harmoniis & rythmis videtur esse propinquitas atque cognatio. Itaque philosophorum plerique aiunt, alii animam esse Harmoniam, alii cum Harmonia esse coniunctam.

ΚΕΦ. ϛ.

Πότερον δὲ δεῖ μανθάνειν αὐτοὺς ᾄδοντάς τε καὶ χειρουργοῦντας, ἢ μή, καθάπερ ἠπορήθη πρότερον, νῦν λεκτέον. οὐκ ἄδηλον δὲ, ὅτι πολλὴν ἔχει διαφορὰν πρὸς τὸ γίγνεσθαι ποιούς τινας, ἐάν τις αὐτὸς κοινωνῇ τῶν ἔργων. ἓν γάρ τι τῶν ἀδυνάτων ἢ χαλεπῶν ἐστι, μὴ κοινωνήσαντας τῶν ἔργων, κριτὰς γενέσθαι σπουδαίους. ἅμα δὲ καὶ δεῖ τοὺς παῖδας ἔχειν τινὰ διατριβήν· καὶ τὴν Ἀρχύτου πλαταγὴν οἴεσθαι γενέσθαι καλῶς· ἣν διδόασι τοῖς παιδίοις, ὅπως χρώμενοι ταύτῃ, μηδὲν καταγνύωσι τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν· οὐ γὰρ δύνα-

CAP. VI.

VTRVM [26] vero pueri Musicis sic erudiendi sint, vt vel assa voce cantent, vel fidibus aliisque instrumentis canant, sicut antea est dubitatum, nunc explicandum nobis est. Nec vero dubium est quin permagni quidem intersit, vt quales quidem efficiamur, si rem per nos exequamur opusque ipsi faciamus. Nã fieri nullo modo potest, aut certe factu perdifficile est, vt qui nullum in rebus studium nullamque operam posuerint, de iis verum iudicium veramque scientiã habeant. Atque etiam pueris exercitatio quædam est attribuenda, & Archytæ crepitaculum vtiliter inuentum est, quod infantibus donatur, vt eo lusitantes nihil interim è domesticis rebus confringant: nec enim possunt infan-

26 Soluitur argumentum illud ꝙ per alios musica frui possumus, quia ad iudicium prudentiamq; intersit multũ, vt opus ipsi faciamus.

tes conquiescere. Itaq; conuenit illis hic ludus. At paulo grandioribus iuuenibus, crepundiorum illorum loco disciplina tradenda est. Pueros igitur in musicis sic instituendos esse, vt etiam per se cantare, & musicæ artis opus ac mun⁹ exequi possint, ex his est cognitum & perspectum.

Plato 622.626. secundo legum id bis à Platone dicitur.

27 Quid autem singulas ætates deceat aut non deceat non est difficile constituere & definire eisq; respondere qui musicum studium vt abiectum & sordidum despiciunt. Imprimis enim (quia iudicii gratia opus ipsum facere debemus) necesse est temporibus ita rem totam diuidere, vt pueri suscipiamus exercitationem & vsum, senes autem facti opus ipsum deponamus, operisque honesti honestæque oblectationis iudicium ex disciplina pueritiæ studiis acquisita retineamus. Vituperatoribus autem qui musicam quasi seruiles & sordidos musicos efficiat, ideo vituperant & accusant, facile est respondere si viderimus, qui modus operis iis sit adhibendus qui ad ciuilē virtutē fuerint informati quibusq; & concentib. & ry-

27 Inficiationis argumentū postremum refellitur, quod studium musicum non sit seruile, & vsus musicæ distinguitur, & reiicitur ea musica qua virtus impeditur aut corpus deformatur: quo loco diligēter animaduertendum est Aristotelis consilium, qui vanas de arte quæstiones à pueritiæ studiis remouendas censeat.

ἔσται τὸ νέον ἡσυχάζειν. αὕτη μὲν οὖν ἐστὶ τοῖς νηπίοις ἁρμόττουσα τῶν παιδίων· ἡ δὲ παιδεία, πλαταγὴ τοῖς μείζοσι τῶν νέων.

ὅτι μὲν οὖν παιδευτέον τὴν μουσικὴν οὕτως, ὥστε καὶ κοινωνεῖν τῶν ἔργων, φανερὸν ἐκ τῶν τοιούτων·

27 τὸ δὲ πρέπον καὶ τὸ μὴ πρέπον ταῖς ἡλικίαις, οὐ χαλεπὸν διορίσαι, καὶ λῦσαι πρὸς τοὺς φάσκοντας βάναυσον εἶναι τὴν ἐπιμέλειαν. πρῶτον μὲν γὰρ, ἐπεὶ τοῦ κρίνειν χάριν μετέχειν δεῖ τῶν ἔργων, διὰ τοῦτο χρὴ νέους μὲν ὄντας χρῆσθαι τοῖς ἔργοις· πρεσβυτέρους δὲ γιγνομένους, τῶν μὲν ἔργων ἀφεῖσθαι, δύνασθαι δὲ τὰ καλὰ κρίνειν, καὶ χαίρειν ὀρθῶς διὰ τὴν μάθησιν τὴν γενομένην ἐν τῇ νεότητι. περὶ δὲ τῆς ἐπιτιμήσεως ἣν τινες ἐπιτιμῶσιν, ὡς ποιούσης τῆς μουσικῆς βαναύσους, οὐ χαλεπὸν λῦσαι, σκεψαμένους μέχρι τε πόσου τῶν ἔργων κοινωνητέον τοῖς πρὸς ἀρετὴν παιδευομένοις πολιτικὴν, καὶ ποίων μελῶν, καὶ ποίων ῥυ-

θμῶν

θμῶν κοινωνητέον· ἔτι δ' ἐν ποίοις ὀργάνοις τὴν μάθησιν ποιητέον· καὶ γὰρ τοῦτο διαφέρειν εἰκός. ἐν τούτοις γὰρ ἡ λύσις ἐστὶ τῆς ἐπιτιμήσεως. οὐθὲν γὰρ κωλύει τρόποις τινὰς τῆς μουσικῆς ἀπεργάζεσθαι τὸ λεχθέν. φανερὸν τοίνυν, ὅτι δεῖ τὴν μάθησιν αὐτῆς, μήτε ἐμποδίζειν πρὸς τὰς ὕστερον πράξεις, μήτε τὸ σῶμα ποιεῖν βάναυσον καὶ ἄχρηστον πρὸς τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς ἀσκήσεις· πρὸς μὲν τὰς χρήσεις ἤδη, πρὸς δὲ τὰς μαθήσεις ὕστερον· συμβαίνοι δ' ἂν περὶ τὴν μάθησιν, εἰ μήτε τὰ πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοὺς τεχνικοὺς συντείνοντα διαπονοῖεν, μήτε τὰ θαυμάσια καὶ περιττὰ τῶν ἔργων, ἃ νῦν ἐλήλυθεν εἰς τοὺς ἀγῶνας· ἐκ δὲ τῶν ἀγώνων, εἰς τὴν παιδείαν. ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα μέχρι περ ἂν δύνωνται χαίρειν τοῖς καλοῖς μέλεσι καὶ ῥυθμοῖς. καὶ μὴ μόνον τῷ κοινῷ τῆς μουσικῆς, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἔνια ζώων· ἔτι δὲ καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων καὶ παιδίων.

thmis, itemq; quib. artis instrumentis sit vtendum. Id enim multum interesse putandum est, præsertim cum sit in eo sita tota reprehensionis explicatio atq; solutio, quia fortasse quod isti reprehensores accusant, à musicis quibusdam modis non sit alienum. Statuatur igitur illud talem disciplinam musicam esse oportere, vt neque futuras actiones impediat, neque corpus aut deformet, aut ad res bellicas & ciuiles minus aptum faciat, sed in pueritia iam nũc vsum quidem sui præbeat, scientiam autem & iudicium ætati grauiori postea reseruet, quod quidem accidet, si neq; in iis quæ contentionibus de arte & concertationibus agitantur elaborabunt, neque in iis operam locabunt quæ magnam quidẽ admirationem & iactationem, sed vnam & inanem primo quidem in musicorum certaminib. deinde etiam in præceptis & artibus habuerũt: sed hæc studia hactenus adhibebunt vt queant honestis concentibus & rythmis oblectari, non solum vulgari & cõmuni musicæ sensu frui, quo etiam quædã animantes aliæ, itemque seruorum & puerulorum vulgus imperitum perfruuntur.

28 Occasione proxima distinctionis, distinctio fit instrumentorũ musicorum & reiicitur Tibia, cithara & similia organa, quia nil ad virtutem nec sapientiam faciant. Sed de Tibia pluribus quomodo accepta, primũ, & dãnata: tãdem quia corpus deformaret & turbaret mentem. vbi considerabis an cithara & tibia tũ fuerũt hæc instrumenta quæ sunt nobis hoc tempore.

28 Quæ cum ita sit, iam percipi potest quibus organis & instrumentis sit vtendum. Neque enim tibia ad disciplinam assumenda, nec aliud artificiosum instrumentum qualis est cithara, & si quod aliud est eiusmodi, sed ea demum sunt assumẽda quæ auditores ad Musicam aut aliam quamuis ingenuam disciplinam consequendam promptiores & aptiores efficiunt, iam vero tibia sedatos & quietos mores nihil adiuuat, sed concitat potius & perturbat. Itaq; tibia tum demum commode poterit adhiberi, cũ tempus & occasio magis excitãdos & inflãmandos animos quam docendos & erudiendos postulabit: adiungamus etiam id licet, tibia disciplinam impediri, mentemq; ab vsu rationis auocari. Quamobrem veteres tametsi ea primo essent vsi, eius vsum in adolescentibus & ingenuis hominibus sapienter improbauerunt. Nam cum propter abundantiam affluentiamq; rerum in otio maiore versarentur, maioribusque animis virtutem complecterentur, rebusq; & ante & post Medorum bellum gestis magnificentius efficerẽtur, nullo delectu, sed stu-

28 δῆλον δὲ ἐκ τούτων καὶ ποίοις ὀργάνοις χρηστέον. οὔτε γὰρ αὐλοὺς εἰς παιδείαν ἀκτέον, οὔτ᾽ ἄλλο τεχνικὸν ὄργανον, οἷον κιθάραν, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερόν ἐστιν· ἀλλὰ ὅσα ποιήσει αὐτῶν ἀκροατὰς ἀγαθοὺς, ἢ τῆς μουσικῆς παιδείας, ἢ τῆς ἄλλης. ἔτι δὲ οὐκ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικόν. ὥστε πρὸς τοὺς τοιούτους αὐτῷ καιροὺς χρηστέον, ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται, ἢ μάθησιν. προσθῶμεν δὲ, ὅτι συμβέβηκεν ἐναντίον αὐτῷ πρὸς παιδείαν, καὶ τὸ κωλύειν τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὔλησιν.

διὸ καλῶς ἀπεδοκίμασαν αὐτοῦ οἱ πρότερον τὴν χρῆσιν ἐκ τῶν νέων, καὶ τῶν ἐλευθέρων· καίπερ χρησάμενοι τὸ πρῶτον αὐτῷ. σχολαστικώτεροι γὰρ γιγνόμενοι διὰ τὰς εὐπορίας καὶ μεγαλοψυχότεροι πρὸς ἀρετὴν· ἔτι τε πρότερον καὶ μετὰ τὰ Μηδικὰ φρονηματισθέντες ἐκ τῶν ἔργων, πάσης ἥπτοντο μαθήσεως, οὐδὲν διακρίνοντες

κρίνοντες, ἀλλ' ἐπιζητοῦντες. διὸ καὶ τὴν αὐλητικὴν ἤγαγον πρὸς τὰς μαθήσεις. καὶ γὰρ ἐν Λακεδαίμονι τὶς χορηγὸς αὐτὸς ηὔλησε τῷ χορῷ· καὶ περὶ Ἀθήνας οὕτως ἐπιχωρίασεν, ὥστε σχεδὸν οἱ πολλοὶ τῶν ἐλευθέρων μετεῖχον αὐτῆς. δῆλον δὲ ἐκ τοῦ πίνακος, ὃν ἀνέθηκε Θεράσιππος Ἐκφαντίδῃ χορηγήσας. ὕστερον δ' ἀπεδοκιμάσθη διὰ τῆς πείρας αὐτῆς, βέλτιον δυναμένων κρίνειν τὸ πρὸς ἀρετὴν, καὶ τὸ μὴ πρὸς ἀρετὴν, συντεῖνον. ὁμοίως δὲ καὶ πολλὰ τῶν ὀργάνων τῶν ἀρχαίων, οἷον πηκτίδες, καὶ βάρβιτοι· καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν συντείνοντα τοῖς ἀκούουσι τῶν χρωμένων, ἑπτάγωνα, καὶ τρίγωνα, καὶ σαμβῦκαι· καὶ πάντα τὰ δεόμενα χειρουργικῆς ἐπιστήμης. εὐλόγως δ' ἔχει καὶ τὸ περὶ τῶν αὐλῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μεμυθολογημένον.

φασὶ γὰρ δὴ τὴν Ἀθηνᾶν εὑροῦσαν ἀποβαλεῖν τοὺς αὐλούς. οὐ κακῶς μὲν οὖν ἔχει φάναι καὶ διὰ τὴν ἀσχημο-

dio duntaxat & desiderio adhibito omnes artes arripuerunt. Itaque etiam tibiæ peritiam in artium loco & honore habuerũt. Etenim Lacedæmone Choragus quidã ipso audiente choro tibia cecinit & Athenis sic vsitata & celebrata est, vt magna pars liberorum & ingenuorum tibia caneret, quod ex ea tabula perspici licet, quã Thrasippus cum ludos fecisset, Ecphantidæ deuotam & sacram suspendit. Postea tandem improbata & repudiata est, cum iam vsu atque experientia edoctis statuere & iudicare liceret, quid ad virtutem aut quid non spectaret: similiq; iudicio multa quæ veteribus fuerant instrumenta damnata sunt, vt pectides, barbiti, cæteraque ad eorum, qui talibus instrumentis vtentem audiũt, voluptatem spectantia, vt Heptagona, trigona, sambucæ omnia denique manuũ gesticulationem desiderantia. Cõsentaneum etiam his est quod veterum fabulis de tibia memoriæ proditum est.

Quod citharâ cathenis celebris esset, Platonis tempore. vide Platonem 8.

Idem 3. de rep. trigonorum pectidarum & omnium instrumentorum quæ multis constant chordis & plurimis consonantiis: fabros e sua ciuitate Plato eicit.

Aiunt enim à Minerua, cum eas tamen ipsas reperisset, tibias abiectas esse: ac tametsi nihil alienũ est existimare id deam deformi-

Plato 5. & 456. & 25. in philoſophia autem artes omnes videtur illiberales facere, quæ non intelligentiæ & mentis ratione, ſed manuũ miniſterio perficiuntur.

tate oris offenſam & iratam feciſſe: attamen certe probabilius eſt id ab ea factũ eſſe, quia tibiarũ ſcientia mentem nihil adiuuaret, præſertim cum Mineruam ſcientiarum artiumque deam faciamus. Quoniam vero muſicorum & inſtrumentorum & cantuum artificioſam diſciplinam improbamus, artificioſam autem in concertationib. intelligimus, quia qui illic cantat, non ad virtutem ſibi comparãdam, ſed ad audientium voluptatem eamque moleſtam & importunam aucupandam id facit. Iccirco ſane libero homine & ingenuo munus hoc indignum eſſe iudicamus ac potius mercenariis & ſordidis opificibus attribuimus. Illiberalis enim & inhoneſtus huic operi finis & tanquam ſcopus proponitur. Auſcultator enim cum ſit moleſtus & importunus Muſicã mutare temere conſueuit, vnde fit vt Tibicines (qui ſe ad eius voluntatem comparant) non ſolum animo, ſed etiam corpore propter varios motus offendantur.

σύνην τοῦ προσώπου τοῦτο ποιῆσαι, δυσχεράνασαν τὴν θεόν· οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον εἰκὸς, ὅτι πρὸς τὴν διάνοιαν οὐθέν ἐστιν ἡ παιδεία τῆς αὐλήσεως· τῇ δὲ Ἀθηνᾷ τὴν ἐπιστήμην περιτίθεμεν, καὶ τὴν τέχνην.

ἐπεὶ δὲ τῶν τε ὀργάνων καὶ τῆς ἐργασίας ἀποδοκιμάζομεν τὴν τεχνικὴν παιδείαν· τεχνικὴν δὲ τίθεμεν τὴν πρὸς τοὺς ἀγῶνας· ἐν ταύτῃ γὰρ ὁ πράττων, οὐ τῆς αὑτοῦ μεταχειρίζεται χάριν ἀρετῆς ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκουόντων ἡδονῆς, καὶ ταύτης φορτικῆς. διόπερ οὐ τῶν ἐλευθέρων κρίνομεν εἶναι τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ θητικωτέραν. καὶ βαναύσους δὴ συμβαίνει γίνεσθαι. πονηρὸς γὰρ ὁ σκοπὸς πρὸς ὃν ποιοῦνται τὸ τέλος. ὁ γὰρ θεατὴς, φορτικὸς ὤν, μεταβάλλειν εἴωθε τὴν μουσικήν. ὥστε καὶ τοὺς τεχνίτας τοὺς πρὸς αὐτὸν μελετῶντας, αὐτούς τε ποιούς τινας ποιεῖ, καὶ τὰ σώματα, διὰ τὰς κινήσεις.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. ζ.

Σκεπτέον[29] δ' ἔτι περί τε τὰς ἁρμονίας, καὶ τοὺς ῥυθμοὺς, καὶ πρὸς παιδείαν, πότερον πάσαις χρηστέον ταῖς ἁρμονίαις, καὶ πᾶσι τοῖς ῥυθμοῖς, ἢ διαιρετέον· ἔπειτα τοῖς πρὸς παιδείαν διαπονοῦσι, πότερον τὸν αὐτὸν διορισμὸν θήσομεν, ἢ τρίτον δεῖ τινὰ ἕτερον· ἐπειδὴ τὴν μὲν μουσικὴν ὁρῶμεν διὰ μελοποιΐας καὶ ῥυθμῶν οὖσαν· τούτων δὲ ἑκάτερον οὐ δεῖ λεληθέναι τίνα ἔχει δύναμιν πρὸς παιδείαν. καὶ πότερον προαιρετέον μᾶλλον τὴν εὐμελῆ μουσικὴν, ἢ τὴν εὔρυθμον.

νομίσαντες οὖν πολλὰ καλῶς λέγειν περὶ τούτων, τῶν τε νῦν μουσικῶν ἐνίους, καὶ τῶν ἐκ φιλοσοφίας, ὅσοι τυγχάνουσιν ἐμπείρως ἔχοντες τῆς περὶ τὴν μουσικὴν παιδείας, τὴν μὲν καθ' ἕκαστον ἀκριβολογίαν ἀποδώσομεν ζητεῖν τοῖς βουλομένοις παρ' ἐκείνων·

CAP. VII.

PRAETEREA[29] vero de harmoniis & rithmis siue per se spectẽtur, siue disciplinæ ratione considerentur quærendum est: per se quidem, an omnibus sit vtendum, an id ipsum partiendum sit & diuidendũ. Deinde disciplinæ cognitionisque gratia, an musicam discentibus sit eadem partitio præscribenda, an tertia quædam ab his diuersa, cũ musicam in Harmoniis & rythmis consistere videamus, quorum neutrum est ignorandum, quam vim ad disciplinam ipsam cognitionemque habeat, & vtrum musicæ genus præponendum optandumq; sit, an quod in canoro Harmoniæ concentu, an quod in suaui numerosoque rythmo positum est.

29 Vt antea instrumenta ita nunc cantica ipsa distinguuntur. Prima partitio est in Harmonias & rythmos. Secũda de vario vsu musicæ ad mores, actiones concitationes, disciplinã purgationem, rationem vitæ requietem.

Ac quoniam arbitramur de iis permulta præclare dicta, & à nonnullis ætatis memoriæque nostræ musicis & à Philosophis, qui musicæ peritiam vsumque habuerunt, diligentiorem de singulis rationem & accurationem ab illis petendam censemus.

Nunc vero summis rerum leuiter adumbratis succincte differamus. Cum igitur cantus eam diuisionem probemus, quam philosophi nonnulli tradiderunt, vt alii ad mores, ad actiones alii, alii ad animorum permotiones spectẽt, Harmoniarumque ad eas res singulas, alia ad aliam valeat (nec enim musicæ vnam duntaxat vtilitatem aut vsum simplicem sed varium & multiplicem statuimus (vt ad disciplinam & purgationem (quid vero purgationem dicamus nunc quidẽ breuiter attingemus, alias vero in libro de arte poetica planius exponemus) itemque ad degendæ vitæ rationem, ad animi relaxationem grauiorisque laboris & contentionis remissionem omnibus certe Harmoniis vtendum, licet non omnibus eodem modo, sed ad disciplinam iis vtendum est, quæ mores optime conformabunt. In auscultatione autem eorum, qui fidibus aut organis aliis cantent, & agentibus & permouẽtibus vtendum.

Nam quæ vis & affectio vehemẽtius animos permouet, ea cadit in animos o-

νῦν δὲ νομικῶς διέλωμεν, τοὺς τύπους μόνον εἰπόντες περὶ αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ τὴν διαίρεσιν ἀποδεχόμεθα τῶν μελῶν, ὡς διαιροῦσί τινες τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ, τὰ μὲν ἠθικά, τὰ δὲ πρακτικά, τὰ δ' ἐνθουσιαστικὰ τιθέντες, καὶ τῶν ἁρμονιῶν τὴν φύσιν πρὸς ἕκαστα τούτων οἰκείαν ἄλλην πρὸς ἄλλο μέρος τιθέασι· φαμὲν δ' οὐ μιᾶς ἕνεκεν ὠφελείας τῇ μουσικῇ χρῆσθαι δεῖν, ἀλλὰ καὶ πλειόνων χάριν· καὶ γὰρ παιδείας ἕνεκεν καὶ καθάρσεως· τί δὲ λέγομεν τὴν κάθαρσιν, νῦν μὲν ἁπλῶς, πάλιν δ' ἐν τοῖς περὶ ποιητικῆς ἐροῦμεν σαφέστερον· τρίτον δὲ πρὸς διαγωγήν, πρὸς ἄνεσίν τε καὶ πρὸς τὴν τῆς συντονίας ἀνάπαυσιν· φανερὸν ὅτι χρηστέον μὲν πάσαις ταῖς ἁρμονίαις, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον πάσαις χρηστέον· ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν παιδείαν, ταῖς ἠθικωτάταις· πρὸς δὲ ἀκρόασιν, ἑτέρων χειρουργούντων, καὶ ταῖς πρακτικαῖς, καὶ ταῖς ἐνθουσιαστικαῖς. ὃ γὰρ περὶ ἐνίας συμβαίνει πάθος ψυχὰς ἰσχυρῶς, τοῦτο ἐν πάσαις ὑπάρχει· τῷ

χει· τῷ δ' ἧττον διαφέρει, καὶ τῷ μᾶλλον· οἷον ἔλεος καὶ φόβος. ἔτι δ' ἐνθουσιασμός· καὶ γὰρ ὑπὸ ταύτης τῆς κινήσεως κατακώχιμοί τινές εἰσιν.

ἐκ δὲ τῶν ἱερῶν μελῶν ὁρῶμεν τούτους, ὅταν χρήσωνται τοῖς ἐξοργιάζουσι τὴν ψυχὴν μέλεσι, καθισταμένους, ὥσπερ ἰατρείας τυχόντας καὶ καθάρσεως. ταὐτὸ δὴ τοῦτο ἀναγκαῖον πάσχειν καὶ τοὺς ἐλεήμονας, καὶ τοὺς φοβητικούς, καὶ τοὺς ὅλως παθητικούς· τοὺς δ' ἄλλους, καθ' ὅσον ἐπιβάλλει τῶν τοιούτων ἑκάστῳ, καὶ πᾶσι γίγνεσθαί τινα κάθαρσιν, καὶ κουφίζεσθαι μεθ' ἡδονῆς. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ μέλη τὰ καθαρτικά, παρέχει χαρὰν ἀβλαβῆ τοῖς ἀνθρώποις. διὸ ταῖς μὲν τοιαύταις ἁρμονίαις καὶ [τοῖς] τοιούτοις μέλεσι θετέον τοὺς τὴν θεατρικὴν μουσικὴν μεταχειριζομένους ἀγωνιστάς.

30 ἐπεὶ δ' ὁ θεατὴς διττός, ὁ μὲν ἐλεύθερος καὶ πεπαιδευμένος, ὁ δὲ φορτικὸς ἐκ βαναύσων καὶ θητῶν,

mnium, sed alias actior, alias remissior vt misericordia & metus & animi diuinus afflatus. Hoc enim motu nonnulli rapiuntur. Ac sacris canticis, si forte ad expiandos, & ad cultum venerationemque deorum comparandos animos hæc adhibeantur, ita videmus affici, quasi Medicina aliqua curati purgatique fuerint, quod idem pati necesse est & misericordes & timidos & cæteris grauiorum perturbationum generibus obnoxios alios autem quantum cuiusque animum vis ipsa musica afficiet tantum & purgari & cum lætitia molestiis leuari & liberari. Quinetiam cantus hic quo mentes purgantur, voluptatem omni prorsus detrimento vacuam hominibus affert. Quapropter in talibus Harmoniis & cantibus auscultandi sunt hi qui musicos modos in theatrorum & spectaculorum certaminibus faciunt.

30 Spectatorum autẽ duo genera sunt, alii quidem ingenui & expoliti, alii autem agrestes & importuni ex sordidorũ opificũ & cerdonum & merce-

30 Auditores varii varia musica naturæque suæ cõsentanea delectantur Plato 639.

& mercenariorum fæce collecti, quibus ludorum & spectaculorum oblectatio ad animi remissionem concedenda est.

Atque quemadmodum in hac agresti hominum sentina animi distorti sunt, & à vero naturæ habitu vehementius auersi, sic Harmoniæ quædam distortæ sunt, & deprauatæ, cantusque alii rigidiores & dissolutius inflati. Id autem cuique gratum est & iucundum quod eius naturæ consonum est & congruum. Quapropter apud eiusmodi spectatorem musicis in theatrali spectaculo canentibus tali quodam Musicæ genere vti licebit.

30 Ad disciplinam autem moralibus (sicut antea dictum est,) & cantibus & Harmoniis erit vtendum, qualis est (vt supra dixi) dorius concentus. Suscipiendus etiam fuerit modus alius, si quem Philosophi & musici laudabunt & probabunt.

Nec vero recte Socrates in politia Phrygiũ modum cum Dorio relinquit, præ-

31 Postrema distinctio musicæ ex triplici concentus genere, acuto, medio graui. Acutus est, Phrygius qui propter nimia vehementiã soni tibiæ similẽ cõtra sententiã. Socratis improbatur. Dorius & temperatus de iuuenili conuenit ætati. Lydius remissus, & senectuti congruit.

καὶ ἄλλων τοιούτων συγκείμενος, ἀποδοτέον ἀγῶνας. καὶ θεωρίας καὶ τοῖς τοιούτοις πρὸς ἀνάπαυσιν. εἰσὶ δ᾽ ὥσπερ αὐτῶν αἱ ψυχαὶ παρεστραμμέναι τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως, οὕτω καὶ τῶν ἁρμονιῶν παρεκβάσεις εἰσί. καὶ τῶν μελῶν τὰ σύντονα, καὶ παρακεχρωσμένα. ποιεῖ δὲ τὴν ἡδονὴν, ἑκάστοις τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον. διόπερ ἀποδοτέον ἐξουσίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις πρὸς τὸν θεατὴν τὸν τοιοῦτον τοιούτῳ τινὶ χρῆσθαι τῷ γένει τῆς μουσικῆς.

31 πρὸς δὲ παιδείαν, ὥσπερ εἴρηται, τοῖς ἠθικοῖς τῶν μελῶν χρηστέον, καὶ ταῖς ἁρμονίαις [ταῖς] τοιαύταις. τοιαύτη δ᾽ ἡ δωριστί, καθάπερ εἴπομεν πρότερον. δέχεσθαι δὲ δεῖ κἄν τινα ἄλλην ἡμῖν δοκιμάζωσιν οἱ κοινωνοὶ τῆς ἐν φιλοσοφίᾳ διατριβῆς, καὶ τῆς περὶ τὴν μουσικὴν παιδείας.

ὁ δ᾽ ἐν τῇ Πολιτείᾳ Σωκράτης οὐ καλῶς τὴν φρυγιστὶ μόνην καταλείπει μετὰ τῆς δωριστί· καὶ ταῦτα ἀποδοκιμάσας

τιμάσας τῶν ὀργάνων τὸν αὐλόν. ἔχει γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἡ φρυγιστὶ τῶν ἁρμονιῶν, ἥνπερ αὐλὸς ἐν τοῖς ὀργάνοις· ἄμφω γὰρ ὀργιαστικὰ καὶ παθητικά. δηλοῖ δ' ἡ ποίησις. πᾶσα γὰρ βακχεία, καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη κίνησις, μάλιστα τῶν ὀργάνων ἐστὶν ἐν τοῖς αὐλοῖς. τῶν δ' ἁρμονιῶν ἐν τοῖς φρυγιστὶ μέλεσι λαμβάνειν ταῦτα τὸ πρέπον· οἷον, ὁ διθύραμβος ὁμολογουμένως εἶναι δοκεῖ Φρύγιον· καὶ τούτου πολλὰ παραδείγματα λέγουσιν οἱ περὶ τὴν σύνεσιν ταύτην· ἄλλα τε, καὶ διότι Φιλόξενος ἐγχειρήσας ἐν τῇ δωριστὶ ποιῆσαι διθύραμβον τοὺς μύθους, οὐχ οἷός τ' ἦν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἐξέπεσεν εἰς τὴν φρυγιστί, τὴν προσήκουσαν ἁρμονίαν πάλιν. περὶ δὲ τῆς δωριστὶ πάντες ὁμολογοῦσιν, ὡς στασιμωτάτης οὔσης, καὶ μάλιστ' ἦθος ἐχούσης ἀνδρεῖον. ἔτι δέ, ἐπεὶ τὸ μέσον μεταξὺ τῶν ὑπερβολῶν ἐπαινοῦμεν, καὶ χρῆναι διώκειν φαμέν· ἡ δὲ δωριστὶ ταύτην

sertim cum ex organis & instrumentis musicis tibiam damnauisset, habet enim vim talem in Harmoniis, Phrygia, qualem habet in instrumentis Tibia: vtraque enim mentes hominum concitat & perturbat, idque poesis indicat: omnis enim bacchatio, omnisque similis animi concitatio, tibia præ cæteris instrumentis efficitur.

Itemque ex omnib. Harmoniis Phrygia imprimis apte decoreque illa ipsa eadem concitatio præstatur, vt dithyrambus qui sine controuersia Phrygius est, cuius rei cum multa sint ab eis exempla, qui in huius artis intelligentia prudentiaq; versantur, tum etiam illud quod Philoxenus conatus in Harmonia Doria Dithyrãbicas fabulas agere & cantare, idipsum non potuit, sed à Doria natura in Phrygiam Harmoniam Dithyrambo congruentem relapsus est. Est autem omnium consensu Doria Harmonia & firmitate, & morali quadam grauitate fortis & robusta. Præterea cum extremorum mediocritatem laudemus, eamque persequendam iudicemus, Harmoniaque Do-

rica inter Harmonias cæteras mediocritatis illam vim naturamque habeat, profecto Doriis Harmoniis pueros maxime decebit informare.

In his autem conſideranda duo ſunt, & quid fieri poſſit, & quid deceat fieri. Nam quæ fieri poſſunt quæq; conueniunt aggredienda ſunt & ſuſcipienda, eaque fere ſunt ætatibus definita, vt effœtis & ætate confectis ſenibus acres acutaſque Harmonias difficile eſt cantare. His igitur natura lenes & remiſſas Harmonias proponit. Qua de cauſſa nonnulli muſici id in Socrate [31] merito reprehendunt, quod remiſſas Harmonias ad diſciplinam damnauerit, quippe quas tanquam ebrias & violentas iudicauerit. Non tamen quia in his vis ebrietatis ineſſet (ebrietas enim bacchicum furorem potius inducit) ſed quia remiſſæ eſſent & languidæ. Quamobrem ad futurum ſenectutis oblectamentum tales Harmoniæ taleſq; modulationes ſunt addiſcendæ.

Poſtremo ſi qua talis eſt Harmonia, quæ iuuenilem

ἔχει τὴν φύσιν πρὸς τὰς ἄλλας ἁρμονίας· φανερὸν ὅτι τὰ δώρια μέλη πρέπει παιδεύεσθαι μᾶλλον τοῖς νεωτέροις.

εἰσὶ δὲ δύο σκοποί· τό τε δυνατὸν, καὶ τὸ πρέπον. καὶ γὰρ τὰ δυνατὰ δεῖ μεταχειρίζεσθαι μᾶλλον, καὶ τὰ πρέποντα ἑκάστοις. ἔστι δὲ καὶ ταῦτα ὡρισμένα ταῖς ἡλικίαις· οἷον, τοῖς ἀπειρηκόσι διὰ χρόνον οὐ ῥᾴδιον ᾄδειν τὰς συντόνους ἁρμονίας, ἀλλὰ τὰς ἀνειμένας ἡ φύσις ὑποβάλλει τοῖς τηλικούτοις.

32 διὸ καλῶς ἐπιτιμῶσι καὶ τοῦτο Σωκράτει τῶν περὶ τὴν μουσικήν τινες, ὅτι τὰς ἀνειμένας ἁρμονίας ἀποδοκιμάσειεν εἰς τὴν παιδείαν, ὡς μεθυστικὰς λαμβάνων αὐτὰς, οὐ κατὰ τὴν τῆς μέθης δύναμιν· βακχευτικὸν γὰρ ἥ γε μέθη ποιεῖ μᾶλλον· ἀλλ' ἀπειρηκυίας. ὥστε καὶ πρὸς τὴν ἐσομένην ἡλικίαν, τὴν τῶν πρεσβυτέρων, δεῖ καὶ τῶν τοιούτων ἁρμονιῶν ἅπτεσθαι, καὶ τῶν μελῶν τῶν τοιούτων.

ἔτι δ' εἴ τις ἐστὶ τοιαύτη τῶν ἁρμονιῶν, ἣ πρέπει τῇ τῶν

παίδων

παίδων ἡλικίᾳ, διὰ τὸ δύνασθαι κόσμον τ' ἔχειν ἅμα καὶ παιδείαν· οἷον ἡ λυδιστὶ φαίνεται πεπονθέναι μάλιστα τῶν ἁρμονιῶν· δῆλον ὅτι τούτους ὅρους τρεῖς ποιητέον εἰς τὴν παιδείαν· τό τε μέσον, καὶ τὸ δυνατὸν, καὶ τὸ πρέπον.

ætatem ad ornatum & ad doctrinam deceat, qualis inter Harmonias videtur esse Lydia, profecto hi tres ad doctrinam modi terminique statuendi sunt, vt primum mediocris sit & temperata Harmonia facilis & prompta: tum conueniens & decora.

FINIS.

ΑΡΙΣΤΟ-

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟ-
λιτικῶν τὰ κεφάλαια.

ΤΟΥ Α. ΒΙΒΛ.

ΤΟΥ Β. ΒΙΒΛ.

ΤΟΥ Γ. ΒΙΒΛ.

ΤΟΥ Δ. ΒΙΒΛ.

ΤΟΥ Ε ΒΙΒΛ.

ΤΟΥ

ΤΟΥ Ζ. ΒΙΒΛ.

ΤΟΥ Η ΒΙΒΛ.

ΤΟΥ Θ. ΒΙΒΛ.

ΕΛΕΓΧΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

τῶν ἁπάντων ἐκτεθειμένων τοῖς Πολιτικοῖς, σπουδαίως ἐπιγραφείς.

A

ἀνάπαυ-

ἀπο-

ſacra

διακο-

πισω-

σόφισμα

T

Υ.

φύλα-

INDEX

INDEX LIBRORVM POLITICORVM.

Amyntæ

Aristo-

Ciues

G ante

Oli-

Regum

R ante h

R ante o

S ante a

Thi-

V ante e

V ante i

Viri

V ante l

V ante o

V ante s

V ante u

V ante x

FINIS.

qui sui iuris non est, sed alieni, is iure naturæ servus [illegible]

primus honor diis apponitur qui tyrannum necat. l. 2. ca: 5.
omnes fraudes et iniurie ex avaritia et ambitione committuntur
l. 2. pol. ca: 7.

in civitate quanto pluribus ad honores aditus patet, tanto ad
civilem stabilitatem est aptior. l. 2. cap: 9.
quod fit a pluribus tanto melius efficitur. ibid:
civitas est multorum civium unitas et recta ordinatio. l. 3. c. 1.
cives sunt qui magistratuum iudicii intra se funguntur. l. 3. ca: 1.
Resp: ea est depravata in qua princeps proprium spectat
emolumentum. l. 3. cap: 4. fine.
civitates institute sunt ad bene beateque vivendum. l. 3. c: 6. p: 180.
iustitia est summum bonum. l. 3. ca: 8.
nobilitas est pura stantia atque virtus. l. 3. ca: 8.
civis est qui et imperandi et parendi virtute praeditus est. ibid:
melius de rebus iudicant multi quam unus quilibet
sit. l. 3. ca: 11.
quod multum est difficilius corrumpitur quam quod paucum. ibid:
nam lex est ut similes et aequales eadem fruantur dignitate. Pol. l. 3. ca: 12. 219
optime Reip: leges est ^ desceptiva. l. 4. ca: 2. 234.
respublica est ordo magistratuum atque descriptio. Pol. 4. c. 3.
in democratia liberi in oligar: divites praesunt. l. 4. ca: 4.
timocratia est oligarchie et democratice permistio. l. 4. c: 8.
finis aristocratie virtus est. oligarchie opulentia. Democra-
tie libertas. l. 4. ca: 8.
qui florent opibus parere nesciunt. l. 4. ca: 11.
illa Resp: est melior que est optime proxima, quam que est mediocris.
Pol: l. 4. ca: 11. fine.
peritia magis requiritur in imperatore quam iustitia. l. 5. ca: 9.
qualis est unius hominis talis est totius civitatis intemperantia. ibid.
tria bonorum genera necessario complectitur felicitas. l. 7. ca: 1.
divitiarum acquisitio pretiosa est. ibid:
bona actio idem est cum beatitudine. l. 7. ca: 3. p: 441.
sex hominum genera sunt quibus civitas esse non possit.
agricole, opifices, mercatores, milites, magistratus, sacerdotes
l. 7. cap: 8. 458. et 9.
que virtutis actiones sunt in honorum magnificentia, et
facultatum abundantia, pro se pulcherrime sunt. l. 7. c: 13.
quies et otium finis rerum omnium. l. 8. ca: 3.
felicitas consistit in otio. ibid.
omnes virtutes coniungimus iustitie necessario. l. 3. ca p. ? in medio

27
14
23
2-6
1=6
4-0

rem confiteatur aduersarius. Vt si probatur vnam
n facultatem, ac eorum eandem esse scientiam: in
vlla p[r]æconcessione, rem confitebuntur ob perspicuã
bi caus, si ponas dimetientẽ esse rationabilem, con-
neri impares paribus sint æquales. Sunt autem per-
[illegible] ex hypothesi concludunt, syllogismi, qui dili-
[pr]ouandi sunt & annotandi: ac quot sint syllo-
[h]ypesi genera, quótque modis illi fiant, posterius
o[uo]d ad rem præsentem attinet, hoc tantùm intelli-
nisos eiusmodi in figuras referri non posse ob eam,
taiam. In quæstionibus autem omnibus, quæ per
[pr]obantur, si quæ in vna conclusa sit, ipsam argu-
alteram figu[ra]m referre poßis, vt quæ priuãs in
ur, in sec[u]ndam, quæ in hac, in primam referatur,
aliquæ, id quod in progressu perspicuum erit. Nam
eritur, & b est in toto c, a sanè in nullo e reperitur:
primafigura efficitur. Quòd si inuertas pronuntia-
edia erit figura. Ita enim b in nullo a erit, & in
fit, vbi in p[a]rte tantùm, non omnino concludet
sit in nullo b, & hoc in aliquo c insit. Nam effi-
dit, si reciprocetur pronuntiatum priuans. Ex iis
onibus, quæ in secunda figura struuntur, vniuersa-
rinã figurã referentur. ex iis, quæ in parte conclu-
ntùn. Faciamus enim, vt nullum b sit a, omne verò
retr commeet negatio, prima figura dicetur. Nam
est, [o]mne c est a. Quòd si ipsi b affirmatio iun-
ò c negatio, illud c in maiori extremo collocandum
fiet, vt nullum a sit c, & omne b sit . Atque it..
nec vnum quidem c erit b. Reciprocatur enim pri-
tum. Quòd si ratiocinatio in parte concludat, vbi
negat[io] fu[er]it iuncta, in primam figuram reduce-
[n]ullo b [si]t, & in c aliquo: efficietur enim prima fi-
[p]rimæ [n]egatio. Nam b in nullo est a, & hoc in a-